WILLIAM BOYD

Vieno žmogaus širdis

WILLIAM BOYD

Vieno žmogaus širdis

WILLIAM BOYD

Vieno žmogaus širdis

ROMANAS

Iš anglų kalbos vertė
Vytautas Petrukaitis

VILNIUS

UDK 820-3
Bo-137

William BOYD
ANY HUMAN HEART
Alfred A. Knopf,
New York, 2003

ISBN 9986-16-345-5

Skiriu Susan

Niekad nesakyk, kad žinai viską
bent apie vieno žmogaus širdį.

Henry James

ŠIŲ DIENORAŠČIŲ

PRATARMĖ

„*Yo, Logan,* – rašiau aš. – *Yo, Logan Mountstuart, vivo en la Villa Flores, Avenida de Brasil, Montevideo, Uruguay, America del Sur, El Mundo, El Sistema Solar, El Universo*". Tai pirmieji mano rašyti žodžiai – tiksliau, tai iš anksčiausiai išlikę mano rašyti žodžiai, žymintys mano kaip raštingo žmogaus gyvenimo pradžią. 1912 metais jie buvo įrašyti mano tamsiai mėlyno kišeninio dienoraščio priešlapyje (dienoraštį tebeturiu, bet visi jo puslapiai tušti). Tada man buvo šešeri. Dabar* mane intriguoja mintis, kad pirmuosius žodžius parašiau ne gimtąja kalba. Iš savo šiaip jau visai laimingos vaikystės laikų bene labiausiai gailiuosi prarasto gebėjimo sklandžiai kalbėti ispaniškai. Ta pusėtina, pilna klaidų, gramatiškai neįmantri ispanų kalba, kuria šneku šiandien, yra skurdžiausia iš skurdžiausių giminaičių tos šnekamosios kalbos, kuria nė akimirkos nesusimąstydamas galėjau be perstojo taukšti pirmuosius devynerius savo gyvenimo metus. Keista, kad šie pirmieji kalbiniai sugebėjimai yra tokie trapūs ir kad smegenys negalvodamos taip lengvai leidžia jiems išnykti. Buvau dvikalbis vaikas tikrąja šio žodžio prasme: kai šnekėdavau, niekas neatskirdavo manęs nuo urugvajiečio.

* Ši pratarmė tikriausiai rašyta 1987 m. (žr. p. 555).

Urugvajus, mano gimtinė, galvoje išliko taip pat efemeriškai kaip ir ta liaudiška ispanų kalba, kuria kadaise berte berdavau žodžius. Mintyse regiu plačią rudą upę. Kitame jos krante medžių tiršta visai kaip brokolio žiedukų. Upe plaukia siauras laivelis, jo gale sėdi vienintelis žmogus. Nedidelis pakabinamas pasroviui plaukiančios valties variklis palieka nykstantį gelsvą rėžį drumstame upės paviršiuje. Nuo jos sukeltų raibulių nendrės prie kranto siūbuoja ir linksi, paskui jai praplaukus vėl sustingsta. Kas aš – tas žmogus laivelyje ar stebėtojas ant kranto? Ar tai, ką matau, yra ruožas Rio Negro upės, kur meškeriodavau vaikystėje? O gal aš regiu vienos sielos kelionę laiku, tokį pat trumpalaikį reiškinį kaip katerio bangos, paliktos srauniame vandenyje? Deja, negaliu teigti, kad tai mano pirmasis aiškiai išlikęs prisiminimas, kaip ir negaliu pasakyti, kiek man tada buvo metų. Ta garbė atitenka vaizdui trumpos ir storos mano repetitoriaus Roderiko Pulo apipjaustytos varpos, kurią vogčiomis smalsiai stebiu, kai jis nuogas lipa iš Atlanto bangų prie Punta del Estės, kur mudu nuvažiavome iškylauti vieną 1914 metų birželio dieną. Man aštuoneri, ir Roderikas Pulas atvyko į Montevidėją iš Anglijos paruošti mane į Šv. Alfredo parengiamąją anglų kalbos mokyklą. Kai tik galėsi, visuomet maudykis nuogas, Loganai, – tokį patarimą išgirdau iš jo tą dieną, ir nuo to laiko visuomet stengiausi šitaip ir daryti. Šiaip ar taip, Roderikas buvo apipjaustytas, o aš ne – sakyčiau, tai paaiškina, kodėl taip įdėmiai jį apžiūrinėjau, bet neatsako į klausimą, kodėl būtent toji diena, o ne kuri kita, taip įstrigo mano atmintyje. Iki tos akimirkos tolima mano ankstesnių metų praeitis susilieja į neaiškius verpetuojančius vaizdus nežinia iš kada ir iš kur. Mielai papasakočiau ką nors įspūdingesnio, poetiškesnio, labiau susijusio tema su paskesniu mano gyvenimu, bet negaliu – juk kur kur, bet čia turiu rašyti sąžiningai.

Pirmieji puslapiai dienoraščio, kurį pradėjau penkiolikos ir rašiau visą gyvenimą, tiesa, su pertraukomis, neišliko. Nedidelis

nuostolis. Be abejo, kaip ir beveik visi intymūs dienoraščiai, manasis tikriausiai prasidėjo visiems gerai pažįstamu pasiryžimu nedvejojant rašyti vien tiesą. Ko gero, prisiekiau būti visiškai atviras ir tvirtinau nieku gyvu nesigėdysiąs jokių dalykų, atskleistų to mano atvirumo. Kodėl mes, rašantieji dienoraščius, šitaip save nuteikiame? Gal bijome mumyse nuolatos glūdinčios grėsmės vėl pasiduoti blogam įpročiui – norui kai ką pagražinti, kai ką nuslėpti? Gal esama mūsų gyvenimo aspektų – poelgių, jausmų ir minčių – kurių nedrįstame prisipažinti net sau patiems, net užrašuose, kurių niekas kitas negali pamatyti? Gana apie tai. Esu įsitikinęs, kad prisiekiau rašyti tiesą, vien tiesą ir taip toliau, ir manau, kad šie puslapiai patvirtins mano pastangas taip daryti. Kartais elgiausi gražiai, kitąsyk ne visai gražiai, bet aš atsispyriau visiems bandymams parodyti save geresnį, negu esu iš tikrųjų. Nieko nekupiūravau, kad paslėpčiau klaidingus vertinimus („Japonai neprovokuojami niekados neišdrįs pulti JAV"); nieko nepridėjau stengdamasis pasirodyti esąs įžvalgus, kai toks nebuvau („Man nepatinka to pono Hitlerio išvaizda"); nieko gudriai neįterpiau, kad sudaryčiau nuovokaus ateities pranašautojo įspūdį („Ak, kad būtų įmanoma saugiai pažaboti atome glūdinčią galią") – nes ne toks dienoraščio tikslas. Dienoraščiai rašomi tam, kad sugautume į spąstus tą būtybių rinkinį, iš kurio susidarome mes, individualūs žmonės. Įsivaizduokite, kad einame per laiką kaip viename iš tų paprastų paveikslėlių, vaizduojančių žmogaus evoliuciją. Esate tokių matę: schemų, kur iš pradžių pavaizduota gauruota žmogbeždžionė, krumpliais besiramstanti į žemę; ji pamažėle virsta vis labiau išsitiesiančiu, vis mažiau plaukuotu hominidu, kol galop išvystame švariai nusiskutusį baltosios rasės nudistą, išdidžiai gniaužiantį savo akmeninio kirvio kotą ar ietį. Taigi visos tarpinės rūšys įgauna neišvengiamo artėjimo prie šio raumeningo idealo pavidalą. Tačiau mūsų, žmonių, gyvenimas toks nėra, ir tikras dienoraštis pateikia

mums padrikesnę, toli gražu ne sistemingą tikrovę. Taip, jame pamatysime tas įvairias raidos stadijas, bet jos visos susijaukusios, susipriešinusios ir kartojasi be jokios tvarkos. Tuose puslapiuose dėl pirmumo stumdosi visos mumyse glūdinčios būtybės: neandertalietis su antakiu per visą kaktą pečiu nustumia į šalį kirviu besidarbuojantį *Homo sapiens*; neurasteniškas intelektualas pakiša koją paišinam aborigenui. Jokios prasmės čia neįžvelgsi; logiška, aiškiai suvokiama raida niekuomet nevyksta. Tikras *journal intime* šį faktą supranta ir nebando įvesti kokią nors tvarką ar viršenybę, nesistengia teisti ar analizuoti. Juk aš – tai visi šie skirtingi žmonės, visi šie skirtingi žmonės – tai aš.

Kiekvieno žmogaus gyvenimas yra paprastas ir nepaprastas – jis atrodo įdomus ar banalus priklausomai nuo to, kokia dalis jame paprastų ir nepaprastų įvykių. Gimiau 1906 metų vasario 27 dieną jūros apjuostame Montevidėjo mieste Urugvajuje, toje mažytėje šalyje, įsispraudusioje tarp mėsingosios Argentinos ir triukšmingosios Brazilijos. Urugvajus kartais vadinamas Pietų Amerikos Šveicarija, ir šis palyginimas su grynai sausumos šalimi yra vykęs. Mat nors Urugvajus turi ilgą pakrantę (šalis iš trijų pusių supama vandens: Atlanto vandenyno, bekraščių Rio Platos žiočių ir plačios Rio Urugvajaus upės), patys urugvajiečiai spjauna į jūreivystę. Šis faktas visuomet glostė man širdį, nes ji pusiau brito, taigi ir užkietėjusio jūrininko, pusiau sausumos žiurkės urugvajiečio. Todėl ir mano būdas atitinka genetinį paveldą: jūrą myliu, bet myliu, žiūrėdamas nuo paplūdimio – mano kojos visuomet turi būti tvirtai įsirėmusios į krantą.

Mano tėvas buvo Fransis Mauntstiuartas (g. 1871 m.), motina – Mersedesa de Solis. Ji tvirtindavo kilusi iš Chuano Diaso de Soliso, pirmojo europiečio, įkėlusio koją į Urugvajaus žemę šešiolikto amžiaus pradžioje. Šis žingsnis jam atsirūgo: jį ir daugumą jo tyrėjų būrio narių bemat nugalabijo čarua genties indėnai. Taigi absurdiškų mano motinos pagyrų pagrįstumo neįmanoma patvirtinti.

Mano tėvai susipažino todėl, kad motina, gerai kalbėjusi angliškai, tapo jo sekretore. Mano tėvas buvo Folio ir Kardogino šviežios mėsos bendrovės žaliavos perdirbimo įmonės Urugvajuje direktorius. Garsiausias bendrovės gaminys – Folio geriausioji troškinta jautiena. Kiekvienas mūsų, britų, būdamas jaunesnis ar vyresnis valgėme šių konservų. Vis dėlto pagrindinę firmos verslo dalį sudarė šaldytų jautienos skerdenų eksportas iš milžiniškos jos *frigorífico* – skerdyklos su didžiuliu šaldymo cechu, įrengtos vandenyno pakrantėje už kelių kilometrų į vakarus nuo Montevidėjo. Folio skerdykla dvidešimto amžiaus pradžioje nebuvo didžiausia Urugvajuje (šie laurai atiteko Lemko bendrovei), tačiau davė didžiulį pelną Fransio Mauntstiuarto uolumo ir atkaklumo dėka. Mano tėvui buvo trisdešimt treji, kai 1904-aisiais susituokė su motina (dešimčia metų už jį jaunesne) gražiojoje Montevidėjo katedroje. Po dvejų metų gimiau aš, jų vienturtis, kurį jie pavadino Loganu Gonsagu senelių garbei (abu jau buvo mirę ir nebegalėjo pasveikinti pasaulį išvydusio vaikaičio).

Maišau galvoje prisiminimų sriubą, vildamasis, kad gabalėliai Urugvajaus išplauks į paviršių. Matau *frigorífico* – didžiulį baltą fabriką su akmenine prieplauka ir aukštai iškilusiu kaminu. Girdžiu, kaip mūkia tūkstantis galvijų, laukiančių, kada juos paskers, išdoros, nuplaus ir užšaldys mėsą. Bet skerdykla ir jos šalta masinės mirties* atmosfera man nepatiko – ji mane baugino. Man mielesni buvo mūsų namai – didelė vila su lapuočių tankiai prisodintu kiemu prašmatniame, ištaigingame Brazilijos prospekte Montevidėjo naujamiestyje. Prisimenu citrinmedį sode ir citrinų spalvos šviesos skilteles, krintančias ant sidabrinės terasos. Akmens sienoje buvo įtaisytas švininis fontanas – vanduo tryško iš nuogo berniuko burnos. Prisimenu: tas berniukas buvo kaip

* Folio skerdykloje kasmet buvo paskerdžiama aštuoniasdešimt tūkstančių galvijų ir nesuskaičiuojama daugybė avių.

du vandens lašai panašus į dukrą Džekobo Pozerio, valdytojo „Folio" žemių – 12 000 hektarų plotą užimančios purpurinių gėlių nusėtos lygumos, vadinamos *Banda Oriental*, kur klajodavo galvijų bandos. Kuo vardu buvo ta mergaitė? Pavadinkime ją Esmeralda. Mažoji Esmeralda Pozer – galėtum būti mano pirmoji meilė.

Namie kalbėdavome angliškai. Nuo šešerių pradėjau lankyti bažnytinę mokyklą, kur mokytojavo tik ispaniškai kalbančios vienuolės. Kai 1913 metais atvyko Roderikas Pulas, ką tik nelabai gerais pažymiais baigęs bakalauro studijas Oksfordo universitete, angliškai mokėjau skaityti, bet rašiau vargais negalais. Jis suėmė mane į nagą, tad lioviausi aplaidžiai žiūrėjęs į mokslus ir tapau tinkamas Šv. Alfredo mokyklai Vorikšyro grafystės Voriko mieste Anglijoje. Kokia ta Anglija – menkai įsivaizdavau, nes visas mano pasaulis buvo Montevidėjas ir Urugvajus. Linkolnai, šropšyrai, hampšyrai, romnimaršai ir sautdaunai – pavadinimai veislių avių, kasdien skerdžiamų mano tėvo skerdykloje – štai ką man reiškė tėvynė. Dar vienas prisiminimas. Po pamokų su Roderiku mudu važiuodavome maudytis jūroje prie Počitoso (ten Roderikas glaudžių negalėdavo nusimauti). Nuvažiavę į tą kurortą 15 arba 22 maršruto tramvajumi, suteikdavome sau malonumą: užsisakydavome šerbeto viešbučio „Grand" kieme. Čia augo daugybė leukonijų ir mirtų, žiedais buvo aplipę apelsinmedžiai, alyvos ir mimozos. Paskui švelnioje prieblandoje dardėdavome namo ir pamatydavome motiną virtuvėje rėkiančią ant virėjos, o tėvą kaip ir kasdien terasoje rūkantį cigarą.

Mauntstiuartų šeimos namai buvo Birmingame, kur gimė ir užaugo tėvas ir kur buvo Folio ir Kardogino šviežios mėsos bendrovės būstinė. 1914 metais bendrovė nusprendė daugiausia dėmesio skirti mėsos perdirbimo įmonėms Australijoje, Naujojoje Zelandijoje ir Rodezijoje, o Urugvajaus padalinį pardavė Argentinos firmai „Compañía Sansinena de Carnes Congeladas". Ma-

no tėvas gavo aukštesnes – bendrovės generalinio direktoriaus – pareigas ir buvo parkviestas namo į Birmingamą. Išplaukėme į Liverpulį garlaiviu „Zenobija“ drauge su dviem tūkstančiais „Polen angus“ veislės galvijų skerdenų. Praėjus savaitei nuo tada, kai po ilgos kelionės pasiekėme krantą, prasidėjo Pirmasis pasaulinis karas.

Ar aš verkiau, kai atsigręžiau į savo gražųjį miestą, dunksantį papėdėje nedidelio kūgiško kalno su tvirtove viršuje, ir kai mums už nugarų liko geltoni Rio Platos vandenys? Tikriausiai neverkiau: plaukiau vienoje kajutėje su Roderiku Pulu, ir jis mokė mane lošti ramsą.

Birmingamo miestas tapo mano naujaisiais namais. Išmainiau Kolono eukaliptų giraites, lygumų žolės jūras ir bekraščius geltonus Rio Platos vandenis į gražią karalienės Viktorijos laikų stiliaus raudonų plytų vilą Edžbastone. Motina negalėjo atsidžiaugti atsidūrusi Europoje ir naujuoju – generalinio direktoriaus žmonos – amplua. Mane išsiuntė į Šv. Alfredo internatinę mokyklą (ten kurį laiką buvau pravardžiuojamas Juočkiu, mat buvau tamsaus gymio ir tamsių akių), o trylikos perėjau į Ebihersto koledžą (paprastai vadinamą Ebiu) – garsų, nors ir ne iš geriausiųjų, berniukų internatą – baigti vidurinės. Čia 1923 metais, kai buvau septyniolikos, prasideda mano pirmasis dienoraštis ir mano gyvenimo istorija.

MOKYKLOS LAIKŲ
DIENORAŠTIS

1923

1923 M. GRUODŽIO 10 D.

Mes – penki Romos katalikai – iškart po mišių ėjome iš autobusų stotelės atgal į mokyklą, kai Barousmitas ir dar keturi ar penki jo neandertaliečiai ėmė šaukti ant mūsų „šunys popiežininkai“ ir „išdavikai fenijai“*. Du iš jaunesniųjų vaikigalių apsižliumbė, tad priėjau prie Barousmito ir tariau: „Pasakyk mums, kokia tavo religija, vaikuti Barou?“ „Aišku, anglikonas, mulki“, – atsakė jis. „Tada žinok: tau labai pasisekė, – atrėžiau, – kad bent viena religija priima tokį fiziškai atstumiantį tipą kaip tu“. Visi nusijuokė, net beždžioniški Barousmito sėbrai. Aš suginiau nedidelį savo avelių būrį į krūvą, ir mes grįžome į mokyklą be jokių kitų incidentų.

Skabijus ir Lypingas** pareiškė, kad mano poelgį vertina devyniems su minusu ir kad susidūrimas bei apsižodžiavimas buvę pakankamai juokingi, todėl nusipelnę būti įrašyti į mūsų *Livre d'Or****. Aš paprieštaravau: dešimtukui be jokių minusų, nes

* Fenijai – prieš anglus nukreipto airių nacionalinio judėjimo dalyviai (*vert.*).

** Piteris Skabijus ir Bendžaminas Lypingas – artimiausi LMS mokyklos laikų draugai.

*** Aukso knyga (*pranc., vert.*).

galėjau fiziškai nukentėti nuo Barousmito ir jo padlaižių, bet Skabijus su Lypingu abu balsavo „prieš“. Paršai! Mažojo Montegjaus, vieno iš tų žliumbų, akivaizdoje Skabijus su Lypingu garsiai valiuodami įteikė honorarą (kiekvienas po dvi cigaretes už devynis su minusu).

Kai pasirengėme rytojaus pamokoms ir ėmėme regzti visokias užmačias, sugalvojau planą pavasario trimestrui. Neverta, – pasakiau, – rankas sudėjus laukti, kol pasitaikys proga pasireikšti ir užsidirbti balų – mes patys turime sukurti progų. Pasiūliau, kad kiekvienas mūsų gautų užduotį – ją sugalvotų kiti du – ir kad šis žygis būtų užfiksuotas raštiškai *Livre d'Or* (be to, jei tik įmanoma, liudytojo akivaizdoje). Tik šitaip, – tvirtinau aš, – bus įmanoma išgyventi klaikiai nykų ateinantį trimestrą. O jau tada finišas bus nebetoli: vasaros trimestras visuomet malonesnis ir dėl jo nereikia sukti sau galvos. Po baigiamųjų egzaminų ir egzaminų stipendijai gauti būsime laisvi – aišku, tikėjomės, kad mūsų lauks Oksfordas (bent jau manęs su Skabijumi – Lypingas pareiškė neketinąs gaišti trejus metus universitete – jo gyvenimas ir taip būsiąs trumpas). Skabijus pasiūlė įsteigti fondą, skirtą paslapčia išspausdinti ir išleisti ribotu tiražu puošnią *Livre d'Or* – vien tam, kad visiems laikams išliktų Ebyje patirtos skriaudos. „Arba kaip šiurpų įspėjimą mūsų atžaloms“, – pridūrė Lypingas. Vieningai dėl to sutarėme ir įdėjome po pensą į naująjį „leidybos fondą“. Lypingas jau svarstė, kokio svorio ir tekstūros bus knygos popierius, kaip atrodys odos viršeliai su reljefiškomis raidėmis, ir pan.*

Tą naktį pensiono miegamajame pasitenkinau vaizduodamasis Liusę žaviomis pozomis. Šį trimestrą – 127-as kartas.

* Kiek žinoma, *Livre d'Or* taip ir nebuvo išspausdinta. Neišliko netgi jokių rankraščio pėdsakų.

[1923 M.] GRUODŽIO 12 D.

Ponas Holdenas-Dosas mane didžiai pamalonino ir kartu sugėdino per anglų kalbos pamoką būsimiesiems abiturientams pagyręs mano rašinį apie Draideną kaip nepriekaištingos formos. „Jeigu kas nors iš jūsų nori sužinoti daugiau, esu įsitikinęs, kad Mauntstiuartas leis paslapčia paskaityti už kuklų atlygį“, – pridūrė jis. (Negeranoriškai, – pamaniau. H-D būdas turi piktybišką pusę. O gal jis tik pajuto, kad imu per daug puikti?)

Vis dėlto vakarop labiau pasireiškė geroji jo būdo pusė. Jis priėjo prie manęs tarp arkadų, ir mudu kartu nuėjome į mokyklos koplyčią.

– Ar mums jau pavyko tave atversti? – paklausė jis prie durų. Atsakiau nesuprantąs.

– Ar visas tas anglikoniškumas nepakirto tavo tikėjimo?

Šis klausimas buvo keistas, tad aš kažką subambėjau, girdi, neskiriąs šiam klausimui daug dėmesio.

– Tau tai nebūdinga, Mauntstiuartai, – atsakė jis ir nuėjo į šalį. Per vakarienę paklausiau Lypingo, ką, jo nuomone, sumanęs H-D.

– Jis nori, kad būtum toks pat fanatiškas ateistas kaip jis, – atsakė Lypingas.

Mes dar pasikalbėjome apie tikėjimą įdomiai ir, sakyčiau, ne per daug pretenzingai. Įtariu, kad Lypingo protas visai guvus, tik jam reikėtų įveikti tą stulbinantį vangumą. Paklausiau jo, kodėl jis, būdamas žydas, neina į sinagogą kaip mes, Romos katalikai, einame į bažnyčią mišių. Gal aš ir žydas, – atsakė jis, – bet trečios anglikonų kartos žydas. Visa tai man pasirodė nelabai aišku ir dabar suprantu, kodėl daug nesusimąstau apie religiją. Nekritiškas tikėjimas kelia siaubingą nuobodulį. Visi didieji menininkai – skeptikai. Galbūt man pavyktų šią mintį panaudoti kitame rašinyje H-D pamokai. Jam tai patiktų. Kai vorele ėjome

iš valgyklos, Lypingas prisipažino, kad mažasis Montegjus darosi jam visai mielas. Aš atsakiau, kad mažasis Montegjus baigia virsti sugedusiu žvėrimi – žvėriūkščiu. Lypingas garsiai nusijuokė. Štai kodėl jis man patinka.

[1923 M.] GRUODŽIO 18 D.

Rašau tai traukinyje į Birmingamą, ir mane slegia kartėlis bei liūdesys. Jaučiausi pažemintas matydamas, kaip Skabijus su Lypingu ir, kaip atrodė, 90 procentų kitų mokinių sulipo į traukinį, važiuojantį į Londoną, paskui toliau į pietus. Kai išsiskirstė vietiniai, gal dvi dešimtys mūsų likome stovėti perone laukdami traukinių į tolimus ir bjaurius provincijos miestus (man dingtelėjo, kad Noridžo stotis tiesiog įkūnija nuobodybę, sudarančią provincijos gyvenimo esmę). Galop atvažiavo mano traukinys, ir man pavyko rasti tuščią kupė sąstato gale. Vis dėlto pakeliui įlipo ir keli kiti keleiviai, bet aš sėdžiu palinkęs virš sąsiuvinio, rašau ir vogčia dairausi. Kuo labiau mažėja atstumas tarp manęs ir „namų“, tuo sunkesnis liūdesys užgula širdį. Kresnas jūreivis su savo dažyta mergše, komivojažierius su savo kartoniniu lagaminu, storulė, šlamščianti saldainius – du sau, vienas mažyčiam, tyliam skaisčių akių vaikučiui. Labai neblogas sakinys.

Vėliau. Man nesant, motina toliau sparčiai gražino namų vidų. Mano kambarį – neatsiklaususi manęs – ištapetavo tamsiai rudais apmušalais su kažkokiu neaiškiu sidabriškai pilkų skydų ar bangų keterų raštu. Koktu žiūrėti. Valgomasis paverstas jos „siuvimo kambariu“, todėl mes priversti valgyti oranžerijoje, o ten velniškai šalta – pats viduržiemis. Tėvas, rodos, priima šią ir kitas permainas nesiskųsdamas. Motinos plaukai juodi it varno sparnas – sakyčiau, ji ima kvailai atrodyti. Be to, turime naują

automobilį – „Armstrong-Siddeley“ – jis nevažinėjamas puikuojasi garaže, uždengtas brezentu. Tėvas mieliau važiuoja į darbą tramvajumi.

Jau mirdamas iš nuobodulio nuėjau pasivaikščioti po Edžbastoną. Dairiausi į tuos didelius namus ir vilas, bergždžiai bandydamas išvysti kokius individualumo požymius. Kalėdų eglutė neabejotinai yra liūdniausias ir vulgariausias iš žmonijos išrastų dalykų. Nėra ko nė sakyti, mūsų oranžerijoje stovi milžiniška eglė. Jos viršūnė įsirėmė į stiklines lubas ir sulinko. Užsukau į kino teatrą ir pusę valandos žiūrėjau „Nuotakų karštinę“. Išėjau, apimtas nenumaldomo geismo Rozmerei Čans. Ačiū Dievui, poryt atvažiuoja Liusė. Jeigu per šias atostogas jos nepabučiuosiu – tapsiu vienuoliu.

1923 M. GRUODŽIO 24 D.

Kūčios. Liusė sako norinti studijuoti archeologiją Edinburgo universitete. Paklausiau, ar yra moterų archeologių. O jinai atsako: na, jei ir nėra, tai dabar viena bus. Ji graži – bent jau mano akimis žiūrint: aukšta, stipri, ir man velniškai patinka jos tarsena*. Tiesa, man labiau patiko, kai ji nešiojo ilgus plaukus. Motina – atvirkščiai – sako, kad jai trumpi Liusės plaukai atrodą „très mignonne“.

Parašiau Skabijui ir Lypingui, pasiūliau galimas užduotis ateinančiam trimestrui. Dar pareiškiau, kad turėtume vadinti vienas kitą vardais ir itin demonstratyviai daryti tai viešumoje. Pa-

* Liusė Sensom, LMS pirmos cilės pusseserė, buvo metais už jį vyresnė. Jos motina Dženifer Mauntstiuart ištekėjo už Horacijaus Sensomo, inžinieriaus iš Perto miesto Škotijoje. Tuo metu Horacijus Sensomas dirbo Bengalijos geležinkelio tarnyboje – todėl Liusė ir pasirodė dėdės ir dėdienės namuose per 1923 metų Kalėdas.

sirašiau Loganu, jausdamas malonius revoliucionieriaus šiurpuliukus – ką žinai, prie ko gali privesti šie nepriklausomos dvasios proveržiai? Neabejoju, kad jie abu sutiks. Motina ką tik įkišo galvą pro duris (nepasibeldusi) priminti, kad netrukus į ritualinį Kūčių kokteilių vakarėlį susirinksią tėvo bendradarbiai: įsitempę, nesmagiai mindžikuojantys viršininkai ir viršininkėliai, turintys vienintelę pokalbio temą – jautienos gaminių konservavimą. Taigi prasideda ilgas Kalėdų pragaras. Dar kartą ačiū Dievui už Liusę. Nuostabią, žavią, sunkiai pasiekiamą Liusę.

1924

1924 M. SAUSIO 1 D.

Pusė trijų nakties, ir aš prisisiurbęs. Kaip gaidys, kaip pėdas, kaip dūmas. Turiu spėti viską užrašyti, kol taurūs prisiminimai neišblanko ir nesusiliejo.

Naujųjų metų išvakarėse nuėjome į šokius golfo klube. Motina, tėvas, Liusė ir aš. Prastas maistas (ėriena), paskui šokiai grojant stebėtinai geram orkestrui. Išgėriau nemažai vyno užkąsdamas vaisių salotomis. Mudu su Liuse šokome kažką panašaus į kvikstepą (tos raudonuoti verčiančios ir brangios Lypingo pamokos atsipirko: šokau puikiai). Buvau pamiršęs, kokia ji aukšta, kai avi aukštakulnius batelius – mūsų akys buvo viename lygyje. Kai orkestras užgrojo tango, ir visiems plojant tėvas išsivedė šokti motiną, išėjome iš aikštelės.

Terasoje, iš kurios buvo matyti golfo varžybų pradžios taškas ir aštuoniolikta duobutė, sutraukėme po cigaretę, keliais žodžiais

pagyrėme meistriškai grojantį orkestrą ir nusistebėjome, kad naktis šilta visai kaip ne žiemą. Tada Liusė metė savo cigaretę į tamsą ir atsigręžė į mane. Kiek prisimenu, įvyko maždaug toks pokalbis:

LIUSĖ: Kaip suprantu, dabar nori mane pabučiuoti.
AŠ: A... Taip. Jei galima.
LIUSĖ: Aš su tavim pasibučiuosiu, bet už tavęs netekėsiu.
AŠ: Liuse, man dar nėra nė aštuoniolikos.
LIUSĖ: Nesvarbu. Žinau, kad būtent apie tai dabar galvoji. Bet noriu, kad žinotum: aš niekuomet už nieko netekėsiu. Niekada. Nei už tavęs, nei už ko nors kito.

Nieko neatsakiau, tik nusistebėjau, iš kur ji žino mano slapčiausias fantazijas, mano intymiausias svajones. Taigi pabučiavau ją, Liusę Sensom, pirmąją merginą savo gyvenime. Jos lūpos buvo minkštos, mano lūpos buvo minkštos, pojūtis buvo... kažkokio kūniško minkštumo – kažką panašaus jutau, kai treniruodamasis bučiavau savo dilbio ir alkūnės vidinę pusę. Buvo malonu. Smagus buvo ir kitoniškumo pojūtis: kad procese dalyvauja du žmonės, kad abu kažką duodame vienas kitam (ko gero, šis sakinys nevykęs ir nelabai prasmingas).

O tada ji įkišo liežuvį man į burną, ir aš pamaniau, kad sprogsiu. Mūsų liežuviai susilietė, manasis atsirėmė į jos dantis. Didelio čia daikto, – galvodavau, kai vaikinai girdavosi bučiavęsi su merginomis. Staiga supratau, kad jie būdavo teisūs.

Kai beveik be pertraukos bučiavomės kokias penkias minutes, Liusė pasakė, kad reikia liautis, ir mudu grįžome – atskirai: Liusė pirma, aš po to, kai nervingai, jaudindamasis ir visas tirtėdamas kelis kartus užtraukiau dūmą. Visi golfo klubo svečiai buvo susirinkę prie orkestro pakylos, nes iki vidurnakčio tebuvo likusios trys ar keturios minutės. Jaučiausi tarsi apsvaigęs ir nie-

kur nemačiau Liusės. Motina pamojo prieiti (tiesą sakant, dabar manau, kad ji atrodė kaip niekada gražiai. Raudona suknia tiko prie jos kitaip sušukuotų žvilgančių plaukų). Kai prisiartinau, ji paėmė mano delną, prisitraukė prie savęs ir sušnabždėjo į ausį: „*Querido*, glamonėjaisi su pussesere?“ Iš kur ji žino tokius dalykus? Kaip moterys sugeba atspėti?

O dabar – į lovą, pirmą kartą 1924-aisiais pasitenkinti ir pasvajoti apie mieląją Liusę.

[1924 M.] SAUSIO 3 D.

Keista ir pikta: Liusė nebeleidžia man jos bučiuoti. Paklausiau jos kodėl, o ji atsakė: „Per daug per greitai“. Kažkokia mistika. Lypingas su Skabijumi man atrašė, tad pavasario trimestro užduotys ima ryškėti. Skabijus pranešė, esą juodu su Lypingu sugalvoję „ypač sudėtingą“ užduotį man, todėl aš turįs „rengtis įdomiam ir įtemptam trimestrui“.

Šiandien po pietų žaidžiau golfą su tėvu – be didelio noro, bet jis kaip niekad užsispyrė, kad išeitume iš namų pakvėpuoti tyru oru. Diena buvo šalta, žvarbi, tad antrojoje aikštelėje buvome beveik vieni. Veja buvo pasišiaušusi, sulipusi ir panėšėjo į samanas. „Žiemos vejos kaprizai“, – tarė tėvas, kai nepataikiau kamuoliuko į duobutę iš pusmetrio, ir mums teko tvirtinti visus kamuoliukus prieš mušant juos į veją. Aš smūgiavau kaip pakliūva, o tėvas kaip visuomet žaidė atsargiai ir tiksliai, tad laimėjo nemažu skirtumu. Į paskutines šešias skylutes kamuoliukus sumušėme nebesivaržydami, plepėdami apie visokius niekus – orą, galimybę dar kartą nukeliauti į Urugvajų, į kokius Oksfordo koledžus manau stoti, ir taip toliau. Grįžtant į klubą, kai aš jau mačiau tą nedidelę terasą, kur mudu su Liuse bučiavomės, jis stabtelėjo ir palietė man ranką.

– Loganai, – tarė jis, – turi kai ką žinoti.

Nieko neatsakiau, bet man iškart dingtelėjo mintis, kad tėvas žlugo finansiškai. Pamačiau, kaip Oksfordas ima nykti ir ištirpsta lyg kokia ledo skulptūra, palikta lauke spiginant saulei. Bet tėvas nė nebandė tęsti pokalbio – tik nutaisęs rimtą miną glostėsi ūsus, ir aš supratau, kad jis laukia tokiais atvejais įprasto simbolinio ir retoriško atsakymo.

Taigi kaip pareigingas sūnus paklausiau:

– Kas nutiko, tėti?

– Aš sergu, – atsakė jis. – Matyt... Matyt, man liko neilgai gyventi.

Visiškai sutrikau. Ką reikia sakyti tokiomis aplinkybėmis? Suniurnėjau kažką neaiškaus, bandydamas nesutikti: negali būti; kodėl taip manai; gal yra koks kitas paaiškinimas... – bet mane sukrėtė ne tiek ši naujiena, kiek tai, kad ji manęs nesukrėtė. Galėjai pamanyti jį pasakius, kad reikia nusisamdyti žmogų padėti tvarkyti sodą. Dabar tai prisiminęs vis dar negaliu patikėti: glaustas būsimo fakto konstatavimas menkai tepaveikia dabartį – potencialus jo tikroviškumas atrodo bemaž nesuvokiamas. Toks įspūdis, tarsi man kas visai taip pat rimtai būtų pasakęs: tu nupliksi nesulaukęs nė trisdešimties, arba: tu niekada neuždirbsi daugiau kaip tūkstančio svarų per metus. Kad ir kokį nerimą keltų tokios spėlionės, jos visai tavęs neveikia, kai atsistojęs jų klausaisi – jos amžinai lieka neapsakomai hipotetiškos. Šitaip reagavau, ir vis dar reaguoju, į tėvo pranešimą apie besiartinančią mirtį: jis beprasmiškas. Jis man nieko nereiškia, nors tėvas ilgai kalbėjo apie savo testamentą, nemažą turtą ir kad mudviem su mama nieko netrūks, mes būsime gerai aprūpinti. Tai dar ne viskas: dabar aš turįs būti ramstis motinai ir jos paguoda. Nunarinau galvą ir linksėjau, bet daugiau iš pareigos negu nuoširdžiai. Baigęs kalbėti jis ištiesė ranką, ir aš ją paspaudžiau. Tėvo delnas buvo sausas, lygus, ir jis ranką spaudė neįtikėtinai stipriai. Į klubą grįžome tylėdami.

Šiandien prieš vakarienę pabučiavau Liusę laiptų aikštelėje už spintos su ventiliacijos anga. Ji nesipriešino. Mes įkišome vienas kitam į burną liežuvį; šįsyk ją apkabinau ir smarkiai prisiglaudžiau. Ji stambi, stipri mergina. Kai pabandžiau paliesti krūtis, ji lengvai mane atstūmė, bet mačiau, kad ji išraudusi, susijaudinusi ir kad jos krūtinė kilnojasi – taip giliai alsavo. Pasakiau, kad ją myliu, o ji nusijuokė. „Mes pirmos eilės pusbroliai, – atsakė, – tai draudžia įstatymai. Tai, ką mes darome, yra kraujomaiša". Rytoj jinai grįžta į šiaurę – kaip aš gyvensiu be jos?

Per vakarienę žiūrėjau, kaip tėvas kitoje stalo pusėje nurėžia gabalus avienos nuo mentės savo lėkštėje, kišasi į burną ir energingai žiaumoja – bent jau neatrodo, kad būtų praradęs apetitą. Gal ta prognozė pernelyg niūri? Tėvas – rimtas ir atsargus žmogus, tad nebūtų nieko nuostabaus, jei gydytojo profesiniuose postringavimuose įžvelgė daugiau, negu tas sakė. Pastebėjau, kad motina atrodo pamiršusi apie tėvo ligą. Ji plepėjo su Liuse ir rodė jai kažkokį naują perlamutrinį laką, kuriuo nusidažė nagus. O gal ji nežino? Bet jeigu nuo jos tai slepiama, argi tėvas manęs nebūtų perspėjęs, kad šis dalykas turi likti mudviejų paslaptis?

Po vakarienės mudu su Liuse žaidėme kortomis, kol motina su tėvu klausėsi muzikos per gramofoną ir tėvas kaip visuomet rūkė cigarą. Motinai išėjus iš kambario, nusekiau iš paskos ir paklausiau, ar tėvas sveikas.

– Aišku. Kaip dešimt ridikų. Kodėl klausi, Loganai, *querido*?

– Šiandien žaidžiant golfą jis man atrodė pavargęs.

– Klausyk, jis nebe toks jaunas. Įveikei jį?

– Ne. Tiesą sakant, jis lengvai nugalėjo.

– Ta diena, kai jis pralošia tau golfą, mano brangusis, aš pradedu nerimauti.

Tokios tokelės. Dabar sėdžiu savo šlykščiame rudame ir sidabriniame miegamajame, patikintas, kad garsusis „išbandymas golfu" gali parodyti žmogaus sveikatos būklę. Kitame kambaryje savo lovoje guli Liusė. Kažin ar ji galvoja apie mane taip, kaip aš mąstau apie ją? Man rodos, aš tikrai ją myliu – ne dėl grožio, kiek už jos sąžiningumą ir tvirtą būdą, kur kas tvirtesnį už mano. Gal todėl ji mane taip traukia: aš nujaučiu savo paties trūkumus bei ydas kuo aiškiausiai ir jaučiu, kad man reikia Liusės tvirtybės jiems kompensuoti. Ji gali padėti man klestėti, pasiekti viską, ką žinau galįs pasiekti.

[1924 M. SAUSIO PABAIGA]

Šlykšti mokykla, šlykštus oras. Atskirai pasitariau su Skabijumi ir Lypingu – atsiprašau, su Piteriu ir Benu. Nusprendėme pranešti trimestro užduotis vieni kitiems, kai po pasirengimo pamokoms gersime arbatą.

Holdenas-Dosas pasišaukė mane po istorijos pamokos ir paklausė, į kuriuos Oksfordo koledžus ketinu stoti. Atsakiau dar gerai nežinąs – ar į Baliolio, ar į Kristaus bažnyčios. Jis kaip įpratęs sardoniškai nusišypsojo ir patarė nestoti nei į vieną, nei į kitą. Bet Skabijus bandys gauti Baliolio stipendiją, – priminiau jam. O judu, žinia, esate artimiausi iš artimiausių bičiulių, – atsakė H-D ir pridūrė, kad ši priežastis stoti į Oksfordą taktikos požiūriu nelogiška. Jis nieko nesakydamas kurį laiką į mane žiūrėjo, paskui kelis kartus dūrė rašikliu į mano pusę, tarsi būtų padaręs sprendimą, sudraskysiantį žemę į gabalus.

– Matau tave Terlio, o ne Plačiojoje ar Aukštojoje, – tarė jis.

– O kas tai, sere? – paklausiau.

– Tai gatvės Oksforde, Mauntstiuartai. Taip, aš vaizduojuosi, kaip tu gražiai įsitaisai viename iš tų žavingų mažesniųjų koledžų

Terlio gatvėje – Ekseterio ar Linkolno. Ar netgi Jėzaus. Pastarajame dėsto mano senas pažįstamas, jis galėtų padėti – taip, vienas iš šių koledžų tau idealiai tiktų. Tau netinka nei Baliolio, nei Hauso koledžas, Mauntstiuartai, – ne, ne, ne. Patikėk manim.

Jis toliau šitaip įkyriai ir šiek tiek globėjiškai pliauškė – girdi, pasikalbėsiąs apie tai su Driežu* ir pridūrė, esą Linkolne, Ekseteryje ir Jėzuje yra labai „prieinamų“ stipendijų, kurias, jo manymu, be vargo galėčiau gauti. Nenumaniau, apie ką jis kalba, nes žinojau tik garsiuosius Oksfordo koledžus, mat tame mieste buvau tik vieną kartą, būdamas gal dvylikos metų. Tačiau dabar net nežinau, džiaugtis ar pykti, kad H-D manim domisi – jam visai nebūdinga rūpintis kieno nors ateitimi. Gal tapau jo favoritu?

Vėliau tą pačią dieną. Trimestro užduotys. Skabijus ir Lypingas – klastūnai ir niekdariai. Net negaliu vadinti jų vardais – jie nenusipelno tokio intymumo. Tiesa, visi buvome šiek tiek priblokšti, išgirdę, ką vieni kitiems sugalvojome. Šis trimestras neabejotinai bus įdomus ir ne be humoro. Aišku ir dar viena: mes puikiai vienas kitą pažįstame. Taigi užduotys – savąją paliksiu pabaigai. Pirmiausia Benui Lypingui. Mintis kilo Skabijui, ir aš ją bemat entuziastingai palaikiau. Žydas Lypingas turi tapti Romos kataliku, negana to, tinkamu į kunigus. Lypingas, švelniai tariant, buvo mažumą sukrėstas, kai jam papasakojome. „Šunsnukiai, – keletą kartų ištarė jis, – paskutiniai šunsnukiai“.

Užduotį Skabijui sugalvojau aš, o ne Lypingas, nors tas greitai pamatė jos pranašumus. Netoli mokyklos yra toks Namų ūkis, pro kurį dažnai praeiname ir kur kartais apsilankome (ten atliekame kai kurias mokymo programos, ypač biologijos, užduotis).

* Henris Sutaras, LMS pensiono vedėjas, ne itin mėgstamas LMS ir jo draugužių, pramintas Driežu dėl itin raukšlėto veido ir panašaus į pakarūklus pagurklio.

Ūkio valdytojas, pavarde Klafas, turi dukrą (ir dar du augalotus sūnus). Kelis kartus pastebėjome tą merginą dirbančią ūkyje – nešiojančią kibirus, genančią galvijus – ir nustatėme, kad jinai Klafų atžala. Pažiūrėti jai devyniolika ar dvidešimt, kresna mergina su kupeta garbanotų rudų plaukų, kuriuos ji veltui bando paslėpti tai po viena, tai po kita skara. Mūsų užduotis Skabijui – išstypėliui drovaus, uždaro būdo Piteriui Skabijui – ją suvilioti. Bučinys liudytojų akivaizdoje bus galutinis įrodymas, kad užduotis įvykdyta. Piteris garsiai nusijuokė, kai jam pasakėme – tiksliau sakant, išgąstingai sužvengė lyg koks kankinamas asilas – ir atsisakė sutikti su šia užduotimi motyvuodamas tuo, esą tai bjaurus pokštas – neįvykdoma, pavojinga ir galbūt net neįstatymiška užduotis. Tačiau mes nenusileidome, ir Skabijus nenoromis sutiko.

Tada jie pasakė man, kokia užduotis laukia, ir aš taip pat norėjau sušukti: „Ne! Neįmanoma! Nesąžininga!“ Aš privalėsiąs iki trimestro pabaigos tapti mokyklos regbio komandos nariu: ne tik patekti tarp penkiolikos stipriausių žaidėjų, bet dar ir pasižymėti bei sublizgėti.

Su manim buvo neteisingai pasielgta todėl, kad mes visi dygimės organizuotu mokyklos sportu – tai vienas iš pagrindinių mus siejančių ir artinančių veiksnių. Skabijus dėl sporto nė nesuka galvos, nes vaikinas visiškai jam netinkamas: nekoordinuotų judesių, silpnas, negabus. Jis negalėtų pataikyti futbolo kamuoliu į daržinę – apie daržinės duris nėra ko nė kalbėti. Na, o mudu su Lypingu kiek įmanydami vengėme šios dėl sporto pamišusios mokyklos fizinio lavinimo veiklos apsimesdami ligoniais: Lypingą kamuojanti migrena, mane – nugaros skausmai. Todėl, kalbant apie regbį, daugiausia ir blogiausia, ką galiu daryti – kartą per savaitę išeiti žaisti už pensiono komandą mokyklos pirmenybėse. Žaidžiu dešiniajame krašte. Jei per visas rungtynes nepaliečiu kamuolio ar neišsipurvinu kelių, manau, kad man pasisekė.

Bet dabar, čia sėdint, – įsivaizduoju, kad Piteris su Benu irgi apmąsto savo užduotis, – mane krečia vos juntamas jaudulys. Juk iš esmės tie išbandymai tam ir sugalvoti: kad paverstume priešpaskutinį, nykiausią mokyklos trimestrą įdomesniu ir prasmingesniu. Be to, ką gali žinoti, kokių perliukų dabar galėsime įrašyti į savo *Livre d'Or*?

TREČIADIENIS [1924 M. SAUSIO 23 D.]

Šįvakar Driežas išsikvietė mane į savo kabinetą. Jis gėrė cheresą iš bokalo ir gal dešimt minučių bandė įsidegti vieną iš didžiausių savo pypkių – tikriausiai sugrūdo į ją porą tabako gniutulų sulig kumščiu. Kai pavyko įkurti (oras pamėlo nuo dūmų, žiežirbos pažiro į šalis, kai jis su kažkokiu panašiu į lenktinį peiliuką įrankiu ėmė grūsti rūkstantį stiprų, prastą tabaką), jis pasakė, kad H-D kalbėjęsis su juo apie Oksfordą, ir jis, Driežas, nusprendęs, kad būtų puiku, jei pamėginčiau gauti Grifado Ryso Boueno stipendiją istorijai studijuoti Jėzaus koledže, ir iškart paklausė, ar turiu bent kiek valų kraujo. Atsakiau, kad, mano žiniomis, neturiu, bet tėvas kilęs iš škotiškos šeimos. „Ką gi, – tarė jis, – jūs, keltai, visuomet einate išvien. Tikriausiai tiksi kuo puikiausiai". Neregėtai šlykštus senas ožys.

[1924 M.] SAUSIO 25 D.

Pirmieji žingsniai. Visi trys per popietinę pertrauką nuėjome į Namų ūkį. Moksleiviai buvo skatinami ten apsilankyti ir talkinti, kai Klafas (pasipūtęs, niūrus vyras puse burnos rudų dantų) nuspręs, kad to reikia. Jis pasitiko mus kieme ir tiesiai šviesiai pareiškė, kad sausį pagalbos nelabai reikia, bet kadangi siūlo-

mės, galim išmėžti jo ariamųjų arklių arklides, mat Tesė pas dantų gydytoją Noridže.

Tesė! Vos tvardėmės nesusijuokę, kai mus, ginkluotus semtuvais ir šakėmis, nusivedė į arklides, kur šešetas masyvių šairų veislės kuinų trypdami ir mostaguodami uodegomis žiaumojo pašarą. Vos tik Klafas nuėjo, mudu su Benu irgi pasišalinome, palikę beviltiškos meilės kamuojamą Piterį laukti sugrįžtant gražiosios ir paslaptingosios Tesės.

[1924 M.] SAUSIO 28 D.

Šį rytą po graikų kalbos pamokos priėjau prie Jangerio, žaidžiančio mokyklos regbio rinktinėje, ir kiek įmanydamas abejingiau paklausiau, kaip sekasi komandai ir kokios jos silpnosios vietos. Jis kiek nustebo, kad šitokių dalykų klausinėja toks pagarsėjęs bolševikas kaip aš, bet atsakinėjo ganėtinai atvirai. „Bėdų turime dėl sudėties, – liūdnai tarė jis. – Prasti grumtynių žaidėjai, ypač priekinė linija. Mat visi pernai joje žaidę vyrai išėjo“. Aš užjaučiamai palingavau galvą. „O kokia padėtis su gynėjais?“ – paklausiau. „Pasirinkimas milžiniškas, – atsakė jis. – Gabių žaidėjų kaip šunų“.

Man atrodo, kad šitos užduoties beveik neįmanoma įvykdyti. Logiškai mąstant, kad mane paimtų į pirmąją mokyklos rinktinę, pirma turiu patekti į dublerių komandą. Jeigu ten gerai klosis, man atsirastų galimybių. Tačiau dabar aš be jokio entuziazmo žaidžiu šoniniu pusiau saugu Sutaro pensiono penkiolikėje, nepakylančioje iš trečios nuo galo vietos mokyklos pirmenybių lentelėje. Akivaizdu, kad turėsiu griebtis nedorų gudrybių, jei noriu sulaukti sėkmės.

Tą pačią išvadą aiškiai padarė Lypingas, nes kai mėgavomės raminančiu cigaretės dūmu prieš nekenčiamą karinio rengimo

pamoką, jis ėmė dejuoti dėl savo užduoties ir pareiškė, kad turėsiu jam padėti. Sutikau, bet savo ruožtu atsakiau, kad man reikės paslaugų ir iš jo – taigi sukirtome rankas. Mudu nusprendėme, kad Skabijui bus gerokai lengviau įvykdyti savo užduotį negu mums. Jau dabar jis pelnė („Mūsų dėka", – išmintingai pasakė Lypingas) uolaus mėšlavežio reputaciją Namų ūkyje, ir nors su žaviąja Tese dar nesusipažino (jis turėjo pasišalinti jai dar negrįžus iš dantų gydytojo), juodu neišvengiamai susitiks – o tada viskas priklausys nuo jo.

1924 M. SAUSIO 29 D.

Prieš pavakarius turėjau ilgą pertrauką, tad paklausiau Driežo, ar galėčiau autobusu nuvažiuoti į Glimptoną* pasikalbėti su kunigu Doigu „vienu religijos klausimu". Driežas – tas senas šliužas – iškart sutiko. Belaukiant autobuso stotelėje prie mokyklos vartų – o diena buvo šlykščiai šalta, mat nuo jūros merkė įžambus lietus su šlapdriba – sustojo H-D su savo automobiliu, paklausė, kur susiruošiau, ir pasisiūlė pavėžėti. Pasirodo, jis gyvena Glimptone, tad privežė mane iki pat bažnyčios. Jis parodė man savo namus pagrindinėje gatvėje ir pasikvietė arbatos, kai sutvarkysiu savo „bažnytinį reikalą".

Kai tėvui Doigui papasakojau turįs „žydų tikėjimo" draugą, norintį atsiversti į katalikybę, vos nepasidygėjau matydamas jo piktdžiugą. Pasakiau, esą tai reikia padaryti kiek įmanoma diskretiškiau, nes jeigu vaikinuko tėvai sužinosią, ir t. t., ir t. t. Doigas netvėrė savo kailyje. Jis liepė perduoti berniukui, kad jam paskambintų – kunigas pasirūpinsiąs, kaip jį paslapčia mokyti.

* Kaimas maždaug už penkių kilometrų nuo Ebihersto mokyklos, jame buvo Šv. Jokūbo Romos katalikų bažnyčia. Į ją pamaldų mokykla siųsdavo berniukus katalikus.

Jam tai visai nesunku, ne tiek malonumas, kiek pareiga, ir panašiai. Doigas iš tiesų gana nevalyvas – visuomet atrodo senokai nesiskutęs, o rankos, kuria laiko cigaretę, nagai nemalonios geltonos spalvos nuo nikotino.

H-D – priešingai – švaros ir tvarkos įsikūnijimas. Jis turi nedidelį, siaurą, tvarkingą namelį, už jo – ilgas apytuštis, tvarkingas sodas. Priešakinis kambarys nustatytas knygų lentynomis; knygų nugarėlės sudėliotos lyg kareiviai per paradą – kuo lygiausiai, kuo tiksliausiai. Ant rašomojo stalo viskas tvarkingai išdėliota: spaustukas rašalui, peilis popieriui pjaustyti, dėkliukas rašikliams. Židinyje smagiai treškėjo ugnis. H-D vilkėjo nertiniu ir nebuvo pasirišęs kaklaraiščio. Pirmą kartą pamačiau jį be šio atributo.

Jis pavaišino mane arbata su vaisiniais sklindžiais ir karštais sviestu suteptais skrebučiais su trijų rūšių uogiene. Grožėjausi jo paveikslais – daugiausia akvarelėmis ir sausa adata padarytomis graviūromis, pavarčiau kai kurias itin vertingas jo knygas, pakalbėjau apie savo naujausią rašinį (apie „Karalių Lyrą“), kuriuo buvau ganėtinai patenkintas ir kurį jis pedantiškai įvertino aštuoniems su puse ir dar su klaustuku. Tada ant židinio atbrailos pastebėjau varinę artilerijos sviedinio tūtą, papuoštą įmantriu iškiliu piešiniu. Paklausiau, kur ją nusipirko, o jis atsakė gavęs dovanų iš sužeisto prancūzų kareivio, su kuriuo susidraugavo ligoninėje prie Onflero. Iš jo kalbos supratau, kad tuo metu jis irgi gydėsi kažkokią žaizdą.

– Vadinasi, jūs kovėtės kare, sere? – paklausiau, prisipažinsiu – kiek per žvaliai.

– Taip, koviausi.

– Kokiose vietovėse? Kokiame pulke?

– Jeigu neprieštarauji, Mauntstiuartai, nenorėčiau apie tai kalbėti.

Tuos žodžius jis ištarė piktokai, tad mūsų arbatėlė pasidarė nebe tokia jauki. Kadangi atmosfera tapo oficiali ir netgi šalto-

ka, pasakiau turįs spėti į autobusą, išvažiuojantį į Ebiherstą 16.30, ir jis palydėjo mane iki durų. Iš mažyčio jo sodo priešais namą buvo matyti Šv. Jokūbo bažnyčios bokšto smailė.

– Keista diena eiti į bažnyčią, – tarė jis.

– Turėjau pasimatyti su kunigu Doigu asmeniniu reikalu.

Jis sužaibavo į mane akimis, ir aš negalėjau suprasti, ką ne taip pasakiau šį kartą.

– Tu labai protingas vaikinas, Mauntstiuartai.

– Ačiū, sere.

– Ar tiki savo Dievą?

– Manau, kad taip, sere.

– Niekada negalėjau suprasti, kaip išties protingas žmogus gali tikėti kažkokiu dievu. Ar dievais. Visa tai šūdas, visiškas šūdas. Turėsi kada nors man daugiau papasakoti šiuo klausimu. Štai ir tavo autobusas.

Keistuolis, – galvojau važiuodamas atgal. Seksas, matyt, H-D šiek tiek rūpi – jis toks lieknas ir visai gražus, be to, savimi pasitikintis. Labai pasitikintis. Pernelyg kategoriškas – matyt, čia visa esmė. Nes man atrodo, kad jei esi žmogus, turi gebėti leistis į kompromisus. O ponas Holdenas-Dosas kartais atrodo kažkuo nežmogiškas.

Grįžus manęs laukė geros naujienos. Atėjo laiškas nuo Liusės, o Lypingas man pasakė kalbėjęsis su Bošamu – mūsų pensiono komandos kapitonu. Kitose rungtynėse žaisiu centru pirmojoje grumtynių linijoje. Taigi pradžia padaryta.

[1924 M.] VASARIO 2 D.

Skabijui pagaliau pavyko pasimatyti su nepagaunamąja nuostabiąja Tese. Juodu rengė parodai kažkokį šairų veislės milžiną –

šveitė, blizgino kanopas, pynė į karčius ir uodegą kaspinus ir panašiai, tad visą popietę praleido kartu. Na, tai kokia ji? – paklausėme. Tiesą sakant, ganėtinai drovi, – atsakė Piteris. Priminėme jam, kad jos asmenybė mums nerūpi – mus intriguoja jos kūno kerai. „Na, ji visai nedidutė, – atsakė jis, – aš visa galva už ją aukštesnis. Jos plaukai siaubingai susisukę – nelyginant kamščiatraukis – todėl jų gėdijasi ir amžinai slepia po skrybėlėmis ir skaromis. Kaip man pasirodė, visai nemenkai gamtos apdovanota krūtinės srityje. Be to, ji nusikramto nagus iki gyvuonies". Vis dėlto, matyt, juodu vienas kitam ganėtinai patiko, ir jinai pasikvietė jį į namus arbatos.

Na, o Benas paskambino kunigui Doigui. Tas, norėdamas, kad viskas liktų kuo didesnėje paslaptyje, užuot liepęs ateiti į Glimptono bažnyčią, pasiūlė susitikti jo parapijietės, tokios ponios Keitsbi, namuose Benui patogiu laiku – ji kaip tyčia gyvenanti pačiame Ebiherste. Taigi pirmasis Beno susitikimas su tėvu Doigu ir Romos katalikų bažnyčia numatytas kito šeštadienio popietę – lygiai už savaitės – ponios Keitsbi svetainėje.

Aš per tą laiką pirmą kartą sužaidžiau regbio rungtynes grumtynių pirmos linijos centru.

Sutaro ir Gifordso pensionų komandų rungtynės vyko šaltą popietę dulksnojant lietučiui. Kai abiejų komandų žaidėjai persirengė ir vangiai apšilo prieš rungtynių pradžią, aiškiai pamačiau, kad esame dažnai kur matomas tingių nevykėlių, negabių studenčiokų ir beviltiškų žioplių mišinys. Kažkur kitame bekraščio žaidimų aikštyno gale vyko kitos rungtynės, ir virš permirkusios žolės iki mūsų atskriejo vos girdimi įprasti padrąsinantys ir nevilties kupini riksmai. Mus palaikė vienintelis žiūrovas – ponas Vitas, mūsų pensiono vedėjo pavaduotojas ir mūsų rinktinės treneris teoretikas. Rungtynėms prasidėjus, jis kriokė ir spiegė prie užribio linijos, tarsi stebėtų šalies taurės finalines rungtynes. Komandos nenusileido viena kitai klaidomis: kamuolys

vis krito iš rankų, žaidėjai nespėdavo sugriebti bėgančio su kamuoliu varžovo, nepataikydavo baudos smūgių. Po pirmojo kėlinio Gifordso komanda pirmavo 3:0.

Pamažėle pratinausi prie grumtynių žaidėjo gyvenimo. Atrodė, kad jiems nieko daugiau nereikia, tik lakstyti po aikštelę, vaikantis kamuolį (per pirmąjį kėlinį aš jo nėkart nepaliečiau). Šitokias į kažkokios gyvūnų bandos panašias klajones pertraukdavo šaižus teisėjo švilpukas, ir tada sustodavome pasiruošdami grąžinti kamuolį iš užribio arba grumtis dėl jo. Tada dvi rujos sustodavo viena priešais kitą, o paskui sukibdavo, ir mes virsdavome 32 kojų žmogum-vabalu, bandančiu išstenėti ovalų odos kamuolį. Pažinojau man iš šonų žaidžiančius puolėjus, neįtikėtina, bet pačiomis populiariausiomis Britanijoje pavardėmis: Brauno ir Smito. Turiu galvoje jaunesnįjį Smitą. Vyresnysis – mokyklos pažiba; jis atstovauja mokiniams oficialiuose renginiuose. Braunas – nebijantis purvo regbio entuziastas. Jis niekuomet nepavargsta ir trykšte trykšta ryžtu. Smitas jaunesnysis – jo inkštiruotas veidas tiesiog kelia sielvartą – toks pat niekšiškas apsimetėlis kaip ir aš. Tame keistame tamsiame dėl kamuolio besigrumiančių žaidėjų urve apima keistas pojūtis: tiek daug galvų ir veidų visai šalia vieni kitų, svetimų kūnų ir burnų kvapai, svetimi žandai trinasi į tavuosius, rankos spaudžia tavo šlaunis, kažkas tai trankosi tau į sėdmenis, tai juos kilnoja, ausyse skamba kažkokie beprasmiški raginimai, kamuolį įmetantis žaidėjas klykia nurodymus (ko gero, man): „Pasiruošk, Sutarai! Sukis dešinėn! Dar labiau dešinėn! Stok! Pradedam – viens, du, trys!“ Tada permirkęs, purvinas kamuolys atsiduria man prie kojų, ir aš imu stumdytis, bandydamas jį išspirti lauk – kartais man pavyksta, kartais – ne, o visi aplink mane kriuksi, grumdosi ir keikiasi. Čia ne sportas, – mąstau: visai kas kita vienišam, sužvarbusiam stovėti pačiam kairiam sparne – ten bent jau galiu žiūrėti į kraštovaizdį ir dangų.

Tada kamuolys išlekia iš besigrumiančių žaidėjų maišalynės. Riksmai ir paliepimai nutolsta – mes išsivaduojame iš tos panašios į sukibusių krabų krūvos, apsidairome, kur vyksta žaidimas, ir nudrimbiname ton pusėn. Turiu prisipažinti, rungtynėms baigiantis mane beveik apėmė neviltis: buvau aplipęs purvais, nusivaręs nuo kojų ir neįsivaizdavau, kaip rezultatas susilygino – 9:9.

Tuomet mūsų aikštelės pusėje kažkas nutinka: saugas spiria kamuolį į priekį, varžovų gynėjas jo nesugraibo. Kyla sąmyšis, kamuolys perlekia virš linijos, jį užgriūva besiginančios komandos žaidėjas. Pasigirsta švilpukas, teisėjas skiria smūgį į atšokusį kamuolį nuo dvidešimt dviejų metrų ribos. Žinau – mat atidžiai perskaičiau taisyklių knygą – kad viena iš mano pozicijos žaidėjo pareigų – stoti priešais spiriantįjį ir pabandyti jį įbauginti ar kiek įmanoma atitraukti jo dėmesį. Taigi nurisnojau prie varžovų 25 metrų ribos, jausdamas, kad batai sunkūs nelyginant švininis naro apavas, kad alsuoju giliai ir šiurkščiai ir kad garai, rodos, kyla nuo viso mano kūno – pradedant pečiais ir baigiant nuogais keliais. Vis dar nežinau, kodėl taip padariau, bet pamatęs, kaip jų žaidėjas pasileidžia spirti kamuolį, pašoku į viršų ir į priekį iškeltomis rankomis – bergždžiai bandau bent jau jį pristabdyti. Man pavyksta: užuot nuspyręs kamuolį aukšta, stačia trajektorija, jis spiria smarkiai, bet žemai. Kamuolys trenkiasi man į skruostą tokiu greičiu, kad atšoka gerus dvidešimt metrų, taip arti varžovų linijos, kad vienas iš greitesnių mūsų žaidėjų nulekia į jų pusę, stveria kamuolį ir įmuša jį į vartus. Paskui dar du taškai už tikslų papildomą smūgį – Sutaro pensiono komanda laimi 14:9.

Mano žandas dega. Prisimenu, kartą motina skėlė man antausį už kažkokį nusižengimą – tada skruostas irgi taip pat tvinkčiojo, gėlė lyg pipirais patrintas, o iš akių tryško ašaros. Randuota šlapia kamuolio oda paliko geliantį raudoną rėžį kairiame žande ir kaktoje virš kairės akies. Rodės, veidas išsilydė, bet jį kažkas toliau bado ir svilina.

Žmonės – komandos draugai – tapšnojo man per pečius ir nugarą. Smitas jaunesnysis šaukė man į ausį: „Pamišęs šunsnuki, ak tu pamišęs šunsnuki!“ Mes nugalėjome, o pergalę nulėmė mano netyčia blokuotas smūgis, ir tarsi kažkokiam stebuklui įvykus mane kamuojantis skausmas ėmė malšti. Net Vitas su atsikišusia pypke, su į visas puses išsidraikiusiais retučiais plaukais sušuko: „Velniškai gražiai sužaidei, Mauntstiuartai!“

Vėliau, kai nusiprausiau po dušu ir persirengiau, o degantis raudonas žandas virto šiltu rausvu, beeidamas pas saviškius sutikau mažąjį Montegjų.

– Šaunuolis, Mauntstiuartai, – tarė jis.

– Kodėl aš šaunuolis, šlykštus ištvirkėli? – atrėžiau (prisipažįstu: be reikalo jį užgavau).

– Todėl, kad kūnu pastojai kelią tam kamuoliui, – paaiškino jis. – Visi apie tai kalba.

Pasirodo, aš „kūnu pastojau kamuoliui kelią“... Štai kaip gimsta padavimai ir legendos. Dabar suprantu – lyg staiga kas būtų atrišęs akis – kas manęs laukia ateityje. Vienintelis įmanomas būdas pakliūti į mokyklos rinktinę – žaisti nutrūktgalviškai, neatsargiai kvailai, kaip didžiausiam bepročiui. Kuo neprotingiau elgsiuosi aikštelėje, kuo labiau rizikuosiu gyvybe ir galūnėmis, tuo labiau mane vertins ir šlovins. Man tereikia žaisti regbį kaip maniakui, nusprendusiam žūtbūt nusižudyti.

1924 M. VASARIO 5 D.

Atėjo laiškas iš mamos. Praneša, kad Mauntstiuartų šeima Velykoms išvyks į Austriją, konkrečiai į Bad Rygerbachą. Tėvas ten gers gydomąjį vandenį. „Jis serga kažkuo panašiu į mažakraujystę, – rašo motina, – nuo ligos jam krinta svoris ir jis labai greitai pavargsta“. Taigi tėvo liga jau oficiali, o ne mudviejų su

juo paslaptis, bet kas, dėl Dievo meilės, yra ta „panaši į mažakraujystę“ liga?

Benas turėjo pirmą pokalbį su kunigu Doigu ir apibūdino jį kaip „klaikų“. Benui pasakojant prieš akis kaip gyvą mačiau Doigą – žmogų, prastai slepiantį pasitenkinimą savimi, kad tuoj prisisegs dar vieną skalpą, ir nė kiek nesistengiantį išsiaiškinti jaunojo Lypingo tikėjimo dvejonių šaknis. Mažiausiai kartą per savaitę jie susitikinės ponios Keitsbi namuose. Pasak Beno, Doigas negalėjo nuslėpti, kaip didžiai nusivylė, kad Benas atsimetęs nuo žydų tikėjimo – anglikonas jam smulki žuvelė. Bent jau esi panašus į žydą, – pasakė jis Benui. Man rodos, jis tikėjosi išvysti kokį į barzdotą rabiną panašų žmogelį ilgomis garbanomis, nukarusiomis po ausimis. Benas mano, kad įvykdyti užduotį dabar jam bus juokų darbas – Doigas neriasi iš kailio. Mudu abu sutariame, kad iš mūsų trijų sunkiausia užduotis kliuvo man.

Parašiau spenserišką* odę apie prarastą tikėjimą. Nelabai gera. Vis dėlto man visai patinka ši eilutė: „Kai tikėjimas galutinai numiršta, mes turim išdažyti dangų savo pirštais“.

1924 M. VASARIO 11 D.

Skabijus, aš, Leisis, Raidautas, Sendelas ir Tothilas išvažiavome traukiniu į Oksfordą laikyti egzaminų stipendijai gauti. Vienuolika kitų išvyko į Kembridžą – jo koledžai visuomet teikė pirmenybę Ebio auklėtiniams. Tačiau Svajingųjų Smailių mieste mes menkiau žinomi. Mudu su Piteriu tyčia užsibuvome traukinyje iki paskutinės akimirkos, kad atsiskirtume nuo kitų, tada nusisamdėme ponį su dvirate brikele (panašesnius į arklį su vežimu), kad nuvežtų mus su bagažu į atskirus koledžus. Mus išlei-

* Edmundas Spenseris (Edmund Spenser; apie 1552–1599), anglų rašytojas ir poetas.

do Plačiojoje gatvėje, ir Piteris nuėjo į Baliolio koledžą, o aš su lagaminu rankoje patraukiau Terlio gatve ieškoti Jėzaus koledžo. Nepataikiau (kodėl tie koledžai negali užrašyti savo pavadinimų ant pagrindinių durų?), ir Linkolno koledžo durininkas, netašytas stuobrys, parodė man, kur reikia eiti.

Jėzaus koledžas nei įkvėpė vilčių, nei apvylė: du iš visų pusių apstatyti ganėtinai dailūs nedideli keturkampiai kiemai ir visai maloni koplyčia. Tačiau joks koledžas, kad ir koks didingas, gražiausiai neatrodys darganotą vasario popietę: suodini pastatų fasadai nuo lietaus bemaž pajuodę, nepjautos vejos sulipusios į kuokštus. Mane palydėjo į kambarį, paskui papietavau valgykloje. Man susidarė įspūdis, kad aplink gausu barzdotų, ūsuotų, vyresnio amžiaus studentų, ir sužinojau, kad jie – veteranai. Atitarnavę armijoje jie grįžo studijuoti į universitetą. Išsprukau iš koledžo ir nuėjau į Baliolį pasimatyti su Piteriu, bet jo koledžas buvo užrakintas keliomis spynomis. Mano nuomone, pirmas Oksfordo įspūdis nekoks: tai niūrus, purvinas, uždaras miestas. Nors ir skaudu sakyti, jaučiu, kad daugiau giminingų sielų galėčiau rasti Ebiherste. O Jėzaus koledžas su visa ta gausybe subrendusių vyrų – pypkiuojančių dėdulių tvido kostiumais ir apžėlusiais veidais – ūpo nekelia. Ko gero, Lypingas teisus: kuriems galams gaišti trejus brangius gyvenimo metus tokiose įstaigose?

[1924 M.] VASARIO 12 D.

Rytą ir po pietų laikiau istorijos egzaminą raštu. Rodos, pasisekė visai neblogai. Man teko klausimai apie Palmerstono antrąją vyriausybę, Prancūzijos revoliuciją ir Volpolio finansų reformas (neįdomūs dalykai, bet daugybė paslaptingų faktų). Manau, kad padariau neblogą įspūdį. Po antrosios egzamino dalies mane išsikvietė istorijos dėstytojas Le Meinas – P. L. LE MEINAS –

kaip buvo užrašyta ant jo durų. Tai buvo „draugas", apie kurį pasakojo H-D – kresnas barzdotas peštukas. Jis nužvelgė mane su pasidygėjimu, sumišusiu su šiokiu tokiu smalsumu – kitaip jo žvilgsnio negalėčiau apibūdinti.

– Holdenas-Dosas sako, kad būtinai turime tave priimti, – tarė jis. – Kodėl?

– Kas kodėl?

– Kodėl mes turėtume tave priimti, berniuk iš Ebio?

Suniurnėjau keletą banalių frazių apie Oksfordą, garsųjį koledžą, didžiulę privilegiją, garbę – bet jis mane pertraukė tardamas:

– Prarandi jį.

– Ką prarandu?

– Krislelį geros nuomonės, kurią buvau apie tave susidaręs – Džeimso paveiktas. Kodėl nori studijuoti istoriją Oksforde? Įtikink mane.

Nežinau, kas man užėjo – gal pajutau, kad viskas jau prarasta, o gal reaguodamas į kandų Le Meino abejingumą, ką jau sakyti apie atvirą antipatiją man, atšoviau:

– Man nusispjauti į istoriją. Į šį nykų užkaborį atvykti noriu vien tam, kad gaučiau laiko – laiko rašyti.

Le Meinas sudejavo, atlošė galvą ir pasiglostė barzdą.

– Gelbėk, dangau, – tarė jis, – dar vienas, velniai griebtų, rašytojas.

Kilo mintis išeiti, bet nusprendžiau žaisti iki galo.

– Deja, taip, – atsakiau staiga pasijutęs įžūliai drąsus. – Tik nesitikėkite, kad dėl to pulsiu atsiprašinėti.

Jis nė kiek nesutriko ir nieko neatsakė, tik metė į mane pavargusį žvilgsnį, paskui pervertė mano egzamino lapus.

– Na gerai, – tarė jis išvargusiu balsu, – gali eiti.

Vėliau. Skabijus man papasakojo susitikęs su trimis dėstytojais ir net paspaudęs ranką pačiam Erketui, Baliolio dekanui. O aš nė penkių minučių neišbuvau Le Meino kabinete! Matyt, mano

Oksfordo karjera pasibaigs nė neprasidėjusi. Prieš čia atvažiuojant, tėvas man parašė, kad bet kada galėsiu gauti kokio nedidelio padalinio vadovo darbą Folio bendrovėje. Verčiau jau persipjausiu riešus!

[1924 M.] VASARIO 13 D.

Mudu su Piteriu aptikome aludę prie kanalo. Ten išgėrėme alaus ir užvalgėme duonos su sūriu prieš sėsdami į traukinį atgal į Noridžą. Piterio grupės konsultantas pokalbiui pasibaigus paspaudė jam ranką ir pasakė nekantriai lauksiąs jo grįžtant rugsėjį. Aš ryte mačiau Le Meiną einant per koledžo kiemą – jis žiūrėjo tiesiai į mane, bet niekuo neparodė pažįstąs.

Rašau tai traukinyje, stengdamasis nepasiduoti vis slogesnei nuotaikai. Raidautas su Tothilu žaidžia ramsą. Piteris miega – žmogaus, kurio ateitis užtikrinta, miegu. Ką man daryti, jei nepateksiu į Oksfordą? Vykti į Paryžių su Benu? Eiti dirbti į tėvo bendrovę? Viskas tiesiog varo į neviltį. Ačiū Dievui, mums užteko įžvalgumo iškelti sau šias trimestro užduotis: man beveik gėda prisipažinti, bet dabar vienintelis dalykas gyvenime, kurio laukiu šiek tiek jaudindamasis – rytojaus rungtynės su O' Konoro pensiono komanda. Jangeris sakė galbūt ateisiąs pasižiūrėti. Gal tai ir bus pirmas žingsnis?

[1924 M.] VASARIO 14 D.

Skabijus ir pasileidėlė Tesė kelias minutes laikėsi susikibę rankomis po pietų vaikštinėdami kažkokiu takučiu. Piteris sakė, kad jį už rankos paėmė jinai, bet jis nedrįso padaryti ko nors daugiau, ir ji turėjo paleisti jo delną, kai jie priėjo kažkokią lipynę

per tvorą – tuo viskas ir baigėsi. Pasakiau jam, kad tai puikus ženklas – ateityje jis turėtų geriau pasinaudoti tokiomis progomis.

Tuo tarpu Lypingas antrą kartą susitiko su Doigu, kol mes buvome Oksforde (pasak jo, ponia Keitsbi labai žavi), bet viskas ėjosi ne taip sklandžiai. Lypingas sako manąs, kad Doigas kažką jau įtaria. „Po galais – kodėl? – paklausiau. – Jam juk maga kuo greičiau tave atversti“. „Man rodos, bėda ta, kad neturiu jokių abejonių“, – paaiškino Benas. Taigi atsakiau, kad jam tereikia sugalvoti, kuo jis abejoja, ir viskas eis kaip per sviestą. Tačiau Benas atsakė negalįs sugalvoti jokių įtikinamų abejonių; jis nenumanąs, kuo galėtų abejoti potencialus atsivertėlis į Romos katalikus, ir paprašė manęs ką nors pasiūlyti. Manau, kad duona ir vynas, virstantys Kristaus kūnu ir krauju, – pernelyg paprastas dalykas, gal verčiau griebtis skaistyklos ir pragaro. Pastarųjų dalykų aiškinimas visuomet kelia šiokių tokių keblumų kunigams. Ką nors vis tiek sugalvosiu – ką nors Bažnyčios doktrinos požiūriu tokio svaraus, kad Doigas nurimtų ir jaustųsi patenkintas.

Aš pats pasiekiau milžiniškų laimėjimų. Šią popietę mokyklos pirmenybių rungtynes tarp Sutaro ir O'Konoro pensionų komandų stebėjo ir Jangeris, ir Brodrikas (taip pat žaidžiantis mokyklos rinktinėje). Baigiantis antram kėliniui niekuo neypatingų rungtynių, per kurias nepadariau nieko, verto dėmesio, mums pirmaujant 11:3, staiga man perdavė kamuolį. Kai jį sugavau, varžovai mane sugriebė, ir aš griuvau ant galvos. Tikriausiai trumpam praradau sąmonę, nes akyse aptemo, o kai atsipeikėjau, žaidimas vyko kitame aikštės gale, prie O'Konoro komandos linijos.

Atsistojau, bet staiga pajutau pykinimą ir silpnumą kojose. Kaip tik tuo metu O'Konoro žaidėjai kontratakavo. Į mane pasileido visas pulkelis puolėjų, spardydami ir rankomis varydamiesi kamuolį. Mūsų gynėjas, toks nugeibėlis, pavarde Gilbertas, šoko ant kamuolio, bet, aišku, nepataikė, tad aš vienintelis dabar galėjau išgelbėti komandą.

Tikriausiai vis dar buvau šiek tiek apsvaigęs, nes man atrodė, kad viskas vyksta labai tiksliai ir logiškai, tačiau be galo lėtai. Mačiau atidundant būrį O'Konoro puolėjų ir suvokiau, kad mūsiškiai skuodžia iš paskos, bandydami juos pasivyti. Puolančių varžovų priekyje bėgo stambus juodaplaukis žvėris – jis pernelyg smarkiai spyrė kamuolį priešais save, ir aš kuo aiškiausiai supratau, ką turiu daryti. Man kažkaip pavyko priversti kojas judėti, tad pasileidau į priekį ir, kai jis vėl ruošėsi spirti, užgriuvau ant kamuolio ir sugriebiau jį rankomis.

Išgirdau trakštelėjimą, bet skausmo nepajutau. Prispaudžiau kamuolį prie krūtinės, ir tuo metu ant manęs suvirto visa krūva kūnų. Sušvilpė teisėjas. Galiūnas O'Konoro komandos puolėjas (Hopkinsas? Pju? Levkovičius? – negaliu prisiminti pavardės) dejavo ir raudojo – jam lūžo koja. Dešinė jo blauzda po kojine buvo ne tiesi, o sulinkusi kampu. Be to, iškart suvokiau, kad man veidu srūva kraujas. Šiaip ne taip atsistojau. Teisėjas bandė sustabdyti kraujavimą savo nosine, kažkas šaukė neštuvų – reikia išnešti iš aikštelės sužeistąjį. Rungtynės nutrūko.

Kai per vakarienę įėjau į pensiono valgyklą sutvarstyta galva (keturios siūlės), mane pasitiko džiaugsmingi riksmai. Mano bendramokslius žavėjo ne tiek mano paties žaizda, kiek trauma, kurią per mane patyrė varžovas. „Jis perlaužė tam vyrukui koją – perpus!“, o ne „Jam baisiai perkirto kaktą“ lydės mano laikiną šlovę. Ir vėl daug kas geraširdiškai šaipysis iš mano tariamos beprotystės, mano troškimo mirti, mano savižudiško polinkio paguldyti galvą regbio aikštelėje.

Po pietų priėjo Jangeris: aš turįs ateiti į rinktinės dublerių komandos treniruotę, kai tik užgis žaizda. Man sunku patikėti: teprireikė dvejų rungtynių, kad padaryčiau tokią stulbinančią regbininko karjerą, bet niekur nesidėsi – matyt, mokyklos rinktinei reikia išprotėjusio puolėjo. Tačiau greta pasitenkinimo savimi jaučiu ir kažkokį nerimą: neįtikėtinai greitai įgijau maniakiško,

savižudiško drąsuolio reputaciją, ir kol kas vienintelis mano garbės ženklas – bjauriai perkirsta kakta, tačiau mane šiek tiek baugina mintis, kokių sužalojimų galiu ateityje patirti atlikdamas šią pareigą – juk negaliu staiga virsti baikščiu ir atsargiu. Lypingas džiugiai pranašauja man visokias siaubingas nelaimes: lūžusį stuburą, komą, nuplėštą ausį. Tačiau nors man ir neramu, žinau negalįs sustoti. Aš pasieksiu pergalę – savo trimestro užduotį vis tiek įvykdysiu.

1924 M. VASARIO 21 D.

Liusės laiškai man arba keistai abstraktūs, arba tokie dalykiški, kad varo iš proto. Parašau jai, primindamas, kas tarp mūsų įvyko per Kalėdas arba tą vakarą golfo klube, o ji atsako ilgiausiu laišku, pasakojančiu, kaip ji ėjo į grigališkojo giedojimo vakarą Šv. Egidijaus katedroje. Rašau – skausmingai, kiek įmanydamas nuoširdžiau – kaip jos ilgiuosi, kaip nekenčiu gyvenimo šioje mokykloje, o ji atsakydama smulkiai išdėsto savo ateities planus – kaip ji gyvens tapusi archeologe, filosofe ar – kažkas nauja – veterinarijos chirurge.

Benas L. sako, kad jam ką tik kilusios abejonės dėl skaistyklos padarė Doigui stebuklingą poveikį. Visą popietę juodu ginčijosi, kiek laiko jis – Benas – turės ten tūnoti pasibaigus gyvenimui, kupinam menkų, miesčioniškų nuodėmių. Pasak jo, mano religija esanti „išties keista“, ir jis stulbstąs matydamas, kad aš neprarandu pusiausvyros, kai man grūdama į galvą tiek niekų. Taip, – atsakiau, – visa tai šūdas, ar ne? H-D manim didžiuotųsi.

Po savaitės mano gimtadienis – sueis aštuoniolika. Visos mano mintys sukasi apie tai, kaip baigsiu mokyklą ir pradėsiu gyvenimą iš naujo Oksforde. Jaučiu negalįs kurti jokių planų, kol iš čia išvažiuosiu. Susidaro įspūdis, tarsi čia praleisti metai tebuvo

kažkoks varginantis, visiškai nereikalingas pasirengimas ateityje laukiančiam įdomiam gyvenimui. Tiesą sakant, tos trimestro užduotys aiškiai rodo, koks siaubingas nuobodulys apnikęs čia mane – ne, mus. Ši sistema tikriausiai yra šiurpiausias ir labiausiai luošinantis būdas šviesti protingą jaunuolį (kvailam ir atsilikusiam jaunuoliui ji gali atrodyti nuostabi – ką gali žinoti). Keturi penktadaliai to, ką esu priverstas čia daryti, man atrodo visiškai beprasmiškas laiko švaistymas. Jei ne saujelės bičiulių draugija, jei ne anglų literatūros ir istorijos pamokos bei retos progos pabendrauti su aukštesnio intelekto žmonėmis (H-D), ši mokykla – ir išlaidos, kurių dėl jos turi mano gimdytojai – man atrodo tikras šalies masto skandalas.

Siuntinys nuo motinos – mano užsakytos knygos: Bodleras, De Kvinsis, Maiklas Arlenas. Be to, šokoladas ir geri du sprindžiai pikantiškos kiaulienos dešros – atseit nepamiršk, Loganai Gonsagai Mauntstiuartai, savo unikalios kilmės. Dešra gardi: aštri, pipirai ir česnakas tiesiog drasko gerklę – neįmanoma atsispirti. Per mišias kramsnoju atsipjautus griežinėlius, ir staiga mane apima klaikus jausmas, kad tas česnako tvaikas pasklinda po visą klauptą. Mano kakta sparčiai gyja: labai greitai grįšiu į regbio aikštelę. Randas žada būti visai įdomus.

Po rytinių pamaldų mudu su Piteriu turėjome laisvo laiko, tad nuėjome į Ebiherstą ir „Motušės Hingli“ užeigoje išgėrėme arbatos su minkštomis bandelėmis. Karštos bandelės, suteptos sviestu ir džemu – argi kas nors gali prilygti tokiam į ambroziją panašiam gardėsiui? Diena, kai tokie malonumai man nebeteiks džiaugsmo, reikš, kad kažkas mano sieloje mirė. Užkandinėje lankytojų beveik nebuvo, tik pora vietinių senučių plepėjo apie dieglius, įsimetusius į kojų pirštus, ir artritą. Piteris pareiškė, girdi, jam atrodo, kad jis tuoj įsimylės žavingąją Tesę. Nė nemaniau jo guosti: čia tik išbandymas, užduotis, – priminiau, – kai kas šaltai objektyvaus – jokių jausmų mes negalime rodyti. Bet

Piteris ir toliau svaičiojo apie jos malonų būdą, įgimtą geidulingumą, tvirtą, pilną figūrą ir kaip jį apimąs keistas jausmas, kad juodu virsta vienu žmogumi, kai tylėdami šveičia arklius. Ėmiau jį kamantinėti. Pasirodo, eidama dirbti į arklides, ji mėgsta rengtis vyriškais drabužiais: iš saržos pasiūtomis, petnešų prilaikomomis kavaleristo kelnėmis, švarku, ir avi kulkšnis tesiekiančiais batais. Jam bešnekant supratau, kad šis merginos, virtusios vaikinu arklininku, įvaizdis ir žadina jo aistrą – jį jaudina kaip tik tai, kad jokio seksualinio žavesio nėra. Taip jam ir pasakiau. Jis atrodė sutrikęs.

– Esate du juodadarbiai, – paaiškinau. – Ji žiūri į tave kaip į samdinį, tokį pat arklininką kaip ji, ir sau lygų. Jeigu leisi, kad viskas ir toliau taip liktų, niekuomet netapsite meilužiais.

Tada jis prisipažino – tiksliau sakant, išsidavė, kai garsiai šlerpdamas arbatą išraudo.

– Ji leidžiasi bučiuojama, – tarė jis, – kai mes baigiame darbą. Tiesą sakant, pirmąjį žingsnį žengė Tesė. Ji leidžia man liesti krūtis, bet tik tada, kai arkliai sutvarkyti.

– Būk geras, Piteri, nemeluok man, – atsakiau. – Kaip tau ne gėda?!

Bet jis ėmė dievagotis, ir iš jo laikysenos aš pajutau, kad jis nemeluoja. Jis prisiekė man, kad viskas, ką sako – tiesa. Todėl ją ir pamilęs.

– Ji drąsi būtybė, tokių kaip ji reta, – tarė jis, ir aš pajutau, kaip širdį sugniaužia gaižus, tulžingas pavydas. Ką gi – užduotį įvykdei, – pasakiau jam, – sveikinu. Dabar tau tereikia sugalvoti, kaip suteikti progą Benui ir man pamatyti, kaip jūs glamonėjatės. Jis rimtai palingavo galvą. Atrodė, tarsi jis iš tiesų pajuto palengvėjimą visa tai man išpasakojęs. Po teisybei, jis atrodė baisiai sutrikęs, kad įklimpo į šį keistą romaną su ūkininko dukra. Vėliau mudu su Benu smagiai, rafinuotai iš viso to pasijuokėme. Bet jutau, kad Benas taip pat nustebęs ir šiek tiek suirzęs –

visai kaip aš. Piteris buvo nevertas šito, šitos fantastiškos sėkmės – jos nusipelnėme mes. Šiaip ar taip, mudu sutarėme jį užjaučią: vargšas mielasis Piteris Skabijus staiga atsidūrė akis į akį su seksu. Ko gero, mudu padarėme jam paslaugą.

1924 M. VASARIO 25 D.

Dublerių komandos rungtynės su Apingamo komanda. Velniškai šalta, žvarbi diena, pučia stiprus rytys. Buvau atsarginis, tad laksčiau prie užribio linijos, o per pertrauką atnešiau komandos draugams į keturias dalis supjaustytų apelsinų. Manau, tai, ką pasiekiau vos per kelias pastarąsias savaites, yra ganėtinai nepaprasta (net Driežas padėkojo man už „netikėtą sportinį įkarštį“), bet kaip visada visus kitus jausmus manyje nustelbia nusivylimas. Antras dublerių komandos pirmos grumtynių linijos centras yra šviesbruvis kvailokas vyrukas pavarde, besibaigiančia „fordu“. Neabejoju: ateis diena, ir aš sugebėsiu užimti jo vietą. Jis neturi nei mano veržlumo, nei beprotiškos narsos. Tačiau ateityje jo laukia mokyklos rinktinė; jos grumtynių centras – Vanderpoelis, nedidukas, liesas, bet raumeningas ir vikrus. Jis dar ir skvošo komandos kapitonas. Iki trimestro pabaigos teliko kelios savaitės. Kažin ar man pavyks pasiekti daugiau, negu pasiekiau iki šiol, ar sugebėsiu užimti kurio rinktinės nario vietą – gal neverta nė mėginti... Dingtelėjo baisi mintis: gal nuo šiol mano gyvenimas taip ir klostysis? Visi siekiai žlunga, visos svajonės miršta tik užsimezgusios. Vis dėlto mažumą pamąstęs nusprendžiu, kad tai, ką dabar juntu, patiria visi jautrūs kenčiantys žmonės. Išimčių labai nedaug. Tai neabejotinai talentingi žmonės – ant pirštų suskaičiuojami genijai ir, aišku, paršai, kuriems neįtikėtinai sekasi.

Dabar, kai tai rašau, atrodo, kad Piteris Skabijus tvirtai užima vietą tarp pastarųjų. Jis netgi nurodė, kur įvyks „bučinys

liudytojų akivaizdoje". Pasak jo, poryt turėsime ateiti prie raitųjų tako miškelyje prie ūkio – jis nurodys mums tikslią vietą, kur turėsime įsitaisyti.

Benas dabar apimtas nevilties visai kaip aš: Doigas vėl nusiteikė priešiškai ir užsispyrė, kad jie susitikinėtų ne pas ponią Keitsbi, o Šv. Jokūbo bažnyčios klebonijoje. Benas įsitikinęs, kad tai tik tam tikras išbandymas. Doigas (Benas esą jį perpratęs) mąstąs taip: jeigu Benas elgiasi nuoširdžiai, jam nieko nereikš nusigauti iki klebonijos.

Šiandien po pietų H-D man pasakė, kad Le Meinui pasirodžiau esąs „nepasitikintis savimi, bet giliau galima įžvelgti žavesį ir išmintį". Gryna nesąmonė: neįsivaizduoju, kaip netiksliau būtų galima apibūdinti mano asmenybę.

1924 M. VASARIO 26 D.

Mudu su Benu susitikome po pavakarių stebėti garsiojo „bučinio liudytojų akivaizdoje". Piteris davė labai tikslius nurodymus, ir netoli nuo Namų ūkio mudu radome raitųjų taką, paskui perkūno perskeltą ąžuolą ir nedidelę žole apžėlusią įdubą kairiau jo. Benas ir aš apsivilkę apsiaustus pasislėpėme ant kalvelės už kokių penkiasdešimties metrų. Mus užstojo tankūs belapiai krūmai šlykščiais spygliais. Susigūžę surūkėme perpus cigaretę, spėliodami, kaip Piteris gali pereiti prie erotikos. Benas – nenuostabu – atsinešė teatrinius žiūronus, kad puikiai viską matytume. Dar pasišnekėjome apie savąsias trimestro užduotis ir kaip teko nusivilti jas vykdant, bet abu sutarėme, kad vertėjo jų imtis ir kad jos bent jau šiek tiek pagyvino nuobodžiausią, nykiausią mokslo metų dalį. Paaiškėjo, kad ponia Keitsbi pasikvietė Beną „arbatos su pyragu", kas įdomiausia – *sans* Doigo.

Pralaukę kokį pusvalandį, pamatėme Piterį su Tese ateinančius nuo raitųjų tako. Piteris patiesė savo apsiaustą ant žolės, ir jie atsisėdo nugara į žaibo perskeltą ąžuolą. Tesė išsitraukė pakelį cigarečių, ir jie abu užsirūkė. Mes girdėjome iš tokio atstumo nesuprantamas jų pašnekesio nuotrupas ir sodroką, kimų (ir visai malonų) Tesės juoką. Staiga sušvito blyški saulė, ir visas žiemos vaizdelis virto kažkokia kaimiška idile. Kurį laiką jie toliau kalbėjosi, nors nuotaika, matyt, surimtėjo, ir nė vienas nebesijuokė. Tada Tesė nusimetė savo apsiaustą ir įkišo ranką Piteriui į kišenę kažko ieškodama.

Paaiškėjo, kad nosinės. Tada Benas, spoksantis pro teatrinius žiūronus, sušnabždėjo:

– Negaliu patikėti! Ji atsega jam praskiepą!

Kas penkias sekundes plėšdami vienas kitam iš rankų žiūronus mudu su Benu stebėjome, kaip rūpestingoji Tesė sukiša ranką į pravirą Piterio praskiepą ir ištraukia baltą geibią varpą. Paskui jinai apvyniojo ją nosine ir pradėjo smaukyti. Jai, rodės, prireikė ne daugiau kaip pusės minutės (visą tą laiką Piteris sėdėjo atlošęs galvą, kietai užmerkęs akis). Kai viskas buvo baigta, Piterio veide veikiau galėjai įžvelgti nuostabą negu ekstazę, o kai atlikusi šį žygdarbį Tesė grąžino jam nosinę, tvarkingai sulanksčiusi į storą penkių centimetrų kvadratėlį, jis nieko negalvodamas ir niekur nežiūrėdamas paprasčiausiai įsikišo ją atgal į apsiausto kišenę. Paskui jie gal dešimt minučių bučiavosi, atsigulę ant apsiausto, bet mudviem su Benu neberūpėjo stebėti: abu buvome siaubingai apstulbę ir, kaip vėliau vienas kitam prisipažinome, siaubingai įsiutę. Siutome, kad sugalvojome šią užduotį Skabijui (kai galėjome pasilikti sau) ir kad tas ne tik įvykdė ją pažiūrėti be jokių pastangų, bet dar ir gavo premiją. Patys matėme, kaip Tesė ją pridėjo lyg vyšnią į ledų porciją.

Mes nuėjome pirma jų, braudamiesi pro dygliuotus krūmokšnius, kol jie ritinėjosi ant Piterio apsiausto bučiuodamiesi ir gla-

monėdamiesi. Mudu sutarėme: Skabijus laimingiausias šunsnukis visoje mokykloje, jei ne visose Britų salose.

Vėliau. Per visą vakarienę Piteris negalėjo nuslėpti tos nevispročio šypsenos. Jis vis lenkėsi mums prie ausies ir kartojo:

– Jinai jį palietė, dievaži, palietė! Paėmė į ranką!

Sumokėjome jam po svarą, priklausantį nugalėtojui – taigi šį trimestrą gerokai pritrūksiu lėšų (turėsiu skolintis iš Beno). Vis dėlto mudu su Benu sutarėme, kad savąsias užduotis stengsimės įvykdyti – ne tiek iš entuziazmo, kiek tam, kad išliktume principingi. Čia juk ne tik lažybos – visas šis sumanymas turįs gilesnės filosofinės prasmės ir svarbos. Vorele einant iš valgyklos Piteris pasakė dabar „tikrai mylįs" Tesę. Nuo tos minties man pasidarė koktu.

1924 M. VASARIO 29 D.

Benas anksti grįžo iš susitikimo su Doigu Glimptone ir pasakė, kad kunigas jį išmetė lauk. Priminiau jam, kad sutarėme toliau vykdyti savąsias užduotis. „Bet Piteris jau nugalėjo, – tarsi būtų pavargęs, atsakė jis. – Tiesiog nemačiau, kokia prasmė sėdėti priešais tą ištvirkėlį ir kalbėtis apie angelus bei nekaltąjį prasidėjimą".

Sakyčiau, sunku nesutikti. Paaiškėjo, kad Benas vis stengėsi pakreipti kalbą į kunigo celibato įžadus ir kaip sunku jų laikytis. Galop Doigui trūko kantrybė ir jis liepė Benui tučtuojau išsinešdinti, bet Benas nepaliovė purkštavęs, girdi, jeigu jis jaučiąs širdyje kunigo pašaukimą, turįs visišką teisę išnagrinėti visus argumentus „už" ir „prieš". Anot jo, Doigas siaubingai įniršo ir, galima sakyti, ištrenkė jį pro duris.

Šiaip ar taip, pasakiau Benui, kad ketinu atkakliai siekti tikslo – trūks plyš, o kadangi jis dabar nieko neveikia, ar negalėtų

man padėti. Iki trimestro pabaigos teliko kelios savaitės, o man dar reikia pakliūti į mokyklos rinktinę ir pasižymėti. Jis atsakė laikąs mane išprotėjusiu kvailiu, bet jeigu nenoriu liautis taip elgęsis, galiu tikėtis visokeriopos jo paramos.

SEKMADIENIS [1924 M. KOVO 2 D.]

Kai po mišių bandžiau nepastebėtas išsmukti iš bažnyčios, Doigas išdygo priešais ir parsitempė mane atgal į priebažnytį.

– Mauntstiuartai, ką tu su savo draugu žyduku išdarinėjate? – aiškiai įtūžęs paklausė jis.

– Nelabai gražiai elgiatės, tėve, – atsakiau.

– Ką jūs čia žaidžiate, berneli?

– Niekas nieko nežaidžia.

– Šlykštus melagiūkštis!

– Lypingas kuo nuoširdžiausiai troško atsiversti, – pasakiau. – Tiesą sakant, manau, kad *jūs* jį apvylėte. Ketinu parašyti vyskupui, kaip menkai stengėtės jį atversti...

Tada jis ne juokais užsiplieskė ir pagrasino apskųsti mane Driežui. Su juo kalbėdamasis visą laiką buvau nutaisęs rimtą, dievobaimingą veidą ir tvardžiausi, kad nesusijuokčiau. Kai apie tai papasakojau Benui ir Piteriui, jie vėl man parašė devynis su minusu. Visi sutarėme, kad padėtis buvo be galo komiška.

Po šito kivirčo mums stotelėje belaukiant autobuso atgal į Ebį pro šalį praėjo Holdenas-Dosas su visai gražia jauna moterimi už parankės. Pasakiau jam „labas rytas". Jis kaip visuomet pašaipiai į mane dirstelėjo, bet su savo meiluže nesupažindino. Žiūrėjau, kaip jie tęsia savo sekmadieninį pasivaikščiojimą, ir pamaniau, kad keista matyti H-D su moterimi – kažkodėl man visada atrodė, kad seksas jam visai nerūpi.

[1924 M.] KOVO 4 D.

Benas sakė patyliukais teiravęsis apie Vanderpoelį – bandė sužinoti, ar nebūtų įmanoma kaip nors jį šantažuoti, bet jam susidarė įspūdis, kad tas vyrukas be nuodėmės ir jokie mažyliai jo netraukią. Balsu pasvarsčiau, ar negalėtume įkalbinti mažąjį Montegjų dėl mūsų pabūti už kekšę, tačiau Benas išmintingai patarė elgtis atsargiai – už mažamečių tvirkinimą ir panašius dalykus baudžia įstatymai. Tada man šovė nuostabi mintis – reikia ne šantažuoti, o duoti kyšį. Aš papirksiu Vanderpoelį, kad apsimestų patyręs traumą, ir taip man atsiras galimybė pakliūti į mokyklos rinktinę. Bet kiek pinigų mums reikės tyrajam Vanderpoeliui sugundyti? Įpareigojau Beną tapti mano tarpininku.

Motinos laiške – maloni naujiena: Liusė vyks kartu į mūsų kelionę po Austriją. Motina rašo, kad galėsime mėgautis kopinėdami po kalnus. Ar čia tik ne kažkokia užuomina?

[1924 M.] KOVO 7 D.

Pagaliau. Mane pasirinko mokyklos rinktinės pirmos grumtynių linijos centru rytojaus rungtynėse su Volkot Holo komanda (-fordas apsirgo gripu). Benas užuolankomis iškamantinėjo Vanderpoelį ir sužinojo, kad jis nėra turtingas (kaip paaiškėjo, jo tėvas – advokato raštininkas). Vis dėlto Benas mano, kad sugundyti jį galima tik itin dosniu kyšiu. Kiek dosniu? – paklausiau. Pasak Beno, penkių ginėjų dydžio. Tragedija: net per abu nė trečdalio nesukrapštytume. Parašysiu tėvui ir paklausiu, ar negalėčiau tiek pasiskolinti – kokį nors įtikinamą ir kilnų reikalą sugalvosiu. Ne, geriau parašysiu motinai.

[1924 M.] KOVO 8 D.

Volkot Holą įveikėme 64:0 – mokyklos rekordas. Pasirodo, jų komandos gretas praretino vėjaraupių epidemija, ir jiems teko kviestis netinkamus arba negaluojančius. Tiesą sakant, triuškinome juos pasimėgaudami. Nedaug trūko, kad ir pats būčiau pelnęs taškus, bet prie pat linijos mane trise ar keturiese pargriovė. Rinktinės žaidėjai pasipūtę vaikšto po mokyklą. -fordas teigia iki kito šeštadienio pasveiksiąs ir būsiąs geros formos, bet tik kvailys galėtų keisti šios nugalėtojų komandos sudėtį.

Liusė rašo vyksianti į Austriją su sąlyga, kad laikysime mūsų „romantišką fantaziją“ pasibaigus. Parašysiu maloniai graudų laišką, esą nenoromis sutinku. Kai būsiu Austrijoje, viskas pasikeis. Iš proto varanti Skabijaus sėkmė su ūkininko dukra įkvėpė man drąsos ir pasitikėjimo. Liusė bus mano.

Šiek tiek stebiuosi: mano mintys vis dažniau krypsta į kitą šeštadienį. Jau suprantu, kad nekantriai laukiu rungtynių – su Harovo komanda savo aikštelėje. Turiu neprarasti savo bolševikiškos dvasios.

[1924 M.] KOVO 11 D.

Mudu su Benu išgryninome motinos paštu pervestas penkias ginėjas (tebūnie ji palaiminta; parašiau jai, kad noriu nupirkti Liusei ypatingą gimtadienio dovaną), paskui pasivaišinome arbata su skrebučiais ir ančiuviais pas motušę Hingli. Benas pasakė, kad Vanderpoelis sutinka nežaisti tik vienas rungtynes, bet jis norįs susitikti su žmogum, kuris pasirengęs sumokėti tokią didžiulę sumą. „Aišku, jis įtaria, kad tai tu. Nors gal jis mano, kad tai tas mulkis -fordas. Tau teks su juo pasimatyti“. Turiu pripažinti, kad jis teisus. Beje, su Harovu sužaidėme ly-

giosiomis – 9:9, o mūsų pagrindinė sudėtis buvo sutriuškinta 27:3. Jaučiu, kad mano žvaigždė kyla.

Benas man sakė iškart po mokyklos vyksiąs į Paryžių – kaip supratau, jam pasiūlė darbą meno galerijoje, o jis nori tapti meno kūrinių agentu. Mane persmelkė pavydas: gal Benas teisus? Gal mes kvailai elgiamės, kad nutoliname tikrą – suaugusio žmogaus gyvenimą – trejais univerkos metais? Juolab kad tie treji metai, kaip matau, gali būti tokie pat nykūs kaip ir mokykloje...

Išties maloni naujiena yra ta, kad Klafui Piterio ir Tesės artumas ėmė kelti įtarimų, ir jis įsigudrino neleisti jiems būti drauge. Per pastaruosius tris apsilankymus ūkyje jis liepė Piteriui kapoti pašarinius runkelius ar davė kažkokį panašų juodą darbą (Piterio rankos nuėjo baisiom pūslėm), o nuostabiosios Tesės šalia nebūna – kad neblaškytų ar kad tas darbas nepasirodytų malonesnis. Mudu su Benu paslapčia džiūgaujame, nors turiu prisipažinti, kad toks elgesys mums garbės nedaro.

Vėliau. Po pasirengimo pamokoms nuėjau į Fosterio pensioną ir susiradau Vanderpoelį. Jis blyškaus veido vyrukas nemalonia, panašia į svogūną nosimi. Mes pasiderėjome dėl kainos, ir man pavyko ją numušti iki penkių svarų.

– Bet žinok: tik vienoms rungtynėms, – be perstojo kartojo jis kišdamasis banknotą į kišenę. Paskui įtariai į mane žvilgtelėjo.

– Kodėl tau tai taip svarbu?

– Mano tėvas miršta, – atsakiau daug negalvodamas. – Jis žaidė regbį... Škotijos rinktinėje. Didžiausias jo troškimas – pamatyti mane žaidžiant mokyklos rinktinėje. Įsitikinti, kol neiškeliavo anapus, kad žengiu jo pėdomis.

Vanderpoelis taip susigraudino, kad prisispyrė grąžinti man penkinę – aišku, paėmiau (tačiau Benui to nepasakosiu). Vanderpoelis mane patikino, kad per penktadienio treniruotę prieš rungtynes „išsisuks“ čiurną ar gaus kitą traumą. Žaisime su

Aundlio mokyklos komanda, pasak jo – labai šiurkščiais vyrukais. „Aš pats pasiūlysiu, kad mane pakeistum tu, o ne tas stuobrys -fordas. Nesijaudink, Mauntstiuartai, tavo tėtušis tavim didžiuosis".

Kodėl aš tiek daug meluoju? Motinai, Liusei, Vanderpoeliui, Benui... Kažin ar tai normalu? Ar visi tiek daug meluoja? Gal mūsų gyvenimas tėra visų mūsų melagysčių sankaupa? Ar įmanoma neblogai gyventi nemeluojant? Ar melas sudaro visų žmonių santykių pagrindą? Gal jis yra toji gija, kuri susiuva į daiktą mūsų individualias esybes? Einu surūkysiu cigaretę už skvošo kortų ir subrandinsiu daugiau didžių minčių.

[1924 M.] KOVO 13 D.

Iškrito sniegas – beveik dvidešimt centimetrų – ir visos rungtynės atšauktos. Tačiau laikraščiai rašo, kad Londone be kritulių – rodos, prisnigo tik nelaimingoje Rytų Anglijoje. Kodėl mane taip liūdina mintis, kad rungtynės su Aundlio komanda atidėtos? Nekantrauju išbėgti į aikštelę – tikriausiai virstu tikru sportininku. Vanderpoelis arkadose prisėlino prie manęs ir paklausė, kaip tėvo sveikata. Vos neleptelėjau jam nekišti nosies ne į savo reikalus, bet prisiminiau.

– Ar jis ištrauks? – paklausė Vanderpoelis.

– Ką ištrauks?

– Ar ištrauks iki kito savaitgalio – ar to laiko, kai žaisime su Aundliu?

– Tikiuosi. Mama sako, kad jis laikosi iš paskutiniųjų.

Pasijutau šiek tiek prasikaltęs – juolab kad tėvas iš tikrųjų serga. Man pasidarė neramu, kad šitaip paguldęs jį ant mirties slenksčio užtraukiu jam kažkokį piktą užkeikimą. Bet paskui tariau sau: tai tik mano ištarti žodžiai. Vien nuo žodžių ligos eiga

nepaspartės ir nesulėtės. Tačiau kai visas pensionas vakare meldėsi, aš, veidmainis, sukalbėjau maldą už jį. Kaip iš manęs šaipytųsi H-D: viena ranka duodu, kita atimu. Kaip ir visi aptingę tikintieji, kai man naudinga – apsimetu dievobaimingas. Ko gero, turėčiau įtikinti Vanderpoelį pasiimti penkinę.

PENKTADIENIS [1924 M. KOVO 22 D.]

Viskas klostėsi kaip burtininko lazdele mostelėjus. Mums besitreniruojant iš pagrindinės komandos aikštelės atrisnoja Jangeris ir – mano nuostabai – Barousmitas. „Mauntstiuartai!" – pasigirsta šauksmas. Atbėgu apsimesdamas nieko nenujaučiąs. Vanderpoelis šlubuoja – pasisuko kelį. Ar pasirengęs sužaisti rytoj rungtynes? „Stengsiuosi kiek galėdamas", – kukliai atsakau. „Šaunuolis!" – giria Barousmitas tapšnodamas man per petį. Man truputėlį neramu, kad pelniau to Barou prielankumą. Buvau pamiršęs, kad jis žaidžia mokyklos rinktinėje. O dar neseniai jam buvau fenijų šuva!

Benas su Piteriu, rodos, nuoširdžiai džiaugiasi dėl manęs – ir, manau, gerokai žavisi mano atkaklumu bei ištverme. Benas dievagojasi pirmą kartą gyvenime sulaužysiąs įprotį ir savo noru ateisiąs žiūrėti rungtynių. Piteris man sakė slapčiomis susitikęs su Tese: jos tėvas uždraudė jiems palaikyti bet kokius santykius (jis – Piteris – ko neapsiverkė man tai pasakodamas). Jis mano, kad Klafas matė juos susikibusius rankomis. Jis svaičiojo per Velykų atostogas apsistosiąs viename Noridžo pensione – gal jiedviem pavyks slapčia susitikinėti. Mes raginome jį nebūti tokiu kvailiu.

Na, o Benas pasakė, kad ponia Keitsbi jam parašė laiškelį siūlydamasi privačiai jį mokyti vietoj Doigo. „Man rodos, ji planuoja mane suvilioti, – tarė Benas. – Na ir keistuoliai jūs, Romos

katalikai, esate!“ O kaip ji, ta tavo ponia Keitsbi, atrodo – paklausiau. „Tokia išsipudravusi, visa rožinė storulė, – nusipurtė jis. – Verčiau išbarškinsiu mažąjį Montegjų“. Tiesą sakant, manau, kad jis nemeluoja. Maloniai praleidome pusvalandį šnekėdamiesi apie visokias šlykštynes.

VELYKŲ SEKMADIENIS [1924 M. BALANDŽIO 20 D.]

BAD RYGERBACHAS

Pasakiau motinai, kad skauda ranką, ir ji leido neiti į velykines pamaldas. Ji kartu su tėvu ir Liuse funikulieriumi nuvažiavo į senamiestį, kur bažnyčia laukia jų dievobaimingumo įrodymų. Vos tik jie išėjo, užsisakiau pas frau Dylendorfer butelį reinvynio ir man jau geriau – nieko nėra smagiau, kaip maloniai apkaušti pusę vienuolikos sekmadienio rytą. Taigi pamaniau pratęsti savo dienoraštį.

Geresnių ženklų prieš rungtynes su Aundlio komanda iš gamtos nė negalėjai tikėtis: giedra, saulėta ryškių šešėlių diena. Iš ryto spaudė nedidelis šaltukas, bet iki pietų atšilo. Persirengimo kambaryje beveik negirdėjau kapitono kalbos, kuri turėjo uždegti mus kovai: svaigo galva, tarsi kraujagyslėse putotų per daug deguonies. Arklių tepalu tryniausi kelius ir šlaunis, trepsėjau batais į plytelėmis klotas grindis ir lyg koks beprotis šiepiausi komandos draugams. O kai išbėgome į aikštelę ir atrodė, kad visa mokykla pasitinka mus džiaugsmingai šaukdama prie užribio linijos, pamaniau (kur kur, bet čia turiu būti sąžiningas), jog plyš širdis – taip pašėlusiai ji daužėsi.

Teisėjas pasikvietęs kapitonus metė monetą – kamuolys atiteko varžovams ir mes pasirengėme gintis. Nubėgau į kitą aikštelės pusę prie kitų mūsų rinktinės puolėjų. Išgirdau Beną ir Piterį

nuo galinės linijos šaukiant mano vardą ir pamojau jiems pasitikėjimo savimi kupinu mostu.

Pasigirdo švilpukas, varžovai spyrė kamuolį ir jis, aukštai pakilęs, krito tiesiai į mane. Veikiau pajutau, negu pamačiau, varžovus puolant ir sugavau kamuolį sekunde anksčiau, negu jie trise ar keturiese į mane rėžėsi. Tespėjau pasikišti kamuolį po dešine pažastimi ir atkišti kairę ranką, kad pabandyčiau atstumti stambų varžovų puolėją, staiga griūvantį ant manęs. Jis užkrito, ir aš palenkiau galvą, nes netrukus į mane trenkėsi visa Aundlio puolėjų banga.

Ničnieko nepajutau. Teisėjas sušvilpė, ir pamačiau esąs palaidotas po krūva kūnų. Jie pamažu atsiplėšė nuo manęs ir vienas po kito atsistojo. „Ruoškitės grumtynėms“, – tarė teisėjas, ir aš susigriebiau kamuolio nebeturįs. Man trūko oro, nuo daugybės smūgių jaučiausi šiek tiek apkvaitęs. Netrukus vienas likau tysoti ant žemės. Pakėlęs akis pamačiau, kad Barousmitas ir kiti mūsiškiai susirūpinę žvelgia į mane. Tada Jangeris (bent jau man taip atrodo) paklausė: „Klausyk, Mauntstiuartai, ar tavo ranka sveika?“ Pasižiūrėjau – kairė tikrai nesveika: dilbyje pūpsojo didelis guzas, tarsi po oda būtų pakištas golfo kamuoliukas, ir jau dabar visa ranka atrodė keistai išbalusi. Man padėjo atsikelti. Dešine ranka susiėmiau kairę alkūnę, tarsi dilbis būtų pagamintas iš trapiausio net permatomo porceliano. Tada skausmas ėmė kilti bangomis, varstyti dūriais, akyse ėmė žybčioti geltonos, žalios kibirkštys, ir pajutau, kad svirduliuoju. Kažkas ėmė šaukti neštuvų. Visos mano juslės, rodės, traukiasi, susitelkusios į lūžį mano sutrupintame, skausmo varstomame stipinkaulyje. Net tas baisus skausmas neužgožė supratimo, kad regbininko dienos man baigėsi amžiams.

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 23 D.

Mudu su Liuse vakar važiavome į Insbruką, galima sakyti, tik todėl, kad to užsimanė motina. Ji skyrė kelionei dosnią sumą. Mes sėdėjome drėgname parke, išskleidę virš galvų skėčius, kad apsisaugotume nuo lašų, krentančių nuo medžių, ir klausėmės karinio orkestro, be didelio entuziazmo grojančio Štrausą. Trokštu nuvažiuoti į Vieną, bet motina sako, kad vienai dienai tokia kelionė per ilga. Trokštu išgirsti Vagnerį Operoje, pamatyti Įžadų bažnyčią ir pasivaikščioti po Korsą. Insbrukas pasirodė esąs labai tylus, automobilių beveik nėra, tik taukši kanopos arklių, tempiančių karietas, ir kapsi į grindinį lietaus lašai. Liusė su manim beveik nesikalbėjo, tad paklausiau, kas nutiko. Ji atsakė, girdi, menkas malonumas vaikštinėti po nepažįstamą miestą su palydovu parišta ranka. Aš paprieštaravau: argi čia mano kaltė – aš juk neketinu tapti mados pradininku. Parišta ranka tau ne šilkinė liemenė ir ne margaspalvė beretė ar kas nors panašaus. „Žmonės pamanys, kad aš tavo slaugė“, – tarė jinai. Absurdas! Kokia aikštinga ir užsispyrusi ji kartais būna!

Galop nusprendėme užeiti į kavinę pasislėpti nuo lietaus. Radome kavinukę su stikline veranda ir gėrėme vieną puodelį kavos po kito. Liusė rašė atvirukus, o aš kamavausi su Rilke. Norėčiau išmokti vokiečių kalbą, bet ji man atrodo siaubingai sudėtinga: ak, kad būtų koks būdas išmokti pusėtinai sklandžiai kalbėti (daugiau nė neprašau) įdėjus minimumą pastangų! Gal nesu gabus kalboms... Staiga pasiilgau angliško maisto: pyrago su veršiena ir kumpiu, avies mentės su svogūnais, pudingo su uogiene. Mes suvalgėme tortą ir nusprendėme grįžti anksti.

Pensione motinos niekur nebuvo matyti. Taigi mudu su Liuse nuėjome į sanatoriją pasisveikinti su tėvu po vonių, trynimų ir sūraus vandens dušo dienos. Po šių procedūrų jis kurį laiką daro sveiko žmogaus įspūdį – beveik švyti. Žanduose raudonos dėmės, akys

spindėte spindi. Tačiau turiu pasakyti, kad po praėjusių atostogų jis pastebimai sulyso, o rytais atrodo išvargęs, netgi nusikamavęs. Jis sako, kad beveik negali užmigti – kažkaip keistai spaudžia plaučius. Vis dėlto apetitu jis dar nesiskundžia: luitais kemša frau Dylendorfer sūrius, kumpį ir ruginę duoną, tarsi būtų išbadėjęs.

Tada išvydome keistą vaizdą. Priėję prie pagrindinio sanatorijos portiko (jis primena įėjimą į provincijos meno galeriją), pamatėme ten laukiančią motiną, bet ant laiptų šalia jos stovėjo aukštas vyras su lietpalčiu ir fetrine skrybėle. Jie susirūpinę apie kažką kalbėjosi. Mums prisiartinus, vyras nuėjo. Motina akivaizdžiai be galo nustebo pamačiusi, kad taip anksti grįžome iš Insbruko. Jinai nemoka apsimesti esanti abejinga – pikta moka, bet tik ne bejausmė.

– Ką čia veikiate? – paklausė ji. Nors ir kaip stengėsi tvardytis, išsidavė esanti supykusi. – Važiavot į Insbruką dviem valandom? Kokia švaistybė!

– Kas tas vyras? – paklausiau, prisipažįstu – įžūlokai. – Daktaras?

– Ne. Taip. Taip, galima sakyti, daktaras. Ėėėė... gydytojas. Taip. Klausiau jo patarimo. Labai padėjo.

Ji melavo taip nevykusiai, kad mes vos nesusijuokėme. Vėliau, išsakę vienas kitam, ką įtariame ir nujaučiame, mudu su Liuse sutarėme, kad jis yra motinos gerbėjas. Džiaugiuosi galėdamas pranešti, kad atskleidus šią gudrybę Liusės nuotaika pasitaisė. Mes žaidėme domino poilsio kambaryje ir prieš eidama miegoti ji leidosi pabučiuojama (tik į skruostą).

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 25 D.

Visą rytą įsirėžęs stumdžiau invalido vežimėlyje sėdintį tėvą Bad Rygerbacho gatvėmis. Invalido vežimėlį velniškai sunku stumdyti, kai tai gali daryti tik viena ranka. Tėvas kiek įmanydamas

suko ratus, bet aš paprašiau jo liautis – juk šitaip jis tik eikvojo jėgas, o į vežimėlį juk ir buvo pasodintas jas tausoti! Taigi sustabdžiau vežimėlį skverelyje prie pašto ir balsu skaičiau straipsnius iš praėjusio trečiadienio „Times". Tėvas buvo apsigaubęs paltu, diena nebuvo šalta, bet kaskart, kai į jį pažvelgdavau, atrodė, kad jis žvarbsta ir kad jam nemalonu.

Vis paklausdavau, kaip jaučiasi, o jis kaskart atsakydavo taip pat: „Kuo puikiausiai" arba „Geriau nebūna". Mano nuotaika svyravo tarp neapsakomo liūdesio ir didžiulio susierzinimo. Buvo liūdna, kad jo sūnus priverstas jį stumdyti *fauteuil roulant*, irzau, kad savo brangų laiką turiu gaišti šiam užsiėmimui. Vis dėlto negaliu ilgai ant jo pykti. Užsiutau ant jo, kai atvykome, nes jisai davė frau Dylendorfer dovanų ryšulį Folio mėsos konservų – troškintos jautienos, kumpių drebučiuose ir panašių. Aš jam pasakiau: tėti, mes ne komivojažieriai, nėra reikalo platinti Folio firmos produkcijos po Europą. Nebūk toks pretenzingas, Loganai, – teatsakė jis ir aš didžiai susigėdau. Vėliau jo atsiprašiau – štai kaip jis mane veikia.

Motina buvo liepusi išvežti tėvą „geroms trims valandoms", bet kai grįžome į pensioną, jos neradome. „Visą rytą jos nebuvo, – paaiškino Liusė. – Ji išėjo iškart po jūsų". Pavalgęs sriubos, tėvas užsiropštė laiptais į antrą aukštą nusnausti. Pirmą kartą mane apninka baisi nuojauta, kad jis niekuomet nebebus visiškai sveikas, ir pykstu ant savęs už chronišką negebėjimą dažniau galvoti apie kitus ir jų savijautą.

Rašau tai vienas sėdėdamas pensiono svetainėje, klausydamasis per gramofoną Bramso pirmojo koncerto. *Adagio* patikimai ramina ir mąstydamas apie jo giedrą grožį sugaunu save spėliojant, kodėl Liusės jausmai man jeigu ir neatšalo, tai bent jau pasidarė drungni. Važiuojant traukiniu atgal iš Insbruko pamėginau paimti jos ranką, bet jinai ją atitraukė. Tačiau penkioms minutėms tepraėjus ji plepėjo (apie naująjį savo tėvo hobį – dru-

gius), tarsi būtume geriausi ir seniausi draugai. Bet aš nenoriu būti jos „draugu“ – noriu būti jos meilužiu.

ŠEŠTADIENIS, BALANDŽIO 26 D.

Tėvas grįžta į sanatoriją kaip ir kasdien murkdytis verdančio purvo voniose ir kibirais plempti siera dvokiančio vandens. Po pusryčių Liusė atėjo į mano kambarį ir, mano nuostabai, pasakė sugalvojusi planą. Jį deramai įvykdėme. Pasakėme motinai važiuosią traukiniu į Lansą – ten vyksianti vietinė šventė (kokia, nepatikslinome – motinai nė motais, net jeigu tai odinių kelnių šventė). Motina pareiškė, kad mūsų sumanymas puikus. Taigi paprašėme Franco, vyresniojo kelnerio ir visų galų meistro, nuvežti mus į stotį poniu kinkyta karietaite. Vos tik jis nuvažiavo, funikulieriumi grįžome į senamiestį.

Suvenyrų krautuvėlėje, iš kurios buvo matyti pensionas, pralaukėme gerą pusvalandį, apsimesdami, kad renkamės atvirukus, kai išėjo motina, pasidabinusi sabalų kailiniais („Matai?!“ – šnypštelėjo Liusė), užsidėjusi skrybėlę su vualiu. Pro sanatoriją ji nuskubėjo į „Goldener Hirsch“ viešbutį. Mudu su Liuse palaukėme penkias minutes, o tada nerūpestingai įėjome į vestibiulį. Beveik iškart pastebėjome ją poilsio kambaryje tolimajame vestibiulio gale, pusiau užstotą vazone augančios palmės. Sėdėdama krėsle ji palinkusi į priekį kalbėjosi su išstypėliu, kurį matėme priešais sanatoriją.

Liusė pasišaukė pasiuntinuką ir neatkreipdama į save dėmesio parodė vyriškį.

– Prašyčiau perduoti ponui Džonsonui, kad atėjau su juo pasimatyti, – tarė ji.

Pasiuntinukas tuoj pat ją pataisė: girdi, tai ne ponas Džonsonas, o ponas Prendergastas. Iš Amerikos. Liusė atsiprašė už savo klaidą, ir mes išėjome.

Turiu pasakyti, kad motinos elgsena manęs nestebina, nors tai ir keista. Man didesnį įspūdį padarė, kaip suktai Liusė sužinojo to Prendergasto pavardę. Tačiau faktas lieka faktu – Liusė jokio kito aiškinimo nenori nė girdėti – kol tėvas serga, jo žmona, matyt, susidėjo su garbintoju.

ANTRADIENIS, BALANDŽIO 29 D.

Šiandien prie pietų stalo stebėjau, kaip tėvas iš lėto kramto frau Dylendorfer veršienos kepsnio gabalą. Jis pamatė mano žvilgsnį ir šyptelėjo, tartum atsiprašydamas, kad daro kažką negera. Persmelkė nuoskauda dėl jo, akyse pajutau šiltas ašaras. Motina užsidegusi garsiai ginčijosi su Liuse – negalėjai jos sustabdyti. Kažkodėl jos nesutarė dėl taškuotų audinių: motina teigė, esą vyresnėms kaip dešimties metų mergaitėms reikia drausti juos nešioti. „Galima leisti nebent tarnaitėms ir šokėjoms“, – tarė ji. Šie jos žodžiai buvo užgaulūs, nes Liusė iš tikrųjų vilkėjo palaidinuke geltonais taškučiais (man pasirodė, kad su ja Liusė atrodo labai patraukliai). Motina smerkė toliau: girdi, taškučiai dar tinką klounams. Tėvas vėl dirstelėjo į mane ir pamerkė akį. Staiga supratau, kad jis netrukus mirs.

PENKTADIENIS, GEGUŽĖS 16 D.

EBIS

Man pasirodė, kad H-D kalbėjo kaip niekada globėjiškai, kai gyrė mane gavus stipendiją istorijai studijuoti Jėzaus koledže. Iš to savigyringo požiūrio galėjai pamanyti, kad jis pats nupirko man koledže vietą, kaip kadaise žmonės pirkdavo karininko laips-

nį armijoje. Argi aš tau nesakiau, kad Jėzaus koledžas tau tinka? Ir taip toliau, tarsi jis lyg koks feodalas būtų padaręs man, savo vasalui, didžiulę paslaugą. „Be jūsų, sere, man nebūtų pavykę, – atsakiau nė nešypteldamas. – Labai jums ačiū, sere“. Man rodos, jis suprato, kad iš jo šaipausi. Lyg atsiprašydamas jis pakvietė mane į savo namus arbatos sekmadienį ir pažadėjo papasakoti daugiau apie Le Meiną.

Piteriui patvirtino, kad jis priimtas į Baliolio koledžą, taigi Oksforde turėsiu bent vieną giminingą sielą. Per fizinio lavinimo pamoką nuėjome su juo į mišką sutraukti po cigaretę ir nusiraminti. Mums abiem keista ir net truputį apmaudu, kad Benas taip mirtinai nusistatęs prieš univerką. Žinai, – pasakiau, – jei man reikėtų rinktis tarp Paryžiaus ir Oksfordo, vargu ar ilgai dvejočiau. Mudu nusprendėme, kad Benas turi kažkokių slaptų pajamų, tik nenumanėme, ar daug. Akivaizdu, kad tai ne milžiniški turtai, kitaip jam nereikėtų ieškoti darbo. „Pakankamai, kad nereikėtų nerimauti“, – liūdnai tarė Piteris. Mintis, kad vieną dieną teks užsidirbti pragyvenimui, kol kas man truputį svetima, bet abu sutarėme, kad nekantraujame išvykti iš Ebio. Pasakiau, kad tikriausiai galų gale tapsiu mokytoju, ir paklausiau Piterio, kuo tapti svajoja jis. „Garsiu romanistu, – atsakė jis. – Tokiu kaip Maiklas Arlenas arba Arnoldas Benetas su savo jachta“. Tai mane šiek tiek nustebino. Piteris – rašytojas? Galvoje netelpa!

Vasaros trimestras, rodos, niekada nesibaigs. Dabar, iš laiko atstumo, matau, kiek stiprybės mums įkvėpė tos mūsų sugalvotos užduotys, kaip jos išsklaidė tą gyvenimo mokykloje nuobodulį ir banalumą. H-D paskolino man Elioto poemą „Bevaisė žemė“ ir patarė perskaityti. Kai kurios eilutės labai gražios, bet visa kita nesuprantama. Jeigu man reikės muzikos eilėmis, aš pasitenkinsiu Verlenu – labai ačiū.

ŠEŠTADIENIS, GEGUŽĖS 17 D.

Per karinio rengimo pamoką seržantas Tozeris siaubingai įtūžo. Atrodė, kad sprogs, kai klykė ir spiegė ant mūsų pratybų aikštėje. Tozeris mus intriguoja – jis mums atrodo komiškas – todėl vos tik pasitaiko proga, klausinėjame jo apie karą ir kiek vokiečių jis užmušė. Tikslaus skaičiaus jis niekada nesako, bet leidžia suprasti, kad daug dešimčių. Akivaizdu, kad seržantas prie fronto linijos nė nebuvo. Šiandien pasakiau jam, kad atostogavau Austrijoje ir kad pensiono ūkvedys Karlas taip pat dalyvavo kare – „britų priešų pusėje".

– Koks čia ryšys su mūsų pratybomis, Mauntstiuartai?

– Norėjau pasakyti, juokinga, kai pagalvoji, kad judu galėjote stovėti vienas priešais kitą skirtingose niekieno zonos pusėse, sere.

– Juokinga?

– Gal jūs šaudėte į jį, o jis – į jus.

– Arba, – įsiterpė Benas, – kai jūs puolėte vokiečių įtvirtinimus, galėjote susidurti su juo akis į akį.

– Aš būčiau sumalęs jį į miltus – patikėkite. Prakeikti hunai!

– Turbūt būtumėte padaręs iš jo žarnų keliaraiščius, ar ne, sere?

– Tu velniškai teisus.

– Būtumėte suvaręs durtuvą į pilvą, vos tik jį pamatęs, ar ne, sere?

– Būčiau padaręs tai, ką privalėjau, Lypingai.

– Tu jį arba jis tave, ar ne, sere?

Šitaip mes galime šaipytis be galo – taip ir darome. Tokiu būdu mes Tozeriui įsiteikiame, ir jis duoda mums lengvas užduotis. Bet šiandien jis buvo susinervinęs, nes vakare laukė pratybos (Ebis varžysis su Šv. Edmundo mokykla), ir jis matė, kokia niekam tikusi visa mūsų šutvė. Benas sako, kad šaipytis iš seržanto Tozerio negana: reikia sugalvoti kokį įsimintiną sabotažo aktą.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 19 D.

Dviračiu nuvažiavau į Glimptoną. Vis dar karšta – karščiai vasariški, bet tebejusti tvyrant pavasariška gaiva. Sėdėjome ant šezlongų sode už Holdeno-Doso namo, valgėme biskvitinį pyragą ir gėrėme arbatą. Pagyriau H-D už pyragą ir paklausiau, kur jį pirko. Jis atsakė pats jį kepęs, ir kažkodėl man pasirodė, kad jis nemeluoja. Jis paklausė, ką manau apie poemą „Bevaisė žemė“, atsakiau, kad ji man pasirodė truputį pretenzinga. Jį tai labai prajuokino. Kai paklausė, kokia poezija man labiau patinkanti, atsakiau, kad skaitau Rilkę – vokiškai. „Manai, kad tai – nepretenzinga?“ – paklausė jis, paskui atsiprašė. „Nekantrauju perskaityti tavo paties kūrinius“, – pridūrė. Paklausiau, iš kur jis žino, kad noriu rašyti, o jis atsakė, esą taip tik spėjąs, bet paskui prisipažino, kad Le Meinas jam papasakojo, ką iš manęs išgirdo per pokalbį.

– Viską, ką parašysi, rodyk Le Meinui, – tarė jis. – Jis bus su tavim atviras. Kai pradedi, to labiausiai ir reikia – atvirumo.

– O jums, sere? – leptelėjau nesusimąstęs. – Ar galėčiau jums kai ką parodyti?

– Aš tik kuklus mokytojas, – atsakė jis. – Kai atsidursi Oksforde, tokius kaip aš visai pamirši.

– Ko gero, jūs teisus, – pasakiau. Iš tikrųjų šitaip nemaniau, bet H-D taip mane veikia. Jis įkvepia tau apgaulingų vilčių, paskui staiga jas sugriauna; rodos, jau įsileido tave į savo jausmų ratą, bet tada užtrenkia duris tau prieš veidą. Man pernelyg dažnai taip yra atsitikę ir matydamas, kad vėl taip nutiks, drėbteliu kažką šiurkštaus, stačiokiško, kad jis suprastų, jog jį perpratau. Šįsyk jis vėl tik nusijuokė.

Tuomet sučirškė durų skambutis, ir H-D grįžo į sodą su moterimi, kurią praėjusį trimestrą mačiau autobusų stotelėje. Ji buvo graži tamsiaplaukė labai lenktais, ryškiais antakiais. H-D pristatė ją kaip Sintiją Goldberg.

– O čia – Loganas Mauntstiuartas, – tarė jis. – Mes iš jo labai daug tikimės.

Ji įdėmiai mane nužvelgė ir atsigręžė į H-D.

– Džeimsai! Argi galima užkrauti žmogui tokią klaikią naštą?! – tarė ji. – Dabar aš iki pat gyvenimo pabaigos ieškosiu laikraščiuose šios pavardės.

– Mauntstiuartui reikia naštų, – paaiškino H-D.

– Pasakė jis, kai nešuliniam asilui lūžo nugarkaulis, – pridūriau aš.

Juodu nusijuokė iš mano frazės, ir akimirką pasijutau absurdiškai patenkintas bei rafinuotas, kad prajuokinau tuos suaugusiuosius, tarsi būčiau jiems lygus, ir staiga pajutau kažkokį šiltą jausmą H-D, kad pašaipiai ir tartum iš tolo manimi domisi. Gal jis ir teisus: tik šitaip mokytojas gali užmegzti ryšį su vienu iš savo globotinių. Jis turi raginti, provokuoti, bandyti, bet visuomet likti nuoširdus.

O kokį įspūdį man padarė Sintija Goldberg – Dieve brangus! Kai H-D nuėjo atnešti chereso, ji pasiūlė man cigaretę. Nedaug trūko, kad būčiau išdrįsęs ją paimti, bet atsisakiau ir paaiškinau mokyklos taisyklę.

– Nejaugi jūs neleidžiate savo berniukams rūkyti? – paklausė ji H-D grįžus. – Vargšas Loganas sako, kad jam draudžiama.

– Vargšas Loganas ir taip nemažai rūko. Prašom, – jis padavė man taurę šviesaus chereso. Sveikindamas pakėlė savąją ir paaiškino, kaip aš gavau stipendiją studijuoti Jėzaus koledže. Mes susidaužėme taurėmis.

– Kaip suprantu, jis tikras gudruolis, – pašaipiai primerkusi akis tarė Sintija.

Ta popietė buvo beveik stebuklinga. H-D papsėjo pypkę, Sintija rūkė cigaretę, aš išgėriau tris taures chereso, kol apie šį bei tą šnekučiavomės. Vėlyva saulė apšvietė naujų obelų lapelių nugarėles, ir jie sužėrėjo gelsvai žalia spalva. Mums virš galvų ėmė

nardyti ir sukiotis čiurliai. Sintija Goldberg – pianistė, pasak jos – „neturtinga ir besistengianti prasimušti". Man ji neapsakomai, jaudinamai graži – protinga, mėgstanti žemiškus malonumus, talentinga. Ak, koks nuostabus pasaulis, kuriame yra sintijų goldberg! Jaučiu stiprėjant pavydą H-D – kad ją pažįsta, kad jinai – jo gyvenimo dalis. (Ar jie meilužiai? Ar gali taip būti?) O ką ji prisimins iš mūsų susitikimo? Tikriausiai nieko. Kas? Maunt... kas? A, tas mokinukas! Mokinukas. Jėzau Kristau, turiu pradėti tikrą gyvenimą, kol nemiriau iš nuobodulio ir nevilties.

PENKTADIENIS, GEGUŽĖS 23 D.

Piteriui, nemačiusiam simpatiškosios Tesės daug savaičių, pagaliau pavyko sugalvoti bendravimo būdą. Jie palieka vienas kitam raštelius už klibančios vartų stulpo plytos. Jis bando surengti pasimatymą kiek įmanoma toliau Ebio, ir mudu kartu sugalvojome, kad geriausia tai būtų padaryti per naktines pratybas – pasak Tozerio, jos vyks miškingoje vietovėje netoli Ringfordo. Benas iškamantinėjo mokyklos sodininką, gyvenusį Heringame, ir tas pasakė, kad Ringforde yra jauki aludė „Ėriukas ir vėliava". Piteris paliko už plytos raštelį, kviečiantį susitikti toje aludėje birželio 5-ąją pusę dešimtos vakaro. Piteris pakvietė ir mus kartu – man tai pasirodė pernelyg mandagu, bet matai, kaip būna.

Užmiršau paminėti, kad vakar mokykloje vyko vaidinimas. „Volponė" – klaikiai prastas. Kaselis sako, jį priima į Kristaus bažnyčios koledžą – gal Oksforde vis dėlto nebus labai nyku.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 29 D.

Seržantas Tozeris – telaimina jį Dievas – davė mums nuostabiai menką užduotį per naktines pratybas: mes šešiese turėsime saugoti blokavimo postą geležinkelio atšakoje, vedančioje į Ringfordą, kažkur Ebio mokyklos gynybos ruožo kairiajame krašte. Skyriui vadovauja toks Krouherstas-Džoisas (kapralas), kiti du – penktaklasiai iš Svintono. Beno manymu, jie visi sukalbami, bet man truputį neramu dėl Krouhersto-Džoiso – jis turi per daug kariško uolumo, tad nemanau, kad jį pavyks lengvai papirkti. Ko gero, išsprukti gali būti ne taip ir lengva.

Per karinio rengimo pamoką Tozeris netvėrė kailyje. Ebio mokykla turėjo ginti tariamą šaudmenų sandėlį, kurį bandys užimti Šv. Edmundo mokiniai. Tozeris nusivylė, kad mums skirtas besiginančiųjų vaidmuo, tačiau be perstojo kartojo aforizmą „Geriausia gynyba – puolimas“, tarsi pats būtų jį sugalvojęs. Ebio slaptasis ginklas bus agresyvus patruliavimas, – tvirtino jis; tuo būdu mes sustabdysime priešininkus kiek įmanoma toliau ir nė neleisime jiems prisiartinti.

– O koks agresyvumas leistinas, sere? – paklausė Benas rodydamas deramą uolumą.

– Vadovaukitės savo protu, Lypingai.

– Vadinasi, galim nutolti nuo savo pozicijų net kilometrą ar pusantro?

– Tikslas, berniuk, sukelti sąmyšį priešo gretose.

– Vadinasi, kuo anksčiau mūsų agresyvieji patruliai susirems su priešu, tuo geriau?

– Tu labai nuovokus, Skabijau.

Mes klausinėjome seržantą dar porą minučių – daugiausia dėl Krouhersto-Džoiso – kad visi tvirtai įsisąmonintų agresyvaus patruliavimo sąvoką.

KETVIRTADIENIS, BIRŽELIO 5 D.

Viskas ėjosi kaip iš pypkės – iš pradžių. Po pietų mokėmės žygiuoti, paskui gavome šautuvus ir po dešimt tuščių šovinių. Vėliau ponas Gregoris – graudu į jį žiūrėti, kai apsivelka uniformą (kaip jis sugebėjo tapti kapitonu?) – perskaitė mums paskaitą apie mūsų būsimos užduoties svarbą. „Čia ne žaidimas, – be perstojo kartojo jis. – Jus, vaikinai, vieną dieną gali pašaukti kautis už tėvynę. Tai, ko čia išmoksite, jums labai pravers". Paskui mus autobusais nuvežė į Ringfordo miškus. Paaiškėjo, kad šioje vietovėje pramaišiui driekėsi ąžuolų ir guobų giraitės, krūmų prižėlę viržynai ir neseniai pasodintų spygliuočių plotai.

Mus, blokavimo posto padalinį, išlaipino prie geležinkelio atšakos. Pats postas stovi ant aukšto pylimo, nuo kurio gerai matėme vietovę į pietus – iš ten trauks Šv. Edmundo mokyklos pajėgos. Gavome tokį nurodymą: jei pamatysime edmundiečius imantis kokių nors veiksmų, turime siųsti žmogų atgal į bazę – iš ten bus išsiųsti agresyvieji patruliai ir jiems sukliudys. Krouherstas-Džoisas gavo žiūronus.

Popietė ir vakaras buvo apsiniaukę, vėsūs. Mes gulinėjome prie pylimo (pašaipiai ir smalsiai stebint signalininkui, kuris paslaugiai išvirė mums arbatos) ir vienas iš mūsų nuolatos stebėjo miškelius bei už jų plytinčius laukus. Ištyrę mums išduotą žemėlapį apskaičiavome, kad iki Ringfordo bei „Ėriuko ir vėliavos" aludės – maždaug pusvalandis pėsčiomis.

Apie pusę aštuntos vakaro, vos pradėjus temti, Benas, tuo metu dairęsis pro žiūronus, pasakė pamatęs kažką judant guobų giraitės pakraštyje. Krouherstas-Džoisas prišokęs įsispitrijo pro žiūronus.

– Nieko nematau, – pareiškė jis.

– Jų buvo gera dešimtis, – įtikinėjo Benas. – Vos spėjau juos pamatyti.

– Siūlausi savanoriu nueiti ir patikrinti, – pasakiau.

– Vienas negali eiti, – paprieštaravo Piteris. – Aš eisiu drauge.

– Eisime visi, – tarė Benas. – Aš parodysiu tikslią vietą, kur juos mačiau.

– Pala... – įsiterpė Krouherstas-Džoisas pajutęs, kad kyla grėsmė jo autoritetui.

– Mes su jais nesikausime, – tarė Benas. – Mes viską išžvalgysime ir pranešime, ką sužinoję. Tada galėsite nusiųsti vieną iš naujokų pas Gregorį.

– Bet šiam skyriui vadovauju aš, – suinkštė Krouherstas-Džoisas.

– Vadovaujate dar jūs, Krouherstai, – priminiau. – Bet nepamirškite: Tozeris sakė, turime vadovautis savo protu.

– Laurai atiteks jums, – tarė Benas, – nesijaudinkite.

Taigi mes pasiėmėme šautuvus, perėjome per bėgius, nusikepurnėjome pylimu žemyn ir patraukėme į miškelius. Vos tik mūsų niekas nebegalėjo matyti, apsukome ratą ir vėl priėjome prie geležinkelio atšakos mažiau kaip už puskilometrio nuo blokavimo posto. Tada nukėblinome toliau, kol išvydome Ringfordo bažnyčios smailę. Jeigu kas nors klaus, kodėl nepasirodėme per naktines pratybas, arba jeigu mus kas nors užklups, ketinome aiškinti, neva pasiklydome miškuose ir nusprendėme prisidėti prie pagrindinių pajėgų, bet sutemus dar labiau pasiklydome. Paslėpėme šautuvus gervuogių krūme ir nusisegėme antblauzdžius. Po kiteliais buvome apsirengę marškinius, o kuprinėse nešėmės kaklaraiščius. Turiu pripažinti, kad atrodėme keistokai: ne visai kaip kareiviai, bet ir ne kaip tikri civiliai. Tačiau Benas pareiškė, kad jokiam aludės savininkui nekils abejonių dėl mūsų apdarų: mes tikrai nepanėšime į moksleivius, o dezertyrais kažin ar kas palaikys. Liepėme Piteriui nusirengti kitelį, kad vieni nuo kitų bent šiek tiek skirtumės, paskui prasibrovėme pro gyvatvorę į keliuką, vedantį į Ring-

fordą. Dvidešimt minučių po aštuonių mes patogiai įsitaisėme prie staliuko „Ėriuke ir vėliavoje“.

„Ėriukas ir vėliava“ buvo visai maloni aludė. Prie alaus užsisakėme marinuotų kiaušinių ir sumuštinių su sardinėmis. Kai kurie nuolatiniai lankytojai vis dėlto keistai mus apžiūrinėjo, kai prieidavome prie baro prisipildyti bokalų: pamaniau, todėl, kad mūsų chaki spalvos kelnės ir vinimis su plačiomis galvutėmis kaustyti batai atrodo kariškai. Aludės savininkas paklausė, ar mes nedalyvaujame archeologiniuose kasinėjimuose Litl Bredgeite, ir Benas labai sumaniai atsakė, kad keliaujame ten talkinti archeologams. Matyt, šitaip mūsų tapatybės buvo nustatytos.

Tesė pasirodė anksti, prieš pat devynias, ir užsisakė taurę portveino ir citriną. Mudu su Benu nuėjome prie baro atnešti gėrimų ir leidome įsimylėjėliams pabūti vieniems. Mums grįžus, jie sėdėjo susiglaudę ir susikibę rankomis.

Iš taip arti Tesės dar nebuvome matę; kadangi tapome liudytojais, kaip švelniai ji patarnavo Piteriui, mudu su Benu vos slėpėme smalsumą. Ji buvo tyli apkūnoka blyškaus kvadratinio veido mergina; po nosimi žėlė vos matomi tamsūs pūkeliai, o matomos dilbių dalys buvo pasidengusios kiek vešlesniais šilko švelnumo plaukučiais. Kai Piteris mus pristatė, ji kukliai nudelbusi akis abu kartus tyliai ištarė: „Malonu“.

Jinai ir Piteris kalbėjosi beveik negirdimais balsais, tarsi kažkur skubėdami. Iš jos intonacijų ir tembro supratau, kad ji įsitempusi: Namų ūkyje brendo krizė – ir kad juodu planuoja kažką ganėtinai svarbaus. Mes su Benu nuėjome prie baro atsinešti po trečią bokalą alaus. Jaučiausi kauštelėjęs.

– Tik pažiūrėk į juos, – tariau. – Negaliu patikėti! Viskas lyg sapne.

– Blogame sapne, – atsakė Benas. – Kaip Piteris galėjo susidėti su tokia kaimiete? Ką mes jam iškrėtėme, Loganai?! Ką mes įsivaizdavome žaidžią?!

Mes apmaudžiai kalbėjomės toliau, retkarčiais apsidairydami aplink, nė nemanydami slėpti vienas nuo kito savo pavydo. Į Piterį, kuris sėdėdamas laikėsi susikibęs rankomis su savo sveika, tvirta kaimietuke, žiūrėjau beveik su neapykanta.

– Ilgai nebeištversiu, – pasakiau.

– Be dešimties minučių dešimta, – žvilgtelėjęs į savo laikrodį tarė Benas. – Verčiau paskambinkime į mokyklą ir praneškime, kad pasiklydome.

Tą akimirką atsidarė aludės durys, ir įėjo kapitonas Gregoris su seržantu Tozeriu.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 6 D.

Po pusvalandžio aš jau stoviu priešais Driežą. Mus išskyrė kaip kokius kalinius ir nuvedė į naujus kabinetus. Mano likimas man keistai nerūpi – tiesą sakant, manau, kad man visai patiktų, jei būčiau išmestas iš mokyklos. Benas nusiteikęs taip pat: pasak jo, kuo anksčiau jis nuvyks į Paryžių, tuo geriau, ir pakvietė mane prie jo prisidėti. Tik Piteris ištiktas šoko: jį ima siaubas pagalvojus, ką gali padaryti tėvas, jeigu jį pašalins.

Mums pasisekė tik tiek, kad jie nepamatė Tesės: Piteris atšoko nuo jos, vos tik pastebėjo Tozerį ir Gregorį (juodu pasuko prie baro mūsų link), be to, jiems nė į galvą nebūtų atėję, kad su mumis gali būti mergina. Jie buvo šlykščiai nusiteikę: edmundiečiai paėmė Ebio šaudmenų sandėlį nepaprastai lengvai.

Padėtis dar pablogėjo, kai nesugebėjome rasti gervuogių krūmo, po kuriuo paslėpėme šautuvus, ir Tozeris bjauriai mus keikė, kol Gregoris paprašė jo liautis.

Parkeris ką tik įkišo į kiaulės šnipą panašų savo snukį pro duris ir pranešė, kad Driežas nori mane matyti.

Vėliau. Dėl šito reikalo man bus surengtas tikrinimas. Privalau užrašyti visus faktus ir įvykių seką, kol viską gerai prisimenu. Niekados neturiu to užmiršti, turiu niekuomet nepamiršti, kas atsitiko.

Pasibeldžiau, ir man liepė įeiti. Driežas stovėdamas liūdnai žvelgė pro langą; dūmai kamuoliais kilo iš jo pypkės. Jis be paliovos ją papsėjo, kol aš stovėjau, ir girdėjau iš jo lūpų sklindančius nemalonius poškesius, primenančius blogai dirbančio variklio čiaudėjimą.

– Turiu tau blogą naujieną, Mauntstiuartai, – tarė jis žiūrėdamas pro langą. – Bet iš mokyklos tavęs nešalinsiu – Lypingo ir Skabijaus taip pat. Turėčiau išmesti visus tris – negaliu išmesti dviejų, o trečią palikti.

– Taip, sere, – norėjau pasakyti ką nors akiplėšiška, ką nors beatodairiška, išdidžiai nerūpestinga, bet nieko negalėjau sugalvoti.

– Matai, bloga naujiena, kurią turiu tau pranešti, neleidžia man tavęs pašalinti.

Supratau, kas nutiko, jam dar nespėjus pasakyti.

– Užjaučiu: šį rytą mirė tavo tėvas, – atsigręžęs tarė jis.

Tada tas dvokiantis SUPISTAS šunsnukis mane išpėrė! Dvylika kartų sudavė lazdele. Jis pareiškė, kad negalėsiu išeiti iš mokyklos teritorijos iki trimestro pabaigos ir turėsiu sumokėti už pradangintą šautuvą. Tada atidarė kabineto duris ir mane išgrūdo, nepaguodęs daugiau nė vienu užuojautos žodeliu. Tikiuosi, jis mirs kamuojamas skausmų ir smilks pragare.

OKSFORDO METŲ
DIENORAŠTIS

Loganas Mauntstiuartas nuvyko į Jėzaus koledžą Oksforde per 1924 metų rudens semestrą. Dienoraštis prasideda kitą semestrą, 1925 metų vasario 24 dieną. Per tą laiką po tėvo Fransio Mauntstiuarto mirties jo žmona Mersedesa pardavė namą Birmingame ir persikėlė į Pietų Kenzingtono rajoną Londone. Čia Samner Pleise ji nusipirko penkių aukštų namą su terasa, puošta balto gipso lipdiniais, ir gana prašmatniai jį apstatė. Piteris Skabijus irgi išvažiavo į Oksfordą – į Baliolio koledžą, o Benas Lypingas, kaip visuomet ir žadėjo, įsikūrė Paryžiuje. Dirbdamas meno galerijoje jis mokysis meno agento amato.

1925

ANTRADIENIS, VASARIO 24 D.

Ėjau į Baliolio koledžą pietų su Piteriu. Baliolio valgykla kur kas geresnė negu Jėzaus: trijų rūšių sūriai, duona, avižiniai sausainiai ir ąsotėlis alaus. Kažko mane apėmusi keista depresija. Manau, todėl, kad Piteris šitaip beatodairiškai ir nekritiškai myli Oksfordą bei viską, ką šis gali jam pasiūlyti, o man šis troškus miestas varo neviltį. Be to, Piteris gavo laišką nuo Beno – aš pavydžiai pamaniau, kodėl Benas rašo jam, o ne man?

Nuėjau į Kingo paskaitą apie konstitucinę reformą – nieko negirdėti, tuščiai sugaišau laiką. Išeidamas iš Baliolio sutikau Kvinelį*. Jis pasakė man rašąs knygą apie Bleiką. Aš nepapasakojau jam apie savąją – apie Šelį. Kodėl? Gal išsigandau pasirodyti pernelyg pasipūtęs ir pretenzingas? Vien tai, kad Kvinelis jau išleido eilėraščių knygą, nereiškia, kad mano ambicijos menkesnės už jo. Turiu daugiau stengtis bent jau atrodyti savimi pasitikintis: graudu žiūrėti, kaip slepiu savo talentą.

KETVIRTADIENIS, VASARIO 26 D.

Le Meinas labai gyrė mano rašinį apie Kavūrą bei jo laikraštį „Risorgimento" ir pakvietė mane į savo garsiuosius šeštadienio pietus. Stivensas** geraširdiškai priminė man, kad rytoj turiu nueiti į patikrinimą – antraip man gresia draudimas išeiti iš koledžo teritorijos. Čia nepaprastai panašu į mokyklą: nors šioje mokslo įstaigoje galima rūkyti ir gerti, vis dėlto tai tik mokyklos tąsa.

PENKTADIENIS, VASARIO 27 D.

„Les Invalides"***, kaip penktadienio vakarą, buvo tylu, ponia Anderson dar nebuvo pasigėrusi, tad mane pažino. Ji sutepė man lėkštę sumuštinių su paštetu, ir skaitydamas laikraštį aš išgėriau butelį bordo. Pasirodė Kaselis su dviem draugais ir paprašė žaisti su jais bridžą – jiems trūksta ketvirto lošėjo. Kadangi jie jau buvo apsinešę, nusprendžiau būsiant geriausia atsisakyti – jie žaidžia iš per daug didelių sumų, ypač pagėrę.

* Piteris Kvinelis (Peter Quennell; 1906–1988), rašytojas ir istorikas.

** Stivensas, LMS tarnas koledže, žinomas kaip jo žvalgas.

*** Pasilinksminimų klubas, buvusi debatų draugijos būstinė, įkurta 1914 m.

Nuėjau į kino teatrą („Super“) – trečią kartą žiūrėjau Dajaną Veil, vaidinančią „Saulėlydžio melodijoje“. Dabar ji mano moteriško grožio idealas. Pakeliui namo užsukau į Vodemo koledžą ir išgėriau viskio su Diku Hodžu* – kuo geriau jį pažįstu, tuo labiau man ima patikti jo kilni siela.

ŠEŠTADIENIS, VASARIO 28 D.

Šiek tiek nustebau: Le Meino pobūvis man visai patiko. Keletas jaunesniųjų dėstytojų, žurnalistas iš Londono (nenugirdau pavardės) ir gera dešimtis kruopščiai parinktų studentų. Le Meino namai netoli Renberi Roudo. Mes susirinkome svetainėje (paslaptingosios ponios Le Mein – nė ženklo). Iš ten galėjome nueiti į didelę biblioteką su langais į veją už namo, besileidžiančią prie Červelio upės. Bibliotekoje buvo sudėti valgiai: šalti mėsos užkandžiai, pyragai su bulvių mišraine, burokėliai ir panašūs dalykai. Paskui – sūris ir obuolių pyragas. Sukiojosi dvi virtuvės darbininkės su reinvynio ir bordo buteliais. Mes prisikrovėme lėkštes ir valgėme stačiomis arba sutūpę ant krėslų porankių, arba susėdę prie apskritų stalelių – labai neoficiali atmosfera. Jautiesi lyg nedidelėse vestuvėse. Le Meinas, triūslus patyręs šeimininkas, vaikščiojo tarp svečių, vedė juos nuo vieno būrelio prie kito, pažindino, pradėdavo pokalbį kokia taiklia pastaba ar fraze: „Ak taip, Tobi, tu juk buvai Romoje“, arba: „Loganas turi labai ginčytiną nuomonę apie naująjį pastatą Orielio koledže“. Iš pradžių varžėmės ir drovėjomės, nors vis tiek buvo kur kas smagiau negu per kokius oficialius pietus (kaip Bauros salone**),

* Ričardas Hodžas, naujas LMS draugas Oksforde.

** Morisas Baura (Maurice Bowra; 1898–1971), klasikinės filologijos specialistas ir kritikas. Apie jo svetingumą Vodemo koledže (Baura vėliau tapo jo rektoriumi) sklido legendos.

bet vynas liejosi, Le Meinas gerai ėjo savo pareigas, ir gana greitai supratai, kad susipažinai ir pasišnekėjai beveik su visais.

Be to, čia buvo ir moterų! Dėstytoja iš Somervilio ir dvi studentės. Le Meinas supažindino mane su viena, bet nenugirdau jos vardo, tik pavardę: Fotergil. Paprašiau, kad dar kartą pasakytų savo vardą.

– Lend, – atsakė jinai.

– Lend? Tai gal koks trumpinys?

– Ne. Lend, ir tiek.

Taigi: Lend Fotergil. Ji sakė studijuojanti „Šių laikų didžiuosius mokslus“ – kaip paaiškėjo, tai filosofija, politika ir ekonomika. Ji smulkutė, su nelabai prie jos plačios kaktos tinkančiais griežtai trumpais kirpčiukais. Jos akys keisto alyvų žalumo, ir ji agresyviai demonstratyviai rūko.

– Ką tu veiki? – paklausė ji.

– Mirštu iš nuobodulio.

– Tada daugiau tavęs negaišinsiu.

– Ne, – skubėjau prieštarauti, nes ji man spėjo visai patikti. – Turiu galvoje čia, Oksforde. Negaliu pakęsti šio miesto. Aš studijuoju istoriją.

– A, viena iš jaunųjų Le Meino žvaigždžių. Nežinau, ar tai paguos, bet Oksfordas man irgi nepatinka.

Pasak jos, gyvenanti tarsi kokiame moterų kalėjime ar kareivinėse. Ji paminėjo, kad jos tėvas dailininkas (leisdama suprasti, kad turiu būti apie jį girdėjęs) ir kad jie gyvena Hampstede. Pasakiau jai, kad rašau knygą apie Šelį. Mes apsikeitėme vizitinėmis kortelėmis.

– Jėzaus koledžas, – perskaitė ji balsu.

– Gal kurią dieną galėtume išgerti kavos?

– Jeigu man pavyks pasprukti nuo man pristatytos palydovės.

Dabar, kai ją prisimenu, ji atrodo ganėtinai patraukli. Tos keistos akys tikrai gali vaidentis.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. Kodėl Šelis? Dabar negaliu gerai prisiminti. Mokykloje skaičiau jo lyrines poemas ir, kaip dauguma paauglių, maniau jas suprantąs. Prisimenu skaitęs, ką rašė Bairono meilužė Tereza Gvičioli. Ji susipažino su Šeliu Pizoje prieš pat jo mirtį ir apibūdino jį kaip labai aukštą, truputį gunktelėjusį rusvaplaukį. Ji pažymėjo, kad jo oda labai dėmėta, bet manieros – nepriekaištingos. Turbūt mane ir įkvėpė šis glaustas aprašymas – jame išvydau visai kitokį Šelį, negu pažinojau. Staiga Šelis tapo tikras – ne populiarioje ikonografijoje vaizduojamas nežemiškas šviesiaplaukis genijus – ir aš panorau sužinoti apie jį daugiau, o sužinojęs panūdau pateikti pasauliui savąjį Šelio atvaizdą kaip tikslų ir tikrovišką. Kad ir kokių trūkumų turėjo knyga, kurią vėliau parašiau, niekas negalėjo teigti, esą jos vaizduojamas objektas idealizuotas ar nupieštas pernelyg sentimentaliai. Be to, Šelis mirė jaunas – vos dvidešimt devynerių metų – o jaunus rašytojus visuomet žavi pirmalaikė didžiųjų talentų mirtis.]

ANTRADIENIS, KOVO 3 D.

Šįryt paskambino Piteris, aiškiai kažko susirūpinęs. Jis nenorėjo sakyti kodėl, tik pakvietė mane dviračiu važiuoti su juo į Islipą. Padėjau į šalį savo rašinį apie čartistų judėjimą ir nuėjau ieškoti dviračio.

Privažiavę Islipą (nė valandai nepraėjus – pedalus mynėme smarkiai), iškart nuėjome į aludę. Piteris sėdėjo neatitraukdamas akių nuo putų savo alaus bokaliuke, tartum ką tik būtų sužinojęs sergąs nepagydoma liga.

– Blogos naujienos? – galop paklausiau.

– Tesė čia.

– Tesė? Čia? Kur? (Šitaip kalbi, kai esi apstulbęs.)

– Čia, Islipe. Ji nuomojasi namelį ir dirba Voterperio medelyne. Ji pabėgo iš namų.

– Dieve brangus!

– Ką man daryti? Ji sako, kad mane myli.

– Žinoma, ji šitaip sako. Suprask, Piteri, moterys...

– Aš irgi ją myliu, Loganai. Bent jau man taip atrodo. Šiaip ar taip, noriu ją vesti.

Ką galėjai į tai atsakyti? Išėjome iš aludės ir patraukėme keliuku prie kuklių namelių šiaudiniais stogais. Piteris pabeldė į vieno duris, ir jas atidarė Tesė – Tesė Klaf, paskutinį kartą prieš amžinybę matyta „Ėriuko ir vėliavos“ aludėje Ringforde. Viduje namelis buvo švarus, tik menkai apstatytas: ąžuolinis stalas, pora kėdžių, židinyje degė ugnis. Man pasirodė, kad Tesė nudžiugo mane pamačiusi. Ji energingai paspaudė man ranką.

– Labai malonu jus matyti, pone Mauntstiuartai. Oksfordas nebeatrodo toks svetimas, kai žinau, kad judu su Piteriu irgi čia – kiek paėjėjus keliuku.

Paprašiau, kad ji vadintų mane Loganu. Ji nuėjo virti arbatos į plovyklą prie virtuvėlės.

– Kas čia per garsai? – paklausiau: iš visų pusių buvo girdėti krebždant ir šiugždant.

– Čia knibžda pelių.

Piteris papasakojo, kad Tesė atvažiavo praėjusią savaitę, įsikūrė, nusipirko keletą baldelių (spėjau, kad antrame aukšte yra lova) ir paliko jam raštelį pas Baliolio durininką.

– Namo savininkui ji pasakė, kad aš jos brolis, – pridūrė jis.

– Labai įtikinama, – atsakiau. – Žinai, kas dėsis, jei koledže apie ją sužinos! Inspektoriai netvers džiaugsmu.

– Kai jinai šį bei tą nusipirko, jai teliko pinigų už namelio nuomą savaitei. Taigi aš sumokėjau už tris mėnesius į priekį.

– Tu didesnis nedorėlis už Alfredą Daganą*, – atsakiau. – Visi manys, kad išlaikai meilužę: „Girdėjote apie Skabiją? Tą studentą iš Baliolio, kuris išlaikė meilužę Islipe?“

Tada grįžo Tesė su arbata, ir mes apie šį bei tą plepėjome. Paaiškėjo, kad mergina prisistato kaime kaip Tesė Skabij. Tepraeis kelios dienos, ir visa apgaulė iškils aikštėn. Tačiau už namelį tereikia mokėti svarą per savaitę – Piteris tiek išgali. Dar paaiškėjo, kad Tesė vyresnė už mus – jai dvidešimt dveji. Sėdėdama prie židinio su mėlyna kartūno suknele ji atrodė visai graži. Piteris sako, girdi, jam tereikia sulaukti, kol sukaks dvidešimt vieni – tada tėvas „gali pasikarti“. Drąsūs žodžiai. Visa ši istorija jį ganėtinai apsvaigino. Sunku patikėti, kad tai nutiko Piteriui: viskas pernelyg pikantiška ir romantiška. Ilgai nėjau miegoti ir parašiau laišką Benui – papasakojau apie naujus jaudinančius įvykius.

TREČIADIENIS, KOVO 18 D.

Gėriau kavą su Lend Fotergil „Kadenoje“. Ji vilkėjo aksomo apsiaustu, priderintu prie akių. Kiek sausokai kalbėjomės apie Musolinį ir Italiją. Susigėdau pastebėjęs, kad ji kur kas daugiau žino negu aš. Ji turi tvirtą nuomonę ir paremia ją daugybe konkrečių smulkmenų; mano argumentai atrodo paimti tiesiai iš „Daily Mail“ vedamųjų – bent jau tų, kuriuos nepatingėjau perskaityti. Teisinu save prisimindamas, kad ji studijuoja politiką, bet faktas lieka faktu: mano smegenys čia, Oksforde, pūva, atbukintos ir apkvaitintos nuolatos triukšmingai gaudžiančių var-

* Alfredas Daganas (Alfred Duggan), lordo Kerzono posūnis, tuo metu (1923–1926) mokėsi Baliolyje. Pelnė nekokią šlovę dėl to, kad mokydamasis beveik kasnakt važiuodavo į Londoną „apturėti moters“.

pų. Knygynui esu skolingas 18 svarų, siuvyklai – 73; už mokslus prasiskolinau dešimtinę, ir dievai težino, kiek nuplėš iš manęs vyno pirklys. Dikas Hodžas pakvietė mane vykti su juo į Ispaniją per Velykas, ir man kyla tokia pagunda. Jis sako, mums tereiks po dešimt svarų – viskas labai pigu, ypač jei keliauji trečia klase. Gal palauksiu iki vasaros. Mane masina mintis apie Londoną – iš esmės man vis dar nepažįstamą.

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 10 D.

SAMNER PLEISAS, PIETŲ KENZINGTONAS

Motina iš pagrindų pakeitė namus. Iš išorės šviečia nauji balti lipdiniai. Viduje visos sienos lakuotos, užuolaidos ir medžiagos tokios sodrios ir ryškios, kad akys ima ašaroti pažiūrėjus. Viršutinį aukštą ji įrengė man: miegamojo ir persirengimo kambario sienos tamsiai oranžinės, užuolaidos – smaragdinės. Dar turiu nedidelę svetainę – ten sienų ir užuolaidų spalvos sukeistos vietomis. Mes turime vyresnįjį liokajų, vardu Henris, vairuotoją (ir naują automobilį), vardu Beikeris, virėją ponią Hezeltain ir dvi (senyvas) tarnaites, Sesilę ir Margaritą. Motina dar turi savo tarnaitę, vardu Enkarnasion. Jiedvi irzliai ir garsiai kalbasi ispaniškai, tad kitus tarnus akivaizdžiai ima siaubas. Mes neabejotinai esame turtingi: tėvas neklydo sakydamas, kad mumis bus gerai pasirūpinta.

Pirmą kartą gyvenime pasigendu jo malonaus, neįkyraus artumo. Šiandien Didysis penktadienis. Motina klausė, ar eisiu į mišias Bromptono bažnyčioje, bet atsisakiau. Tą dieną, kai mirė tėvas, mano tikėjimas, kad ir koks menkas jis buvo, buvo užkastas kape kartu su juo. Šelis buvo velniškai teisus: ateizmas – visiška būtinybė šiame mūsų pasaulyje. Jeigu norime išlikti kaip

individai, tegalime pasikliauti mūsų žmogiškosios dvasios ištekliais – šaukdamiesi dievybės ar dievybių mes tik apsimetinėjame. Lygiai taip pat sėkmingai galėtume kaukti prieš mėnulį.

Per vakarienę motina pranešė pirmadienį išvykstanti į Paryžių savaitei, o gal dešimčiai dienų. Pasakiau, kad šitaip išpuošusi namų vidų ji nusipelnė atostogų.

– Susitiksiu ten su draugu, – tarė ji tiesiog siaubingai droviai. – Su pažįstamu iš Amerikos – ponu Prendergastu.

A, garsusis ponas Prendergastas, – pamaniau, bet apsimečiau nieko nežinąs.

– Kas tas ponas Prendergastas?

– Tikiuosi, kad judu tapti draugai.

– Negaliu neleisti tau tikėtis, mama.

– Nebūk bjaurus, Loganai. Jis labai mielas žmogus – *muy simpático*. Jis davinėti man labai gerų patarimų, kaip investuoti pinigus.

Atsakiau nekantriai lauksiąs, kada galėsiu su juo susipažinti. Gal visi tie tarnai, visa ta demonstratyviai rodoma prabanga yra Prendergasto finansinio įžvalgumo padarinys. Paklausiau jos, ar galiu pasikviesti Diką Hodžą pagyventi, kol ji bus Paryžiuje. Ji neprieštaravo.

ŠEŠTADIENIS, BALANDŽIO 18 D.

Motina dar negrįžo, o Dikas vis dar čia. Mudu šiandien labai prastai jaučiamės. Vakar vakare nuėjome į kavinę „Royal“ ir išgėrėme šampano. Paskui nuėjome į „Alhambrą“ žiūrėti estradinio vaidinimo. Paskui klube „50-50“ dar išgėrėme – šį sykį brendžio – ir kalbėjomės su dviem kekšėmis. Dikas labai tiesmukai su jomis šnekasi – atrodė labai juokinga.

DIKAS: Kiek?
PIRMOJI KEKŠĖ: Nelygu ką veiksime.
DIKAS: Noriu žinoti, kiek jūs imate.
ANTROJI KEKŠĖ: Kas, jūsų manymu, mes esame? Vienetininkės?
DIKAS: Aš juk nesisėsčiau prie stalo restorane, jei nežinočiau, kiek sumokėsiu už valgį, ar ne?

Netrukus joms nusibodome, ir jos nuėjo šalin. Dikas man papasakojo Madride lankęsis viešnamyje ir ten nepatyręs „nieko įdomaus“. Kai parėjome namo, radau portveino, ir mes iki išnaktų gėrėme. Surūkiau pusę cigaro – manau, todėl mano savijauta šiandien tokia šlykšti. Dikas paklausė, ar kada nors bučiavausi su vaikinu. Atsakiau, kad vaikinai manęs netraukia. Jis prisipažino mokykloje (Herove) bučiavęsis su dešimtimis, bet pridūrė, kad kitos išeities nebuvo, ir kiekvienas ten geidė kurio nors bendramokslio. Papasakojau jam apie Liusę ir man pasirodė, kad padariau jam nemenką įspūdį. „Man nereikia sekso be meilės“, – buvo paskutiniai jo žodžiai, kuriuos prisimenu.

PIRMADIENIS, BALANDŽIO 20 D.

Šį rytą Dikas išvažiavo į Galašilzą. Paprašiau Beikerio, kad nuvežtų mus į geležinkelio stotį, ir pajutau jam trykšte trykštančius šiltus jausmus (Dikui, ne Beikeriui). Manau, gerai, kad turiu dar vieną artimą draugą – be Beno ir Piterio – žmogų, pažinojusį manęs mokykloje ir matantį mane tokį, koks esu šiandien. Bet prieš nueidamas pro kontrolierių lipti į traukinį jis net nepaspaudė man rankos: pamojo skrybėle, šūktelėjo „Grįžtu į ūkį“ ir dingo nė karto neatsigręžęs.

Dikas mane ne juokais glumina. Jis guvaus, smalsaus proto – pavyzdžiui, jis teigia nekenčiąs Šekspyro – bet atrodo, kad jo intelektas nuolatos grumiasi su beatodairišku tiesmukumu. Dievas težino, ką jis pasakytų mano motinai. Jis ir traukia mane tuo visišku atvirumu ir, kadangi save pažįstu, lengvai suprantu, kodėl toks bruožas mane traukia. Tačiau ką Dikas Hodžas įžiūri Logane Mauntstiuarte? Jeigu apie tai galima spręsti iš jo atsisveikinimo – labai mažai.

Motina atsiuntė telegramą: grįžta iš Paryžiaus rytoj. Kartu keliauja ponas Prendergastas, bet jis apsistos „Haid Parko" viešbutyje.

PENKTADIENIS, GEGUŽĖS 22 D.

Mudu su Piteriu nuvažiavome dviračiais į Islipą arbatos pas Tesę. Nuostabu, bet jų gudrybės ligi šiol neperprato niekas: nei Piterio tėvai, nei universiteto vadovybė, nei gerieji Islipo piliečiai. Iš dalies taip atsitiko todėl, kad Tesės medelynas gana toli nuo kaimo, taigi jokių gandų nepasklido. Medelyne ji tik maloni mergina, gerai mokanti prižiūrėti augalus ir gyvenanti Islipe. Kaimiečiai po darbo ją mažai temato, o tai, ką mato, įtarimų nesukelia. Ji apmoka visas sąskaitas ir, iš visa ko sprendžiant, patinka savo kaimynams. Reti „brolio" iš Oksfordo apsilankymai niekam nekrinta į akis. Piteris man sakė, kad per atostogas praleido su ja ištisą savaitgalį. Pasak jo, juodu gyvenę kaip vyras su žmona (smulkmenų jam nė nereikėjo pasakoti). Jis beprotiškai ją myli.

Namelis atrodė gražiai, visas švarut švarutėlis, sode žydėjo visokių gėlių. (Turiu sužinoti gėlių pavadinimų – mano nemokšiškumas mane siutina. Jeigu sugebu išvardyti gerą dešimtį medžių, gėlių pavadinimai neturėtų man būti neįkandami.) Grindys perlakuotos, ant jų patiesti kilimėliai, virš langų pakabintos

ryškios užuolaidos; priešais židinį stovi du krėslai ir tualetinis staliukas. Vis dėlto Piteris prisipažįsta: jam brangiai atsieina išlaikyti Tesę bei namelį, ir pasiskolino iš manęs dešimtinę, kad galėtų lengviau išsiversti.

Gėrėme arbatą ir suvalgėme visą kalną skrebučių su ančiuviais. Tesė man pasirodė maloni ir kaip niekada graži, nors ir kaimietiška. Piteriui išėjus nupirkti cigarečių, ji man pasakė, kad žmogus vargu ar gali būti laimingesnis už ją. Ji neprašanti iš gyvenimo nieko daugiau, tik tai, ką dabar turinti: darbą medelyne, namelį ir Piterį. Pavydas ima! Gal čia ir glūdi visa esmė – gal taip ir reikia rasti tikrą pasitenkinimą: gyvenant be didelių ambicijų. Keliant sau kuklius, pasiekiamus tikslus. Deja, ne visi mes taip sugebame.

TREČIADIENIS, BIRŽELIO 3 D.

Vakar Le Meinas ištaisė vakarienę privačiame „Mitros“ kambaryje Ezmės Klei* ir jos vyro garbei. Pobūvis buvo ganėtinai prašmatnus ir tikriausiai atsiėjo Le Meinui nemenką sumelę. Man rodos, Le Meinas stengiasi sudaryti vaizdą, kad jo pažinčių ratas žemiškesnis, bet podraug rafinuotesnis negu Bauros ar Erketo, kad jis neapsiriboja Oksfordu ir akademiniais sluoksniais ir kad jį nebūtinai sudaro vien niurzgliai homoseksualistai ar blaivininkai intelektualai. Kai kurie jo draugai atvažiavo iš Londono, tad tikriausiai turiu jaustis pamalonintas, kad mane pasikvietė. Ezmė Klei dabar repetuoja vaidmenį „Antonijuje ir Kleopatroje“ „Palace“ teatre („Dieve, kokia šlykšti man ta pjesė!“ – tarė Dikas, kai papasakojau jam apie kvietimą).

* Ezmė Klei (Esmé Clay; 1898–1947), aktorė. Paskendo plaukiodama valtimi prie Mainhedo, Dorseto grafystėje. Šlovės viršūnę pasiekė trečiajame dešimtmetyje.

Pobūvyje buvo ir Lend Fotergil – vilkėjo vien juodai, žibėjo deimantais, o ant galvos buvo užsidėjusi kažkokį nedidelį apdangalą iš plunksnų. Pasidažiusi ji atrodė visai kitaip. Ji supažindino mane su pačia Ezme Klei (aktorė – Lend šeimos draugė), ir aš ilgokai su ja šnekėjausi. Drebėjau kaip vaikas – taip jaudinausi, kad kalbuosi su šia gražia ir garsia aktore – net koktu. Vilkėjau naują smokingą ir baltą dvieilę liemenę, tad jaučiausi esąs labai elegantiškas ir labai sukaitęs. Beveik nepastebėjau, ką valgome – negalėjau atplėšti akių nuo Lend. Niūriai pastebėjau, kad ji sėdi šalia Le Meino.

Vėliau, geriant kavą, paklausiau jos, ar norėtų nueiti su manim į „Les Invalides" išgerti kokteilių ar šampano, bet ji priminė man turinti grįžti į koledžą.

– Mes, merginos, neturime leistis gadinamos Oksfordo – ne taip kaip jūs, vaikinai, – žiūrėdama tiesiai į mane tarė ji. – Mums Oksforde niekuomet neatsitiks nieko neprideramo, – ji išpūtė cigaretės dūmų kamuolį lubų link. – Jums tai gerai, bet mus jos stebi kaip vanagai.

Kažką pralemenau: girdi, labai gaila ar labai apmaudu. Tuomet ji tarė: „Kodėl tau neužsukus pas mane į Londoną?" ir davė tėvų adresą Hampstede.

Lend – keista mergina, bet jaučiu jai stiprų lytinį potraukį – ir manau, kad ji tai žino.

KETVIRTADIENIS, BIRŽELIO 4 D.

Manasis Šelio gyvenimas sekasi gerai – jau parašiau per šimtą puslapių – bet gerokai apleidau istoriją. Le Meinas pareiškė, kad mano paskutinis rašinys buvo prastas, žemiau vidutinio lygio, ir priminė, kad koledžas skyrė stipendiją konkrečiam tikslui, o ne norėdamas dovanoti pinigų. Manau, pavadinsiu savo

knygą „Lakioji vaizduotė“* . Kvinelis man sakė metęs savo Bleiko gyvenimą.

Motina rašo vykstanti į Niujorką – su ponu Prendergastu – „įtvirtinti savo avuarų JAV“ (įdomu, ką tai reiškia).

Miegojau aš...
Žalių ir purpurinių samanų blandžioj ūksmėj,
Kaip ir dabar Ionės mūs lyg pienas baltos, švelnios rankos
tamsiuos, drėgnuos mano plaukuos paskendo...
[P. B. Šelis, „Išvaduotasis Prometėjas“]

Šios eilutės aidi mano galvoje, ir galiu mąstyti vien apie Lend. „Lyg pienas baltos, švelnios rankos...“ Lytinio geismo beprotystė, tamsios fantazijos, kuriose regiu nuogą jos kūną. Visos mintys apie pusseserę Liusę dabar liko tolimoje senovėje.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 19 D.

Bakchanališka naktis „Les Invalides“ klube. Mudu su Diku vakarieniavome „Sparnus išskleidusio erelio“ aludėje Teime – šventėme semestro pabaigą ir mudviejų atsisveikinimą. Grįždami sustabdėme taksi prie Ifli Roudo ir užėjome į „Les Invalides“ išlenkti po taurelę prieš miegą. Rašydamas Diką į svečių knygą girdėjau siaubingą triukšmą: pianino garsus, juoką ir riksmus. Paklausiau ponios Anderson, kas čia darosi. Ji buvo visai nusitašiusi; suknelės petnešėlė nuslydo nuo peties, ir buvo matyti baisūs apatiniai.

– Kažkokie jauni ponai persirengė damomis, – atsakė ji.

Iš tikrųjų įėję pamatėme tik dvi „damas“. Vieną iš jų pažinau – tai buvo Udas fon Šileris, Kaselio draugas vokietis. Čia buvo ir

* Iš Šelio poemos „Monblanas“. „Kas tujai būtum, žemė, žvaigždės, jūra mėlyna, / Jei lakiajai žmogaus vaizduotei / Vienatvė ir tyla tebūtų tuštuma?..“

pats Kaselis, apsirengęs skalikų prižiūrėtoju. Jis paaiškino, kad jie buvo karnavale, surengtame viename bute, bet rengėjo tėvas išmetė juos už nepadorų elgesį. Kaselis pakvietė Diką ir mane dalyvauti jų vakarėlyje, ir kažkodėl mes sutikome. Dikas sėdo prie pianino (jis skambina stebėtinai gerai), užsisakėme daugiau gėrimų, ir kuo toliau, tuo viskas klojosi blogiau.

Udas – turiu pasakyti, su peruku ir vakarine suknia jis atrodė nepaprastai gražus – nusivedė mane į biblioteką, kur buvo žaidžiamas pokeris. Po kiekvieno žaidimo pralaimėjęs lošikas turėjo nusirengti vieną drabužį. Nusprendžiau nepasilikti. Po kambarį vaikščiojo nuogas vyriškis stačia varpa ir pilstė gėrimus į stiklus. Kai pasisukau grįžti pas dainuojančius prie pianino, girtutėlis nedidukas šviesiaplaukis sugriebė mane už rankos ir tarė: „Pabučiuok mane – tu primeni man išvykusį draugą“. Taigi ėmiau jį bučiuoti, o jis įkišo man į burną liežuvį kaip kadaise Liusė ir sugriebė man už instrumento. Gana smarkiai jį pastūmiau, ir jis trenkėsi į sieną. Jis atrodė šiek tiek suglumęs ir apkvaišęs. „Savo bučinį gavai, – tariau jam. – Štai ir viskas“. Udas matė šią sceną, ir man išeinant ėmė ploti.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1966 m. Vis mažiau abejoju, kad tas šviesiaplaukis jaunuolis buvo Ivlinas Vo* .]

ANTRADIENIS, LIEPOS 21 D.

Šiandien važiuoju į Hampstedą susitikti su Lend ir jos artimaisiais. Baugoka: dar niekada nesu bendravęs su garsiu dailininku (jos tėvas – Vernonas Fotergilas, Karališkosios akademijos na-

* Tai mažai tikėtina. Vo dienoraščiuose tos dienos įrašo nėra, bet jis tais metais retkarčiais lankydavosi Oksforde.

rys, pagarsėjęs vaizdingais Anglijos peizažais, nutapytais fovistų stiliumi). Be to, nerimauju dėl savo drabužių. Motina siūlo rengtis „gražųjį tvido kostiumą“, bet dabar per karšta vilkėti tvido drabužiais. Gaila, neturiu tiko kostiumo – bet dabar negaliu eiti ir jį nusipirkti. Gal reikėtų nusiųsti Beikerį į kokią labiau ar mažiau prašmatnią parduotuvę ir pažiūrėti, ką jis nupirks. Absurdas. Pernai prisipirkau tiek apdarų, kad tikrai galiu rasti ką nors tinkama.

Vėliau. Galop apsivilkau trumpą sportinį švarkelį ir gelsvai rudas kelnes, dryžuotus marškinius, pasirišau varlytę (Ebihersto regbio rinktinės uniforma). Atidariusi duris Lend nusijuokė ir pasakė, kad aš panašus į komivojažierių laisvadienį. Labai juokinga, – atsakiau, – ir pašaipiai sukikenau, bet iš tikrųjų jaučiau per daug puošniai apsirengęs. Ji vilkėjo nei chalatą, nei palaidinę ir prie kelių susegamas plačias kelnes. Vaikščiojo basa. Ji nusivedė mane per namus į terasą jų gale. Ten virš nuožulnių vejų augo didelis figmedis, driekėsi viržynas, o už jo plytėjo didžiulis neryškus miestas, vidurdienio šviesoje aptrauktas miglos. Po figmedžiu buvo padengtas stalas, ir visas vaizdas tiesiog kerėjo. Aplink trainiojosi trys ar keturi neaiškios veislės šunys.

Lend pasakė, kad tėvas studijoje su draugu, ir įpylė man puodelį sidro. Prie mūsų prisidėsianti jos motina, brolis Hju ir galbūt dar kas nors. „Per pietus šių namų durys visuomet atviros“, – pasakė ji, tarsi tai būtų savaime suprantamas dalykas. Namas buvo didelis ir pakrikas, nelabai senas, su daugybe rankų darbo daiktų, su elementais, mėgdžiojančiais Tiudorų epochos architektūrą: aukštais įvijais plytiniais kaminais, švinuotais šviestuvais, neuždengtomis sijomis viduje ir balkonėliu virš didelės svetainės durų. Name buvo gausu paveikslų ir keistų gerokai padėvėtų baldų. Jautei, kad namai skirti gyventi, o ne svečiams rodyti. Aišku, jie man labai patiko. Visiška Samner Pleiso priešingybė.

Brolis Hju Fotergilas atėjo apsivilkęs skaisčiai raudonus marškinius, bet nepasirišęs kaklaraiščio. Jis ilgakojis, liesas, su plaukais, styrančiais į visas puses, ir atsikišusiu smakru. Ką tik baigė medicinos mokyklą, taigi jam tikriausiai dvidešimt penkeri ar šešeri. Praėjus vos kelioms minutėms, kai mus supažindino, jis man pasisakė buvęs socialistu. Ponia Fotergil („Vadink mane Ursula") taip pat aukšta ir atsainoka, tarsi būtų baisiai susimąsčiusi, ir susirinkusiesiems skyrė tik 75 procentus savo dėmesio. Tuomet pasirodė pats Vernonas – storas, raudonžandis, labiau panašus į smuklininką negu į tapytoją. Jis atsivedė draugą, man rodos, Henrį Lamą*, taip pat menininką. Per pietus Lamas manęs paklausė, ar pažįstu ponią Otolain Morel ir ar esu buvęs Garsingtone**. „Nemanau, kad Loganui patiktų Garsingtone", – įsiterpė Lend. Nesupratau, kodėl ji taip nusprendė, ir nieko neatsakiau. Paskui Lamas šiek tiek šnairai į mane žiūrėjo, tarsi būčiau koks pasipūtėlis. Lend kartais siutina. Valgėme šaltą jautienos kepsnį su krienais ir mišrainėmis, o gerti galėjome rinktis vyną arba alų. Norėdamas parodyti, kad nesu joks pasipūtėlis, gėriau alų.

Po pietų mudu su Lend pasiėmėme du šunis ir nuėjome pasivaikščioti po viržyną. Atsisėdome medžio paūksmėje ir rūkėme cigaretę. Vienu tarpu ji atsigulė aukštielninka ir išskėtė rankas – manau, tikėjosi, kad ją pabučiuosiu, bet kažkodėl pritrūkau drąsos. Diena mane išvargino; jos šeima mane neapsakomai sutrikdė.

– Kodėl man nepatiktų Garsingtone? – paklausiau. – Aš įsivaizduoju, kad man ten būtų labai smagu.

– Oi ne, nepatiktų. Kad ir kas dar būtum, Loganai, snobas tu nesi.

* Henris Lamas (Henry Lamb; 1883–1960), dailininkas.

** Otolain Morel (Ottoline Morrell; 1873–1938), mėgstanti rengti pobūvius meno globėja. Jos vasarnamis buvo Garsingtone, kaime netoli Oksfordo – čia ji priiminėdavo rašytojus ir dailininkus.

– Iš kur žinai, kad aš ne snobas?

Ji vėl pažiūrėjo tiesiai man į akis.

– Aš matau. Nekenčiu snobizmo. Nė už ką nebūčiau kvietusi tavęs pietų, jei bent akimirką būčiau įtarusi, kad esi snobas.

– Man atrodo, galėčiau būti intelektualus snobas.

– Na, tai dovanotina. Tada puikuotumeis smegenimis, ne visuomenine padėtimi. Šią šalį gadina socialinis snobizmas – bent jau taip sako Hju.

Grįžome namo arbatos. Susitarėme kartu nueiti į kiną. Dabar galvoju, kad tada ją ir pabučiuosiu – tamsioje kino salėje, kai nematysiu to jos žvilgsnio.

PENKTADIENIS, LIEPOS 24 D.

Vakarienės atėjo ponas Prendergastas. Jis pradeda man patikti: liesas, rimtas, mąslus žmogus. Su manim jis neįtikėtinai mandagus, kiekvieną mano pastabą pasveria lyg kokį be galo prasmingą filosofinį aforizmą. „Taip, dabar išties nepaprastai šalta šiam metų laikui, Loganai“, „Iš tikro: kodėl vien anglai patiekia prie ėrienos mėtų padažo?“ Įsižeisti neįmanoma, bet nors užmušk nesuprantu, ką jis mato motinoje ir atvirkščiai.

Netikėta telegrama, paskui – Roderiko Pulo telefono skambutis: kitą savaitę kartu pietausime. Praėjo turbūt dešimt metų nuo tada, kai paskutinį kartą jį mačiau – Montevidėjuje, mano prarastuose namuose, mano gimtinėje. Vėliau – Lend atvirukas, atsiųstas iš Kornvalio grafystės. Ką ji ten veikia? Kodėl man nesakė, kad ten važiuos? Kaip dabar bus su kino teatru? O aš su Diku išvyksiu į Ispaniją jai dar negrįžus. Kaip bjauru!

TREČIADIENIS, LIEPOS 29 D.

Roderikas dabar labiau išsičiustijęs. Apkūnesnis, plaukai retėja, bet į pasaulį tebežiūri pro tingaus cinizmo prizmę. Nuėjome į „Étoile" restoraną Šarlotės gatvėje. Labai jaukus. Roderikas dirba redaktoriumi Spraimonto ir Dru leidybos bendrovėje. Jam pavesti mokykliniai vadovėliai ir knygos vaikams. „Niekados nepatikėtum, kokie savimylos yra vaikų rašytojai, kol pats su jais nesusiduri", – pareiškė jis.

Jis įdėmiai mane nužvelgė ir net liepė apsisukti ant šaligatvio priešais restoraną prieš mums įeinant. „Tikrai geriau atrodai, – tarė jis, – ir labai gražiai dabiniesi".

Pradėjome nuo austrių.

– Kaip sekasi rašyti knygą? – paklausė jis.

– Kokią knygą?

– Tu juk tikriausiai rašai kokią nors knygą?

– Tiesą sakant, rašau. Kaip atspėjai?

– Būdamas dešimties sakei man, kad nori tapti rašytoju.

– Tikrai?!

Tai išgirdęs pajutau neaiškų pasitenkinimą: tarsi pasitvirtino kažkokie mano likimo aspektai. O gal aš tik elgiuosi kaip jaunas sentimentalus kvailys? Roderikas buvo gerai nusiteikęs. Jis sakė, kad turiu įteikti „Lakiąją vaizduotę" „Spraimontui ir Dru" – priešingu atveju jis su manim daugiau nesikalbėsiąs.

PIRMADIENIS, RUGPJŪČIO 3 D.

Sudrumsta rugpjūčio Paryžiuje palaima: bulvaruose – turistai ir karštis, bet restorane, kur mudu su Benu vakarieniavome, lankytojų beveik nebuvo. Paskui vaikščiojome Senos krantinėmis alinant slopiai vakaro tvankai. Benas jau dabar atrodo de-

šimčia metų už mane vyresnis, bet man susidarė įspūdis, kad jam iš tiesų maga išgirsti apie Oksfordą ir keblią Piterio bei Tesės padėtį.

Benas dirba mažoje, bet ganėtinai prašmatnioje Ogiusto Dardo galerijoje, eksponuojančioje labai modernius menininkus: Grisą, Ležė, Penseną, Brinkušį, Daksą ir pan., be to, aišku, visus Pikaso ar Brako darbus, kuriuos tik jai pavyksta nutverti. Jo manymu, esu beprotis, kad vykstu į Ispaniją rugpjūtį, ir argumentas (prisipažinsiu: Diko), esą užsienio šalis galima iki galo pažinti ir pajusti tik kraštutinėmis jų oro sąlygomis – plieskiant vasaros karščiams ar geležiniais gniaužtais spaudžiant žiemos speigams – jo neįtikino.

ANTRADIENIS, RUGPJŪČIO 4 D.

Traukinyje iš Paryžiaus į Biaricą. Prieš man išvažiuojant, Benas prisispyrė, kad nusipirkčiau nedidelį nerėmintą Dereno eskizą, tapytą aliejumi. Benas paskolino man reikiamus 7 svarus ir pažadėjo supakuoti ir atsiųsti į Samner Pleisą (telegrama paprašiau motinos grąžinti Benui pinigus). Aiškinau, kad eskizo negaliu pirkti, nes turiu daugybę skolų Oksforde, bet jis nenusileido. Patikėk manim, – vis kartojo jis, – niekados to nesigailėsi. Mums atsirado puiki proga, – sakė jis, – nors pinigų turime nedaug, esame Paryžiuje, kai čia šitiek menininkų. Beno kalbos mane kažkodėl įtikino, kad jis pralobs. Pastebėjau, kad vizitinėse kortelėse jis prisistato kaip Benediktas Lypingas – nebe Bendžaminas. Kai jis paklausė, kodėl taip nuskurdau, paaiškinau, kad tyčia taip elgiuosi. Į kelionę pasiėmiau tik 10 svarų – dar vienas Diko apribojimas. Diko galva, kai turi per daug pinigų, esi izoliuotas nuo lankomos šalies. Nedideli sunkumai, būtinybė taupyti, netgi šiokia tokia kančia priartina tave prie šalies ir

leidžia geriau pažinti jos gyventojų dvasią. „Tikiuosi, tas Dikas Hodžas tavęs nepavergė?“ – paklausė Benas. Patikinau, kad to baimintis nereikia. Dikas dabar gyvena su šeima Ostendėje – įdomu, kodėl jis panoro, kad mudu susitiktume Biarice?

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 5 D.

Biaricas. Dikas atvažiuos vėliau šį vakarą. Kol kas vaikštinėju po šį nuostabų *station balnéaire* ir per paskutines likusias minutes perku tai, ko nespėjau nusipirkti anksčiau. Mes keliausime su labai mažai daiktų: imsime po kuprinę su knygomis, dideliu odekolono buteliu (pasak Diko, maudytis turėsime nedaug galimybių, bet mes juk nenorime dvokti kaip vežikai), briliantinu plaukams (dėl tos pačios priežasties), dviem porom marškinių, dviem kaklaraiščiais, pora kasdienių batų, kojinėmis ir apatiniais pamainai bei rūpestingai sulankstytomis drobinėmis kelnėmis, kurios derinsis prie drobinių švarkų, kuriais vilkėsime. Nuo saulės aš ginsiuos panama, Dikas teikia pirmenybę beretei. Keliaudami dieną mūvėsime šortais ir avėsime patogiais batais, bet vakarais galėsime pavirsti į palyginti gerai apsirengusius ponaičius.

Mes planuojame kuria nors kalnų perėja kirsti Pirėnus ir pėsčiomis arba autobusu nusigauti į Segoviją. Iš ten traukiniu važiuosime į Madridą, paskui toliau į pietus ir, sustodami, kur panorėsime, pasieksime Viduržemio jūrą. Nusipirkau vynmaišį ir kietos riebios dešros – mane patikino, kad ji nesuges daug dienų. Pro mūsų viešbučio langą matau tarp stogų didžiules kremines bangas, besiritančias į *grande plage*. Štai kur kelionės sukeliamas laisvės pojūtis: atrodo, kad apsivalai sielą, tampi tyresnis, kaip gyvatė nusimeti seną odą. Oksfordą vos beprisimenu, Londoną beveik užmiršau. O Lend – kas toji Lend Fotergil, iš lėto pūvanti kažkur nykiame Kornvalyje?

KETVIRTADIENIS, RUGPJŪČIO 13 D.

Visiškai nusivariau nuo kojų, iš manęs teliko tuščias kevalas. Tikriausiai numečiau kokius tris kilogramus, o nuo saulės oda pasidarė tikmedžio spalvos. Segovija–Madridas–Sevilija, dabar – Alchesyras. Turėsiu apmąstyti šią kelionę ramioje aplinkoje, būdamas vienas. Dievas težino, kur yra Dikas.

Viskas prasidėjo gerai. Pasitikau jį Biarico stotyje, mudu pavakarieniavome bistro prie *vieux port*, paskui paslampinėjome po kazino, nedrįsdami lošti. Kitą rytą iš pačios ankstumos sėdome į autobusą, ir jis nuvežė mus į Pirėnų prieškalnes. Tada pėsčiomis patraukėme per perėją. Vidurdienį sustojome užvalgyti duonos su sūriu ir ėmėme apie šį bei tą šnekučiuotis džiaugdamiesi, kad esame kalnuose. Pasakiau nei iš šio, nei iš to – ne, ne visai taip: mes kalbėjomės apie Džonsono „Poetų gyvenimus“ (Dikas buvo pasiėmęs tą knygą) – ir aš paklausiau: „Ar žinojai, kad daktaro Džonsono katino vardas buvo Hodžas?“

Jis be galo keistai į mane dirstelėjo.

– Ką tu nori pasakyti? Nagi – klok!

Aš nusijuokiau.

– Dėl Dievo meilės – aš tik tuščiai pliurpiau.

Jis apsidairė, paskui pritrėškė musę ant savo dilbio ir atkišo ją man pasižiūrėti.

– O šios musės vardas – Loganas.

– Laikas būtų suaugti, – atsakiau.

– Jeigu aš panašus į katiną, tai tu panašus į suplotą musę.

– Aš nesakiau, kad tu panašus į katiną, vargše vaikuti.

– Puiku! – sukriokė jis stodamasis. Buvo velniškai įsiutęs. – Pasimatysime Avinjone dvidešimt aštuntą.

Sulig tais žodžiais jis nužirgliojo į kalną. Laukiau pusę valandos, įsitikinęs, kad jis atsitokės, bet jo nebuvo matyti – atrodė, kad jis iš tikrųjų pranyko. Vytis jo negalėjau: kelią žinojo

tik jis – taigi grįžau, iš kur atėjęs, įsėdau į autobusą ir grįžau į Biaricą.

Nuo tada važiuoju traukiniu, trečia klase – Dikas pagirtų – laikydamasis to neaiškaus maršruto, kuriuo buvome suplanavę keliauti per Ispaniją į pietus. Dairiausi aplink, ėjau į bažnyčias ir mečetes, rūmus ir meno galerijas, visuomet šiek tiek tikėdamasis pamatyti po berete išsišiepusį jo veidą, bet jo nebuvo nė ženklo. Keliavau daugiau kaip koks automatas negu smalsus turistas – ne tokia dvasia turėjo vykti ši kelionė – ir jaučiu, kad visas šis nuotykis kažkaip sugadintas. Bet 28-ą būsiu Avinjone, „De Londres“ viešbutyje, kad ir kas nutiktų. Rytoj išvažiuoju į Barseloną, iš ten į Perpinjaną, Narboną, Arlį ir galop Avinjoną. Jaučiu, kaip mintys ima maloniai suktis aplink Prancūziją. Keliauti į Ispaniją sumanė Dikas. Grįšiu čia, kai to panorėsiu, kai man tai bus priimtina. Benas buvo teisus: tapau per dideliu ekscentriškų Diko reikalavimų ir maršruto vergu. Nuo šiol keliausiu tik tada, kai pats to užsigeisiu.

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 28 D.

Avinjonas. Pietavau aikštėje priešais Popiežių rūmus, paskui palei kanaliuką atėjau į viešbutį. Dikas kaip tik registravosi svečių knygoje. Atrodė, tarsi jis būtų patekęs į avariją: veidas burokinis, oda išberta pūslių, nusilaupiusi. Pasisveikindamas jis tvirtai paspaudė man ranką ir iki ausų nusišypsojo, bet nė žodeliu neužsiminė apie mūsų vaidą. Jis papasakojo, kad prieš tris dienas užsnūdo paplūdimyje, kaip manė – giliai paūksmėje. Aišku, miegojo ilgiau, negu ketino, saulė pasislinko danguje, ir jis atsidūrė atokaitoje. Labiausiai nukentėjo veidas ir keliai, bet, pasak jo, skausmas jau malšta. Rytoj išvykstam namo. Atleidžiu jam už vaikišką pykčio protrūkį – jis jau užtektinai nubaustas.

ANTRADIENIS, RUGSĖJO 8 D.

SAMNER PLEISAS

Šiandien kino teatre pabučiavau Lend (filmas vadinosi „Karuselė"). Mūsų lūpos akimirką susiliete, bet ji iškart mane atstūmė šnypšdama: „Niekados daugiau to nedaryk!" „Ketnerio" restorane pirmąjį patiekalą valgėme beveik nesikalbėdami. Galop pasakiau:

– Klausyk, aš atsiprašau. Tiesiog tu man patinki, ir pamaniau, kad aš tau irgi patikau.

– Patikai, – atsakė ji. – Patinki, bet...

– Yra kitas, – staiga pasijutau labai subrendęs, tartum mes būtume Noelio Kauardo pjesės veikėjai.

– Kas tau pasakė?

– Atspėjau. Kas jis? Susipažinai Kornvalyje?

– Taip. Labai erzina, kad tu šitaip kreipi pokalbį.

Taigi leidau jai papasakoti man visą istoriją, ir jai imant aiškėti, pradėjau jaustis vis labiau prislėgtas. Tuo pat metu Lend man ėmė rodytis vis gražesnė. Kodėl gyvenimas turi būti toks nuspėjamas? To vyro vardas Bobis (kaip koktu!). Bobis Džaretas. Jo tėvas – seras Lukas Džaretas, parlamento narys.

– Seras? Kaip suprantu, jis baronetas? – paklausiau išvargusiu balsu.

– Taip.

– Dabar aišku: „Ledi Lend Džaret". Taip, skamba gana įspūdingai. Ar jis gražus?

– Manau, galima sakyti, kad taip.

– Toks pat gražus kaip Krezas?

Akimirką jau pamaniau, kad ji svies į mane kiaušinio su majonezu likučius, bet ji tik ėmė kikenti. Aš jai nusišypsojau, ir mūsų nuotaika vėl tapo įprastai šilta, bet man pasidarė šlykštu: dau-

guma merginų būtų išėjusios iš restorano, iškoneveikusios mane ar ištaisiusios kokią sceną. Bet Lend ši situacija pasirodė juokinga – turbūt todėl ją ir myliu. Štai – viską parašiau. Kaip gyvas nemaniau, kad parašysiu dar ir štai ką: nekantrauju grįžti į Oksfordą.

SEKMADIENIS, SPALIO 11 D.

JĖZAUS KOLEDŽAS

Prieš eidamas į mišias ir išpažinties šiandien net patraukiau pas katalikų kapelioną, bet kadangi iš abiejų pusių gedulingai skambino varpai (kodėl, velniai griebtų, Oksforde tiek daug varpų?!), o drėgni pastatai (smarkiai lijo) atrodė atstumiantys lyg juodi pūliniai, apsigalvojau. Po teisybei, esu patenkintas, kad neišpažinau nuodėmių ir negavau išrišimo – mano nuodėmės yra mano ir niekieno daugiau.

Slapčia įstojau į koledžo golfo draugiją ir šiandien po pietų, pasibaigus lietui, Kidlingtone sužaidžiau pusę partijos su tokiu nuobodžiu vyriškiu Pariu-Džonsu. Lengvai įveikiau varžovą (3:2). Pario-Džonso nuomone, galėčiau patekti į Oksfordo universiteto komandą. (Kokia ten jų uniforma – mėlyna ar melsva?) Gal vertėtų tai pasiekti – vien tam, kad galėčiau pranešti šį faktą Le Meinui.

Benas pasikvietė mane į Paryžių sausio mėnesį. Iki to laiko man padės išgyventi Šelis ir golfas. Šįvakar einu vakarieniauti su Piteriu – po keturių mėnesių jam sueis dvidešimt vieni.

1926

ANTRADIENIS, SAUSIO 26 D.

Nuolatos galvoju apie Paryžių – atvirai pasakius, svarstau, ar susieti su juo savo ateitį. Mano viešnagė buvo didinga, oras – šaltas ir lietingas, bet nuo to tik geriau. Miegojau ant sofos Beno bute Grenelio gatvėje. Iš tikrųjų tai ne butas, o vienas didelis kambarys su krosnimi kampe šildymui ir laiptinėje įrengtą klaikia išviete, kuria naudojasi ir kiti namo gyventojai. Benas visus pinigus leidžia paveikslams, ir jo kambario sienos nustatytos keturiom penkiom eilėm drobių. Jis pripažįsta, kad dauguma jų yra ne itin aukšto lygio, bet, jo žodžiais tariant, nuo ko nors reikia pradėti. Deja, abstraktusis menas manęs nesujaudina – paveiksle turi jaustis kokios sąsajos su žmogumi, antraip tegalima kalbėti apie formą, linijų raštus ir atspalvius, o meno kūriniui to tiesiog nepakanka. Norėdamas pagrįsti šį savo teiginį, už 30 šilingų nusipirkau Mari Lorensen mažytį pieštuku darytą kavinuko eskizą ir pasakiau, kad nekeisčiau šios popieriaus skiautės į visas jo kambaryje sukrautas drobes. Beną suėmė juokas. „Gyvenimas parodys“, – atsakė jis.

Visai šalia Grenelio gatvės gyvena Džeimsas Džoisas. Benas jį šiek tiek pažįsta – jie dažnai prasilenkia gatvėje. Vieną vakarą vietiniame restorane Benas parodė man Džoisą. Jis buvo užsidengęs vieną akį tvarsčiu, atrodė pavargęs ir įsitempęs, bet buvo labai dabitiškai apsirengęs. Pastebėjau, kad jo galva labai maža, mažesnė negu žmonos – ji sėdėjo šalia. Kitą dieną mes nuėjome į knygyną, ir aš nusipirkau „Ulisą“. Knygos pradžia gera, bet,

turiu prisipažinti, paskui man sekėsi skaityti vis sunkiau, tad įveikiau tik trečdalį.

TREČIADIENIS, SAUSIO 27 D.

Manau, turiu tai užrašyti. Mums išeinant iš „Chez Loick" restorano Sen Žermene, į jį ėjo Džoisas su trim draugais. Vienas jų pažinojo Beną. Mes stabtelėjome pasišnekėti, ir Benas mane pristatė prancūziškai: *„Mon ami, Logan, un scribouillard"*, ir Džoisas suglumo – jis aiškiai nežinojo paskutinio žodžio. „Kas?" – paklausė jis. Atėjau Benui į pagalbą. „Perrašinėtojas", – pasakiau. „Rašinėtojas?" – paklausė Džoisas nužvelgdamas mane pusaklėmis akimis. „Panašiai, – atsakiau. – Sakykime, rašeiva". Džoisas man nusišypsojo – tai jis daro retai. „Man patiko, – tarė jis, – ir įspėju, kad galiu panaudoti šį epizodą kokioje knygoje". Šypsena permainė blyškų, siauromis lūpomis jo veidą. Staiga man dingtelėjo, kad jis kalba su airišku akcentu.

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 28 D.

Jėzaus koledžas. Velniškai šalta. Iš ryto eidamas į išvietes kitoje kiemo pusėje apsirengiau paltą, užsirišau šaliką ir užsidėjau skrybėlę. Unitazas buvo užšalęs – turėjau pramušti ledą. Šitie pastatai viduramžiški.

Piterio skolos auga nerimą keliančiu greičiu. Paaiškėjo, kad per Kalėdas Tesė susirgo bronchitu, tris savaites negalėjo eiti į darbą ir, aišku, negavo atlyginimo. Piteris paprašė tėvo paskolinti pinigų, bet tas atsisakė ir netgi pareikalavo peržiūrėti Piterio asmeninę sąskaitą. Paskolinau jam dar penkinę (taigi Tesės ir Piterio meilės lizdelis man jau atsiėjo 25 svarus).

Pasiėmęs golfo lazdas nuėjau į Port Medovą ir nusmūgiavau kelias dešimtis senų kamuoliukų. Užliejamosios pievos užšalusios, tad kamuoliukams krintant girdėjau, kaip lūžinėja ledas. Vis dar esu linkęs smūgiuoti lėtokai, bet mano lazdos metaliniais antgaliais neįtikėtinai patikimos. Buvau vienas – be keleto drebančių ponių. Iš pradžių man nepaprastai kėlė ūpą pašėlęs mano smūgių drioksėjimas bei lūžtančio ledo poškėjimas ir pažirusių nuolaužų skimbčiojimas tolumoje, kai kamuoliukas nukrisdavo. Tačiau golfas visuomet primena man tėvą, ir aš susigriebiau galvojąs apie paskutinius kelis jo gyvenimo mėnesius ir kaip Driežas išpėrė mane tą dieną, kai tėvas mirė. Kuo toliau, tuo labiau mane slėgė tie prisiminimai. Taigi atsipalaiduoti tą pavakarę nepavyko – apėmė slogi, pilna kartėlio nuotaika. Dabar sėdžiu čia, geriu viskį ir svarstau, ar užsukti pas Diką į Modemo koledžą vos už kelių šimtų metrų nuo čia. Dikas visuomet mane pažvalina, bet po tragiškos mūsų vasaros tarp mudviejų atsirado kažkokio šaltumo. Be to, pastaruoju metu jis, atrodo, beveik visą laiką leidžia su pulkeliu jaunuolių iš kilmingų šeimų Naujajame koledže.

ŠEŠTADIENIS, SAUSIO 30 D.

Ponas Skabijus atvyko į Oksfordą susitikti su Baliolio koledžo vedėju ir dekanu. Piteris kraustosi iš proto, nes Tesė vėl susirgo, šįsyk gripu, o jis nedrįsta pasirodyti prie jos namuko. Jis paprašė, kad nueičiau į kaimelį, paaiškinčiau jai, kas darosi, ir perduočiau, kad jis nežino, kada vėl galės ją pamatyti. Jis teisus: po tėvo apsilankymo koledžo vadovai labai įdėmiai jį seks. Atsakiau jam, kad rytoj dviračiu nuvažiuosiu pas ją, įsidėjęs keletą skanumynų.

SEKMADIENIS, SAUSIO 31 D.

Rašyti apie tai nelengva, bet privalau. Man dreba ranka.

Kelionė į Islipą buvo sunki: šalta, į veidą pūtė smarkus vėjas, o neprivažiavus iki kaimelio gal pusantro kilometro ėmė lyti. Neatrodė, kad Tesė būtų sunkus ligonis – pasak jos, tik juntanti pirmuosius peršalimo požymius. Namelyje buvo jauku ir pakankamai šilta, nes židinyje degė ugnis, o užuolaidos buvo užtrauktos. Ji ėmė darbuotis: išskleidė mano drėgną apsiaustą ant kėdės, išvirė arbatos, pasiūlė man sausainių iš skardinės dėželės. Keistai jaučiausi pirmą kartą atsidūręs su ja vienudu, bet jos šokinėjimas aplink mane buvo malonus – tarsi pirmą kartą būčiau gavęs progą akies krašteliu pamatyti, kaip jaučiasi vyras, turintis žmoną – moterį, pas kurią grįžta namo, kuri nuima nuo pečių apsiaustą ir išskleidžia ant kėdės priešais židinį ir įpila tau arbatos. Ši fantazija ėmė dar labiau jaudinti – turiu galvoje, dar ir lytiškai – kai paskui mes kuo atviriausiai ėmėme kalbėtis apie Piterį, jo tėvą ir pastarojo įtarinėjimus. Tesė pasakė esanti man labai dėkinga už tai, kad esu toks atviras ir pagalbus – ji žino, kaip aš finansiškai prisidėjau prie jųdviejų bendro gyvenimo. Pasak jos, visais atžvilgiais esu „tikras draugas“.

Ji buvo kaip niekados šneki, nes džiaugėsi turinti su kuo pasikalbėti ir kam išlieti širdį. Nebebuvo justi nė pėdsako to mandagaus atsargumo, paprastai būdingo jos pokalbiams su manimi. Vienu tarpu, kai ji palinko į priekį dar kartą įpilti man arbatos, jos skaros galai prasiskyrė, ir aš įsispitrijau į jos figūrą, pilnas, apvalias formas – Dieve brangus, kam rašau šiuos dalykus it koks meilės romanų autorius? Juk šiame dienoraštyje turiu būti visiškai atviras, visiškai sąžiningas. Slapčia spoksojau į jos krūtis, šlaunis ir bandžiau įsivaizduoti ją nuogą. Tesė elgėsi kaip „miela“ mergina – kukli, maloni pašnekovė. Bet ji nežinojo, kad mačiau ją ir kitokią – kai buvo su Piteriu – mačiau, kaip ji atsega

jam praskiepą ir paima pimpalą į savo ranką. Taigi buvo ir kita Tesė, mane labiau dominanti.

Tada ji manęs paklausė, kada dabar atvažiuos Piteris, ir aš atsakiau nežinąs – gal už poros savaičių, gal dar vėliau – tarkime, už mėnesio – kad visų įtarimai išsisklaidytų. Ji buvo pritrenkta ir nusukusi veidą į židinį ėmė tyliai verkti kartodama: „Mėnesio? Ištiso mėnesio?“ Man nuoširdžiai jos pagailo: viena, be draugų ar artimųjų. Juk ji pabėgo iš namų, pasiaukojo, jai kasdien tenka apsimetinėti panele Skabij, turinčia brolį Oksforde, ir tai ją be galo vargina.

Atsiklaupiau šalia jos ir apglėbiau ranka. Tada tylus jos verksmas virto nesutramdoma rauda. Ji prisiglaudė mane prie savęs ir įkniaubė veidą man tarp kaklo ir peties.

Apgailestauju, bet turiu prisipažinti: sąlytis su jos kūnu mane audrinte įaudrino. Toji šilta, graži raudanti mergina mano glėbyje! Aš nebesitvardžiau: prisiglaudžiau ją prie savęs, prispaudžiau lūpas prie jos kaklo, ir nespėjus man nieko daugiau sugalvoti ar padaryti, mudu ėmėme bučiuotis kone su gyvulišku geiduliu.

Dabar apie tai galvodamas (ką tik prisipyliau dar vieną stiklą viskio) neabejoju, kad su Tese išliejau visą savo neviltį, patirtą su Lend, ir, manau, jinai šitaip išliejo visą neviltį, atsiradusią bendraujant su Piteriu. Mudu buvome artimi, abu žinojome vieną paslaptį ir dėl to mūsų santykiai tapo intymūs... Mums reikėjo kaip nors fiziškai išreikšti savo nuotaikas. Poreikis ir proga – visų išdavysčių komponentai.

Dievas težino, kuo viskas būtų pasibaigę, bet aš atsitokėjau ir švelniai atsiplėšiau. Atsistojau, ir akimirksniu vietoj geidulio atsirado nesmagumo ir gėdos pojūtis. Abu gaudėme kvapą. Ji apsisiautė skarą ir pasikišusi po ja rankas išlygino susiglamžiusią suknelę. Bet sekundės dalį, kol ji dar nenusuko akių, aš išvydau tą kitą Tesę. Sakyčiau, ji žvelgė į mane su gryniausiu jaudinančiu geismu.

Aš atsiprašiau. Jinai atsiprašė. Pasakiau, kad iš to liūdesio mes

abu truputį užsimiršome. Ji pritarė. Pasakiau, kad man metas eiti, ir apsirengiau šiltą, drėgną apsiaustą.

– Ar dar ateisi, Loganai? – paklausė jinai. – Turiu galvoje, dabar, kai Piteris...

– Galiu retkarčiais užsukti, – atsakiau gerai apgalvodamas žodžius. – Bet privalau žinoti, kad tu to nori.

– Grįžtu iš darbo po šešių, – tarė ji, – bet visi sekmadieniai man laisvi.

– Sekmadienį gal ir galėčiau. Negaliu apsakyti, kaip aš gailiuosi.

– Nesuk sau dėl to galvos, – atsakė jinai. – Tai liečia tik mudu su tavim. Niekam kitam nereikia nieko žinoti.

– Tada atvažiuosiu kitą sekmadienį, – mano balsas kažkaip paslaptingai tapo sausas ir kimus.

Parvažiavau dviračiu į koledžą jausdamasis lyg erotiniame sapne.

Žinoma, dabar, tai rašant, apniko abejonės – ir gėda. Iš kur aš galiu žinoti, kaip atrodo gryno geismo kupinas žvilgsnis? Ir kaip aš drįstu su šitokiu įkarščiu ir jauduliu mąstyti apie merginą, kurią myli seniausias mano draugas Piteris? Atsirado mat žinovas – gal viskas, kas man atrodo gundymu, tebuvo užuojauta ir susirūpinimas?

ANTRADIENIS, VASARIO 2 D.

Le Meinas labai išpeikė mano rašinį apie jaunesnįjį Pitą.

– Šeši su dviem minusais, – pareiškė jis. – Visai neįspūdingas darbas. Ką norėjai pasakyti, teigdamas, kad jis mirė nuo podagros? Niekas nemiršta nuo podagros, be to, kaip tai susiję su jo karjera? Jeigu taip ir toliau, galiu garantuoti tau penketą. Kas tau darosi?

Kažką subambėjau panosėje apie šeimynines bėdas. Jis suprato, kad meluoju.

– Bet tu visiškai nesistengi, – priekaištavo Le Meinas. – Matau iš tolo. Gali klysti ar turėti klaidingų pažiūrų – tai leistina. Bet aš nepakęsiu nė vieno studento, kuris nė nesistengia...

Kaip visuomet susigėdau ir kažko prižadėjau. Le Meinas mane baugina ir tuo pat metu erzina: aš noriu jam įtikti, bet man maga pasakyti jam, kad man du kartus nusispjauti į jo gerą nuomonę apie mane. Gal toks ir turi būti geras dėstytojas? Jis man primena H-D.

Gėriau arbatą su Piteriu Baliolio koledže ir papasakojau redaguotą apsilankymo pas Tesę variantą. Jis pasakė, kad tėvas mano jį susidėjus su kokia lošėjų gauja arba kad jis yra beviltiškas girtuoklis: jis nė akimirkos neįtarė, kad esama visiškai kitos Piterio gyvenimo pusės. Piteris dabar privalėsiąs elgtis labai, labai atsargiai. Pasisiūliau ir toliau palaikyti ryšį tarp jo ir Tesės. Mus pertraukė vyras, pavarde Pauelis*, kaip paaiškėjo – dar vienas istorikas, kurį aš šiek tiek pažįstu. Jo konsultantas buvo Kenetas Belas. Piteris, matyt, sulipęs su Baliolyje studijuojančiais Itono absolventais – rodos, čia jų dešimtys. Kai ėmiau dejuoti apie Le Meiną ir bukinamai nuobodžias istorijos studijas, Pauelis pasiūlė pereiti į anglų literatūrą. Jis pasakė turįs draugą, studijuojantį anglų kalbą, kuris kliedėte kliedi jaunu dėstytoju Koghiliu iš Ekseterio**. „Koledžas visai netoli – kitoje gatvės pusėje“, – aiškino jis. Pauelis pakvietė mane išgerti. Jo draugai galėsią man papasakoti daugiau.

Tas galimas specialybės pakeitimas – neblogas sumanymas. Labai noriu mesti istoriją, nors tikriausiai netekčiau stipendijos. Kažin ar ne per vėlu?

* Antonis Pauelis (Anthony Powell; 1905–2000), romanistas. Jo draugas buvo Henris Jorkas, geriau žinomas kaip romanistas Henris Grinas (Henry Green; 1905–1973).

** Nevilis Koghilis (Nevill Coghill; 1899–1980), įtakingas jaunas anglų kalbos dėstytojas Ekseterio koledže. Tarp kitų jo proteguotinių buvo V. H. Odenas.

TREČIADIENIS, VASARIO 3 D.

Atvirukas nuo Tesės: „Brangusis Loganai, pasistenk sekmadienį ateiti prieš pietus. Vakarop turėsiu darbų. Nuoširdžiai tavo – Tesė Skabij“. Ji nenori, kad būčiau namelyje pradėjus temti – skaityti tarp eilučių moku. Štai tau ir „gryniausią geismą“ išduodantis jos žvilgsnis!

Gėriau su Paueliu ir jo draugu Henriu Jorku jų nuomojame bute Karaliaus Edvardo gatvėje. Pauelis labai draugiškas; Jorkas pasižymi glausta kalbėsena ir santūrumu, būdingais dažnam Itono auklėtiniui. Niekaip negaliu suprasti, ar šie bruožai atsiranda dėl chroniško drovumo, ar dėl karališko pasitikėjimo savimi. Jorkas pasakė rašąs romaną. „Kaip ir visi kiti Oksfordo studentai“, – atsakiau ir susilaukiau iš jo nuožmaus žvilgsnio. Jo manymu, Koghilis nuostabus. Tikriausiai sužinosiu Le Meino nuomonę apie specialybės keitimą prieš susipažindamas su tuo Koghiliu.

KETVIRTADIENIS, VASARIO 4 D.

Visą dieną Bodlio bibliotekoje kūriau rašinį apie Henriką VIII Le Meinui – turiu gauti dešimtuką. Noriu, kad jis suprastų: ketinu pereiti į anglų literatūros specialybę ne todėl, kad istorija man per sunku. Susitikau su Diku „Karaliaus galvoje“ – atnaujinome seną draugystę. Jo koja sugipsuota, ir jis eidamas ramsčiuojasi lazda. Jis sakė susilaužęs du kojos pirštus. Kai paklausiau kaip, atsakė „meškeriodamas“.

SEKMADIENIS, VASARIO 7 D.

Nuvažiavau dviračiu į Islipą. Atvežiau dovanų nuo Piterio: šimtą cigarečių, butelį džino, penkias dėžutes mėsos konservų, stiklainį slyvų džemo ir penkių svarų banknotą. Tesė paklausė, ar negalėčiau prikapoti malkų židiniui, tad valandą kieme skaldžiau drėgnokas ąžuolo trinkas, duotas jai kažkurio kaimyno. Kitas kaimietis iškišo galvą virš sodo sienos ir paklausė, ar aš esu ponas Skabijus.

– Aš esu jo draugas. Ponas Skabijus negaluoja.

– Kaip gaila, – tarė jis, paskui nuleidęs balsą pridūrė: – Panelė Skabij – žavi mergina. Mes, visi kaimelio gyventojai, ją mylime. Koks baisus sukrėtimas šitaip netekti tėvų – ir dar tokių jaunų.

Suglumęs jam pritariau ir toliau skaldžiau malkas.

Kai paskaudo nugara bei pečiai ir pajutau, kad delnuose baigiu pritrinti pūsles, nusprendžiau baigti.

Mazgodamasis rankas nedidelėje plovykloje, atstojančioje ir virtuvę, sušukau per petį:

– Tavim dėtas, Tese, suneščiau tas trinkas į vidų – reikia jas padžiovinti, kad gerai degtų.

Prie pat ausies išgirdau Tesės balsą:

– Nėra reikalo šaukti, Loganai. Aš stoviu tau už nugaros.

Pajutau, kaip ji visu minkšto kūno svoriu prisiglaudžia prie manęs ir apkabina. Užsukau čiaupą – per tekančio vandens garsą neišgirdau, kada ji prisiartino. Pajutau, kaip jos lūpos paliečia mano kaklą.

– Eikš į lovą, Loganai, – sušnabždėjo jinai.

Pirmas kartas buvo siaubingas. Mes nuogi sulipome į lovą, apsikabinome, ir aš beveik tuoj pat apčiurškiau visus patalus. Paskui ji išlipo iš lovos ir atnešė Piterio džiną. Mes išgėrėme po stiklą ir surūkėme po cigaretę. Aš galėjau tik žavėtis jos nuogu kūnu. Man rodos, į atmintį labiau įstringa pirmas kartas, kai bū-

ni nuogas su nuoga moterimi, negu pats lytinis aktas. Iš mūsų susitikimo man išliksiantis jausminis įspūdis – prisirpęs šiltas, minkštas Tesės kūnas – krūtys, šlaunys, pilvas – prigludęs prie manojo. Antrą kartą sekėsi geriau: viskas atsitiko greitai (atrodė, kad buvau įėjęs vos kelias sekundes – paskui nebegalėjau susilaikyti), bet aktas bent jau įvyko, viskas buvo tikra. „Jaučiuosi tokia vieniša“, – tepasakė ji pasiteisindama. Aš ničnieko jos neklausinėjau – buvau atjungęs tą smegenų dalį, kur vyksta racionalus aiškinimas, minčių analizė ir daromi doroviniai sprendimai. Mudu voliojomės po antklodėmis bučiuodamiesi, glaustydamiesi, ir aš bandžiau sužinoti, kokių malonumų galiu patirti lytėdamas jos kūną. Paskui ji be didelių ceremonijų išstūmė mane iš lovos tardama:

– Negalim prasivolioti čia visą dieną.

Pasišildėme skardinę troškintos mėsos, ji sutepė sviestu kelias storas riekes duonos, ir mudu gėrėme neskiestą džiną. Gardžiausi sekmadienio pietūs mano gyvenime. Važiuodamas dviračiu atgal į Oksfordą buvau girtas visomis šio žodžio prasmėmis, bet prisimenu galvojęs: kokia gudri mergina. Vyrukas prikapoja jai malkų, papietauja, nepradėjus temti išvažiuoja – jokiam kaimynui nekils abejonių dėl krištolinės jos reputacijos.

Sėdžiu savo kambaryje, girdžiu mano laiptinėje kaukšinčius batus ir atrodo, tarsi visi Oksfordo varpai būtų suskambę šį žiemos vakarą. Tariu sau: Loganai Mauntstiuartai, tu – nebe skaistuolis. Jaučiu, kaip skauda kiaušius – arba kukulius, kaip juos vadina Dikas Hodžas – ir stengiuosi nekreipti dėmesio į įkyrų, erzinantį balselį ausyje, sakantį: tai mergina, kurią myli tavo seniausias draugas, mergina, kurią jis sako norįs vesti... O aš atsakau: tai nepasikartos, tai buvo viena tų beprotiškų akimirkų tarp dviejų žmonių, visuomet liksianti jų paslaptimi... Mudu abu vėl būsime, kokie buvę, nė kiek dėl to nepasikeitę. Gal jeigu kartosiu tai

pakankamai dažnai, galų gale pats tuo patikėsiu. 1926 metų vasario 7 diena. Ši data išdeginta, išraižyta, antspaudu pažymėta mano gyvenimo istorijoje.

SEKMADIENIS, VASARIO 14 D.

Islipe. Vėl su Tese. Du kartus. Apie Piterį neužsimename. Jei kalbamės, vien apie nereikšmingus dalykus: moterį, dirbančią pašte, jos bendradarbius medelyne.

Praėjusią savaitę Le Meinas pasakė, kad mano rašinys byloja apie „grįžusią formą“.

SEKMADIENIS, KOVO 21 D.

„Tesės sekmadieniai“ baigėsi: mano sekso sekmadieniai padėti į atsiminimų sandėlį. Šiandien į Islipą nuvažiavo Piteris. Jis mano, kad praėjo užtektinai laiko. Praleidau su Tese penkis sekmadienius... Dieve brangus, man beveik norisi verkti. Bet aš žinojau, kad viskas baigsis: aš nemyliu Tesės, o ji nemyli manęs. Keista, bet man vis tiek apmaudu, kad ten, mano vietoje, Piteris. Ar jis irgi valgys troškintą mėsą ir gers džiną? Mums su Tese tai tapo ritualu: pirmiausia pasikrušame, paskui geriame džiną, galop pietaujame. Visados išvažiuodavau tarp 14.00 ir 15.00. O Dieve, – Tese: su savo kampuotu bejausmiu veidu, tankiais rudais plaukais, pūslėtomis sodininko rankomis nukramtytais nagais ir negrabiai rūkoma cigarete. Tau patikdavo tenkinti mane ranka – galėjai pamanyti, kad atlieki kažkokį įstabų naują bandymą su mano pimpalu ir visuomet džiaugsmingai klyktelėdavai, kai iššaudavo sperma: „Jau tuoj, – sakydavai. – Žinau, kad ji tuoj tuoj pasirodys!“ Ką aš be tavęs darysiu?!

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 14 D.

Oras šiandien atrodė lyg pirmos pavasario dienos, tad mudu su Diku pėsčiomis patraukėme į Vaitemą arbatos. Keliai buvo sausi, šalikelės nusėtos pienių, o gudobelės lipte aplipusios putotomis žiedų bangomis. Beeinant papasakojau Dikui apie Tesę ir mūsų sekmadienio pasimatymus. Jis paklausė, kas ji tokia, ir kažkodėl aš jam viską išklojau.

– Ar Piteris ką nors nutuokia? – paklausė jis.

– Gink Dieve, ne – bent jau aš taip viliuosi.

– Galiu pasakyti tik tiek, – Dikas stabtelėjęs paspyrė ant kelio gulintį akmenuką: – toks elgesys ganėtinai šlykštus.

– Tu nesupranti – ji ne tokia...

– Ne jos, bičiuli. Tavo. Aš manau, kad tavo elgesys nusipelno didžiausios paniekos, – jis pažvelgė į mane. – Mano akyse tu smukai – gerokai. Privalai pripažinti: velniškai niekingas poelgis.

Pirmą kartą kurį laiką išties jaučiausi susigėdęs. Tačiau Dikas, atvirai pasakęs savo nuomonę, daugiau apie tai neužsiminė, ir mudu kalbėjomės apie gresiantį streiką ir apie tai, ar vyriausybė iš tikrųjų leis jam įvykti.

Grįžau į koledžą ir užuot sėdęs prie savo rašinio skaičiau Batlerio Hjuzo „Šiaurę naktį“. Pompastiškas, bet intriguojantis romanas.

ANTRADIENIS, GEGUŽĖS 4 D.

SAMNER PLEISAS

Streikas prasidėjo – šiandien neišėjo „Daily Mail“. Senojo Bromptono kelias labai tylus: autobusai nevažinėja, statybos darbai nevyksta. Didžiulėje duobėje Bjuto gatvės kampe, kur re-

montuojama kanalizacija ar vyksta kažkokie kiti darbai – nė vieno darbininko, tik jos dugne guli pora simboliškai paliktų kirtiklių ir kastuvas.

Nuėjau į Čelsio rotušę ir pasisiūliau savanoriu į specialiuosius konsteblius. Buvau prisaikdintas, tada gavau raištį, plieninį šalmą, policininko lazdą ir įsakymą prisistatyti į nuovadą. Ten mane priskyrė prie tikro policininko, konsteblio Darkerio. Tai kažkokio žvėriško grožio vyras skeltu plačiu smakru ir tankiais šilkiniais antakiais. Keturias valandas vaikščiojome Naitsbridžo gatvėmis, bet nepamatėme jokių riaušių ar neramumų pėdsakų. Neramių akimirkų patyriau tik tada, kai Darkeris nuėjo apžiūrėti gatvelės už aludės ir paliko mane stovėti priešais ją. Keturi į aludę ėję vyriškiai – pažiūrėti darbininkai – sustojo ir įsmeigė akis į mane.

– Tik pažiūrėkit, – tarė vienas. – Specialusis kušiasteblis.

Jie visi nusijuokė. Paėjau kelis metrus į šalį, mosuodamas už diržėlio lazda, bandydamas atrodyti ramutėlis ir melsdamasis, kad grįžtų Darkeris, bet vyrai įėjo į aludę nekeldami jokio triukšmo. Netrukus parsiranda Darkeris. Dirstelėjęs į mane klausia:

– Jums nieko neatsitiko, pone Mauntstiuartai? Atrodote, lyg būtumėte išvydęs vaiduoklį.

Nepasakojau jam apie susidūrimą su tais vyrais. Keista ir kažkaip neramu, kad veidas šitaip aiškiai išduoda mano baimę ir nerimą. Paprašiau Darkerio iš solidarumo vadinti mane Loganu. Jis kiek nesmagiai jausdamasis pasakė, kad jo vardas Džozefas. Man rodos, jam labiau patiktų, jei kreipčiausi į jį konstebliu ar Darkeriu.

Paskambino Dikas Hodžas. Sako, Edinburge mokąsis vairuoti traukinius. Atrodo, Hamersmite streikininkai sugadino kelis tramvajus, be to, sklinda gandai, esą minia Lidse užspardžiusi specialųjį konsteblį.

ŠEŠTADIENIS, GEGUŽĖS 8 D.

Mudu su Darkeriu šį rytą reguliavome eismą Kingz Roudo ir Sidnio gatvės sankryžoje. Darbas nesunkus, nes eismas vis dar labai menkas. Šiaip ar taip, Darkeris pasakė nubėgsiąs išgerti puodelio arbatos ir sutraukti cigaretės – girdi, ar aš galėsiąs pareguliuoti sankryžą dešimt minučių. Žinoma, – patikinau jį.

Viskas klojosi gerai, kol pamojau mažam automobiliui sukti kairėn į Kingz Roudą. Jis tuoj pat sustojo priešais „Palace“ teatrą ir iš jo išlipo vairuotojas – Hju Fotergilas. Įvyko maždaug toks pokalbis:

AŠ: Sveikas, Hju! Kaip laikosi Lend? Nemačiau jos jau...
HJU: Ką, po velnių, čia darai?!
AŠ: Aš esu specialusis...
HJU: Tu esi streiklaužys. Manai, šis streikas – koks nors žaidimas?
AŠ (sunerimęs): Aš tik manau, kad, šalį ištikus krizei, visi privalo...

Tada jis spjovė man į veidą, parodė ranka į mane ir suspigo, kiek gerklė išneša: „ŠIS ŽMOGUS YRA ŠLYKŠTUS, DVOKIANTIS STREIKLAUŽYS!“ Keli praeiviai stabtelėjo ir ėmė dairytis. Vyras su katiliuku sušuko: „Netrukdykite jam atlikti pareigą!“ Dar kažkas suriko „Streiklaužys!“ Hju sužaibavo į mane akimis, sėdo į mašiną, nuvažiavo, ir Kingz Roude vėl viskas grįžo į savas vėžes. Kai nusišluosčiau Hju apspjautą veidą, po minutės priėjo konsteblis Darkeris. „Kaip sekasi, Loganai? – paklausė jis. – Jei nori, nešk muilą ir užplėšk dūmą. Šefildo gatvėje pastatytas kioskelis“. Toks įspūdis, kad kaskart, kai Darkeris mane palieka, įvyksta kas nors nemalonaus. Gal rytoj pasakysiu, kad apsirgau gripu, ir neišeisiu budėti... Kai vėliau stovėjau prie

kioskelio, laikydamas kavos puodelį ir rūkydamas, abi rankos pradėjo kaip reikiant drebėti. Kaip spėju, pavėluota organizmo reakcija į sukrėtimą. Vidinis balsas man sako, kad netinku politikai.

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 12 D.

Streikas baigėsi. Galop įtampa atslūgo. Vos tik pasirodžiau policijos nuovadoje (lauke stovėjo du šarvuotieji automobiliai, apsupti kareivių su šautuvais ant pečių), Darkeris man pranešė, kad viskas baigta. „Vyriausybė derasi su profsąjungų taryba“, – ką tik pranešė per radiją (būtinai turime nusipirkti imtuvą; man rodos, motina netvers džiaugsmu). Grąžinau savo šalmą ir lazdą, bet dryžuotą raištį pasilikau prisiminimui.

Taigi didysis streikas baigėsi, ir ką aš galiu pasakyti apie jį – šį reikšmingą mūsų šiuolaikinės istorijos tarpsnį, kuriame ir aš suvaidinau mažytį vaidmenį? Negaliu deramai komentuoti. Per tas devynias dienas jutau vien nuobodulį, pertrauktą dviejų baimės ir gėdos akimirkų. Kodėl pasisiūliau savanoriu į specialiuosius konsteblius? Padariau tai negalvodamas, nes visi kiti Oksfordo studentai buvo pasiryžę „kaip nors prisidėti“. Ar mane taip baisiai baugina darbininkų klasė? Ar dėl Rusijos revoliucijos šešėlio Oksfordo jaunimas savanoriais eina į kariuomenę? Kokia ironija: vienintelė ilgalaikė nauda iš visos šios istorijos bus didesnė ar mažesnė draugystė su darbo žmogumi – Džozefu Darkeriu. Jis pakvietė mane arbatos sekmadienį – nori supažindinti su žmona.

Gavau laišką nuo Diko. Jo vairuojamą traukinį prie Karlailio nuleido nuo bėgių, du keleiviai žuvo. Kažkoks labai „dikiškas“ atsitikimas.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 28 D.

JĖZAUS KOLEDŽAS

Kol kas lieku koledže – reikia susitarti, kur gyvensiu kitąmet. Man patiko butas Voltono gatvėje, netoli kanalo – tikiuosi, iki trečiadienio pavyks dėl visko susitarti su koledžo iždininku. Man knieti išsikraustyti, bet Le Meinas nepatarė: „Tai neskatins daug dirbti“, – pasakė jis ir grėsmingai pridūrė iš savo patirties žinąs, kad studentai, paskutiniais mokslo metais išsikraustę iš koledžo, retai gauna diplomą, kokio nusipelnė. Bandžiau jį nuraminti, sakiau išsikraustąs kaip tik todėl, kad noriu dirbti daugiau, nes įsitikinau, kad gyvenimas, verdantis aplink mane koledže, tik blaškąs man dėmesį.

Vakar susitikau su Lend Hedingtone, ir mudu užmiesčio keliukais dviračiais pasileidome daugmaž į Stedhemptono pusę. Ji davė man laiškelį nuo Hju – šis atsiprašė už savo elgesį (kaip suprantu, nedažnai spjauni į veidą sesers draugui), bet vis tiek smerkė mane kaip streiklaužį. Mes sėdėjome ant pievelės ir valgėme sumuštinius. Iš Lend kalbos supratau, kad Bobis Džaretas jai vis dar labai rūpi. Taigi užuolankomis leidau jai suprasti ir pats turėjęs „romaną“, bet dabar – viskas baigta.

– Tikrą romaną? – paklausė ji.

– Tikresnių nebūna, – atsakiau kuo įtaigesniu didžiulę gyvenimo patirtį turinčio žmogaus tonu.

Iš tikrųjų Tesė išgelbėjo mane nuo Lend (tiesą sakant, ir nuo Liusės). Dabar, kai turiu tikrų, brandžių lytinių santykių su kita moterimi, galiu žvelgti į Lend objektyviai, ne taip kaip iki šiol, nebegresiant pavojui, kad rožiniai mokinuko aistros ūkai pakilę užgoš vaizdą. Štai kodėl galiu pasakyti, kad Lend mane tebetraukia – atvirai tai prisipažįstu – bet jeigu ji teikia pirmenybę ne man, o gerbiamajam Bobiui Džaretui, – jos valia.

Prie Garsingtono mes važiavome nuokalnėn nemindami pedalų, kai šalikelėje stovintis vyras ėmė šaukti. Mes sustojome. Lend pažįstamas. Kaip supratau, jo pavardė – Sigis (Sigismundas?) Klėjus*. Jis nešėsi eskizų albumą ir akvareles, vilkėjo šiurkštaus tvido kostiumu, kuris atrodė trim dydžiais jam per didelis. Kaip paaiškėjo, apsistojęs „Meinoro“ pensione. Pirma laiko nuplikęs, bet šį trūkumą atpirko platūs, į viršų užlinkę korsaro ūsai. Jis pakvietė mus arbatos – nenorįs nė girdėti atsisakymo (tokius vadina tvirtomis asmenybėmis). Užsistūmėme dviračius atgal į kalną ir pastatėme juos priešais namo duris prie vienos didžiausių kukmedžių gyvatvorių, kokias buvau kada nors matęs. Jis nusivedė mus prie ganėtinai gražios akmeninės terasos su arkada namo šone. Iš čia atsivėrė vaizdas iki pat Didkoto; žemiau mūsų plytėjo lygutėlio it veidrodis tvenkinio link besileidžiantys sodai, nustatyti statulomis ir skendintys senų akmeninių ąžuolų paūksmėje. Sigismundas paskambino varpeliu ir įsakė tarnaitei atnešti arbatos, bet toji atšovė, kad arbata jau buvo patiekta ir visi indai jau nunešti. „Reikalauju arbatos“, – pareiškė Sigismundas, ir ji bemat buvo atnešta kartu su sumuštiniais ir puse vaisinio torto. Kol jį valgėme, Sigismundas rodė mums kitus svečius, vaikštinėjančius prie dekoratyvinio tvenkinio: Virdžiniją ir Leonardą Vulfus**, Oldą Hakslį ir kažkokią panelę Spender-Klėj (Sigismundas tvirtino, kad ji nesanti jo giminaitė – girdi, jis norįs ją vesti, nes ji viena turtingiausių Anglijos moterų). Tuomet terasoje pasirodė Otolaina Morel ir užsipuolė „Sigį, brangutį“, kam šis užsisakė valgyti, kai svečiai jau buvo valgę. „Tokio vargano valgio tu niekados negausi“, – savo ruožtu pasiskundė jis (jai, matyt, patiko stačiokiški jo prieštaravimai). Mane su ja su-

* Zygfridas Klėjus (Siegfried Clay; 1895–1946), dailininkas. Trumpai buvo vedęs aktorę Pamelą Lorens. Mirė Tanžere (Marokas) po trumpos ligos.

** Žr. „Virdžinijos Vulf dienoraštį“, III tomas: 1925–1930 m.

pažindino. Ji pažįstanti Lend – ko tik nepažįsta Lend? Ledi Otolaina, skaisčiai rudų plaukų moteris, vilkėjo purpurine suknia su turkiško rašto skraiste. Iš pradžių ji visai maloniai su manim kalbėjosi, sakė, kad turiu dar kartą atvažiuoti į Garsingtoną, paskui paklausė, kuriame koledže studijuoju. Kai atsakiau, kad Jėzaus, akimirką sumišo, tartum būčiau pasakęs Timbuktu ar Džono O'Groutso, paskui atsitokėjo.

– Jėzaus? – pakartojo ji. – Tame koledže nieko nepažįstu.

– Gal pažįstate mano konsultantą Filipą Le Meiną?

– A... šitą. Jumis dėtas, pone Stiuartonai, paprašyčiau kito konsultanto.

Dabar kiti svečiai kas sau ėjo nuo tvenkinio, ir kai jie pasirodė terasoje, buvau jiems pristatytas (tai darė Sigis – jis įsiminė mano pavardę). Taigi paspaudžiau rankas Vulfams, Haksliui ir vienai turtingiausių moterų Anglijoje.

– Šį jaunuolį konsultuoja Filipas Le Meinas, – daugiaprasmiškai pranešė Virdžinijai Vulf ledi Otolaina.

– A – tas šventeiviškas voras! – atsakė toji, ir visi, išskyrus mane, ėmė kikenti. Ponia Vulf nužvelgė mane nuo galvos iki kojų.

– Matau, kad tave nuliūdinau, – tarė ji. – Tikriausiai jį garbini?

– Toli gražu.

Tačiau, nespėjus man nieko pridurti, ledi Otolaina pasakė, kad jie visi turį lipti į viršų persirengti. Mudu su Lend pasinaudojome proga ir pasprukome.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 30 D.

Iš vienos vietos į kitą. Liepą – Dovilyje (su motina ir ponu Prendergastu). Neblogas namas, šlykštus oras. Paskui kurį laiką Londone – visi leipome nuo tvankos. Rugpjūtyje – pas Diką Galašilze. Daug kartų šoviau į paukščius – džiaugiuosi, bet nė į vieną

nepataikiau. Rugpj. 20-ąją leidausi į keliones. Trys dienos Paryžiuje su Benu, vėliau Viši–Lionas–Grenoblis–Ženeva. Paskui į Jerą paviešėti pas poną ir ponią Holdenus-Dosus viloje, kurią jie išsinuomojo naujamiestyje. Jeras su savo pilimi ir palmėmis labai gražus, tik per daug anglų. Mieste yra net anglų vicekonsulas (senas H-D draugas nuo armijos laikų), anglų bažnyčia ir gydytojas anglas. Džeimsas – dabar turiu išmokti vadinti H-D šitaip – buvo kaip visuomet sarkastiškas ir uždraudė kalbėti apie Ebiherstą. Sintija tiesiog žavinga. Kaip sutuoktiniai, jie atrodo labai laimingi ir savo laime užkrečia kitus. Man rodos, per visą gyvenimą dar niekur nesijaučiau taip nerūpestingai ištisas dešimt dienų. Rytais Sintija lavinosi skambinti pianinu, o aš paprastai važiuodavau maudytis prie Kostabelės. Jie turėjo labai gerą virėją, tad vakarais dažniausiai valgydavome namie šnekėdamiesi, gerdami svaigalus, klausydami muzikos per gramofoną (labai įvairios: Masnė, Gliukas, Vivaldis, Bramsas, Bruchas). Džeimsas sako aplankysiąs mane Oksforde, kol dar nebaigiau mokslų. Man sunku susitaikyti su mintimi, kad tuoj prasidės paskutiniai studijų metai.

Šiaip ar taip, buitinės sąlygos Oksforde geros. Turiu atskirą miegamąjį, o svetainė ir vonia – bendri su tokiu Ašu. Kadangi jis studijuoja gamtos mokslus, turime mažai arba nieko apie ką kalbėtis. Iš savo kambario jis išeina tik į netoliese esančią „Viktorijos herbo“ aludę arba į chemijos laboratoriją. Mūsų buto savininkas su žmona – Artūras ir Sesilė Brueriai – gyvena po mumis pirmame aukšte. Ponia Bruer gamina pusryčius ir vakarienę, o pietus reikia užsakinėti prieš dvidešimt keturias valandas už papildomą mokestį. Laimingas čia nebūsiu, bet patenkintas – tikrai.

Rugpjūtį Piteris pakvietė mane pakeliauti automobiliu po Airiją su juo ir Tese. Nemačiau Tesės nuo paskutinio mūsų sekmadienio, ir mintis, kad reikės būti trečiam šalia „pono ir ponios Skabijų“, kai iš tikrųjų jie norės būti vienudu, man nepakenčia-

ma. Sugalvojau kažkokią dingstį nevažiuoti, bet, man atrodo, Piteris ima kažką įtarinėti. Jis paklausė, ar mudu su Tese dėl ko nors nesusipykome: „Kaskart, kai ištariu tavo vardą, ji nusuka kalbą". Atsakiau, gink Dieve, ji – nuostabi mergina. Dabar, darydamas šį įrašą, galvoju apie ją ir jos dosnią, paprastą elgseną lovoje. Ji kažką atpalaidavo manyje, ir net dabar man kyla mintis, kad pirmasis tikras lytinis potyris nulemia vyro poreikius ir potraukius visam likusiam gyvenimui. Gal visus man likusius metus aš praleisiu ieškodamas kitos Tesės? Ar nukramtyti nagai man visuomet bus ženklas, tam tikra lytinė gairė?

PENKTADIENIS, LAPKRIČIO 12 D.

Vakarienė „Jurgio" restorane su Le Meinu ir Džeimsu Holdenu-Dosu. Sintija koncertuoja, ir dar kur – Antverpene – taigi draugija buvo grynai vyriška. Man pasirodė, kad iš pradžių visi laikėmės atsargokai ir kad mano pašnekovai sukėlė kažkokią konkurencijos ir savininkiškumo atmosferą – jie mane geriausiai pažinojo, jiems turėjau jaustis labiausiai skolingas, taigi katro iš jų įtaka stipresnė ir ilgalaikiškesnė? Tačiau mes gėrėme vieną stiklą po kito, tad suvalgę sriubą ir žuvį ėmėme atsipalaiduoti. Le Meinas ir H-D ėmė pasakoti vienas kitam apie bendrus pažįstamus – parlamento narį A, ministro pavaduotoją B, „šunkeliais nuėjusį" C. Pasakiau, kad man didelį įspūdį daro Oksfordo žvalgų vadovo pažinčių tinklas, begalė jo visur prikaišiotų šnipų, ir H-D atsakė: „Taip, voratinklis, kurį kruopščiai numezgė Filipas, kur kas didesnis, negu įsivaizduoja daugelis žmonių". Tada prisiminiau nepagarbią Virdžinijos Vulf pastabą, visą tą epizodą ir papasakojau Le Meinui, kokį priešiškumą jo pavardė sukėlė Garsingtone. Jis nuoširdžiai nudžiugo tai išgirdęs ir papasakojo mums, kaip atsirado ta pagieža.

Į Garsingtoną jį kvietė du kartus: pirmas buvo neįsimintinas („Man surengė bandymą, ir aš jį išlaikiau"), o antrasis – 1924-aisiais – labai nesmagus.

– Kai stoviniavome, laukdami, kada pakvies vakarienės, – prisiminė Le Meinas, – pulkelyje už nugaros išgirdau ganėtinai garsų moters balsą sakant: „Ne, galiu nurodyti visai tikslią datą, kada tai atsitiko: žmogaus būdas pasikeitė 1910 metų gruodį".

Le Meinas atsisuko į šalia stovintį žmogų ir nepagalvojęs leptelėjo: „Jeigu norite išgirsti, kaip žmogus vienu sakiniu parodo visą savo kvailumą – geresnio pavyzdžio nerasite".

Dabar Le Meinas mums pasakė, kad tuokart apie tai daugiau negalvojęs, paskui pridūrė:

– Ne, ko gero, aš pasakiau dar kandžiau.

Šiaip ar taip, jo pastabos buvo perpasakotos Otolainai Morel, o toji – kaip ir dera tikrai draugei – perpasakojo jas moteriai ganėtinai garsiu balsu – Virdžinijai Vulf.

– Ji ką tik buvo perskaičiusi kažkokią paskaitą Kembridže, jautėsi labai savimi patenkinta ir leido tai suprasti visiems be išimties. Bet staiga aš virtau nepageidaujamu asmeniu. Vakarienei baigiantis Keinzas priėjo prie manęs ir paklausė, ką aš padariau Virdžinijai. Man išeinant Otolaina neištiesė rankos.

Paklausiau, kodėl Virdžinija Vulf, tokia garsi romanistė, taip liguistai sureagavo į kritiką.

– Matyt, ji neįtikėtinai užgauli – kaip kokia neurastenikė, – atsakė Le Meinas.

– Tokia jos prigimtis, – pridūrė H-D. – Kaip ir kiekvienas savamokslis, jaučiasi labai nesaugi, – jis nusišypsojo Le Meinui. – Turbūt ji mano, kad esi velniškai protingas.

– Pažeminau ją, kaip tik įmanoma pažeminti anglą, – tarė Le Meinas. – Prisipažįstu kaltas.

Taigi kalbėjome toliau apie protą ir įvairius jo pranašumus (retkarčiais vis įmesdami akmenuką į ponios Vulf daržą). Aš pa-

sakiau, kad žmogus kartais gali elgtis pernelyg protingai. Taigi protas gali būti ne vertybė, o nelaimė.

– Gerai pagalvok ir pamatysi klydęs, – tarė Le Meinas. Nesutikau, bet jis toliau mane įtikinėjo. – Nemenkink savo protinių galių, Loganai. Tau pasisekė – tu net nežinai, kaip tau pasisekė: tie, kurie nežino, nėra palaiminti.

Tada H-D nukreipė kalbą į mano ateitį, kaip pamaniau, – per daug sklandžiai. Jie rezgė kažkokius kėslus. Pasakiau norįs baigti savo knygą apie Šelį.

– Pabaik ją laisvalaikiu, – atsakė Le Meinas. – Kaip žiūri į Visų šventųjų koledžą? Galėtum pamėginti gauti ten dėstytojo vietą.

Aš tik nusijuokiau iš tokio sumanymo. Per tą laiką tiek apgirtome, kad rimtai kalbėtis nebeįstengėme. Tačiau mudviem besirengiant apsiaustus (Le Meinas salėje tebesišnekėjo su kažkokiu pažįstamu) H-D tarė:

– Apgalvok šį pasiūlymą, Loganai. Filipas retai kam suteikia tokią viltį.

– Nori pasakyti, voras nori turėti savo žmogų Visų šventųjų koledže?

– Kas be ko, bet sumanymas vis tiek neblogas. Jis aiškiai mano, kad turi reikiamų gabumų. Tu juk nenorėtum nugyventi gyvenimą būdamas liūdnas senas mokytojas, toks kaip aš.

– Bet tu juk esi laimingas, – išsprūdo man prisiminus Jerą ir H-D gyvenimą su Sintija.

– Taip, – šyptelėjo jis, – tikriausiai aš laimingas.

ŠEŠTADIENIS, LAPKRIČIO 13 D.

Šįvakar į mano duris pabeldė Ašas ir pasiūlė butelį porterio. Taigi gėrėme alų ir šnekėjomės. Jis nepaprastai malonus vyrukas. Paaiškėjo, kad Ašas žaidžia golfą ir – neįtikėtina – kaip ir aš

yra iš Birmingamo. Oksfordas jam šlykštus. Jo tėvas, apylinkės teisėjas, spyrė jį eiti jo pėdomis. Mes ilgai kalbėjomės, daugiausia apie mums abiem pažįstamą Birmingamą. Dabar, jam išėjus, mane apėmė nepaaiškinamas liūdesys – iš pradžių neįsivaizdavau kodėl. Bet paskui supratau, kad visos tos kalbos apie golfą ir Birmingamą man vėl priminė tėvą.

1927

PIRMADIENIS, VASARIO 7 D.

Imu galvoti, ar tik neapsirgau. Beveik nebegaliu sutelkti dėmesio. Per savaitę sugebu rimtai padirbėti tik vieną dieną – kai kuriu savo rašinį Le Meinui. Nebevaikštau į paskaitas ir beveik visą laiką leidžiu kino teatre. Toks jausmas, kad esu apkvaitęs nuo kažkokio vaisto – gal man baigia pakrikti nervai? Skysti ėmiau metams baigiantis. Gal kartais susirgau kokia nuovargio liga? Kita vertus, jaučiuosi ne tiek pervargęs – kine neužmiegu – kiek visiškai abejingas ir apatiškas. Tačiau atrodau gerai ir nesiskundžiu apetitu. Pasekiau Ašo pavyzdžiu ir pamėgau alų, tad dažniausiai vakarais mane galima rasti „Viktorijos herbe" gurkšnojantį putokšlį. Tvankus aludės anonimiškumas man maloniau už nesveiką bičiuliavimąsi „Les Invalides" aplinkoje. Mano narystė tame klube baigėsi ir jos nebepratęsiau.

Ašo nuomone, mane užpuolė intelekto liga – pasak jo, man nereikėjo studijuoti istorijos. Tikras mokymasis tegali būti, kai myli studijuojamą dalyką – tuomet žinių įgyji be pastangų, nes tai dar ir teikia tau malonumą. Tas Prestonas Ašas protingai kal-

ba. Le Meinas nieko neįtaria: dešimčia balų vertinami rašiniai rieda kaip nuo konvejerio, bet kadangi pasakiau jam, jog Visų šventųjų koledžas manęs nedomina, įtariu jį numojus į mane ranka. Ašo manymu, mano troškimas įtikti Le Meinui taip pat yra ligos požymis. Ko gero, jis teisus: kodėl man turi rūpėti Le Meinas ir gera jo nuomonė? Pasakysiu atvirai: todėl, kad Le Meino visuomet gerokai bijojau.

PENKTADIENIS, KOVO 4 D.

Suskaičiavau, kad šią savaitę kine buvau dvidešimt du kartus. Žiūrėjau „Lemtingąjį rudenį" su Dajana de Verė tris kartus – ji išstūmė Loretą Teilor iš mano panteono. Iš visų Oksfordo kino teatrų man labiausiai patinka „Elektra", bet šią savaitę dviračiu važiavau į „Naująjį" Hedingtone. Ašas pasakė, kad autobusas priveža prie pat pastato durų, tad galiu jį įtraukti į savo maršrutą. Trečiadienį du kartus iš eilės pažiūrėjau „Lemtingąjį rudenį" „Elektroje", dviračiu nuvažiavęs į „Naująjį" pamačiau „Viskas baigta" ir grįžęs dar spėjau į „Paslaptis" kino teatre „Super".

ANTRADIENIS, KOVO 8 D.

Kai po pietų stovėjau eilėje priešais Jurgio gatvės kino teatrą, kažkas tapštelėjo per petį. Atsisuku – Tesė. Ko neišgriuvau iš netikėtumo. Ji atrodė elegantiškai: su juodu kostiumėliu ir skrybėle. Ji pasakė, kad dabar dirba medelyno tiekėja ir keliauja po visą pietų Angliją. Ji ištiesė rankas. „Žiūrėk, – tarė, – panagės nebe purvinos". Pažiūrėjau: nagai manikiūruoti, nulakuoti. Nors ji taip pasikeitė, man ji vis dar kelia tas pačias mintis: norėjau gulėti lovoje Islipe, gerti džiną ir barškintis. Stengdamasis atro-

dyti ramus paklausiau, ar ji nenorėtų išgerti su manim kavos, bet ji atsakė turinti grįžti į Voterperį.

– Kodėl neužsuki mūsų aplankyti, Loganai? – paklausė jinai. – Piteris nežino, kas įvyko – niekuomet nesužinos. Kodėl mes turime nesimatyti?

– Negalėčiau tavęs matyti, – atsakiau. – Aš išprotėčiau: esu šalia, bet negaliu tavęs paliesti, negaliu tavęs apkabinti.

Nuo mano žodžių jos akys pritvinko ašarų. Akivaizdu, kad per daug kartų žiūrėjau „Lemtingąjį rudenį“. Taigi mes atsisveikinome ir aš vėl stojau į eilę. Visą filmą jutau geismą jai, varstantį šoną, lyg būtų perrėžtas.

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 27 D.

Prestonas Osni Mydo garaže turi automobilį – jis nepaliauja manęs stebinęs. Nuvažiavome į Bakingamą ir sužaidėme golfą iki aštuoniolikos duobučių. Prestonas – ambicingas ir nerūpestingas žaidėjas: po kiekvieno puikaus smūgio jis suduoda tris ar keturis netikusius. Lengvai laimėjau penkis svarus, iš kurių lažinomės.

Diena buvo vėsi, vėjuota, jovarai ir kaštonai beveik bebaigią pražysti, žaluma aplink beveik nepadoriai sodri. Viso to vešlumo ir naujos augalijos apsuptyje mane persmelkė praradimo jausmas, gilus gailestis, kad kažkaip nedovanotinai paleidau vėjais šį laiką Oksforde. Kai pagalvoju apie paskutinius metus Ebiherste ir kaip mes – kaip aš – svajojau čia patekti... Vendlberyje sustojome prie aludės, gėrėme alų ir valgėme pyragus. Pamačiau rodyklę į Islipą ir vos nepraskydau. Prestonui atvirkščiai (mano draugijos dėka) pirmą kartą per trejus metus Oksfordas ima patikti.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 10 D.

Ką gi – viskas baigta. Egzaminai išlaikyti, grįžti nebeteks. Manau, pasirodžiau gerai. Dauguma rašto darbų esu patenkintas – jokių stulbinančių netikėtumų, jokių panikos priepuolių, į visus klausimus atsakyta. Ypač gerai atsakiau į klausimus iš Anglijos politinės istorijos iki 1485 metų, kaip ir apie čartizmą ir ankstyvąjį konstitucinį laikotarpį. Ekonominės istorijos klausimus atsakiau pusėtinai. Vertimo į prancūzų kalbą užduotis man pasirodė stebėtinai lengva. Į klausimus apie vėlyvąjį konstitucinį laikotarpį atsakiau puikiai. Šį rytą laikiau paskutinį – politologijos – egzaminą. Parašiau gerus, glaustus atsakymus su daugybe faktų.

Iš universiteto išėjau jei ne pasišokinėdamas, tai bent jau jausdamas džiugų palengvėjimą. Gal man reikėjo daugiau mokytis tuos pastaruosius mėnesius, bet po poros pirmųjų egzaminų man grįžo kadaise jaustas pasitikėjimas įgimtais gabumais. Le Meinas paklausė, kaip, mano manymu, sekėsi laikyti egzaminus, ir aš atsakiau: „Taip gerai, kaip tik galėjau tikėtis“. Jis tik šyptelėjo ir atsakė: „Mudu abu daug ko tikimės“. Jis paspaudė man ranką. Šįvakar prisilupsiu kaip šapalas.

PIRMASIS LONDONO DIENORAŠTIS

Loganas Mauntstiuartas baigė Oksfordo universiteto istorijos specialybę trečio laipsnio diplomu. Jis negalėjo paaiškinti, kodėl taip prastai pasirodė ir koks nepagrįstas buvo jo įsitikinimas gerais rezultatais. Jis guodėsi, neva istoriko diplomo jo būsimajam gyvenimui nereikės, tad rezultatai nesvarbu. Jis grįžo į Londoną, į motinos namus Samner Pleise. Kadangi gaudavo iš jos pinigų pragyventi, galėjo toliau rašyti Šelio biografiją. Tačiau jis ėmė dažniau keliauti į užsienį ir vis daugiau laiko praleisdavo su Benu Lypingu Paryžiuje. Pirmajame Londono dienoraštyje, kitaip negu pirmuose dviejuose, datos rašomos labai nerūpestingai. Visos datos laužtiniuose skliaustuose yra nuspėtos pagal tam tikrą informaciją. Dienoraštis po pertraukos prasideda baigiantis 1928 metams.

1928

[SPALIS]

SAMNER PLEISAS

Londono lietus, barbenantis į langą, kelia svajones apie Paryžių. Guliu ant sofos, įsivaizduoju naująjį Beno butą ir kaip jį pertvarkyčiau.

Mėgstama spalva: rusva / žalia.
Mėgstamas baldas: Liudviko XIV stiliaus sekreteras.
Mėgstamas paveikslas: Beno Vlaminkas.
Mėgstamas metas: kokteiliai temstant.

Je chante l'Europe, ses chemins de fer et ses théâtres
Et ses constellations de cités...
[Valeri Larbo]

Motina varo mane iš proto – purkštauja dėl to, ką ir kada valgau. „Buvau išvažiavęs šešias savaites, – sakau jai, – tu nė nenumanai, ką aš valgau“. „*Exactamente*, – atsako jinai. – Man nė motais: mano namuose tu valgysi kaip tinkamas žmogus“. Šįryt per pusryčius ji liepė Henriui patiekti man didžiulę lėkštę kiaušinienės su kumpiu ir grybais. Man stačiai koktu. Sakau jai, kad iki pietų galiu išgerti tik puodelį kavos ir surūkyti cigaretę.

Ana*. Anos manija apima mane kaip reikiant, o juk tepraėjo diena, kai grįžau. Paskutinį kartą buvo taip gera ir taip liūdna. *Liebesträume* – svajonės apie meilę? Meilės svajonės? Meilės svajonės apie Aną. Kai ji plovėsi bidė, priėjęs prie lango pažvelgiau žemyn ir pamačiau Pulkininką: jis stovėjo ir kantriai laukė. Oranžinis cigaretės galiukas skaisčiau nušvisdavo, kai jis užtraukdavo dūmą.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1955 m. Ana dirbo aukštos klasės *maison de tolérance* „Chez Chantal“ netoli Monparnaso bulvaro. Viešnamis buvo švarus ir sumaniai tvarkomas. Klientai galėjo pasirinkti vieną iš šešių mergi-

* Ana Nikolajevna Brogusova – prostitutė, pas kurią Paryžiuje LMS reguliariai lankydavosi 1928–1929 metais.

nų. Ana dirbdavo penktadieniais, šeštadieniais ir pirmadieniais. Tikriausiai jai buvo netoli keturiasdešimties, kai pradėjau ten lankytis 1928-ųjų vasarą. Prisimenu labai gražius rusvus plaukus – visuomet prašydavau juos paleisti, ir ji nenoriai paklusdavo. Jos oda buvo labai balta, bet darėsi nebetvirta ir nestangri. Ji be reikalo drovėjosi nedidelio atsikišusio pilvuko. Kakta buvo aukšta, nosis ilga ir liesa. Ji gerai kalbėjo prancūziškai ir pakenčiamai angliškai. Jos vyras Pulkininkas ateidavo į pamainos galą ir laukdavo gatvėje, kad ir koks oras būtų. Jie viską prarado per Rusijos revoliuciją ir pilietinį karą. Kai ji išeidavo iš viešnamio, jis atkišdavo jai parankę, ir juodu nueidavo prie metro stoties Monparnase – galėjai palaikyti juos pagyvenusia buržua pora, išėjusia pasivaikščioti. Gal tie ankstyvi lytiniai potyriai su Tese ir Ana mane nepataisomai sugadino?]

[LAPKRITIS]

Kai paduodu Roderikui „Lakiosios vaizduotės“ mašinraštį, šis perverčia jį lyg telefono abonentų knygą ir balsu perskaito pirmas pasitaikiusias frazes. „Jaučiu, kad jis išgarsins mano vardą“, – sako jis. Aš atsakau: „Argi tau turėtų rūpėti ne mano vardas?“ Jis kiek dirgliai sukikena ir atsiprašo, kad jo siekiai tokie akivaizdūs. Mes truputį pasikalbame apie Morua* – ar dėl jo nekils keblumų. Roderiko manymu, Morua padarė mums paslaugą – paruošė kelią lyg geriausias pionierius.

Einant namo po mūsų pietų („Gebenėje“) mane apima dvasios pokylis ir kartu keistas netekties pojūtis. Man dvidešimt dveji

* Prancūzų rašytojas André Morua (André Maurois; 1885–1967) 1923 metais išleido savąją romantinę Šelio biografiją „Arielis“.

ir aš ką tik įteikiau savo pirmąją knygą leidėjui. Galvoje sukasi neaiški mintis, ką toliau darysiu gyvenime. Aišku, rašysi dar vieną, kvaily tu!

Kartą įėjęs į Anos kambarį pamačiau šukas, paliktas prie praustuvo. Ji nustėrsta, nors tai jai visai nebūdinga, išrausta lyg kokia nekalta mergelė, bet podraug užpyksta, susinervina ir meta jas į šiukšlių dėžę. Šis ankstesnio jos kliento paliktas įrodymas sutrikdo ją kur kas labiau negu mane. Anądien paklausiau jos, kiek jai metų, ir ji juokdamasi atsakė: *„Oh, très, très vieille"*. Man dingtelėjo mintis, ką ji su Pulkininku turėjo išgyventi po 1917 metų. „Ar pagal amžių tiktum man į motinas?" – paklausiau. Ji suraukusi kaktą rimtai susimąstė. „Taip, – atsakė jinai, – jeigu būčiau buvusi labai pasileidusi mergaitė". Ji atsisako susitikti su manim ne viešnamyje – girdi, tai būtų nesąžininga Pulkininkui. Tai, ką ji daro čia – paslaptis, liekanti šiapus laukujų durų. Viešnamis jai tėra lėšų, reikalingų gyventi su savo vyru, šaltinis, nors ir labai kuklus (įdomu, kodėl Pulkininkas nedirba? Nors ką gali žinoti – gal ir dirba). Esu tikras nuolatinis lankytojas – kitų merginų man nereikia – o atėjęs laukiu vestibiulyje, kol atsilaisvina Ana. Poniai Šantal moku 50 frankų – mažiau kaip 2 svarus pagal dabartinį valiutos kursą. Anai duodu papildomai 20 frankų. Ji rūpestingai sulanksto banknotą ir įsikiša į mažytę odinę piniginę su užtrauktuku. Man maloni mintis, kad prisidedu prie jų bendro gyvenimo. Mane apima jausmas, kad rūpinuosi jais abiem, Ana ir jos liūdnuoju Pulkininku.

ANTRADIENIS, GRUODŽIO 25 D.

Vietoj kalėdinės dovanos motina padidino man skiriamų pinigų sumą iki 500 svarų per metus. Mes turbūt esame labai turtingi – ponas Prendergastas, be abejonės, paveikė JAV savo kerais. Pa-

ryžiuje aš galiu išgyventi už svarą per dieną (be apsilankymo pas Aną išlaidų). Vis dar laukiu žinių iš Roderiko.

TREČIADIENIS, GRUODŽIO 26 D.

Parašiau Benui paklausti, ar galiu atvykti paviešėti per Naujuosius metus. Galvoju pradėti romaną, pagrįstą tuo, ką žinau apie Anos gyvenimą. Manau, turiu būti atsargus ir pirma pasižiūrėti, kokio likimo susilauks LV [„Lakioji vaizduotė“].

1929

[ANTRADIENIS, SAUSIO 1 D.]

LMS pasiryžta:
Išeiti iš motinos namų, susirasti butą, geriausia Paryžiuje.
Dažniau matytis su Lend.
Būti negailestingesnis, ne toks nuolankus.
Dirbti, rašyti, gyventi.

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 24 D.

Kavinėje „Royal“ susitikau su Lend išgerti kokteilių. Atėjau per anksti, bet esu patenkintas: sėdžiu su stiklu gėrimo, knyga ir paslapčiomis stebiu veiksmą aplink. Jaučiu, kad Paryžiuje praleistas laikas suteikė man nuostabią perspektyvą ir dabar galiu

vertinti tai, kas vyksta intelektualų sluoksniuose čia, Londone. Man rodos, tų sluoksnių tėra du: alumi trenkiantys provincialūs žurnalistai (Benetas, Velsas) ir uždaras snobiškų estetų ratas (Blumzberis). Stebiu, kaip rašytojai eina ratais arba nuo vieno staliuko prie kito. Jie nekreipia dėmesio į liekną jaunuolį, kampe skaitantį Prustą.

Įeina Lend ir, kaip paprastai, su ja sveikinasi kas trečias lankytojas, pro kurį ji praeina. Ji atrodo pavargusi ir iškart praneša man, kad nutraukė santykius su Bobiu Džaretu. Pareiškiu jai užuojautą – nuoširdžiai. Ji paliečia man ranką ir sako: tu mielas, Loganai. Išsakau jai mintį, kad jos darbas (ji parlamento nario leiboristo* visuomeninė sekretorė) galėjęs sukelti keblumų Bobiui – baroneto ir konservatorių šulo sūnui. Ji pripažįsta, kad mano žodžiuose gali būti tiesos, tačiau mananti, kad Bobiui tai „buvę nė motais". Niekas taip neapvilia, kaip mylimo žmogaus ydos, – primenu jai, galvodamas, kad ši pastaba gražiau skambėtų prancūziškai. Dar paklausiau, ar vertėjo siekti diplomo (jos, aišku, pirmo laipsnio), kad dabar klijuotų pašto ženklus ant aplinkraščių ir spausdintų laiškus? Lend nesutinka: ji pranašauja, kad leiboristai laimės kitus rinkimus. Palydžiu ją iki metro, ir kai bučiuojamės atsisveikindami, šiek tiek prisiglaudžiu.

Vėliau. Motina ir ponas Prendergastas surengė vakarėlį, ir aš girdžiu apačioje juoką. Motina tuoj paleis per gramofoną kokią rumbą – taip, jau groja. Pasimatymas su Lend man vėl priminė Oksfordą ir vis dar neduodantį ramybės mano blogų pažymių klausimą. Tiesiog negaliu paaiškinti, kaip galėjau šitaip pervertinti savo pasirodymą. Man iš tikrųjų atrodė, kad atsakinėjau gerai – tai tvirtinau ir Le Meinui, kai jis mane išsikvietė. Jam nepavyko nuslėpti nusivylimo minos. H-D parašė man guodžiantį

* Oliverio Li (Oliver Lee), parlamento nario (1927–1955) nuo Pietų Stokvelo apygardos.

laišką – girdi, diplomo laipsnis svarbus aplinkiniams ne ilgiau kaip dvi savaites, paskui jis virsta grynai asmeniniu reikalu. Dikas Hodžas gavo antro laipsnio diplomą, Piteris taip pat. Kaselis net nėjo laikyti egzaminų. Prestonas gavo pirmo laipsnio diplomą, tad nusprendė likti Oksforde ir rašyti daktaro disertaciją. Motina net nepaklausė, kokį diplomą gavau: įdomu, ką, jos manymu, aš veikiau Oksforde tuos trejus metus?

Įdomus dalykas: po pasimatymo su Lend Anos manija praėjo. Staiga mintis, kad pabūsiu Londone ilgėliau, tapo man visai maloni.

PENKTADIENIS, VASARIO 15 D.

Susitikau su Diku Noridžo stotyje (kiek prisiminimų užgriuvo!), paskui kartu keliavome į Svofamą. Laukus tirštai nuklojęs šerkšnas, bet žemai kabanti saulė švietė stipriai – taip stipriai, kad turėjome nuleisti savo kupė žaliuzes. Angusas [Kaselis] pasitiko mus stotyje su ganėtinai prašmatniu automobiliu. Dikas atsisakė paskolinti man antrą savo šautuvą („Kodėl?“ – „Įsigyk savo“), taigi teko prašyti Anguso, kad paskolintų (pasakiau jam, kad manąjį taiso). Angusas atsakė, kad namie pilna šautuvų – bėdos dėl to nebūsią.

Namas su prilipdytomis prie jo didžiulėmis arklidėmis šlykštus. Jį praėjusio šimtmečio viduryje pasistatydino Anguso senelis (pirmasis Edžfildo grafas), bet parkas maloniai brandus, medžių (mano skoniui per daug spygliuočių) grupės, alėjos, laukymės išdėstytos tiesiog tobulai. Naujo namo pranašumas yra tas, kad viskas – karštas vanduo, centrinis šildymas, elektra – veikia gerai. Išsimaudžiau vonioje, persirengiau ir nulipau į apačią. Grafas pažiūrėti visai malonus: didžiapilvis, linksmas, amžinai ką

nors niūniuoja ar dūsauja. Jis liepė vadinti jį Eltredu – ko gero, neprisiversiu, bet pastebėjau, kad Dikas visai mielai pakluso. Grafienė – ledi Enida – atrodo lyg prarijusi nuodų: liesas, surūgęs raukšlėtas veidas, juodai dažyti plaukai. Namuose buvo tuzinas žmonių, jaunimas – Angusas, jo sesuo, aš ir Dikas – ir įvairūs senyvi namiškiai. Per vakarienę mane pasodino tarp ledi Enidos ir Anguso sesers, ledi Leticijos („Prašyčiau vadinti mane Lote"). Lotė smulkutė, apsirengusi pagal naujausią Londono madą, bet dėl kai kurių bruožų – plačios nosies, plonų lūpų (paveldėtų iš motinos), pernelyg toli viena nuo kitos įstatytų akių – negalėčiau pavadinti net simpatiška. Tačiau ji buvo labai plepi, linksma ir nesiliovė klausinėjusi manęs apie Paryžių. „Ar buvai kokiame *bal nègre?* Ar sutikai lesbiečių? Ar moterys ten tikrai neapsakomai gražios?" Ledi Enida – priešingai – tardė mane lyg koks imigracijos pareigūnas. Kur gimei? Montevidėjuje. Kur toks yra? Urugvajuje. Vėl nesusigaudo. Pietų Amerikoje. Tikrai? Ką tėvai ten veikė? Mano tėvas turėjo verslą (kažkodėl šioje draugijoje nenorėjau pasakyti „jautienos konservų"). Iš kur tavo motina? Iš Montevidėjo. Tiesiog girdėjau, kaip ji įtempia smegenis. Jinai urugvajietė, – pasakiau. Kaip egzotiška – jums turbūt labai malonu, – tarė ji ir nusisuko į stalo kaimyną iš dešinės.

Po vakarienės Angusas manęs atsiprašė: jo motina tardo visus lyg prokuroras. Pasakiau, kad ji tikriausiai sutriko pamačiusi sėdinti šalia metiso. Angusui tai pasirodė labai juokinga. „Nežinau, ar tave paguos, – tarė jis, – bet Lotė sakė, kad tu iš visų šauniausias".

Kitą dieną – šaltis tiesiog gėlė kaulus – šaudėme į paukščius, varovų išbaidytus iš miškų. Paskui papietavome medinėje trobelėje ir šaudėme toliau. Nė karto nepataikiau, bet dėl akių pyškinau išsijuosęs. Dikas labai taiklus šaulys – paukščiai krito žemėn vienas po kito. Sekmadienį į medžioklę nėjau – neva trupu-

tį peršalau. Taigi visą rytą bibliotekoje lošiau kortomis su Lote. (Turiu pripažinti: kai geriau ją pažįsti, darosi gražesnė. Be to, ji geriau atrodo, kai taip smarkiai neišsidažo.) Bet – ak tas smegenis atbukinantis kaimo gyvenimo nuobodulys! – retkarčiais į biblioteką vis užklysdavo ledi Enida įsitikinti, kad nežaginu jos dukters, parsigriovęs ant sofos. Prieš pat pietus vyresnysis liokajus pranešė, kad skambina ponui Mauntstiuartui. Motina. Skambinęs Roderikas Pulas. „Jis sakė tau perduoti, kad tavo knyga jam patikti".

Po šio skambučio galėjau iškęsti viską – net didžiausias kiaulystes, kokias tik galėjo pakišti man Anglijos pseudodvarininkija. Aš jaučiausi pakilęs aukščiau šitos šutvės kvailų, nemalonių žmonių (nėra ko nė sakyti, draugų prie jų nepriskiriu) su visomis tomis kalbomis apie jų šunis, medžioklę ir nuobodžius giminaičius. Per pietus sėdėjau tarp kažkokio daktaro žmonos ir kažkokios ledi Enidos pusseserės ir plepėjau su jomis kaip senas draugas (neprisimenu nė vieno savo žodžio). Galvojau vien apie savo knygą. MANO KNYGA! Mano knygą išleis, o šitie mulkiai, sėdintys aplink, to nežino. Dėl manęs jie gali virti savo miesčioniškose sultyse ištisus tūkstantmečius.

Iš ryto, kai jau rengėmės išvažiuoti, ledi Enida pasivedėjo mane į šalį ir net nusišypsojo! Ji pasakė, kad jos pusseserei aš pasirodęs esąs nuostabus pašnekovas, ir pridūrė, kad pavasarį Londone ruoš Lotei šokius, ir aš padarysiu jai didžiulę asmeninę paslaugą, jei sutiksiu pabūti Lotės kavalieriumi tą vakarą. Ką aš galėjau atsakyti? Vis dėlto mintyse prisiekiau nebepriimti tokių siūlymų: čia ne man lygūs žmonės, čia ne pasaulis, kuriame norėčiau gyventi. Dikui kas – jam čia kaip ir antri namai, angliška jo Škotijos visuomeninio gyvenimo sūkurio versija, bet tik ne man. Angusas ganėtinai malonus, bet kodėl turėčiau laikyti jį tikru draugu vien todėl, kad mes kartu mokėmės Ebyje? Štai į kokius kompromisus, deja, tenka leistis Anglijoje – Paryžiuje

ėmiau aiškiau matyti tuos dalykus. Niekis, netrukus visa tai manęs nebejaudins.

[VASARIS]

Spraimonto ir Dru leidykla sumokės man 50 ginėjų avansą kaip 15 procentų nuo honoraro. Paklausiau Roderiko, ar visiems pirmą knygą leidžiantiems autoriams tiek moka (atvirai pasakius, man nė motais – tokiais atvejais terūpi paimti į rankas baigtą knygą). Jis patarė man įsigyti literatūros agentą ir rekomendavo tokį Volesą Daglasą – keletą metų išdirbęs Kertiso Brauno leidykloje, jis ką tik atidarė savo firmą. Mudu su Roderiku nuėjome į jo klubą („Sevilį") išgerti šampano. Knygą išleis rudenį. „Sevilio" publika labai kultūringa – gal reikėtų paprašyti Roderiko, kad rekomenduotų mane į narius?

Volesas Daglasas – storas jaunas (trisdešimt dvejų? trisdešimt trejų?) vyras, iš lėto grebluojantis su ryškiu škotišku akcentu. „Loganas Mauntstiuartas? – smalsiai paklausė jis. – Gal turi škotiško kraujo?" Atsakiau, kad tarp prosenių būta škotų. Esu pastebėjęs, kad škotams rūpi tuos dalykus išsiaiškinti nuo pat pradžios. Jis rengiasi kaip bankininkas: kostiumu su liemene, baltais marškiniais, kaklaraiščiu su firmos ženklu. Plaukai sutepti briliantinu, su tvarkingu sklastymu. Jis panašus į apkūnų T. S. Eliotą. Jis sutiko man atstovauti ir išlupo penkinę iš mano 50 ginėjų avanso.

– Na, o kas toliau? – paklausė jis.

– Kuriam laikui vykstu į Paryžių.

– Tai gal parašytum keletą straipsnių? Į „Mail"? Į „Chronicle"? Amerikiečių laikraščiai noriai ima viską apie Paryžių. Gal pasiteirauti?

Staiga pajuntu kažką šilta šitam savimi pasitikinčiam nutukusiam pragmatikui. Jaučiu, kad mes tvirtai susidraugausime.

– Prašyčiau, – atsakiau. – Parašysiu viską, ko reikės.

Nujaučiu, kad mano, kaip rašytojo, – tikrasis mano gyvenimas išties prasidėjo.

PIRMADIENIS, KOVO 11 D.

Paskambinu Lend ir pasiūlau kartu papietauti. Susitinkame „Napoletanoje", valgome mėsos kukulius su spagečiais ir išgeriame butelį kiančio. Pranešu jai savo naujieną, ir jos veide išvystu nuoširdų džiaugsmą. Ji tikrai patenkinta mano sėkme. Kažin ar aš būčiau taip kilniaširdiškai reagavęs, jeigu tokią naujieną būtų papasakojusi jinai?.. Užsisakome antrą butelį kiančio ir – apkaušęs nuo vyno – imu kalbėti apie Paryžių. Girdi, ji turinti atvykti, kai aš įsikursiu savo bute, mano literatūros agentas – kaip man patinka tarti tuos žodžius: „mano literatūros agentas" – ras man darbo Amerikos žurnaluose, o kai išeis mano knyga... Stabteliu įkvėpti oro, ir Lend man nusišypso. Noriu tik vieno: ją bučiuoti.

[KOVAS]

Volesas – dabar vadinu jį Volesu – pasirašė sutartį dėl trijų mano straipsnių „Time and Tide" ir – nuostabu – „Herald Tribune" (apie Paryžiaus literatūrinį gyvenimą). Iš pirmojo gausiu po 30 svarų, iš pastarojo – po 15. Pasak jo, jeigu straipsniai turės pasisekimą, gausiu kur kas daugiau užsakymų. Man knieti kuo greičiau pradėti, bet kažkodėl vis ieškau dingsčių atidėti kelionę. Lend klausimas neišspręstas: negaliu važiuoti į Paryžių, kol neišsiaiškinome mudviejų tarpusavio santykių.

ANTRADIENIS, BALANDŽIO 2 D.

Vėlu – 23.00. Vienas sėdžiu kupė ir gurkšnoju viskį iš gertuvės, kai traukinys išdarda iš Vaterlo stoties ir purvinais, prastai apšviestais Londono priemiesčiais pasileidžia Tilberio link. Paryžiuje būsiu dar neišaušus.

Mudu su Lend pavakarieniavome „Previtalio" restorane, paskui ji atėjo į stotį manęs išlydėti. Vis bandžiau prikalbinti ją pasakyti, kada mane aplankys, bet ji kalbėjo vien apie rinkimus, Ramsį Makdonaldą, Oliverį Li ir panašiai. Kai traukinys buvo beišvažiuojąs, nusitempiau ją už vežimėlio, prikrauto pašto maišų, ir pasakiau: „Lend, dėl Dievo meilės, aš tave myliu" ir pabučiavau. Ji atsakė į mano bučinį – liovėmės tik tada, kai pora nešikų ėmė mums švilpti.

– Atvažiuok į Paryžių, – pasakiau. – Išsikviesiu tave, vos tik įsikursiu.

– Loganai, aš turiu darbą.

– Tada atvažiuok savaitgaliui.

– Pažiūrėsim, – atsakė jinai. – Parašyk man.

Tada suėmė mano veidą delnais ir pabučiavo į nosies galiuką.

– Loganai, – atsakė ji, – mes turime marias laiko.

Nunc scio quid sit Amor. [Dabar žinau, kas yra meilė.]

[BALANDIS]

Vakar nuėjau į viešnamį pas Aną, bet viskas buvo nebe taip, ir ji pajuto.

– *Tout va bien?* (Ar viskas gerai?) – paklausė ji. Patikinau, kad taip, ir prisitraukiau ją arčiau, tarsi norėdamas tai įrodyti, bet aiškiai pajutau, kad nieko neišeis. Atsikėliau nuo lovos ir ėmiau vaikščioti po kambarį, paskui prisipyliau stiklą vyno. Ana

atsisėdo lovoje nepridengdama nuogų krūtų ir kantriai žvelgė į mane.

– Gal tau patinka kita moteris? – paklausė ji. – Čia, Paryžiuje?

– Ne. Londone yra viena mergina... – nusprendžiau viską jai papasakoti. – Labai seniai ją pažįstu. Kartu mokėmės universitete. Ji nėra labai graži. Kas be ko, protinga. Jos šeima nuostabi. Jinai neišeina man iš galvos.

– Eikš papasakok man apie ją.

Taigi atsisėdau ant lovos, mes išgėrėme vyno, surūkėme po cigaretę, ir aš pusę valandos pasakojau apie Lend. Mano laikas baigėsi. Kai atsisveikindami bučiavomės, prisispaudžiau prie jos ir supratau, kad geismas grįžo, todėl pasigailėjau neišnaudojęs savo dviejų valandų su ja taip, kaip galėjau. Pasakiau, kad ateisiu pas ją už poros dienų (dabar ji dirba penkias dienas per savaitę). Šiaip ar taip, iš Lend kerų išsivadavau.

[BALANDIS]

Persikėliau į „Rembranto“ viešbutį *Beaux-Arts* gatvėje. Už 50 frankų per parą turiu nedidelį miegamąjį ir svetainę pastogėje, be to, kai tik panoriu, galiu išsimaudyti skardinėje vonioje už papildomą 5 frankų mokestį. Ne ką blogiau, negu turėti savo butą. Benas išsikraustė iš buto Grenelio gatvėje ir dabar gyvena kambaryje virš savo naujosios galerijos – man tiesiog nėra ten vietos. Galerija įsikūrusi Žakobo gatvėje, ir Benas pavadino ją „Leeping Frères“ – Brolių Lypingų. Pasak jo, „broliai“ suteikia ilgaamžiškumo prasmę ir rodo, kad tai visos šeimos verslas. Jis iš tiesų turi brolį Morisą – gerokai už jį vyresnį. Jei neklystu, jis dirba advokatu ar buhalteriu Londone. Volesui pavyko susitarti, kad „Mercury“ kas mėnesį spausdintų po mano straipsnį už dešimt ginėjų. Šitas žurnalas man ne itin patinka – nuo jo trenkia pypkės dūmais, alumi ir drėgnu tvidu – bet ne elgetai rinktis.

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 8 D.

Parodos atidarymas Brolių Lypingų galerijoje. Ateinu 19.00 – nė vieno lankytojo. Benas labai nervinasi, nerimauja dėl darbų kokybės. Jis turi Dereno paveikslą, porą nedidelių Ležė drobių, daugybę akį rėžiančių rusų darbų ir nedidelį Modiljanio piešinį. Per ateinančias dvi valandas užsuka ir išeina gal tuzinas žmonių, bet nė vienas nieko nenuperka. Įsigyju Modiljanį už 5 svarus ir atsisakau nuolaidos. Benas nusiminęs, aš niurnu įprastas tokiais atvejais banalybes: Roma ne per vieną dieną buvo pastatyta ir t. t.

Nusivedu jį į „Flore" šampano.

– Pažiūrėk, kiek pasiekei, Benai.

– Pažiūrėk, kiek tu pasiekei: parašei knygą.

– Rupūs miltai – tu turi nuosavą galeriją Paryžiuje! O mes dar tik kūdikiai.

– Man reikia pinigų, – niūriai sako jis. – Dabar palankiausias metas pirkti. Dabar!

– Kantrybės, kantrybės, – įtikinėju jį lyg senmergė teta.

Pora, pažįstanti Beną, stabteli prie mūsų stalelio, ir Benas pristato juos kaip Timą ir Alisą Farinus, iš Amerikos. Jis gražus, įdegęs, baigiantis nuplikti. Ji smulki, daili, rimto susiraukusio veido, tarsi turėtų slopinti energijos perteklių.

– Neatėjote į mano atidarymą, – priekaištauja Benas. Akivaizdu, kad gerai juos pažįsta.

– Dieve, maniau, kad jis bus kitą savaitę, – Farinas net nesistengia paslėpti, kad meluoja.

– Mes pamiršome, – sako Alisa. – Mudu susivaidijome. Smarkiai. Turėjome susitaikyti. Nebūtum norėjęs, kad tokie pikti būtume atėję į tavo gražią naują galeriją.

Farinas iškart parausta – jis aiškiai nėra toks apatiškas, koks dedasi. Mes visi nusijuokiame, ir įtampa išsisklaido.

Juodu atėjo čia susitikti su kitais amerikiečiais ir kviečia mus

prisėsti prie jų pulkelio kavinės gale. Kadangi pasirodo vis nauji veidai, o aš per daug išgėriau, neįsidėmiu nė vieno iš geros dešimties vardų, kuriuos man išberia. Sėdžiu šalia apkūnaus kampuoto veido ūsočiaus. Jis labai girtas ir be paliovos šaukia smulkesniam smailaus veido vyrui kitame stalo gale: „Tu esi tikras šūdžius! Tu esi tikrų tikriausias šūdžius!“ Abu leipsta juoku – matyt, tai kažkoks nesubrendėliškas jiems vieniems žinomas sąmojis. Benas nueina, nes pamato vieną sėdinčią pažįstamą merginą. Tylomis geriu toliau – visai patenkintas, nes niekas nekreipia dėmesio į mane, o pilni buteliai atsiduria ant stalo lyg burtininko lazdele mostelėjus. Tada prie manęs prislenka Alisa Farino ir klausia, iš kur pažįstu Beną ir ką veikiu čia, Paryžiuje. Kai atsakau, kad laukiu, kol išeis mano knyga, ji ištiesia pro mane ranką, timpteli už rankovės tam kampuotaveidžiui ir mus supažindina. Loganas Mauntstiuartas – Ernestas Hemingvėjus. Žinau, kas jis, bet garsiai nesakau. Jis girtutėlis, taigi negali suregzti nė dviejų žodžių, bet vis tiek užgauliai šaiposi iš anglų: „jūsų kilnybe“, „jūsų šviesybe“, „jūsų malonybe“. Alisa sako: „Velniai rautų, nebūk toks niurzglys, Hemai. Tu darai mums gėdą“. Nusprendžiu, kad Alisa Farino man visai patinka. Išsprūstu pas Beną. Jis sėdi su blyškaus pailgo veido prancūze niūria, rimta mina. Jos vardas Sandrina, pavardės nenugirstu. Įtariu – kartais daug išgėręs imu viską aiškiai regėti – kad Benas rimtai ja domisi. Jis tai patvirtina, kai vedu jį namo į Žakobo gatvę. Jis sako, kad ja susižavėjęs ir dėl to sielojasi, nes jos tėvas visiškas skurdžius, o ji išsiskyrusi ir turi mažą vaiką, berniuką. „Vesti iš meilės negaliu, – sako man Benas. – Į mano planus tai neįeina“.

Jis eina į išvietę vemti, o aš slampinėju po kambarį ir apžiūrinėju sukrautas drobes. Šis kambarys net mažesnis už aną Grenelio gatvėje: lova, rašomasis stalas ir dokumentų spinta. Besisukiodamas pamatau ant stalo voką su pažįstamu braižu.

– Gavai laišką nuo Piterio? – klausiu Beno, kai šis grįžta.

Benas vis dar išblyškęs, bet matau, kad jis nelabai nori žiūrėti man į akis.

– Taip, ruošiausi tau pasakyti, bet vis kas nors kliudė... Jis vedė Tesę.

Jis paduoda man laišką. Benas sako tiesą: juodu susituokė ir gyvena Redinge. Piteris dirba miestelio „Vakarinių naujienų“ redaktoriaus padėjėju. Tesė taip ir nesusitaikė su gimdytojais, o Piterio tėvas nebeduoda jam pinigų. Piteris rašė kaip gyvas nebuvęs toks laimingas.

Pajuntu, kaip visą kūną perdrėskia žalias pavydo gniutulas, o paskui persmelkia ir nerimas. Kodėl Piteris parašė Benui, o ne man? Gal Tesė viską prisipažino?

– Londone tikriausiai tavęs irgi laukia laiškas, – sako Benas – telaimina jį Dievas.

– Tikriausiai, – atsakau.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 9 D.

Išeidamas iš banko (su pinigais Modiljanio piešiniui) kaktomuša susiduriu su Hemingvėjumi. „Paryžius – kaimas“, – sako jis ir atsiprašo už savo elgesį, paaiškindamas, kad būdamas su vienu draugu* visuomet „prisilupa kaip tūzas“. Mes vaikštinėjame po Sen Žermeno bulvarą, mėgaudamiesi pavasario saulute, ir jis paklausia manęs, iš kur pažįstu Farinus. Papasakoju. „Timas – didžiausias tinginys visoje Europoje, – sako Hemingvėjus. – Užtat jinai labai žavi“. Mes apsikeičiame adresais (paaiškėja, kad jis vedęs) ir susitariame susitikti dar kartą. Jo knyga** taip pat išeis rudenį. Pirmas įspūdis buvo klaidingas – jis visai malonus.

* F. S. Ficdžeraldas (F. S. Fitzgerald; 1896–1940) tuo metu buvo Paryžiuje.

** „Atsisveikinimas su ginklais“.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 7 D.

Į Paryžių atėjo vasara. Nuėjau pas Aną, bet jos kambaryje buvo slopiai tvanku, tad pasistengėme sutvarkyti savo reikaliuką greitai. Užsisakiau butelį baltojo sauso vyno, kibirėlį ledo ir gulinėjome ant lovos plepėdami ir gerdami. Pasakiau jai, kad šiomis dienomis grįžtu į Londoną, o ji beveik automatiškai atsakė manęs pasiilgsianti ir pridūrė, girdi, tikisi, kad grįšiu į Paryžių greitai.

– Mes juk draugai, ar ne, Ana? – paklausiau.

– Žinoma. Ypatingi draugai. Tu ateini čia, *on fait l'amour* – ir mes mylimės. Nuo tikrų įsimylėjėlių mes skiriamės tik tuo, kad tu moki.

– Ne, norėjau pasakyti, kad mūsų santykiai skirtingi, tai kažkas daugiau. Tu žinai viską apie mano gyvenimą. Aš žinau apie tave ir Pulkininką.

– Žinoma, Loganai. Ir tu labai dosnus.

Man dingtelėjo: gal ponia Šantal įvedė kažkokią viešnamio taisyklę, kad kiekvieną kartą, kai klientas išlieja švelnius jausmus, nuoširdžiai ar ne, reikia mandagiai priminti jam apie tikrąjį – finansinį – santykių pobūdį. Pasijutau truputį įskaudintas.

Išėjęs – buvo ankstus vakaras – kažkodėl nusprendžiau palaukti. Slėpiausi vieno namo tarpduryje, kol pasirodė Pulkininkas. Apie 20.00 iš viešnamio išėjo Ana, ir juodu netardami žodžio nuėjo už parankės. Nusekiau jiems iš paskos į metro stotį ir paskutinę akimirką įlipau į gretimą vagoną. Pamačiau, kad jie išlipa prie Centrinio turgaus, ir, stengdamasis, kad manęs nepastebėtų, iš tolo nusekiau paskui juos iki pat jų daugiabučio. Įsidėmėjau gatvės pavadinimą ir namo numerį. Kam tai padariau? Ką tikiuosi iš to pešti?

Apibūdinkite savo psichikos būklę. Jaučiuosi nesaugus, nepasitikintis savimi, kamuojamas karštligės.

Apibrėžkite savo emocijas. Einu iš proto dėl sekso. Graužia kaltės jausmas. Jaučiu neapsakomą fizinį pasitenkinimą, kad esu vienas Paryžiuje. Nekenčiu laiko: noriu, kad būčiau tokio pat amžiaus kaip šiandien visą šį mėnesį, šiuos metus, amžinai. Įsivaizduoju, kad manęs laukia vien ilgas, lėtas čiuožimas žemyn. Anos karštligė varžosi su Lend karštlige. Anos karštligę galiu – jei reikia – nuslopinti penkis kartus per savaitę. Bet tuomet, atrodo, ima krėsti Lend karštligė.

Kodėl taip kraustotės iš proto dėl Paryžiaus? Paryžiuje aš jaučiuosi laisvas.

KETVIRTADIENIS, BIRŽELIO 13 D.

Rytoj grįžtu į Londoną. Įdienojus nuvažiavau prie Centrinio turgaus ir gal valandą laukiau priešais Anos pastatą, tikėdamasis, kad ji pasirodys. Norėjau su ja nors kartą pasimatyti toli nuo viešnamio aplinkos ir visų jos keliamų asociacijų; norėjau, kad kaip ir atsitiktinai susitiktume gatvėje. Aš pakelčiau skrybėlę, mudu pasilabintume, apsikeistume keliomis banaliomis frazėmis apie orą ir nueitume savais keliais. Norėjau, kad mūsų santykiai pasipildytų nauju aspektu – kažkuo kasdienišku, nieko bendra neturinčiu su viešnamiu ar seksu už pinigus. Bet, aišku, ji taip ir nepasirodė. Man užgėlė kojas ir pasijutau paskutinis kvailys.

Ieškodamas autobusų stotelės ėjau pro bistro ir žvilgtelėjęs vidun pamačiau ten sėdintį Pulkininką. Jis skaitė laikraštį, pasistatęs priešais stiklą anyžių trauktinės. Nieko negalvodamas įėjau į vidų, užsisakiau bokalą alaus ir lyg niekur nieko atsisėdau prie to paties staliuko. Iš arti jis atrodė gerokai vyresnis už Aną – sakyčiau, per penkiasdešimt. Jo drabužiai buvo apdriskę, bet švarūs, ir jis nešiojo geltoną varlytę su priderinta nosine, kyšančia iš viršutinės švarko kišenės. Vadinasi, lyg ir dabišius. Jo ūsiukai

užriestais į viršų galais buvo daugiau žili negu juodi, kaip ir plaukai, sutepti briliantinu ir be sklastymo glotniai sušukuoti atgal. Kai jis atsistojo ir padėjo laikraštį ant lentynos, nuėjau jo pasiimti. Visos antraštės pranešė apie Puankarė* ligą.

– Liūdna sirgti tokią gražią dieną, – pasakiau.

Jis žvilgtelėjo į mane ir nusišypsojo – aišku, pažinti manęs jis negalėjo. Nesmagiai pasijutau suvokęs, kad keliasdešimt kartų mylėjausi – dulkinausi – su jo žmona. Norėjau viską jam iškloti: kaip mes abu, tik savaip, rūpinamės Ana, kaip ja dalijamės, kokių jai duodu patarimų, skirtų padėti ir jam – tarsi šitaip galėtume arčiau susipažinti.

Pulkininkas atsakė kažkokia pastaba, girdi, Puankarė ir taip jau nukaršęs, bet aš negalėjau suprasti, nes žodžius jis bėrė lyg iš kulkosvaidžio, be to, kalbėjo šnekamąja prancūzų kalba – tiesą sakant, nepriekaištingai.

Mes grįžome prie staliuko ir ėmėme apie šį bei tą šnekučiuotis. Jis pasakė matąs, kad aš anglas, iš mano tarimo, ir pridūrė mandagiai, kaip įprasta visiems prancūzams, esą aš kalbu jų kalba stebėtinai gerai. Truputį pagudravau: girdi, man rodos, ir jo kalboje jaučiu vos pastebimą akcentą. Tai jį nustebino: jis pareiškė esąs tikras paryžietis, čia gimęs ir visą laiką gyvenęs. Nukreipiau pokalbį prie pranešimo laikraštyje apie komunistų riaušes Vokietijoje. Pasakiau, kad valdžiai reikėtų pasitelkti į pagalbą kariuomenę, ir lyg tarp kitko paklausiau apie jo paties karo tarnybą. Jis pasakė, kad 1914 metais siūlėsi savanoriu, bet dėl nesveikų plaučių jo nepriėmė. Nupirkau jam dar taurelę ir sužinojau šį tą daugiau: anksčiau jis dirbo komivojažieriumi, bet jo firma bankrutavo, ir nuo tada... Jis dirstelėjo į laikrodį, pasakė, kad jam metas eiti, paspaudė man ranką ir išėjo. Taigi aišku – jis ne Rusijos baltagvardiečių pulkininkas.

* Tuometinis Prancūzijos ministras pirmininkas.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 24 D.

SAMNER PLEISAS

Kol manęs nebuvo, motina perdažė ir pertapetavo mano kambarius (kokia čia keista manija?), bet tai darydama, atrodo, kažkur nukišo pusę mano knygų. „Oi, niekuomet neliečiu tavo knygos, brangusis, – pareiškė jinai. – Gal dažytojas jas pavogti?“ Randu jas kamaroje, o mano Mari Lorensen eskizą ji pakabino pirmo aukšto tualete! Parsinešu jį atgal. Mes turime ir naują automobilį – fordą.

Ryte einu į Spraimonto ir Dru leidyklą, ir pietaujant restorane Roderikas praneša man naujieną: jie priversti atidėti LV leidimą iki 1930 metų pavasario. Girdi, leidybos grafikas perkrautas, jie susitarę su per daug autorių – neįtikinamos dingstys. Tai mane siutina – jaučiuosi nei pakartas, nei paleistas: rašytojas, bet ir ne visai rašytojas, nes tikru rašytoju tampi, kai dienos šviesą išvysta knyga – daiktas, kurį gali paimti į ranką, nusipirkti knygyne. Pasak Roderiko, jam labai patikę mano straipsniai, siųsti iš Paryžiaus – jeigu parašyčiau daugiau, gal būtų galima išleisti atskira knyga.

– O jeigu romaną? – lepteliu.

– Na, romanas mums, aišku, labai patiktų... – jo atsargumas labai iškalbingas. – Nors turiu pasakyti, kad niekados nelaikiau tavęs romanistu.

– Tai kuo mane laikai, Roderikai?

– Nepaprastai talentingu rašytoju, kuris akimirksniu galėtų pakeisti amplua ir sėsti rašyti romanus, – jis vėl lipšnus, koks tik gali būti.

Manau, kad tas jo skeptiškumas mane ir įkvepia. Laukdamas, kol išleis LV, aš parašysiu romaną. Jis bus apie Paryžiuje gyvenantį jauną rašytoją anglą, jo santykius su gražia, bet vyresne

prostitute ruse ir paslaptinguoju Pulkininku, kaip ji tvirtina – jos vyru. Bet kokį pavadinimą sugalvoti?

Pietų Kenzingtone išlipu iš metro traukinio ir žiūriu – ogi stotyje patruliuoja Džozefas Darkeris! Abiem džiugu vienas kitą matyti, tad šiltai paspaudžiame rankas ir prisimename visuotinio streiko dienas. Jis sako turįs jau du vaikus ir pasikviečia arbatos – gyvena ten pat Batersio rajone.

[BIRŽELIS]

Mano draugijoje Darkeris nesivaržo, bet jo žmona Tilda jaučiasi labai nesmagiai – bent jau man taip atrodo. Taip buvo ir pirmą kartą, kai susipažinome. Nuolatos atsiprašinėja: kad arbata per prasta, kad vaikai kelia erzelį, kad kiemas apšnerkštas. Mažąjį berniuką jie pavadino Edvardu – „Velso princo garbei" – o mergaitę Etele. Mes vienmarškiniai sėdime kieme ant šezlongų ir žiūrime, kaip aplink šmižinėja mažyliai. Saulė kaitina, mano pilvas prikimštas vaisinio torto, ir jaučiu, kaip mane apima kažkokia taikinga nuotaika, kurią tegali pajusti tokiame vidurinių sluoksnių gyvenamame priemiestyje. Gal taip ir reikia gyventi? Kuklūs namai, užtikrintas darbas, žmona ir vaikai. O visi tie beprasmiški siekiai ir troškimai...

– Atleiskite už tortą, pone Mauntstiuartai, jis išėjo truputį per sausas.

– Jis labai skanus. Ir prašyčiau vadinti mane Loganu.

– Gal labiau norėtumėte sumuštinių? Atsiprašau, bet galiu pasiūlyti tik su žuvų paštetu.

Kai ji nusiveda vaikus į vidų, ima atsiprašinėti Darkeris, ir pasijuntu dar nesmagiau.

– Ji gera motina, – aiškina jis. – Daug dirba, namai visuomet švarūs ir tvarkingi, – paskui atsisuka į mane. – Ir aš ją labai my-

liu, Loganai. Nebūčiau tapęs tuo, kas esu, jei nebūčiau susitikęs Tildos.

Nežinau, kaip atsakyti į šį pareiškimą.

– Tau pasisekė, Džozefai, – galop sakau. – Tikiuosi, kad man bent perpus tiek pasiseks.

Jis uždeda delną man ant peties ir spusteli.

– Aš irgi tikiuosi, – jis akivaizdžiai patenkintas.

Džozefas Darkeris – nuoširdus žmogus, bet man kyla abejonių dėl savo nuostatų. Gal jos ir tvirtos, bet reikėtų jas išbandyti. Nesielgiu su juo globėjiškai, nesistengiu parodyti, koks visuotinės lygybės šalininkas esu – žiūrėkite, geriu arbatą su paprastu policininku. Nesigirsiu apie šį susitikimą, kaip, žinau, darytų tokie kaip Hju Fotergilas – jie šia draugyste didžiuotųsi kaip ordinu. Tai ką tu čia veiki? Jis mane pakvietė, ir aš sutikau. Spėju, kad šitaip pasielgiau todėl, kad mudu kažką gauname vienas iš kito draugijos.

[RUGSĖJIS]

Vasaros kelionės. Liepą – Berlyne su Benu, ėjome per meno galerijas. Jo patartas nusipirkau mažytę, į brangakmenį panašią akvarelę, lietą man negirdėto dailininko Klė. Vieną vakarą gatvėse vyko įnirtingi susirėmimai tarp politinių grupuočių. Toliau važiuoju traukiniu, kol galop pasiekiu Vieną. Paskui keliauju po Tirolį: Kufsteinas, Halas, Kicbiuelis. Paskui Zalcburgas–Bad Išlis–Gmundenas–Gracas. Rugpjūtį – kaip paprastai, Škotija, Galašilzas. Diko medžiotojų pulkas kaip niekada didelis. Lioviausi apsimetinėjęs ir pareiškiau, kad šautuvo į rankas neimsiu. Taigi leidau laiką vaikštinėdamas, meškeriodamas ar autobusu keliaudamas po konservatyvius Tvido upės slėnio miestelius. Jie įsikūrę tarp nestačių kalnų ir visuose veikia tekstilės fabrikai. Vakarais daug geria-

me ir linksminamės. Atvažiavo taip pat Angusas [Kaselis] ir Lotė. Ši aiškiai pametusi dėl manęs galvą. Vieną vakarą svetainėje likome vienudu, ir aš – kauštelėjęs – ją pabučiavau. Kitą rytą taktiškai jos atsiprašiau, bet ji tik numojo ranka – viskas gerai.

Prisiminimas: nepaprastai karšta, bet gaivi diena. Vaikštau seklaus, sraunaus, rudo kaip arbata upelio, Tvido intako, krantu su meškere rankose ir ieškau duburio. Iš spiginančios saulės atokaitos upokšnio pakrantės medžių paūksmė atrodo juoda kaip rašalas – visai kaip urvo anga. Randu sietuvą ir pamerkiu butelį alaus į verpetą, sūkuriuojantį palei krantą. Valandą meškerioju, sugaunu ir paleidžiu tris nedidelius upėtakius. Užvalgau duonos su sūriu, išgeriu ledinį alų ir saulei kaitinant nugarą laukais grįžtu į Kildonaną. Visiškos vienatvės, ramaus, tobulo grožio diena paupyje. Turiu stengtis dažniau patirti tokią laimę.

ANTRADIENIS, SPALIO 22 D.

Nemenkai pasistūmėjau su romanu: jis bus neilgas, bet kupinas veiksmo ir jaudinantis. Vis dar nenumanau, kaip jis baigsis, neturiu supratimo, kaip vadinsis. Atėjo LV korektūra. Tuoj tapsiu rašytoju – jau netrukus.

Važiuoju į Hampstedą vakarieniauti pas Fotergilus. Lend atrodo pavargusi – sako, pernelyg daug dirbanti, mat Li užverstas užduotimis*. Ji supažindina mane su tokiu Gedesu Braunu, kokių trisdešimties metų tapytoju. Man galvoje suskamba pavojaus signalas: jis lieknas, raumeningas it koks boksininkas profesionalas, šviesiais garbanotais plaukais. Jo elgsena dvelkia neregėtu pasitikėjimu savimi.

* Birželį Ramsis Makdonaldas suformavo antrą leiboristų vyriausybę.

Su Fotergilais jaučiuosi nė kiek nesukaustytas – mano antrosios šeimos idealas. Įdomu, ar dabar būčiau visai kitoks, jei būčiau užaugęs šioje aplinkoje? Pasakoju Vernonui apie savo kelionę į Berlyną ir kaip nusipirkau Polį Klė (kokį Polį? – klausia jis – palaimintas Anglijos kultūros uždarumas!). O štai Gedesas Braunas puikiai žino, kas yra Polis Klė, ir mes ekspromtu perskaitome Vernonui dešimties minučių paskaitą. Gedesas pasveikina mane turint gerą skonį – staiga aš jam atrodau visai savas. Paskui Hju ima aiškinti man apie politiką. Aš linksiu galva, pritariu, kad Musolinis yra pabaisa, ir, ištiesęs ranką per stalą, uždegu Ursulai kelioliktą cigaretę. Bet kur Lend ir Gedesas Braunas? Terasoje žiūri į žvaigždes. Va taip.

TREČIADIENIS, SPALIO 30 D.

Motinai, matyt, sukėlė nerimą pono Prendergasto telegrama iš Niujorko. Ji perskaitė ją balsu: „Akcijų rinkoje chaosas. Skubiai reikia grynųjų“. „Grynųjų? – pakartojo ji. – Aš neturiu grynųjų“. Pasiskolink iš banko, – atsakiau ir nuėjau į antrą aukštą rašyti savo romano. Staiga man į galvą atėjo pavadinimas: „Mergelių fabrikas“.

1930

TREČIADIENIS, SAUSIO 1 D.

Naują dešimtmetį ir Naujuosius metus pasitinku kamuojamas nesunkių pagirių. (Išvakarėse: kokteiliai pas Fotergilus, vaka-

rienė su Roderiku „Savojoje“, Naujųjų sutikimas klube „500“. Guliausi 3.00.)

1929-ųjų apžvalga. Įsimylėjau Paryžių. Mano kambarių „Rembranto“ viešbutyje palaima. Anos manija ir Anos / Pulkininko mįslė. Bręsta jausmai Lend. „Bręsta jausmai“ – fui! Vis labiau myliu Lend. LV priimta. Pradedu MF. Atidėliojimas varo į neviltį. Rimta, gana pelninga žurnalistika.

Nauji draugai: Alisa Farino, Džozefas Darkeris, Lotė Edžfild (?).

Vis dar draugai (?): Piteris, Tesė, Hju Fotergilas.

Prarasti draugai: nėra.

Apibendrinimas: daug žadantys metai – deja, pripažinimas vis dar nepasiekiamas. Tikra rašytojo karjeros pradžia. Užsidirbau pinigų. 1929-ieji rodo, kad galiu pragyventi iš plunksnos.

SEKMADIENIS, SAUSIO 5 D.

Per vakarienę motina dramatiškai praneša, kad mes praradome butą Niujorke.

AŠ: Atsiprašau, kokį butą?

MOTINA: Mano butą 62-ojoje gatvėje. Ponas Prendergastas sakyti, jis prarastas.

AŠ: Kažkur nukišai savo butą?

MOTINA: Mes negalim sumokėti paskolos. Bankas jį pasiėmė.

AŠ: Gaila. Mielai būčiau kada nors jį pamatęs. Kodėl neliepi ponui P. parduoti kažkiek tavo akcijų?

MOTINA: Aš nesuprantu šitas dalykas. Mes turime tiek daug akcijos, bet jis sakyti, kad jie nieko neverti. Ničnieko.

AŠ: Ar sumaišyti tau kokteilį?

[KOVAS]

Glyb Pleisas Nr. 85A, Čelsis. Mano naujasis adresas. Išsinuomojau apstatytą butą pirmame aukšte visai netoli Kingz Roudo. Miegamasis, vonia, virtuvė, valgomasis ir antras miegamasis, kur įsirengsiu kabinetą. Atsivežiau knygas ir paveikslus – dabar tetrūksta kelių kilimų ir užtiesalų, kad butas taptų jaukus. Tris kartus per savaitę jo tvarkyti ateina tokia ponia Fuler. Ji sako, kad jos vyras prižiūrės sodą. Už tai jie teims 6 svarus per mėnesį. Užtraukiu užuolaidas, užsidegu židinį ir atsikemšu butelį vyno. Atrodo, Sirilas Konolis su žmona – artimi kaimynai* . Gerokai pasistūmėjau su „Mergelių fabriku“.

KETVIRTADIENIS, KOVO 27 D.

Šiandien išėjo LV. Padariau simbolinį gestą: išėjau į miestą ir nusipirkau vieną egzempliorių. Graži nedidelė knygelė neryškiais purpuriniais viršeliais, prieš antraštinį lapą – nedidelis idealizuotas Šelio portretas (autorius Vernonas Fotergilas). Pietūs „L'Étoile“ restorane su Roderiku ir Toniu Paueliu – šis dirba Dakverto leidykloje. Važiuodamas metro namo vis išsitraukdavau knygą, žiūrėjau į ją jusdamas jos svorį rankoje, paskui atsiversdavau kur pakliūva ir perskaitydavau sakinį ar du. Akys vis krypo į tekstuką apie autorių: „Ponas Mauntstiuartas yra Oksfordo universiteto absolventas. Šiuo metu rašo romaną“. Čia viskas gerai. Tačiau kodėl leidėjai būtinai turi reklamuoti kitas knygas paskutiniame viršelyje? Man atrodo, šitaip esu žeminamas. Man visai nerūpi, kad Katbertas Vulfas parašė dar vieną „dė-

* Sirilas Konolis (Cyril Connolly; 1903–1974), kritikas ir rašytojas. Tuo metu jis su žmona Džine gyveno Kingz Roudo Nr. 312A.

mesį prikaustančią ir reikšmingą" Dizraelio biografiją. Ką tu veiki mano gražiojoje ką tik išėjusioje knygoje, Katbertai Vulfai?

Tai atspindi dabartinę mano nuotaiką: apatišką – kol kas nė vienos recenzijos – ir pakilią – knyga mano rankoje, pirkau ją knygyne. Bet staiga panūstu būti šalia Lend ar Anos – arba net Liusės. Tačiau, užuot susitikęs su kuria nors iš jų, važiuoju pas motiną. Nors ji sakė, kad jai plyš širdis, jeigu išsikraustysiu iš jos namų, jau planuoja paversti mano kambarius savo studija.

– Studija? Ką tu veiksi?

– Nežinau, branguti. Tapyti, lipdyti skulptūras, šokti.

SEKMADIENIS, BALANDŽIO 13 D.

Palanki recenzija praėjusios savaitės „Times" literatūriniame priede: „Patraukliai ir su įkvėpimu". „Šelis, koks – labai tikėtina – jis iš tikrųjų buvo" („Herald"). „Morua nušluostyta nosis. Pagaliau turime anglišką Šelį" („Mail"). Paskambinu Roderikui ir sužinau, kad knyga perkama vangiai – kol kas parduoti tik 323 egzemplioriai. „O tos recenzijos? – sakau. – Nejaugi negalite užsakyti kelių reklamų?" Jis suvapa kažką neaiškaus apie kiekvienam metų laikui skiriamas lėšas ir pavasarinį deficitą. Sveikinimo laiškai iš H-D ir – nuostabu – Le Meino. Vienintelė bėda ta, kad mano romanas man nelabai berūpi. Parašiau apie 200 puslapių. Ko gero, nugalabysiu Anos antrininkę džiova ar kokia kita sunkia liga.

[BALANDIS]

Pirmasis vakarėlis Glyb Pleise. Konoliai, Lend, H-D su Sintija, Roderikas ir jaunas poetas, kuriuo jis susižavėjęs, – Donaldas Kunanas. Sakyčiau, nusisekė. Sriuba, aviena, biskvitas, sulaisty-

tas vynu ir užpiltas plakta grietinėle su šokoladu, sūriai. Daug svaigalų. Ir begalė įsiteikiančių kalbų apie LV, nes recenzijos ir toliau palankios. Konolis sako bandysiąs parašyti recenziją į „New Statesman“. Jis greitai įsižeidžia, bet iškart atsileidžia. Mudu prajuokino, kai išsiaiškinome, kad abu baigėme Oksforde istoriją su trečio laipsnio diplomu. „Anksti susimauk, – pasakiau, – tada galėsi kopti tik aukštyn“.

Lend išėjo paskutinė, ir prie laukujų durų mes pasibučiavome. Švelnus bučinys – gal būsimosios meilužės? Palydėjau ją iki Kingz Roudo, ir ten susistabdėme taksi. Ji sakė rugpjūtį būsianti Paryžiuje – bandysianti geriau išmokti prancūzų kalbą. Koks sutapimas, – atsakiau, – aš irgi ten važiuoju.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 22 D.

Pasiėmiau „Mergelių fabriką“ iš mašininkių ir nunešiau Roderikui į „S. ir D.“ Atrodė, jis nustebo pamatęs ją baigtą. „Pavadinimas man patinka, – tarė jis, bet paskui bailus jo atsargumas grįžo, ir jis pridūrė: – bet knyga ne per daug paleistuviška, ką? Mes negalime sau leisti, kad mūsų išleistą knygą uždraustų“. Atsakiau, kad knyga paleistuviška kaip reta, bet pasistengiau neperžengti padorumo ribų. Jis pasiūlė, kad dabar rašyčiau Kitso biografiją – anot jo, „Šelis perkamas labai neblogai“.

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 28 D.

Turiu pasakyti, Volesas ne juokais suirzo, kad rankraštį nunešiau pats. „Galima sakyti, atėmei iš manęs špagą ir vietoj jos įbrukai durklą“. Pasakiau, kad nesuprantu. „Dar galiu įdurti iki kraujo, bet bus nebe taip lengva“. Šiaip ar taip, „Spraimontas ir

Dru" pasiūlė 100 svarų, bet Volesui pavyko susitarti dėl 150, kai pasakė, kad ir Dakvorto, ir Čepmeno ir Holo leidyklos trokšta perskaityti rankraštį. Ta proga pavakarieniavome su juo restorane. Volesas gavo man daugiau užsakymų iš „Weekend Review" ir „Graphic". Mes sudarėme sąrašėlį temų, kuriomis rašyti jaučiuosi kompetentingas: anglų poetai romantikai, golfas, Pietų Amerika, Paryžius, Ispanija, Oksfordas, seksas, Britanijos istorija nuo normanų užkariavimo iki Kromvelio protektorato, šiuolaikinis menas ir jautienos konservai. „Koks tu įvairiapusiškas vyras", – pareiškė Volesas, šįsyk jo kandumą beveik galėjai pajusti. Kuo geriau jį pažįstu, tuo labiau jis man patinka. Man atrodo, jis žiūri į savo darbą kaip į kažkokį juokingą iššūkį, linksmybės šaltinį. Kalba nešyptelėdamas, visai kaip Basteris Kitonas. LV perkama geriau – parduota per tūkstantis egzempliorių. Jaučiu, kad žmonės apie ją jau kalba. Aną vakarą pristatydamas mane Sirilas [Konolis] pasakė: „Tikriausiai skaitėte Logano knygą apie Šelį".

PIRMADIENIS, LIEPOS 21 D.

Labai didelis pobūvis pas ledi Kunard* . Baugoka: pirmą kartą aukštosios visuomenės pokylyje. Dalyvavo Ivlinas Vo, Haroldas Nikolsonas, Dalsė Von-Target, Osvaldas Moslis, Imogena Grenfel... Vo pasveikino mane su Šelio biografija. Aš pasveikinau jį su „Niekingais kūnais". Jis parodė man Viljamą Gerhardį ir pasakė, kad tai nuostabiausias iš visų gyvų rašytojų. Paskui ėmė pasakoti, kaip jis mokosi norėdamas tapti Romos kataliku, ir postringauti apie popiežiaus neklystamumą ir skaistyklą. Turė-

* Ledi Mod Smaragdinė Kunard (Maud Cunard; 1872–1945), aukštuomenės dama, Nensės motina.

jau jį pertraukti – pasakiau, kad viską apie tai žinau. Jis atrodė apstulbęs, kai išgirdo, kad esu katalikas. Patikinau jį, kad visiškai atsimečiau nuo tikėjimo, ir jis su kvaila mina nurūko į šalį. Po galais – kam tokios padėties ir amžiaus žmogui gali prireikti keisti tikėjimą?*

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 8 D.

Paryžius. Vėl senajame, mielajame, gerai pažįstamame „Rembranto“ viešbutyje. Šiam metų laikui nebūdingas lietus tamsina šaligatvius, o įkyrus vėjas tranko langines. Lend atvažiuoja kitą savaitę. *Tu ne me chercherais pas si tu ne m'avais trouvé* [Neieškotum manęs, jei tau nepriklausyčiau. Paskalis]. Išėjau šeštą, išlenkiau taurelę „Lipp“ aludėje, paskui patraukiau Monparnasu susitikti su Benu „Closerie des Lilas“. Atėjau per anksti. Nors į „Chez Chantal“ neketinau eiti – visos mano mintys sukosi apie Lend – bet pamatęs, kad esu netoliese, užsukau. Ponia Šantal šiltai mane pasitiko ir pasiūlė pasirinkti kurią nors iš trijų merginų, su atlaso apatiniais besisukiojančių aplink. „Jūs juk žinote, kad man patinka tik Ana“, – atsakiau. „Bet Anos nebėra“, – tarė ji ir paaiškino, kad Ana pasakė išvykstanti ir kad jai nebereikia „dirbti“. Kur Ana – ponia Šantal nenumananti.

Pasijutau priblokštas, paskui nuliūdintas. Gyvenimas kartais taip pasielgia: pakylėja, paskui tėškia į šūdą. Ėmiau galvoti apie Anos manijos dienas, kaip ji įkvėpė „Mergelių fabriką“. Supratau: aš – savanaudiškai – galvodavau, kad Ana visuomet bus man prieinama, kad ji negali dingti lyg fokusininkui mostelėjus. Per vakarienę jaučiausi kiek prislėgtas, bet Benas buvo žvaliai nusiteikęs – galerija ėmė rodyti gyvybės požymius – ir daug kalbėjo

* Vo tuo metu buvo dvidešimt septyneri ir jis neseniai buvo išsiskyręs su pirmąja žmona.

apie Sandriną. Kaip suprantu, jos berniukas labai žavus. Tolumoje girdžiu skambant vestuvių varpus.

ŠEŠTADIENIS, RUGPJŪČIO 9 D.

Į Centrinį turgų. Paklausiu Anos daugiabučio durininko, ar ji čia tebegyvena, bet tas atsako, kad ji su savo „dėde" išsikraustę, kur – nežinoma. Sėdžiu bistro, kur kalbėjausi su Pulkininku, nusiminęs ir suglumęs, o kai geriau pagalvoju – ir šiek tiek piktas ant savęs. Gal tikėjausi, kad Ana paliks naująjį adresą savo nuolatiniams klientams? Pabėgti nuo tokio gyvenimo tikriausiai neapsakoma palaima. Anai viskas klosis gerai, ji turi savo gyvenimą. Aš turėčiau galvoti vien apie Lend.

ANTRADIENIS, RUGPJŪČIO 12 D.

Jaučiuosi labai nemaloniai. Gal nuo to, ką valgiau vakar *(blanquette de veau)*? Šiaip ar taip, iš ryto nuėjęs į tualetą jaučiausi, lyg šikčiau sieros rūgštimi. Visą dieną niežti, degina subinę – kai atėjau pas Lend, buvo ne kažin kiek pagerėję. Ji mėnesį gyvens pas verslininką ir meno kolekcininką Emilį Berlanžė, didelį Vernono Fotergilo globėją, neva norėdama geriau išmokti prancūzų kalbą. Berlanžė šeima gyvena Fošo prospekte, dideliame bute, nukabinėtame žemoko lygio peizažais. Vernono darbai tarp jų bent jau krinta į akį. Po paskutinio pasimatymo Lend pakeitė šukuoseną: nusidažė plaukus juodai ir, keista, dabar atrodo lyg velniškai patraukli šešiolikinė. Berlanžė šeimyna elgėsi žavingai. Gražios jų manieros tiesiog kankina ir kitiems yra nelyginant varžantys šarvai: baisu net pajudėti ir jauti, kad pasikasęs ar nusičiaudėjęs padarytum nedovanotiną *faux pas*. Nenuosta-

bu, kad liepsnojantis mano užpakalis neleido nė akimirkos apie jį pamiršti. Tarp svečių buvo toks Siprianas Djedonė* . Jis pasakė esąs rašytojas. „Tik mano laikai seniai praėjo, – puikia anglų kalba tarė jis. – Jeigu dabar būtų, na – 1910-ieji, jums būtų šiek tiek smalsu su manim susipažinti". Jis storas, geraširdis, beveik tobulai apskrito veido. Baigiantys nuplikti šviesūs plaukai kuokštais prilipę prie viršugalvio. Davė man savo vizitinę.

[RUGPJŪTIS]

Nusivedžiau Lend supažindinti su Benu į jo galeriją. Iš pradžių viskas klojosi gerai. „Turime palyginti, ką žinome apie Loganą – mano duomenys pasenę", – pasakė jai Benas. Vaikštinėdama po salę ir apžiūrinėdama paveikslus Lend tarė:

– Gedesui jie labai patiktų. Jis turi čia ateiti.

– Gedesui?

– Gedesui Braunui, kvailuti. Jis irgi Paryžiuje.

O dabar bloga naujiena. Benas dviem savaitėms išvyksta į Bandolį ir pakvietė mane važiuoti kartu. Man labai maga, bet negaliu palikti Lend Paryžiuje su Gedesu Braunu.

[RUGPJŪTIS]

Pietūs „Liutecijos" aludėje su Lend ir Gedesu Braunu. Jie labai laisvai jaučiasi vienas kito draugijoje ir žino kažkokį juokingą nutikimą apie Hju ir vieną iš šunų – kai prisimena, juokiasi iki

* Siprianas Djedonė (Cyprien Dieudonné; 1888–1976), rašytojas ir poetas. Priklausė vadinamajai „Kosmopolitų" grupei, tarp kurios narių buvo Valeri Larbo, Leonas Polis Fargas, Anri Levė ir kiti.

ašarų. Kai paklausiau, jie atsakė negalį paaiškinti – per daug sudėtinga.

Vėliau Lend papasakojo Braunui apie Beno galeriją ir iškėlė mintį, kad Benas galėtų būti idealus jo agentas, ir dar kur – Paryžiuje.

– Argi tai būtų nenuostabu, Loganai?

– Kas? Ė... nuostabu.

– Eime su juo pasikalbėti. Dabar, šiandien.

Kaip ji draskosi dėl to Gedeso Brauno – o jis sėdi sau ir kuo ramiausiai kramto kepsnį! Atsakiau jai, kad Benas išvažiavęs į pietus, prie Viduržemio jūros. Iš tikrųjų jis išvyks tik už poros dienų, bet geriau skradžiai prasmegsiu, negu padarysiu paslaugą Gedesui Braunui. Taigi vietoj Beno galerijos nuėjome į Brauno studiją prie Bastilijos kalėjimo. Atrodo, kad jis tapo vien mažas tamsias savo kaimynų galvas: išraiškingi kampuoti veidai, stilizuoti, daugybė juodos spalvos. Turiu pripažinti, kad darbai neblogi.

PIRMADIENIS, RUGPJŪČIO 25 D.

Darosi juokinga. Alpstu iš karščio Paryžiuje rugpjūtį, stengdamasis nutaikyti bent akimirką su Lend – eikvoju laiką, ir tiek. Berlanžė šeima turi namą Truvilyje, kur leidžia rugpjūtį. Pats Berlanžė grįžta į Paryžių dienai ar dviem, kai reikia tvarkyti reikalus, tad Lend retai būna čia. Guodžiuosi štai kuo: kai nematau jos, tas šlykštus Braunas irgi jos nemato. Tikriausiai man toks atstumiantis yra tas grakštaus vyriškumo ir cherubiniškų vešlių šviesių garbanų derinys.

Turiu pasakyti, kad vakarieniavau su Djedonė. Labai ramus, rafinuotas, bet drovus žmogus. Jis prisipažįsta esąs tikras anglofilas, bet iškart pažymi, kad simpatija mums nėra beatodairiška, o ribota itin įdėmaus jo žvilgsnio. Jis kalbėjo apie „Kosmopoli-

tus" ir literatūros padėtį Prancūzijoje prieš karą – kaip jie visi buvo pasinešę keliauti po užsienį, kokie dabišiai buvo, kaip aukštino *le style anglais*, kaip vertino malonumus, kuriais gali mėgautis turėdamas nedaug pinigų, ir kaip jie jusdavo kone lytinį pasitenkinimą išvykę iš tėvynės. Žodžiu, jie buvo pašaliečiai, tremtiniai, pasaulio piliečiai, klajūnai. Klausiausi apkerėtas, graužiamas pavydo. Jis sakė supažindinsiąs mane su Larbo – šis išvertęs „Ulisą" ir palaikąs labai artimus santykius su Džoisu („o su šiuo žmogumi bendrauti sunku"). Djedonė aiškiai yra labai pasiturintis – užtenka mesti akį į jo drabužius, kad suprastum. Viskas iki pat batų siūta pagal užsakymą. Pasak jo, rašo „kokius du ar tris nedidelius straipsnius per metus" ir metęs poeziją – „jauno žmogaus pomėgį". Gyvenimas jam – kultūra, malonumų ir egzotikos vaikymasis. Pernai pusę metų praleido Japonijoje, pasak jo – be galo žavingoje šalyje. Bandžiau išgirsti iš jo daugiau apie „Kosmopolitus". To pasaulio nebeliko, – atsakė jis, – karas viską pakeitė. Kai pagalvoju apie savo jaunystę, – pridūrė jis, – apie tai, ką laikėme savaime suprantamais, per amžius nekintančiais dalykais... Jaučiausi pakerėtas: toks turėjo būti mano, kaip literato, gyvenimas. Man reikėjo gimti dviem dešimtmečiais anksčiau. Sunku net įsivaizduoti, ką būčiau galėjęs, jei tada būčiau turėjęs 500 svarų per metus! Man iš paskos visur būtų sekiojęs tarnas. Šmėstelėjo būsimos mano knygos siužetas.

[RUGPJŪTIS]

Vis dar Paryžiuje. Nusprendžiau grįžti savaitei baigiantis. Mėnuo nuėjo šuniui ant uodegos. Dažnai užsuku pas bukinistus Senos krantinėse ir superku, kokias tik randu, Larbo, Fargo, Djedonė, Levė ir kitų knygas. Larbo „Turtingo mėgėjo eilės" mane tiesiog apkerėjo. Logano Mauntstiuarto „Kosmopolitai" – man

patinka. Kažin ką pasakys Volesas? Gedesas Braunas net pasikvietė mane vakarienės, bet sugalvojau dingstį atsisakyti – pasakiau, kad peršalau.

[RUGPJŪTIS]

Viens dans mon lit
Viens sur mon cœur
Je vais te conter une histoire
[Blezas Sandraras]

Erotiniuose sapnuose regiu Lend. „Chez Chantal" viešnamis man nieko nebereiškia. Vienas klajoju po šį dulkiną, saulės kepinamą gražųjį miestą, spoksodamas į turistus, tarsi šie būtų padarai iš kažkokios tolimos planetos. Nešiojuosi krūvelę plonų knygų ir skaitau „Kosmopolitų" kūrinius kavinėse ar vienas pietaudamas. Aš pasineriu į miegamųjų vagonų, Sibiro geležinkelio magistralės, rūko gaubiamų šiaurės miestų ir tobulos retai gyvenamų atogrąžų salų idilės pasaulį. Sapnuoju, kad važiuoju kupė su Lend; mudu nuogi susiglaudę gulime ant gulto ir visą naktį važiuojame į pietus. Ledų kibirėlyje dzingsi butelis šampano, ir mus užliūliuoja ritmingas ratų dunksėjimas į bėgius apačioje. *„Le doux train-train de notre vie paisible et monotone".*

Lend parašė laišką: pirmadienį ji atvažiuoja į Paryžių taisyti dantų. Ar galėtume kartu papietauti?

PIRMADIENIS, RUGSĖJO 1 D.

Taigi nusprendžiau pabūti Paryžiuje ilgiau – vien tam, kad gaučiau progą dar kartą pamatyti Lend. Pasitinku ją prie dantisto

namo. Ji sako, kad jai pakeitė didelę plombą. Nueiname į kairįjį Senos krantą ir pietaujame „Flore“ – omletas, mišrainė ir butelis vyno. Papasakoju jai apie Djedonė ir „Kosmopolitus“. Vynas – ir mintis, kad rytoj išvažiuoju – įkvepia man drąsos.

– Lend, – sakau, – privalai pasakyti man apie Gedesą.

– Ką turi galvoje? Jis mano draugas. Beje, nepaprastai juo žaviuosi.

– Bet ar jį myli?

– Tikriausiai – draugiškai.

– O jis, be abejo, myli tave. Kaip miela!

– Man labai nepatinka, kai tampi toks sarkastiškas, Loganai. Tuomet neįmanoma tavęs pažinti.

– Kažin ar gali už tai mane kaltinti.

Ji pažvelgė į mane atlaidžiai, su gailesčiu.

– Kas tau darosi?

– Tu žinai, ką tau jaučiu, – atsakiau, – bet vis tiek puikuojiesi prieš mane tuo Gedesu Braunu. Jeigu jis tau skirtas, rinkis. Nekamuok manęs šitaip.

Lend mane pertraukė.

– O aš maniau, kad esi rafinuotas rašytojas, turintis didžiulę gyvenimo patirtį, – stengdamasi nesišypsoti tarė ji. – Gedesas – homoseksualistas.

– Homoseksualistas?!

Šios popietės niekuomet nepamiršiu. Mudu su Lend grįžome į „Rembranto“ viešbutį. Langinės buvo uždarytos, kad būtų vėsiau. Patalynė buvo pakeista. Išsirengėme ir vos spėjome pasimėgauti nuogais kūnais šiugždančių iškrakmolytų paklodžių vėsa – jos iškart permirko mūsų prakaitu. Lend su savo kirpčiukais ir styrančiomis mergaitiškomis krūtimis. Bučiuoju ją ir liežuviu jaučiu metalu ir šaltmėtėmis atsiduodantį skonį, likusį nuo apsilankymo pas dantistą ryte. Paskui stebiu, kaip ji rengiasi, ir

pastebiu, kad jos sėdmenys ir šlaunys pilnesnės, negu įsivaizduodavau. Mėgaujuosi žinodamas, kad dabar žinau visus Lend ypatumus. Kol lydžiu ją iki traukinio, parvešiančio atgal į Truvilį, galvoje skamba didinga oratorija.

Tik dabar čia sėdėdamas susimąsčiau, ar buvau jai pirmas. Paklodėje nematau raudonos kraujo dėmelės. Hm?

[RUGSĖJIS–SPALIS]

Kelionės. Po Lend nebegalėjau grįžti į Londoną. Išvažiavau į Bandolį pagyventi su Benu. Paskui dvi savaitės Londone, tuomet – į Vieną: „Time and Tide" užduotis. Neskubėdamas grįžtu atgal: Berlynas–Amsterdamas–Briuselis–Paryžius (surenku daugiau medžiagos apie „Kosmopolitus") –Londonas. Lend su kitomis dviem merginomis gyvena bute Izlingtone.

TREČIADIENIS, GRUODŽIO 31 D.

Lend prie laukujų durų. Tėvams ir buto draugėms ji pasakė važiuojanti į kelių dienų pobūvį Škotijos gilumoje. Taigi turime tris dienas pabūti vienudu. Turime pakankamai maisto ir gėrimų atlaikyti mėnesio trukmės apsiaustį ir neplanuojame kišti nosies lauk.

1931

SEKMADIENIS, VASARIO 22 D.

Visą dieną skaičiau „Mergelių fabriko“ korektūrą. Keistas atsietumo nuo knygos pojūtis: ji turi tam tikro melodramiško žemųjų sluoksnių gyvenimo žavesio (svarbiausias mano veikėjas Lenoksas Deveinas beviltiškai apkerėtas Lidijos – Anos antrininkės; jeigu ji paprašytų, jis paženklintų save įdagu kaip valstietis jautį) ir, mano galva, man pavyko perteikti autentišką Paryžiaus atmosferą, bet atomazga šiek tiek apvilianti – turint galvoje, kaip knyga buvo kuriama, nieko nuostabaus. Labai subtili kraujomaišos tema: Pulkininkas knygoje žinomas kaip „dėdė“; jis valdo visą virtinę „dukterėčių“ – štai iš kur toks pavadinimas – kituose miesto viešnamiuose. Knygos gale Lenoksui pavyksta įduoti jį policijai, o jis pats su Lidija pabėga į Insbruką (sugalvok tu man!), ir ten ji miršta džiova.

Šįryt paskambino Lend ir pranešė, kad jai pasiūlė vykti į Indiją su kažkokia parlamento komisija tirti aplinkybių, regis, susijusių su Gandžiu ir Kongreso partija* . Kilniadvasiškai atsakiau, kad ji turi vykti – nevalia praleisti tokios progos ir pan. Aišku, jos pasiilgsiu, bet man reikia rimtai padirbėti – vėluoju atiduoti keturis straipsnius, tarp jų ilgą ir gana svarbų apie kubizmą vienam žurnalui.

Visą dieną krapštinėjuosi savo naujajame bute ir jaučiuosi pa-

* Mahatma Gandis (1868–1948), neseniai paleistas iš kalėjimo, tuo metu dalyvavo apskritojo stalo pasitarimuose su Indijos vicekaraliumi.

tenkintas. Židinyje dega liepsna, valgomajame ant stalo išskleista korektūra. Lend buvo čia penktadienį, ir bute vis dar justi jos paliktas kvapas. Nemažai prie to prisideda ir jos atneštas vazone augantis hiacintas, skleidžiantis stiprų aromatą. Be to, ji paliko šaliką. Prisimenu, kaip mylėjomės šeštadienio rytą, be to, kaip valgėme skrebučius su marmeladu sujauktoje lovoje, šalia ant staliuko garuojant arbatiniui. Jai išėjus vidurdienį nuėjau prie upės, išgėriau stiklą alaus ir suvalgiau pyragą su žlėgtainiu „Aštuoniuose varpeliuose". Paskui grįžęs toliau skaičiau korektūrą. Banko sąskaitoje turiu 800 svarų, dar 50 (aišku, iš jų reikės sumokėti komisinius Volesui) gausiu tą dieną, kai išeis knyga. Myliu Lend, jinai myli mane, jau išleidau vieną knygą, netrukus pasirodys antra, o man dar nėra nė dvidešimt penkerių. O kaip aš krimtausi po baigiamųjų egzaminų Oksforde! H-D buvo teisus: praėjus porai savaičių, tavo baigiamųjų egzaminų pažymiai nebedaro jokios įtakos tavo karjerai. Paimkime, pavyzdžiui, Ivliną Vo, Konolį, Išervudą ir mane – susidaro įspūdis, kad prasti pažymiai yra būtina sąlyga norint tapti literatu.

[KOVAS]

Šiandien Samner Pleise mane supažindino su senyva pora, majoru Ervinu ir jo žmona. Pasirodo, jie dabar gyvena mano kambariuose namo viršuje. „Viešniai, mokantys už butą", – sako motina ir pasakoja apie kitas bėdas, kilusias dėl baisiojo 1929 metų fondų biržų bankroto. Kaip supratau, ponas Prendergastas visą jos kapitalą investavo į amerikietiškas akcijas, o jos dabar daugmaž bevertės.

– Tai kas tau liko? – klausiu.

– Na, turiu šį namą, bet pajamos nedidelės. Daug skolinuosi iš banko – kaip man sakei.

Įkalbinau ją parduoti automobilį ir atsisakyti visų tarnų, išskyrus Enkarnasion. Atrodo, ji net ėmė paskolas, kad galėtų duoti pinigų man. Pasakiau, kad man nebereikia jos pašalpos, ir išrašiau čekį šimtui svarų, jei greitu laiku pritrūktų pinigų. Paprašiau jos Prendergasto adreso – jis vis dar Niujorke, bando ką nors išgelbėti iš griuvėsių.

– Jis nulaužtas žmogus, – su ašaromis akyse sako jinai.

– Neverk, motin. Viskas bus gerai.

– Taip, žinau. Bet aš vis galvoju: ką pasakytų tavo tėvas?

[BALANDIS]

Išėjo „Mergelių fabrikas". Kadangi LV turėjo pasisekimą, atsiliepimai pasirodo tuoj pat. „Neskoninga ir gėdinga" („Mail"). „Šlykščiai nemaloni stulbinanti knygiūkštė" („Times"). „Pono Mauntstiuarto gabumai akivaizdžiai atsiskleidžia rašant biografijas. Siūlome jam palikti grožinę literatūrą kompetentingesniems" („Criterion"). Ačiū Dievui, Lend Indijoje.

PIRMADIENIS, BALANDŽIO 27 D.

Šventiniai pietūs „Savojoje": LMS, Volesas, Roderikas ir pats ponas Spraimontas iš „Spraimonto ir Dru", atėjęs savo akimis pamatyti karvės, iš kurios jie melžia pinigus. Mudu su Volesu patenkinti kaitinamės komplimentų spinduliuose. Per tris savaites parduota beveik 11 000 egzempliorių, tuoj pasirodys penktas leidimas. Todėl Volesas pardavė knygą JAV (leidyklai „Dekeris, Praidas ir Vulfsonas") ir Prancūzijai („Cahier Noir"). „Spraimontas ir Dru" maldaute maldauja dar vieno romano. Volesas gudriai leidžia suprasti, kad tokios galimybės esama (to-

kiais atvejais leidžiu savo vardu kalbėti jam – imperatoriaus didžiajam viziriui), bet prieš romaną Loganas norįs parašyti knygą „Kosmopolitai“ – ar ne, Loganai?

– Pavadinimas man tikrai patinka, – sako Roderikas.

– Man taip pat, – skuba teigti ponas Spraimontas ir vos neišsitraukia čekių knygelės. – Apie ką ji? Apie keliones aukščiausia klase? Apie milijonierių gyvenseną?

– Tai prieš Didįjį karą gyvavusios prancūzų poetų grupės studija.

Pietums baigiantis jie pamato neturį vilties mane atkalbėti ir vaidina šiokį tokį entuziazmą. Mudu su Volesu liekame „Savojoje“. Pavasario saulės spinduliuose cigarų dūmai ritasi tiršti nelyginant ektoplazma. Volesas sako nekantriai lauksiąs derybų: jis ruošiasi pasiekti naują avansų už literatūros kritikos knygą rekordą.

[BALANDIS]

Lend grįžo, bet beveik tą pačią akimirką išvažiavo – su savo leiboristu – į Daremą ar Šefildą, ar dar kur kalbėtis su badaujančiais bedarbių šachtininkų artimaisiais. Gaunu 500 svarų avansą už „Kosmopolitus“. MF parduota 17 500 egzempliorių ir ji vis taip pat noriai perkama. Mano kolegos literatai mane niekina, bet jų panieką aš kaip nors ištversiu.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 14 D.

Pietūs su Lend „Rice“. Aš noriu švęsti, bet ji sako mieliau būtų suvalgiusi sumuštinį Gryn parke ar pyrago aludėje – kur tik nori, tik ne „Rice“. Ji pasakoja man skurdo šiaurėje siaubus, tad ir atmosfera ganėtinai šalta – atrodo, jos nė kiek nedomina nei mano sėkmė, nei tai, kad praturtėjau. Pasak jos, Oliveris Li ją

įspėjęs, kad Vokietijos bankai tuoj žlugs*, o jeigu taip nutiks, visa Europa galinti pakrikti. Sėdžiu, klausausi ir vienas išgeriu beveik visą šampaną netrukdydamas jai postringauti. Ji eina su manim į mano butą, bet negaliu sakyti, kad naktis buvo labai maloni. Aš labai trokštu mylėtis, bet susilaukęs griežto atsisakymo atvėstu. Ji išeina šeštą ryto, galima sakyti, neatsisveikinusi. Duosiu jai šiek tiek laiko.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 1 D.

Šiandien paprašiau Lend Fotergil už manęs tekėti, bet ji atsisakė.

[Čia pirmasis Londono dienoraštis nutrūksta maždaug šešiolikai mėnesių. „Mergelių fabrikas" vis dar gerai perkama. Rugsėjį LMS pirmą kartą lankėsi Niujorke prieš knygai išeinant Amerikoje, o spalį pardavė teises ekranizuoti „British Clarion Film" bendrovei už 1000 svarų. 1931 metų birželį ir liepą jis praleido Prancūzijoje – toliau rinko medžiagą „Kosmopolitams". Vasarą lankėsi pas Djedonė jo namuose Kersi. Rugpjūtį grįžo į Londoną ir, kaip jau tapo įpročiu, išvyko į Škotiją pas Diką Hodžą, kur vyko medžioklės. Tarp svečių buvo ir ledi Leticija Edžfild (Lotė) ir jos brolis Angusas Kaselis. Paskesniais mėnesiais LMS ėmė dažniau susitikinėti su Lote Edžfild – jie tapo gerai žinoma pora Londono visuomenėje, ir juos dažnai minėdavo garsenybių gyvenimui skirtose laikraščių skiltyse. (Kas toji mergina Logano „Mergelių fabrike"?) 1932 metų kovą LMS jai pasipiršo. Po trumpų sužadėtuvių jie turėjo susituokti Šv. Andriejaus bažnyčioje Norfolko grafystės Edžfildo miestelyje tų pačių metų lapkričio 26 dieną, šeštadienį.]

* Iš tikrųjų Vokietijos bankų griūtis įvyko liepą.

1932

PIRMADIENIS, SPALIO 31 D.

Einu į „Berną ir Milnerį"* paskutinį kartą matuotis kostiumo. Kaip visuomet Symuso Berno pataikavimai neįtikina: „Sakyčiau, puikiai guli, pone Mauntstiuartai". Vis dėlto ta pačia proga užsisakiau dar keturis kostiumus – tamsiai pilką vieneilį su ruoželiais, tamsiai mėlyną dvieilį, šviesiai žalio tvido su liemene ir lengvą languotą. Už visus – 300 svarų. Pietavau su Piteriu „Gebenėje". Tesė** su kūdikiu gyvena namelyje prie Henlio. Piteris traukiniu važinėja į Londoną, o kai dirba naktinę pamainą, pasilieka. Pasiūliau jam savo sofą Glyb Pleise, bet jis nuomoja kambarį pigiame viešbutyje prie Pedingtono stoties. Jis buvo kupinas šeimyninio gyvenimo džiaugsmų, bet aš pajutau malonumą, kad mūsų sena draugystė vėl kuo natūraliausiai tęsiasi – tarp mūsų neatsirado jokio santūrumo ar pykčio. Ne veltui sako: žmonių keliai išsiskiria pažiūrėti be jokios priežasties. Visi turime savų reikalų, tad negalime gaišti laiko vien tam, kad palaikytume ryšius su kitais. Jeigu draugystė atlaiko tokius neišvengiamus pertrūkius, vadinasi, ji tikra. Piteriui didelį smalsumą žadina Lotė: „Grafo duktė? Dieve, na ir aukštai užkopei, Loganai!" Pasak jo, Tesė labai nekantriai laukianti mano vestuvių. Piteris turi parašyti trečią vedamąjį apie Moslį ir BFS***. Pasakiau jam, kad esu susitikęs Moslį, ir jis man padaręs didelį įspūdį – bet

* LMS siuvykla Londone.

** Loganas ir Tesė vėl susitiko 1932 metais. Piteris Skabijus dabar dirbo „Times" redaktoriaus pavaduotoju. Piterio ir Tesės sūnus Džeimsas gimė 1931 metais.

*** Britanijos fašistų sąjunga, įkurta 1931 m.

tada jis buvęs leiboristų veikėjas. Kodėl politikai taip mėgsta uniformas? Visi tie juokingi žmogeliukai Europoje su savo karnavaliniais kostiumais... Šiaip ar taip, į daugelį dalykų, apie kuriuos susidarius tokiai padėčiai kalba Moslis, negalima numoti ranka kaip į fanatizmą ar pagyras – jis ne Musolinis. Piterio aš neįtikinu.

Paskui arbata su Lote ir Enida (privalau išmokti taip ją vadinti) „Kleridžo" viešbučio restorane. Enida šypsosi iki ausų. Kodėl man neduoda ramybės, kad jai taip patinku? Vestuvės artinasi – kaip aš noriu, kad ta diena kuo greičiau baigtųsi! Motina apimta panikos: kuo jai rengtis? (Aš niekaip negaliu jai išaiškinti, kad vesdamas ledi lordu netapsiu.) Atrodo, kad sukviesta visa Norfolko grafystė. Dikas Hodžas teigia, kad mano vedybos su Lote – „aukščiausio laipsnio klaida". Iš Diko galėjai tikėtis tokio šiurkštaus patarimo, bet tik ne likus iki vestuvių kelioms dienoms – jis išties kartais persistengia.

PENKTADIENIS, LAPKRIČIO 25 D.

Paskutiniai pasirengimai baigti. Mudu su motina apsistojome viename iš Svofamo viešbučių. Mums siūlė daugybę namų, bet tokiu metu nepajėgčiau būti kažkokio nepažįstamo žmogaus svečias. Šalta diena, vėjas plėšia lapus nuo medžių. Po pietų grįždamas iš pasivaikščiojimo mačiau didžiulį būrį varnėnų – lyg koks žuvų guotas jie nardė į visas puses. Toji masė visą laiką judėjo, mainėsi, tarsi visas tas atskiras paukštiškas smegenėles valdytų vienas protas.

Mane apniko baisios dvejonės. Lotė miela, gero būdo mergina, bet aš vis sugaunu save galvojant apie Lend: dabar man labiausiai rūpi sužinoti, ką ji jaučia. Tyčia nepakviečiau į vestuves nė vieno Fotergilo, užtat pakviečiau Gedesą Brauną – taip pat

tyčia (jis negalės atvažiuoti, bet atsiuntė kaip vestuvinę dovaną ganėtinai gražų piešinį). Tikiu – privalau tikėti – kad vedu Lotę ne vien tam, kad įskaudinčiau Lend. Vedu Lotę todėl, kad esu pasiruošęs vedybiniam gyvenimui ir ją myliu, o Lend manęs nereikia. Šiaip ar taip, tuokiuosi ne todėl, kad Lend atsisakė už manęs tekėti. Kai praėjusią vasarą vėl susitikau Lotę, buvau visai pamiršęs, kad Lend mane atstūmė.

TREČIADIENIS, LAPKRIČIO 30 D.

Monte Karlas. Viešbutis „Bristol et Majestic". Lotė po pietų snaudžia mūsų kambaryje, o aš sėdžiu fojė ir rašau šias eilutes. Medaus mėnuo sėkmingai eina. Mano žmona tokia miela ir graži. Pirmąją naktį praleidome „Kleridžo" viešbutyje. (Lotė buvo skaisti – ji sakė, kad jai skauda – Lend niekuomet to nesakė. Turiu liautis galvojęs ir rašęs apie Lend.) Kitą dieną sėdome į traukinį, paskui į garlaivį, kitą traukinį ir per naktį atvažiavome į šią keistą mažą kunigaikštystę.

Vestuvės, sakyčiau, praėjo neblogai. Vyriausiuoju pabroliu pakviečiau Angusą – kad nereikėtų rinktis iš Beno, Piterio ir Diko (jie visi buvo pabroliais). Keisčiausia buvo vėl pamatyti Tesę – su skrybėle plačiais kraštais ir kailiniu apsiaustu ji atrodė labai elegantiška ir turtinga. Kalbantis ji žiūrėjo man tiesiai į akis ir atrodė, kad visi mudviejų ištarti žodžiai turi slaptą prasmę. Žinau, kad ji nieko nepasakojo Piteriui ir kad aš ją vis dar traukiu. Turiu pasakyti, kad vietiniai – nykūs tipai. Kai kurie Lotės draugai londoniečiai įdomesni, bet mane baugina mintis, kad mums persikėlus į provinciją teks bendrauti su tais stuobriais. Ką tik užsisakiau brendžio su gazuotu vandeniu. Nereikėtų gerti nesulaukus vakaro, bet bala nematė – man juk medaus mėnuo.

[1932 M. GRUODIS – 1933 M. SAUSIS]

Kelionės. Monte Karlas–Specija (pamatyti Šelio paskutinį namą prie Leričio) –Piza–Siena–Roma. Roma–Paryžius (lėktuvu – čia tai bent kelionė!). Paryžius–Londonas. Londonas–Torp Geldingamas.

1933

[VASARIS]

Torpo dvaras Torp Geldingame, Norfolko grafystėje. Mūsų namas pusiaukelėje tarp Svofamo ir Noridžo. „Dvaras" pernelyg skambus pavadinimas šiaip visai maloniam dviejų aukštų ūkininko gyvenamajam pastatui iš raudonų plytų. Jis karaliaus Jurgio stiliaus, tik su švieslangiais ir prienamiu, atsiradusiais praėjusiame amžiuje, kad namas atrodytų solidžiau ir pateisintų „dvaro" pavadinimą. Tai mūsų vestuvinė dovana nuo Eltredo ir Enidos. Sodas užima kiek mažiau negu hektarą, o jo apačioje čiurlena upokšnis, įtekantis į didelį tvenkinį – šiandien jis visas užšalęs. Pats viduržiemis, tad ir nuotaika niūri.

Lotė su savo motina visą dieną perka baldus ir kalbasi su dekoratoriais, o aš sėdžiu savo kabinete ir apsimetu dirbąs. Buto Glyb Pleise gavau atsisakyti – kokia prasmė mokėti už tuščią būstą Londone – tad visos mano knygos, paveikslai, kilimai ir patalai sukrauti šiame mažame kambaryje su langais į pilką apšerkšnijusį sodą. Suvokiu, kad turiu labai mažai daiktų. Viskas, ką turime čia, Torpe, arba beveik viskas, parūpinta uošvių: na-

mas, baldai, automobilis daržinėje. Lotė tiesiog žavinga – ji taip džiaugsmingai kuria mudviem namus. Ji pradėjo vadinti mane Logiu – kai gulime lovoje ir niekas kitas negirdi, dar šiaip taip galiu pakęsti, bet šįryt išgirdau Enidą sakant: „Gal reikėtų apkalti paneliais Logio persirengimo kambarį?“ Kas čia bus, jei visas Norfolkas ims mane vadinti Logiu Mauntstiuartu?!

Vaikštau po „savo“ sodą. Turime sodininką, virėją ir tarnaitę. Einu į savo kabinetą, išdėlioju knygas ir žodynus – rašysiu „Kosmopolitus“. Ruošiuosi išversti nemažai jų poezijos ištraukų. Padirbėjęs valandą pamatau, kad man pavyko išversti dvi eilutes, bet ir tos labai prastai skamba. Taigi einu į savo svetainę, prisipilu viskio su gazuotu vandeniu ir užsirūkau cigaretę. Girdžiu virėją ir tarnaitę kalbantis virtuvėje. Pusė ketvirtos, bet už lango jau temsta – žiema. Gal kitą savaitę nuvažiuosiu į Londoną – aplankysiu motiną, nueisiu į Biblioteką, papietausiu su Piteriu, jeigu jis bus laisvas. Kažkodėl šįvakar pas mus vakarieniaus vikaras.

[KOVAS]

Savaitgaliui važiavome į Edžfildą. Nuo metų pradžios tai jau trečias mūsų savaitgalis, praleistas pas uošvius. Nepiktai papriekaištavau Lotei – kam mums reikia taip dažnai ten važiuoti, jeigu jos motina, galima sakyti, gyvena mūsų namuose. Lotė nutaisė įsižeidusios miną ir atsakė, kad Edžfildas jos namai – aš to nesuprasiu, nes tikrų namų niekada neturėjau. Aš užsičiaupiu.

[GEGUŽĖ–BIRŽELIS]

Jaučiuosi kaip rašytojas kastratas. Kastruotas gaidys, jautis ar kuilys. Čia, Torp Geldingame, aš tiesiog negaliu dirbti. Vėlai ke-

liuosi, sprendžiu kryžiažodį „Times“, vienuoliktą išgeriu džino su toniku, per pietus – butelį vyno. Paskui einu į savo kabinetą ir snūduriuoju prie knygų. Tada išgeriu viskio su gazuotu vandeniu, einu pasivaikščioti, išsimaudau, persirengiu, susiplaku kokteilį, pavakarieniauju, vėl išgeriu vyno, o pabaigoje išlenkiu stiklą brendžio ir surūkau cigarą. Lotė devintame danguje. Man dvidešimt septyneri ir man atrodo, kad kažkas užpuolęs iš pasalų pagrobė mano gyvenimą. Kažkur pasaulyje žmonės perka dvi mano knygas, mano pavardė pasirodo prie straipsnių laikraščiuose ir žurnaluose, o aš troškinuosi šitoje kaimo skaistykloje. Per daug dažnai matau savo uošvius. Retkarčiais iš Londono atvažiuoja paviešėti Angusas, bet kitų draugų kviestis nedrįstu. Mes rengiame vakarėlius ir patys esame kviečiami į vakarėlius – tada stengiuosi kuo daugiau išgerti. Kartą per porą savaičių važiuoju į Londoną susitikti su Volesu, Roderiku, motina ir tais draugais, kurie gali ateiti kartu papietauti. Į pobūvius Londone manęs nebekviečia – tarsi vedus ir persikėlus į Norfolką mano pavardę būtų išbraukę iš visų miesto svečių sąrašų.

Que je m'ennuie
Dans ce cabaret du Néant
Qu'est notre vie
[Leonas Polis Fargas]

PIRMADIENIS, LIEPOS 10 D.

Lotė ką tik grįžo iš Noridžo – ėjo pas daktarą – ir man pranešė esanti nėščia. Kūdikis gims gruodžio pradžioje – vadinasi, pradėtas kovą. Ką veikei kovą, Loganai? Nenumanau. Kaip jautiesi? Sakyk atvirai. Jaučiuosi apdujęs, priblokštas, apimtas panikos ir pykčio. Ar esi laimingas, žinodamas, kad tapsi tėvu? Kal-

tinu save – nenaudojau apsaugos priemonių, nors vienas vonios stalčius prigrūstas prezervatyvų. Privalau būti ramus. Mudu niekad nekalbėjome apie tai, kad laikas turėti vaikų.

Lotė netvėrė džiaugsmu, bet pamačiusi mano išraišką apsiverkė. Raminau ją – girdi, man didžiulis netikėtumas, bet esu neapsakomai laimingas. Ji nustojo verkti ir išėjo skambinti motinai. Grįžusi pasakė, kad Eltredas ir Enida primygtinai prašo atvažiuoti šiandien šventinės vakarienės. Ėmiau atsargiai klausinėti Lotę apie gaubtuką. Ji prisipažino kartais užmiršdavusi jį įsidėti – bet juk tai nesvarbu, ar ne, brangusai? Tikriausiai tokia lemtis. Lemtinga lemtis.

RUGPJŪTIS

Lotė prastai jaučiasi. Ji labai gležna. Svarbiausia – vaiko sveikata. Pirmą vasarą per daugelį metų nekeliauju kur nors užsienyje. Raitausi, apimtas kelionių geismo kančių. Londonas tuščias, visi kur nors išvažiavę. Mano mintis užvaldė keistos svajos apie Ispaniją.

Alikantė. Kartachena. Kelias iš Sevilijos į Granadą.

Galvoje skamba *Cante Andaluz*. Burnoje jaučiu sūdytos menkės ir kukurūzų paplotėlių riebalų skonį. Kumpanosė mergina Almerijos viešnamyje, man einant prasisegusi chalatą, kad pamatyčiau nuogą jos kūną.

Naujas gramofonas – pasidovanojau. Visą dieną Listas, Šopenas. Bramsas toks gražus, kad norisi žudytis. Debiusi: baisus *envie de Paris*.

Kaip vadinosi tas viešbutis Žiuan le Pene? „Midi“? „Central-Moderne“? „Beau Séjour“?

Visi rašytojai jaunystėje turi būti skurdžiai. Poreikis užsidirbti suteikia milžiniškos ištvermės ir energijos išteklių.

Nerašau, bet, garbė Dievui, staiga sužinojau, kas yra skaitymo džiaugsmas.
Šiuo metu mėgstamiausi rašytojai: Sternas, Gerhardis, Čechovas, Turgenevas, Mansfild.

Perėjau prie Monteverdžio. Klausausi dieną ir naktį. Lotė, irzli ir priekabi, nekenčia, kai iš ryto groja muzika. „Kodėl, mano brangioji?“ „Nenormalu klausytis muzikos prieš pusryčius“. Apibrėžk, kas yra normalu.

Kaime skaityti lengviau negu mieste. Reikia šį klausimą apsvarstyti.

Čechovas: „Nesu liberalas, konservatorius, laipsniškų reformų šalininkas, vienuolis ar indiferentas. Norėčiau būti laisvu menininku ir nieku daugiau“.

Logano Mauntstiuarto nuotaikos:

(a) normali – išoriškai ramus, viduje stojiškas
(b) nenormali – svaigalų sukeltas sentimentalumas. Viskas gyvenime miela ir gražu
(c) pavojinga – išoriškai nekalbus, viduje baisiausiai dygiuosi savimi

Prisimenu Ivliną [Vo] sakant, kad Oksfordas prasčiausiai parengė suaugusiojo gyvenimui. Jis sakė jautęsis gerokai brandesnis baigdamas mokyklą negu baigdamas universitetą. Apie mane to nepasakysi. IV, kaip ir Piteris, mylėjo Oksfordą; aš negalėjau sulaukti, kada išvažiuosiu iš to miesto.

Gracias a la vida que me ha dado tanto. [Ačiū gyvenimui, kuris tiek daug man davė.]

Prisiverčiu perskaityti po puslapį „Į jūros švyturį“ kiekvieną dieną, bet einasi neįtikėtinai sunkiai. Knyga atrodo tokia kvaila: palyginti su Katrina Mansfild, Virdžinijos Vulf kūryba labai „mergaitiška“. Kvaila, mergaitiška. Dieve brangus, – koks įspūdingas kritiko žodynas, Mauntstiuartai! Reikia vėl pradėti rašyti recenzijas, jeigu geriau nebeišeina. Matyt, pradedu prarasti įgūdžius.

Vakare pirmą kartą tapo vėsu. Kabinete norisi užkurti židinį. Begalinė vasara baigėsi. Pavakarėn vėlyvas saulės spindulys nutvieskė didžiulį spiečių mašalų virš tvenkinio sode. Ore tiršta sklandančių aukso dulkelių.

ŠEŠTADIENIS, GRUODŽIO 9 D.

Gimė mūsų sūnus. Čia, mūsų namuose Torpe, prieš pat vidurdienį. Sėdėjau svetainėje, išsigandęs, blogos nuojautos apimtas, kai atėjo išsišiepusi iki ausų pribuvėja ir nusivedė į antrą aukštą pas Lotę. Lotė išsekusi, bet laiminga. Man atrodo, kad tarp šonkaulių įsispraudusi plyta – vos galiu kvėpuoti. Pojūtis, kad visiškai nebevaldau savo gyvenimo – tai ne tas pats, kas nevaldau. Pavadinsime jį Lajoneliu Eltredu Mauntstiuartu.

SEKMADIENIS, GRUODŽIO 31 D.

Metų analizė. Ko gero, neverta nė rašyti. Jokių kelionių. Norfolkas–Londonas–Norfolkas. Vis labiau imu nekęsti Anglijos, jos kaimo, kelionių traukiniais, bažnyčių smailių, šmėstelinčių pro vagono langą. Nekenčiu suartų laukų. Nekenčiu žolės. Ne-

kenčiu traukinių vagonų apmušalų. Nekenčiu – (prašom užpildyti paliktą vietą).

Turiu puikų namą, tris tarnus (keturis, jei skaičiuosime auklę), gražią, turtingą žmoną ir mažą sūnelį.

Siekiai: pamatyti Veneciją ir Graikiją. Pabaigti „Kosmopolitus".

Nuveikti darbai: du prasti „Kosmopolitų" skyriai. Penki straipsniai, dvi knygų recenzijos. Graudu! Tačiau sprendžiant iš honorarų čekių esu klestintis rašytojas. LV ir MF vis dar turi didelį pasisekimą ir sukelia darbštumo ir sėkmės iliuziją. Kiek tai gali tęstis?

Nauji draugai: nėra.

Prarasti draugai: nėra.

Draugai po pertraukos: Piteris (Tesė?).

Abejotini draugai: Angusas (neregėtai paviršutiniškas žmogus – *un nul*).

1934

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 25 D.

Siaubinga, šiurpi akimirka per krikštynas vakar bažnyčioje, kai staiga dingtelėjo, kad nė vienas mano sūnus nieku gyvu neturėtų būti pavadintas Lajoneliu, juo labiau Lajoneliu Eltredu, bet šaukštai po pietų. Tai bent palikimas – Lajonelis Mauntstiuartas. Turėsiu sugalvoti jam pravardę: Madžas, Midžas, Bobo – bet kokią. Krikšto tėvais buvo Piteris ir Angusas, krikštamotėmis – Brena Aberdin ir Jantė Fordž-Doson. Tiesą sakant, Brena visai įdomi (mažomis dozėmis). Jantės – geriausios Lotės draugės – negaliu pakęsti.

Piteris liko nakvoti pas mus. Sėdėjome iki išnaktų, pasistatę grafiną portveino, ir šnekėjomės. Tesė negalėjo ateiti, nes tuoj tuoj turi pasirodyti kūdikis numeris du. Iš Piterio (dabar jis būna Londone nuo pirmadienio iki penktadienio) balso įtariu, kad jų šeimyniniame gyvenime kilo sunkumų. Jis pasakė man rašąs detektyvinį romaną – seka mano pavyzdžiu.

PENKTADIENIS, VASARIO 16 D.

Geras dešimt minučių stovėjau prie Lajonelio lopšio ir žiūrėjau į jį miegantį. Mėginau kiek įmanydamas atviriau išanalizuoti savo jausmus, bet į galvą lindo vien banalybės: kad visi kūdikiai atrodo panašūs pirmus tris gyvenimo mėnesius; kad jų kojų ir rankų pirštų nagiukai tiesiog stulbinamai mažyčiai, ir kaip gaila, kad jie taip vėlai pradeda kalbėti. Gal aš koks iškrypėlis: būtent dabar labiausiai norėčiau su juo kalbėtis. Ak, jeigu įvyktų stebuklas ir kūdikis galėtų pradėti kalbėti pirmosiomis savo gyvenimo savaitėmis – tuomet pasaulį mes išvystume visai kitaip, naujai.

Per vakarienę Lotė ėmė spėlioti, kur galėtume išvažiuoti vasarą, ir pasakė, kad mums reikės didesnio namo. Jame turės būti dar ir kambarys kūdikiui bei kitas auklei, be to, be mūsų miegamojo – dar du – jei apsilankytų „mamytė su tėtuku“ arba Fordžai-Dosonai. Galbūt Kornvalyje būtų smagu, ar ne, Logi?

[VASARIS]

Štai kur mano bėda, štai kodėl mano darbas nejuda iš vietos. Sugaišau visą popietę bandydamas išversti penkias Anri Levė „Vakarų Afrikos“ eilutes:

Dans la véranda de sa case, à Brazzaville,
Par un torride clair de lune Congolais
Un sous-administrateur des colonies
Feuillette les "Poésies" d'Alfred de Musset...
Car il pense encore à cette jolie Chillienne...

Šios eilės tik prancūziškai daro įspūdį – angliškai jos virsta banaliomis, gremėzdiškomis, praranda visą skausmingai melancholišką romantiką. Štai kuo neduoda man ramybės tie poetai kosmopolitai: karštis, Afrika, literatūra, *cafard*, seksas... Bet įspūdį daro tik prancūziškos eilės. „Kaitrioje Kongo mėnesienoje / Smulkus kolonijos pareigūnas / Varto Alfredo de Miusė „eiles". Ne, ne, ne. Mesk šį darbą, Mauntstiuartai.

TREČIADIENIS, VASARIO 21 D.

Vakar po pietų, nė kiek nepasistūmėjęs su trečiu „Kosmopolitų" skyriumi, nusprendžiau nuvažiuoti į Noridžą nusipirkti paką popieriaus rašomajai mašinėlei – bent jau tai atrodė rašytojui šiek tiek tinkama užduotis antradienio popietę. Pasakiau Lotei, kad grįšiu iki vakarienės, ir išvažiavau. Man privažiavus Norfolką kelias sekundes krito smarki kruša, paskui labai skaisčiai sušvito saulė. Dėl kelio darbų – buvo tiesiamas dujotiekis – eismas buvo nukreiptas stoties link, ir aš negalvodamas įvažiavau į stoties mašinų aikštelę. Kurį laiką ten sėdėjau mąstydamas apie savo gyvenimą ir ką darysiu toliau, o paskui nuėjau ir nusipirkau bilietą į Londoną.

Išėjęs į peroną prisiminiau trimestrų pabaigas Ebyje ir kaip ši stotis man simbolizuodavo vien nusivylimą bei pralaimėjimus. Bet šiandien, kai tuščiomis rankomis, neapsikrovęs – tik su lietpalčiu ir skrybėle – stovėjau laukdamas traukinio į Lon-

doną, pasijutau kaip niekad laisvas ir kupinas jaudulio. Noridžo stotis – vartai į pasaulį. Tai buvo neįtikėtinai gryno savanaudiškumo forma: galvojau vien apie save, apie nieką kitą – nei Lotę, nei Lajonelį, nei motiną. Norėjau tik vieno: mesti dabartinį gyvenimą ir pradėti naują.

Volesas mane nuo to atkalbėjo. Nuėjau į jo kontorą, pasakiau, ką padariau, ir paprašiau rasti man kokį laikraštį ar žurnalą, pasirengusį išsiųsti mane į užsienį – bet kur, tučtuojau. Jis mane nuramino ir paklausė, kas atsitiko. Viską papasakojau.

– O kur tavo mašina? – paklausė jis.

– Stovi priešais geležinkelio stotį.

– O raktai tavo kišenėje?

– Ėėėė... taip.

Išsitraukiau juos – savo nerūpestingumo įrodymą.

– Kur pasas?

– Namie.

Šaunusis, rimtasis, sveiko proto neprarandantis, pragmatiškasis Volesas. Taigi sukūrėme planą B. Paskambinau Lotei, surezgiau pasakėlę, kaip paskambinau Volesui, o šis bemat išsikvietė mane skubiu reikalu. Pasakiau grįšiąs rytoj. Volesas pasiūlė man pernakvoti jo namuose, ir ten pirmą kartą pamačiau jo žmoną Heterą bei tris jų sūnus ir dvi dukras, nuo devynių iki penkiolikos metų amžiaus. Kažkodėl šeimyninis Voleso gyvenimas anksčiau man niekados nerūpėjo, tad ganėtinai apstulbęs žiūrėjau į jį tos didelės, draugiškos šeimos viduryje.

Po vakarienės mudu susėdome svetainėje. Visos kambario sienos buvo nukabinėtos lentynomis su įvairiomis jo klientų knygomis. Jis paklausė manęs, kur norėčiau išvykti. Suminėjau Afriką, Japoniją, Rusiją. Bet kur iš tikrųjų norėtum? – neįkyriai klausinėjo jis. Į Ispaniją. Gerai, – atsakė jis, – tai turėtų būti nesunku sutvarkyti.

KOVAS

„Rembranto" viešbutis Paryžiuje. Volesui pavyko gauti man sutartį žurnalui „Graphic" dėl trijų straipsnių apie Granadą, Seviliją ir Valensiją. Už 500 žodžių mokės 5 svarus, išlaidų nepadengs. Kiek mažiau už mano įprastinius įkainius, bet mano padėtis neleido man derėtis. Man dar pavyko išpešti porą užsakymų „Art Review", tad turėčiau gauti dar ir šiokio tokio pelno iš šios išvykos. Atsisveikindamas su Lote ir Lajoneliu šiaip taip susilaikiau nenusišypsojęs kvaila džiūgaujančia šypsena. Ko aš taip ilgai delsiau? Ateityje negaliu leisti susikaupti manyje tai pragaištingai nevilčiai. Privalau pripažinti, kad aš ne namisėda. Mano būdui netinka uždaras kaimiškas anglo gyvenimas. Man būtinai reikia įvairovės ir netikėtumų. Mano gyvenime turi būti didmiestis – prigimtimi esu miestietis – bei kelionių perspektyva ir tikrovė. Kitaip aš išdžiūsiu ir mirsiu.

Vakar Benas nusivedė mane supažindinti su Pikasu jo studijoje. Benas ne itin gerai jį pažįsta, ir Pikasas atrodė irzlokas bei nelinkęs bendrauti, kol Benas užsiminė, kad aš vykstu į Ispaniją. Tada jis atlyžo ir davė man dviejų puikių restoranų Barselonoje adresus. Paklausiau, ką jis tapo, o jis atsakė, palauk ir pamatysi. Jis kalbėjo prancūziškai su ryškiu ispanišku akcentu. Vilkėjo marškinius ir ryšėjo kaklaraištį – man pasirodė keista, kad žmogus rišasi kaklaraištį tapydamas. Jis atrodė nedidelis, agresyvus žmogelis, ir aš pajutau, kad į Beną ir mane jis žiūri atsargiai – ką tie jauni anglai daro jo studijoje? Ar tik nesama kažkokio slapto tikslo? Sakyčiau, kad tam tikra prasme jis neklydo. Bet man tai buvo nė motais: aš tik džiaugiausi ištrūkęs iš Anglijos.

Pietavau su Pjeru Lamartenu, mano leidėju iš „Cahier Noir". Tai lieknas svajingas žmogus su užkritusia ant kaktos plaukų sruoga kaip pono Hitlerio. Kalbėdamas jis daro ilgas pauzes. Papa-

sakojau jam apie „Kosmopolitus“, ir jam pavyko apsimesti mandagiai susidomėjusiam, nors akivaizdu, kad kaip ir visi kiti mano leidėjai jis norėtų dar vieno romano. *„Les Cosmopolites sont...* – ilga pauzė – *un peu vieux jeu“* („Kosmopolitai“ lyg ir nebemadingi), – ir jis tarsi atsiprašinėdamas gūžteli pečiais.

Rytoj iš „d'Orsay“ stoties traukiniu išvažiuoju į pietus. Bordo dar spėsiu papietauti „Chapon Fin“ restorane. Paskui – į Tulūzą ir Perpinjaną, prie Port Bu kirsiu sieną, o iš ten pajūriu į Barseloną–Valensiją–Granadą–Seviliją. Manau, po Sevilijos gal dar patrauksiu toliau iki Lisabonos ir galbūt garlaiviu grįšiu į Sautamptoną.

Là, tout n'est qu'ordre et beauté
Luxe, calme et volupté
[Bodleras]

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 4 D.

„Metropolio“ viešbutis, Lisabona. Vakar traukiniu nuvažiavau į Sintrą. Diena buvo vėsi, ūkanota, bet tokie neryškūs vaizdai dar labiau kerėjo. Dieną kažkaip pavogė mano apsiaustą su pinigine ir pasu. Tai nutiko Kastelo da Penoje. Pasidėjau jį ant išorinės galerijos sienos ir nuėjau į tokį atsikišusį balkoną fotografuoti vaizdo į Arabidos kalnus. Kai nufotografavęs grįžau, apsiausto nebebuvo. Vaikštinėjau po pilį ir parką įdėmiai nužiūrinėdamas kiekvieną lankytoją, bet nieko įtartina nepamačiau. Paslaptis, sukėlusi man velniškų nepatogumų. Taigi šįryt nuėjau į konsulatą ir paaiškinau, kokioje keblioje padėtyje atsidūriau. Šiandien po pietų man išduos laikinąjį pasą. Nusiunčiau telegramą savo bankui, kad atsiųstų daugiau pinigų.

Vėliau. Štai kas nutiko.

Nuėjau į konsulatą, ir man liepė palaukti prieškambaryje – kelios medinės kėdės, stalas, nukrautas senais žurnalais ir praėjusios savaitės „Times“. Atsidarė durys, ir aš pakėliau akis tikėdamasis pamatyti pareigūną, bet išvydau jauną moterį. Nuostabu, koks staigus poveikis – tikriausiai jis išduoda mumyse giliai glūdintį atavistinį poravimosi poreikį. Užtenka vieno žvilgsnio, ir imi galvoti: „Taip, štai ji – moteris, skirta man“. Visi tavo kūno instinktai, rodos, užtraukia vieną giesmę. Kokie veiksniai susideda į daiktą ir sukelia tokį pojūtį? Antakio kreivė? Tarpelis tarp lūpų? Kulkšnies kampas? Riešo laibumas?.. Mes mandagiai nusišypsojome vienas kitam – du užsieniečiai, įklimpę biurokratijos pinklėse. Išskleidžiu laikraštį ir gerai į ją įsižiūriu žvelgdamas pro jo viršų.

Iš pirmo žvilgsnio veidas pailgas, liesas, ryžtingas. Antakiai labai lenkti, išpešioti ir padažyti pieštuku, lūpos irgi dažytos. Plaukai tankūs ir nepaklusnūs, rusvi su natūraliai šviesesniais kuokštais prie smilkinių ir ties kakta. Įsivaizduoju, kaip ji ryte peša juos šepečiu, bet paskui praranda viltį gerai sušukuoti. Ji vilkėjo gana elegantišku šviesiai žaliu drobiniu kostiumėliu. Ji išsitraukė iš rankinės portsigarą ir užsidegė cigaretę man nespėjus prišokti su žiebtuvėliu. Štai kur mano proga, – pamaniau: paprašysiu jos ugnies. Jau buvau beišsitraukiąs savo portsigarą, bet tuomet įėjo konsulo sekretorė ir tarė:

– Pone Mauntstiuartai, konsulas dabar priims jus.

Nuėjau į konsulo kabinetą ir lyg apdujęs pasirašiau, kad gavau laikinąjį pasą. Kai išėjau, prieškambaryje jos nebebuvo.

Mane apėmė nepaaiškinama absurdiška panika ir nerimas. Nuskuodžiau atgal pas sekretorę ir paklausiau, kur nuėjo ta jauna moteris. Pas kitą tarnautoją, – atsakė ji. Iš sekretorės žodžių supratau, kad ji važiavo automobiliu kartu su tėvu, pateko į avariją, jos tėvas buvo sužeistas (lūžo koja), ir jai teko spręsti sudėtingas draudimo problemas. Grįžau į prieškambarį ir ėmiau laukti pravėręs duris, kad matyčiau koridorių.

Pamačiau ją išeinant iš kabineto ir kiek įmanydamas nerūpestingiau išėjau į koridorių. Šypsojausi, visiškai nenumanydamas, ką pasakysiu. Ji susiraukė, ir tobuli pieštuku padažyti antakių lankai išsikreipė.

– Ar jūs kartais ne Loganas Mauntstiuartas?

– Taip, – negalėjau patikėti savo sėkme – ji skaitė mano knygas!

– Taip ir pamaniau, – paniekinamai atsakė ji ir nuėjo pro šalį. Nusekiau jai įkandin laiptais į gatvę.

– Luktelkit, – sušukau. – Iš kur jūs žinote? Mes pažįstami?

– Tikrai ne. Bet aš žinau, kad už mažiau negu dešimt ginėjų jūs į Londoną nevažiuojate.

Man pavyko prikalbinti ją užeiti kartu į kavinę. Užsisakiau stiklą *vinho tinto*, ji – mineralinio vandens. Sužinojau, kodėl ji taip pasakė. Ji dirba sekretore BBC Pokalbių skyriuje ir jos pareiga kviesti svečius. Jie bandė pakviesti mane pasikalbėti apie naujas Europos tapybos sroves ir sužinojo apie mano honorarus. Pasak jos, visas skyrius nusprendė, kad jie absurdiški.

– Kas jūs tariatės esąs? – paklausė ji. – Stravinskis? Golsvortis?*

– Turbūt dėl to kaltas mano agentas, – atsakiau. – Jis visuomet užsiprašo didelių honorarų be mano žinios. Aš pasipiktinęs.

– Jis jums tik kenkia, patikėkite manim, – gana priešiškai tarė ji. – Jūs iškart patekote į juodąjį sąrašą. Dešimt ginėjų? Juokinga, velniai rautų. Aš jį atleisčiau.

Atsakiau jau seniai galvojąs atleisti Volesą. Tada paklausiau jos pavardės.

– Frėja Deverel, – atsakė ji.

Frėja Deverel. Frėja Deverel. Jaučiu, kaip daužosi širdis, kaip kaista kraujas ir gniaužia kvapą vien rašant jos pavardę. Jos grožis kažkuo agresyvus. Jos lūpos truputį atsikišusios – ne todėl,

* Džonas Golsvortis (John Galsworthy) 1932 m. buvo apdovanotas Nobelio premija literatūros srityje.

kad būtų jas papūtusi ar patempusi, veikiau tarsi ruoštųsi pasakyti kažką netikėta. Ji aukšta, liekna, manau, neseniai pradėjusi trečią dešimtį, bet ne pagal amžių savimi pasitikinti. Ji pasakė, kad tėvo kojos lūžis labai rimtas, tad turbūt praeis dar savaitė, kol jį išrašys iš ligoninės ir jis galės keliauti.

– Rytoj plaukiu garlaiviu į Sautamptoną, – pasakiau, – bet gal šiandien galėčiau nusivesti jus pavakarieniauti? Gal man pavyks įtikinti jus išbraukti mane iš Pokalbių skyriaus juodojo sąrašo?

Sėdžiu čia, rašau šiuos žodžius, laukdamas, kada ateis laikas eiti į jos viešbutį pasimatyti. Tokių mūsų gyvenimo akimirkų trapumas mane baugina. O jei būčiau nepraradęs paso? O jeigu jos tėvas nebūtų patekęs į avariją ir susilaužęs kojos? O jeigu ji nebūtų atėjusi į konsulatą kaip tik tuo metu... Priekyje matyti tuštuma – tik žvelgdamas atgal matai, kokios visiškai atsitiktinės tos be galo svarbios sąsajos.

[BALANDIS]

Garlaivis „Garudža“. Laivas prancūzų, įgula portugalų. Pusė kajučių laisvos. Parašiau visus tris straipsnius „Graphic“, be to, reportažą apie savo apsilankymą Pikaso studijoje – neabejoju, kad Volesas kam nors jį įsiūlys. Visą rytą praleidau denyje – diena saulėta, gaivi. Vaikštinėjau, stengdamasis susikaupti, bent kiek aiškiau įsivaizduoti savo artimiausią ateitį.

Vakarienė su Frėja praėjo gerai. Sužinojau apie ją daugiau. Jos tėvas našlys, gyvena su jos broliu Češyro grafystėje. Kartą per metus Frėja atostogauja su tėvu. Labiausiai jie mėgsta keliauti į Vokietiją ar Austriją, bet dabar ji atsisako ten vykti dėl politinės padėties* – todėl ir leidosi į šią nelemtą kelionę į Por-

* 1933 m. Vokietijos kancleriu tapo Hitleris.

tugaliją. Frėja kur kas kairesnė negu aš. Su ja kalbėdamasis suvokiau, kaip atitrūkau nuo politikos, tad beveik susigėdau dėl savo abejingumo ir apatijos. Jai dvidešimt dveji, BBC dirba dvejus. Ji nori tapti savarankiška laidų vedėja – „Toje įstaigoje tai nelengva, patikėkite manimi". Ji kategoriškai nesutiko su manim kai kuriais klausimais, apie kuriuos šnekėjomės. Pasak jos, Pikasas – „šarlatanas", Virdžinija Vulf – „didžiausia iš dabartinių rašytojų", Moslis – „tragedija šaliai". Palydėjau ją iki viešbučio ir atsisveikindama ji stipriai paspaudė man ranką. Paklausiau, ar galėsiu pasimatyti su ja Londone, ir ji davė man savo adresą – ji nuomojasi butą Čizvike, name, kur gyvena dar aštuonios netekėjusios moterys. Ji žino, kad esu vedęs ir turiu vaiką. Pažadėjau su ja susisiekti, vos tik jinai grįš. Daviau jai savo vizitinę kortelę, ir ji balsu perskaitė adresą: „Torp Geldingamas... Turbūt labai toli". Atsakiau, kad ieškau buto Londone.

– Ar skaitėte kurią nors mano knygą? – vakarieniaujant paklausiau.

– Ne.

– Tai kodėl norėjote, kad dalyvaučiau jūsų laidoje?

– Nežinau. Kažkas buvo skaitęs jūsų straipsnį. Manau, mane suintrigavo jūsų pavardė.

Ne itin daug žadantis pagrindas draugystei, bet ši moteris mane visiškai pakerėjo. Frėja. Frėja. Frėja.

ANTRADIENIS, GEGUŽĖS 15 D.

Grįžtu į Čelsio rajoną. Ką tik sumokėjau rankpinigius už trijų mėnesių nuomą. Butas Dreikoto prospekte, pusiau apstatytas. Kambarys, nemaža svetainė, galinti kartu būti ir kabinetas, mažytis miegamasis, tualetas (be vonios) ir siaura kaip laivo virtuvė su sulankstomuoju stalu. Turėjau nusipirkti baldų: lovą (vien-

gulę – dvigulė nebūtų tilpusi), sofą, taip pat puodų ir keptuvių. Virš manęs gyvena pusamžė siuvėja lenkė, o po manim du tarnautojai, kaip įtariu – „žydri". Gatvė kažkokia beveidė, niekas su niekuo nebendrauja. Manau, ji puikiai tiks mano naujajam gyvenimui.

Frėja labai mėgsta baletą, tad praėjusį penktadienį nuėjome į „Žizel". Neslepiu ničnieko neišmanąs apie šokį (kažin kodėl? Visi kiti menai mane žavi), bet man labai patiko – turbūt sunku atsispirti grakštumui, elegancijai ir gražiai muzikai. Paskui restorane Frėja ėmė mane kamantinėti ir pasibaisėjo mano neišmanymu. „O jeigu aš pasakyčiau, kad menas ir literatūra manęs nedomina? – tarė ji. – Ką tuomet apie mane galvotum?" Mielai prisipažinau pralaimėjęs. Aš net jaučiausi laimingas, kad sėdžiu priešais ją ir prisipažįstu pralaimėjęs.

Dar atidariau naują banko sąskaitą, į kurią Volesas pervedinės visus mano honorarus. Eltredas duoda mums – tiksliau sakant, Lotei – 300 svarų per metus. Jų turėtų užtekti mūsų gyvenimui Norfolke. Pasakiau Lotei nuo šiol leisiąs „daugiau, gerokai daugiau" laiko Londone, bet neatrodė, kad ji labai prieštarautų. Svarbiausia, kad savaitgaliais būčiau namie – tai jos vienintelė sąlyga. Pasinaudodamas šiuo pritarimu patyliukais pervežiau daugumą savo knygų ir paveikslų į Dreikoto prospektą – man rodos, Lotė nė nepastebėjo. Volesas pardavė mano straipsnį „Susitikimas su Pikasu" žurnalui „Life" už 200 svarų.

[GEGUŽĖ]

Atsargiai, neskubėdamas merginu Frėją. Dėl pasimatymų tariuosi rūpestingai, labai iš anksto, apsimetu nenustebsiąs, jeigu ji atsisakys. Jai patinka valgyti restoranuose, o geria tiek pat kiek aš. Kol kas vengiu eiti ten, kur įpratęs – į „Gebenę", kavinę „Royal",

„Previtalio" restoraną – nenoriu, kad žmonės paleistų liežuvius. Mudu einame į kiną, meno galerijas, teatrą ir baletą. Praėjusią savaitę prieš eidami žiūrėti spektaklio išgėrėme pas mane, ir butas ją sužavėjo. „Vienas jaunuolis" iš BBC ja domisi, bet nemanau, kad jis galėtų būti man varžovas.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 8 D.

Vakar vienas iš Frėjos skyriaus viršininkų surengė kokteilių vakarėlį, ir ji mane pasikvietė. Jinai persirengė mano bute (staiga ji ėmė atrodyti labai rafinuota su tamsiai mėlyno krepo suknia ir aukštakulniais bateliais), ir mes taksi nuvažiavome į viršininko butą Haigeite. Jo pavardė Tervilis Stivensas. Jam per keturiasdešimt, bet visa galva jau balta kaip sniegas. Vakaras buvo šiltas, tad visi svečiai persimetė į kiemą. Kažkodėl apgirtau (prieš atvažiuojant Frėjai gėriau neskiestą džiną, kad nuraminčiau nervus), tad išėjau vienas, bandydamas prasiblaivyti. Bestovėdamas tame angliškame sode malonų vasaros pradžios vakarą pajutau, kaip visą mano kūną apima su niekuo nesumišęs pasitenkinimas. Mane stačiai nupurtė laimės ir geranoriškumo srovė. Apsidairęs pamačiau, kad Frėja žiūri į mane iš kitos vejos pusės. Tai meilė. Štai ką meilė gali tau padaryti. Mes žiūrėjome vienas į kitą ir akimis pasakėme tai vienas kitam. Tada Tervilis pašaukė ją vardu, ir jai teko nusigręžti.

Lyg koks automatas priėjau prie pulkelio žmonių, nes man pasirodė, kad tarp jų matau Tomį Bytį. Ko neapstulbau, išvydęs ten Lend. Mudu visai maloniai pasišnekėjome. Ji man pasakė ketinanti per ateinančius rinkimus balotiruotis į parlamentą. Ji klausinėjo apie Lotę ir Lajonelį, ką rašau ir panašiai, o aš savo ruožtu paklausiau apie kitus Fotergilus. Keista buvo po tokio artumo justi šaltuką tarp mudviejų. Tikriausiai, kai paprašai mer-

giną tekėti, o ji atsisako, santykiai nebegali būti tokie kaip anksčiau – pernelyg didelė žala padaryta. Matyt, žmogus gali pakęsti ne kiekvieną pažeminimą. Mums besikalbant priėjo Frėja, ir aš jas supažindinau. Tokiomis aplinkybėmis viskas kaip ant delno. Nežinau, kokius vos pastebimus ženklus duoda dalyviai – galimas daiktas, moterys jaučia juos geriau už vyrus – bet aš iškart suvokiau, kad (a) Lend žino, ką jaučiu Frėjai, ir (b) Frėja žino, kad Lend – buvusi mano meilužė. Tas trišalis pašnekesys tapo labai nesmagus ir sausas, tad išsiskirstėme, kai tik leido mandagumas.

Iš to vakarėlio man dar patiko tai, kad nedidelis mano žygis į literatūrą vis dar sukelia rezonansą. Elizabeta Bouin paklausė, kaip man pasirodė – kiek klastingai: „Jūs dabar pasakiškai turtingas, ar ne?“ ir manęs mažiausiai penkis kartus klausė, kada išeis kita mano knyga. Tervilis Stivensas labai gyrė LV ir sakė neabejojąs, kad surengsime kokią laidą per radiją, kai išeis „Kosmopolitai“.

Mudu su Frėja išėjome apie devintą ir Aukštojoje gatvėje pasigavome taksi. Paklausiau, kur ji norėtų nuvažiuoti pavakarieniauti. „Į Dreikoto prospektą“, – atsakė jinai.

Frėja nuoga. Dargi gražesnė. Strazdanėlės ant krūtinės ir pečių. Šlaunikauliai kiek atsikišę. Nežinau kodėl – mudviem abiem dar nėra trisdešimties – bet jaučiuosi gerokai už ją vyresnis. Susiglaudžiame mano viengulėje lovoje. „Niekados nepirkime dvigulės lovos, Loganai, – tarė ji. – Niekados. Visada turime miegoti viengulėje“.

Ji išbuvo visą naktį, o aštuntą ryto išėjo į darbą. Sėdžiu virtuvėje, apsivilkęs chalatą, ir rašau šiuos žodžius ant sulankstomojo stalo. Priešais guli per pusryčius valgyto jos skrebučio plutelės, ir širdis nori ištrūkti iš krūtinės. Galvoju apie Lotę, mudviejų gyvenimą, mūsų vaiką ir suvokiu, kokią siaubingą klai-

dą padariau ją vesdamas. Bet praeities nepakeisi. Noriu būti tik su Frėja – laikas, praleistas ne šalia jos, man neatitaisomai prarastas.

[BIRŽELIS]

Torpo dvaras. Ši vasara bus labai sunki. Lotė išsinuomojo namą Kornvalyje liepai ir rugpjūčiui. Pasakiau jai, kad beveik visą rugpjūtį turėsiu praleisti Prancūzijoje – rinksiu medžiagą „Kosmopolitams". Ji sutiko, bet paskui visą dieną vaikščiojo surūgusia mina. Žinau, kad ji nieko neįtaria.

Kilo problemų dėl pinigų. Mes viršijome banko kreditą, o kai Lotė paprašė skirti jai daugiau pinigų, Eltredas sunerimęs pasivedėjo mane į šalį pasikalbėti. Girdi, jis negalįs suprasti, kaip turėdama mano pajamas ir Lotei duodamus pinigus jauna šeima, neturinti mokėti kreditų už namą, galėjo įlįsti į skolas. Paaiškinau, kad Lotė leidžia pinigus negalvodama, o aš šiuo metu uždirbu labai mažai. Žinot, koks tas rašytojo gyvenimas – vieną dieną puotauji, kitą – badauji. Žinia, nė penso iš mano pajamų į mūsų bendrą sąskaitą nepatenka. Paraginau Lotę taupyti, bet ši mintis jai svetima. Mano honorarai už LV ir MF dabar kuklūs (nors MF turėjo netikėtai didelį pasisekimą Prancūzijoje), o pinigai už filmą, rodės, ištirpo kaip sniegas saulėje. Butas Dreikoto prospekte ir gyvenimo su Frėja Londone išlaidos suryja beveik viską, ką uždirbu už straipsnius, o kitą stambią sumą (apie 150 svarų) dabar gausiu tik įteikęs „Kosmopolitų" rankraštį. Jau pasiskolinau tos sumos (už ją turiu būti dėkingas Volesui) sąskaita, kad turėtume pinigų vasarai. Vežuosi Frėją į Biaricą.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1965 m. Įdomu, bet tuomet pirmą kartą gyvenime nerimavau dėl pinigų ir turė-

jau gerai planuoti, kam kiek lėšų skirti. Galiu teigti, kad iki 1934 metų birželio nė karto nesusimąsčiau, kaip aš – ar kas kitas – apmokės man pateiktą sąskaitą.]

BIRŽELIS

Lajonelis apsirgo krupiniu laringitu. Atrodo, jis ligotas vaikas. Anądien pasisodinau jį ant kelių, ir jis spoksojo į mane piktomis, niūriomis, nepažįstančiomis akimis.

Volesas sako, yra laisva vyriausiojo knygų apžvalgininko vieta meno žurnalo redakcijoje. Atlyginimas – 10 svarų per mėnesį, už straipsnius mokės papildomai. Matyt, jiems padarė įspūdį mano rašinys apie Pikasą. Žurnalas pretenzingas, brangus (kaip ir galima tikėtis, išlaikomas pretenzingo milijonieriaus filantropo), bet jo savininkai ir redaktoriai bent jau pripažįsta, kad menas kuriamas ir už šios salelės ribų. Sutinku negalvodamas – nors žinau turįs baigti „Kosmopolitus“ kiek įmanoma greičiau. Dvigubas gyvenimas brangiai kainuoja. O kas bus po „Kosmopolitų“?

PIRMADIENIS, LIEPOS 30 D.

Grįžau iš Kornvalio. Dieve, kokia kankynė! Kol buvome vieni, dar galėjau ištverti, bet kai atvažiuodavo svečių, darydavosi nepakenčiama. Jaučiausi, lyg mane būtų įkišę į kažkokį rafinuotų kankinimų kalėjimą. Angusas su Sele*, paskui Jantė su šeima. Laimė, nereikės matytis su Eltredu ir Enida. Atvažiavau į Londoną pirmu traukiniu ir nuėjau tiesiai į BBC pasimatyti su Frė-

* Selė Ros, Anguso sužadėtinė.

ja. Paskui nuėjome į artimiausią aludę ir susikibę rankomis gėrėme džiną su toniku. Ji gali išvažiuoti tik dviem savaitėms – dalį kasmetinių atostogų turės praleisti su tėvu.

Nuvažiuoju aplankyti motinos. Samner Pleise dabar keturi nuomininkai arba šeimos. Motina su Enkarnasion gyvena pirmame aukšte, kiti trys (tarp jų ir rūsys) išnuomoti. Prendergastas jau daugiau kaip metai nesirodo ir neduoda žinios. Priverčiau motiną parodyti visus jos finansinių sandorių dokumentus. Tėvas paliko jai namą Birmingame ir kito beveik 15 000 svarų vertės turto. Net nusipirkus ir pertvarkius namą Samner Pleise turėjo likti daugiau negu užtektinai, kad ji iki gyvenimo galo turėtų nemenkų pajamų (mažų mažiausiai 1000 svarų per metus), o aš – tėvo žadėtą aprūpinimą. Vis dar girdžiu jo žodžius: „Judu abu būsite gerai aprūpinti“. Abu. Pinigai buvo ne vien motinos – jie buvo ir mano. Didysis 1929 metų biržų bankrotas atėmė iš mūsų beveik viską. Apie nepateisinamas išlaidas – automobiliams, tarnams, man – nekalbu. Neapgalvotai investuodamas į JAV akcijas, Prendergastas prarado 8000 mūsų svarų – visą turtą, ir dar butą 62-ojoje gatvėje. Tikriausiai turėčiau pykti, bet visuomet sunku įsivaizduoti praradus tai, ko niekada neturėjai. Motinai bent jau priklauso namas Samner Pleise, nors ir labai liūdna matant, kad teko įsileisti į jį svetimus. Šiaip ar taip, iš nuompinigių ji turi pakankamai lėšų pragyventi. Virtuvėje pastebėjau tuščią džino butelį – reikės pasikalbėti su Enkarnasion prie keturių akių. Nėra ko nė sakyti, motina nesiliauja dejuoti, kad taip retai mato savo vaikaitį.

Rašau tai savo bute: Frėja čia gyveno, kol buvau Kornvalyje. Vazose pamerktos gėlės, butas sutvarkytas ir švariai kvepia. Mūsų siaurojoje lovoje nauji patalai. Girdžiu, kaip Frėja rakina duris. Trečiadienį mudu išvykstame į Prancūziją.

ANTRADIENIS, LIEPOS 31 D.

Susitikimas žurnalo redakcijoje. Man patinka Udas [Fojerbachas, redaktorius] – rafinuotas tamsaus gymio vokietis, trumpai dėstęs Desau „Bauhauzo" aukštojoje statybos ir meninio konstravimo mokykloje, o jis, atrodo, patenkintas mano straipsniais. Udo menininko ar meno kūrinio vertinimo kriterijai apibendrinti dviem frazėmis: *ganz ordinär* (labai eilinis) arba rodo *teuflische Virtuosität* (velnišką virtuoziškumą) – nė karto nesu girdėjęs, kad aiškintų smulkiau. Turiu pasakyti, kad man dabar bus gerokai lengviau spręsti. Jis užsakė didelį straipsnį apie Chuaną Grisą* – pasiūliau aš, bet ne todėl, kad turiu porą jo angliniu pieštuku darytų piešinių. Grisas nepelnytai neįvertintas, o dabar, miręs, jis nepateisinamai atsidūrė akinančių Pikaso ir Brako spindulių šešėlyje. Udas dar nori, kad paimčiau interviu iš Pikaso, jei man pavyks susitarti dėl jo per Beną. Udo visuotinės lygybės principas, atsineštas iš „Bauhauzo", man ima patikti. Žurnalo redakcija įsikūrusi viename dideliame kambaryje. Jo viduryje – apskritas valgyklos stalas, prie kurio sėdi visi: redaktorius, sekretorė, maketuotojas, korektoriai ir apsilankę rašytojai. Joks Anglijos žurnalas šitaip neorganizuotų darbo.

Išlipęs iš autobuso jau buvau beeinąs į Dreikoto prospektą, kai išgirdau kažką šaukiant mane vardu. Atsisukęs pamačiau Džozefą Darkerį, lipantį iš policijos automobilio. Mes pasišnekėjome, papasakojau jam apie Lotę, Lajonelį, kad persikėliau į Norfolką, ir atsiprašiau nebepalaikąs su juo ryšio.

– Kaip šeima? – paklausiau.

– Mus ištiko smūgis, – nudelbęs akis atsakė Darkeris. – Pernai mirė Tilda. Difteritu.

Nežinau, kodėl ši žinia taip mane pribloškė. Aš net žengtelė-

* Chuanas Grisas (Juan Gris; 1887–1927), tapytojas.

jau atatupstas, lyg mane kas būtų pastūmęs. Prisiminiau tą drovią amžinai atsiprašinėjančią moterį – dabar ji negyva ir iškeliavusi amžiams. Suniurnėjau kažką mandagaus, bet jis matė, koks aš sukrėstas. Dar pasakėme po keletą žodžių, ir aš daviau naująjį adresą. Parėjęs namo jaučiausi didžiai nuliūdęs. Papasakojau Frėjai savo reakciją, ir ji atsakė: „Mes nepasiruošę tam – mūsų amžiaus žmonių mirčiai. Mes manome, kad kurį laiką esame saugūs, bet tai tik svajonė. Niekas nėra saugus". Ji perbraukė delnais mano plaukus, paskui apsikabino ir atsistojo ant mano batų. Paskui perkišo koją per manąją. Jai patinka šitaip daryti – turi tokią keistenybę. Vadina tai „apkabinimu koja". „Pagavau, – sako ji tada. – Nepasileisiu, kol būsiu gyva".

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 3 D.

Biaricas. Benas išsinuomojo didelę vilą tarp Biarico ir Bidaro, mažiau negu už kilometro nuo jūros, su dideliu užžėlusiu sodu, kuriame auga daugybė medžių ir įrengtas betoninis baseinas. Viloje apsistojo Benas su Sandrina, Alisa ir Timas Farinai, mudu su Frėja, Siprianas Djedonė su savo mergina Mita, šokėja iš Gvadelupos, ir Gedesas Braunas (dabar – vienas iš Beno dailininkų) su savo draugu italu, taip pat tapytoju Karlu.

Kasdien prie baseino patiekiami pietūs tiems, kurie liko namie, bet niekas mums netrukdo važiuoti į Sen Žan de Luzo paplūdimius ar vaikščioti po kalnus.

Vakar per pietus buvo įsimintina akimirka. Gedeso ir Karlo nebuvo, o Siprianas buvo išvažiavęs į Biaricą taisyti akinių. Kai apmalšinome alkį ir nemažai išgėrėme, Alisa staiga nusisegė maudymosi kostiumėlio liemenėlę, nusinešė kėdę į atokaitą ir sėdėjo ten nuogomis krūtimis.

– Brangioji, gerai jautiesi? – nė kiek nesumišęs paklausė Timas.

– Žinai, kad man taip patinka, – atšovė jinai. – Kur kas maloniau, kai jauti, kaip vėjas glosto tau papus.

Tuomet visos kitos moterys prie stalo susižvalgė ir nusimetė vienokius ar kitokius viršutinę kūno dalį dengusius drabužius. Taigi antrąją pietų pusę visos tos dailios, gražios krūtys buvo išstatytos parodai. Iš pradžių reginys mane ganėtinai jaudino, bet po dešimties minučių ėmė atrodyti kaip pats natūraliausias dalykas pasaulyje. Sugavau Frėjos žvilgsnį – šviesos ir šešėliai, krentantys nuo bambuko pinučių, po kuriais sėdėjome, išmargino ją dryžiais kaip kokią tigrę. Ji ištiesė ranką už galvos pataisyti plaukų segtuko, ir aš žiūrėjau, kaip nuo to judesio jos krūtis pakyla ir susiploja, o šešėlių juostos prisitaiko prie naujos kūno padėties. Kai kiti nuėjo žaisti rutuliais, mes nemačiomis nuslinkome į savo kambarį.

KETVIRTADIENIS, RUGPJŪČIO 9 D.

Gedesas su Karlu kelioms dienoms išėjo tapyti į kalnus. „Per daug šviesos nuo vandenyno“, – paaiškino Gedesas. Mano galva, jis talentingas – ir tikrai daug dirba. Tas stačiokiškas, niūrus vaikinas man visai patinka, bet atrodo, kad jis manęs privengia. Jis man sakė vis dar matąs Lend ir leido suprasti, kad tarp jos ir Oliverio Li užsimezgęs romanas.

Rytas buvo apniukęs, tad mudu su Timu Farinu nuvažiavome žaisti golfo į „Plateau du Phare“ klubą Biarice. Timas žaidžia neblogai, bet mudviem abiem prastai sekėsi, nes seniai nebuvome treniravęsi. Buvau ką tik įridenęs kamuoliuką į devintąją skylutę ir ruošiausi smūgiuoti į dešimtąją, kai prie mūsų privažiavo vyras baltomis flanelinėmis kelnėmis, baltu sportiniu švarkeliu, prisistatė esąs golfo klubo sekretorius ir paklausė, ar neleistume įžymiam svečiui pažaisti pirma mūsų. Mo-

kestis už naudojimąsi aikštele mums bus grąžintas, – pridūrė jis norėdamas paskatinti ir mostelėjo ranka į du vyrus, žvirgždo takeliu einančius nuo klubo pastato. Jiems iš paskos ėjo patarnautojai su krepšiais.

– Jūs anglai ar amerikiečiai? – paklausė sekretorius.

– Aš anglas, – atsakiau.

– Tai Velso princas, – pasilenkęs prie manęs sukuždėjo jis.

Kai vyrai priėjo arčiau, aišku, iškart pažinau tą nediduką, gležno sudėjimo vyrą. Jis mūvėjo baltutėlėmis prie kelių susegamomis golfo kelnėmis, avėjo aulinukais. Plokščią tvido kepurę nešėsi rankoje, tad pamačiau, kad tankūs šviesūs jo plaukai nepriekaištingai ištepti briliantinu. Kartu ėjo aukštesnis vyresnis, kiek netvarkingai apsirengęs vyriškis, kurio mums nepristatė – spėjau, kad tai karališkosios šeimos tarnas.

Sekretorius nusilenkė ir paaiškino, kad šie anglų džentelmenai maloniai sutiko užleisti aikštelę.

Mes paspaudėme vieni kitiems rankas. Pasisakiau, kas esąs, ir pristačiau Timą.

– Jūs baisiai malonūs, – tarė princas. – Mes tik norėtume prieš pietus sužaisti trumpą partiją. Nenorime versti damų laukti.

Mes pasitraukėme ir žiūrėjome, kaip jie žaidžia. Princas užsimoja kažkaip sukaustytai, nerangiai – sakyčiau, nesportiškos prigimties. Jie nuėjo toliau, bet netrukus sosto įpėdinis pribėgo su nedegančia cigarete rankoje.

– Gal turite ugnies? – paklausė. Išsitraukiau degtukų dėžutę ir uždegiau jam cigaretę.

– Ar negalėtumėte jos man duoti? – paklausė jis ir nusišypsojo savo garsiąja šypsena.

– Mielai, sere, – atsakiau atkišdamas dėžutę.

– Ačiū. Kokia, sakėte, jūsų pavardė?

Atsakiau: Loganas Mauntstiuartas, sere.

Vėliau. Anot Beno, princas apsigyveno name netoliese. Su juo gyvenanti toji amerikietė, ponia Simpson, lydima tetos. Prasidėjo nešvankios spėlionės. Timas sako ją truputį pažinojęs prieš jai ištekant už Simpsono. Jis pažinojo ir pirmąjį jos vyrą – iš visko sprendžiant, buvęs baisus girtuoklis. Frėja nesuprato mūsų užuominų, tad paaiškinome, kad ledi Fernes išstumta ir kas naujoji favoritė. Ji apstulbo – nieko apie tai nežinojo. Man dingtelėjo, kad visas tas paskalas išgirdau iš Anguso Kaselio. Benas sakė, kad Paryžiuje visi žino apie tuos dalykus.

Kad ir kokie nereikšmingi tokie susitikimai – tik pamanykit, padovanojau būsimajam Anglijos karaliui dėžutę degtukų – manau, verta juos pasižymėti, antraip užmirštume. Kas dar įsiminė? Jis nebuvo pasirišęs kaklaraiščio.

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 17 D.

Frėja rytoj grįžta, o aš ruošiuosi pabūti iki mėnesio pabaigos – nors gal persikelsiu į Lo departamentą ir pagyvensiu ten su Siprianu. „Įsivaizduok, kaip aš pirmadienio rytą įžengiu į BBC, – mudviem gulint lovoje tarė Frėja. Jos balsas panėšėjo į aimaną ir kartu į šauksmą. – Ir įsivaizduok, kaip apie jus visus galvosiu. TAI NESĄŽININGA!“

– Turi mesti savo darbą, – tiesdamas prie jos ranką atsakiau.

– O ką man tada veikti? Tapti rašytoja?

ŠEŠTADIENIS, RUGPJŪČIO 18 D.

Frėja traukiniu išvažiavo į Paryžių. Primygtinai prašiau, kad ji apsigyventų mano bute – tegu įsivaizduoja, kad jisai jos – ir ji pažadėjo apie tai pagalvoti. „Jeigu įsikelsiu, – atsakė ji, – mokė-

siu savąją nuomos dalį". Paprieštaravau, bet ne visai nuoširdžiai: kiekvienas pensas man ne pro šalį. „Aš nebūsiu tavo kurtizanė, Loganai", – griežtai pareiškė ji. Aš jos labai pasiilgsiu.

Dienos prie jūros buvo stebuklingos. Aš rudai įdegiau, bet Frėjai, mano Šiaurės deivei, saulė taip nepatinka, kaip man. Ko negalima užmiršti: susikibę rankomis brendame tiesiai į putojančias bangas prie Andajaus. Nuogas stoviu vakare prie lango, žiūrėdamas į tamsų sodą, klausydamasis šaižaus cikadų čirpesio ir jausdamas, kaip vėsa apgaubia mano kūną, kol Frėja pašaukia grįžti į lovą. Ilgi pašnekesiai prie pietų stalo – atnešus daugiau vyno, kad užtektų visai popietei: Siprianas, Benas ir aš ginčijamės dėl Džoiso; Gedesas giria Braką, lygindamas jį su Pikasu; kalbamės apie tai, kokie pagiežingi Blumzberio grupės rašytojai, bet Frėja įnirtingai užsistoja jų įkvėpėją Virdžiniją Vulf nuo visų kaltinimų; nagrinėjame naująjį Skoto Ficdžeraldo romaną* (matyt, jo žmona pamišusi, – sako Alisa). Vakarai kazino. Šokame grojant džiazo orkestrui. Frėja išlošia tūkstantį frankų žaisdama akį – kaip nuoširdžiai ji džiaugiasi tais tarsi iš dangaus nukritusiais pinigais!

Benas elgėsi kaip diskretiškas ir tikras draugas, turint galvoje, kad buvo pabroliu per mano vestuves. Bandžiau jam paaiškinti padėtį su Lote, bet jis nenorėjo klausytis. „Man tai nerūpi, Loganai. Tu gyveni savo gyvenimą, aš – savo. Neteisiu tavęs – svarbiausia, kad esi laimingas. Tikiuosi, laikysiesi tokios pat nuostatos mano atžvilgiu". Patikinu, kad taip ir bus.

Benas man daug papasakojo apie Grisą ir kaip sunkiai jisai sirgo paskutinėmis gyvenimo dienomis. Jis sakė galįs gauti nedidelį, „bet labai rafinuotą" natiurmortą, nutapytą paskutiniais gyvenimo metais – jeigu jis mane domina. Kiek kainuos? – paklausiau. 50 svarų, – atsakė jis, – grynaisiais. Paveikslas ne mano

* „Naktis švelni".

išgalėms, bet vidinis balsas pakuždėjo, kad turiu jį pirkti. Benas tuoj pat nuėjo skambinti į Paryžių.

Galvoje sukasi neaiškios mintys sukurti romaną, kurio veiksmas vyktų čia, viloje, į kurią sukviesta svečių.

[LAPKRITIS]

Chuano Griso „Molinis ąsotis ir trys abrikosai" kabo virš židinio mano bute Dreikoto prospekte. Sienos nukabinėtos kitais mano kolekcijos piešiniais ir paveikslais, tapytais aliejiniais dažais. Rugpjūtį Frėja išdažė kambarį tamsia alyvų spalva ir šiais niūriais vakarais, artinantis žiemai, lempos, rodos, švyti šilčiau, atsispindėjusios nuo žalumos aplink.

Frėja nusprendė čia gyventi su sąlyga, kad apmokės dalį nuomos (5 svarus per mėnesį). Kiekvieną mėnesio pirmą dieną ji pedantiškai įteikia man penkinę (nesigėdiju pasakyti, kad man praverčia kiekvienas pensas – žiūriu, jau minėjau tai anksčiau, bet tai tikrų tikriausia tiesa). Mano skolos jau prilygsta visam „Kosmopolitų" avansui. Visi pinigai, uždirbti už „Mergelių fabriką", investuoti į pelningas ir saugias akcijas bei draudimo polisus. Jeigu bandysiu juos išgryninti, Lotė arba – dar blogiau – Eltredas tikrai pastebės. Volesas ragina mane įteikti „Kosmopolitų" rankraštį, bet aš vis kartoju neturįs laiko, nes pastaruoju metu daug rašau laikraščiams ir žurnalams, kad sudurčiau galą su galu. Pasiūliau parašyti monografiją apie Grisą, bet Volesas bemat atmetė šį siūlymą – girdi, turėsiu džiaugtis, jei gausiu už ją 10 svarų.

Anądien per pietus:

VOLESAS: Man rodos, sakei, turi minčių dėl kito romano.
AŠ: Kol kas tik bendrą sumanymą. Jis būtų apie būrelį jaunų žmonių, vasarą gyvenančių viloje prie Biarico.

VOLESAS: Puikiai sugalvojai! Tokį romaną aš skaityčiau.
AŠ: Pavadinčiau jį „Vasara prie Sen Žano".
VOLESAS: Jei pavadinime yra žodis „vasara", knyga negali neturėti pasisekimo. Rytoj galėčiau gauti tau 500 svarų avanso.
AŠ: Puiku. Bet kada turėčiau ją parašyti?
VOLESAS: Parašyk santrauką. Poros puslapių. O gal užteks ir kelių eilučių. Laikas nelaukia, Loganai.

Pastarieji jo žodžiai nuskambėjo grėsmingai – akivaizdu, kad geras vardas, kurį man pelnė „Mergelių fabrikas", tuoj nugrims į užmarštį. Taigi atsisėdau ir pamėginau šį tą surašyti popieriuje. Atlikau paprastą bandymą: prisiminiau, kas vyko Biarice, pakeičiau visų vardus, pridėjau įtampos, išorinių veiksnių (žmonos, buvusios meilužės). Staiga kaip ir Volesas pamačiau, kad šis sumanymas turi milžinišką potencialą: lytinis potraukis, užsienis, visi atsipalaiduoja vasaros karštyje prie jūros – bet kad ir kaip stengiausi, nieko išrutulioti nepavyko.

1935

[SAUSIS]

Užpustytas Torpo dvare. Sniego prinešta iki palangių. Būtų visai gražu ir romantiška, jei gyvenčiau čia su Frėja, o ne su Lote ir Lajoneliu – šis, atrodo, susirgo kokliušu. Girdžiu kovus, guobose pašaipiai kranksinčius gergždžiais balsais. „Frėja, Frėja, Frėja", – rodos, klykia jie.

Udas Fojerbachas paprašė manęs parašyti straipsnį apie „Bauhauzo“ mokyklą ir paskolino man fotografijų iš savo kolekcijos. Nusistebėjau merginų prie audimo staklių nuotraukomis – jos tokios gražios ir laisvos. Viena iš jų panaši į Frėją. Negaliu ištrūkti.

ANTRADIENIS, KOVO 5 D.

Vakarieniavome Luidžio restorane, paskui tęsėme kavinėje „Royal“. Čia vos ne spūstis, pilna nepažįstamų veidų. Pamačiau Sirilą su Džine ir šnektelėjau su jais. Jie atėjo su Laimanu? Lilandu? [nepavyko nustatyti]. Netrukus jie išėjo. Paskui pasirodė Adrianas Deintris* su draugais, visi apsirengę vakariniais drabužiais. Tarp jų buvo ir Virdžinija Vulf**, rūkanti cigarą. Leidau jiems atsisėsti prie mūsų stalelio ir prasidėjus visuotiniam šurmuliui pristačiau Frėją Vulf. „Judu čia vieni? – paklausė ji. – Kokie siaubingi žmonės! Kaip čia viskas pasikeitė!“

– Ką tik prie mūsų sėdėjo Sirilas Konolis, – tarė Frėja.

– Ar juodoji jo babuinė buvo kartu? – paklausė VV.

Frėja nesusigaudė, apie ką ji kalba.

– Jo žmona, ta lėlė-pabaisa.

Atsisukau į Frėją.

– Dabar supranti, kodėl ponia Vulf garsėja kaip žavinga asmenybė? – paskui atsigręžiau į VV. – Jums turėtų būti gėda!

Mes išėjome iš kavinės, o grįžę namo pirmą kartą rimtai susivaidijome. Frėja buvo kiek sukrėsta VV pagiežos. Aš pasakiau, girdi, neįmanoma įsivaizduoti, kaip žmogus, rašantis tokią lyrišką, subtilią prozą, gali būti toks tulžingas.

* Tapytojas, Dankano Granto draugas.

** Žr. „Virdžinijos Vulf dienoraštį“, IV tomas: 1931–1935 m.

– Jinai bent jau rašo, – nepagalvojusi atšovė Frėja. Vis dėlto ji skaudžiai man įgėlė, tad ėmėme ieškoti, dėl ko dar galime pasikivirčyti, ir, aišku, radome. Rašau tai ruošdamasis miegoti ant sofos ir girdžiu, kaip Frėja rauda už durų miegamajame.

TREČIADIENIS, KOVO 20 D.

Lankiausi neįdomioje koliažų ir fotografijų parodoje „Mayor“ galerijoje. Įdomesnis momentas tik susitikimas su ponia Vulf. Ji apsimetė manęs nepažįstanti ir nusisuko, kad išvengtų mano žvilgsnio. Akivaizdu, kad ji man nedovanojo.

Nuėjau į meno žurnalo redakciją ir gėriau vyną su Udu. Jis kantriai klausėsi, kol aš postringavau apie angliško meno vidutiniškumą. Jis man sakė, kad visuose Vokietijos miestuose kabinami užrašai *„Die Juden sind hier unerwünscht“* [Žydai čia nepageidaujami]. Sunku patikėti, kad tokie dalykai įmanomi. Bet Udas atsakė, kad dabar viskas darosi aišku. Iš atstumo priešmirtinę agoniją gali stebėti nejusdamas skausmo, bet tai ne vienintelis gyvenimo Londone pranašumas.

[KOVAS–BALANDIS]

Kelionės: Norfolkas–Londonas–Norfolkas. Paryžius–Roma (Velykoms, trys dienos su Frėja). Planuojame savo vasarą: keliausime į Graikiją. Ką man reikės sakyti L. šįmet?

[BALANDIS]

Dedu didvyriškų pastangų ir pagaliau užbaigiu „Kosmopolitus“. Nunešu rankraštį Roderikui; šis kandokai pakomentavo knygos trumpumą: neišeis nė 150 puslapių. (Atsakiau ketinęs pridėti verstų eilėraščių antologiją, bet apsigalvojau, nes tada knyga būtų išėjusi per daug didelės apimties.) Na, bent jau dabar jos atsikratei, – tarė Roderikas. O kaip tas romanas su nemažai sekso, kuriuo mane gundo Volesas? Leidžiu jam suprasti, kad galiu jį parašyti.

Frėja seka Velso p. ir ponios Simpson romaną susidomėjusi ir susižavėjusi – skaito apie jį amerikietiškuose laikraščiuose, kuriuos gauna BBC. Jos manymu, baisi gėda, kad didžioji gyventojų dalis beveik nieko apie tuos dalykus nežino. „Pasakoju apie tai visiems, – sakė ji, – visiems, ką tik sutinku“. Turiu pripažinti, kad po susitikimo su princu golfo lauke ta istorija žadina man smalsumą ir domėjimąsi. Patikimas šaltinis – Angusas (tikriausiai jis pažįsta kažką iš artimiausios princo aplinkos). Pasak jo, princas pametęs dėl ponios S. galvą – sekioja paskui ją it koks šunytis.

[LIEPA]

Galop pamelavau. Pasakiau, kad vykstu į Prancūziją darbo reikalais. Susitikau su Frėja Paryžiuje, ir nuskridome į Marselį. Iš ten garlaiviu nuplaukėme į Graikiją. Išsinuomojome automobilį ir leidomės į kelionę: Delfai–Nafplionas–Mikėnai–Atėnai. Spigino karščiai: mes troškome lietaus ir vėsių orų. Nusprendėme niekada daugiau šitaip neatostogauti – nuolatos ant ratų. Pernai Biarice buvo tiesiog idilė. Be to, vis ta pati senųjų kultūrų dieta – viena po kitos ekskursija su gidu po griuvėsius, kad ir

kokie gražūs būtų, kad ir kokius svarbius istorinius įvykius menantys – man nepakeliama. Mano mintyse Graikija virto didžiule krūva marmuro nuolaužų, mirgančių ūkanotame nuo karščio ore. Dulkių nusėtos alyvmedžių giraitės, tvankūs viešbučių kambariai, musės. Pasižadėjome grįžti kada nors pavasarį. Tik tiek, kad viskas neįtikėtinai pigu. Iš Atėnų nuskridome į Romą. Paskui traukiniu iki Paryžiaus ir galop vėl Londone. Pervargę, suirzę – įsivaizdavome, kad atostogos bus kur kas sėkmingesnės. Dabar mėnesį turėsiu praleisti su šeima. Man rodos, Frėja mėgausis vienatve.

[RUGPJŪTIS]

Gelbsti Dikas [Hodžas]. Ramus mėnuo pas jį Škotijoje su Lote ir Lajoneliu. Dvi savaites vieši ir Angusas su Sele. Žaidžiau golfą su Anguso draugu iš Sičio Ijanu Flemingu* . Jis atostogavo Kicbiuelyje. Papasakojau jam apie svilinančius Graikijos karščius, ir jis rekomendavo man vasarą vykti į Alpes – jam labai patinka Austrijos Tirolis. Parašiau apie tai Frėjai ir paprašiau pasirinkti norimą kalną kitiems metams.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 26 D.

Šiandien per pietus Piteris [Skabijus] dovanojo man savo trilerį – ar „šnipų romaniūkštį“, kaip kuklindamasis jį menkinamai pavadino. Tą knygą, pavadintą „Saugokis šuns“, kitą savaitę išleis Brauno ir Almėjaus leidykla. Tai tik lengvas skaitalas, – aiškino jis, – tavo knygoms nė iš tolo neprilygsta. Nemažai išgėrėme švęs-

* Rašytojas (1908–1964), sukūręs Džeimso Bondo personažą.

dami, ir Piteris prisipažino turįs romaną su kito žurnalisto, dirbančio „Times“ redakcijoje, žmona. Jis sakė Tesės nebemylįs, bet niekada jos nepaliksiąs dėl vaikų. „Ji miela moteris ir gera motina, bet aš pernelyg jaunas ją vedžiau“. Jis paklausė, kaip sugyvenu su Lote, ir atsakiau, kad puikiai. Laimingas žmogus, – atsakė jis. Vadinasi, posakis „Vesti paskubėsi – ilgai gailėsies“ ne visada tinka. Vos neprasižiojau jam apie Frėją, bet susilaikiau nusprendęs, kad dabar viską papasakodamas Piteriui sumenkinčiau savo santykius su ja. Mano gyvenimas su Frėja joks romaniukas ar vėjavaikiškas nuotykių ieškojimas. Be to, jaučiausi lyg ir užgautas, kad jis išdavė Tesę, ir piktinausi, kam Piteris atskleidė man tą savo dvigubą žaidimą. Visa tai, aišku, privertė mane susimąstyti apie savo paties padėtį. Lotei aš nieko nejaučiu. Taip pat ir nieko bloga. Lytinio mūsų gyvenimo iš esmės nebeliko – nors pastebėjau, kad pastaruoju metu ji ėmė kalbėti apie mažą broliuką ar sesutę Lajoneliui. Kai pasaulį išvydo Lajonelis, tais retais kartais, kai dulkinamės, būtinai užsimaunu gumytę. Paskutinį kartą (Škotijoje) ji paklausė: „Ar jos reikia? Šiąnakt nepavojinga“. Pasakiau, kad negalime sau leisti antro vaiko. Ji ėmė verkti, ir apsaugos priemonių nebeprireikė.

Tuo pat metu mudu su Frėja gyvename šį keistą meilės kupiną uždarą gyvenimą mano bute Dreikoto prospekte. Kai manęs nebūna, ji kaip kadaise bendrauja su netekėjusiomis draugėmis – nė vienos jų nepažįstu. Kai mes kartu, gyvename savanaudiškai, rūpindamiesi tik vienas kitu kaip kokia jaunavedžių pora. Kai ji ryte išeina į darbą, aš tvarkau savo reikalus Londone: einu į dalykinius pasimatymus, lankausi žurnalų, kuriems rašau, redakcijose, renku medžiagą Londono bibliotekoje, pietauju su draugais. Kai ji grįžta iš BBC, aš jau visuomet jos laukiu namie. Kuriuo nors dienos metu skambinu Lotei, ir mes keletą minučių paplepame. Atrodo, Lotė visai patenkinta ir nieko neįtaria. Be to, Londonas jai nelabai patinka.

Bet aš suvokiu, kad tokia padėtis laikosi jau daugiau kaip metai, ir man atrodo, kad netinkamai elgiuosi šitaip plaukdamas pasroviui. Kažkas staiga pasikeis – įvyks koks lūžis ar permaina – bet iki tol aš privalau padaryti savo ėjimą.

PENKTADIENIS, SPALIO 11 D.

Pietauju su Flemingu „Savojoje". Užmiršau parašyti, kad vėl žaidžiau su juo golfą Hanterkombe – jis labai netikėtai man paskambino ir pakvietė pažaisti – jiems trūksta ketvirto. Manau, kad jis turėjo kažkokį slaptą tikslą. Jam nepatinka biržos maklerio darbas ir jis domisi mano, kaip rašytojo, gyvenimu. Jis manęs paklausė, ar domiuosi pornografija; atsakiau, kad nelabai. Jis išdidžiai prisipažino turįs visą kolekciją. Tada kažkodėl – tartum šitaip būčiau paaiškinęs savo abejingumą erotikai – papasakojau jam apie Frėją, savo butą ir slaptą mūsų gyvenimą nuo pirmadienio iki penktadienio. Dabar aš tiesiog šlykščiuosi savimi, kad viską jam prisipažinau, ir, po teisybei, nežinau, kam taip pasielgiau. Mano galva, todėl, kad jis toks žmogus – labai savas tarp vyrų, linkęs bendrauti, kiek pasipūtęs ir iš pažiūros nepalaužiamai savimi pasitikintis – todėl norisi padaryti jam įspūdį. Svarbiausia, mano pasakojimas išties padarė jam įspūdį, ir todėl dabar jaučiuosi tik dar nesmagiau. Dieve, – tarė jis, – žmona provincijoje ir meilužė mieste! Pasakiau, kad žiūriu į tai kiek kitaip, ir, norėdamas nukreipti kalbą, pasiūliau jam perskaityti naująją Piterio knygą (tiesą sakant, ji nebloga – perskaičiau per dvi valandas, vienu prisėdimu). Tada jis pakvietė mane pažaisti vakare bridžą jo bute. Priminiau jam, kad turiu grįžti į Torpo dvarą pas žmoną ir sūnų. „Vadinasi, tavo mergina šiandien laisva, – jis nusijuokė parodydamas juokaująs. – Tai gal ji norėtų ateiti vietoj tavęs?" Nusišypsojau: Frėja pasidygėtų Flemingu.

Niekaip negaliu pasakyti, kas sudaro jo būdo esmę. Jis ganėtinai gražus vyras – juodbruvas, liesas – bet tas gražumas išnyksta, kai pažvelgi įdėmiau ir pamatai trūkumus: nevalingo žmogaus burną, graudžias akis. Jis draugiškas, geraširdiškas ir pažiūrėti įdėmiai tavęs klausosi, kai su juo kalbi, bet nėra nieko, už ką jį galėtum mėgti. Pernelyg sugadintas, pernelyg gerų ryšių turintis, pernelyg išpaikintas – visko gyvenime jis pasiekė nė piršto nepajudinęs.

[LAPKRITIS]

Frėja – staiga – paprašė nuvažiuoti pas jos tėvą. Ko? – paklausiau. Kad jis galėtų su tavim susipažinti, – atsakė jinai. O kam jam reikia su manim susipažinti? Todėl, kad vieną dieną tapsi jo žentu. Nusijuokiau, bet Frėja savo įpratimu žiūrėjo tiesiai man į akis nė nemanydama sukti akių. Turiu kažką daryti.

1936

 ANTRADIENIS, SAUSIO 21 D.

Vakar mirė karalius, o praėjusią savaitę – Kiplingas*. Rodos, netikėtai pranyko senoji Anglija, ir man kažkodėl darosi baugu. Tikriausiai įpranti, kad tie senukai yra kažkur netoliese, ir vi-

* Karalius Jurgis V ir Radjardas Kiplingas (Rudyard Kipling; 1865–1936). Velso princas dabar tapo karaliumi Edvardu VIII.

suomet junti, kad jie šmėsčioja tavo gyvenimo fone. Paskui jų nebelieka, kambaryje tarsi kiek mažiau garsų, ir tu atsisukęs dairaisi, ko stinga.

Keista pagalvojus, kad mūsų dabartinis karalius – princas, tas žmogeliukas Biarico golfo lauke.

KETVIRTADIENIS, VASARIO 27 D.

Le trentième an de mon âge. Dieve brangus – man trisdešimt! Turėčiau būti su Frėja Londone, bet Lotė surengė man netikėtumą: šokius Edžfilde. Viską sutvarkė paslapčiomis, labai sumaniai. Atvyko Benas su Sandrina ir savo vaiku; Dikas Hodžas iš šiaurės; Angusas su Sele ir, aišku, mano motina, Eltredas su Enida bei daugybė vietinių. Piteris su Tese negalėjo atvažiuoti, bet dėl to tik geriau, nes ir taip nesmagu: Benas su Sandrina žino apie Frėją, tad jaučiuosi nejaukiai, prasikaltęs. O ko tu nori? Juk pats kaltas, sakysi, ne? Negali pažindinti Frėjos su savo draugais, o paskui dejuoti, girdi, tau nesmagu, kai visi esate viename kambaryje su tavo žmona. Pats taip norėjai – taigi susitaikyk su tuo ir liaukis inkštęs.

Taigi man trisdešimt, ir neišvengiamas nusivylimo, neišnaudotų galimybių pojūtis šliaužia mano kūnu it koks virusas. Išleistos dvi knygos, turi išeiti trečia, esu šiek tiek žinomas kaip žurnalistas. Esu sveikas, turiu užtektinai pinigų gyventi be rūpesčių (namas provincijoje, butas mieste), žmoną ir sūnų. Be to, myliu gražią moterį, o jinai – mane. Tačiau man vis neduoda ramybės du dalykai. Pirma: per pastaruosius kelerius metus nenuveikiau jokio rimto darbo. Jaučiu, kad liko neišnaudota ta beribė dvidešimtmečio energija. „Mergelių fabrikas" buvo laimingas atsitiktinumas, o „Kosmopolitus" iš manęs reikėjo traukti

žodis po žodžio. Antra: tikroji mano laimė priklauso nuo Frėjos, bet ta laimė sukompromituota, suteršta begalės ją supančių melų ir išsisukinėjimų, dviveidiškumo ir išdavysčių. Tolygu kabinti gražų paveikslą tamsiame kambaryje. Galvoji: kam to reikia, kokia prasmė?!

[KOVAS]

Praėjusią savaitę išėjo „Kosmopolitai", bet kol kas knygą pasitinka kurtinanti tyla. Jaučiu, kad literatūros pasaulis atidžiai svarsto nežinodamas, kaip vertinti knygą: ką bendra „Mergelių fabriko" autorius gali turėti su šia šilta, visai ne mokslininko tonu parašyta saujelės menkai žinomų Prancūzijos poetų studija? Gal čia kokia apgaulė? Kas tie Larbo ir Levė, Djedonė ir Fargas? Gal aš tik be reikalo gaišau laiką ir padėjau tiek pastangų, kad dienos šviesą išvystų šis mažytis *jeu d'esprit*... Ne, ne be reikalo. Visuomet ragindavau save daryti tai, ką noriu, o ne tai, ką manau turįs daryti. Bet aš meluoju. Volesas iš anksto pardavė dar neparašytą „Vasarą prie Sen Žano" Spraimonto ir Dru leidyklai už 1000 svarų – 500 gausiu pasirašęs sutartį, kitus – įteikęs rankraštį. Milžiniška, tiesiog nerimą kelianti savo dydžiu, suma, ir staiga išsigąstu – gal man nepavyks tos knygos parašyti? Žinoma, bemat vėl pasijuntu turtingas – bent jau turtingesnis. Lotė nieko nežino apie šį sandorį. Paklausiau Frėjos, ką darysime su tokia krūva pinigų? O ji atsakė: kodėl mums nenusipirkus gražaus nedidelio namelio?

„Kualino" restorane vakar kaktomuša susidūriau su Piteriu. Jis buvo atėjęs su jauna moterimi. Pristatė man ją kaip Aną Vaiz. Kai ji nuėjo pasipudruoti nosies, ir mes trumpai likome vienudu, paklausiau, ar čia ta moteris, apie kurią jis man pasakojo. Oi, ne, – atsakė jis, – tas romanas baigėsi, čia jau kita. „Saugokis

šuns“ parduota beveik 10 000 egzempliorių. Jis bebaigiąs dar vieną knygą – „Naktinis traukinys į Paryžių“ – ir jeigu ji turės tokį pat pasisekimą, Piteris mes žurnalistiką. Jis pasakė, kad jam labai patikę „Kosmopolitai“ – jis nenumanęs, kad esu toks eruditas. Pasak jo, visus bauginąs knygos intelektualumas – visiems gėda pripažinti tokią savo kultūrinio išprusimo spragą. Man patiko jo pagyros ir mielai būčiau pasilikęs su juo ilgiau, bet turėjau susitikti su Udu – be to, Piterio mergina netrukus turėjo grįžti. Piteris, velniai griebtų, – koks laimės kūdikis! Ko gero, būčiau jam papasakojęs apie Frėją, jeigu būtume pietavę vieni. Du vėtyti ir mėtyti rašytojai, du seni draugai – fe, kaip šlykštu!

[1936 metų liepą Ispanijos generolai sukėlė maištą prieš teisėtą, bet kairuolišką šalies vyriausybę, ir prasidėjo kruvinas pilietinis karas. Iš pažiūros jis panėšėjo į klasikinį konfliktą tarp kairiųjų – respublikonų ir dešiniųjų – rojalistų. Kairieji – Liaudies frontas – visuomet buvo labiau susiskaldę negu jų priešininkai, nes susidėjo iš daugybės frakcijų (tarp jų – komunistų, anarchistų ir tredjunionistų), o jų pažiūros ne visuomet sutapdavo. Kai karas vis labiau įsiliepsnojo, ir Ispanija pasidalijo geografiškai, trapioje kairiųjų koalicijoje vis labiau ėmė ryškėti silpnumo ir įtampos ženklai. Dešiniesiems fašistams – kaip jie buvo vertinami – karinę paramą teikė diktatoriškos Italija ir nacistinė Vokietija. Prancūzija ir Britanija laikėsi neutralumo politikos. Tik Sovietų Sąjunga padėjo sunkioje padėtyje atsidūrusiems respublikonams.

Daug jaunų neabejingų europiečių stojo į internacionalines brigadas kautis su fašizmu, o rašytojai, menininkai ir intelektualai beveik visi kaip vienas stojo už Liaudies frontą.

Praėjus kuriam laikui nuo karo pradžios Volesas Daglasas sudarė sutartį su JAV spaudos agentūra Dusenberio spaudos tarnyba. Ši įpareigojo LMS nuvykti į Ispaniją ir komentuoti

konfliktą Amerikos skaitytojams. DST pasiūlė labai palankias sąlygas, ir LMS mielai sutiko. Jis du kartus vyko į Ispaniją siųsti reportažų apie karą – 1936 m. lapkritį ir 1937 m. kovą.]

PIRMADIENIS, LAPKRIČIO 2 D.

Barselona. Iš proto varanti sumaištis Užsieniečių biure. Man pasiūlė aplankyti ligoninę. Atsakiau, kad ligoninėje buvau penktadienį – dabar man reikia apsilankyti fronte. Ateikite rytoj, – pasakė jie. Tą patį siūlo jau ketvirta diena iš eilės. Taigi sėdžiu šioje kavinėje, geriu vermutą su selteriu ir stebiu merginas.

Keista matyti šį man pažįstamą miestą karo metu. Visi visų pastatų langai užklijuoti lipnios juostos kryžiais, kad nesudužtų per antskrydžius. Balkonuose kabo vėliavos. Visos dviejų spalvų – raudonos ir juodos. Ant kas antros gatvės kampo puikuojasi didžiuliai Markso arba Lenino ar Trockio portretai, ant visų sienų prirašinėta santrumpų: CNT, UGT, FAI, POUM, PSUC. Bet čia, Barselonoje, vyrauja CNT ir FAI – anarchistai.

Gatvėse tvyro karštligiško entuziazmo atmosfera. Žmonės atrodo kone apsirgę iš to susijaudinimo, kad sukūrė naują visuomenę – galima pamanyti, kad vyksta revoliucija, o ne pilietinis karas. Barselonos bėda ta, kad ji toli nuo karo veiksmų, taigi visi turi per akis laiko šnekėti ir analizuoti, regzti kokius sąmokslus ar intrigas. Visi žodžiai tampa girdimi per nesibaigiančius valdingus pranešimus, sklindančius iš garsiakalbių, pritvirtintų prie pastatų ir medžiuose. Dairausi aplink į odiniais berankoviais švarkeliais apsivilkusius jaunuolius – jie pasipūtę eina pro šalį, lyg kokie ginkluoti banditai užsikišę už diržų revolverius. Ir į ne mažiau pasitikinčias savimi merginas – be skrybėlių, raudonai dažytomis lūpomis ir begėdiška išvaizda. *En fête* Barselona: vaiz-

das panašesnis į vakarėlį gatvėje ar fiestą negu į ką nors rimtesnio – ar pražūtingesnio.

Grįžtu į viešbutį. Apsistojau „Majestic de Inglaterra" (tinkamas pavadinimas!) *Paseo de Gracia* alėjoje. Toks įspūdis, kad jame vien žurnalistai, prancūzai ir rusai. Kiek įmanydamas vengiu britų. Ką galiu pasakyti apie britų komunistus? Sakyčiau, *ganz ordinär*. Čia jie savimi patenkinti ir pasipūtę – Londone nedrįstų taip laikytis. Jų minos tarsi sako: „Matai? Aš buvau teisus".

Parašau reportažą Dusenberio spaudos tarnybai – 1000 žodžių apie miesto nuotaikas – paskui tramvajumi važiuoju į paštą jo išsiųsti. Prieš išvykdamas būtinai turiu nusigauti iki fronto.

TREČIADIENIS, LAPKRIČIO 4 D.

Man priskyrė specialų darbuotoją, padėsiantį palaikyti ryšius su vietos valdžia (visi žurnalistai, rašantys amerikiečių laikraščiams, gauna tokį). Tai Faustinas Anchelas Peredesas, kokių keturiasdešimties metų vyras. Kai susitikau jį Informacijos ministerijoje, vilkėjo įprasta anarchistų uniforma – medvilnės kombinezonu ir trumpu odiniu švarku – tačiau turiu pasakyti, kad dėl jos jautėsi truputį nesmagiai. Žylantys jo plaukai sutepti briliantinu ir sudėti tvarkingomis, į viršų sušukuotomis bangomis; veidas gražus, tik nusėtas duobučių – tarsi jaunystėje būtų persirgęs raupais. Užkalbinau jį ispaniškai, o jis man atsakė visai nebloga anglų kalba – vadinasi, inteligentas, ne darbininkas. Pasakiau jam norįs nusigauti arba į Madrido frontą, arba į Aragono – kur lengviau. Jis mandagiai atsakė padarysiąs viską, kad mano norai išsipildytų.

Susitikau Džofrį Brijetną, „New Statesman" korespondentą. Jis sakė, kad netrukus turi atvykti Sirilas Konolis.

KETVIRTADIENIS, LAPKRIČIO 5 D.

Faustinas (jis reikalauja, kad šitaip jį vadinčiau – mes visi dabar broliai) sako gavęs mums leidimą traukiniu važiuoti į Albasetę. Ta proga pavaišinu jį pietumis. Jis – keistokas santūrus žmogus. Paklausiau, ką veikė prieš karą. Atsakė, kad dirbo valdytoju La Lonchoje – Meno mokykloje. Valdytoju, – pakartojo jis, – ne dėstytoju. Ėmėme kalbėtis apie šiuolaikinę tapybą ir aš papasakojau jam susitikęs garsiausią La Lonchos auklėtinį. „A, Pablitą, – tarė jis ne itin šiltai. – Kaip jis laikosi? Turbūt nekiša nosies iš Paryžiaus?“ Jis man paaiškino kai kuriuos painius dalykus apie Liaudies frontą, kovojantį su Franku ir fašistais. Nekreipkite dėmesio į įvairias profsąjungas, – patarė jis, – nes imsite tik dar labiau nesigaudyti. Pagrindinės jėgos respublikonų pusėje – anarchistai, komunistai ir trockininkai. „Mes, katalonai, – aiškino jis kiek apgailestaudamas, – nusiteikę labai anarchistiškai ir, deja, vienas į kitą labai įtariai žiūrime. Frakcijos frakcijų viduje, o tose dar vienos. Valensijos komunistai vadina mus, barseloniečius, fašistais. Mes irgi vadiname Valensijos komunistus fašistais“. Jis gūžtelėjo pečiais. Bet jūs visi einate išvien prieš fašistus, – pasakiau. „Žinoma. Bet „fašistai“ – dar ir parankus keiksmas“. Ką manai apie komunistus? – paklausiau jo (aš viską užsirašinėjau). *„Buenos y bobos“*, – nusišypsojo jis. (Vieni geri, kiti kvaili.)

Viską perrašiau mašinėle ir išsiunčiau į DST Niujorke laišku. Siųsti telegramą nėra prasmės – išlaidoms pateisinti reikėtų kokios sensacingos žinios. Per šią savaitę jau uždirbau 300 dolerių iš spaudos tarnybos – tokių pelningų užsakymų dar nebuvau turėjęs. Išeina, kad per dvi dienas uždirbu 100 dolerių, be to, man apmoka išlaidas.

PENKTADIENIS, LAPKRIČIO 6 D.

Vos prašvitus važiuojame į geležinkelio stotį, bet milicininkai pareiškia, girdi, mūsų dokumentai netvarkingi. Siūlau Faustinui važiuoti į Valensiją – ten valdžia komunistų, gal su jais mums seksis geriau. Šiaip ar taip, ten respublikonų vyriausybės būstinė, – balsu svarstau aš, – be to, gal bus lengviau nusigauti į Madridą iš Valensijos negu į Albasetę iš Barselonos. Gal tu ir teisus, – mandagiai šypsodamas atsako Faustinas. *„En el fondo no soy imbécil, Faustino"*, – sakau aš. [Galų gale ir aš ne kvailys.] Jis net nusijuokė iš mano žodžių ir patapšnojo man per petį. Atrodo, palenkiau jį į savo pusę.

ŠEŠTADIENIS, LAPKRIČIO 7 D.

Valensiją vakar pasiekėme po maždaug dešimties valandų kelionės traukiniu. Faustinas nusivilko anarchisto kombinezoną ir apsirengė apdriskusį juodą valdininko kostiumą. Valensijoje grumdosi minios žmonių, bet jai stinga kiek pamišėliško Barselonos įkarščio. Kareivių matai daugiau negu milicininkų ir ginkluotų civilių, gatvėmis be perstojo zuja kariški sunkvežimiai. Daug pastatų apdėta smėlio maišais – vis dėlto iki fronto mažiau kaip šimtas kilometrų. Apsistojome viešbutyje „España" ir vakare suvalgėme po didžiulę porciją kepsnio su skrudintomis bulvytėmis restorane keistu „Idealaus kambario" pavadinimu. Salė buvo grūste prisigrūdusi gerai apsirengusių vyrų ir moterų. Akivaizdu, kad šis miestas nejaučia jokių nepriteklių. Nuėjome į valdžios įstaigą, ir man pasakė, kad galėsiu vykti į Madridą su grupe kitų užsienio žurnalistų po dešimties ar penkiolikos dienų. Manęs tai netenkina. Per pietus vėl prisirijome – šįsyk midijų ir krevečių, užsigerdami ąsočiu alaus. Faustinas po pietų trau-

kiniu grįžo į Barseloną. Jis paaiškino, kad Valensijoje nesmagiai jaučiasi. Tai suvokus, matyt, jį apėmė nerimas. „O juk čia irgi mūsiškiai“, – tarė jis. Mes atsisveikinome gana šiltai, ir aš jam pasakiau grįšiąs po kokio mėnesio. Iš čia ketinu plaukti garlaiviu iki Marselio, o paskui skristi į Paryžių. Ten parengsiu reportažą DST iš Valensijos, o paskui mėginsiu viską geriau organizuoti iš Londono. Antraip čia galiu kiurksoti ištisas savaites ir nieko nenuveikti.

Vakarop nuėjau į „Museo Provincial“. Uždarytas. Norėjau pamatyti Velaskeso autoportretą. Sakyčiau, visai nebloga mano viešnagės reziumė.

PENKTADIENIS, LAPKRIČIO 27 D.

Važiuoju savaitgaliui traukiniu į Noridžą ir Torpo dvarą. Širdyje sunku, lyg koks akmuo gulėtų. Londonas baisiai slegia po niekuo neatmieštos Barselonos aistros ir įkarščio. Tie jaunuoliai ir merginos kupini nuoširdžių įsitikinimų, visos vertybės jiems aiškios, jie žino tikslą ir nori padaryti pasaulį, kuriame gyvena, geresnį. Dabar vaikščiojant Londono gatvėmis, matant žmones susitraukusius, rūškanais, papilkėjusiais veidais, mane varo į neviltį.

Nuotaika dar labiau sugedo, kai susitikome su Angusu išgerti Vaito klube. Jis paklausė, ar nenorėčiau tapti klubo nariu (jis pasisiūlė mane rekomenduoti). Iškart atsisakiau, bet kad jis taip nesistebėtų, paaiškinau neišgalįs. Ivlinas [Vo] sėdėjo prie baro su kompanija. Su juo kalbėdamasis užsiminiau ką tik grįžęs iš Ispanijos ir papasakojau, kokį didžiulį įspūdį man padarė respublikonų dvasia. Jis su gailesčiu į mane pažvelgė išpūtęs žydras spindinčias akis. „Ispanija neturi nieko bendra nei su tavim, nei su manim, Loganai“, – tarė jis ir bemat sau prieštaravo pa-

klausdamas, ar mačiau sudegintų bažnyčių. Atsakiau matęs užrakintų, bet jokio priešiškumo dvasininkams ženklų neregėjęs. Tada jis nusuko kalbą ir ėmė klausinėti mane apie Eltredą ir Edžfildus. Kartais man atrodo, kad Ivliną dominu tik todėl, kad esu vedęs grafaitę* .

Visos kalbos prie baro sukosi apie karalių ir jo draugužę amerikietę. Pasigirdo daugybė nešvankių ir netgi tiesiog šlykščių spėlionių apie karaliaus „erekcijos bėdas“ ir kaip meistriškai ponia Simpson sugebanti jas pašalinti. Kodėl prisiimu jo gėdą? Jaučiu su juo kažkokį absurdišką ryšį vien dėl mūsų trumpo susitikimo ir todėl, kad daviau jam dėžutę degtukų, o jis paklausė mano pavardės. Akivaizdu, kad Barselonoje būčiau netikęs anarchistas.

PIRMADIENIS, LAPKRIČIO 30 D.

Jaučiausi nuliūdęs ir prislėgtas visą savaitgalį. Lotė, nors jai tai neįprasta, paklausė, kas atsitiko. Atsakiau, kad negaluoju, kad nekenčiu Anglijos ir noriu gyventi svetur, kiek įmanoma toliau nuo Britanijos. Peržvelgiau galimybes: Australija, Kanada, Malaja, Pietų Afrika, Honkongas... Bet anglų pilna visur – niekur nuo jų nepabėgsi...

ANTRADIENIS, GRUODŽIO 8 D.

Laikraščiai rašo vien apie karaliaus dvaro krizę. Man koktu. Tegul atsisako sosto dėl jos, – sakau, – taip ir reikia elgtis. Ispanai jį suprastų: jis nusprendė klausyti širdies balso, o ne proto, ir mūsų mažasis buržuazinis pasaulėlis pasibaisėjo.

* Tuo metu Vo buvo susižadėjęs su Lora Herbert, vėliau ją vedė.

Labai palanki „Kosmopolitų“ recenzija „Times“ literatūriniame priede, aišku, anoniminė. Pataiso man nuotaiką. Autorius, matyt, supranta, kodėl tie poetai įkvepia man tokius stiprius jausmus. Svarbiausia jiems buvo romantika, nuotykiai, gyvenimo jaudulys ir jo laikinumas bei su tuo susijęs liūdesys. Jie mėgaujasi viskuo maloniu ir karčiai saldžiu, ką gali pasiūlyti mums gyvenimas – taigi jie hedonistai, bet podraug ir stoikai. Man atrodo, kad tokia gyvensena verta žavėjimosi. Knygos parduota 375 egzemplioriai. Kaip ten sako – „išėjo iš spaudos negyva“? Kai susitikome, Roderikas lenkė knygą lyg šuns š... ant šaligatvio ir kalbėjo vien apie „Vasarą prie Sen Žano“ – jos teparašiau keletą puslapių, ir tuos paskubomis. Jaučiu, kad kurį laiką galiu apie ją negalvoti – visi tie Ispanijoje uždirbti doleriai gerokai pataisė mano finansinę padėtį. Kitą kelionę planuoju kovą. Žurnalas „Life“ užsakė ilgą straipsnį apie internacionalines brigadas (už 350 dolerių). Vieną savo reportažų iš Barselonos pardaviau žurnalui „Nash's“ už 30 svarų.

PIRMADIENIS, GRUODŽIO 14 D.

Karaliaus kalba per radiją* mane labai sujaudino. Ji buvo labai logiška, o apgailestavimo, pareigos jausmo ir sąmoningos aukos motyvai buvo labai tiksliai subalansuoti. Karaliaus balse girdėjai įtampą. Norėjau pasakyti, buvusio karaliaus, nes soste dabar turime Jurgį VI. Tai bent metai tie 1936-ieji: mažių mažiausiai jie įeis į Britanijos istoriją kaip metai, kuriais valdė trys karaliai, nors ir kaip trumpai. Frėja pažiūrėjo į sosto atsižadėjimą visai kaip aš (nors aš jos nuomonei jokios įtakos neturėjau), o Lotė

* Karalius atsisakė sosto ir tapo Vindzoro hercogu. Savo sprendimo priežastis jis paaiškino tautai per radiją gruodžio 11 d.

baisiausiai pasipiktino. Tai ką jam reikėjo daryti?! – paklausiau aš sekmadienį (mes pietavome Edžfilde, ir visi sėdintieji prie stalo mane užsipuolė). Jis negalėjo nė svajoti ją vesti, – aiškino Lotė. Anglijos karalienė negali būti du kartus išsiskyrusi – kokį pavyzdį ji rodytų?! Ne, ne, – atsakė Eltredas, – jam reikėjo išsiųsti ją metams į Ameriką, apsimesti, kad viskas baigta, ir visi būtų ją pamiršę. Tada jis galėjo patyliukais įtaisyti ją kokiame nuošaliame Londono kampelyje – ir vėl su ja susitikinėti be menkiausio triukšmo. „Ar tai nebūtų šiek tiek ciniška? – paklausiau. – Gal ir šiek tiek žema?“ Eltredas nuoširdžiai suglumo. „Ką, po galais, tu nori pasakyti?! – atšovė jis. – Jis juk karalius. Jis gali daryti, ką tik, rupūs miltai, panorės“. Jie mane verčia vemti – visi iki vieno.

1937

[TREČIADIENIS, KOVO 10 D.]

Tulūzos oro uostas. Laukiu lėktuvo į Valensiją – vėluoja vieną valandą. Šiandien trečiadienis – pirmadienio vakarą išvykau iš Londono. Ko gero, dar neatsitokėjau nuo sukrėtimo: nenumanau, ką palikau Anglijoje. Netiesa – puikiai žinai, ką palikai. Nežinai kitko – ką rasi grįžęs.

Štai kaip viskas nutiko. Kaip visuomet savaitgalį praleidau Torpo dvare. Anksti atvažiavęs traukiniu nusipirkau keletą daiktų, praversiančių Ispanijoje (galingą žibintuvėlį, 500 cigarečių, daugiau šiltų drabužių). Į butą Dreikoto prospekte grįžau po pietų. Padėjau drabužius ant lovos ir buvau bepradedąs krauti juos į

lagaminą, kai suzvimbė durų skambutis. Nulipęs į laiptų apačią atidariau duris ir pamačiau stovinčias Lotę ir Selę [Ros] – jos džiaugėsi šitaip netikėtai mane užklupusios. Lotė pasakė: „Palikai namie rankraštį, o mums pasidarė nuobodu, tad nusprendėme dienai atvažiuoti į Londoną“ ar kažką panašaus. Ji padavė man aplanką (dvidešimt keturi siaubingi puslapiai „Vasaros prie Sen Žano“ – neturėjau jokio noro imti jų į Ispaniją ir tyčia palikau Torpo dvare).

– Nagi, Loganai, gal nesiruoši pakviesti mūsų į vidų? – paklausė Selė.

Ką aš galėjau atsakyti? Kas man beliko? Bute Selė iškart viską suprato ir pasileido netgi ne plepėti, o tratinti kaip iš kulkosvaidžio. Lotei prireikė keliomis sekundėmis daugiau, ir aš pamačiau, kaip ji sustingsta, ir jos: „Koks jaukus...“ jai besidairant nuščiūva burnoje. Į miegamąjį, virtuvę ir tualetą jos nėjo – nebereikėjo. Jos iškart pastebėjo pėdsaką, kurį būste palieka moteris. Jis juntamas ir rūmuose, ir drėbtinėje trobelėje; jo su niekuo nesupainiosi: tai tvarka, visiškai kitokia negu ta, kurią gali palaikyti net tvarkingiausias vyras gyvendamas vienas. Jos tikėjosi pamatyti kažką labai paprasta ir funkcionalaus – mat taip savo butą apibūdindavau visiems, kas apie jį paklausdavo: girdi, ne ką prabangesnis už vienuolio celę. Mūsų tamsūs, šilti, išpuoselėti kambarėliai iškalbingai liudijo, kaip atrodė mano slaptas gyvenimas Londone. Mano knygos, paveikslai, įdomūs iš komplektų paimti atskiri baldai rodė, kad įsikurta čia labai jaukiai. Lotė prarijo liežuvį, o maskuojamasis Selės čiauškėjimas dar sustiprėjo, kol galop ji tarė: „Žinai, brangute, jei mes paskubėsime, dar spėsime į penktos valandos traukinį“. Puiki frazė prieš pasitraukiant iš scenos. Netrukdžiau joms nubildėti laiptais žemyn ir pats pasileidau iš paskos. Lotė suėmė save į rankas ir sugebėjo išspausti: „Pasisaugok Ispanijoje“. Pabučiavau jas abi atsisveikindamas ir mojau ranka, kol jos ėjo Dreikoto prospektu.

Sėdėjau ant kėdės pusę valandos laukdamas, kol nurims maišalynė mano galvoje: konfliktuojantys spėliojimai, galimos veiksmų kryptys, kaip išsikapstyti, kokių dingsčių ir melų prigalvoti... Parėjo namo Frėja, ir aš papasakojau jai, kas nutiko. Ji ne juokais išsigando. Paskui pažvelgė į mane ir tarė: „Na ir gerai. Aš džiaugiuosi. Užteks mums slapstytis“.

Dabar sėdžiu čia, Tulūzoje, galvodamas apie galimus padarinius ir matau, kad apskritai paėmus Frėjos žodžiai išmintingi ir teisingi. Bet aš jaučiu – ką? Kad šioje padėtyje buvau bejėgis, kad viskas turėjo klostytis kitaip. Aš galėjau melais išsisukti iš tos veidmainiškos santuokos su Lote mažiau užgaudamas jos jausmus ir ne taip stipriai pažemindamas. Šaukštai po pietų. Ką tik pranešė, kad mūsų reisas atidedamas trims valandoms.

PIRMADIENIS, KOVO 15 D.

Valensija. Viešbutis „Oriente“. Net per tuos kelis mėnesius čia daug kas pasikeitė. Komunistai (PSUC), matyt, sustiprino savo įtaką, ir todėl tvarka pagerėjo: Užsienio spaudos biure man davė leidimus į Aragono ir Madrido frontus. Britų žurnalistai veltui piktinosi šiuo prielankumu amerikiečiams – jiems teko stoti į eilę, nes respublikonų valdžią įsiutino mūsų nesikišimo politika. Vienas jų pranešė man, kad Hemingvėjus mieste – apsistojęs milžiniškuose apartamentuose „Karalienės Viktorijos“ viešbutyje. Nueisiu parodyti jam savo pagarbos.

Vėliau. Hemingvėjus sutiko mane labai nuoširdžiai. Jis sakė vykstąs į Madridą kurti dokumentinio filmo. Apie Dusenberio spaudos tarnybą jis nebuvo girdėjęs. „Ar jinai tau moka? Čia vienintelis kriterijus“. Minutės tikslumu, – atsakiau. Jis irgi dirba pagal sutartį su kažkokiu Laikraščių susivienijimu. Jam moka 500

dolerių už telegrama atsiųstą reportažą ir po 1000 už kiekvieną reportažą, siunčiamą paštu (iki 1200 žodžių). Viešpatie aukščiausiasis – beveik po dolerį už žodį! Taigi Dusenberio honorarai – vieni juokai. „Prirašyk daugiau išlaidų", – patarė Hemas. Jis buvo kaip niekada malonus, labai linksmai, geraširdiškai nusiteikęs, ir mudu išgėrėme daug brendžio. Pasak jo, vienintelė vieta Madride, kur galima pasilinksminti – „Floridos" viešbutis. Pažadėjau susitikti ten su juo mėnesiui nesibaigus. Rytoj grįžtu į Barseloną susitikti su Faustinu. Suvokiau, kad džiaugiuosi grįžęs į Ispaniją, ir ne vien todėl, kad čia tokia jaudinanti atmosfera. Čia nebegalvoju – ir man neberūpi – ką daro ar kalba Lotė. Išsiunčiau kupiną meilės laišką savo Frėjai. Patikinau, kad viskas bus gerai, tik kokių konkrečių žygių imsiuosi, neparašiau.

KETVIRTADIENIS, KOVO 18 D.

Mudu su Faustinu šį rytą sėdome į kariškių traukinį ir iš lėto nuvažiavome į Aragono plynaukštę. Velniškai šalta, tad vilkiu šiltas kareiviškas apatines kelnes. Nakčiai apsistojome San Visentės kaimelyje maždaug už pusantro kilometro nuo fronto. Esu labai populiarus dėl savo cigarečių atsargos. Mainais už pakelį gavome po didelį kukurūzų paplotį ir tiek vyno, kiek norėjome. Faustinas įspėjo, kad jas taupyčiau: „Visas Ispanijos tabakas auginamas Kanarų salose". Supratau: tabako plantacijos Franko rankose, tad respublikonai netrukus cigarečių nebegaus.

Barselona per tą laiką irgi pasikeitė: tas įkvepiantis revoliucinis įkarštis atrodo pranykęs, ir miestas grįžo į prieškarinę padėtį. Visur matyti vargšai, o turtuoliai dar labiau krinta į akis. Dideliuose brangiuose restoranuose lankytojų netrūksta, tačiau prie duonos nusidriekusios ilgiausios eilės, o priešais *Ramblas* prospekto krautuves vėl sukiojasi elgetos ir benamiai vaikigaliai.

Vakare tarpduriuose ir ties gatvių kampais stoviniuoja prostitutės, vėl reklamuojami kabaretai, kur šoka nuogos merginos. Pernai viso to nebebuvo. Paklausiau Faustino, kas atsitiko, ir jis atsakė, kad komunistai pamažu perima valdžią iš anarchistų. „Jiems labiau rūpi valdyti, – aiškino jis, – be to, jie geriau organizuoti. Jie atidėjo principus į šalį, kad laimėtų šį karą. O mes turime vien savo principus. Čia ir yra mūsų bėda: mes, anarchistai, tenorime laisvės žmonėms – jos trokštame – ir nekenčiame privilegijų ir neteisingumo. Bet mes nenumanome, kaip to pasiekti". Jis nusijuokė ir lyg kokį jam vienam težinomą užkeikimą ėmė kartoti: „Gyvenimo meilė, žmonijos meilė. Neapykanta neteisingumui, neapykanta privilegijoms". Po teisybei, mane apėmė keistas jaudulys, girdint, kaip nuoširdžiai jis taria tuos žodžius. „Manau, visi su tuo sutiks", – atsakiau. Pacitavau jam dvi Čechovo laisves – jis teprašęs būti laisvas nuo smurto ir nuo melų. Faustinas atsakė, kad jam labiau patinka jo dviejų meilių ir dviejų neapykantų formulė. „Bet tu vieną praleidai, – pasakiau jam. – Grožio meilę". „A, taip, – nusišypsojo jis. – Tu visiškai teisus. Matai, kokie romantiški mes esame, Loganai, – širdies gilumoje". *„En el fondo no soy anarquista"*, – šyptelėjęs atsakiau. Jis nuoširdžiai nusikvatojo ir, mano nuostabai, ištiesė ranką. Paspaudžiau.

PENKTADIENIS, KOVO 19 D.

Mus veda fronto link. Brėkštant ūkanotam ankstyvam rytui matome, kad San Visentė – netvarkinga krūva apgriuvusių akmens ir plūktinių pastatų; mašinos, žmonės ir gyvuliai pervažiavę ir perėję siauromis gatvelėmis pavertė jas klampyne. Šaltis stingdyte stingdo. Mes dūliname takučiu tarp menkų laukų, kur kyšo apšerkšniję pirmi žalsvi žiemkenčių miežių daigai. Mes traukia-

me prie tolumoje dunksančių kalnų. Kraštovaizdis niūrus, medžių beveik nematyti. Kalnagūbris ir stačios uolos už jų apžėlę vėjo talžomais krūmokšniais (pažįstu tik rozmarinus).

Apkasai iškasti kalno keteroje. Virš jų sukrautos krūvos akmenų ir smėlio maišų. Pavėjiniame kalno šlaite prikasta ir didesnių urvų. Už apkasų (jų ilgis gal tik šimtas metrų) driekiasi spygliuotos vielos ruožas, o paskui kalnas stačiai leidžiasi į slėnį. Kitoje slėnio pusėje iškilusio kalno viršūnėje, už kokių aštuonių šimtų metrų nuo mūsų, matau kažkokias ugniavietes, plaikstosi oranžinė ir geltona vėliava – ten fašistų pozicijos. Įžiūriu net besisukinėjančius panašius į skruzdėles kareivius. Akivaizdu, kad jokios grėsmės nėra – niekas net nesivargina lenkti galvos. Faustinas supažindina mane su *teniente*. Pasirodo, anglas – paniuręs, įtarus vyras, kuris prisistato kaip Terensas, bet demonstratyviai nesako pavardės. Jis sako dirbęs Čatamo dokuose. Jis greitomis surengia man ekskursiją po savo pozicijas. Vyrai spiečiasi prie lauželių – nesiskutę, purvini, palaužti, senoviški jų ginklai apskretę purvais. Terensas paaiškina, kad šiame fronto ruože kaunasi POUM milicijos būriai – trockininkai. Naujus rusiškus ginklus gauna tik komunistų pajėgos. „Rusai neduoda mums ginklų, nes mes prieš Staliną, – sako jis netverdamas pykčiu. – Būtinai parašyk tai savo laikraštyje. Neabejoju, kad Frankas be galo jiems dėkingas“. Apie vyriausybę Valensijoje jis kalbėjo su didesne panieka negu apie priešus anapus slėnio.

Mes persiropščiame per apkasus ir nusigauname kiek galima arčiau spygliuotos vielos. Žvelgdamas į šlaitą pamatau kažką panašaus į lavoną. „Marokietis, – paaiškina Terensas. – Jie puolė mus sausį. Atmušėme“. Tada išgirstu porą trumpų šūvių – lyg kas būtų trenkęs vieną akmenį į kitą. „Į mus šaudo?“ – klausiu. „Taip, – atsako Terensas, – bet nesijaudink – jie per toli“.

Nueidamas duodu jam porą pakelių cigarečių, ir jam pirmą kartą pavyksta išspausti šypseną.

[ŠEŠTADIENIS, KOVO 20 D.]

Suprantu, kad pamačiau viską, ką galėčiau, Aragono fronte, ir susiruošiame išvykti. Mudu su Faustinu visą rytą pralaukiame sunkvežimio, kuris nuveš mus iki galinio geležinkelio punkto. Tai, ką pamatėme, mus abu prislėgė, bet – kaip pažymi Faustinas – jam blogiau: aš po kelių dienų išvažiuosiu. O čia jo karas, ir jis privalo pasilikti. Šie kovos su fašizmu vaizdai turi įkvėpti jam jėgų.

Klampodami pagrindine kaimelio gatvele užsukame į bažnyčią. Baldų joje nėra (visi sudeginti vietoj malkų), o pastatas naudojamas mulams ir vištoms laikyti. Išsitraukiu savo kelionių vadovą ir balsu perskaitau: „San Visentėje yra romaniškojo stiliaus bažnytėlė, dėl kurios verta padaryti lankstą“. Susėdame ant grindų, rūkome ir gurkšnojame viskį iš mano gertuvės. Kaip ilgai būsi Madride? – klausia Faustinas. Gal savaitę, gal dešimt dienų – nežinau, prisipažįstu. Po teisybei, turėčiau grįžti namo kiek įmanoma greičiau. Iškilo vedybinio gyvenimo keblumų, – nusišypsojęs sakau. Papasakoju jam apie Frėją, mūsų dvigubą gyvenimą, mano gudrybę „Londonas–Norfolkas“. Mano žmona viską sužinojo, – sakau, – prieš pat man grįžtant į Ispaniją.

Jis nutaiso liūdną, užjaučiantį veidą. Paskui, tarsi ši nedidelė mano išpažintis būtų išsklaidžiusi kažkokias abejones, iškeverzoja popieriaus skiautėje adresą. „Būtų gerai, kad užeitum pas šį žmogų, kai nusigausi į Madridą – jis perduos man siuntinį. Kai grįši į Valensiją, ateisiu jo pasiimti. Būčiau labai tau dėkingas“. Iš mano išraiškos jis supranta, kad nelabai noriu imtis kažkokių slaptų dalykų. „Nebijok, Loganai, – sako jis. – Su karu tai nė kiek nesusiję“.

PIRMADIENIS, BALANDŽIO 5 D.

„Floridos“ viešbutis Madride. Šiąnakt užkaukė sirenos, įspėjančios apie antskrydį, bet tikriausiai per klaidą – negirdėjau, kad kristų bombos. Vakarieniavau su Hemingvėjumi ir Marta* . Įpusėjus prie mūsų prisėdo kažkoks įkyrus rusų žurnalistas. Šįryt plyšo galva, tad Marta nusivedė mane į „Chicote“ barą ir liepė barmenui sutaisyti Hemingvėjaus mėgstamą pagirių gėrimą – romą su žaliųjų citrinų ir greipfrutų sultimis. Pasijutau šiek tiek geriau.

Paskui tramvajumi nuvažiavome į Universiteto miestelį, Martos žodžiais tariant, – „pasižiūrėti į karą“. Keistai pasijutau, kai išėjęs iš viešbučio keliavau per miestą. Nors jame paskelbta karinės parengties padėtis ir jis jau apgriautas, galėjai pamanyti, kad šis pirmadienis toks pat kaip visi: parduotuvės atidarytos, žmonės dirba savo darbus. Paskui netikėtai atsiduri fronto linijoje.

Čia, Universiteto miestelyje, gatvėse kur kas daugiau nuolaužų, pastatai sugriauti, nė vienas langas neliko sveikas. Mes parodėme savo žurnalistų leidimus, ir mus nusivedė į daugiabutį. Užlipę į viršutinį aukštą pamatėme kambarį, paverstą kulkosvaidžio ugnies tašku. Pro smėlio maišais apkrautus langus buvo gerai matyti šlykštūs betono luitai – naujieji universiteto pastatai. Tvyrojo letargiška nuotaika: kareiviai sėdinėjo, rūkė ir lošė kortomis. Čia jau daug mėnesių nė viena pusė nepasistūmėjo nė per plauką – nuo praėjusio lapkričio, kai buvo atremti keli stambūs fašistų puolimai.

Jaunas milicijos kapitonas su minkšta kuokštais styrančia berniuko barzda paskolino mums žiūronus, ir ėmėme dairytis pro juos virš smėlio maišų, sukrautų lange. Aiškiai buvo matyti ap-

* Marta Gelhorn (Martha Gellhorn; 1908–1998), žurnalistė. Vėliau tapo trečiąja ponia Hemingvėj. Į Madridą ją atsiuntė žurnalas „Collier's Weekly".

kasų linijos ir įtvirtinimai, gatvių barikados ir spygliuotos vielos užtvaros. Visur sviedinių išraustos duobės, betoniniai pastatų fasadai nusėti kulkų ar šrapnelio duobučių ir randų. Vakaruose mačiau lėkštą Mansanaro upės slėnį ir San Fernando tiltą. Diena buvo saulėta, kiek ūkanota – pilietinio karo pavasaris.

Marta turėjo klausimų iš Gvadalacharos atvykusiam kapitonui – jai rūpėjo Liaudies fronto prieš mėnesį ten pasiektos pergalės smulkmenos, tad jai vertėjavau. Marta – aukšta ilgų kojų blondinė, ne itin graži, bet linksma ir neregėtai savimi pasitikinti, kokie būna tik amerikiečiai. Tikriausiai jinai ir Hemingvėjus jau meilužiai, nors žmonėse jie stengiasi neišsiduoti. Žinau, kad kažkur JAV gyvena ponia Hemingvėj su vaikais. Stangrūs šviesūs Martos plaukai man primena Frėjos. Hemingvėjus kuria filmą* , tad retai jį matau. Keista, kai pagalvoju, kad mūsų abiejų šeimyninė padėtis dabar tokia dviprasmiška.

Sužinojusi, ką norėjo, Marta išėjo, bet aš pasilikau – gal pavyks parašyti reportažą Dusenberio spaudos tarnybai. Iš jos man atsiuntė telegramą, kad nebesiųsčiau tiek daug medžiagos – nujaučiu, kad domėjimasis karu mąžta. Besidairydamas pro žiūronus po laukus, plytinčius už universiteto, pamačiau kažkokį šarvuotąjį transporterį, atvažiuojantį keliu iš Monklovos. Jis buvo pilkai nudažytas, o vietoj langų įdėtos metalinės plokštės su šaudymo angomis. Parodžiau jį kapitonui, ir jis pasakė: „Pagąsdinkime juos“. Man atrodo, kad šitaip jis nusprendė norėdamas išsklaidyti nuobodulį, o ne dėl kažkokių su karu susijusių priežasčių. Taigi jie pakėlė kulkosvaidį kiek įmanoma aukščiau – iki šarvuočio tikriausiai buvo apie pusantro kilometro. Kapitonas pamojo man, tarsi kviesdamas prie stalo, ir tarė: „Gal norėtum pamėginti?“

Atsisėdau ant sėdynės, pritaisytos prie kulkosvaidžio trikojo, ir pažvelgiau pro taikiklį. Kulkosvaidis turėjo rankeną, panašią į

* „Ispanijos žemė“, dokumentinis filmas, režisuotas Jorio Ivenso.

pistoleto; šalia manęs stovėjo kareivis, laikantis juostą su kulkomis. Nutaikiau taikiklio kryptuką į transporterį – tuo metu jis rėpliojo pylimu vieno iš universiteto pastatų link. Nuspaudžiau gaiduką ir paleidau ilgą seriją – nė sekundei nepraėjus iš kelio pylimo pakilo dulkių debesis. Dar kartą iššoviau, pakreipęs vamzdį kiek aukščiau, ir pamačiau, kaip kulkos aižo asfaltą priešais šarvuotį – šis staiga sustojo ir ėmė važiuoti atbulas. Dieve, koks smagumėlis! – pamaniau. Vėl nuspaudžiau gaiduką ir paleidau kulkas keliu vis labiau į šoną, kol pamačiau, kad jos kliudo mašiną. Kareiviai kambaryje ėmė džiaugsmingai šaukti. Šarvuotis atbulas užsuko už kampo ir dingo.

Atsilošiau. Kapitonas patapšnojo man per petį. Vyras, laikantis šovinių juostą, išsišiepė, parodydamas man sidabrinius dantis. Aš įsitempęs visas drebėjau. „Bus jiems pamoka, – tarė kapitonas. – Ką jie mano? Kad čia koks pasilinks...“

Sakinio jis taip ir nebaigė, nes staiga kambarys prisipildė skraidančio metalo, krintančio tinko gabalų ir plytų dulkių. Sienoje priešais langus žiojėjo kumščio didumo skylės; per kelias sekundes visas tinkas nubyrėjo žemėn. Visi prisiplojo prie grindų ir nušliaužė į išorinės sienos priedangą. Puoliau į šoną, ir tą akimirką pasirodė, tartum smėlio maišai priešais mane sprogsta. Suspigo kareivis, laikęs juostą – kulka į ją pataikė ir išplėšė iš nagų. Kraujas ėmė lašėti jam iš rankos ant mano švarko.

Matyt, į mūsų poziciją nusitaikė ir vienu metu šaudė du ar trys kulkosvaidžiai. Jie be perstojo pyškino, kaip man pasirodė, ištisą valandą, bet iš tikrųjų gal tik penkias minutes ar panašiai. Gulėjau ant grindų, užsidengęs galvą rankomis ir lyg prisuktas mintyse kartojau: „Žuvytė tvenkiny, žuvytė tvenkiny“ – šitaip motina patarė tramdyti paniką. Nemenkas tinko gabalas užkrito man ant kojos, ir iš to sukrėtimo vos negavau galo. Dešinėje kareivis, laikęs kulkosvaidžio šovinių juostą, žliumbė iš skausmo. Kulka vos nenuplėšė jam mažojo dešinės rankos piršto. Jis

smarkiai kraujavo, ir ant grindų darėsi dulkių apklota balutė, bet kapitonui galop pavyko pirštą sutvarstyti.

Kai šaudymas tapo padrikesnis, mudu su kapitonu nušliaužėme prie durų, atidarėme jas ir nusiritome į laiptų aikštelę. Atsistojau ir nusipurčiau dulkes. Burna buvo perdžiūvusi, tirtėjau it epušės lapas. „Verčiau važiuok", – nedraugiškai tarstelėjo kapitonas, tarsi dėl to, kas nutiko, kaltas būčiau aš.

Sėdžiu savo kambaryje, apie visa tai rašau ir staiga suvokiu išsiuntęs paskutinį savo pranešimą iš karo zonos. Dabar turiu vykti namo. Kaip gyvas nesu buvęs taip arti mirties, ir man be galo baisu. Mano drabužiai dvokia tinko dulkėmis, galvoje tebeaidi tūkstančių kulkų, sulėkusių į tą kambarį, žvangėjimas, dunksėjimas ir barškėjimas. Žuvytė tvenkiny, žuvytė tvenkiny. Kol tysojau ten ant grindų, vienintelė kita mintis buvo apie Frėją – ir kaip Frėja gauna telegramą, pranešančią apie mano mirtį. Ką čia veiki, kvaily?! Apsimetinėji esąs čia reikalingas, bet iš tikrųjų tik atidėlioji savo sugrįžimą. Kas tau ta Dusenberio spaudos tarnyba? Važiuok namo, mulki, beproti! Važiuok namo ir tvarkykis gyvenimą.

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 9 D.

Valensija. Paskutinį vakarą Madride kraudamasis mantą aptikau Faustino San Visentėje man duotą popieriaus skiautę. Joje buvo vien adresas Salamankos rajone – nieko daugiau. Nusprendžiau padaryti jo prašytą paslaugą ir nuėjau į vestibiulį paklausti durininko, ar žino, kur tokia gatvė. Man bestudijuojant miesto žemėlapį atvažiavo Hemingvėjus su Ivensu ir priėjo pasižiūrėti, ką veikiu. Paaiškinau ir pajutau, kad Hemas iškart susidomėjo.

– Pavardė nenurodyta? Į ką kreiptis?

– Vien adresas. Jis sakė, kad manęs lauks.

– Eime, Loganai, – tarė jis ir išsivedė mane iš viešbučio prie laukiančio automobilio su vairuotoju* .

Mes nuvažiavome *Calle Alcala* į Retiro parką, paskui į šiaurę, į Salamankos rajoną, kur kelis kartus ne ten pasukę pagaliau radome reikiamą gatvę ir sustojome prie didelio devyniolikto amžiaus daugiabučio.

– Palauk čia, – pasakiau Hemingvėjui.

– Nė nesvajok.

Durininkas palydėjo mus į antrą aukštą ir paspaudė trečio buto skambutį. Duris atidarė senas tarnas. Butas jam už nugaros atrodė milžiniškas, beveik neapšviestas; negausūs baldai buvo uždengti aptiesalais nuo dulkių.

– Mes jau manėme, kad jūs neateisite, – tarė tarnas. – Katras iš jūsų senjoras Mauntstiuartas?

Parodžiau jam savo pasą.

– O kas šitas? – paklausė tarnas.

– Nesvarbu. Draugas, ir tiek, – atsakė Hemingvėjus.

Tarnas nuėjo ir netrukus grįžo su daiktu, panašiu į suvyniotą nedidelį persišką kilimą, standžiai surištą virve. Mes jį paėmėme ir išėjome.

Grįžus į mano viešbučio kambarį, išvyniojau ryšulį ir išsukau kilimėlį. Hemingvėjus jaudinosi nelyginant vaikas. Kilimėlyje gulėjo septyni nerėminti aliejiniais dažais tapyti paveikslai. Išdėliojau juos ant lovos.

– Choanas Miro**, – pasakiau.

– Miro, – pakartojo Hemingvėjus. – Po paraliais!

– Argi jie ne siaubingi?

* Respublikonų vyriausybė buvo paskyrusi automobilį Hemingvėjui grynai jo reikmėms.

** Choanas Miro (Joan Miró; 1893–1983), katalonų dailininkas. Hemingvėjus turėjo jo „Fermą“, 1925 metais pirktą už 250 dolerių.

– Atsargiau – jis mano bičiulis, – nebe taip draugiškai tarė Hemingvėjus. – Turiu vieną didelį iš jo ankstesniųjų paveikslų – bet jis nepanašus į šituos.

– Tiesiog jie ne mano skonio, – pasiteisinau. Visos drobės buvo nedidelės, maždaug devyniasdešimt centimetrų iš šešiasdešimt, būdingos jo postrealistiniam siurrealistiniam laikotarpiui. Vėl jas suvyniojau.

– Kas gali turėti septynis Miro paveikslus? – stebėjosi Hemingvėjus.

– Ir kodėl mane pasirinko kurjeriu?

– Tiek daug klausimų, – tarė Hemas. – Eime į „Chicote“ barą ir pabandykime į juos atsakyti.

PIRMADIENIS, BALANDŽIO 12 D.

Nesulaukęs iš Faustino jokių žinių, grįžau į Barseloną. Jokio atsakymo negavau ir skambindamas telefonu bei siųsdamas telegramas į Spaudos biurą ir anarchistų būstinę, tad pamaniau būsiant geriau pamėginti išsiaiškinti tiesiogiai.

Taigi šį rytą nueinu į Užsieniečių biurą, pas tuos žmones, kurie kadaise priskyrė man jį kaip pagalbininką ryšiams su vietos valdžia, ir iš jų sužinau, kad jis čia nebedirba. Visi įtariai į mane dėbčioja, niekas nesileidžia į kalbas. Rodos, niekas nežino, kur jis. Kai išeinu iš pastato, jaunuolis pirma laiko pražilusiomis plaukų sruogomis išseka man įkandin ir nusiveda į kavinę. Savo vardo jis nesako, bet praneša, kad Faustiną maždaug prieš dešimt dienų suėmė. „Kas suėmė?“ – klausiu. „Policija“. „Kuo apkaltino?“ Jis gūžteli pečiais. „Dažniausiai kaltina išdavyste – taip lengviausia“. Klausiu, ar Faustinas turi žmoną ar šeimą. Tik motiną Sevilijoje, – atsako jis, bet man tai netinka – Sevilija fašistų valdomoje šalies dalyje. Kadaise jo šeima atvyko čia iš Sevilijos, –

sako man žilaplaukis jaunuolis, – ir gal todėl jam nepasisekė. Jis išeina. Nesuprantu jo žodžių reikšmės – žinau tik, kad Seviliją generolai paėmė į savo rankas šio karo pradžioje.

Vėliau. Kai po pietų grįžau į viešbutį, manęs laukė nepasirašytas raštelis: „F. Peredesą nušovė policininkai, kai jis pasipriešino suimamas. Jį apkaltino esant fašistų šnipu. Neužsibūk Barselonoje“. Kai atitokau nuo sukrėtimo, ėmiau galvoti, ar tai gali būti tiesa. Gal čia kokia nors klasta? O gal Faustinas išties tapo kažkokios komunistų ir anarchistų nesantaikos auka? O gal jis buvo šnipas? Šiam karui, sakyčiau, būdinga nepasitikėjimas, abejonės, faktų slėpimas. Kažkodėl negaliu patikėti, kad jo nebėra. Galvoju apie Faustiną, mūsų trumpą pažintį ir ironišką skepticizmą, kurį jis suteikė savo anarchistiniam pašaukimui: „Mylėjo gyvenimą, mylėjo žmoniją. Nekentė neteisybės, nekentė privilegijų“. Neprasčiausias įrašas ant antkapio. Bet dabar aš turiu septynis Miro paveikslus – galima beveik neabejoti, kad Faustinui jie nepriklausė. Ką man su jais daryti?

[Kitą dieną LMS grįžo į Valensiją, o dar po penkių į Londoną. Jis atsivežė tuos septynis paveikslus, susuktus į tą patį persišką kilimėlį. Kitą savaitgalį kaip paprastai nuvažiavo į Torpo dvarą. Vėliau jis aprašė įvykius po grįžimo – kad geriau prisimintų.]

[RUGSĖJIS]

Šiuos begalinius mėnesius kentus tąsymąsi su advokatais, nemalonius susitikimus ir emocinius sukrėtimus, manau, išmintinga nuosekliai aprašyti įvykius, užuot pasitikėjus fragmentiškais tuo metu darytais užrašais.

Balandį grįžęs iš Ispanijos kelias įstabias, bet vis nerimastingesnes dienas praleidau su Frėja. Lotė nenumanė, kad grįžau, ir aš norėjau grįžti į Torpo dvarą bent jau iš pradžių leisdamas suprasti, kad viskas kaip buvę. Pasak Frėjos, niekas nebandė su ja susisiekti, bet kurį laiką jai atrodė, kad butas stebimas: dvi dienas paeiliui grįžusi iš darbo matė gatvėje tą patį vyrą.

Nusiunčiau Lotei telegramą, kad grįžau, ir sėdau į traukinį, važiuojantį į Noridžą, kamuojamas šleikštulio ir baimės. Iš anksto dygėjausi ir bijojau ne dėl to, ką ketinau daryti, bet dėl laukiančių abipusių kaltinimų. Ilgai kalbėjausi su Frėja, ir mes nusprendėme, kad vienintelė išeitis – Lotei viską papasakoti ir paprašyti skyrybų. Tačiau kai priėjau namus, jie buvo tušti ir tamsūs. Lotės ir Lajonelio – nė ženklo. Supratau, kad gavę mano telegramą jie prisiglaudė Edžfilde.

Taigi paskambinau ten ir labai nustebau, kai ragelį pakėlė Angusas. Šaltu, griežtu balsu jis pasakė užsuksiąs pasimatyti su manim ryte.

– Norėčiau pasikalbėti su Lote, – atsakiau.

– Ji sunkiai serga ir kalbėtis negali. Ji nenori niekados daugiau su tavim kalbėtis. Tam čia ir esu: jei nori ką nors pasakyti, sakyk man.

– Dėl Dievo meilės, – pradėjau aš, – šitaip niekas...

Tada jis ėmė klykte ant manęs klykti:

– Tu šlykštus parše! Įsitaisei sau kekšę...

Trenkiau ragelį.

Kita diena buvo itin nemaloni. Ryte atvažiavo Angusas su šeimos advokatu, tokiu Voterlou, ir šis man pranešė, kad iki vakaro turiu išsikraustyti iš Torpo dvaro, kad bendros mūsų banko sąskaitos įšaldytos (teismo nurodymu), kad mane paduos į teismą dėl alimentų Lotei ir mūsų vaikui. Lajonelį galėsiu pamatyti vieną dieną per mėnesį, bet turėsiu prieš dešimt dienų pranešti apie savo ketinimą. Angusas sėdėjo žaibuodamas į mane aki-

mis, kol advokatas visa tai dėstė. Liepiau jiems abiem nešdintis iš mano namų.

Prie laukujų durų Angusas man smogė, bet aš išsilenkiau jo kumščio ir taip smarkiai tvojau į krūtinę, kad jis pargriuvo. Voterlou turėjo mane tramdyti, kad kaip reikiant Anguso nesuspardyčiau. Atrodė, kad Angusas tuoj apsižliumbs, kai jam, be perstojo rėkiančiam man grasinimus ir įžeidinėjimus, advokatas padėjo įlipti į mašiną. Angusas – tikrų tikriausia VINK*.

Taigi pradėjome advokatų karą. Susiradau gerą vyrą, Noelį Langę, rekomenduotą Piterio Skabijaus, ir juodu pradėjo sunkias derybas. Sutikau neprieštarauti ieškiniui nutraukti santuoką, bet nusileisti kitiems jų reikalavimams atsisakiau. Kaip paprastai tokiais atvejais svarbiausia buvo pinigai. Maniau, kad man priklauso pusė Torpo dvaro – kaip Eltredo ir Enidos vestuvinės dovanos mums su Lote, bet paaiškėjo, kad jis užrašytas Lotės vardu. Tai štai kaip grafas tikėjo savo dukters vedybų ilgaamžiškumu! Tai sužinojus man pavyko išgryninti dalį pinigų, uždirbtų už „Mergelių fabriką“, kuriuos buvau investavęs į akcijas ir bendras taupomąsias sąskaitas. Taigi vyko permaininga kova. Langė dirbo puikiai, bet jo paslaugos nepigiai man atsiėjo. Teko rašyti kaip niekados daug į laikraščius ir žurnalus.

Galop, kai jau atrodė, kad viskas sutvarkyta, jie pareikalavo, kad leisčiausi užklumpamas svetimaujant. Nė kiek neabejoju, kad tai sumanė Angusas Kaselis. Mane tiesiog prislėgė mintis, kaip bjauriai visa tai atrodys: turėsiu samdyti prostitutę, išsinuomoti viešnamio kambarį, prikalbinti viešbučio darbuotoją mus „aptikti“ ir duoti rašytinius parodymus. Papasakojau Fréjai, ko iš manęs reikalauja, ir ji atsakė: „Puiku. Praleiskime savaitgalį nepadoriai“.

Taigi nuvažiavome į Istborną, ir užsakytus pusryčius į lovą at-

* „Visiška ir nepataisoma kušis“ – baisiausias LMS įžeidimas.

nešusi viešbučio kambarinė pasibaisėjo, kai išties pamatė mus gulinčius lovoje.

– Labas rytas, – sušuko Frėja. – Beje, aš nesu jo žmona! – ir vargšė mergina spruko iš kambario, lydima mūsų džiaugsmingo juoko.

Sprendimas dėl ištuokos buvo priimtas praėjusią savaitę. Pranešimas pasirodė „Times“ su antrašte: „GRAFO DUKTĖ GAUNA LEIDIMĄ IŠSITUOKTI SU POPULIARAUS ROMANO AUTORIUMI“. Pranešime buvo rašoma: „Atsakovas nesipriešino ledi Leticijos Mauntstiuart, Torpo dvaro Norfolko grafystėje savininkės, prašymui nutraukti santuoką su ponu Loganu Gonsagu Mauntstiuartu dėl jo svetimavimo su panele Frėja Deverel Istborno „Vestminsterio“ viešbutyje. Skyrybų išlaidos priteistos ponui Mauntstiuartui“.

Dabar, kai viskas baigta, jaučiuosi išsekęs, nuskurdintas, bet neapsakomai laimingas. Dar viena iš tų mano gyvenimo akimirkų, kai išsineriu iš praeities: senos, dėmėtos, blukios odos nebėra – puikuojuosi žvilgančiais, tviskančiais naujais žvynais. Dabar galiu iš tikrųjų pradėti gyventi su Frėja. Vis dėlto lieka viena bėda, širdį graužianti kaltė – Lajonelis. Kaip man elgtis su juo? Aš jį myliu, jis mano sūnus. Negaliu užginčyti tiesos, glūdinčios šiuose žodžiuose, bet, kalbant atvirai, man tai tik tušti žodžiai. Bet ką man iš tikrųjų reiškia Lajonelis? Na gerai, jis mano kūnas ir kraujas, bet kas dar? Prisipažink, Loganai, tau jis tik ligotas nepakenčiamas vaikas. Dešimt minučių su juo tau per sunkios: tu negali susikaupti, nori, kad jį kas nors išsivestų. Taip, prisipažįstu: gal aš nemoku elgtis su kūdikiais, bet vis tiek negaliu jo atiduoti ir neatiduosiu. Turiu išgelbėti jį nuo Edžfildų. Jis visai dar mažas. Gal paaugęs jis pasikeis, ir aš turėsiu būti jo gyvenime, kad ir kaip nesmagu, kad ir kaip nemalonu man būtų, ir daryti jam rimtą įtaką. Šitoms velnio išperoms Lajonelio Mauntstiuarto neatiduosiu!

1938

PENKTADIENIS, SAUSIO 7 D.

Vakar mudu su Frėja susituokėme Čelsio rotušėje. Dalyvavo: jaunoji ir jaunikis, mano motina, Enkarnasion, Frėjos tėvas Džordžas ir jos brolis Robinas. Iš rotušės nuėjome į „Aštuonių varpelių“ aludę ir truputį išgėrėme. Iškilmės buvo labai kuklios, bet jautėmės nepaprastai laimingi. Tik motina buvo nusiminusi: girdi, Frėja jai labai patinkanti, bet „toks žmogus kaip Lotė per dieną negali pamiršti“. Priminiau jai, kad mudu su Lote negyvename kartu jau aštuonis mėnesius. „Man jie atrodyti kaip viena diena“, – neatlyžo ji.

Paskui jie visi išsiskirstė, o mes su Frėja grįžome namo į butą Dreikoto prospekte. Papietavome, išėjome pasivaikščioti į Batersio parką, sužvarbę grįžome, skaitėme, klausėmės muzikos per gramofoną, paskui pavakarieniavome.

– Aš toks laimingas, – pasakiau jai, kai apsikabinome lovoje, – kad atrodo, jog galiu sprogti.

– Bum! – tarė ji. – Jaunavedžiai akimirksniu išsiskaido į daleles Čelsio bute.

KETVIRTADIENIS, KOVO 17 D.

Vėl tęsiu dienoraštį, nes noriu užfiksuoti, kad (a) baigiau trečią „Vasaros Sen Žane“ skyrių ir kad (b) Frėja šįryt pranešė esanti nėščia. Mes kalbėjomės, kad reikėtų pamėginti pasidaryti vaiką,

bet visai nesitikėjau, jog mums pavyks taip greitai. Žinoma, ši naujiena priminė man Lajonelį – su juo šįmet mačiausi tik vieną kartą. Jį atvežė į Noridžo viešbutį (išsinuomojau jame kambarį dienai) drauge su aukle, ir aš praleidau su juo kelias valandas – bandžiau žaisti ir jį linksminti. Jis įtariai į mane žiūrėjo ir vis ėjo prie savo auklės. Nesmagu. Vargšas Lajonelis – ar jis taps didžiausia mūsų meilės nemačiusių vedybų auka? Kažkodėl jaučiu, kad Frėjos ir mano būsimajam vaikui klosis geriau. Aišku viena: mudviem reikia susirasti naują būstą.

[BALANDIS]

Ar gali būti šlykštesnis pavasaris, negu buvo šįmet? Šaltis ir lietus, lietus ir šaltis. Volesui pavyko susitarti su „Sunday Referee" – turiu parašyti dešimt straipsnių už 500 svarų. Malonu, kad po Ispanijos esu labiau vertinamas ir mano įkainiai pakilo.

Frėja jaučiasi gerai, rytais jos beveik nepykina. Praėjusią savaitę vėl praleidau dieną su Lajoneliu Noridže. Jau baigia nusistovėti tam tikra tvarka. Aš išsinuomoju kambarį dienai neutralioje teritorijoje, ir Lajonelį taksi atveža iš Torpo dvaro su aukle. Jis būna tol, kol darosi akivaizdu, kad pavargo ar kad jam nusibodo – arba viena ir kita.

Maloni vakarienė vakar su Terviliu Stivensu. Tervilis teigia žinojęs, kad karas neišvengiamas, dar 1936 metais – prieš Ispaniją. Iš Katalonijos ateina blogos naujienos – Franko pajėgos sulig kiekviena diena vis labiau veržiasi į priekį. Dieve brangus – Ispanija. Dabar ji atrodo lyg koks beprotiškas sapnas. Ir ką man daryti su Faustino Peredeso Miro paveikslais? Stengiuosi negalvoti apie Tervilio perspėjimą, kad gresia karas su Vokietija. Rodos, Batersio rajone radome namą, kuris mums tik tik įkandamas.

[LIEPA–RUGPJŪTIS]

Batersis, Melvilio gatvė Nr. 32. Įsikraustėme liepą, ir aš visą vasarą tvarkiau namą. Man buvo sunku skirtis su butu Dreikoto prospekte, bet namas Melvilio gatvėje mums abiem be galo patinka. „Kaip manai – gatvė pavadinta Hermano Melvilio garbei?“ – paklausė Frėja. „Žinoma, – atsakiau. – Tinkamesnės plunksnos broliui nerasi“. Melvilio gatvė – lenkta eilė triaukščių raudonų plytų karalienės Viktorijos stiliaus namų su terasomis. Priešais kiekvieną – vejos ar žvirgždo lopinėlis, o kitapus – ilgas apytuštis kiemas, atsiremiantis į tvorą, skiriančią nuo lygiagrečiai einančios Bridžvoterio gatvės kiemų. Pirmame aukšte turime svetainę, valgomąjį ir virtuvę, antrame – du miegamuosius ir vonią, o pastogėje – kambarėlį su stoglangiu. Jo sienas nukabinėjau knygų lentynomis ir įsirengiau kabinetą. Pro langus matau elektros jėgainės kitame Temzės krante kaminus.

Vakar išėjome pasivaikščioti po parką ir žiūrėjome, kaip mechanizmai kasa apkasų eiles. Ore dvelkia karu ir jis, matyt, ateis iš oro – net į ramųjį Batersį. Frėja išstorėjo ir nepatogiai jaučiasi – kūdikis turi gimti spalį.

TREČIADIENIS, RUGPJŪČIO 31 D.

„News Chronicle“ rašo, kad Hitleris jau surinkęs milijono vyrų kariuomenę. Aš dabar rašau pusėtinos knygos apie Kitsą recenziją „Times“ literatūriniam priedui. Sausa, karšta vasara. Beveik visą sunkiai dirbau ir mėgavausi jaukia šeimynine atmosfera. Frėjos speneliai pasidarė tamsaus šokolado spalvos. Antrą miegamąjį išklijavome skaisčiai geltonais tapetais „kūdikiui“, kaip jį vadiname – ne juo ir ne ja. Būsimojo naujagimio lyties atžvilgiu mes prietaringai santūrūs – sakome, esą mums nei šil-

ta, nei šalta, bet po Lajonelio aš noriu mergytės, o Frėja, manau, berniuko.

Dar viena keista, varginanti diena su sūnumi. Jis buvo irzlus, vis inkštė – „prakaitinė kamuoja“, – paaiškino auklė. Taigi aš jį nurengiau ir leidau žaisti kambaryje nuogam. „Turėsiu pranešti ledi Leticijai, pone Mauntstiuartai“, – įspėjo pasibaisėjusi auklė. „Malonėkite“, – atsakiau. Nemačiau Lotės nuo skyrybų. Keista, kaip senasis gyvenimas ar gyvenimas, kurio atsisakai, taip greitai gali nugrimzti į praeitį. Dabar mus sieja vien Lajonelis. Retkarčiais pamirkydavau flanelės skiautę šaltame vandenyje, išgręždavau ir uždėdavau ant labiausiai išbertų šlaunų ir pažastų vietų. Tada jis porai minučių aprimdavo ir, rodės, su dėkingumu į mane žiūrėdavo. „Ačiū, tėtuk, – sakydavo. – Dabar man geriau“. Dabar, kai turi gimti kūdikis, kaltė ima graužti smarkiau. Grįždamas traukiniu į Londoną verkiau – man taip retai būna. Niekas taip manęs negraudina, kaip Lajonelis. Kaip galiu jam dar kuo nors padėti? Ir kaip viskas klostysis, kai pasirodys „kūdikis“? Hitleris jau surinko milijono vyrų kariuomenę – praneša „News Chronicle“. Žiūriu, kad apie tai jau rašiau.

[ŠEŠTADIENIS, SPALIO 1 D.]

Jeigu noriu būti visiškai atviras, privalau pripažinti suprantąs, kodėl žmonės pajuto tokį palengvėjimą dėl Miuncheno* . Mūsų

* Europa atsidūrė ant karo slenksčio 1938 metų rudenį, kai Hitleris pagrasė žygiuosiąs į vokiečių gyvenamą Čekoslovakijos dalį – Sudetų sritį. Britanijos ministras pirmininkas Nevilis Čemberlenas nuskrido į Miuncheną ir ten keturių šalių (Vokietijos, Italijos, Prancūzijos ir Britanijos) vadovų susitikime buvo susitarta sritį atiduoti Vokietijai. Čekijos atstovai nebuvo pakviesti į susitikimą. Čemberlenas triumfuodamas grįžo iš Miuncheno su Hitlerio pasirašytu dokumentu, kuriame buvo pareikštas troškimas, „kad dvi mūsų tautos niekada nekariautų viena su kita“.

kūdikis turi gimti šiomis dienomis, ir nors politiniu bei intelektualiniu požiūriu smerkiu bailias mūsų nuolaidas ir neapsakomai užjaučiu čekus, sakau sau: žinoma, geriau gyventi taikoje, negu pradėti karą dėl kažkokio nereikšmingo nežinia kam priklausančio tolimos valstybėlės kampelio. Juk aš savo akimis mačiau karą Ispanijoje, visą jo beprasmybę ir piktavališką sumaištį, tad žinau, kad karas privalo būti paskutinė priemonė, kai visos kitos jau išnaudotos. Žiauri tiesa tokia: Sudetų srities klausimas niekados nebus pakankama priežastis Europos šalims kibti viena kitai į gerklę. Vadinasi, esi susitaikėlis, Loganai? Ne: nors matau, kokią grėsmę kelia tie pamišėliai, aš dar žinau, kad noriu vien tik gyventi taikoje kaip ir visas kitas pasaulis. Hitleriui nereikia karo – jam reikia vien karo grobio, todėl jis taip gudriai elgiasi ir todėl iš pažiūros jam vis dar taip sekasi. Karo grobis be karo. Gal Čemberlenas tai supranta ir todėl pritarė šiai galutinei nuolaidai, tik gudriai išsireikalavo už ją taiką. Vaikštinėdamas po Batersį jaučiu tiesiog apčiuopiamai pasitaisiusią nuotaiką: iš aludės sklinda juokas, moterys šnekučiuojasi gatvės kampe, laiškanešys išnešiodamas laikraščius ir laiškus švilpauja. Iškalbinga klišė: mes priėjome prarają, bet laiku atšokome. Apkasus galima užkasti, dujokaukes grąžinti į valstybinius sandėlius. Esu įsitikinęs, kad mano padėties žmogus Vokietijoje – ketvirtą dešimtį įpusėjęs rašytojas, turintis žmoną ir laukiantis kūdikio – negali jaustis kitaip negu aš. Negali būti, kad jis nori pamatyti, kaip bombarduoja jo šalies miestus, kaip jo kraštą niokoja karas. Juk sveikas protas turi nugalėti! Kita vertus, klausiu savęs: kiek sveiko proto pasireiškė Ispanijoje?

Skambina Tervilis ir beveik ašarodamas ima kalbėti apie gėdą ir išdavystę – neva Čemberlenas su Deladjė [Prancūzijos ministru pirmininku] per daug nusileidę Hitleriui, ir šis dabar reikalausiąs dar daugiau. Ar Tervilis teisus? Sėdžiu savo namelyje, už lango pliaupiant netikėtam rudens lietui, ir meldžiuosi, kad jis klystų.

Per radiją šį vakarą kalbėjo Oliveris Li. Jis pranašavo mirtį ir griovimus, jei nesustabdysime Hitlerio dabar. Bet juk mes jį sustabdėme – argi ne? Klausydamasis Li, susigriebiu galvojąs apie Lend ir, kaip tokiais atvejais būna, automatiškai įsivaizduojąs, kaip būtų susiklostęs mano gyvenimas, jei jinai būtų sutikusi už manęs tekėti. Bergždžios, beprasmiškos spėlionės. Tuomet nebūčiau sutikęs Frėjos. Gal Lend padarė man didžiausią paslaugą, kokią tik galėjo.

Vakare išėjau į kiemą ir surūkiau cigaretę. Praėjusią savaitę pasodinau tolimajame jo gale klevą – mūsų būsimojo kūdikio garbei. Medelis sulig manim. Kiek žinau, jis gali išaugti iki penkiolikos metrų. Taigi po trisdešimties metų, jei dar būsime gyvi, galėsiu čia grįžti ir pamatyti jį subrendusį. Tačiau ta mintis mane slegia: po trisdešimties metų būsiu įpusėjęs septintą dešimtį ir suvokiu, kad nebegaliu spėti taip toli į ateitį. O jeigu būčiau pasakęs po keturiasdešimties metų? Kažin ar tiek man duota? O po penkiasdešimties? Tikriausiai manęs jau nebebus. O po šešiasdešimties? Jau tikrai seniai būsiu palaidotas. Ačiū Dievui, nepasodinau ąžuolo. Gal tai ir yra geras senėjimo takoskyros apibrėžimas? Ta akimirka, kai vien protu, be jokių emocijų, suvoki, kad ne tokioje tolimoje ateityje tavęs nebebus pasaulyje – kad medžiai, kuriuos pasodinai, augs toliau, bet tu to nebematysi.

PENKTADIENIS, SPALIO 14 D.

Turime dukrytę. Gimė šį rytą aštuntą valandą. Man paskambino iš ligoninės, ir aš iškart ten nuvažiavau. Frėja išsekusi, aplink akis tamsūs ratilai. Man atnešė kūdikį, ir aš paėmiau jį į rankas – raudoną piktą padarėlį, mažytėmis rankutėmis talžantį orą ír plyšaujantį visa gerkle. Pavadinsime ją Stela – savo žvaigžde. Sveika atvykusi į šį pasaulį, Stela Mauntstiuart.

1939

ŠEŠTADIENIS, SAUSIO 14 D.

Pribloškiantis Tesės laiškas, adresuotas man vienam ir dar su užrašu „Asmeniškas ir konfidencialus“. Jame ji pasakoja istoriją nuolatinės – jos akimis žiūrint – Piterio neištikimybės ir kokią siaubingą įtampą ji sukelia jų šeimyniniame gyvenime. Tesė prašo mano pagalbos: „Niekados neįtariau, kad Piteris gali toks tapti, už jo tekėdama, ir žinau, tu niekados nebūtum įsivaizdavęs, kad jis galėtų šitaip elgtis. Be šliundrų Londone, jis dabar susitikinėja su kažkokia moterimi Marlove. Jis vis dar laiko tave artimiausiu draugu. Jisai tavim žavisi ir tave gerbia. Loganai, negaliu prašyti tavęs priversti Piterį vėl mylėti mane kaip kadaise, bet dėl Dievo meilės – kas nors turi jo paprašyti, kad nutrauktų tuos gėdingus ryšius. Aš nebeturiu jėgų. Žinau, kad visi kaimo žmonės žino, kas dedasi. Nejaugi jis negali elgtis kaip džentelmenas ir šitaip žiauriai nežeminti manęs ir vaikų?“ Ir taip toliau apie tą patį. Vargšė Tesė!

PENKTADIENIS, SAUSIO 20 D.

Paskambinau Piteriui, ir jis pasikvietė mane pietų į Luidžio restoraną atšvęsti jo trečio trilerio „Trys dienos Marakeše“ pasirodymo. Pamiršau parašyti, kad pernai jis išėjo iš „Times“. Stebėtina, tačiau jis, kaip rašytojas, pasiekė kur kas daugiau negu aš. Džiaugiuosi galėdamas pasakyti, kad nejaučiu jam nė kruopelės pavydo.

Vėliau. Pietavome ir buvo labai smagu. Piteris pasikeitė – įgijo daugiau gyvenimo patirties, tapo kažkoks šiurkštesnis. Sakinio vidury jis imdavo sekti akimis jauną padavėją, einančią per salę, ir be perstojo laidė pastabas apie restorano viešnias: „Šita ne su savo vyru", „Jeigu geriau rengtųsi, būtų tikra gražuolė", „Šita nepatiria pasitenkinimo lovoje – tiesiog užuodžiu", ir panašiai. Gal tai nuolatinio svetimoteriavimo padarinys? Vis dėlto jis prisipažino jaučiąsis laisviau su prostitutėmis. Sakė, kad nuolatos eina pas dvi ar tris. Patarė ir man taip daryti, pasak jo – gausi malonumą be jokios atsakomybės. Priminiau jam, kad esu labai laimingai vedęs. „Taip nebūna", – atšovė jis. Geresnės progos negalėjau nė įsivaizduoti, taigi papasakojau jam apie Tesės laišką. Jis buvo sukrėstas: nebepratarė beveik nė žodžio ir mačiau, kad vis labiau niršta. „Kodėl ji parašė tau?" – vis klausė jis. Nepuoliau aiškinti. Šiaip ar taip, savo pareigą Tesei įvykdžiau. Parašiau jai ir papasakojau, ką padariau. Atrodo, kad tie Oksfordo laikai buvo prieš šimtmečius.

Sėsdamas į autobusą važiuoti namo pamatau laikraščių afišas: FRANKAS PRIE BARSELONOS VARTŲ.

[KOVAS]

Turbūt atėjo galas – Hitleris jau Prahoje* . Oliveris Li buvo teisus, ir dabar „Čekoslovakijos nebeliko". Mano požiūris, kurį išdėsčiau praėjusį spalį, dabar atrodo kaip ilgesingos, neviltingos kvailio svajonės. O visa Ispanija jau Franko rankose – motinai tai patiks. Rašau tai sėdėdamas prie virtuvės stalo. Frėja žindo dukrytę. Spintelėje prie jos kartoninėje dėžėje guli dujokaukės – taip

* Hitlerio kariai įžengė į Prahą kovo 15 dieną neva „ginti" Bohemijos ir Moravijos nuo neseniai atsiskyrusios Slovakijos.

ir negrąžintos. Dabar turi prasidėti karas; kita krizė kils dėl Dancigo. O ką tu veiksi per šį būsimą konfliktą, Loganai? Ką darys tėvelis šiame kare?

Roderikas pasiūlė man recenzento darbą Spraimonto ir Dru leidykloje už 30 svarų per mėnesį. Paprašiau 40, bet jis atsakė, kad Plomeris* Keipo leidykloje irgi gauna 30, tad nelabai galėjau ginčytis. Įtariu, kad Roderikas nori susieti mane su firma, nes pasakiau jam, kad „Vasara prie Sen Žano" beveik baigta. Stebina jo logika: žurnalistika atima tiek daug laiko, o dabar, kai turėsiu visą savaitę skaityti rankraščius ir rašyti apie juos recenzijas, bemaž neturėsiu laiko, kada kurti.

„Kosmopolitai" Prancūzijoje turi nedidelį pasisekimą, bet knygą vis dar perka. Siprianas parašė, kad *„grace à toi"* (atseit tavo, t. y. mano dėka) jį vėl gerbia, tarsi dabar būtų 1912 metai, o jis – iškilus literatas. Turiu dar kartą apsilankyti Paryžiuje, kol neprasidėjo Armagedonas.

[LIEPA]

Oldberis. Išsinuomojome namelį šiame mieste liepai ir rugpjūčiui – kažkodėl mane vis traukia į Norfolką. Į Londoną nuvažiuoju tik atsiradus reikalui, bet pirmas dvi savaites aš čia tiesiog mėgavausi, tad išvykstu nenoriai. Skaisti sidabrinė šviesa, sklindanti nuo Šiaurės jūros, pranykstančių horizontų vilionė... Dirbu visą rytą – rašau straipsnius, bet dažniausiai skaitau „S ir D" rankraščius (toks įspūdis, kad jie atima iš manęs vis daugiau laiko). Paskui, jei oras gražus, pusryčiaujame paplūdimyje: pasiimame kilimėlį, termosą, sumuštinių, susėdame ir žiūrime, kaip

* Viljamas Plomeris (William Plomer; 1903–1973), Pietų Afrikos rašytojas, daugelį metų dirbęs recenzentu Džonatano Keipo leidykloje.

bangos rieda į akmenuotą krantą. Stela graži apskritaveidė, papuržandė mėlynakė mergytė auksiniais plaukais – žodžiu, tokia, kokias vaizduojasi visi. Ji smalsi ir linksma. Mes ją pasodiname, sudedame priešais krūvelę akmenukų ir stebime, kaip jinai vieną po kito ima į rankas, apžiūri ir paleidžia iš pirštų, kol mes sėdime ir šnekučiuojamės. Frėja man padeda: skaito kai kuriuos rankraščius. Manau, ji pasiilgo BBC.

Man pavyko prikalbinti Lotę pasiimti Lajonelį savaitgaliui su sąlyga, kad visą laiką būsime šalia. Sekėsi prastai. Rodos, Lajonelis siaubingai bijo Frėjos – kažin kokių nesąmonių jam prišnekėjo Lotė arba veikiau ta kalė Enida. Su manim jis nebuvo toks įsitempęs, ir aš stengiausi daryti tai, kas dera geram tėveliui. Mes visą valandą spardėme kieme futbolo kamuolį, ir galop jis tarė: „Tėveli, ar dar ilgai mes turėsime šitaip žaisti?" Atvirai sakant, mano akimis, jis yra niekuo neypatingas vaikas – ne itin protingas, nežavus, nesąmojingas, neįžūlus, negražus. Kas blogiausia, jis paveldėjo visus nepatraukliausius Edžfildų veido bruožus. Kartą jis manęs paklausė, ar Frėja mano žmona. Žinoma, – atsakiau. „Bet aš maniau, kad tu vedęs mamytę", – susiraukęs tarė jis. Aš paaiškinau. „Ar tai reiškia, kad iš tikrųjų tu nesi mano tėvelis?" Aš visados būsiu tavo tėvelis, – atsakiau ir, padėk man Dieve, vos nepravirkau.

[LIEPA]

Flemingas pasikvietė mane pietų į Karltono kepsninę. Matyt, jis tebedirba biržos makleriu, bet dabar dar ir vykdo kažkokias slaptas admiraliteto užduotis. Anot jo, „daugybei žmonių" labai didelį įspūdį padarė mano straipsniai apie Ispanijos karą. Atsakiau jam, kad 90 procentų jų buvo skelbti Amerikoje. „Žinau, – atsakė jis. – Jie mus labiausiai ir sudomino". Jis kalbėjo apie

būsimą karą, tartum jis jau vyktų, ir paklausė manęs, ką ketinu daryti. „Išlikti gyvas“, – atsakiau. Jis nusijuokė, palinko virš stalo prie manęs ir pasakė – iš šalies turėjome atrodyti kaip du šnipai – laikysiąs asmenine paslauga, jei „būsiu pasirengęs ypatingoms pareigoms“. Girdi, darbas būsiąs Londone, bet jis turės nepaprastai didelės svarbos mūsų karinėms operacijoms. Kodėl aš? – paklausiau. Todėl, kad gerai rašai, savo akimis matei karą ir neturi apie jį jokių iliuzijų. Išeidami kaktomušomis susidūrėme su vyresniu vyru, vilkinčiu pilką labai senoviško kirpimo kostiumą – neabejoju, kad šis susitikimas buvo iš anksto suplanuotas. Flemingas pristatė jį kaip admirolą Godfrį. Mane paslapčiomis vertina.

PIRMADIENIS, RUGPJŪČIO 7 D.

Tesė mirė. Paskendo Temzėje – apie tai telefonu pranešė Piteris. Vos galėjau suprasti, ką jis kalba. Išėjusi pasivaikščioti ilgai negrįžo, ir Piteris nuėjo prie upės jos ieškoti. Už kokių aštuonių šimtų metrų pamatė minią žmonių ir policininkus. Jis priėjo pasižiūrėti, dėl ko kilo šis sąmyšis, ir sužinojo, kad Tesę ką tik ištraukė iš vandens. Ji skynė gėles ant kranto ir paslydo. Plaukti nemokėjo. „Siaubingai šiurpus nelaimingas atsitikimas“, – pasakė Piteris.

Velniškai baisus sukrėtimas. Brangioji Tesė. Prisimenu mūsų vogtus sekmadienius namelyje Islipe ir kokios nenumaldomos jausmų audros kildavo toje kietoje drėgnoje lovoje. Esu dėkingas už tai, ką dėl manęs padarei, Tese. Nelaimingas atsitikimas? Abejoju. Man rodos, ji nebeištvėrė. Ačiū Dievui, ačiū Jėzui Kristui, kad pasakiau Piteriui, ką galvoju apie tą jo dulkinimąsi su kuo pakliūva. Frėja pamatė, koks aš nusiminęs, tad papasakojau jai šį tą iš bendros mūsų istorijos: kaip mokykloje sugalvojo-

me užduotis vieni kitiems, kaip drąsiai Tesė nusekė paskui Piterį į Oksfordą. Pasakiau, kad tuo metu, ko gero, buvau truputį įsimylėjęs Tesę ir pavyduliavau Piteriui. Nusprendžiau būsiant geriau nepasakoti Frėjai apie intymius mudviejų su Tese santykius.

SEKMADIENIS, RUGSĖJO 3 D.

Batersis. Karšta diena. Mudu su Frėja klausomės ministro pirmininko pranešimo per radiją: nuo šiol mes kariaujame su Vokietija*. Stela šliaužioja po virtuvės grindis ir spygčioja laibu balseliu – tai rodo, kad jai labai, beveik nepakeliamai, smagu. Apkabinu Frėją ir pabučiuoju į kaktą. Nestok į armiją, – šnabžda ji, – maldauju. Taigi papasakoju jai apie Flemingo pasiūlymą, ir mes meldžiamės, kad jis tebegaliotų.

Vėliau vienas išėjau į kiemą ir pažvelgiau į mėlyną dangų ir juo plaukiančius retus debesis. Drėgna ir šilta. Skamba bažnyčių varpai. Jaučiu keistą palengvėjimą – lyg tas sunkiai sergantis ligonis, kuriam staiga nustatoma diagnozė: „Liga rimta, pone Mauntstiuartai, bet nereikia prarasti vilties“. Paradoksalu, tačiau pasitvirtinus blogiausiai naujienai prašviesėja protas: bent jau aišku, koks kelias laukia, ir žmonės žino, ką privalo daryti. Tačiau stovėdamas savo siaurajame kieme šią šiltą vasaros dieną spėlioju, ar šiems trims Mauntstiuartams viskas baigsis be sukrėtimų, ir jaučiu, kaip baimė košia mane it ledinis vanduo.

* Rugsėjo 1 dieną Hitleris įsiveržė į Lenkiją. Britanija paskelbė ultimatumą: Vokietijos pajėgos turi būti išvestos iki rugsėjo 3 dienos 11.00. Hitleris nepakluso.

ANTROJO PASAULINIO KARO

DIENORAŠTIS

Ijanas Flemingas tesėjo žodį: pirmą karo savaitę paskambino, ir Loganui Mauntstiuartui buvo pasiūlytas darbas Jūrų žvalgybos departamente (JŽD). Garsioji žvalgybos tarnyba buvo įsikūrusi admiraliteto pastate. 1939 metais jai vadovavo admirolas Džonas Godfris (Flemingas buvo jo padėjėjas). Mauntstiuartas buvo įdarbintas Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezervo skyriuje ir gavo leitenanto laipsnį. JŽD organizacijoje jis buvo priskirtas prie propagandos padalinio ir gavo užduotį sekti informaciją, ateinančią iš Ispanijos ir Portugalijos. Be to, jam buvo liepta teikti gudrius planus, užtikrinančius, kad abi šalys liktų neutralios. Iš pradžių padalinio veikla apsiribojo tuo, kad vokiečiams priešiška medžiaga, susijusi su Ispanija ir Portugalija, buvo skelbiama kiek galima daugiau leidinių. Mauntstiuartas dar siūlė platinti atsišaukimus svarbiausiųjų miestų – Lisabonos, Oporto, Barselonos ir Madrido – gyventojams. Loganui patiko JŽD – rami, šiek tiek vėjavaikiška, bet veiksminga ir tuo besididžiuojanti organizacija. Be to, jam atrodė, kad jis labai elegantiškai atrodo vilkėdamas pagal užsakymą siūta tamsiai mėlyna uniforma su banguotomis auksinėmis juostelėmis rankogaliuose.

Karo pradžioje Frėja su Stela išvažiavo pas Deverelius į Češyrą, bet pranašautas didelio masto Londono bombardavimas taip ir neįvyko, tad 1940 metų pradžioje jos grįžo. Piteris Skabijus pasisiūlė savanoriu į pagalbinę ugniagesių komandą. Benas Lypingas su šeima 1939 metų spalį išvyko iš Paryžiaus ir įsteigė Londone galeriją (taip pat pavadintą Brolių Lypingų

vardu). Karo metais kareiviams ir karininkams buvo draudžiama rašyti dienoraštį. Matyt, LMS tai žinojo, tad jo pasakojimas dažnai nutrūksta, kol jam atsitinka kas nors tikrai įdomaus.

1940

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 10 D.

Šiandien nusinešiau Faustino Miro paveikslus į Beno galeriją ir išdėliojau ant grindų peržiūrų kambaryje. Jis vos neįsikibo į kėdę, kad nepargriūtų. „Ar bent numanai, ko verta tokia kolekcija?“ – paklausė jis. Paaiškinau keistą paveikslų atsiradimo istoriją. „Kaip suprantu, jeigu turi daiktą, tai jau devyniais dešimtadaliais esi teisėtas jo savininkas, – tarė Benas. – Neįsivaizduoji, kam jie priklausė?“ Atsakiau jam, kad tai mįslė, bet Ernestas Hemingvėjus galįs patvirtinti tai, ką jam pasakojau.

Benas, rodės, visas tirta – tarsi jo smegenys dirbtų per greitai. Jis vis kartojo, kad toks dalykas meno pirkliui gali nutikti tik kartą ar du per visą gyvenimą. Pasakiau jam, kad neturiu pinigų, kad tos drobės gulėjo mano spintelėje trejus metus ir kad kažką reikia su jomis daryti. Galop Benas sumokėjo man už paveikslus 300 svarų, bet pažadėjo didžiausią parduoti ir pinigus atiduoti man. Kada – gerai nežinąs. Jis palauksiąs, kol rinkoje susidarys palanki padėtis ar kol atsiras tinkamas pirkėjas arba pirkėjai. Jis buvo neapsakomai man dėkingas, bet ne tiek, kad pražiopsotų puikų sandorį. Polis Klė sunkiai serga* , – pranešė jis ir

* Klė mirė birželio 29 dieną.

pasiūlė man dar šimtą svarų už mažytę jo akvarelę, kurią turiu. Labai ačiū, – atsakiau, – kol kas ją pasilaikysiu.

Pietavau restorane prie BBC – kepeninė dešra su mišraine. Nejaugi maisto normavimas jau taip ima justis? Per radiją kalbėjausi apie Džoisą su Džefriu Grigsonu (įžeidus, irzlus žmogus), bet labai išgyriau „Horizontą“*, ir jis šiek tiek atlyžo.

TREČIADIENIS, BIRŽELIO 26 D.

Paaiškėjo, kad vienas iš mūsų naujųjų vadų JŽD – Džeimsas Vanderpoelis**, su kuriuo mokiausi mokykloje. Vis toks pat galingas ir kresnas, tik dabar su smaila rusva barzdele. Tikrų tikriausias karinio jūrų laivyno karininkas. Man rodos, jis truputį sutriko, pamatęs mane tarp savo pavaldinių. Mes nuėjome pasivaikščioti į Žaliąjį parką ir prisiminėme Ebio mokyklą. Jis papasakojo man kelias naujienas apie mano bendramokslius, ir aš suvokiau, kad jie manęs visiškai nebedomina. Šį vakarą paskambino Dikas Hodžas. Didžiai susijaudinęs: įstojo į karališkųjų jūrų pėstininkų pulką. Pasakiau jam, kad dirbu JŽD. Ką ten veiki? – paklausė jis. Apie tai garsiai nekalbama, – atsakiau. Kaip malonu, kai gali tarti šiuos žodžius kuo rimčiausiai.

PIRMADIENIS, LIEPOS 8 D.

Godfris su Flemingu išsikvietė mane su Vanderpoeliu ir paklausė, ar kuris nors iš mūsų pažįstame Lisaboną. Atsakiau „taip“,

* Sirilo Konolio neseniai pradėtas leisti ir jo redaguojamas žurnalas. Grigsonas rašė į jį straipsnius.

** Žr. p. 50.

Vanderpoelis – „ne“. „Bent vienas pažįstate, – tarė Godfris. – Šiaip ar taip, ten dabar keliausite“. Paklausiau ko. Ten atvyko Vindzoro hercogas, – paaiškino Godfris, – sprukdamas iš savo namų Prancūzijoje nuo artėjančių vokiečių ir italų armijų. Mes turime jį prižiūrėti. Argi to negali pasiuntinybė? – paklausė Vanderpoelis (pajutau, kad jis nenori ten vykti). Kaip supratau, ambasadorius baisiausiai nervinasi, o jų MI6* agentas alkoholikas, ir visi darbuotojai jo nekenčia. Hercogo padėtis labai delikati, – aiškino Godfris: čia grįžti jis negali (dėl šeimos), o mes negalime rizikuoti, kad jis patektų į nacistų rankas. „Kartą esu su juo susitikęs – Biarice, 1934-aisiais“, – pasakiau. Flemingas dirstelėjo į Godfrį, tarsi ką tik būtų laimėjęs lažybas. „Sakiau jums, kad Mauntstiuartas mums tinka“, – paslaptingai pasakė jis.

Grįžau pas Frėją perduoti naujienos. Pasakiau, kad pavojus man negrės – kadangi vyksiu į Lisaboną, ji nelabai prieštaravo. „Ar nueisi į mūsų restoraną?“ – paklausė ji. Atsakiau, kad nueisiu ir išgersiu visą butelį vyno už mus abu.

TREČIADIENIS, LIEPOS 10 D.

Lisabona. Mudu su Vanderpoeliu išskridome Pakrančių tarnybos hidroplanu iš Pul Harboro. Sklandi kelionė be jokių netikėtumų. Atrodė, kad Lisabona knibžda pasiturinčių pabėgėlių iš Europos, ieškančių galimybės saugiai išvykti. Pirmą kartą kažkaip keistai pajuntu, kad Lisabona ir Portugalija yra pačiame Senojo pasaulio krašte. Čia, jo galūnėse, susirinko persigandę atvykėliai ir išpūtę akis žiūri į žvilgantį bekraštį vandenyną, bandydami išvysti kokį nors saugumą užtikrinantį ženklą.

Prisistatėme į pasiuntinybę. Čia mus šaltai priėmė vyras, pa-

* Britanijos žvalgybos skyrius, atsakingas už šnipų veiklą užsienyje.

varde Stopfordas, vadinamasis finansų atašė, o iš tikrųjų MI6 vadovas Portugalijoje, ir nenoromis mus informavo. Hercogas su hercogiene pabėgo iš savo vilos prie Antibų birželio 19 dieną, kai Prancūzija ėmė vis sparčiau žlugti, paskui su savo personalu ir keliais konsulato pareigūnais mašinomis atvažiavo į Madridą. Ten devynias dienas smagiai pagyveno, tada keliavo toliau, į Portugaliją. Apsistojo portugalų milijonieriaus Rikardo Espirito Santo namuose Kaskaise, maždaug valanda kelio nuo sostinės. „Nesuprantu: ką galvoja JŽD žmonės? Kad jie gali padaryti, ko negalėtume mes? – niršo Stopfordas. – Mes nusiuntėme savo žmones į namus, aplink juos knibžda portugalų policininkų. Jeigu hercogas tik nusipers, mes apie tai sužinome“.

Mums išėjus pasakiau Vanderpoeliui: „Smagu bus bendrauti su tuo girtuokliu“. „Man jis pasirodė labai padorus“, – atsakė Vanderpoelis. Man rodos, Vanderpoelis netinka žvalgybininko darbui. Grįžome į savo apšiurusį viešbutį – geresnio nepavyko rasti – tinkamu „Londono“ pensiono pavadinimu ir Vanderpoelis atsigulė į lovą. Jis sako manąs, kad sugripavo.

KETVIRTADIENIS, LIEPOS 11 D.

Vanderpoeliui pakilo temperatūra. Šįvakar nuėjau į vakarėlį pasiuntinybėje ir susipažinau su tokiu daug ką žinančiu Eklesu* – matyt, jis čia kažkoks *éminence grise*. Jis labai skeptiškai žiūri į pasiuntinybės darbuotojų sugebėjimus. Jis reguliariai matosi su hercogu, ir man susidarė įspūdis, kad padėtis nekokia. Hercogas atsisako išvykti, kol nebus aiški jo ateitis ir kol negaus tam tikrų garantijų dėl savo ir hercogienės statuso. „Nereikšmingos smulkmenos, – tarė Eklesas, – turint galvoje, kokioje siaubingoje

* Deividas Eklesas, Ekonominio karo ministerijos komandiruotas į Lisaboną.

padėtyje atsidūrėme“*. Dar kartą papasakojau, kaip susipažinau su hercogu Biarice, ir Eklesas manęs vos neapkabino. Jis bemat pakvietė mane rytoj pavakarieniauti viloje. „Mes matėmės tik probėgšmais“, – pasakiau. „Tai visiškai nesvarbu, – atsakė Eklesas. – Hercogą supa abejotinos reputacijos finansininkai. Jie visi palaiko ryšius su vokiečiais. Tu būsi jam šviežio oro gurkšnis“.

Ką tik užsukau pas Vanderpoelį ir pranešiau šią žinią. Jis įsiuto ir uždraudė man eiti. Atšoviau, kad tokį įsakymą man gali duoti tik Godfris. Parašiau Frėjai, kad eisiu vakarieniauti su Deividu ir Volise. Turės apie ką pasakoti.

PENKTADIENIS, LIEPOS 12 D.

Norint nusigauti į hercogo vilą „Boca de Inferno“, reikia nuvažiuoti į patį vakariausią Europos tašką – bent jau taip atrodo. Jis apsistojo pušų apsuptame dideliame rausvo smiltainio name, stovinčiame uolėtame kyšulyje. Priešais plyti visas Atlanto vandenynas. Pravažiavome Belemą, Estorilį, paskui pakrantės keliu pasukome į Kaskaisą. Kol nusigavome iki šio kaimelio, įsikūrusio ant kalvos virš vilos, mus du kartus sustabdė policininkai. Taigi didikų pora tikrai gerai saugoma. Važiuojant pro vartus Eklesas man priminė, kad prieš hercogą reikia „nulenkti galvą“, o hercogienei pakaks nusišypsoti ir paspausti ranką. Jokiu būdu negaliu kreiptis „Jūsų karališkoji aukštybe“. Atsakiau, kad supratau.

Pati didelė, patogi vila su baseinu stovi už aukštų akmens sienų. Rikardas Espiritas Santas su žmona Marija pasitiko mus te-

* Birželio 22 dieną kapituliavo Prancūzija. Dabar Didžioji Britanija viena priešinosi fašistiniam blokui.

rasoje, ir čia mums atnešė gėrimų. Ten buvo kita pora – Asekos. Paskui laukėme. Laukėme ilgai. Mus paslapčiomis stebėjo, o Marija Espirito Santo vis dingdavo pasikuždėti su personalu, kol galop iš savo kambario atėjo Vindzoro hercogas su žmona.

Pirmi įspūdžiai. Abu nepriekaištingai apsirengę. Hercogas panėšėjo į miniatiūrinę amerikiečių kino žvaigždę: lieknas, elegantiškas, žilstelėję šviesūs plaukai sušukuoti atgal, puikiai sukirptas kostiumas, rankoje – nerūpestingai laikoma cigaretė. Hercogienė – jai tikriausiai apie keturiasdešimt penkerius – tokia pat smulkutė. Žodžiu, gerai tinkanti vienas prie kito porcelianinė pora. Norisi pasidėti juos ant židinio atbrailos. Šalia jų atrodžiau lyg milžinas. Hercogienė buvo labai išsidažiusi ir apsikarsčiusi brangakmeniais. Jos veidas be išraiškos, panašus į kaukę, ant smakro – ganėtinai atsikišęs apgamas. Eklesas mane pristatė, kai atėjo eilė, ir paminėjo Biaricą.

– Mes susitikome golfo lauke, sere.

– Ačiū Dievui, žaidžiate golfą, – hercogas pasisuko į pačią: – Brangioji, ponas ėėė... šis mielas vyrukas 1934-aisiais buvo Biarice. Ar prisimeni tas atostogas? Buvo labai smagu, ar ne?

– Dievinu Biaricą, – atsakė jinai.

– Aš taip pat, – tariau. – Tiesą sakant, manau...

– Ir jis žaidžia golfą, – pranešė hercogas.

– Deividai, nepertarinėk žmonių. Ponas... ponas?

– Mauntstiuartas.

– Ponas Mauntstiuartas norėjo papasakoti mums kažką įstabaus apie Biaricą.

Tuomet mus pertraukė ir nusivedė vakarieniauti. Sėdėjau tarp senjoros Asekos ir Marijos Espirito Santo – ganėtinai patrauklios, tik kažkaip šaltai ir rūsčiai – kai kurioms Europos turtuolėms tai būdinga. Senjora Aseka kalbėjo ispaniškai ir šiek tiek prancūziškai. Marija E. S. laisvai kalbėjo angliškai. Eklesas ir hercogienė daug juokėsi – atrodė, kad jiems labai linksma. Man

dingtelėjo: įsidėmėk tai, Loganai. Vindzoro hercogas su hercogiene, gražus namas prie jūros, tekini zujantys tarnai, geras maistas ir vynas. O pasaulis kariauja.

Mums išeinant, hercogas priėjo prie manęs ir paklausė, ar galėsiu pažaisti golfą rytoj po pietų Estorilio golfo klube. Atsakiau galėsiąs, labai ačiū, ir t. t. Jis neskubėjo nueiti, tad pasakiau, kad labai malonu matyti jį tokį žvalų po tos įspūdingos kelionės automobiliu per Europą. Jo veidas apniuko ir jis nuleidęs balsą tarė: „Tiesą sakant, esu čia belaisvis. Iš visų pusių man tik trukdo, biurokratizmo – tiesiog kalnai". Išreiškiau jam užuojautą, ir mes susitarėme susitikti klube rytoj trečią.

Važiuojant atgal į Lisaboną Eklesas labai susidomėjo išgirdęs apie mūsų su hercogu susitarimą. Kiek pagalvojęs jis tarė: „Būsiu dėkingas, Loganai, jei informuosi mane apie viską, ką pranešinėsi JŽD". Žinoma, – atsakiau ir pridūriau: „Gal kartais žinai, kur galiu gauti golfo lazdų?"

ŠEŠTADIENIS, LIEPOS 13 D.

Jo Didenybės vyriausybė kilniadvasiškai parūpino man naują komplektą golfo lazdų. Labai padorus jos (jų?) gestas. Pasiėmęs maišą su lazdomis išsiruošiau į Estorilio klubą žaisti. Hercogas, Espiritas Santas ir dar vienas vyras, Britas e Kunjas, pasirodė pavėlavę pusvalandį. Su jais atvažiavo gera dešimtis portugalų detektyvų. Hercogas pareiškė pirma norįs pažaisti su manim ir paprašė savo palydovų smūgiuoti pirmų. Diena buvo šilta, nuo jūros pūtė vėjelis. Laukas buvo susiplūkęs nuo sausros, žolė perdžiūvusi kaip pintis. Po pirmo mano smūgio kamuoliukas nulėkė gal 300 metrų, atsimušinėdamas nuo žemės lyg nuo betono. Tačiau aikštelės vejos buvo palaistytos, tad kamuoliukas atšokdavo gerai, tik gal kiek per smarkiai.

Hercogas pasiekė labai neblogą rezultatą. Jis žaidė apgalvotai, nerizikuodamas. Prie trečiosios duobutės sustojome parūkyti, o Espiritas su Kunju žaidė toliau. Mano smūgiuotas kamuoliukas pokštelėjo kaip stiklo rutuliukas, atsitrenkęs į asfaltą. „Man sakė, kad šitaip atrodo golfas tropikuose“, – pakomentavau.

– Gana greitai pats galėsiu tuo įsitikinti, – niūriai atsakė hercogas.

– Nesupratau, sere.

– Mane siunčia į Bahamų salas. Gubernatoriumi.

– Į Bahamų salas? Turėtų būti nuostabu.

– Ar jums neatrodo, kad šitaip sakė Napoleonui išgrūsdami jį į Šventos Elenos salą?

Hercogas buvo prastai nusiteikęs, bet žaidė gerai, tad stengiausi jo neprisivyti, kai jis nuo pat pradžios ėmė pirmauti. Kuo geriau jis ėmė žaisti, tuo žvalesnis ir atviresnis darėsi. Pajutau, kad jis džiaugiasi galįs pasikalbėti su tautiečiu ir golfininku.

Be kita ko, jis sakė:

Jo brolis – karalius – malonus kvailys, po padu laikomas žmonos. Ne kas kitas, kaip karalienė, neleidžia jam su hercogiene grįžti į Britaniją. „Nenori, kad mes ten būtume, – aiškino jis. – Bijo, kad nustumsime juos į antrą planą. Ji labai pavydi Volisei“.

Portugalija jam mirtinai įgrisusi ir jis norįs išvykti, bet tik tokiomis sąlygomis, kokių jis pats nori.

Atrodo, jam labiausiai neduoda ramybės du dalykai. Pirmas – kaip atgauti kai kuriuos daiktus (drabužius ir patalynę), paliktus jų namuose Antibuose ir Paryžiuje, antras – Britanijos vyriausybės atsisakymas atleisti jo tarną nuo karinės tarnybos, kad galėtų būti jo kamerdineriu Bahamose.

– Jūs turite kamerdinerį?

– Deja, ne, – atsakiau.

– Reikėtų įsigyti. Žmonės nesupranta, kad tokie kaip aš negali

išsiversti be kamerdinerio. Man reikia Flečerio* ir aš niekur neišvyksiu, kol jo negausiu.

– Ko gero, galėčiau jums padėti, – leptelėjau gerai nepagalvojęs.

Jis atsisuko į mane ir sugriebė už rankos.

– Patikėk manim, Mauntfildai, jei tik sugebėsi...

– Mauntstiuartai, sere.

– Mauntstiuartai. Būsiu be galo dėkingas.

– Pažiūrėsiu, ką galiu padaryti.

Po žaidimo (hercogas laimėjo, tad išrašiau jam 3 svarų čekį) nuvažiavau į pasiuntinybę. Ten užšifravo ir išsiuntė mano telegramą Godfriui į JŽD. Parašiau, kad jeigu dūdmaišininkas Alistaras Flečeris būtų paleistas iš karinės tarnybos, neabejoju, jog su hercogu būtų gerokai lengviau susitarti.

Vanderpoeliui 39,4° temperatūra. Vis dėlto jam pavyksta duoti man pylos, kam išsiunčiau telegramą be jo leidimo. „Mano laipsnis aukštesnis“, – sukosėjo jis. Jaučiu, kad jeigu jis ir toliau taip elgsis, greitai įgis VINK statusą.

SEKMADIENIS, LIEPOS 14 D.

Gėrėme su Eklesu. Lipšnus, apkūnus, bet gražus vyras, matyt, prieš karą susikrovęs turtus iš Ispanijos geležinkelių. Papasakojau jam apie golfą ir kaip hercogas dejavo dėl Flečerio.

– Matyt, tas kamerdineris jam rūpi labiau negu tarnyba Bahamose, – pasakiau. – Jeigu mums pavyktų grąžinti jam Flečerį ir lagaminus iš Antibų, galėtume – galėtumėte – vynioti jį aplink pirštą.

Eklesas ne itin draugiškai dirstelėjo į mane. „Įdomus momentas, – tarė jis. – Reikės tuo užsiimti“.

* Alistaras Flečeris tarnavo dūdmaišininku Škotijos gvardijoje.

Mes pasikalbėjome apie hercogą neminėdami jo vardo. Akivaizdu, kad jis elgiasi kaip išlepintas vaikas, tad bendraujant su juo reikia turėti tai omenyje. Jeigu jis geros nuotaikos, viskas gerai. Jeigu prastai nusiteikęs – raukosi, nesišneka, trypia kojomis ir neina į kiemą žaisti.

PIRMADIENIS, LIEPOS 22 D.

Gavau kvietimą vakarieniauti su hercogu ir hercogiene trečiadienį. Vanderpoelis užsispyrė eiti vietoj manęs ir pasiskundė Eklesui. Tas liepė jam nekvailioti. Taigi su Vanderpoeliu nesišnekame – jis visai toks pat mažvaikis kaip hercogas. Atrodo, kad mano bendradarbis pasveiko: kiaurą dieną sėdi pasiuntinybėje, siuntinėja telegramas ir apsimeta įtemptai dirbąs. Sėdžiu saulutėje ir skaitau senutėlius detektyvinius romanus iš pensiono bibliotekos. Gaila, kad šalia nėra Frėjos. Prislėgė žinia, kad Viši režimas nutraukė diplomatinius santykius su mumis. Ar gali būti geresnis šio karo beprotystės pavyzdys? O aš čia bičiuliaujuosi su kažkokiu buvusiu karaliumi.

TREČIADIENIS, LIEPOS 24 D.

Važiuojant į vilą, kur apsistojęs hercogas, Eklesas įspėjo mane nepasirašyti jo svečių knygoje, jei manęs paprašys. Dar liepė nė žodeliu neprasitarti apie JŽD. Kaip supratau, vokiečių agentai skleidžia gandą, neva Britanijos slaptosios tarnybos ketina organizuoti hercogo nužudymą* . Eklesas sakė, kad didikas labai nervinasi ir elgiasi kaip paranoikas.

* Vokiečiai šitaip norėjo išvilioti hercogą į Ispaniją, kur būtų „saugus“.

Tačiau tą vakarą hercogas buvo labai smagus ir linksmas – juokėsi, be perstojo plepėjo, pilstė svečiams gėrimus. Įsivaizdavau, koks jis buvo jaunystėje ir kaip be jokių pastangų skleidė savo žavesį. O hercogienė staiga tapo kur kas dėmesingesnė man – Eklesą visai pamiršo. Kalbėdama su žmogum ji prikiša veidą kokiais penkiais centimetrais arčiau negu įprasta, todėl net banaliausias teiginys įgauna intymumo, o kai ji kalba, veidu jauti jos iškvėptą orą. Pasakiškai veiksmingas triukas. Ji ne gražuolė, bet dėl to jos sudaromo artumo įspūdžio jautiesi esąs išrinktasis – ji mato vien tave. Mačiau ją iš arti ir turiu pasakyti, kad jos dantys nepriekaištingi. Kokia jos figūra – neįmanoma nuspėti: slepia madingi apdarai. Ji labai liesa, bet ar jos krūtinė plokščia? Ji vadino mane Loganu.

Svečių buvo gausu, daugiausia Espirito Santo draugų portugalų. Hercogas ir hercogienė mano, kad pasiuntinybė juos ignoruoja, tad mudu su Eklesu buvome vieninteliai pakviesti britai. Vakaras buvo šiltas, todėl brendį su kava gėrėme terasoje. Tamsoje buvo girdėti garsi mūša. Hercogas rūkydamas cigarą nusivedė mane į veją palei ratą šviesos, sklindančios nuo namo. Pasakiau, kad pobūvis labai nusisekė ir kad po Londono, kur langai užtemdyti baiminantis priešo antskrydžių, neapsakomai malonu matyti šviesų nužertą pakrantę. Nepridėjau, kad stovėdamas ten tą šiltą vakarą pasijutau atsidūręs svajonių šalyje turtingiems ir gražiems žmonėms, kur niekas negirdėjo apie karą. Tačiau hercogas mano žodžių nesiklausė.

– Šiandien gavau Vinstono telegramą* , – tarė jis. – Mes turėsime Flečerį – jis atvyksta čia.

– Puiki naujiena, sere.

– Turiu dėkoti tik jums, Mauntstiuartai.

* Čerčilis parašė: „Man pavyko įtikinti Karo ministeriją, ir ji nebeprieštarauja, kad Flečeris būtų atleistas“.

– Tiesą sakant, aš tik...

– Nesikuklinkite. Žinau, kad jums teko panaudoti savo pažintis. Mes nuoširdžiai dėkingi.

– Nėr už ką.

– Bėda, kad vis dar negalime atgauti tų lagaminų su drabužiais ir patalyne iš Antibų. Mums jų velniškai reikės Bahamose. Ar negalėtumėte kaip nors padėti...

– Pasistengsiu, sere.

Kai parėjome į terasą, mane pasišaukė hercogienė. Ji prikišo veidą prie pat mano, ir akimirką man dingtelėjo beprotiška mintis, kad ji pabučiuos mane į lūpas, bet ji tik pasakė:

– Gal pasirašysi svečių knygoje, Loganai? – ir parodė ją ant stalelio vestibiulyje. – Ačiū už viską, ką padarei Deividui, – pridūrė ji tyliai ir palietė mano ranką. Aš paėmiau rašiklį ir apsimečiau rašąs, bet ji jau buvo nuėjusi.

Grįžau į „Londono" pensioną. Vanderpoelis paliko man raštelį. Rytoj turiu skristi hidroplanu atgal į Londoną, o jis liks čia. Niekingas pavydus šunsnukis!

[Vindzoro hercogas su žmona išplaukė iš Lisabonos rugpjūčio 1 dieną amerikiečių laineriu, kad didikas galėtų eiti Bahamų gubernatoriaus pareigas. Londone LMS aprašė savo komandiruotę į Lisaboną bei susitikimą su šia kilminga pora ir įspūdžius apie ją (ne taip atvirai kaip šiame dienoraštyje). Šis ilgas – maždaug šešiasdešimties puslapių – slaptas memorandumas buvo išplatintas JŽD ir buvo labai gerai įvertintas.*

Kai tų metų rugsėjį prasidėjo Londono ir kitų Britanijos miestų bombardavimas, Frėja su Stela vėl pabėgo pas Deve-

* Nr. FO 931 33/180 Valstybiniame archyve.

relius į Češyrą ir išbuvo ten iki 1941 metų vasaros. LMS motina liko Samner Pleise. Čia dabar gyveno aštuoniolika nuomininkų. Mersedesa Mauntstiuart su Enkarnasion turėjo vieną didelį kambarį pirmame aukšte. LMS toliau dirbo JŽD ir reguliariai rašė suvestines BBC laidoms ispanų kalba.]

1941

TREČIADIENIS, GRUODŽIO 31 D.

Metų apibendrinimas. Frėja ir Stela miega. Sėdžiu savo pastogėje įrengtame kabinetuke užtamsinęs langus, pasistatęs butelį viskio.

Karas. Karas, karas. Mano protas nepajėgia jo suvokti. Prislėgė žinia iš Rytų*. Nepaprastai džiaugiuosi dėl Perl Harboro. Pagaliau amerikiečiai įsitrauks, ir pirmą kartą leidžiu sau galvoti, kad šis karas pasibaigs – pergalingai. Ačiū tau, Hirohitai.

Ponia Vulf kovo mėnesį nusižudė – pasiskandino Uzo upėje – antra Tesė. Vanduo atnešė mirtį. Šiais metais Ciuriche mirė Džoisas, kaip girdėjau – paliegęs, aklas, pirma laiko susenęs. Tai man primena, apie ką ketinau rašyti:

Sveikata – iš esmės gera. Ištraukė du dantis, rugsėjį sirgau gripu. Per daug geriu.

Šeima: Frėjai ir Stelai sekasi stebėtinai gerai. Lajonelį šįmet mačiau tik tris kartus – gėda.

* Gruodį japonai nuskandino britų karo laivus „Repulse“ ir „Velso princas“. Honkongas buvo okupuotas. 1941 metų gruodžio 7 dieną japonai užpuolė Perl Harborą.

Darbas: Vanderpoelis – aukščiausio laipsnio VINK. Daug valandų skiriu ispaniškoms suvestinėms. Frėja perėmė iš manęs recenzento pareigas „S ir D“, gauna 20 svarų per savaitę. Priminiau jai, kad aš už tą patį darbą gaudavau 30 procentų mažiau, bet svaro galia per tą laiką smarkiai krito. Roderikas nenusileidžia – jis baudžia mane už tai, kad neįteikiu „Vasaros“ rankraščio. Parašiau ilgą straipsnį apie Verleną „Horizontui“ (Sirilas labai išgyrė, bet numeris dar neišėjo). Rašau recenzijų laikraščiams. Turint galvoje, kad JŽD moka man 55 svarus per mėnesį, Frėjos atlyginimą ir kaip iš dangaus nukritusius pinigus už Miro paveikslus, esame kaip niekad turtingi.

Namai: Melvilio gatvėje* įstačiau naujus tvirtus langus ir duris – miegame ramiau. Sapnuoju Ispaniją. Kas dabar geria „Chicote“ bare? Bandau įsivaizduoti Paryžių, pilną nacių kareivių.

Apskritai paėmus, metai, nuėję perniek. Prašiau Flemingo, kad perkeltų į kitą skyrių, bet jis atsakė, esą aš per daug vertingas Iberijos pusiasaliui.

Draugai. Benas (kaip visada); Piteris (kiek atitolome vienas nuo kito); Ijanas (negaliu iki galo jo perprasti); Dikas (dingo iš akiračio). Bet iš tikrųjų draugų man nereikia, nes turiu Frėją.

Bendro pobūdžio apmąstymai. Vilkiu uniformą, šiek tiek prisidedu prie šio nesibaigiančio karo atomazgos. Laikinai primiršau rašytojo profesiją. Esu mokus – ačiū Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezervui ir Choanui Miro (bei Faustinui), bet honorarų iš Prancūzijos neįmanoma atsiimti. Pagaliau prisėdau prie Hemingvėjaus knygos apie Ispaniją [„Kam skambina

* Namas Melvilio gatvėje nukentėjo, kai balandį visai šalia nukrito bomba. Nespėjus suremontuoti, namą apiplėšė.

varpai“] – tragedija, gėda skaityti. Koks velnias jį apsėdo, kad taip prastai rašo?

Ateinančiais metais pasižadu: mažiau gerti. Man baisu, kad tas karas daro mane alkoholiku. Rasti knygą, kurią tikrai norėčiau rašyti (kitaip sakant, mesk „Vasarą prie Sen Žano“, mulki).

Mėgstamiausia vieta: namai Melvilio gatvėje.

Yda: delsimas.

Tikėjimas: meilė Frėjai ir Stelai.

Siekis: likti gyvam per šį karą ir parašyti ką nors vertinga.

Svajonė: nuvažiuoti su Frėja automobiliu iš Paryžiaus į Biaricą ir iki Atlanto, pagyventi prašmatniuose viešbučio „Palais“ apartamentuose.

1942

PENKTADIENIS, VASARIO 20 D.

Pietavau su Piteriu [Skabijum]. Jis atrodo išvargęs ir ligotas. Pasak jo, vaikai gyvena pas jo tėvus. Name Marlove gyventi negali – neduoda ramybės mintys apie Tesę. Jis baisiai susikivirčijo su jos tėvu Klafu – tas šaukė, klykė ant jo, ir juodu vos nesusimušė. Užjaučiau: siaubinga istorija, šiurpi tragedija. Tada jis man pasakė, kad eina pas kunigą mokytis – nori tapti Romos kataliku.

AŠ: Kurių galų tau to reikia?
PITERIS: Kaltė graužia. Man rodos, aš kažkaip privedžiau Tesę prie mirties.
AŠ: Nekalbėk niekų! Ji juk nenusižudė?
PITERIS: Nesu įsitikinęs. Bet net jeigu tai buvo nelaimingas atsitikimas, neabejoju: atsidūrusi vandenyje ji su džiaugsmu pasitiko mirtį.

Pasakiau, kad jam reikia ne kunigo, o psichiatro, bet jis nesileido į kalbas. Girdi, jis nori, kad Dievas grįžtų į jo gyvenimą. Tada aš klausiu: o kuo blogas Dievas, su kuriuo užaugai – tavo anglikoniškas Dievas? Jis per daug romus, per daug išmintingas ir supratingas, nenori niekur kištis, – aiškino Piteris, – jis veikiau panašus į puikų kaimyną negu į dievišką būtybę. Man reikia pajusti siaubingą Dievo rūstybę, manęs laukiantį jo atpildą, – kalbėjo jis. Mano anglikoniškasis Dievas tik nutaiso liūdną veidą ir pabara.

– Kas čia darosi?! – pradėjau pykti. – Štai mes, du apsišvietę, gyvenimo matę rašytojai, kalbamės apie Dievą danguje. Visa tai gryni paistalai, Piteri, viskas iki paskutinio žodžio. Jeigu nori geriau pasijusti, lygiai taip pat gali paaukoti ožką saulės dievui Ra. Būtų taip pat prasminga, kaip ir tavo kalbos.

Jis atsakė, girdi, aš nesuprantu: jei žmogus neturi tikėjimo, kalbėtis su juo tas pats, kas su plytų siena. Suprantu, kad šis „atsivertimas“ yra tam tikra atgaila – bausmė, kurios jam reikia. Paskui jis man pasakė rašąs knygą apie Tesę ir jų gyvenimą drauge.

– Knygą? Biografiją?

– Romaną.

PENKTADIENIS, VASARIO 27 D.

Šiandien man suėjo trisdešimt šešeri. Ar aš jau pusamžis? Gal šitokiu savęs nelaikysiu, kol sukaks keturiasdešimt. Frėja iškepė man biskvitinį tortą (kažkur gavo tikrų kiaušinių) ir įkišo į jį tris raudonas ir šešias mėlynas žvakutes. Stela užsispyrė jas užpūsti. „Kiek tau metų, tėtuk?" – paklausė ji. Garsiai suskaičiavau žvakutes. „Man devyneri", – atsakiau. „Kurgi tas didelis berniukas?" – pažiūrėjusi į mane tarė Frėja.

Jeigu pamirštume šį karą, manau, būtų galima sakyti, kad esu laimingas, koks tik gali būti žmogus. Sąžinę graužia tik du dalykai: Lajonelis ir mano darbas. Su sūnumi matausi vis rečiau – iš dalies dėl savo tarnybos ir todėl, kad Lotė ištekėjo antrą kartą* . Lajoneliui greitai devyneri, ir mes beveik visai svetimi vienas kitam. Antras mano rūpestis: jaučiu, kad mano meistriškumas smunka. Poreikio rašyti nejaučiu – tik retkarčiais parašau ką į laikraščius ar žurnalus. Galbūt man reikia, kad baigtųsi šis karas – tada vėl galėčiau imtis plunksnos.

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 15 D.

Šiandien Piteris taps Romos kataliku. Jis prašė, kad būčiau jo krikštatėviu, bet aš atsisakiau – toks poelgis būtų nenuoširdus. Man rodos, jis truputį įsižeidė, bet nieko nepadarysi. Paklausė manęs, ar galėtų atsiųsti romano apie Tesę rankraštį, kad „patvirtinčiau faktus". Kaip supratau, knyga beveik baigta. Atvirai pasakius, mintis, kad ją skaitysiu, man kokti.

* 1941 metais ledi Leticija ištekėjo už baroneto Hju Legeto, dvigubai vyresnio našlio, kaimynystėje gyvenančio dvarininko.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 4 D.

Buvau BBC dar vienoje laidoje Ispanijai – matyt, ji buvo skirta perspėti gyventojus, kad nereikia bijoti, jog vokiečiai įsiverš į Kanarų salas. Išeidamas sutikau Luisą Maknisą* . Menkai jį pažįstu, bet jis taip išgyrė „Mergelių fabriką“, kad net nesmagiai pasijutau. Jis paklausė, ką veikiu, atsakiau, kad nieko, ir suverčiau kaltę karui. Jis pasakė suprantąs mano savijautą, bet mes turime nesiliauti rašę – šis karas gali tęstis dar penkerius ar net dešimt metų, ir mes negalime gyventi lyg kokioje meno šaldyklėje. „Įsivaizduok, kad paskui kas nors paklaus: „Ką parašei per karą?“ – juk negalėsi atsakyti, kad nieko“. Jis nekonkrečiai pašnekėjo apie „Mergelių fabriko“ adaptaciją radijui, bet nerimavo, kad gali išeiti per riebi. Šiaip ar taip, jis mane įkvėpė – susitikęs kitus rašytojus visuomet pajuntu įkvėpimą ir suvokiu, kad turime savo slaptą broliją, tegul ir skirtą vien užjausti kitų dejones ir skundus. Parėjau namo ir perskaičiau „Vasaros“ skyrius. Pasibaisėtini. Nuėjau į kiemo galą ir sudeginau viską, ką parašęs, krosnyje. Nesigailiu – atvirai pasakius, netgi juntu palengvėjimą. Tačiau truputį neramu dėl to, ką gali pasakyti Roderikas apie avansą, išleistą prieš daug metų...

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 28 D.

Šiandien į mano kabinetą užėjo Ijanas [Flemingas] su kažkokia byla rankose ir įdėmiai mane nužvelgė. Kambaryje tuo metu buvęs Plomeris tarė: „Saugokis, Loganai, – iš Ijano minos matau, kad jam ką tik šovė kažkokia mintis“. Paklausiau Ijano, kokia

* Luisas Maknisas (Louis MacNeice; 1907–1963), poetas, tuo metu dirbęs BBC pokalbių laidos vedėju.

čia byla, ir jis atsakė, kad mano. „Vadinasi, G yra Gonsago santrumpa?“ – tarė jis. „Na ir kas?“ – atsakiau. „O tu esi urugvajietis, gimęs Montevidėjuje – kaip įdomu! Ar gerai kalbi ispaniškai?“ Atsakiau, kad neblogai, tik nesistengiu. Ijanas pažvelgė į mane ir linktelėjo galvą. „Manau, kad nepakankamai tave išnaudojame, Loganai“, – tarė jis. Paskui kurį laiką jaučiausi kiek sutrikęs, bet dabar nemanau, kad reikėtų apie tai daugiau galvoti – tiesiog Ijanas turi per daug laiko dykinėti, tad ir bando sugalvoti dar vieną pamišėlišką planą.

[LIEPA–RUGPJŪTIS]

Kelionės. Frėja ir Stela išvažiavo į Češyrą. Savaitę paviešėjau pas jas. Paskui dešimt dienų pas Lypingus Devone. Rugpjūtis, rodos, niekada nesibaigs. Staiga prislegia mintis, kad kariaujame jau beveik treji metai. Prisimenu mūsų gyvenimą audringąjį, neramųjį ketvirtą dešimtmetį – dabar jis atrodo kaip negrįžtamai pranykęs aukso amžius.

[RUGPJŪTIS]

Grįžau iš Devono. Nusivedžiau Stelą pas motiną – staiga ji pasirodė labai susenusi. Ko norėti – jai jau šešiasdešimt dveji. Ji jau pradeda prisiminti Montevidėją, nors jai tai nebūdinga – visuomet labai džiaugėsi atvykusi į Europą, net Birmingamas jai atrodė egzotiškas. Bet šiandien ji ėmė man dejuoti, kai sėdėjome jų užgriozdintame kambaryje, o Enkarnasion plovė indus vienguboje kriauklėje. Loganai, – kalbėjo jinai, – aš tapti *una patróna* [nuomojamo namo savininkė], man tai negarbė. Norėjau prikišti, kad jeigu nebūtų leidusi Prendergastui iššvaistyti tėvo sutau-

pyto mums nedidelio turto, dabar abu gyventume kur kas geriau – bet nesiryžau. Pastebėjau, kad ji numetė svorio, ir tai ją susendino – ji visuomet būdavo apkūnoka. Dabar tokia nebepavadinsi. Ji myli Stelą ir todėl susitaikė su Lajonelio ir marčios aristokratės netektimi. Ir ji, ir Enkarnasion negali atsigrožėti šviesiu Stelos gymiu, šviesiais plaukais ir mėlynomis akimis, tarsi mergaitė būtų koks genetinis pokštas. Jos susižavėjusios spokso į ją ir komentuoja paprasčiausius dalykus: „Žiūrėk, kaip ji atidarė tą spintutį“; „Matai, ji vėl čiaudžia“; „Kaip ji žaidžia su tuo lėlė!“ Galima pamanyti, kad per visą žmonijos istoriją dar nė vienam vaikui nepavyko įveikti šių užduočių. Kai paima mergaitę ant rankų, nesiliauja bučiavusios: rankutes, keliukus, ausytes. Stela laikosi ramiai, pakančiai ir leidžia joms šitaip laisvai elgtis. Kai mes išeiname, ir uždarau duris, girdžiu aimanas ir raudas.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 17 D.

Gaunu laišką iš Roderiko. Reikalauja grąžinti avansą už „Vasarą“ ir užsimena, kad priešingu atveju paduos į teismą. Tuo pat metu ateina mašinėle rašytas Piterio Skabijaus romano rankraštis nelaimę pranašaujančiu „Kaltės“ pavadinimu. Pirmoje eilutėje rašoma: „Saimonas Trampingtonas niekados nemanė, kad šairų veislės arkliai jam asocijuosis su gražia mergina“. Neprisiverčiu skaityti toliau: žinau, kad šiame trumpo, nelaimingo Tesės gyvenimo tyrime bus kas nors slegiančio ir keliančio pasidygėjimą.

PENKTADIENIS, RUGSĖJO 18 D.

Parašiau Piteriui ir pamelavau, esą perskaičiau romaną „vienu prisėdimu“, esą laikau jį „meistrišku“ (labai pravartus žodis),

esą tai „graži duoklė“ Tesės atminimui, ir pagyriau už drąsą, kurios veikiausiai reikėjo norint parašyti tokią kankinamai jaudinančią... ir t. t. Pateikiau jam vieną siūlymą – pakeisti pagrindinio veikėjo pavardę, nes ji labai panaši į P. Vudhauzo personažų. Parašiau dar kartą perskaitysiąs knygą, kai būsiu ramiau nusiteikęs – tikiuosi, laimėjau šiek tiek laiko.

PIRMADIENIS, SPALIO 12 D.

Šiandien atėjo Flemingas su Godfriu, labai savimi patenkinti, ir liepė man krautis savo tropikų rinkinį. „Vyksti į saulėtuosius Karibų jūros kraštus, – sakė jie, – laimingasis LMS“. Labai juokinga, – atsakiau, – pataupykite savo sąmojus naujokams. Bet jie nejuokavo: mano gyvenime tuoj dar kartą pasirodys Vindzoro hercogas.

PENKTADIENIS, SPALIO 30 D.

Niujorkas. Mane laikinai paaukštino iki komandoro. Sėdžiu viešbutyje miesto centre ir laukiu, kada pradėsiu vadovauti savo naujiems žmonėms. Kaip suprantu, nepagražinant tapau šnipu ir man pavesta šnipinėti hercogą su hercogiene. Jaučiuosi kiek nesmagiai.

Flemingas su Godfriu paaiškino aplinkybes. Hercogas nenoriai, bet uoliai ėmėsi naujojo – Bahamų salų gubernatoriaus – vaidmens. Jis susidraugavo su ten gyvenančiu švedų multimilijonieriumi Akseliu Veneriu-Grenu (bendrovės „Electrolux“ steigėju) – žmogumi, susikrovusiu didžiulius turtus iš dulkių siurblių ir šaldytuvų. Kaip ir dauguma turtingų svetimšalių Nasau, jis nori išsisukti nuo mokesčių už savo turtus. Veneriui-Grenui

tinka ne tik tai, kad Bahamos – šalis be mokesčių, bet dar ir tai, kad salos visai arti Pietų Amerikos, kur klesti jo verslas. Juodu su hercogu artimai bičiuliaujasi – kartu pietauja, milijonierius skolina gubernatoriui jachtą – bet pernai liepą Veneris-Grenas buvo įtrauktas į JAV juoduosius sąrašus ir paskelbtas nacistų šalininku. Britai pasekė amerikiečių pavyzdžiu, ir hercogui teko pranešti savo draugui, kad jis nebegali grįžti į Bahamas.

Į JŽD atėjo agento pranešimas iš Meksiko miesto, kad Veneris-Grenas dalyvauja stambaus masto spekuliacijose valiuta ir gauna milžinišką pelną. Baiminamasi – nerimaujama – kad hercogas taip pat įsivėlęs į tas spekuliacijas. Hercogo pajamos kartu su gubernatoriaus alga, manoma, sudaro 25 000–30 000 svarų per metus. Jo kapitalas investuotas Anglijoje ir Prancūzijoje, tad jeigu jis išties spekuliuoja kartu su Veneriu-Grenu, iš kur ima pinigų? Tai man ir reikia pamėginti išsiaiškinti. Apie tai niekas nekalba, bet esmė ta, kad jeigu hercogas tikrai kaltas, jo veiksmai prilygsta valstybės išdavimui.

Taigi ant kortos pastatyta daug, ir man truputį neramu dėl šios užduoties. Neturiu nieko prieš hercogą ir hercogienę, atvirkščiai – jie man buvo geraširdiški ir draugiški. Manau, kai parašiau tą ilgą memorandumą apie Lisaboną, departamente mane imta laikyti hercogo žinovu. Taigi planas toks: aš pasirodau Bahamose kaip TM [torpedinio motorlaivio] vadas, atsiųstas ten medžioti povandeninių laivų. Turiu pasistengti įsiteikti didikų porai ir kuo daugiau sužinoti.

ŠEŠTADIENIS, SPALIO 31 D.

Paaiškėjo, kad vadovausiu ne TM, o uostų gynybos motorlaiviui – UGM 1122. Pastoviu greičiu plaukiame į pietus, dešiniojo borto pusėje driekiasi Naujojo Džersio pakrantė. Dabar man dvi-

gubai neramu. Laivą ir įgulą, atplaukusius iš Bermudų, pasitikau Bruklino prieplaukoje. Iki tol UGM 1122 vadovavo nekalbus jaunas škotas, jaunesnysis leitenantas Krofordas Makstėjus. Perdaviau jam savo popierius (pasirašytus Atlanto laivyno admirolo), ir juos skaitydamas jis nebandė slėpti savo reakcijos – iš pradžių pasipiktino, paskui pasidygėjęs susitaikė su tuo, kad nuo šiol kapitonas aš. Jis paklausė, kur dirbau anksčiau, ir aš jam papasakojau ėjęs „garbingas" pareigas Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezerve. „Į Bahamas? – paklausė jis. – Ką, velniai rautų, mes ten veiksime?" „Vykdysite mano įsakymus", – atsakiau labai šaltai. Jis vos nenusispjovė ant denio. Atrodo, mūsų santykiai nebus labai šilti. UGM 1122 yra naujas didelis medinis laivas, turintis dešimties žmonių įgulą ir ginkluotas giluminėmis bombomis bei pora Luiso kulkosvaidžių. Gyvenu nedidelėje kajutėje kartu su Makstėjumi (mano gultas viršutinis), čia ir valgome. Turime nuplaukti iki Floridos, iš ten – į Bahamas. Manau, labiausiai Makstėjų papiktino mano bagažo dydis (žinau, kad vyks oficialūs priėmimai, tad turėsiu tinkamai rengtis) ir tai, kad vežuosi golfo lazdas.

TREČIADIENIS, LAPKRIČIO 4 D.

Nasau, Niu Providenso sala, Bahamos. Makstėjus su įgula apsistojo Montegjaus forte, už poros kilometrų į rytus nuo miesto, o aš turiu kambarį „Britų kolonijiniame" viešbutyje. Atrodo, jame pilna amerikiečių inžinierių ir rangovų, matyt, atvykusių statyti naujų aerodromų. Išėjau pasivaikščioti po miestą – būriai amerikiečių kareivių ir britų Karališkojo oro laivyno stažuotojų. Jeigu nežiūri labai įdėmiai, Nasau atrodo veikiau gražus negu apšepęs. Tai nedidelis kolonijinis miestas, gyventojų – apie 20 000. Mediniai pastatai nudažyti rausvai, daugybė ūksmingų medžių.

Miesto centre – tvarkinga nedidelė aikštė su karalienės Viktorijos statula; iš kraštų – vyriausybinės įstaigos ir teismai. Iš prieplaukos pusės dunkso kalva. Jos viršūnėje stovi Vyriausybės rūmai (irgi rausvi, su kolonadomis priekyje). Pagrindinė gatvė vadinasi Įlankos, ji tęsiasi per kokius penkis kvartalus. Ūksmėje skendintys jos šaligatviai dengti lentomis, šalia driekiasi eilės krautuvėlių, prekiaujančių visokiais blizgučiais ir niekučiais turistams. Rytuose įsikūręs jachtklubas, o į vakarus nuo „Kolonijinio“ viešbučio – golfo laukas ir užmiesčio klubas su teniso kortais ir baseinu. Veneriui-Grenui priklauso Hogo sala priešais prieplaukos lagūną.

Nusisamdžiau taksi, ir mane pavežiojo po apylinkes. Šen ir ten tropikų soduose stovi dideli namai, o toliau į salos gilumą įsikūrusios dvi karinių oro pajėgų bazės. Ten mokomi lakūnai. Pravažiuojant pro Vyriausybės rūmus pamačiau plevėsuojant Jungtinės Karalystės vėliavą. Bandžiau įsivaizduoti hercogą ir hercogienę šioje keistoje mažoje kaip špyga tropinėje skylėje. Žodis „miestelis“ čia įgauna kitokią prasmę. Hercogą apgyvendino Nasau rūpindamiesi jo saugumu ir čia jį laikys kiek galima ilgiau – tai akivaizdu. Šitaip pasielgti su buvusiu karaliumi – tiesiog baisus įžeidimas. Jau gavau tris kvietimus į pietus. Rytoj eisiu į Vyriausybės rūmus išreikšti pagarbos.

KETVIRTADIENIS, LAPKRIČIO 5 D.

Priėmimas Vyriausybės rūmuose buvo surengtas kažkokio atvykusio amerikiečių generolo garbei. Kambariai gražiai, bet neskoningai išpuošti. Visur augalai ir gėlės, nublizginti stalai nustatyti fotografijomis. Gavęs stiklą džino su toniku ėmiau vaikščioti tarp kitų svečių, daugiausia kariškių ir vieno kito aukšto pareigūno – visi apsirengę kostiumais ir todėl prakaito išpilti.

Šalia jų vilkėdamas savo elegantiška balta uniforma su komandoro antsiuvais atrodžiau keistai išdidus. Hercogo adjutantas* mane pristatė: „Turbūt prisimenate komandorą Mauntstiuartą, sere“. Hercogas – labai įdegęs, pasipuošęs gelsvai rudu kostiumu, pasirišęs kaklaraištį su rausvais ir geltonais langučiais – pažiūrėjo į mane. Iš jo veido supratau, kad manęs neprisimena. „Lisabona, 1940-ieji, sere“, – pasakiau. „A, taip“, – numykė jis ir nulėkęs į šalį iškart priėjo prie hercogienės. Jie pasikuždėjo, hercogienė dirstelėjo į mane, kažką jam pasakė. Šis bemat grįžo, dabar jau šypsodamas, ir patapšnojo man per petį. „Mauntstiuartas! – tarė jis. – Aišku, prisimenu! Ar atsivežėte golfo lazdas?

Vėliau kalbėjausi su hercogiene. Jos šukuosena ir makiažas tokie pat nepriekaištingi kaip tuokart Lisabonoje. Ji atrodė liesesnė – gal todėl, kad trumpos jos suknutės rankovės apnuogino kaulėtas, su menkučiais raumenimis rankas. Nuleidusi balsą ji labai draugiškai tarė: „Kokie vėjai atpūtė jus į šį nevispročių rojų? Pasisaugokite – antraip nė pats nepajusite, kaip mirsite iš nuobodulio“. Nusišypsojau. „Medžioju povandeninius laivus“, – paaiškinau. „Būtinai turite ateiti pas mus pietų, – tarė ji. – Nedelsiant. Kur apsistojote?“ Jaučiuosi vėl atsidūręs įvykių centre.

ANTRADIENIS, GRUODŽIO 15 D.

Tris kartus ėjau pietų į Vyriausybės rūmus, paskutinį sykį sėdėjau prie hercogienės. Žaidžiau golfą su hercogu, bet visuomet būdavo dar du žaidėjai. Apsilankiau visuose miesto baruose, klubuose ir, rodos, visuose privačiuose namuose. Susipažinau su tiek britų karinių oro pajėgų lakūnų, kad man užteks iki gyvenimo galo.

* Majoras Grėjus Filipsas, hercogo kontrolierius.

Šiame miestelyje, kaip ir visuose tokiuose, apstu gandų ir paskalų, intrigų, asmeninių sąskaitų, keršto, šmeižto, aljansų ir mezaliansų. Visa tai būdinga ne vien vadinamajai aukštuomenei, bet ir nuvorišams. Mano galva, Nasau visuomenė pasiskirsčiusi taip. Viršūnėje – gubernatorius ir jam artimi žmonės. Žemiau – politikai, „Įlankos gatvės berniukai" (dar vadinami banditais) – vietos pirkliai, aukšti pareigūnai ir turčiai. Jie įtakingiausi parlamento nariai. Kiek nuošaliau – laikinai čia gyvenantys kariškiai ir salų svečiai. Be jų, dar yra pagyvenę mokesčių vengėjai, daugiausia britai ir kanadiečiai – pasipūtę, konservatyvūs, niekinamai žiūrintys į jaunesnę, vulgaresnę publiką: abejotinos reputacijos verslininkus, vyrų besižvalgančias išsiskyrusias moteris, ganėtinai pasiturinčius netalentingus jaunus menininkus ir jų draugužes. Jie plaukioja jachtomis, rengia vakarėlius, per daug geria ir lengvai keičiasi partneriais. Per turistinį sezoną – nuo gruodžio iki kovo – prie jų prisideda tokie pat plevėsos amerikiečiai, trokštantys šiltos saulės žiemą ir *la dolce vita*. Dar vieną pogrupį sudaro saujelė turtingų ir įtakingų vyrų (dalis jų gali būti priskirta ir anksčiau išvardytoms kategorijoms), darančių plika akimi nematomą įtaką dėl savo finansinių galimybių. Tarp pastarųjų yra ir Veneris-Grenas. Turiu pasakyti, kad beveik niekas negali pasakyti apie jį blogo žodžio. Tačiau paminėjus jo pavardę iškart pilte pasipila gandai: kad jis draugavęs su Geringu; kad Hogo saloje statęs prieplauką vokiečių povandeniniams laivams; kad yra vieno Meksiko miesto banko savininkas. Visas tas nuogirdas persiunčiu JŽD ir priduriu, kad tai tik spėlionės. Galiausiai yra kitoks pasaulis, pats gausiausias ir, paradoksalu, mažiausiai matomas – tai patys bahamiečiai. Dauguma jų yra skurdūs juodadarbiai ir žvejai, gyvenantys lūšnyne, išsikėtojusiame anapus Vyriausybės rūmų kalvos. Jį vadina Granto miestu. Rasinė diskriminacija Bahamose akivaizdi (net hercogienės „valgykla kariams" padalyta į dvi dalis – baltaodžiams ir juodaodžiams).

Sako, šitokių normų čia laikomasi taip pat griežtai kaip pietinėse Amerikos valstijose. Argumentuojama tuo, neva jei čia bus imta atlaidžiau žiūrėti į šiuos dalykus, tai atbaidys turistus iš Amerikos. Net į Vyriausybės rūmus joks juodaodis negali įeiti pro priekines duris.

Visi šie sluoksniai šiek tiek sąveikauja, akivaizdžiausiai – per priėmimus Vyriausybės rūmuose (tiesa, negrai čia tik nešioja sumuštinukus). Einu į visus šiuos renginius, įdėmiai stebiu svečius ir diskretiškai renku informaciją – žmonės labai atlapaširdžiai. Turiu pasakyti, hercogas su pačia sukiojasi tarp svečių žvalūs ir besišypsantys, tarsi dabar nenorėtų būti jokiame kitame pasaulio kampelyje, jokioje kitoje draugijoje. Jų vaidyba nepriekaištinga.

Šiuo metu jie išvykę į Majamį. Makstėjus maldauja leisti jam išplaukti į jūrą. UGM 1122 – gražiausias, švariausias, labiausiai išblizgintas laivas Nasau uoste.

SEKMADIENIS, GRUODŽIO 20 D.

Išmetėme inkarą prie nedidelės Eksumos grandinės salos. Vyrai žvejoja nuo denio ir maudosi. Saulė spigina balzganame žydrame danguje. Atrodo, kad mes labai toli nuo karo. Frėja parašė, kad susigrąžinome Bengazį, o sovietų pajėgos apsupo vokiečių armiją prie Stalingrado. Krofordas Makstėjus – nelaimingiausias žmogus pasaulyje.

1943

PENKTADIENIS, SAUSIO 1 D.

Vakar nuėjau į Naujųjų metų vakarėlį Keibl Biče, surengtą jaunos našlės Dorotės Bukbainder (amerikietė). Nuo 20.00 iki vidurnakčio ir ilgiau grojo orkestras, liejosi šampanas. Dorotė – penktą dešimtį einanti nevaleika ir, man rodos, girtuoklė – gyvena su „markizu“ de Sosė – sakyčiau, daugiau kilusiu iš Prancūzijos negu prancūzu. Dorotė turi dukrą (devyniolikos? dvidešimt dvejų?), vardu Lulu. Laikrodžiui išmušus dvyliktą ji tiesiu taikymu priėjo prie manęs ir įsisiurbė drėgnomis lūpomis. Atsikračiau jos ir nuėjau į paplūdimį. Žiūrėjau į žvaigždes ir mąsčiau apie Fréją. Lulu mane susirado ir be užuolankų pasiūlė: „Kodėl tau manęs neišpisus, Loganai?“ „Atsipisk!“ – atrėžiau. Ji pargriuvo – buvo girta kaip pėdas. Parnešiau ją, paguldžiau ant pintos sofos terasoje ir išsprūdau.

Iš Vyriausybės rūmų atėjo žinia: hercogienė negaluoja. Ji pervargo, kamuoja opa. Manau, leisiu Makstėjui išplaukti kelioms dienoms UGM 1122 prie Auto salų. Nasau pradeda varginti ir mane.

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 14 D.

Surašiau trečią pranešimą JŽD, nuvežiau į karinių oro pajėgų bazę ir įteikiau [eskadrilės vadui] Snou. Šis nugabens jį į Majamį, paskui kas nors į Niujorką, o iš ten jis pasieks JŽD. Snou

sako, hercogui pasiūlys Australijos generalgubernatoriaus postą – kad nedejuotų. Išgirdus šią perspektyvą, man pasidarė lengviau ant širdies. Aš čia vos kelios savaitės, bet jau juntu, kad pradedu pūti. Auga svoris, daug geriu, per daug laiko leidžiu „Princo Jurgio" viešbučio bare šnekėdamasis su visokiomis menkystomis. Savo intelektualinio potencialo nė kiek nepanaudoju: nieko neskaitau ir nerašau (išskyrus laiškus Frėjai ir iš jos). Imu suprasti, ką turėjo galvoje hercogienė sakydama „šis nevispročių rojus".

Savo pranešime uoliai atpasakojau naujausius gandus. De Sosė kaip paslaptį man pasakė, kad seras Haris Ouksas* davė hercogui du milijonus dolerių avanso, ir Veneris-Grenas naudoja juos spekuliacijai valiutos rinkose per savo banką „Commercial"** Meksiko mieste. Visas pelnas atitenka hercogui. JŽD, be abejo, gali tai patvirtinti ar paneigti. Šiaip ar taip, dabar aišku, iš kur hercogas ima pinigus. Tačiau aš abejoju, kad gubernatorius taip rizikuotų: pernelyg daug žmonių Londone, Niujorke ir Bahamose gali suprasti, iš kur atsirado pinigai, jeigu jis pradės mokėti Ouksui ar kokiai jo bendrovei.

ŠEŠTADIENIS, VASARIO 27 D.

Man trisdešimt septyneri. Paminėdamas gimtadienį iš ryto masturbavau. Įsivaizdavau Frėją nuogą gulinčią ant manęs – apvalios, kiek nukarusios jos krūtys pliaukši į mane nuo jos judesių. Ligi šiol per šį nesibaigiantį karą man pavyko verstis be moterų, bet šis vulgarus miestas kažkodėl man žadina geismą. Britų ka-

* Ouksas, atradęs antrą pagal našumą aukso kasyklą Kanadoje, buvo turtingiausias žmogus Nasau ir didžiausias kolonijos labdarys.

** Iš tikrųjų „De Continente".

ro lakūno žmona vakar per vakarienę po stalu palietė man pimpalą – net neatsimenu jos vardo.

Pagrasinau įskųsti Makstėjų vadovybei už nepaklusnumą. Jis, galima sakyti, išvadino mane bailiu [viršilos] Dignemo akivaizdoje. Įgula nesiskundžia užduotimi – mato, kad čia saugu. Tik Makstėjus siunta, nes jo karingi instinktai negauna progos pasireikšti. Ko gero, leisiu jam rytoj numesti giluminę bombą.

PIRMADIENIS, KOVO 22 D.

Kamuoja vienatvė: Frėjos ir Stelos ilgesys lyg koks žarnas varstantis skausmas. Matyt, tokia karinę tarnybą atliekančio kario dalia – o pasaulyje tikriausiai milijonai vyrų ilgisi savo mylimųjų. Sunku net įsivaizduoti tokią gausybę geismo apimtų žmonių. Vis dėlto jaučiuosi lyg koks apgavikas: tariamas jūrininkas, šnipinėjantis ištremtą hercogą tropikų salos kurorte... Gal jausčiausi geriau apkase Šiaurės Afrikos dykumoje?

Gailesčio sau apimtas, paskambinau Makstėjui ir pasiūliau kartu pavakarieniauti „Princo Jurgio“ bare. Man atrodė, kad girdžiu, kaip dirba jo priblokštos smegenys. Galop jis sugebėjo išspausti „taip“, ir susitarėme susitikti bare 20.00.

Čia, Nasau, baigiasi atostogų sezonas – turtingi amerikiečių turistai uždaro savo vilas, persirengimo kabinas paplūdimiuose ir grįžta namo. Eidamas iš viešbučio Įlankos gatve į „Princo Jurgio“ viešbutį jutau, kaip sala grįžta į įprastą komos būseną primenančią būklę: krautuvėlės tuščios, arkliais kinkytos karietos stovi dykos, tik retkarčiais pravažiuoja koks didelis automobilis – jo keleiviai bando pamatyti, kur būtų galima pasilinksminti.

Iš pradžių Makstėjus laikėsi be galo oficialiai (gal manė netrukus išgirsiąs, kad siunčiu jį namo?), bet kai užsakiau daugiau

gėrimų, ėmė atsipalaiduoti. Turiu neužmiršti, kad jam tik dvidešimt treji – tikriausiai į mane jis žiūri kaip į erzinantį senį, kuris nežinia iš kur atsiradęs nori sušikti jam daug žadančią karjerą. Jis kilęs iš Škotijos, jo tėvas ūkininkas. Apie tokius veidus kaip Makstėjaus sakoma, kad jie „išdrožti" – nė gramo riebaliukų, todėl jis ne tiek gražus, kiek įsidėmėtinas, kaip kai kurių statulų ar chimeros ant stogvamzdžio. Ko gero, jam tiktų barzda.

Baigiant vakarieniauti jis kauštelėjęs palinko į priekį ir tarė: „Loganai, kas čia, po velnių, darosi?! Mes čia kiurksom jau beveik penkis mėnesius". Tikriausiai man nereikėjo daryti nė menkiausios užuominos, bet pamaniau, kad esu bent tiek jam skolingas. „Kas yra svarbiausias anglas šioje Atlanto pusėje?" – paklausiau. Jis, aišku, suprato, apie ką aš kalbu. „Tarkime, kad mes tiesiog akylai jį stebime", – pasakiau ir pamerkiau akį. Jis linktelėjo, nutaisęs rimtą miną. Manau, jam bus lengviau žinant, kad turime kažkokį tikslą, vykdome misiją – bet turbūt dėl to sius ne mažiau.

Mums išeinant pasirodė de Sosė su kažkokiais bičiuliais ir dviem neįtikėtino grožio merginomis, kurių ligi tol nebuvau matęs. Man pasirodė, kad jie pažįsta Makstėjų. De Sosė prikalbino mus prisidėti prie jų ir išgerti dar. Ėmiau kalbėtis su aukštu, gražiu, panašiu į užsienietį vyru, kuris pačioje pokalbio pradžioje pasisakė esąs Hario Oukso žentas. Jis pakvietė mus sekmadienį pietų į savo namus. Paklausiau Makstėjaus, iš kur jis pažįsta tuos žmones. „Jachta, – atsakė jis. – Iš dyko buvimo plaukioju su jais jachta".

ŠEŠTADIENIS, BALANDŽIO 10 D.

Žaidžiau golfą su hercogu užmiesčio klube. Šį kartą dviese, o jo detektyvas liko klube. Drėgna, karšta, tylu – turistų nebeliko. Hercogas atrodė sunerimęs, kol įrideno kamuoliuką iš aštuonių metrų į trečią duobutę ir išsiveržė į priekį – tada pastebimai pa-

žvalėjo. Leidau jam laimėti dar porą duobučių. Jo nuotaika tada dar labiau pasitaisė ir jis pasidarė labai šnekus.

Kalbėjomės apie:

Jo norą žūtbūt ištrūkti iš Nasau – jis be perstojo pliauškė apie „šią sumautą saliūkštę". Jis prašęs Čerčilio darbo Amerikoje – gubernatoriauti niekur kitur jis nenori, kad ir kokioje didžioje šalyje. Jis didžiuojasi tuo, ką pasiekęs čia – „prasčiausiame britų imperijos poste".

Vis taip pat priešiškai nusiteikęs karaliaus dvaro atžvilgiu. Jo manymu, karalius ir karalienė neįtikėtinai smulkmeniški ir kerštingi. Man atrodo, labiau už viską jį siutina, kad jie uždraudė vadinti hercogienę „jos karališkąja aukštybe" (kadaise jis taip pat siuto dėl savo tarno Flečerio). „Žmona įgyja savo vyro titulą, – nesiliovė kartojęs jis. – Nepaisant nieko". Jaučiu, kad už daug ką jis kaltina karalienę (matyt, lengviau kaltinti ją negu savo brolį). „Jinai negali pakęsti Volisės".

Bahamų parlamento nariai, jo galva, sunkiai sukalbami ir iš savanaudiškų paskatų kaišioja pagalius į jo ratus. Tai „gobšūs, neišauklėti žmogiūkščiai".

Pasak jo, Čerčilis jam patinkąs, bet jis nebelaiko jo ištikimu sąjungininku. „Vinstonas žino, kieno dėka valgo pyragą, o ne juodą duoną".

Į septynioliktą duobutę jis vėl pataikė iš pirmo karto, tad iš to džiaugsmo pakvietė mane vakarienės į Vyriausybės rūmus. Atidaviau jam pralоštus pinigus, ir jis nuėjo pas detektyvą liepti jam važiuoti į rūmus ir pranešti apie jo sumanymą. Taigi turėjau sumokėti ne tik savo pagalbininkui, nešiojusiam lazdas, bet ir jo. Mūsų gerbiamasis gubernatorius nemėgsta leisti savus pinigus, kad ir kokia menka suma būtų.

Grįžus į Vyriausybės rūmus mums atnešė gėrimus prie baseino. Hercogienė atrodė pasveikusi. Tamsius plaukus buvo susukusi į kažką panašaus į šilkinį turbaną. Padejavusi, kad ateina

karštasis metų laikas, ji tarė: „Neįsivaizduojate, kaip sunku gauti leidimą vykti į Valstijas. Valdininkai siuntinėja nuo vieno pas kitą, turi prieš visus lankstytis: „Pone Čerčili, malonėkite paklausti karaliaus, ar galime savaitgaliui vykti į Majamį". Hercogas atrodė susimąstęs. Jis papsėjo pypkę ir glostinėjo vieną iš savo terjerų. Tada, didžiai mano nuostabai, hercogienė paklausė apie mane – ką veikiau prieš karą – ir atsakiau jai, kad buvau rašytoju. Juodu susižvalgė, ir hercogas paklausė manęs, ar pažįstu jo draugą Filipą Gvidelą* . Atsakiau, kad porą kartų esu su juo kalbėjęsis, ir juodu nusiramino: prieš šį klausimą jie akimirką juto nerimą, bet dabar jis išsisklaidė.

Sutemus nuėjome į valgomąjį. Mums buvo pasiūlyta atšaldytos sriubos ir be lukšto virtų kiaušinių. Jie turi virėją prancūzą, vyresnįjį liokajų, hercogas – tarną, grafienė – kambarinę, ir dar aibę patarnautojų bahamiečių. Mes prisiminėme Biaricą ir Lisaboną. Atmosfera buvo kaip niekada laisva ir intymi. Hercogienė vadino mane Loganu, o hercogas atsistojo nuo kėdės, kad parodytų man, kokia stovėsena muša tolimus smūgius. Kalba neišvengiamai pakrypo į karaliaus dvarą, karalių ir karalienę bei jų varginantį kerštą. „Jie negali manęs pakęsti, – juokdamasi tarė hercogienė. – Tačiau labiausiai jie nerimauja dėl Deivido. Jinai turi laikyti jį kiek įmanoma toliau nuo Berčio".

Hercogas pabandė prieštarauti, bet aš pastebėjau, kad ši pokalbio tema nėra jam nemaloni.

– Ne, ne, – nenusileido hercogienė. – Jie negali leisti tavęs į Angliją. Jei ten gyventum, į Bertį niekas nekreiptų dėmesio, visi jį pamirštų. Visų žvilgsniai būtų įsmeigti į tave, brangusis.

Ką žinai – gal ji ir teisi. Jutau, kad hercogas trokšta tekinas pribėgti prie jos ir apkabinti.

* Rašytojas Filipas Gvidela (Philip Guedalla; 1889–1944), Vindzorų draugas, parašęs jiems palankią knygą apie krizę, kilusią Edvardui VIII atsisakius sosto („Šimtas dienų", 1934 m.).

– Vis dėlto mes vis dar turime draugų, įtakingų draugų, kurie tavęs neišsižadės. Net Vinstonas padarys dėl tavęs viską, ką gali, brangusis, – tu juk žinai. Jeigu ištiks kokia bėda, visuomet galime į juos kreiptis.

Tai sakant kažkas jos akyse išties įtikino: net buvęs karalius turi stiprią galią ir įtaką, persmelkiančias visą privilegijuotąją visuomenę. Pajutau negailestingą, nepermaldaujamą jos ryžtą.

Man išeinant, hercogienė pasivedė mane į šalį ir prikišusi veidą prie pat mano tarė: „Loganai, norime, kad žinotum, jog esi *un ami de la maison*". Kaip suprantu, čia man garbė. Nuo jos dvelkia kažkokiu geismą žadinančiu jauduliu – keista, turint omenyje, kad ji ne tik ne žavinga, bet netgi ne graži. Tokios puikiai moka vynioti vyrą aplink pirštą – jeigu tik vyras romaus būdo.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 17 D.

Hercogas su pačia išvykę į JAV, turi grįžti birželį, ir koloniją apėmė labai užkrečiantis letargas. Nusiunčiau telegramą į JŽD prašydamas, kad mane atšauktų, bet man atsakė, kad apie tai negali būti nė kalbos. Net mano laiškai Frėjai, jaučiu, pasidarė nuobodūs, nes mano gyvenimo ritmas beveik nekinta. Kartą per savaitę pranešu visas šias paskalas ir užuominas. (Ar kam nors jos praverčia? Kas konkrečiai nori žinoti visus šiuos plepalus?) Žaidžiu golfą su Snou ir kitais pažįstamais iš karinės oro bazės. Vaikštau į gana įdomius vakarėlius. Du kartus per savaitę su Makstėjumi išplaukiame UGM 1122, ir jaunesnysis leitenantas liepia įgulai rodyti savo sugebėjimus. Tuo tarpu pasaulyje diena po dienos vyksta karas.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 27 D.

Vakar vėl išplaukėme UGM 1122. Švintant oras buvo giedras, nors tokiu metų laiku tai reta, ir gaivus. Šie trumpi plaukiojimai man ima vis labiau patikti – gal vis dėlto turiu šiek tiek jūrininko kraujo. Mes iš lėto išpūškuojame iš prieplaukos. Stoviu ant kapitono tiltelio su Makstėjumi. Visi dokininkai ir žiopliai sustoję žiūri, kaip mes pro juos praplaukiame. Laivas atrodo pavyzdingai: vėliavos ir vėliavėlės plazda vėjuje, vyrai denyje apsitaisę baltomis tropikų uniformomis. Visi ima mums moti. Pasiekus uosto žiotis, Makstėjus įsako padidinti greitį, ir po kojomis pajunti, kaip atgyja abiejų variklių galia. Laivagalis nusileidžia, nosis iškyla, nes sraigtai užgriebia vis daugiau vandens, ir mes turime įsikibti į tiltelio turėklus. Laivo priekis staiga ima kelti putotas bangas, ir mes išplaukiame į Atlantą. Šauksmai prieplaukoje dabar vos begirdėti.

Kartais mes plaukiame prie Didžiosios Bahamos, kitąsyk – prie Andro ar Abako, bet labiausiai mums patinka plaukioti palei Eksumos salų grandinę. Tai mažytės, vos kyšančios iš vandens, krūmokšniais apželusios salelės su nedidelėmis įlankėlėmis ir baltutėlio smėlio paplūdimiais. Žinome, kad povandeninių laivų čia nėra, bet apsimetame jų iešką. Vidurdienį išmetame inkarą prie kokios salelės ir pietaujame. Vyrai maudosi arba deginasi saulėje. Kartais numetame giluminę bombą arba išmetame į jūrą tuščią degalų statinę ir pašaudome į ją iš Luiso kulkosvaidžio. Šitaip primename sau, kad vyksta karas, o mes – tik nedidelis padalinys, besikaunantis su nacistine Vokietija.

Vakar oras buvo vis toks pat ramus ir giedras, tad po pietų nusprendžiau paplaukioti. Išsirengiau, nėriau nuo pirmagalio ir nuplaukiau iki salelės. Atstumas tarp jos ir mūsų laivo buvo apie 150 metrų. Vanduo – vėsus ir stulbinamai skaidrus. Išbridau į krantą ir ėmiau vaikštinėti po nedidelį paplūdimį. Rankiojau

kriaukleles, bangų išmestus medgalius ir mėgavausi, kad esu nuogas šioje negyvenamoje salelėje. Galvojau – kaip ir visi tokiais atvejais – apie laivui sudužus išsigelbėjusius žmones, Robinzoną Kruzą, kaip stovi atsidūrusį saloje.

Aukščiausia salelės dalis buvo iškilusi virš vandens ne daugiau kaip tris metrus. Salelė buvo apaugusi kažkokiais vandeningais brūzgais, žemais susiraizgiusiais krūmais storais rusvai žaliais lapais. Šen ir ten pūpsojo kaktusai ir šviesių smiltlendrių kupstai.

Staiga pajutau, kad mūsų laive vyksta kažkoks sambrūzdis. Apsisukęs pamačiau, kad vyrai laksto po denį, ir išgirdau traukiamo inkaro žvangesį. „Ei! – sušukau. – Kas čia darosi?!" Bet niekas nekreipė į mane dėmesio. Įsibridau iki juosmens į vandenį ir jau norėjau plaukti atgal, bet suriaumojo varikliai, iš išmetamųjų vamzdžių ėmė ristis dūmai, laivas šoko į priekį ir po kelių akimirkų dingo už kyšulio.

Keikdamasis parbridau į krantą ir ėmiau spėlioti, koks netikėtumas įvyko, kokį įsakymą jie gavo ir ką, velniai griebtų, išdarinėja Makstėjus – kaip jis galėjo pamiršti, kad plaukiau kartu? Nesijaudinau: žinojau, kad anksčiau ar vėliau manęs pasiges ir grįš paimti. Vis dėlto, – pamaniau, – kada tai bus, priklausys nuo to, kas atsitiko. Gali praeiti ir kelios valandos... Staiga išgirdau šnarant, sujudėjo krūmai už kelių žingsnių nuo manęs, ir gal metro ilgio driežas – iguana – išlipęs į krantą mataruodamas liežuviu ėmė krypuoti link manęs. Po kelių sekundžių prie šito roplio prisidėjo dar keturi ar penki. Ėmiau trauktis krantu ir iš kažkokio kvailo instinkto prisidengiau ranka lyties organus. Popietės saulė degino druska aplipusius pečius. Paleidau keletą kriauklių ir akmenukų į besiartinančius driežus, ir jie sustojo. Vos tik nustojau rodyti agresyvumo ženklus, iguanos vėl ėmė rėplioti artyn. Tada kitame kranto gale pasirodė daugiau driežų. Šaukdamas pasileidau į juos, ir jie pakrikę nerangiai atsitraukė, bet netrukus persigrupavo ir vėl ėmė artintis.

Vos kelioms minutėms praėjus krante susibūrė dvi ar trys dešimtys iguanų. Kaišiodamos liežuvius jos žiūrėjo į mane savo negyvomis akimis, tarsi kažko iš manęs tikėdamosi. Stovėjau, pasiėmęs į rankas po lazdą, ir svarsčiau, ką reikės daryti, jeigu iki sutemų manęs neišgelbės. Driežai nebaugino; neatrodė, kad jie keltų rimtą grėsmę. Tiesiog laikinai buvome priversti taikiai sugyventi. Nuogas žmogus ir trys tuzinai pirmykščių driežų negyvenamoje saloje. Kaip mums pavyks sutarti?

Tuomet motorlaivis parriaumojo į įlankėlę, ir aš pajutau, kaip atlėgsta širdis. Laivas priplaukė kiek galima arčiau, ir prie šono buvo nuleistos kopėtėlės. Įsibridau ir nuplaukiau kelis metrus, kad jas pasiekčiau, palikęs plaukti nepanorusius draugus saloje. Makstėjus padėjo man užlipti į denį, stengdamasis nesišiepti, ir padavė man rankšluostį.

– Labai juokinga, Makstėjau! – pasakiau.

– Džiugu, kad turite humoro jausmą, sere.

Pasukome atgal į Nasau. Visi – net ir aš – buvome gerai nusiteikę. Makstėjaus išdaiga manęs nė kiek nesupykdė. Vis dėlto nesilioviau įsivaizdavęs savęs saloje vieno su iguanomis (kažin, kas man šiąnakt sapnuosis?). Tokios akimirkos – supranti tik paskiau – kažkokios pranašingos, turinčios slaptą prasmę. Man rodos, Makstėjų suglumino mano atlaidi, geraširdiška reakcija.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 28 D.

Tvoskia drėgnas, varginantis karštis. Visi irzta, pyksta dėl menkiausio mažmožio. Iš ryto Makstėjus pasiprašė perkeliamas kitur, aš sutikau, o vakare jis apsigalvojo. Nusiunčiau JŽD telegramą: „Nematau kokia prasmė man čia likti. Bankininkystės problemų nėra. Prašau pranešti ką turiu daryti toliau“. Atėjo atsakymas: „Jūsų buvimas ten labai naudingas. Dirbkite toliau“.

ANTRADIENIS, LIEPOS 6 D.

H su H grįžo. Šįvakar vyks priėmimas Vyriausybės rūmuose kažkokio Užsienio reikalų ministerijos šulo, keliaujančio po Karibų šalis, garbei. Net hercogui nepavyko nuslėpti prastos nuotaikos, nors jam tai nebūdinga – niekas nemoka geriau už jį apsimetinėti. Hercogienė pasakė, kad jis labai nusiminė po susitikimo su Čerčiliu Vašingtone. „Jie nori, kad mes čia pūtume nežinia kiek, – su kartėliu balse kalbėjo ji. – Mes turėjome vilties, kad po trejų metų... Deividas darė viską, ką galėjo. Jie nenusileidžia".

KETVIRTADIENIS, LIEPOS 8 D.

Šįryt apie 10.00 nuėjau į prieplauką, ir Makstėjus iš karto pranešė: „Nužudytas seras Haris Ouksas". Dievuliau, – pamaniau, – ir galvoje suskambo pavojaus varpai. Kam reikėjo sero Hario mirties? Makstėjaus nereikėjo nė klausti. „Visi sako, kad tai Haroldo Kriščio darbas". Makstėjus tikriausiai išgirdo tai iš savo draugužių, su kuriais plaukioja jachta. Kristį pažįstu tik iš nuogirdų: turi didelę įtaką nekilnojamojo turto versle ir Bahamų parlamente, nepatrauklus stačiokiškas žmogus, kaip kalbama – sauso įstatymo JAV metu vertęsis svaigalų kontrabanda. Įtakinga politinė figūra, artimas sero Hario draugas. Bahamų mastais sero Hario mirtis nuo Kriščio rankos prilygsta Bendoro [Vestminsterio hercogo] žūčiai nuo lordo Halifakso [užsienio reikalų ministro] rankos.

Su Ouksu esu keletą kartų susitikęs: nedidelis, kresnas, prasčiokiškų manierų vyras rūškanu veidu, amžinai nusvirusiais lūpų kampučiais. Pats prisiklijavo „nešlifuoto deimanto" etiketę, būdavo labai tiesmukas. Iš visko sprendžiant, pasakiškai turtin-

gas, bet vienas iš tų, kuriuos groteskiškas pinigų perteklius tik vargina ir kamuoja, užuot atvirkščiai. Jis velniškai nenorėjo mokėti mokesčių Kanadoje, todėl atsidangino čia. Dabar, kai sklando gandai, kad Bahamose bus įvestas pajamų mokestis, jis planuoja kraustytis į Meksiką. Keista, kad vis išlenda Meksikos pavadinimas.

Pietauti nuėjau į „Princo Jurgio" barą, o jis dūzgė kaip avilys. Versijos įvairiausios: Ouksas nužudytas pagal juodosios magijos ritualą; jam nudeginti lyties organai; plėšikai ieškoję aukso, paslėpto jo namuose, ir t. t. Dabar pagrindinis įtariamasis yra jo žentas, de Marinji. Kristis iš tikrųjų nakvojo Oukso namuose, bet miegojo, kai viskas įvyko. Tiesa, dar viena versija: hercogienė turėjusi romaną su Ouksu, ir britų slaptosios tarnybos jį nužudė gindamos hercogo garbę (keisčiau nesugalvosi).

Kai pėsčias ėjau atgal į viešbutį, prie manęs privažiavo automobilis ir Vudas, vienas iš hercogo tarnų, paprašė, kad 17.00 ateičiau susitikti su hercogu jo namelyje Keibl Biče.

Vėliau. Susitikau su hercogu. Buvome vieni. Jis be perstojo rūkė ir atrodė labai sunerimęs. Jis pasakė, kad sero Hario mirtis jį sukrėtusi iki širdies gelmių. Iš pradžių jam leido suprasti, kad Ouksas nusižudė, bet paskui paaiškėjo, kad jis nužudytas. Jam smogė per galvą kažkokiu buku daiktu, paskui buvo bandyta padegti lavoną ir namus, bet nesėkmingai.

– Paprašiau Majamio policijos atsiųsti du savo detektyvus, – tarė jis. – Jie atvyko šiandien po pietų. Jie perima bylos tyrimą.

– Bet kodėl, sere? – paklausiau negalvodamas. – O kaip Erskinas-Lindopas?

Erskinas-Lindopas – Bahamų policijos viršininkas.

– Jis visiškai man pritaria, – piktokai atsakė hercogas. – Užduotis per sunki vietos policijai. Manau, jūs nesuprantate sero Hario mirties padarinių – jų bus daugybė. Tai katastrofa. Mums

reikia specialistų. Tikrų ekspertų. Šį reikalą reikia sutvarkyti, išspręsti kiek įmanoma greičiau. Kad kolonijai kiltų kuo mažiausias pavojus. Baisi tragedija.

– Suprantu, – iš tikrųjų nieko nesupratau.

Hercogas užsirūkė dar vieną cigaretę.

– Tapo aišku – aišku kaip dieną – kad žudikas de Marinji. Pažįstate jį?

De Marinji, tas išvaizdusis žentas. Pasakiau kartą pietavęs jo namuose, be to, retkarčiais atsitiktinai matau jį „Princo Jurgio" bare. Makstėjus gerai jį pažįstąs.

– Gerai, – atsakė hercogas ir teikėsi šyptelėti. – Puiku.

Dabar ėmiau dar labiau nesigaudyti, bet patylėjau. Tada jis tarė:

– Noriu, kad susitiktumėt su tais detektyvais iš Majamio – Melšenu ir Barkeriu. Šįvakar. Ar galėtumėte?

– Žinoma, sere. Mielai.

Vėliau. Turiu viską aprašyti. Melšenas ir Barkeris ką tik išėjo iš mano kambario. Melšenas – storas, nevalyvas akiniuotis. Barkeris – liesas, trumpai kirptais žilais plaukais, tvirtas, trykštantis sveikata. Jie ką tik atvažiavo iš de Marinji namų (pasak jų, su įkalčiais) – nesą jokių abejonių, kad jis ir nužudė Ouksą. Ouksas ir de Marinji vienas kito nekentė, de Marinji anksčiau buvo grasinęs su juo susidoroti. Ouksas niekados neatleido de Marinji už tai, kad šis pabėgo su jo dukra Nense (tai buvo aštuoniolika, de Marinji trisdešimt šešeri). De Marinji neturėjo nė skatiko, o dabar, kai Ouksas negyvas, jis paveldės Nensės turtų dalį. Vakar (trečiadienį) de Marinji ištaisė vakarėlį ir neturi, kas patvirtintų, kur buvo nuo 23.30, kai išvežė du svečius namo – į Vestborną, prie Oukso namų – iki 3.00. Ouksas buvo nužudytas kaip tik per tą laiką. Taigi de Marinji turėjo motyvą ir galimybę nužudyti Ouksą, o alibio neturi.

– Jis surengė vakarėlį, o paskui nuvažiavo žudyti savo uošvio? – paklausiau.

– Būna ir taip, – atsakė Barkeris. – Patikėkit manimi.

– O Kristis?

– Visą tą laiką miegojo.

– Girdėjau, kad namas buvo padegtas?

– Liepsna buvo nedidelė, ir gaisras nekilo.

– O Kristis nieko negirdėjo? Neužuodė degėsių kvapo?

– Ne.

Pasakiau jiems, kad de Marinji man nepanašus į žmogų, kuris galėtų nužudyti kitą. Pasakiau, kad jis – vienas tų neapsakomai savimi patenkintų narcizų, kuriems pagrindinis gyvenimo rūpestis – nuspėti, kuri kita moteris galėtų su juo permiegoti.

– Žudiko iš veido niekados nenustatysi, – globėjišku tonu aiškino man Barkeris.

– Hercogas labai geros nuomonės apie jus, komandore Mauntstiuartai, – tarė Melšenas.

Atsakiau, kad džiaugiuosi tai girdėdamas.

– Mums reikia, kad kas prisigretintų prie de Marinji, ir hercogas sakė, kad jūs tam idealiai tinkate.

– Kaip suprasti – prisigretinti? – paklausiau.

– Mums reikia, kad rytoj išgertumėte su de Marinji, – paaiškino Barkeris.

– Kodėl?

– Na, jūs paslapčiomis įsikišite į kišenę kokį nors jo paliestą daiktą – taurę, dėžutę degtukų, peleninę – ir atnešite mums. Mes gyvename šiame viešbutyje.

Atsistojau ir liepiau jiems nešdintis. Juodu susižvalgė išvargusiomis minomis.

– Hercogas labai jumis nusivils, – tarė Barkeris.

– Pamatysite, kas bus, kai jis sužinos, ką prieš kelias akimirkas manęs prašėte padaryti. Jumis dėtas, užsisakyčiau bilietus rytojaus reisui atgal į Majamį.

Jie išsliūkino nė kiek nesutrikę, o aš sėdau ir viską aprašiau.

PENKTADIENIS, LIEPOS 9 D.

Sėdžiu ant užpakalinės taksi sėdynės priešais Vyriausybės rūmus ir rašau tai ant popieriaus skiautės [vėliau LMS perrašys tai į dienoraštį]. 9.13. Paprašiau skubiai pasimatyti su hercogu ir buvau nuvestas į jo kabinetą. Jis stovėjo lyg suakmenėjęs prie savo knygų lentynų.

– Ačiū, kad mane priėmėte, sere, – tariau. – Tie du kvaili nevykėliai iš Majamio užsigeidė...

– Jie man sakė, kad jūs nė kiek jiems nepadėjote.

– Nepadėjau? Ar jūs žinote, ko jie iš manęs prašė?

Atrodė, kad jam šiek tiek pasimaišė protas. Jis ėmė springdamas spiegti, o veidas tirštai išraudo:

– Vadinasi, aš negaliu paprašyti draugo ir britų karininko pagalbos, kai šią salą ištiko baisiausia krizė per visą jos istoriją?! Aš jiems sakiau, kad gali jumis pasikliauti, Mauntstiuartai. Jie pasakė, kad jiems reikia patikimo žmogaus, ir aš akimirksniu pasakiau: komandoras Mauntstiuartas. O jūs šitaip su manim pasielgėte! Šitaip mane apvylėte! Jūs mane be galo įskaudinote ir apvylėte.

– Luktelėkite, sere. Jie prašė manęs pakišti įkaltį...

– Jie – labai profesionalūs policijos sekliai, puikiai žinantys, ką daro ir ką turi daryti, kad šis šlykštus reikalas būtų greitai ir tinkamai baigtas. De Marinji nužudė serą Harį Ouksą – ir taškas. Kuo greičiau tas žmogus atsidurs už grotų, tuo geriau šiai salai.

– Aš jus labai gerbiu, sere, bet šįsyk jūs klystate. Tie žmonės – didžiausi cinikai ir sukčiai. Jeigu manote, kad jie...

– Nedrįskite man aiškinti, ką aš manau! Nešdinkitės! Lauk iš čia! Man iš jūsų jokios naudos.

Taigi išėjau. Čia aprašiau mūsų pokalbį žodis į žodį.

Penktadienio vakaras. Naujiena apskriejo visą Nasau. Šįvakar de Marinji suimtas už sero Hario Oukso nužudymą. Jo pirštų atspaudai rasti kambaryje, kur įvykdyta žmogžudystė. Barkeris ir Melšenas sugavo, ko ieškojo.

ŠEŠTADIENIS, LIEPOS 10 D.

Aš dar ne visai atsitokėjau nuo pastarųjų įvykių. Kol kas negaliu visko perprasti, bet kažkas čia ne taip. Šiandien Viktorijos aikštėje buvo renginys rinkti lėšoms Raudonajam Kryžiui. UGM 1122 įgula organizavo „laimės šulinį", kėglius, kamuoliuko mėtymo į kokoso riešutus varžybas ir daugybę kitų žaidimų, tad nuėjau pasižiūrėti, kaip jai sekasi.

Hercogienė (ji – Bahamų Raudonojo Kryžiaus globėja) atidarė renginį ir dabar kalbėjosi su žmonėmis, apžiūrinėjo eksponatus. Kaip visada buvo maloni ir draugiška. Priėjusi prie mūsų laivui duoto plotelio pamatė mane ir stabtelėjo. Ji vengė mano žvilgsnio, bet praeiti pro mus nesiryžo. Taigi paspaudė man ranką ir šyptelėjo. „Kokie jūs, britų jūreiviai, nuostabūs", – tarė ir buvo benueinanti.

– Kaip laikosi hercogas, jūsų malonybe? – tyliai paklausiau.

Tada pamačiau jos akyse bedugnius neapykantos ežerus.

– Judas! – sušnabždėjo jinai ir atsuko man nugarą.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1943 m. gruodis. Šie užrašai padaryti padedant eskadrilės vadui Snou – jis siuntė man laikraščių pranešimus apie de Marinji teismą (spalį) – ir jaunesniajam leitenantui Krofordui – jis lankė de Marinji kalėjime liepą ir rugpjūtį.]

1943 metų liepos 8 dieną paryčiais seras Haris Ouksas buvo nužudytas savo namo Vestborno miegamajame. Jam miegančiam kažkas sudavė per galvą kažkokiu dygliuotu daiktu, ir šis paliko keturias gilias trikampes durtines žaizdas abipus kairės ausies. Jo kaukolė sutrupėjo į šipulius. Jo kūnas buvo smarkiai apdegęs. Sudegė beveik visa pižama ir tinklas nuo moskitų virš jo galvos. Apdegė čiužinys, prie lovos stovėjusi sustumiamoji kiniška širma ir kilimas. Lavonas buvo apibarstytas plunksnomis iš perplėštos pagalvės. Ant kambario sienų, prie pat grindų, pastebėtos kraujo dėmės ir kruvini rankų pėdsakai.

Haroldas Kristis, nužudytojo draugas ir verslo partneris, miegojęs svečių miegamajame – antrame kambaryje nuo to, kuriame įvyko žmogžudystė, ryte aptiko lavoną ir iškvietė pagalbą. Vietos policininkai ir kiti suinteresuoti asmenys vaikščiojo po namus ir Hario Oukso miegamąjį bemaž nevaržomai.

Kai de Marinji buvo pranešta apie sero Hario mirtį, jis atvažiavo į namus ketvirtadienio rytą, bet jam nebuvo leista užlipti į antrą aukštą ir lavono jis nematė.

Tuoj po vidurdienio iš Majamio atvyko du hercogo iškviesti detektyvai, kapitonai Melšenas ir Barkeris, ir pradėjo tyrimą. Barkeris imdamas pirštų atspaudus neapibarstė jų milteliais, nes manė, kad žmogžudystės kambaryje per drėgna. Sero Hario kūnas buvo išvežtas į Nasau lavoninę skrosti maždaug 16.00.

Vakarop de Marinji buvo liepta važiuoti į Vestborną. Ten jį tardė ir apžiūrėjo Majamio detektyvai. Jie paėmė iš jo barzdos ir nuo rankų apdegusių plaukų nuokarpų. Tada Melšenas su Barkeriu, lydimi vietos policininkų, nuvažiavo su de Marinji į jo namus. Ten jie kaip įkalčius paėmė drabužius, kuriais jis išvakarėse vilkėjo (netrukus po to detektyvai apsilankė pas mane „Britų kolonijiniame“ viešbutyje). Tą naktį vietos detektyvas liko su de Marinji.

Kitą dieną, penktadienį, liepos 9-ąją, de Marinji policijos vėl buvo atvestas į Vestborną. Laiptų aikštelėje antrame aukšte jį

apklausė Melšenas. Per apklausą Melšenas paprašė de Marinji pripilti jam stiklinę vandens iš grafino nuo šalia stovinčio stalo. Tada jis pasiūlė de Marinji parūkyti, ir kai tas neatsisakė, pamėtėjo jam pakelį „Lucky Strike". De Marinji užsirūkė cigaretę ir pakelį grąžino. Tuo metu pasirodė Barkeris ir paklausė, ar viskas gerai. Melšenas atsakė, kad taip. Apklausa buvo baigta, ir de Marinji buvo leista išeiti.

Apie 16.00 Vindzoro hercogas atvažiavo į Vestborną ir užlipo į viršų. Jis be liudytojų dvidešimt minučių kalbėjosi su Barkeriu.

Tą vakarą 18.00 de Marinji buvo dar kartą atvesdintas į Vestborną. Ten jis buvo suimtas ir apkaltintas nužudęs serą Harį Ouksą. Ant kiniškos širmos buvo rastas aiškus jo kairės rankos mažojo piršto atspaudas.

Per de Marinji teismą atsakovo advokatas įrodė, kad (a) Barkeris, neva pirštų atspaudų ekspertas, parodė stulbinantį nekompetentingumą ir kad (b) piršto atspaudas, pateiktas kaip įkaltis, įrodantis, kad de Marinji buvo kambaryje, kur įvyko žmogžudystė – negalėjo būti paimtas nuo kiniškos širmos, kaip buvo teigiama. Jis turėjo būti paimtas nuo kokio nors kito paviršiaus (Stiklinės? Cigarečių pakelio celofaninio apvalkalo?) Kaltintojai neturėjo jokių kitų įrodymų, tad de Marinji buvo išteisintas.

Galiu pažymėti tik štai ką.

Barkeris su Melšenu buvo pasiryžę ištirti šį nusikaltimą per rekordiškai trumpą laiką. Jie neabejojo, kad de Marinji kaltas, ir nusprendė bet kokiomis – leistinomis ar neleistinomis – priemonėmis įrodyti jo kaltę. Aš turėjau pateikti jiems reikiamus pirštų atspaudus (tada jiems nebūtų reikėję to cirko su grafinu ir cigarečių pakeliu). Kai ketvirtadienio vakarą nesutikau jiems padėti, jie suprato turėsią gauti „įkalčius" patys. Barkerio klau-

simas „Ar viskas gerai?“ iš tikrųjų reiškė „Ar turime gerus atspaudus?“

Man tik kyla tokie klausimai:

Kodėl Vindzoro hercogas išsikvietė detektyvus iš Majamio (šio miesto policija – viena iš labiausiai korumpuotų JAV), kai šalia turėjo kuo kompetentingiausią policijos padalinį?

Apie ką vienudu kalbėjosi hercogas su Barkeriu penktadienį, liepos 9-ąją? (Per teismą šis klausimas tiesiog demonstratyviai nebuvo užduotas.)

Tai kodėl, išteisinus de Marinji, byla buvo nutraukta ir žudikas liko laisvėje?

Kodėl niekas nesiaiškino, ar nusikaltimo negalėjo įvykdyti Haroldas Kristis?

Štai kaip aš interpretuoju tai, kas iš tikrųjų įvyko – kiek įmanoma bešališkiau.

Hercogą, nervingą, nesaugiai besijaučiantį žmogų, apėmė baisi panika sužinojus apie sero Hario mirtį. Kažkodėl jis nepasitikėjo savo policija ir baiminosi, kad byla bus narpliojama ištisus mėnesius. Stebina šis skubėjimas vykdyti teisingumą. Gal galėjo būti atskleista ir dar kažkas? Šiaip ar taip, dėl tam tikrų priežasčių hercogas išsikvietė Melšeną, kurį pažinojo iš ankstesnių kelionių į Majamį. Nežinia, ar jis kvietė ir Barkerį, bet iš tikrųjų paradui vadovavo jis, o ne Melšenas.

Hercogas nemėgo de Marinji – apie tai žinojo visi – o jo santykiai su seru Henriu buvo labai šilti. Greitai po salą pasklido gandas, kad labiausiai tikėtinas įtariamasis – de Marinji. Majamio detektyvai turbūt tai sužinojo vos pradėję tyrimą – todėl de Marinji ir buvo skubiai iškviestas į Vestborną.

Kažkuriuo metu hercogui buvo pranešta (tikriausiai per Kristį, kuris visą laiką informavo hercogą apie tyrimo eigą), kad nusi-

kaltimą galima suversti de Marinji taip, kad didesnių abejonių niekam nekiltų. Detektyvams tereikėjo patikimo žmogaus, kuris gautų jiems tinkamus de Marinji pirštų atspaudus. Visai galimas daiktas, kad hercogas nežinojo, kam jiems reikia to žmogaus – jo tik prašė pasiūlyti nepriekaištingos reputacijos asmenį. Ar Karališkojo karinio jūrų laivyno komandoras tiks? Taigi detektyvai atėjo su manim pasikalbėti ir paprašė tos paslaugos. Man atsisakius, jie patys padarė, ko reikėjo – neabejotinai, kaip daug kartų prieš tai Majamyje. Mestas cigarečių pakelis – labai jau girdėtas triukas.

Tačiau gavę gerus pirštų atspaudus jie turėjo pranešti hercogui turį svarių de Marinji kaltės įrodymų. Jie žinojo motyvą, žmogžudystės įvykdymo būdą ir dabar galėjo „įrodyti“ jį buvus Oukso miegamajame. Kai hercogas penktadienį po pietų atvažiavo į Vestborną, juodu su Barkeriu tikriausiai apie tai ir šnekėjosi. Neabejoju, kad jie kalbėjo vien užuolankomis, bet vienas kitą gerai suprato. Detektyvui tereikėjo, kad hercogas linktelėtų galvą – be žodžių duotų leidimą toliau „tirti“ bylą. Ir hercogas tikriausiai jį davė. Jis, aišku, pajuto didžiulį palengvėjimą ir dar pridėjo deramo žavesio tam, kas vyksta: „Ką gi, kapitone Barkeri, jeigu jūs neabejojate surinktais faktais, nematau prasmės gaišti“. Taigi de Marinji buvo suimtas.

Hercogas visų smulkmenų nežinojo, tad, jeigu kokios, galėjo suversti visą kaltę detektyvams. Kuo mažiau jis žinojo, tuo jam buvo geriau. Štai kodėl jis taip įniršo man atsisakius ir įsiutęs mane pertraukė, kai bandžiau papasakoti, ko iš manęs prašė Barkeris su Melšenu. Jis nenorėjo ir negalėjo žinoti.

Tačiau Vindzoro hercogas nėra koks doras kvailelis. Jis turėjo bent jau šiek tiek nujausti, kad griebtasi kažkokios klastos, ir ta klasta buvo žeminamai atskleista per teismą (kol jis vyko, hercogas su pačia buvo išvykę iš Bahamų į JAV – labai patogu).

Mažų mažiausiai neužginčysi, kad hercogas slapta prisidėjo

prie de Marinji apkaltinimo. Mažų mažiausiai Vindzoro hercogas, Bahamų gubernatorius, buvęs Jungtinės Karalystės ir Britų imperijos karalius, buvo kaltas kaip asmuo, bandęs sutrukdyti vykdyti teisingumą. Čia patys švelniausi kaltinimai. Kaip sakau, čia palankiausias jo veiksmų vertinimas, kokį tik galima padaryti. Kyla daugybė kitų, tamsesnių klausimų. Makstėjus papasakojo man de Marinji versiją: žmogžudystė buvo susijusi su pinigais, Meksika ir Veneriu-Grenu, bet šių teiginių niekaip neįmanoma patikrinti. Šiaip ar taip, štai kokie Alfredo de Marinji suėmimo ir teismo faktai yra žinomi šiuo metu.

Bet aš vis dar galvoju apie žodį, kurį tąsyk nueidama sviedė hercogienė – Judas. Kodėl ji pavadino mane Judu? Aš nieko nebuvau išdavęs. Aš elgiausi garbingai ir maniau, kad lygiai taip pat garbingai elgiasi ir hercogas. Kuo daugiau apie tai mąstau, tuo mažiau abejoju, kad šitaip ji užsiminė apie *būsimą* išdavystę. Juk aš dabar žinojau Vindzoro hercogo paslaptį – pavojingą, gerokai jam galinčią pakenkti – kaip jis netiesiogiai prisidėjo pakišant fiktyvius įkalčius. Hercogas ir hercogienė – nereikia pamiršti, kad juos kamavo paranoja – pamanė, kad vieną gražią dieną aš tą paslaptį išduosiu ar pagrasinsiu išduosiąs. Taigi tapau dar vienu priešu, kurį reikėjo įrašyti į vis ilgėjantį jų sąrašą, mat galėjau jiems pakenkti. Štai kodėl reikėjo šitaip ryžtingai mane atstumti.

PIRMADIENIS, LIEPOS 12 D.

Atėjo telegrama iš JŽD. Esu nedelsiant atšaukiamas. Rytoj skrendu į Majamį. Kažkas labai greitai ėmėsi žygių.

[Liepai baigiantis LMS grįžo į Angliją. Jis gavo mėnesį atostogų, paskui vėl ėmėsi įprasto darbo. Įdomu, tačiau jo oficialiai nepaprašė aprašyti pusdevinto mėnesio trukusio bendra-

vimo su hercogu ir hercogiene ar išsakyti savo abejones dėl Hario Oukso žmogžudystės bylos tyrimo. Hercogas su pačia išgyveno Bahamose iki karo pabaigos.]

KETVIRTADIENIS, LAPKRIČIO 18 D.

Važiuoju traukiniu į Birmingamą. Šlapdriba aplipdo langus. Priešais sėdintis mažas berniukas klausia, ar aš karininkas, atsakau, kad taip. Karinio jūrų laivyno? Taip. Tai kur tavo laivas? Geras klausimas. Motina jį nutildo – nekibk prie pono. Berniukui būtų įdomu išgirsti, kad šis karinio jūrų laivyno karininkas važiuoja į Karališkųjų karinių oro pajėgų bazę mokytis šokti su parašiutu.

Apie tai, kad vyksiu į kursus, praėjusią savaitę pranešė Vanderpoelis. „Ar galiu paklausti kodėl?“ – klausiu. „Mes manome, kad tai gali būti naudinga“, – teatsakė jis. Paklausiau Ijano, ar kas nors rengiama, bet jis atsakė nieko nežinąs. Gal ruošiamasi atidaryti antrą frontą? Kai išėjo Godfris*, Flemingas taip lengvai departamento paslapčių nebesužino. Šiaip ar taip, tai permaina, ir aš džiaugiuosi galėdamas ištrūkti iš kabineto.

Frėja su Stela atvažiavo į Justoną manęs išlydėti – labai miela. Stela manęs paklausė, ar grįšiu rudas, ir patikinau, kad ne. Ją labai sudomino mano rudai įdegusi oda, kai liepą grįžau namo. Po teisybei, kai prisispaudžiau prie šviesaus, strazdanoto Frėjos liemens, aš tikrai atrodžiau kaip koks metisas. Po ilgų išsiskyrimo mėnesių atrodė, kad mūsų geismas atgijo su nauja jėga. Frėja vis nutraukdavo antklodę ir į mane spoksodavo – galėjai pamanyti, kad nuogas rudas mano kūnas ją pakerėjo. Mes bet kuriuo paros metu vis išsprūsdavome greitai, su įnirtinga aistra pa-

* Godfris buvo atleistas 1942 m.

sidulkinti. Vadinome tai penkiaminutėmis. „Gal nori penkiaminutės?“ – būdavo, paklaus po pietų Frėja. Stela tuomet tvatydavo užrakintas duris ir šaukdavo: „Ką jūs ten veikiate?“ „Tėtis mažumą pavargo, brangute“, – sušukdavo Frėja, kol aš kvailai išsišiepęs varydavau.

Keista važiuoti atgal į Birmingamą po dvidešimties metų. Koks siaubas mane imdavo, kai trimestrui pasibaigus turėdavau grįžti namo! Dabar turiu prisistatyti į Klarkholo karališkųjų karinių oro pajėgų bazę. Čia dvi savaites vyks šuolių su parašiutu kursai. Kelios dienos mokymo, paskui turėsiu atlikti penkis šuolius, kad kursus baigčiau. Jaučiu, kad tai ne Vanderpoelio sumanymas – veikiau Rašbruko [naujasis JŽD viršininkas] ar dar ko. Pasak Ijano, JŽD stengiasi plėsti savo veiklos sritį. „Netrukus pereisime į Europos žemyną, – sakė jis. – Mes negalimę ilsėtis ant laurų“. Ijanas atrodo rūškanas – jis ir šiaip paniurėlis, bet kai grįžau, atrodo užsidaręs savyje, irzlus. *Cherchez la femme?**

Grįžęs iš Nasau turėjau mėnesį atostogų, bet nenorėjau kur nors važiuoti: troškau būti savo namuose Melvilio gatvėje ir gyventi kiek įmanoma įprasčiau ir ramiau. Su malonumu skaičiau – pirmą kartą per daugelį mėnesių; prižiūrėjau mūsų daržovių darželį; vedžiau Stelą pasivaikščioti. Retkarčiais mudu su Frėja eidavome į aludę išgerti. Atnaujinau santykius su draugais ir pažįstamais.

„Kaltė“ turi didžiulį pasisekimą – ją giria kritikai, graibsto skaitytojai**. Piteris Skabijus laikomas nauju, iškiliu romanistu. Vis dar nesugebėjau perskaityti knygos, tad susitikęs su Piteriu kalbėjau apie ją bendriausiais bruožais. Šiaip ar taip, Piteris nepastebėjo: jam visai susuko galvą visi tie pinigai ir šlovė. Jis nusi-

* Flemingas įsimylėjo Aną O'Nyl, vėliau ji tapo Ana Rotermer, dar vėliau – ponia Fleming.

** Knyga buvo išleista 1943 metų birželį. Iki lapkričio buvo parduota per 30 000 egzempliorių.

pirko didelį namą Vondsvorte ir ten gyvena su Pene, savo naująja žmona (jie susituokė knygos pasirodymo dieną). Tesės mirtimi jis didžiuojasi kaip stigmomis – žiūrėkite, kiek aš prisikentėjau! Jis pasakė vieną dalyką, nuo kurio man pasidarė koktu: „Žinai, Loganai, kai pasklido žinia apie Tesės mirtį, moterims pasidariau stulbinamai patrauklus". Jis jau tikriausiai neištikimas Penei.

Gavau keistą atvirą laišką nuo Diko Hodžo. Jis praneša, kad jam nutraukė koją ties šlaunim, kai Italijoje užlipo ant minos. Grįžo į namus Škotijoje, „mokosi vaikščioti" ir pridūrė: „Kadangi neketinu iš čia niekur važiuoti, užsuk manęs aplankyti". Baigė laišką šitaip: „Tavo Dikas. Bekojis, bet jeigu tau rūpi – ne bekiaušis".

Laikraščiuose perskaičiau, kad de Marinji teismas išteisino. Bent jau šioks toks teisingumas. Bet kas iš tikrųjų nužudė serą Harį Ouksą? Dabar man atrodo, kad Bahamos, hercogas ir hercogienė – kažkur kitame pasaulyje.

TREČIADIENIS, GRUODŽIO 8 D.

Klarkholo karinių oro pajėgų bazė. Čia ruošiamos bombonešių įgulos, tad knibžda lakūnų, šturmanų ir mechanikų. Rytoj – pirmasis šuolis, ir aš nekantriai jo laukiu. Mes – ne oro pajėgų kariai – sudarome šioje maišalynėje keistą grupelę: šeši anglai, lenkas ir du dirglūs italai. Nė vienas mūsų nekalbame, kodėl mokomės šokti su parašiutu – galbūt, kaip ir aš, nė vienas to nežinome. Grupėje esu vienintelis laivyno karininkas.

Po vakarienės mums leidžiama eiti į vietos aludes ar važiuoti į patį Birmingamą. Vėl aplankiau tas vietas, kur kadaise dažnai užsukdavau, pavaikščiojau po Edžbastoną. Gal tai tik todėl, kad pabuvau Bahamose, bet dabar tiesiog mėgaujuosi santūriu Birmingamo nepretenzingumu. Didžiulis solidus miestas. Mokyk-

los laikų dygėjimasis šiuo miestu nekaip mane veikia. Po pastarojo pusmečio Birmingamas viskuo man atrodo raminamai tikras – kad ir koks apšnerkštas ir apgriuvęs. Vieną vakarą sustojau priešais mūsų buvusius namus ir mąsčiau apie tėvą, bandydamas atspėti, kaip jis šiandien, praėjus beveik dvidešimčiai metų, žiūrėtų į savo sūnų. Į mano dvi santuokas, savo du vaikaičius, šiokią tokią karo nutrauktą mano karjerą ir rašytojo reputaciją. Ar jo vėlė pažintų šį senstantį karinio jūrų laivyno karininką?..

Tiesą sakant, šie apmąstymai neišeina man iš galvos nuo tada, kai ėmiau galvoti apie tuos dalykus. JŽ departamente vieša paslaptis, kad nuo šiol visas mūsų darbas bus nukreiptas į artėjantį sąjungininkų karių išsilaipinimą Europoje – vadinamąjį Antrąjį frontą. Ko gero, po metų karas baigsis, ir mano širdis ima plakti smarkiau, nes savotiška panika apima bandant įsivaizduoti grįšiant „normalų" gyvenimą, kai greitai artėja mano penktasis dešimtmetis, o aš turėsiu vėl imtis ankstesnės profesijos. Ar pajėgsiu? Keista: kol vyko karas, nors tiek daug dėl jo dejavau, visi sprendimai tarsi pakibo ore, galėjai atidėti juos ateičiai. Kartais tokia padėtis visai pakenčiama.

Vakar nuėjau į aludę Plačiojoje gatvėje ir užsisakiau bokalą alaus. Žmonių buvo nemažai, storos juodos užuolaidos kėlė nenatūralaus užsidarymo nuo viso pasaulio įspūdį. Užsirūkiau cigaretę, gurkšnojau alų ir mečiau visas mintis iš galvos. Tauškesio iš visų pusių beveik negirdėjau, ir mane apėmė šiltas, grynai angliškas transas, tad laikas kokias dvidešimt minučių sustojo. Kai norėjau sumokėti, aludės savininkas atsisakė imti iš manęs pinigus, bet jo žmona pasipriešino. „Jis visuomet šitaip daro, – pyktelėjo jinai. – Tik pamato ką su uniforma – ir susileidžia. Aš jam sakau: jie visi gauna gerus atlyginimus, o mums reikia užsidirbti pragyvenimui. Nėr čia ko užsiiminėti labdara". Vyras gūžtelėjo pečiais ir kvailokai šyptelėjo. Atsakiau, kad ji visiškai teisi, sumokėjau ir palikau arbatpinigių. Tiesą sakant, nežinau, kam

aprašiau šį epizodą. Autobusu važiuodamas atgal į bazę jaučiausi ramus. Labai birmingamiškas nutikimas, – pamaniau, – ir staiga pajutau šiam miestui didelę meilę.

KETVIRTADIENIS, GRUODŽIO 9 D.

Po visų mokymų, fizinių pratybų, šokinėjimo nuo bokšto prisirišus diržais pagaliau ateina metas tikram šuoliui. Gal dvidešimt mūsų vorele sulipame į tam tyčia pritaikytą seną bombonešį sterlingą. Atsisėdu prie vieno iš italų. Jis labai nervinosi, kai kišome ištraukimo virvių gnybtus per trosą, einantį per visą fiuzeliažo ilgį. *„Buoni augurii“*, – sakau. Jis pažvelgia į mane su niekuo neatmiešta panika akyse. Gal jis žino, kur mes šokame? Kas mes, ta keista, marga su skraidymu nė kiek nesusijusių vyrų rinktinė? Į ką ką, bet į slaptus agentus mes tikrai nepanašūs.

Sterlingas pakyla į orą, ir mes sukamės plačiais ratais vis aukščiau, kol pasiekiame reikiamą aukštį. Atėjus metui atsidaro liukas lėktuvo grindyse, ir prie jo atsistoja instruktorius seržantas. „Kad ir ką darytumėte, nežiūrėkite žemyn, – vis kartoja jis. – Žiūrėkite į gražų mano veidą, o kai nuleisiu ranką, ženkite į priekį, ir tiek“.

Kol atėjo mano eilė, šeši dingo iš akių. Nieko nejutau. Man pavyko užgniaužti visas emocijas, o diržų ir įrangos veiksmingumu ir tvirtumu visiškai pasitikėjau. Nė kiek neabejojau, kad mano parašiutas tinkamai sudėtas ir kad truktelėjus ištraukimo virvę jis lengvai ir sklandžiai išsiskleis. Instruktorius nuleido ranką ir tarė: „Šok, septintas“, – ir aš žengiau pro liuką.

Plūstelėjęs aplink lėktuvą susidaręs sūkuriuotas srautas smogte smogė. Man pasirodė, kad parašiutas išsiskleidė beveik akimirksniu. Pirma žvilgtelėjau aukštyn į purviną pilką jo kupolą, paskui žemyn, į Stafordšyro laukus. Pamačiau, kad pirmas iššokęs vyras jau ant žemės spaudžia prie krūtinės besiplaikstančias para-

šiuto klostes; kiti, iššokę anksčiau už mane, sklendė žemiau laužyta linija. Mėgavausi tuo, kad kabu ore. Nesvarumo būsena to negalėjai pavadinti – kaip pūkelis nesijaučiau, veikiau atrodė, kad kažkaip dramatiškai atsidūriau ne savo stichijoje. Kažką panašaus kartą jau buvau patyręs, kai nuplaukiau už rifo, ir vandenyno dugnas po manim staiga pagilėjo, o vanduo aplink iš žydro netikėtai virto tamsiai mėlynu. Tuomet išgirdau kažką šaukiant man nuo žemės: „Suglausk kojas, septintas numeri!“ Žvilgtelėjau žemyn ir pamačiau kitą instruktorių, Taunsendą, šaukiantį man nurodymus pro megafoną. Dievuliau, – dingtelėjo, – jeigu jau įžiūriu jo veidą, vadinasi, esu velniškai arti...

Dunkt. Trenkiausi į žemę ir nusiritau – veikiau automatiškai, negu kaip mane mokė. Jausmas visai toks, kaip mus ir įspėjo: tarsi šoktum nuo beveik keturių metrų sienos. Aukštis nemažas – kas bandė, galėjo pats įsitikinti. Atsistojau išdidžiai šypsodamas. „Visai neblogai, pone Mauntstiuartai, – pastriuokomis pribėgęs prie manęs pagyrė Taunsendas. – Teliko keturi“.

1944

PENKTADIENIS, SAUSIO 7 D.

Paslapčia skaičiau Plomerio autobiografiją* – jos pasisekimas mane suerzino – ir svarsčiau, ar iš jos puslapių kas nors atspės, kad autorius – homoseksualistas, keičiantis partnerius kaip kojines.

* „Dvigubi gyvenimai“ (1943 m.)

Klausimas retoriškas – niekas to neatspėtų. Tada piršosi kitas klausimas – kiek knygoje tiesos? Man bemąstant apie šį paradoksą, įėjo Vanderpoelis ir liepė eiti į Rašbruko kabinetą. JŽD vadovas laukė manęs su kitu man nepažįstamu vyru, kurį man pristatė kaip pulkininką Marioną (jis vilkėjo civiliniais drabužiais). Staiga visas įsitempiau, suvokęs, kad gausiu užduotį, kuriai buvau rengiamas šuolių su parašiutu kursuose. Jau norėjau sakyti: „Admirole Rašbrukai, nieko daugiau nesakykite – norėčiau, kad perkeltumėte mane į Produktų tiekimo dalinį“. Aišku, nieko nepasakiau ir nuolankiai atsisėdau, kai Rašbrukas pamojo man į kėdę. Jis nusišypsojo man.

– Nereikia nerimauti, Mauntstiuartai. Mes nupirkome tau porą krovininių laivų. Tu esi laivų savininkas. Dabar norime, kad nuvyktum į Šveicariją ir nusipirktum dar keletą.

Šveicarija? Papilvėje pajutau plūstelint malonią šilumą ir akimirką nupurtė baimė, kad iš palengvėjimo apsišlapinsiu. Mano pūslė išties ėmė trauktis, bet man gėdos nepridarė. Šveicarija – neutrali, – sakiau mintyse, – ten saugiau net negu Bahamose. Atrodė keista vykti į valstybę, neprieinančią prie jūros, pirkti laivų, bet koks mano reikalas?

Taip gimė operacija „Laivų pirklys“. Sprendžiant iš to, kas man buvo paaiškinta, darbas atrodė gana paprastas – sudėtingiau bus tik nusigauti į Šveicariją. Turėjau apsimesti Urugvajaus verslininku, ieškančiu lėšų Portugalijoje, Ispanijoje ir Šveicarijoje, kad galėčiau padidinti savo prekybinį laivyną – kol kas Montevidėjo uoste švartavosi du mano laivai. Suabejojau, ar tokia versija įtikinanti, bet man priminė, kad kariauja ne visas pasaulis – pažiūrėkime, pavyzdžiui, į Pietų Ameriką. Neutralių šalių piliečiai laisvai gali keliauti, su sąlyga, kad turi reikiamus dokumentus ir vizas. Švedai gali vykti į Angliją, meksikiečiai į JAV, ispanai į Australiją – jei tik gali gauti leidimus.

Turėsiu apsilankyti tam tikruose Ženevos ir Ciuricho bankuose

ir išsiaiškinti, ar galėsiu gauti paskolą laivams pirkti (smulkmenos man bus išdėstytos per kelias ateinančias dienas). „Tiesą sakant, mes nesitikime, kad tau kas nors paskolins pinigų, – tarė Rašbrukas. – Mums tik reikia, kad tenai būtum ir bandytum jų gauti“. Paklausiau kam. Tada prašneko Marionas. „Į jus paslapčia kreipsis vokiečiai ar įtakingų vokiečių atstovai. Jie norės sužinoti, už kiek nugabentumėte juos į Pietų Ameriką savo laivais“. Kam jiems to reikia? – paklausiau. Karas netrukus baigsis, ir žiurkės jau rengiasi bėgti iš skęstančio laivo, – paaiškino Marionas. Tie žmonės į jus kreipsis, o jūs užsirašysite viską, kas apie juos žinoma, ir pamėginsite nustatyti jų tapatybę. Su jumis susisieks vyras, vardu Liudvigas, ir tą informaciją perduosite jam. O kaip aš pažinsiu tą Liudvigą? – paklausiau. Nesijaudinkite, – atsakė Marionas, – jis pats jus pažins. Kaip aš nusigausiu į Ženevą? – paklausiau. „Kam, tavo manymu, mokeisi šokinėti su parašiutu?“ – nemaloniai šypsodamas paklausė Vanderpoelis. Man pasakė, kad visa kita sužinosiu per būsimus instruktažus. Turėjau dar vieną klausimą: kaip ilgai aš būsiu Šveicarijoje? Kol sąjungininkų kariai pasieks sieną – arba iš Prancūzijos, arba iš Italijos. Tikriausiai, – Rašbrukas susižvalgė su Marionu, – tai atsitiks šią vasarą, anksčiau ar vėliau.

SEKMADIENIS, SAUSIO 9 D.

Užsiminiau Frėjai apie operaciją „Laivų pirklys“ – pasakiau, kad departamentas duoda man naują užduotį Lisabonoje. Šitaip sumanė Rašbrukas – jis žinojo, kad žmonai turėsiu ką nors pasakyti. Tavo užduotis nebus pavojinga, ką? – paklausė Frėja. Ne, ne, – patikinau, – nepavojinga. Tiesiog reikės rinkti informaciją – JŽD sugalvojo kažkokį planą. Tada pats ėmiau svarstyti: kas jį sugalvojo? Ir kas tas pulkininkas Marionas? Manęs laukia visa savaitė

instruktažų, daugiausia dėl įtikinamos mano naujosios tapatybės. Manęs paprašė sugalvoti pavardę mano dokumentams ir vizoms. Pasiūliau Gonsagą Peredesą – dalelė mano tikrosios pavardės ir duoklės Faustinui ženklas. Iš Montevidėjo siunčiamos telegramos Ciuricho ir Ženevos bankininkams ir prašoma priimti pasikalbėti senjorą Peredesą. „Commerce" viešbutyje Ženevoje man užsakytas kambarys. Turiu visą aplanką su parduodamų prekybinių laivų aprašais.

SEKMADIENIS, VASARIO 13 D.

Ramus šeimyninis savaitgalis su Frėja ir Stela. Šeštadienį nupirkome dukrelei šunį – juodą niufaundlendų veislės kalytę. Stela pasakė norinti pavadinti ją Tome – taigi taip ir bus. Rytoj pradedu ilgą kelionę į Italiją. KLM bendrovės lėktuvu skrisiu iš Bristolio į Lisaboną. Paskui laivu į Tripolį. Iš ten kariniu lėktuvu į Kairą, paskui į Neapolį. Viskas atrodo gerai organizuota, kaip ir įprasta JŽD. Pasakiau Frėjai, kad grįšiu maždaug po mėnesio ir kad ji visuomet galės gauti žinių apie mane per Vanderpoelį. Jinai atrodo rami – pasak jos, žiūri į mano užduotį kaip į komandiruotę. Nereikia užmiršti, kad aštuonis mėnesius buvau Bahamose, tad šitoks nekaltas melas man atrodo visai pateisinamas. Vakar nupirkau butelį alžyrietiško vyno. Pridėjome į jį cukraus, kažkokių senų gvazdikėlių, įpylėme šlakelį romo ir išsivirėme glintveino. Susiglaudę gulėjome ant sofos ir klausėmės per gramofoną Bramso antrosios simfonijos, paskui nuėjome į lovą ir pasimylėjome su prideramu švelniu rimtumu – du patyrę, gerai moką glamonių meną meilužiai. Šiandien pirmą kartą vesimės Tomę pasivaikščioti į Batersio parką.

OPERACIJOS „LAIVŲ PIRKLYS“ ATASKAITA

Trečiadienį, 1944 metų vasario 23 dieną, įlipau į bombonešį „Liberator“ aerodrome netoli Neapolio. Su manim skrido du prancūzai, su kuriais ką tik susipažinau – jie iššoks virš okupuotos Prancūzijos. Mūsų lėktuvas, pakrautas ne bombomis, o ginklais ir šaudmenimis pasipriešinimo būriams, turėjo skristi su kitais lėktuvais, bombarduosiančiais pietų Vokietiją. Per skrydį mes atsiskirsime nuo pagrindinės grupės ir pasuksime vakarų Šveicarijos link, ir tada aš šoksiu su parašiutu. Kur iššoks prancūzai – neturėjau žalio supratimo.

Po užtrauktuku užsegamu kombinezonu vilkėjau pilku flanelės kostiumu ir ryšėjau kaklaraištį. Švarko vidinėje pusėje buvo prisiūta Montevidėjo siuvėjo etiketė. Turėjau lagaminą su drabužiais ir įvairiais mano verslui reikalingais dokumentais, tarp jų ir žmonos bei dukters tėvynėje – Urugvajuje – darytomis nuotraukomis. Piniginėje turėjau pluoštą Šveicarijos frankų, antspauduotų vizų ir traukinio bilietų, rodančių, kad važiavau iš Lisabonos į Madridą, o paskui per okupuotą Prancūziją į Ženevą. Turėjau rekomendacinių laiškų Lisabonos, Madrido, Ženevos ir Ciuricho bankams. Žodžiu, viskas liudijo, kad esu tikrų tikriausias urugvajietis verslininkas, neutralioje Europoje bandantis gauti banko paskolą laivams pirkti.

Paspaudžiau rankas prancūzams ir mano nerimas šiek tiek atslūgo. Jie nusileis okupuotoje Prancūzijoje; aš – bent jau teoriškai – neutralioje šalyje, kurios gyventojai nežiūrės į mane kaip į priešą. Vis kartojau sau, kad priešams į rankas negaliu patekti. Desanto operacijai vadovavo anglas, aviacijos puskarininkis Ču.

Išskridome temstant. Mūsų bombonešių eskadrilė prisijungė prie kitų, iš gretimų bazių pakilusių ir virš Neapolio įlankos besigrupuojančių lėktuvų, paskui visi išsirikiavome ir pasukome į

šiaurę, Bavarijos link. „Guolių gamykla“, – šnabždesiu išdavė man paslaptį Ču. Jis be perstojo plepėjo (gal taip jam buvo liepta elgtis). Sakė džiaugiąsis, kad bent kartą išlaipins tėvynainį („Tie prancūziokai su niekuo kitu nebendrauja“). Jis vis uždavinėjo klausimus, nors žinojo, kad man neleidžiama į juos atsakinėti. „Ar pastaruoju metu buvote Londone, sere? Atsiprašau, atsiprašau“. „Šachtininkai tėvynėje vis dar streikuoja? Atleiskite, kad klausiu, sere, – matote, daug mėnesių nebuvau namie“.

Po kokių dviejų valandų pajutau, kad mūsų bombonešis atsiskiria nuo grupės ir ima leistis. Ču liepė man rengtis, tad nuėjęs atsistojau prie šoninių durų ir pritvirtinau ilgą lagamino diržą prie kulkšnies, paskui ištraukimo virvės gnybtą prie troso. Išsitraukiau iš kišenės vilnonę kepurę ir užsidėjau ant galvos ir ausų.

Tą akimirką mane apėmė tikrų tikriausia baimė ir išgirdau galvoje balsą klykiantį: „Ką, po šimts velnių, čia išdarinėji, Mauntstiuartai? Tu juk turi žmoną ir vaiką. Tu juk nenori mirti. Kam sutikai?“ Netildžiau jo, nes jis atitraukė dėmesį nuo mane apvaldžiusios baimės, juolab kad atsakymų neturėjau. Ču pažvelgė pro nedidelį iliuminatorių ir tarė: „Gera, šviesi naktis šuoliui, sere“. Tada išgirdau balsą su amerikietišku akcentu sakant: „Penkios minutės“, ir virš durų užsidegė raudona lemputė. Prancūzai iškėlę du pirštus parodė man pergalės ženklą ir burbtelėjo linkėdami sėkmės.

Ču atidarė duris, ir į vidų plūstelėjo šaltas oras. Pro durų angą pamačiau prožektorius, nukreiptus į dangų. „Miela senoji Šveicarija, – tarė Ču. – Kartais pykšteli iš zenitinių pabūklų – atseit žiūri tvarkos, tačiau visuomet uždega šviesas, kad matytume, kur esame“. Virš durų užsidegė žalia lemputė. Ču pliaukštelėjo man per nugarą, aš paėmiau į rankas lagaminą, prisispaudžiau prie krūtinės ir žengiau laukan – šeštas mano šuolis su parašiutu.

Mane pasitiko ledinis vėjas ir išgirdau driokstelint išsiskleidžiantį parašiutą. Tą pačią akimirką sūkuriuotas srautas, susi-

daręs paskui lėktuvą, išplėšė man iš rankų lagaminą ir krisdamas jis skaudžiai timptelėjo man dešinę koją. Dingtelėjo baisi mintis, kad nusimovė batas. Tabaluojantis lagaminas it koks gyvas padaras, pririštas man prie kulkšnies, tampė mane, tad jaučiausi be galo nemaloniai. Išgirdau stipriau užkaukiant bombonešio variklius – jis ėmė kilti ir vytis kitus.

Danguje kabojo pusmėnulis, skriejo debesys. Apačioje mačiau vienodos pilkai žydros šviesos užlietus laukus, kai kur bolavo šviesesni nenutirpusio sniego lopai. Tolumoje įžiūrėjau plokščią Ženevos ežero lakštą ir patį ne itin gerai užtamsintą miestą. Matyt, buvau daugmaž reikiamoje vietoje.

Leisdamasis ko nepataikiau į nedidelį medžių guotą, nevykusiai nutūpiau, ir parašiutas tempė mane žeme gal trisdešimt metrų. Atgavau kvapą ir nuosekliai sudėjau parašiutą. Paskui nusimečiau diržus ir kombinezoną. Išsitraukiau iš lagamino apsiaustą, šaliką, fetrinę skrybėlę ir viską apsirengiau – buvo šalta. Paskui pusę valandos ieškojau, kur paslėpti parašiutą ir kombinezoną. Galop sugrūdau juos į pusnį prie kažkokios akmens sienos ir kiek galėdamas geriau užlyginau sniegą. Tikėjausi, kad kol juos suras, aš jau būsiu pasislėpęs mieste.

Žinojau, kurioje pusėje Ženeva, tad ėjau lauko pakraščiu, kol atsidūriau prie vartų, vedančių į keliuką tarp gyvatvorių. Pėdinau juo, kol priėjau sankryžą su mielu širdžiai ženklu: Ženeva – 15 km. Žinojau, kad dabar pavojingiausias man metas. Jei kas sustabdytų, negalėčiau paaiškinti, ką lagaminu nešinas verslininkas paryčiais veikia laukuose. Man reikėjo kiek įmanoma greičiau nusigauti į miestą ir ištirpti svetimšalių minioje. Ėjau nesustodamas. Keliu nevažiavo nė viena transporto priemonė. Po kokios valandos pasiekiau miestelio pakraštį. Ant ženklo buvo užrašytas jo pavadinimas – Karužas. Buvo 4.00.

Aptikau seną medinį kluoną netoli kelio ir nusprendžiau ten palaukti, kol prašvis ir kaimas prabus, nusprendęs, kad žmonėms

pasirodžius ne taip krisiu į akis. Be to, gal kaime bus geležinkelio stotis ar autobusas. Turėjau gertuvę ir kelis avižinius sausainius. Taigi drebėjau įsispraudęs į kluono kampą, kramčiau sausainius ir gurkšnojau viskį.

Prašvitus rūpestingai nusivaliau purvą nuo batų ir kelnių kiškų apačios. Purvas lengvai gali išduoti, kai nori likti nepastebėtas. Apie pusę aštuonių nuėjau į miestelį tikėdamasis, kad atrodau kaip žmogus, susiruošęs į traukinį. Laimė, miestelis buvo nemažas, su smukle ir paštu. Kavinukės ir kepyklos buvo atidarytos. Ėjau jo gatvėmis, ir niekas įtartinai į mane nežiūrėjo. Atsistojau į eilę prie autobusų stotelės ir paklausiau paauglio, ar autobusas nuveš mane į Ženevą. Jis atsakė „taip“. Matyt, prancūziškai kalbėjau pakenčiamai.

Atvažiavus autobusui įlipau, nusipirkau bilietą ir atsisėdau. Pirmą kartą šiek tiek atsipalaidavau ir pajutau, kaip užlieja maloni pelnyto pasididžiavimo bangelė. Pirmoji stadija baigta. Pro langą žiūrėjau į skriejančius pro šalį Ženevos priemiesčius – pavojingoji dalis liko praeityje. Dabar turiu toliau vykdyti savo užduotį.

Išlipau iš autobuso nedidelėje aikštėje, kaip atrodė – miesto centre – ir pagal miesto schemą susiradau „Commerce“ viešbutį. Dabar buvau vienas iš šimtų apsiaustu ir skrybėle vilkinčių kontorų tarnautojų, skubančių į darbą. Užėjau į „Commerce“ viešbučio vestibiulį, bet pamatęs, kad du policininkai kalbasi su registratoriumi, iškart išėjau.

Gal man tiesiog nepasisekė – gal tai buvo tik atsitiktinumas, o gal jie kasdien tokiu metu čia užsukdavo. Ko gero, man reikėjo prieiti prie registratoriaus stalo ir pasisakyti pavardę, bet tai atrodė kvaila ir nereikalinga rizika. Nuėjau už kampo ir pamačiau stovintį policijos furgoną, kuriame laukė penki ar daugiau vyrų. Šis ženklas man pasirodė grėsmingesnis. Patraukiau gretimomis gatvėmis ieškodamas kito tinkamo viešbučio – ne per daug

prašmatnaus, ne per daug apšepusio. Pagaliau radau. Jis vadinosi „Cosmopolitan“ – palaikiau tai geru ženklu.

Beveik visą dieną pratūnojau savo kambaryje – bandžiau nurimti ir įvertinti padėtį. Po pietų numigau. Atsibudęs paskambinau į „Commerce“ viešbutį ir atšaukiau užsakymą, paaiškinęs, kad užsilaikiau Madride.

Vakare nuėjau į restoraną ir suvalgiau veršienos žlėgtainį su skrudintomis bulvytėmis, užsigerdamas stiklu alaus. Klajodamas Ženevos gatvėmis jaučiausi neįprastai. Po 22.00 galiojo pasirengimo antskrydžiams įstatymas, tad gatvių žibintai buvo užgesinti, bet jutau, kad tai daroma daugiau iš pareigos negu būtinybės. Gyvenimas čia buvo suvaržytas, net restorane tai pajutau: alus buvo skystas, o pusę bulvyčių turėjau palikti, nes buvo nevalgomos – vis dėlto atmosfera buvo beveik normali. Karas vyko kitur, nors ir ne taip toli, tad nebuvo justi tos giliai tvyrančios įtampos, to pasąmonėje nė akimirkos neišnykstančio graužiančio nerimo, taip gerai pastebimo Londone. Grįžau į viešbutį ir gerai išsimiegojau.

Kitą rytą paskambinau į „Feltri“ banką patvirtinti, kad ateisiu pirmadienio rytą. *„Oui, Monsieur Peredes*, – atsakė sekretorė. – *C' est noté“*. Taigi kol kas viskas gerai.

Vidurdienį pasivaikščiojau prie ežero ir išgėriau puodelį kavos su rieke obuolių pyrago. Prisimenu galvojęs, kaip viskas keista: esu čia, Ženevoje, ir apsimetinėju laivų savininku iš Urugvajaus. Vos balsu nesusijuokiau ir akimirką pajutau, koks paprasčiausio žaidimo elementas slypi po visa ta rizika ir rimtais ketinimais ir kaip svaigina tokia padėtis – galimas daiktas, šį žavesį patiria tikras šnipas. Iš esmės aš čia žaidžiau slėpynes.

Grįžus į viešbutį mergina prie registratoriaus stalo pasakė, kad man paliktas raštelis. Išlanksčiau popieriaus skiautę. Joje buvo parašyta: *Café du Centre, midi. demain. Ludwig*. Grąžinau ją tardamas: „Turbūt įvyko kažkokia klaida“. Bet tas vyras buvo čia, –

atsakė jinai, – vos prieš dvidešimt minučių. Jis teiravosi jūsų, senjore Peredesai. Ne, ne, – įrodinėjau aš stengdamasis išlikti ramus. Paprašiau jos pateikti sąskaitą – skubiai turiu važiuoti į Ciurichą.

Užlipau į savo aukštą krautis daiktų. Kai atidariau kambario duris, čia jau laukė keturi vyrai: du uniformuoti policininkai su automatais ir du detektyvai. Vienas jų parodė man asmens pažymėjimą ir ispaniškai tarė: „Senjore Peredesai, jūs suimtas“.

Mane nusivežė į policijos nuovadą priemiestyje ir atvedė į kambarį. Ant stalo gulėjo mano parašiutas su kombinezonu; manęs paprašė patvirtinti, kad jie mano. Prancūziškai atsakiau jiems nieko apie tuos daiktus nežinąs – aš atvykau iš Ispanijos verslo reikalais. Detektyvas, kalbėjęs su manim ispaniškai, pagyrė, kad gerai šneku prancūziškai, bet nieko daugiau nepasakė.

Mane paliko tame kambaryje, kol sutemo. Man leido nueiti į tualetą ir atnešė puodelį nesaldintos juodos kavos. Mano galvoje siautė sąmyšis viena už kitą garsiau klykiančių minčių, prielaidų, vienokių ir kitokių, visai priešingų spėlionių. Kiek įmanydamas stengiausi nedaryti išvadų – per anksti, gal jie dar mane paleis? Tačiau vienas klausimas niekaip neišėjo iš galvos: kaip Liudvigas sužinojo, kad aš „Cosmopolitan“ viešbutyje? Vienintelis žmogus Ženevoje, Vakarų Europoje, pasaulyje, kuris žinojo, kad ten apsistojau, buvau aš.

Vakare mane nusivedė iš kambario į policijos nuovados kiemą. Ten mane įlaipino į belangį furgono kėbulą. Mašina nuvažiavo. Po kokių trijų valandų kelionės furgonas sustojo, variklis buvo išjungtas.

Išlipęs pamačiau esąs nemažos vilos tarpuvartėje. Priešais jos duris ėjo sargybą du ginkluoti kareiviai. Tada detektyvai perdavė mane, kaip supratau, tikriems kalėjimo pareigūnams. Mane nusivedė į persirengimo kambarį ir liepė nusivilkti savo drabužius, o vietoj jų davė apatinių komplektą – kelnes ir marškinius,

juodas seržo kelnes, pilkos flanelės marškinius be apykaklės ir šiurkštų pilką iki pat kaklo susagstomą kitelį. Apsiauti davė kažkokias storas kojines ir, keisčiausia, sunkias medines klumpes. Pasijutau olandų valstiečio ir revoliucinės Rusijos komisaro hibridu.

Šitaip pasidabinęs nusekiau paskui savo prižiūrėtoją koridoriumi, paskui kažkokiais laiptais ir galop mane nuvedė į didelį, beveik neapstatytą kambarį. Kadaise jo būta puošnaus. Tebekabantys karnizai užuolaidoms ir išdažytos atbrailos sudarė ryškų kontrastą spartietiškiems dabartiniams baldams: geležinei lovai (dengtai antklodėmis), stalui, kėdei ir naktipuodžiui.

Vienintelis didelis langas buvo uždengtas storomis grotomis, prie sienos kabojo radiatorius – šiltas.

– *Buenas noches*, – išeidamas tarė sargybinis ir užrakino duris.

Čia bus mano naujieji namai. Negalėjau negalvoti, kiek laiko čia išbūsiu.

Gyvenimas viloje. Pro savo langą gerai mačiau ežero galą ir snieguotus kalnus anapus. Vėliau sužinojau, kad tai Liucernos ežeras. Kas rytą septintą valandą sargybinis atrakindavo duris ir mane palydėdavo į prausyklą, kur ištuštindavau naktipuodį ir galėjau prie praustuvo nusiskusti ir nusiprausti. Kartą per savaitę man leisdavo išsimaudyti po dušu ir išsitrinkti galvą. Kartą per dvi savaites gaudavau naujus drabužius persirengti. Grįžus į kambarį laukdavo pusryčiai: duona su sūriu ir emaliuotas puodelis šiltos – niekada karštos – kavos. Kita pertrauka būdavo vidurdienį – pietų. Visados duodavo kokios nors daržovių sriubos ir vėl duonos. Po pietų mane išleisdavo į vidinį vilos kiemą. Čia augo vejos lopinėliai, apjuosti ir į ketvirčius padalyti žvyro takelių. Man leisdavo stebint sargybiniui vaikštinėti po kiemą ar sėdėti saulės atokaitoje, jei oras būdavo geras. Kai mane vesdavosi atgal, spėdavau pamatyti kitą kalinį (apsirengusį visai kaip aš),

išeinantį į kiemą pasivaikščioti. Laikui bėgant nusprendžiau, kad mūsų tėra koks pustuzinis, ir mes išmėtyti toli vienas nuo kito trijuose vilos aukštuose – savo koridoriuje retai girdėjau bildant klumpes. Taigi paskui vėl kiūtodavau kambaryje, o septintą atnešdavo vakarienę – lėkštę mėsos ar žuvies šiupinio ar kokį kotletą, visuomet su bulvėmis ir vėl duonos su sūriu. Devintą užgesindavo šviesas. Atrodė, sargybiniai keičiasi dažnai; kad ir kokia kalba juos šnekindavau, visi bandydavo kalbinti mane ispaniškai, nors prastai mokėjo: *„Hola"*, *„Vamos"*, *„Està bien?"* ir visi vadindavo mane Peredesu.

Tvarka buvo labai paprasta, veiksminga ir patikima. Galima sakyti, labai šveicariška, ir iš pradžių jutau keistą palengvėjimą. Visos lažybos nutraukiamos: operacija „Laivų pirklys" žlugo pernelyg greitai. Mane sučiupo, ir aš nieko nebegalėjau padaryti – žaidimas baigtas, jie laimėjo. Vis dėlto šveicarai neutralūs – gestapas manęs nekankins, o kada mane perkels į tinkamą internuotųjų asmenų stovyklą (žinojau, kad Šveicarijoje tuo metu jau buvo internuota apie 12 000 sąjungininkų karių) – tik laiko klausimas. Kažkur sraigteliai jau pradėjo suktis, ir girgždanti biurokratinė mašina, valdanti karo meto belaisvius, galų gale mane suras ir imsis spręsti mano klausimą. Tačiau bėgo dienos ir savaitės (sargybiniai visuomet pasakydavo, kokia dabar diena), ir aš pradėjau vis labiau nerimauti. Atrodė, kad ši rutina gali tęstis amžinai, o nuobodulys taip užėdė, kad visai atbukau: nei knygų, nei laikraščių, nei popieriaus ir rašiklio. Bet gaudavau progų pasimankštinti ir gerai maitinausi – tiesą sakant, nuo tos gausybės duonos ir sūrio, kurių kasdien šlamšdavau, net priaugau svorio.

Po kokių šešių savaičių pasiprašiau pas viršininką – pasakiau, kad noriu kai ką prisipažinti. Praėjo kelios dienos. Tada vieną vakarą mane nusivedė į vieną iš tų didelių svetainių pirmame aukšte. Kambarys buvo pustuštis, apstatytas vos keliais nuskarusiais, bet gana prabangiais baldais. Priešais židinį stovėjo aukš-

tas liesas kokių penkiasdešimties ar kiek daugiau metų vyras šviesiai pilku kostiumu dvieiliu švarku, taip griežtai susišukavęs plaukus, kad atrodė, jog jam turi skaudėti.

– *Habla inglés?* – paklausiau ir išgirdęs atsakymą, kad šią kalbą moka, viską išklojau: kad esu Loganas Mauntstiuartas, kad buvau Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezervo leitenantas, priskirtas prie Jūrų žvalgybos padalinio, ir kad mane nusiuntė į Šveicariją karui pasibaigus sukliudyti įtakingiems naciams sprukti iš Europos. Aš teprašąs, kad man leistų susisiekti su kokiu britų interesus ginančiu pasiuntinybės ar konsulato pareigūnu ar net pačiu Alenu Dalesu, JAV strateginių tarnybų valdybos* viršininku Berne. Viską galima greitai išsiaiškinti.

Vyriškis šypsodamas žvilgtelėjo į mane.

– Nejaugi jūs manote, kad aš patikėsiu tokiomis nesąmonėmis, senjore Peredesai?

– Aš esu Loganas Mauntstiuartas.

– Kas tas Liudvigas?

– Agentas, su kuriuo turėjau susitikti Ženevoje. Aš taip jo ir nepamačiau.

– Melas. Kas tas Liudvigas? Kur jis?

Tvirtinau nieko nežinąs apie tą Liudvigą. Jis iškvietė prižiūrėtojus, ir mane vėl parvedė į kambarį.

Taip gyvenau ir toliau. To žmogaus daugiau nebemačiau, nors nuolatos prašiau leisti su juo susitikti (dabar manau, kad tai buvo pulkininkas Masonas, Šveicarijos karinės žvalgybos viršininkas). Nuobodulys pasidarė dar labiau nepakenčiamas. Vienintelė pramoga buvo nedidelis užsiveistas ūkis vabzdžių, kuriuos sugavau savo kambaryje – sidabriniai vėdarėliai, tarakonas ir kelios rudosios skruzdėlės. Suginiau visus į kapšelį, kurį padariau iš apkloto nuo savo lovos kampo. Daviau visiems vardus (tik skruzdėles

* 1947 m. ji virs CŽV.

buvo sunku atskirti vieną nuo kitos) ir dieną leisdavau klajoti po kambarį, bet akylai prižiūrėdavau. Laikas prabėgdavo gana greitai. Aišku, vabzdžiai nuolatos pabėgdavo, ir man tekdavo papildyti savo ūkį, bet kiekvienas pabėgimas suteikdavo kažkokį trumpą netiesioginės pergalės džiaugsmą man pačiam – tarsi aš pats būčiau išsirangęs pro grindlenčių plyšį ar po grindjuoste, kai prižiūrėtojas (aš) būdavo nusisukęs. Retkarčiais vis prašydavau leisti pasikalbėti su kokiais vadovybės atstovais, bet veltui.

Nugrimzdau į kažkokią pakenčiamą apatiją – manau, ją patiria visi kaliniai. Savo individualumo tu atsisakai dėl institucijos rutinos. Nenumaniau, kur esu, už ką mane kalina (be šnipinėjimo) ar kokios naudos turi šveicarų tauta, mokanti nemažus pinigus už mano laikymą už grotų. Tikėjau – beveik taip pat naiviai tyrai kaip kokia davatka Dievą – kad dedamos pastangos mane išvaduoti ir kad Frėja žino, kas man nutiko ir jog esu gyvas ir sveikas. Suvokiau, kad man nelieka nieko kito, kaip laukti.

Staiga vasarai baigiantis man buvo leista rūkyti. Gaudavau keliasdešimt gramų palaido tabako ir kelis lapelius rūkomojo popieriaus. Išmokau susisukti ploniausias cigaretes, ne storesnes už kokteilių šiaudelį, su standžiai sugrūstomis keliomis kruopelėmis tabako. Kai reikėdavo suktinę užsidegti, turėdavau kviestis sargybinį. Ėmiau kaupti rūkomąjį popierių. Prausykloje buvo sena suodina viryklė, naudojama dušo ir vonios vandeniui šildyti. Išeidamas nagais nugrandydavau suodžių nuo viryklės šonų. Sumaišyti su šlapimu suodžiai virsdavo visai pakenčiamu, tik gaižiai dvokiančiu, rašalu. Kelnių praskiepą susegdavau žiogeliu – kuo ne rašiklis? Taigi dabar turėjau popieriaus, rašalo ir rašiklį. Taip atsirado „Logano Mauntstiuarto kalėjimo dienoraštis". Kol kruopščiai išgremždavau miniatiūrines raideles rūkomojo popieriaus lapeliuose, keliems sakiniams sugaišdavau ištisas valandas, bet pirmą kartą po suėmimo senoji mano dvasia ėmė busti ir vaduotis. Vėl tapau rašytoju.

Spalis. Nugaišo Peregrinas (vienas iš mano vėdarėlių). Ryte pamačiau jį susisukusį į stangrų kamuoliuką, o kai pamėginau jį ištiesti, lūžo pusiau. Vargšas Peregrinas! Jis buvo paklusniausias ir mažiausiai linkęs į avantiūrizmą mano vabzdžių komandos narys. Virš ežero liepsnoja žioruojantis saulėlydis. Frėjos ir Stelos taip pasiilgau, kad jaučiu siaubingą fizinį skausmą. Bent jau kad esu gyvas, jos negali nežinoti. Mano prašymą duoti popieriaus ir rašiklį vėl atmetė nieko neaiškindami. Sargybiniai išklauso prašymus neatsikalbinėdami, o kai grįžta tuščiomis, visuomet atsiprašinėja. JŽD aiškiai žino, kad mane sučiupo. Paslaptingasis Liudvigas žinojo, kur aš apsistojęs. (Iš kur? Gal jis laukė prie „Commerce" viešbučio, pamatė mane ateinant ir nusekė iki „Cosmopolitan"?) Jis turėjo pranešti, kad mane suėmė. Naktį kartais girdžiu gaudžiant sunkiuosius bombonešius, skrendančius šiaurėn, į Vokietiją. Burnoje, rodos, tebejaučiu skonį obuolių pyrago, kurį valgiau pietų tą dieną, kai mane suėmė – tai buvo paskutinis mano valgytas saldumynas. Koks laisvės skonis? Obuolių pyrago.

Lapkričio 14 d. Hugo šiandien pasakė, kuri mėnesio diena. Vadinu jį Hugo, bet neįsivaizduoju, koks jo tikrasis vardas. Jis pats man nesako. Visi sargybiniai dabar vadina mane Gonsagu, nors aš ir prieštarauju. Atrodo, Hugo budi kas trečią ar ketvirtą parą. Prancūziškai klausiu jo, kaip vyksta karas. Jis šypsosi, linksi galvą ir sako *„très bien"*. Toks įspūdis, kad sargų budėjimas šioje skylėje organizuotas taip pat gerai, kaip ir visa kita. Šiandien penkias minutes trankiau į duris, kol priėjo sargybinis. Pareikalavau susitikti su viršininku. Leidimo negavau.

Šiandien nuėjau į pirmą aukštą susitikti su „žmogumi iš pasiuntinybės“. Įdomu: praėjo trys dienos nuo nepatenkinto mano reikalavimo pasimatyti su viršininku. Pasirodo, sureagavo, tik jie veikia labai lėtai.

Vyras prisistatė kaip senjoras Fernandesas iš Ispanijos konsulato Lozanoje, atsakingas už Urugvajaus reikalus. Pasak jo, aš tik penktas urugvajietis, nuo karo pradžios apsilankęs Šveicarijoje. Papasakojau jam savo istoriją ir pasakiau tikrąją pavardę. Jeigu jūs esate britas, – su nusivylusia mina tarė jis, – vadinasi, nebesu už jus atsakingas. Ar galite perduoti žinutę mano žmonai? – paklausiau. Žinoma, – atsakė jis, – jūsų žmonai į Montevidėją? Ne, Londone. Jis skėstelėjo rankomis: *„Es muy difícil“*. Pasakiau jam Frėjos pavardę ir maldavau, kad užsirašytų adresą. Galų gale užsirašė. „Brūkštelėkit tik vieną eilutę, – pasakiau. – Praneškite, kad esu gyvas, ir tiek. Ar galite?“ Jis nervingai šyptelėjo ir atsakė pamėginsiąs.

1945

Sausis. Naujuosius sutikau vienas, aplink neišgirdau nė garso. Parašiau Frėjai eilėraštį ant tokio lapelio kaip šis, paskui susukau cigaretę ir simboliškai ją surūkiau. Kiurksau čia jau beveik metai ir mane ima kamuoti nemalonūs įtarimai. Man lieka vis mažiau abejonių, kad esama ryšio tarp mano suėmimo bei įkalinimo ir to, kas atsitiko Bahamose. Niekados nepamiršiu hercogienės žodžių: mes vis dar turime įtakingų draugų. Kad ir toks klausimas: kodėl po de

Marinji arešto mane taip greitai atšaukė? Ir kas vis dėlto tas pulkininkas Marionas, sugalvojęs „Laivų pirklio“ operaciją? Kodėl Ijanas taip mažai žinojo apie tai, kas darosi? Mintyse perkratau visą įvykių grandinę ir man nepatinka neišvengiamai kylantys klausimai: kodėl tie policininkai laukė manęs prie „Commerce“ viešbučio? Kaip jiems pavyko taip greitai rasti mano parašiutą? Ar man tik šlykščiai nepasisekė, ar veikė kažkokios tamsesnės jėgos?

Gyvenimas čia – kaip lėta, bet švelni kankynė. Baisiausias mano gyvenimo už grotų aspektas – vienatvė. Pirmą kartą jaučiuosi iš tiesų vienišas – nejaučiu kitų, mano mylimų žmonių, draugų, teikiamos paguodos. Tai visai kas kita, negu būti vienam, žinant, kad bet kurią akimirką gali vėl bendrauti su kitais. Šitokia vienatvė kaip čia – nepakenčiama.

Mano geismas paklūsta kažkokiam beprotiškam ritmui. Tai, žiūrėk, smaukausi šešis ar septynis kartus per dieną, rodydamas negalvojančio bręstančio mokinuko meistriškumą, tai per tris savaites į galvą neateina nė viena gašli mintis.

Savo vabzdžių ūkį apleidau: jie gaišta nuo šalčio, o jeigu padedu prie radiatoriaus – nuo karščio.

Labai keista, kai turi tiek mažai pasaulyje. Galima sakyti, kad apdarai, kuriais vilkiu, lova su patalyne, stalas su kėde, naktipuodis (su skuduru subinei šluostytis), skardinė tabako su plonu pluošteliu rūkomojo popieriaus ir žiogelis – tai ir visas mano turtas. Netgi savo turtu negalėčiau to vadinti – viskas man skolinta. Galvoju apie savo užgriozdintus namus Batersio rajone, tūkstančius knygų, paveikslus, dokumentus, prigrūstus stalčius ir spintas... Kai staiga visas tavo pasaulis taip nuskursta, kai iš visų turėtų daiktų telieka tokia apgailėtina krūvelė, jautiesi praradęs kažkokį vidinį užpildą, o drauge – ir visą tapatybę.

Pro langą matomas ežeras turi daugybę nuotaikų. Šis kuklus vaizdas tapo mano, kaip esteto, dėmesio centru. Visas grožis, visos galvoje šmėstelinčios mintys, visi akstinai ir vertinimai kyla iš šios apkarpytos Liucernos ežero panoramos. Man rodos, jeigu šį langą užmūrytų, išprotėčiau vos kelioms valandoms tepraėjus. Šiandien saulės spinduliai krinta tokiu kampu, kad ežeras virto poliruoto sidabro lakštu. Aukštai skriejantys skysti debesys aptraukė žydrą dangų vos pastebima migla. Matau pusę javų lauko; jo atspalviai keičiasi nuo šviesiai žalio iki blyškiai geltono – varpos tik tik ėmė nokti. Gaila, kad nematyti kokio nors kelio, kuriuo eitų ar važiuotų žmonės. Paukščius galėčiau stebėti ištisas valandas. Vieną, vos vienintelį, kartą mačiau pasirodant nedidelį garlaivį su plonu ryškiai raudonu kaminu, bet jis netrukus apsisuko, nuplaukė atgal, ir aš jo nebemačiau už lango krašto.

Hugo šiandien prasitarė, kad paskirtas naujas kalėjimo viršininkas. Pasakau norįs su juo pasimatyti. Leidimo negaunu.

Rugpjūtis. Kokią antrą ryto pažadina čia garsėjantis, čia prityląntis sirenos kauksmas. Iš karto pamaniau, kad vyksta antskrydis. Įėjo du sargybiniai ir liepė apsirengti. Mane paskubomis nusivarė laiptais ir pro laukujes duris išstūmė į kiemą. Čia jau stovėjo kiti trys kaliniai. Mes mirksėdami spoksojome vienas į kitą nelyginant karalienės Viktorijos laikų tyrėjai, susitikę Afrikos džiunglėse – drovūs, bijantys prasižioti. Netrukus iš įvairių to didelio namo aukštų atvarė kitus. Iš viso suskaičiavau vienuolika kalinių. Visi kaip vienas vilkėjome pilkais kiteliais, juodomis kelnėmis ir avėjome sunkiomis klumpėmis. Aliarmas buvo tikras – virtuvėje kilo gaisras. Už vilos vežė kažkokią ugniagesių įrangą. Gir-

dėjome riksmus ir dūžtant stiklą. Per šitiek mėnesių tokių įdomių dalykų dar nebuvo įvykę, tad smalsumo akinami sargybiniai nenustygo. Kadangi visas jų dėmesys buvo nukreiptas į sambrūzdį, atsisukau į šalia stovintį vyrą ir angliškai paklausiau: „Kuo tu vardu?“ *„Nicht verstehen*, – sušnabždėjo jis. – *Deutsche“*. Vadinasi, priešas. *„Englander“*, – atsakiau. Jis suglumęs pažvelgė į mane, paskui parodė į kitą vyrą. *„Italiano“*, – tarė šis. Kažkuris sargybinis suriko, liepdamas mums užsičiaupti. Kas mes esame? – pamaniau. Ką mes veikiame šioje viloje prie Liucernos ežero, šitaip griežtai ir rūpestingai saugomi? Kuo mes prasikaltome?

Rugpjūtis. Kaip paprastai, nors leidimo pasimatyti su naujuoju viršininku negavau, po kurio laiko mano prašymas davė rezultatų. Mane nusivedė į svetainę pirmame aukšte ir pristatė jaunam amerikiečiui su apskritais akiniais rago rėmeliais. „Tiesiog nežinau, ką su jumis daryti, pone Peredesai“, – atsiprašinėjo jis. Vėl papasakojau ilgą ir painią savo istoriją. „Turime reikalą, – pasakiau, – su saugumo, tiksliau sakant, žvalgybos, klausimais. Jeigu paprašytumėte Strateginių tarnybų valdybos pranešti apie tai Londonui, neabejoju, jie kaip nors man pagelbėtų“. Tada jis man pranešė, kad Dalesas uždarė STV. „Kada?“ – paklausiau. Jis nustebęs sumirksėjo žiūrėdamas į mane: „Kai pasibaigė karas Europoje“. Jis pasakė, kad karas pasibaigė – jau prieš keletą mėnesių. Staiga pajutau ir paniką, ir milžinišką palengvėjimą. Vadinasi, galas jau turi būti arti – bet kodėl tuomet mus vis dar laiko čia uždarytus, be teisės bendrauti ir susirašinėti? Daviau jam Frėjos pavardę bei adresą ir maldavau nusiųsti jai žinutę, kad esu gyvas ir sveikas. Jis atsakė padarysiąs, ką galėsiąs. Maldauju, – pasakiau, kai sargybinis nusivedė mane prie durų, – padarykite dėl manęs nors

tiek. „Batersis, Anglija?“ – užsidarant durims sušuko jis. „Batersis, Londonas“, – surikau jam. Tikiuosi, jis išgirdo.

Vis rečiau man pavyksta pamatyti (ko nors daugiau negalėjau nė svajoti nuo pat pradžių) kitus kalinius, todėl imu nerimauti, kad viloje likau vienas. Paklausiau Pauliaus (šitaip pakrikštijau kitą sargybinį), kas vyksta dabar, kai karas baigėsi, ir jis atsakė: „Jie vis tiek neleidžia mums dykinėti“. Paprašiau leisti pasimatyti su viršininku, bet man atsakė, kad dabar jis įsikūręs Berne. Pagrasinau: jeigu man neleisią su juo pasimatyti, pradėsiu bado streiką. *„Hey, Gonzago*, – nutaisęs įsižeidusio miną tarė jis. – *Tranquilo, hombre“*.

1945 m. gruodžio 15 d. Vakar vakare išėjau iš vilos prie ežero apsirengęs ką tik išskalbtus ir išlygintus drabužius, kuriais vilkėjau, kai mane suėmė. Vidaus reikalų ministerija man išdavė pažiūrėti oficialų dokumentą – laikiną asmens liudijimą, teigiantį, kad esu Urugvajaus pilietis Gonsagas Peredesas. Sunkvežimiu mane nuvežė į geležinkelio stotį prie Italijos sienos. Ten prisijungiau prie dviejų šimtų kitų perkeltųjų asmenų, daugiausia kroatų ir rumunų. Mus susodino į belangį traukinį ir nuvežė į Milaną. Iki tardymo mes buvome internuoti stovykloje (*campo* 33) netoli Čertozos. Mano dienos viloje prie Liucernos ežero baigėsi. Pagaliau grįžtu namo.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1975 m. Tai, ką neseniai perskaičiau, mane įtikino, kad mano arešto ir kalinimo Šveicarijoje 1944–1945 metais aplinkybes komplikavo panika, trumpai kilusi Šveicarijos karinės žvalgybos tarnybose. Nuo pat karo pradžios šveicarai turėjo įtaisę šnipą tarp aukščiausių nacistų režimo šulų, ir iš šio šaltinio ne-

pertraukiamu srautu ėjo labai svarbi žvalgybos medžiaga. 1943-iaisiais, kai saugumo tarnybos padarė baisią klaidą, kilo grėsmė šiam slaptam agentui, ir šveicarai ėmė vis labiau nerimauti gauną iš jo vokiečių tyčia pakištą klaidinančią informaciją ir kad vokiečių invazija į Šveicariją darosi vis labiau tikėtina. Naciai neva turį tikslą padaryti šalį neįveikiama citadele, kad galėtų vykdyti platesnį – „Europos tvirtovės“ planą. Šis nepaprastas jaudulys Šveicarijoje ėmė slūgti tik po Antrojo fronto atidarymo 1944 metų birželio 6 dieną. Tiesiog neįmanoma buvo pasirinkti netinkamesnio laiko slapta atvykti į šią šalį, kaip 1944 metų pradžia. Su savo parašiutu aš nusileidau į gyvatyną, knibždantį paranojiškų, persigandusių, nervingų kariškių ir civilių. Dėl savo tariamai urugvajietiškos kilmės, paslaptingojo Liudvigo ir mano paties prisipažinimo, kad atvykau užmegzti ryšių su aukšto rango naciais, tapau nepaprastai įtartinas. Nežinau, kas mane išdavė, bet tas žmogus nė numanyti negalėjo, kokį siaubą aš sukelsiu.]

TREČIADIENIS, GRUODŽIO 19 D.

Campo 33. Čertoza. Keista, kad vėl kaupiu daiktus. Mano paties lagaminas, drabužių pamaina, skutimosi reikmenys, keletas amerikietiškų žurnalų – ženklai, bylojantys, kad grįžtu į tikrąjį pasaulį. Šiandien man pavyko pasikalbėti su britų ryšių tarnybos karininkų Kroužeriu. Šis protingas vyras matė, kad sakau tiesą, nors iš pirmo žvilgsnio mano papasakota istorija atrodė labai fantastiška. Vos neapsiverkiau iš džiaugsmo, kai iš jo akių pamačiau, kad ima manimi tikėti. Jis pasišovė tuoj pat išsiųsti telegramą į Londoną. Paprašiau, kad nusiųstų telegramą ir Frėjai, daviau jam savo parašytą laišką jai. Jis pažadėjo, kad laiškas

bus perduotas, ir davė man bloknotą, parkerį ir rašalo. Kroužeris pasiūlė viską surašyti ataskaitos forma, kol visas smulkmenas gerai atsimenu, ir pridūrė, kad prieš išsiunčiant mane namo būsiu rimtai tardomas. Taigi šįvakar surašysiu visa, ką prisimenu, apie tą nelemtąją „Laivų pirklio" operaciją. Vis dėlto po pašnekesio su Kroužeriu man pasidarė gerokai lengviau ant širdies. Eidamas į savo lūšną pro stovyklą, kur knibždėjo Europos visuomenės padugnių, nuskurdėlių ir *les misérables*, dairiausi į šalis draugiškai ir geranoriškai. Hitleris negyvas, blogis įveiktas, mes laimėjome karą. Loganas Mauntstiuartas gali pradėti gyventi iš naujo.

POKARIO

DIENORAŠTIS

Pokario dienoraštis yra keistas, dažnai nerimą keliantis dokumentas – nieko nuostabaus, turint galvoje, kokie sukrėtimai laukė Logano Mauntstiuarto grįžus į Angliją 1946 metų sausio pabaigoje.

Žiaurūs faktai tokie.

Kai 1944 metų vasarį LMS neįsiregistravo „Commerce“ viešbutyje ir kitą dieną buvo suimtas, JŽ departamentui jis, galima sakyti, dingo nuo žemės paviršiaus. Paskutinis žmogus, galėjęs paliudyti matęs jį gyvą, buvo aviacijos puskarininkis Ču. Jis stebėjo, kaip Loganas pro šonines bombonešio „Liberator“ duris žengia į naktį. Agentas Liudvigas pranešė JŽD, kad LMS taip ir nepasirodė viešbutyje, kaip buvo sutarta. Visos pastangos sužinoti, kas jam nutiko, buvusios bergždžios. (Jeigu tikėsime LMS, nuolat tvirtinusiu, kad jį išdavė, kyla klausimas, kas buvo tas Liudvigas, perdavęs žinutę į „Cosmopolitan“ viešbutį.)

Per kelias savaites negavusi iš LMS nė vieno pranešimo, JŽD vadovybė nusprendė, kad jis žuvo per nelaimingą atsitikimą ar buvo nužudytas – tokia lemtis ištiko daugelį agentų, parašiutu nusileidusių Europoje. Galbūt neišsiskleidė parašiutas; gal LMS nusileido ant kalno šlaito ir nusilaužė koją, gal įkrito į ežerą ir paskendo arba nutūpė ne ten, kur reikia – ne Šveicarijoje, o okupuotoje Prancūzijoje. Nė vienos iš šių galimybių negalėjai atmesti. Laikas ėjo, žinių iš LMS nebuvo, ir JŽD vadovybė ėmė baimintis, kad nutiko blogiausia.

Kovo mėnesį pas Frėją Mauntstiuart apsilankė komandoras Vanderpoelis. Jis pranešė, kad jos vyras dingo be žinios, ir spėjama, kad jis negyvas. Jis tepasakė, kad LMS buvo JŽD agentas; su slapta misija jis buvo parašiutu nuleistas „kažkur į Europą". Galima įsivaizduoti, kaip buvo sukrėsta Frėja. Šią sukrečiančią žinią patvirtino ir pensija, paskirta jai kaip žuvusio kario našlei. Iš visa ko sprendžiant, Loganas Mauntstiuartas buvo negyvas. Apie tai buvo pranešta LMS motinai ir Lajoneliui. Bromptono koplyčioje buvo aukojamos mišios. Jose dalyvavo keletas draugų (iš jų reikia išskirti Piterį Skabijų) ir keli bendradarbiai (Plomeris, Flemingas, Vanderpoelis).

Frėja su Stela dabar turėjo verstis kaip išmano. Praėjus keliems mėnesiams, turbūt rugpjūtį, našlė susipažino su dvidešimt devynerių metų Skuliu Gunarsonu, Londone įsikūrusio Islandijos ryšių komiteto nariu. Juodu ėmė susitikinėti žmonėse, o spalį tapo meilužiais. Frėjos laiškuose tėvui ir broliui Skulis minimas vis dažniau. Ji rašė, kad Stelai jis irgi labai patinka.

Gruodį Frėja ištekėjo už Skulio Gunarsono, ir jis atsikraustė į namą Melvilio gatvėje. Mersedesa Mauntstiuart buvo liudytoja per vestuves. Per negausų vakarėlį, po iškilmių įvykusį „Statybininko herbe", buvo skelbiami tostai LMS atminimui.

1945 metų sausio pabaigoje Frėja pasijuto nėščia. Po dviejų dienų ją ir Stelą užmušė raketa V-2 joms grįžtant iš vaikų darželio. Sprogus raketai žuvo dar trylika žmonių.

1945-ųjų spalį Gunarsonas pardavė namą Melvilio gatvėje ir grįžo į Islandiją.

LMS atskrido iš Milano į Karališkųjų karinių oro pajėgų bazę Viltšyre 1946 metų sausį. Nusiuntęs Frėjai telegramą, jis nuvažiavo tiesiai į Londoną ir sužinojo, kad jo name dabar gyvena nauji savininkai – ponas Kitas Tomsetas su žmona ir

trimis vaikais. Paskui LMS sužinos visą virtinę šiurpių dalykų, bet pradžią padarė ponia Tomset, be galo sunerimusiam Loganui pasakiusi, esą „jai labai gaila tos vargšės ponios Gunarson ir jos dukrytės“.

Pokario dienoraštyje sunkiausia nustatyti, kokį mėnesį daryti įrašai – ką jau kalbėti apie dieną. Pasikliauti tegalima paties LMS kaip pakliūva ir netiksliai surašytomis datomis. Kartais kyla įtarimų net dėl metų.

1946

Hodžas šiknius, *soi-disant*, ir sako turįs visišką teisę toks būti, nes paliko Italijoje koją. Aš esu šiknius todėl, kad leidžiu jam erzinti mane – vargšą apgailėtiną susmirdėlį.

Vaikščiojau prie upės ieškodamas grožio. Mačiau jį, bet nieko nepajutau. Vakar vakare su Hodžu ištašėme pusantro butelio viskio. Hodžas dvokia – liepiau jam išsimaudyti vonioje. Jis atšovė negalįs žiūrėti į savo randuotą strampą.

FrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėja
FrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėjaFrėja
FrėjaStelaStelaFrėja
Frėja
Stela
Frėja
Stela

FRĖJAFRĖJAFRĖJAFRĖJA

Laisvos
Teisios
Amžinai mylimos
Jaunos
Visuomet garbinamos

Stela, mano dukra. Frėja, mano žmona. Stela Mauntstiuart. Frėja Mauntstiuart.

[Dienoraštyje apstu tokių širdgėlos kupinų sapalionių.]

Nusivežiau Diką pasivėžinti Tvido upės slėniu. Vėsi diena. Gūsingas vėjas drasko nuo medžių pirmus išvargusius lapus. Visą kelią jis kalbėjo padaręs klaidą, kad nevedė. „Pažiūrėk į mane dabar, – tarė jis. – Kas mane tokį ims? Vienakojis girtuoklis". Šįvakar sėdint prie židinio pagalvojau apie Frėją su Stela ir visiškai netikėtai tyliai pravirkau – negalėjau susitvardyti. „Liaukis žliumbęs, – tarė Dikas. – Stela ir Frėja čia niekuo dėtos – tau tik gaila savęs. Joms gerai – jos virto atomais, ir vėjas nešioja jų dulkeles. Jos laisvos kaip oras. Apie tave jos negalvoja. Negaliu pakęsti savigailos, tad arba liaukis, arba nešdinkis". Vos jam nesudaviau. Nuėjau į savo miegamąjį, bet negaliu užmigti.

Ar verta tai užrašinėti? Patyriau tai, ką tegalima apibūdinti kaip laimės priepuolį – pirmą kartą nuo tada, kai sužinojau tą šiurpią naujieną – kai dantų krapštuku pavyko išrakti kruopelę avienos, įstrigusią plyšelyje tarp užpakalinių dantų. Ji buvo taip smarkiai įsprūdusi, kad niekaip nesidavė išjudinama. Automatiškai išsišiepiau. Turbūt patyriau tikrą malonumą. Imu užmiršti. Gal sveikstu?

Hodžas vėl man pamokslavo apie Frėją ir Stelą. Pasak jo, per sprogimą žuvo dar trylika žmonių. Nuo bombų ir raketų žuvo tūkstančiai londoniečių, tarp jų – daug moterų ir vaikų. Per karą galvą paguldė milijonai. Jei būtum Vokietijos žydas, dujų kamerose galėjo žūti visa tavo šeima: žmona, vaikai, broliai, seserys, dukterėčios, sūnėnai, tėvai, tetos ir dėdės, seneliai. Velniai griebtų, tai siaubingai klaiki tragedija, bet privalai žiūrėti į juos kaip į visą pasaulį apėmusio ginkluoto konflikto aukas, tokias pat kaip milijonai kitų. Per karą žūsta nekalti žmonės. Mudu irgi tapome jo aukomis. Eik šikt, – negali lyginti mano žmonos ir dukters su savo koja, – atšoviau. Pats eik šikt – galiu, – ėmė kriokti jis ant manęs. Man – man – prarasta koja svarbiau už tavo prarastą žmoną ir dukrą.

Miegas neėmė, tad virš pižamos užsimečiau apsiaustą, apsiaviau guminius batus ir išėjau pasivaikščioti. Viena tų šviesių, žvaigždėtų šiaurės naktų. Ūkė pelėda. Ėjau pro beveik apčiuopiamą kažkokio kvapnaus krūmo aromato debesį – rodės, jis skrieja aplink mane ratu, nešamas vėjelio. Nusičiurškiau. Ant žvirgždo tyškantį šlapimą girdėjau aiškiai kaip ugnies traškesį. Slampinėjau nieko negalvodamas, tik priimdamas juslių teikiamą informaciją, nejusdamas šalčio, kol sučiulbėjo pirmi paukščiai, o aušra ėmė grąžinti spalvas senajam namui ir apleistam sodui.

Belaukiant laivo Liusė [Sensom]* nusivedė mane į seną kavinę Lite. Ji gerokai išstorėjo, plaukai pražilo, tačiau po riebaliukų sluoksniu vis dar matyti ta graži mergaitė, apie kurią svajodavau. Su manim ji kalbėjosi labai maloniai – visiška šiurkštaus, jokių emocijų nepripažįstančio Diko priešingybė. Gėrėme arbatą, valgėme skrebučius su džemu. Pilkus suodinus Edinburgo akmenis lietus nudažė juodai ir jie ėmė panėšėti į aksomą. Liusė

* Tuo metu ji dėstė viduramžių istoriją Edinburgo universitete.

turi vasarnamį Škotijoje. Pasiūlė jame pagyventi, jeigu man „reikia ramybės ir tylos darbui“. Kokiam darbui? – paklausiau. Dėl Dievo meilės – juk tu rašytojas! – atsakė ji. Privalai ir toliau rašyti. Ji paklausė, ar aš įsitikinęs, kad gyvenu kaip derėtų. Atsakiau negalįs tuo abejoti. Paaiškinau, kad tai vienintelė galimybė apsivalyti – pajusti, kad viskas galų gale baigta.

RUGSĖJO 1 D.

Rytoj turėtume atplaukti į Reikjaviką. Smagu buvo jūroje tas kelias dienas. Kelionė nuramino, leido pailsėti. Ištisas valandas stoviu prie turėklų, žiūrėdamas į jūrą ir dangų. Kodėl jūra kelia mums tą beribiškumo pojūtį? Ar ne todėl, kad šioje žemėje negalime rasti nieko panašesnio į regimąjį begalybės simbolį už niekieno negožiamą vaizdą dangaus lanko, besiremiančio į be perstojo banguojantį vandenį? Tokios ramybės kaip dabar nesu patyręs jau daug mėnesių.

Reikjavikas. Mieste krinta į akis dažyto betono pastatai gofruotos geležies stogais ir įvairaus dydžio daiktai, uždengti brezentu. Matyt, kai tik nežino, ar lis, islandai uždangsto viską brezentu. Kai atplaukėme į uostą, smarkiai lijo. Per tą valandą, kol išlipau į krantą, radau taksi, atstovėjau eilėje ir buvau nuvežtas į viešbutį, saulė ėmė negailestingai kepinti, vėl nulijo, iškrito kruša, ir saulė vėl nušvito. Jeigu čia taip įprasta – išprotėsiu. Apsistojau „Borgo“ viešbutyje. Pietų valgiau vokiškos dešros, marinuotų agurkų ir rūkytos lašišos, desertui – lėkštę mažyčių saldžių pyragaičių. Pradedu ieškoti Gunarsono.

Sugaišau dvi dienas, kol radau Gunarsoną. Visi mandagiai atsakinėjo į mano klausimus ir stengėsi padėti. Viešbučio registra-

tore dirba graži mergina. Prireikus ji man versdavo (jos pavardė Katrina Anasdotir). Pasirodo, Gunarsonas dirba vietinės įstaigos, atliekančios mūsų Žemės ūkio ministerijos funkcijas, tarnautoju. Parašiau jam laišką, prisistačiau, kas esąs, ir pranešiau apsistojęs „Borge“. Perdaviau laišką per įstaigos durininką. Šįvakar atėjo žinutė, kad jis, Gunarsonas, nematąs reikalo su manim pasimatyti.

Tiesiog neįtikėtina, kiek šitame viešbutyje plėšia už svaigalus!

Anksti ryte nuėjau į ministeriją, kol neatėjo darbuotojai, ir ėmiau laukti. Sustabdžiau maždaug tinkamo amžiaus jauną vyrą ir paklausiau, ar jis Gunarsonas. Ne, – atsakė jis, – Gunarsono su nieku nesupainiosi: jis nepaprastai aukštas. Žiūrėkit, – parodė jis, – štai jis ateina. Stebėjau, kaip Gunarsonas įeina į pastatą; jis smalsokai dirstelėjo į mane. Aukštas, sportiškos išvaizdos, plaukai tokie šviesūs, kad beveik balti. Pamaniau: štai šio vyro po manęs panoro Frėja... Man pasidarė koktu.

Laukiau gatvėje iki pietų pertraukos. Kai Gunarsonas išėjo, priėjau ir prisistačiau. Jis buvo gera puse galvos aukštesnis už mane. Nosis didelė, kumpa. Atrodė tvirtas ir stambus, nors nepaprastai aukštų žmonių dažniausiai nepavadinsi stambiais. Jis darė įspūdį vyro, galinčio kiaurą dieną laipioti po kalnus. Kai prisistačiau, pasirodė, kad jis tik suirzo, bet kai pasiūliau pavaišinti pietumis, šiek tiek atlyžo.

Jis nusivedė mane į artimiausią restoraną ir užsisakė kažkokio žuvies šiupinio su riebiu padažu, kuriame plaukiojo virti ridikai ir vandeningos aštrios salotos. Negalėjau nieko valgyti, tad gurkšnojau juokingai brangų alų, kol jis kimšo valgį į burną tartum malkas į garo katilo pakurą. Manau, kad Frėją jis patraukė vien savo ūgiu ir nežabota energija. Iš pažiūros jis visiška mano priešingybė iki pat smulkmenų. Esu ganėtinai aukštas ir lieknas,

bet šiek tiek kūprinuosi, o mano laikysenai nebūdingas joks skubėjimas. Pavyzdžiui, jei tik galiu, niekuomet neinu greitai.

Pabaigęs šiupinį jis užsisakė lėkštę saldžių pyragaičių, be kurių čia neapsieinama. Juos šlamšdamas jis smalsiai mane apžiūrinėjo.

– Keista, – tarė jis. – Jaučiuosi, tarsi tave pažinočiau.

Angliškai jis kalbėjo gerai, beveik be akcento.

– Tikriausiai daug apie mane prisiklausei.

– Mačiau daugybę tavo nuotraukų, bet vis vien nepažinau.

– Aš nefotogeniškas.

– Ne. Manau, todėl, kad man tu visuomet buvai miręs. O dabar sėdi prieš mane gyvas. Keista.

– O Frėja ir Stela negyvos.

Po šių mano žodžių jis sukando dantis ir kelis kartus giliai įkvėpė.

– Ji buvo labai graži, – atsakė. – Aš ją labai mylėjau.

– Aš taip pat.

– Stela buvo žavi mergaitė.

Paprašiau jo nekalbėti apie Stelą. Apie Frėją kalbėtis nebuvo labai sunku – mat su ja išgyvenau kur kas ilgiau negu jis, bet Stelos nemačiau paskutinius dvejus jos trumpo gyvenimo metus, tad negalėjau pakęsti minties, kad šis nepažįstamas vyras pažinojo ją penkerių ir šešerių metukų, o aš ne.

– Kodėl norėjai su manim susitikti? – paklausė jis. – Juk tau turėtų būti... skaudu.

– Skaudu, – prisipažinau, – bet turėjau tave pamatyti, sužinoti, koks esi. Pabandyti suprasti. Užpildyti spragą.

– Negali jos kaltinti, – pasikrapštęs pakaušį susiraukęs tarė jis.

– Aš ir nekaltinu.

– Ji buvo įsitikinusi, kad tu miręs, – nekreipdamas dėmesio į mano žodžius aiškino jis. – Viskas buvo labai paprasta. Ji įsitikino, nes negavo apie tave jokių žinių. Pasak jos, jeigu būtum gy-

vas, būtum pranešęs bent žodelį. Ji jautėsi vieniša. Tada pasirodžiau aš.

Ką reiškia būti vienišam, aš žinojau.

– Aš jos nekaltinu, – beveik kvailai atsakiau, tarsi užtektų pakartoti šiuos žodžius, kad save įtikinčiau. – Iš kur ji galėjo žinoti, kad aš dar gyvas?

– Būtent. Supranti, ji manė, kad tu negyvas. Jai reikėjo gyventi toliau.

– Taip, šitiek aš suprantu.

Mes kalbėjomės toliau, padrikai uždavinėdami klausimus ir į juos atsakinėdami. Galop susidariau vaizdą apie Frėjos gyvenimą, kol buvau toli. Supratau, kad Gunarsonas sprendė savas problemas: jį irgi kamavo sielvartas, dabar, kai sėdėjau priešais, jam reikėjo susitaikyti su mintimi, kad Frėja niekuomet nebūtų atidavusi pirmenybės jam, o man, kad iš tikrųjų jos širdis priklausė man. Aš jaučiausi panašus į vyrą neištikimos žmonos, atsidūrusį akis į akį su jos meilužiu: mintyse vis regėjau, kaip Frėja su Gunarsonu nuogi mylisi mūsų lovoje. Prisiverčiau mesti tas mintis iš galvos. Niekas nekaltas dėl to, kas įvyko – siaubingai beviltiška padėtis.

Jis pasakė turįs grįžti į darbą.

– Dar vienas reikalas, – tariau. – Tu pardavei mano namą. Norėčiau gauti pinigus.

– Namas buvo mano, – atšovė jis. – Frėja paliko jį man testamentu.

– Namą pirkau aš. Pagal prigimtinę teisę jis priklauso man.

– Laimė, mes nesivadovaujame prigimtine teise.

– Tu – vagis! – įsiutau.

– Tu nusiminęs, – atsistojęs tarė jis, – todėl atleidžiu už šituos žodžius.

Šio aptriušusio miesto centre telkšo dirbtinis ežerėlis, vadinamas Tjornu. Jame gyvena daugybė laukinių ančių. Viešbutyje

nusipirkau butelį ispaniško brendžio ir nuėjau prie ežeriuko, norėdamas nusigerti iki sąmonės netekimo. Brendžio skonis buvo ne geresnis už marcipanais pagardinto kepimo aliejaus, tad įstengiau nuryti vos kelis gurkšnius.

[SPALIS?]

NORIDŽAS (ČEŠYRO GRAFYSTĖ)

Džordžas Deverelis atrodo sugniuždytas netekties. Jis elgiasi mandagiai, bet atrodo apdujęs, tarsi ką tik būtų atsigavęs po nokauto. Regis, jo netrikdo, kad žentas grįžo iš mirusiųjų. „Nuostabu matyti tave, Loganai“, – retkarčiais sako jis tapšnodamas per petį, tarsi norėtų įsitikinti, kad esu ne vėlė, o kūnas ir kraujas. Paskui matai, kaip jis užsidaro savo kiaute ir susigūžia: aš grįžau, esu gyvas, bet jo dukra ir anūkė iškeliavo amžiams.

Visą vadovavimą miško medžiagos sandėliui perėmė Robinas. Jam kelia nerimą tyli tėvo graužatis. Jis pats – priešingai – labai domėjosi mano išgyvenimais. Kai pasakojau apie savo šuolį parašiutu, suėmimą ir ilgus mėnesius viloje, be perstojo panosėje burnojo ir keikėsi: „Kad juos kur velniai!“, „Kokie barbarai!“ „Dieve brangus!“ ir panašiai.

Prieš dvi dienas atėjo laiškas iš Islandijos su trata 400 svarų sumai. Gunarsonas, garbingasis islandas.

Visas mano turtas čia, saugomas dėžėse – mano knygos, rankraščiai, visi paveikslai. Net baldai, kurių nepirko Tomsetai. Neturiu namų, vien jų atributus.

1947

[KOVAS]

Praėjusią savaitę man suėjo keturiasdešimt vieni. Žiūriu, pernai užmiršau užfiksuoti keturiasdešimtąjį gimtadienį – nieko nuostabaus. Taigi aš, kadaise turėjęs žmoną, dukrą, puikius šeimos namus, dabar, sulaukęs keturiasdešimt vienų, viso to nebeturiu ir gyvenu drėgname, priplėkusiame aptriušusio motinos namo kambaryje. Finansiniu požiūriu esu ganėtinai turtingas: iš Gynybos ministerijos išlupau neišmokėtą dvejų metų atlyginimą (padedamas Noelio Langės [LMS advokatas]), dar prisidėjo Gunarsono atsiųsti pinigai už parduotą namą. Daviau motinai šimtinę ir liepiau išleisti namo remontui – dažams, naujiems kilimams ir t. t., bet man atrodo, kad jai jau trūksta jėgų. Namo nepavadinsi žiurkių apnikta landyne, bet po šimtų nerūpestingų nuomininkų jis liko purvinas ir apšiuręs. Motina ir Enkarnasion, abi kamuojamos artrito, abi dusulingos, barasi ispaniškai. Išeinu paklajoti po Čelsį bei pietų Kenzingtoną ir svarstau, ko imtis.

Batersyje aptikau duobę, paliktą raketos, nuo kurios žuvo Frėja ir Stela. Namų eilės galo nebeliko, didžiulė duobė aptverta medine tvora. Mirtis turėjo būti staigi. Raketa be garso nukrito iš dangaus, kai jiedvi susikibusios rankomis ėjo namo iš darželio. Tik žybtelėjimas, trenksmas, paskui – užmarštis.

Žiūrėdamas į Lajonelį nematau jokių savo bruožų. Nebent prie akių – mano antakiai. Berniukas paveldėjo jūsų antakius, pone.

Ir plaukai auga tokiu pat kontūru kaip mano – su ryškiu pliku trikampiu ties kaktos viduriu. Lotė kalbėjo su manim šaltai – manau, ji niekados man neatleis. Legetas atrodo suvaikėjęs – sakyčiau, jo dienos šiame pasaulyje suskaičiuotos. Jis paklausė, kur tarnavau per karą, atsakiau, kad Bahamose ir Šveicarijoje. „Klausiau, kur tarnavai, o ne kur atostogavai". Atsakiau, kad tarnavau kariniame jūrų laivyne – tada užsičiaupė.

Mudviem su Lajoneliu pavyko pusvalandį pasivaikščioti po sodą vieniems. Drovokas berniukas, beveik keturiolikmetis (Viešpatie!). Amžinai nudelbęs akis, ištiestas pirštas vis prispaustas prie kaktos. Paklausiau, ar Itono koledže jis jaučiasi laimingas. „Taip, sere, ganėtinai... Galima sakyti..." Būk geras – nevadink manęs „seru" – paprašiau. Vadink mane tėvu ar tėčiu. Jo veide pasirodė skausminga išraiška. „Bet dabar aš vadinu mamytės vyrą tėčiu"*, – tarė jis. Tada vadink mane Loganu, – atsakiau, – tik jokiu būdu ne „seru".

Literatūrinės veiklos būklė. LV nebespausdinama. „Mergelių fabrikas" nebespausdinama. „Kosmopolitai" nebespausdinama (išskyrus Prancūziją). Pajamų iš žurnalistikos – nulis.

Volesas sako, vienas lauke ne karys – turiu padėti jam surasti man darbo. Atsakiau, kad per ilgai tylėjau – visi mano, kad aš negyvas. Tada Volesui šovė išganinga mintis: o tavo senas draugas Piteris Skabijus? Kaip jis?

Piterio [Skabijaus] straipsnis apie mane laikraštyje „Times" („Vieno rašytojo karas"), rodos, pasiekė tikslą: žmonės vėl žino, kad esu gyvas ir sveikas. Mane užgriuvo nedidelis sveikinimo

* Tais metais, kai LMS dingo ir buvo laikomas mirusiu, Legetas oficialiai įsisūnijo Lajonelį ir paskyrė jį savo turto paveldėtoju. LMS, kiek žinoma, raštiškai dėl to niekada neprieštaravo.

atvirukų, laiškų ir telefono skambučių viesulas. Roderikas grąžino senas recenzento pareigas, moka pagal išdirbį (5 svarus už recenziją). Luisas Maknisas pasikvietė į laidą pakalbėti apie pokario prancūzų tapybą. O Šveicarijos ambasadorius parašė į laikraštį laišką ir paneigė, kad prie Liucernos ežero yra tokia vila, taigi, galima sakyti, išvadino mane pavojingu fantazuotoju. Daug žurnalų prašė manęs parašyti apie Hario Oukso nužudymą, bet atsisakiau – ruošiuosi kovai.

Kai susitikome, Piteris buvo – net nežinau – apstulbęs, susižavėjęs. Mano išgyvenimai padarė jam didelį įspūdį, netgi sukėlė jam pagarbią baimę. Jam pačiam karas praėjo be nuotykių: iš pradžių savanorių ugniagesių būrys, paskui darbas Informacijos ministerijoje ir dar vienas romanas po didelio pasisekimo sulaukusios „Kaltės" – „Skriauda". „Turi panaudoti visa, ką patyrei, – aiškino jis man. – Tai dovana, nukritusi iš dangaus, pinigai, padėti į tavo banko sąskaitą". Nuraminau jį, patikinęs, kad rašau memuarus, pavadinimu „Iš Nasau į Liucerną", nors ir toliau nejaučiu nė menkiausio įkvėpimo. Suprantu: jei neturėčiau pinigų, viskas, matyt, būtų kitaip, bet ateinantiems porai metų turiu jų daugiau negu užtektinai. Beveik nieko neišleidžiu, gyvenu labai kukliai, nors vėl pradėjau vaikščioti į aludes. Kuo didesnės ir kuo gausiau jose lankytojų – tuo geriau.

Motina sako, kad išsiplėtusios venos jai kelia nuolatinį skausmą. Enkarnasion kamuoja hemorojus. Aš einu pas optiką, kad parinktų akinius skaityti. Linksmybių namai!

Jokių lytinių santykių, jokio intymumo nuo 1944 metų vasario (mano paskutinių dienų su Frėja). Tik masturbavimo priešokiai patvirtina, kad geismą kontroliuojanti smegenų dalis dar ne visai atrofavosi. Koks nesveikos psichikos Viktorijos laikų dvasininkas galėjo pavadinti šį užsiėmimą tyčiojimusi iš savo kūno? Veikiau tai pagalba sau, saviguoda. Autoerotizmas neleidžia

išprotėti. Užrašysiu, nes tai įdomu: kai dabar smaukausi, mintyse matau ne Frėją (liūdesio skausmas tiesiog nepakeliamas), bet Katriną Anasdotir, „Borgo" viešbučio Reikjavike registratorę. Matyt, per tuos negausius mūsų susitikimus man įstrigo kažkas daugiau, ne vien jos pagarbumas ir kompetencija. Keista: tie jusliniai pirštų atspaudai lieka vaizduotėje, bet pasireiškia gerokai vėliau – nelyginant nematomas rašalas, išryškėjantis pašildžius priešais lemputę ar žvakės liepsną. Ką tokio turi Katrina, kad šitaip įsėlino į mano lytinį archyvą?

[LIEPA–RUGPJŪTIS]

Vakarieniauju „Jurgio" restorane su Maknisu ir Džoniu Stalibrasu iš BBC. Maknisas pristojo, kad parašyčiau vaidinimą radijui apie viloje praleistus mėnesius. Tegul būna monologas, fantazija, sapnas, – sako jis, – eteryje galima padaryti viską. Ir pinigai nemaži: pasak jo, jeigu vieną vaidinimą leis tris kartus, galiu uždirbti tiek, kiek mokytojas per metus. Maknisas vyksta į Indiją siųsti reportažų apie atsiskyrimą* . Pavydžiu jam. Staiga apima troškimas keliauti. Sveikata trykštanti mergina prie „Jurgio" baro. Prigludusi palaidinė priplojusi didžiules krūtis. Ko gero, pagaliau manyje bunda geismas.

PENKTADIENIS, SPALIO 10 D.

Vakarienė pas Beną. Gera dešimtis mūsų susigrūdome prie dviejų sustumtų stalų jo valgomajame. Ant sienos kabo penki iš mano Miro paveikslų. Draugai susėdę pramaišiui su potencialiais

* Indija ir Pakistanas oficialiai atsiskyrė 1947 m. rugpjūčio 15 d.

pirkėjais ir Beno artimaisiais. Benas tokius pobūvius rengia kaip neoficialias uždaras peržiūras. Paveikslus ant sienų jis keičia nelygu svečiai ir jų kišenių gylis. Pasitikdamas kiekvieną svečią jis sako: „Nesidrovėk. Jeigu kas nors patinka, sakyk. Viskas, kas kabo ant sienų, parduodama".

Sandrina nepasijudina nuo savo kėdės: Benas viską valo, patiekia į stalą, retkarčiais padedamas Marijaus. Šiam jau dvidešimt – gražus, tik niūrokas, mąslus vaikinas. Klotildos [Lyping – Beno ir Sandrinos duktė] nėra – mokosi internatinėje mokykloje. Atsisėdau šalia Sandrinos. Ji parodė tamsų gražų malonių bruožų vyrą ir sukuždėjo: „Beno manymu, jis vienintelis tikrai talentingas tapytojas Anglijoje. Jis vienintelis, kurio paveikslus nori pirkti Benas". Paklausiau jo pavardės. Sautmanas*, – atsakė ji. Reikėtų pasižymėti. Benas man sakė manąs, kad Miro paveikslus parduos greitai, bet tik grįžęs į Paryžių – jis prašo didžiulių pinigų. Į Paryžių jie grįžta metų gale. Benas rado naujas patalpas galerijai. „Grįžta amerikiečiai, – sakė jis. – Aš uždirbsiu tau krūvą pinigų".

[GRUODIS]

Mirė Boldvinas**. Priminė man hercogą ir hercogienę – kaip juodu jo nekentė. Mane paguldė sunkus gripas. Kosulys kaip jūrų liūto tiesiog drasko gerklę. Guliu drebėdamas, nors į mane nukreipti du radiatoriai abipus lovos, ir mintyse matau savo būsimąjį gyvenimą. Man regis, jo esmė – „tas, kas keliauja su mažiausiu bagažu, nusigauna toliausiai". Nepaprastas troškimas kiek tik įmanoma išsivaduoti iš „daiktų" ir turtų. Kiek šlamšto sukroviau į tas dėžes... Kokia palaima būtų, jei nereikėtų apie jį daugiau galvoti.

* Tikriausiai Grehemas Saterlandas (Graham Sutherland; 1903–1980).

** Stenlis Boldvinas, Britanijos premjeras sosto atsisakymo krizės metu.

1948

[SAUSIS]

Nusipirkau butą pusrūsyje, adresu Terpentino skersgatvis 10B. Miegamasis, svetainė, virtuvė ir vonia. Prie laukujų durų nusileidi statokais laiptais. Iš miegamojo matyti kiemelis, bet į jį patekti negaliu. Svetainės langas išeina į gilią laiptų šachtą. Atrodo, visi patogumai veikia gerai, miegamajame ir svetainėje neseniai įrengti dujiniai židiniai. Svetainę man dažo baltais klijiniais dažais, o visas grindis išklos kamščio plytelėmis su gumos pagrindu. Man reikia tik paprasčiausių baldų: dviejų krėslų, lovos su staliuku, ilgo stalo ir kėdės darbui. Pardaviau (beveik) visas knygas „Gastono" knygynui, paveikslus parduosiu Benui.

Man dingtelėjo, kad viloje prie Liucernos ežero pripratau prie to *façon de vivre* – kuo mažiau, tuo daugiau. Pagyvensim – pamatysim.

TREČIADIENIS, VASARIO 11 D.

Paryžius. Benas nusivedė mane kaip savo svečią į prašmatnią vakarienę pas tokį Torvaldą Hugą, garsų šiuolaikinio meno kolekcininką. Čia buvo Pikasas su savo naująja mūza Fransuaza [Žilo]. Labai graži mergina, bet tokia buvo ir Dora Mar (labiau mano skonio). Pikaso viršugalvis jau visai plikas, o plaukeliai galvos šonuose žili. Veidas raukšlių išvagotas ir karingas. Dailininkas buvo kupinas energijos ir humoro, tačiau kuo labiau jis

įsismagino, tuo labiau niuko ir irzo Fransuaza. Jis neprisimena, kad jau esame susitikę (kodėl turėtų?), tačiau Benui pasakius, kad 1937-aisiais buvau Madride, labai susidomėjo ir apėjęs aplink stalą prisėdo šalia. Pasakiau, kad buvau ten su Hemingvėjumi – Pikasas jį truputį pažįsta. Jis matė rašytoją Paryžiuje, kai Prancūzija jau buvo išvaduota, ir pasakė man, kad Hemingvėjus teigė nužudęs esesininkų karininką. „Tas vyras užmušė daug gyvulių, – kalbėjo jis, – bet gyvuliai neatsišaudo“. Pikasas sakė norįs pasikviesti mane pietų ir pasikalbėti ilgiau.

Benas mano, kad išprotėjau – kam parduodu savo paveikslus. Tai, kad juos parduodu, – atsakiau, – dar nereiškia, jog nepirksiu kitų. Jis sutinka man neblogai sumokėti. Jo naujoji galerija *du Bac* gatvėje, bet iš jo kalbų man susidaro įspūdis, kad į Paryžių jis žiūri grynai kaip į trampliną, nusviesiantį jį į Niujorką. Ten jis kitąmet ketina išsinuomoti patalpas parodai. Pasak jo, tikri pinigai sukasi Niujorke. Ten jis ir parduos Miro drobes.

Vėl dienomis ir naktimis vaikštinėju po mėgstamus Paryžiaus rajonus – vėl virstu *flâneur* ir *noctambule*. Iš pirmo žvilgsnio Paryžius atrodo nepasikeitęs, toks pat gražus ir uždegantis kaip visada, nepaliestas visko, kas dėjosi karo metais. Tačiau maisto trūksta, juntamos giliau tekančios tamsesnės srovės. Kiekvienas, kas nėra komunistas, atrodo persigandęs komunistų. Atmosfera nervinga, netgi isteriška.

Besėdint „Flore“ kavinėje ir stebint turistus, bandančius pamatyti Sartrą (šis čia nebesilanko dėl turistų, bandančių jį pamatyti), šmėstelėjo romano apmatai. Žmogus nueina pas gydytoją ir iš jo sužino, kad jam liko gyventi viena savaitė. Romanas – apie paskutines septynias jam gyventi likusias dienas ir ką per jas daro: tai bandymas įsprausti į vieną savaitę visus žmogaus išgyvenimus, pradedant moters apvaisinimu ir baigiant žmog-

žudyste... verta pagalvoti. Pirmą kartą po daugelio metų pajuntu rašytojo jaudulio virpulį. Taip, ko gero, išeitų neblogas romanas.

„Lipp“ aludėje. Aš, Benas, Sandrina, Marijus, Pikasas, Fransuaza. Pikasas daug šneka apie Dorą [Mar], bet neatrodo, kad Fransuaza imtų į galvą. Paklausiau, kaip Dora laikosi, ir Pikasas atsakė, kad ji eina iš proto. Kalbėjomės apie mano keliones į Ispaniją per Pilietinį karą. Pikasą taip sudomino mano pasakojimas apie šaudymą iš kulkosvaidžio, kad turėjau viską pavaizduoti. Vadinasi, pataikei į šarvuotį? – paklausė jis. Taip. Ar juos nušovei? Abejoju, – atsakiau. Bet matei, kaip kulkos atsimuša į šarvus? Aiškiai kaip dieną.

Pikasas man panašus į vieną tų padūkusių, kvaištelėjusių genijų – veikiau į Jeitsą, Strindbergą, Rembo, Mocartą negu į Matisą, Bramsą ar Braką. Jo draugija ganėtinai vargina.

Išsiskirstėme vidurnaktį ir pasukome namo – Benas, Sandrina, Marijus ir aš – džiaugdamiesi ištrūkę iš Pikaso greitpuodžio. Benas džiūgauja: Pikasas sutiko parduoti jam tiesiogiai, o ne per Kanveilerį [jo nuolatinį agentą] du paveikslus jo parodai Niujorke. Benas apkabino mane per pečius – tik pasakok apie Ispaniją, – paprašė. Marijus negali suprasti, kaip tokia jauna ir graži mergina kaip Fransuaza nori būti su keturiasdešimčia metų vyresniu vyru. Mes visi ėmėme juoktis. Kai švelniai traukėme Marijų per dantį už jo naivumą, aš vienu metu pajutau begalinį savo netekties liūdesį ir augantį pasitenkinimą, šilumą, užliejusią mane suvokus, kad Lypingai, šie seni mano draugai, tam tikra prasme yra mano tikroji šeima. Kad ir kas atsitiktų, mano gyvenimas yra ir visuomet bus susijęs su jais.

Terpentino skersgatvis. Grįžau iš Paryžiaus. Buto remontas baigtas. Dabar jis atrodo nei laboratorija, nei scena su kažkokio eks-

perimentinio spektaklio dekoracijomis. Nieko „moderniško“ – nei stiklo ar chromo, nei odos, nei lenkto medžio interjero detalių, nei abstrakčių kūrinių ant sienų. Svarbiausia – jokių puošmenų, jokių griozdų. Šviesa vos prasimuša į svetainę, tad laikau lempas uždegtas visą dieną. Čia mano bunkeris. Manau, čia jausiuos visai laimingas.

[RUGSĖJIS]

Susitikau Piterį [Skabijų] Londono bibliotekoje, ir jis pakvietė mane išgerti po taurelę. Sakė susitinkąs su „drauge“. Aludėje draugė jau laukė – jauna, sakyčiau, ketvirtą dešimtį pradėjusi moteris sėdėjo prie baro su stiklu džino su toniku ir rūkė cigaretę, įkištą į kandiklį. „Glorija Nesmit“, – pristatė jis. „Nes-Smit, Pitai, – pataisė jinai, o man pridūrė: – Malonu su jumis susipažinti“, nors iškart aiškiai pamačiau, kad mano pasirodymas jai nemalonus. Piteris aiškiai atsitempė mane, kad būčiau trečias ir sukliudyčiau jiems dėl kažko vaidytis. Graži moteris atsikišusiais skruostikauliais. Balse beveik teatrališkos smalsios gaidelės. Nedidukė, apsiavusi batelius sprindiniais kulnais, kad atrodytų aukštesnė. Ji surūkė cigaretę, pabaigė gėrimą ir pasakė turinti eiti. Kai atsisveikindama bučiavo Piterį, pamačiau, kad ji giliai suvaro nagus jam į plaštakos viršų. Jai išėjus jis atkišo ją man – iš trijų pusmėnuliukų sunkėsi kraujas. „Ji neįtikėtinai pavojinga, – tarė jis. – Man reikėtų ją mesti, bet ji dulkinasi kaip triušė“. Pasakiau, kad tokio palyginimo nesu girdėjęs. „Ir negalėjai, – patenkintas savim atsakė jis. – Aš jį sugalvojau specialiai Glorijai. Turėtum ją pabarškint, kad suprastum, ką turiu galvoj. Gal tau ir reikėtų, – šelmiškai žvilgtelėjęs į mane pridūrė jis. – Kad nuo manęs atstotų“. „O kaip Penė?“ – paklausiau. „Ak, tu šunsnuki!“ – nusijuokė jis.

[LAPKRITIS]

Vanderpoelis kariniame jūrų laivyne nebedirba – dabar jis mergaičių internato netoli Šruzberio direktorius. Sėdau į traukinį norėdamas ten su juo susitikti, ir mes nesmagiai, nervingai jusdamiesi kartu papietavome šlykščiuose naujuose jo namuose. Jis nusiskuto rausvą jūrininko barzdą. Jam tai netinka, bet gal mokyklos direktorius privalo būti švariai nusiskutęs? Valgius atnešė jauna jo žmona (rodos, Dženifer). Ji iškart dingo, ir aš išgirdau kažkur verkiant kūdikį. Ko gero, žmona ir vaikas taip pat būtina sąlyga norint direktoriauti. Ką gali žinot? Ir kam tai rūpi? Vanderpoelis ne itin nudžiugo mane pamatęs, bet jis perskaitė Piterio straipsnį „Times", kai jis pasirodė, tad bent jau žinojo apie staiga žlugusią „Laivų pirklio" operaciją ir kaip ji man atsiliepė. Turiu pasakyti, kad jam beveik nebuvo smalsu. Užtat aš turėjau daugybę klausimų, pirmiausia – kas sumanė visą šį reikalą?

– Tas vyrukas Marionas, – atsakė jis. – Jį komandiravo pas mus keliems mėnesiams.

Kas jis toks? Iš kur?

– Gerai nežinau. Kai dabar pagalvoju – gal iš Karinės vadovybės štabo. O gal iš Užsienio reikalų ministerijos. Man rodos, prieš karą jis buvo diplomatas. Bent jau turėjo daug pažįstamų aukštuose postuose, – jis ramiai į mane žvilgtelėjo. – Viskas buvo labai seniai, Mauntstiuartai, tad visų smulkmenų negaliu prisiminti. Šiaip ar taip, dabar, kai šaukštai, taip sakant, po pietų, turėtum pripažinti, kad „Laivų pirklys" buvo puikus sumanymas. Kas žino, kiek nacių galėjome pagauti.

– Puikus ar ne, – atsakiau, – bet mane išdavė. Mane pakišo kaip perinčią vištą. Policija jau laukė manęs viešbutyje. Apie operacijos smulkmenas žinojo tik Jūrų žvalgybos departamentas – tu, Rašbrukas ir Marionas.

– Mane tokie žodžiai piktina.

– Tavęs aš nekaltinu, – neslėpiau susierzinimo. – Tačiau kažkas išsiuntė mane vykdyti tos užduoties žinodamas, kad mane beveik tuoj pat suims. Privalai tai suprasti.

– Tas kažkas buvau ne aš ir tikrai ne Rašbrukas.

– Kur Marionas dabar?

Vanderpoelis atsakė nenumanąs. Jis, kaip buvusių Jūrų žvalgybos departamento darbuotojų klubo narys, pažadėjo ten diskretiškai pasiteirauti. Turėjau jam dar vieną klausimą.

– Gal žinai, ar Marionas kaip nors buvo susijęs su Vindzoro hercogu?

Vanderpoelis nesusilaikė ir balsu nusijuokė išleisdamas keistą gargždų garsą – teko prisidengti burną ranka.

– Garbės žodis, Mauntstiuartai, – tarė jis, – tu nepakartojamas!

1949

[ŠEŠTADIENIS, SAUSIO 1 D.]

Naujuosius metus sutikau Piterio namuose Vondzvorte. Svečių nemažai – apie keturiasdešimt, dauguma man nepažįstami. Maloni ir linksma Piterio žmona Penė išstorėjusi po dviejų vaikų. Nustebau pamatęs ten Gloriją Nes-Smit – taip jai ir pasakiau. Man rodos, jai patiko mano tiesmukumas ir mano žodžių potekstė. Mudviem nebuvo reikalo kalbėti užuolankomis. „Jis nedrįstų manęs nepakviesti, – atsakė ji. – Aš jį užmuščiau“. Ji pasakojo anksčiau dirbusi medicinos seserim, dabar – sekretore Piterio knygas leidžiančioje leidykloje. „Bet nebeilgai“, – pridūrė. Įtariu, kad Penė netrukus praras ponios Skabij vaidmenį.

Glorija gėrė džiną; kol mudu šnekėjomės, jai du kartus pripildė stiklą. Vienu momentu ji prisišliejo prie manęs, ir jos pakeltos krūtys įsirėmė man į žastą. „Piteris tau pavydi", – tarė ji. Dėl Dievo meilės – ko?! – paklausiau. Piteris – populiaraus romanisto įsikūnijimas – ko jam pavydėti man? „Jis pavydi tau šlovingos karo patirties, – atsakė jinai. – Jos jis negali nusipirkti. Visa kita gali, o jos negali, užtat ir pavydi tau". Ji sukikeno neslėpdama piktdžiugos. Dieve brangus! – pamaniau. Paskui ji dar kartą prie manęs prigludo, tada nuėjo ieškoti Piterio, palikusi mane su neabejotinai sustandėjusia varpa. Išmušus vidurnaktį pasakiau sau, kad jeigu laimingas ir nesu, tai mano širdgėla vis dėlto pamažėle nyksta.

[VASARIS]

Laiškas iš Vanderpoelio. Pulkininkas Marionas žuvo 1945 metų balandį per „automobilio avariją" Briuselyje. Pasak Vanderpoelio, iš viso būta trijų aukų. Jis klausinėjo senus pažįstamus iš Jūrų žvalgybos departamento, bet, kiek suprato, Mariono – matyt, neturėjusio jokių ryšių su Vindzoro hercogu – mirtis nesukėlė jokių įtarimų.

Taigi iš mano didžiosios vendetos, iš nenuilstamų mane išdavusio niekšo paieškų liko šnipštas. Argi dažniausiai gyvenimas ne taip ir klostosi? Jis atsisako taikytis prie tavo poreikių – tavo, pasakotojo, poreikių, kurie, jauti, būtini, kad suteiktų tavo dienoms šioje žemėje bent šiokį tokį pavidalą. Norėjau susekti Marioną, stoti prieš jį akis į akį, bet vietoj to turiu tenkintis banalia išvada, kad veikiausiai jokio sąmokslo nebūta ir kad hercogas ir hercogienė su savo įtakingaisiais draugais nesusimokė mane nugalabyti. Sunku su tuo susitaikyti – sunku pripažinti, kad tai tebuvo dar viena nepavykusi operacija, dar viena gluminanti nesėkmių virti-

nė... Jaučiuosi prislėgtas, nusivylęs, viduje tuščias visų tų atsitiktinumų akivaizdoje – mane dar kartą įveikė lemties užgaidos.

[BALANDIS]

„Rembranto“ viešbutis Paryžiuje. Atvykau čia rašyti savo apysakos „Vila prie ežero“. Nusprendžiau, kad kūrinys tegali būti apysaka – paslaptingas, Kafkos, Kamiu ir Rekso Vornerio dvasia parašytas didaktinis pasakojimas apie mano keistąjį įkalinimą. Tačiau nenumanau, kaip ją užbaigti. Gal Paryžiuje man šaus kokia mintis? Volesas sakė galįs parūpinti man didelį avansą, jei noriu, bet aš jį atkalbėjau. Čia bus vienas iš tų kūrinių, kai stilius ir fabula turės išsirutulioti savaime, bet galop aš vis tiek nežinosiu, ar man pavyko. Rodos, sekasi palyginti neblogai. Aš tik bandau kuo tiksliau atkurti tuos nereikšmingus nuolatos besikartojančius įvykius ir vilos atmosferą, bet jaučiu tikrovę buvus tokią keistą, kad skaitytojai nuspręs, jog kūrinys didžiai simboliškas ir metaforiškas. Bent jau labai to viliuosi. Kita vertus, suvokiu, kad menkiausias pretenzingumas ar pastangos sureikšminti įvykius apysaką pražudys. Kuo ryžtingiau pasakosiu tiesą, tuo įtaigesnį metaforišką jos aiškinimą skaitytojui pateiks jo pasąmonė.

Beno galerijoje dirba graži mergina, vardu Odilė. Kokių dvidešimt penkerių, tamsi, trumpų susivėlusių plaukų, didžiaakė. Ji visuomet vilki juodai, o murzinas kojas, kurių nė kiek nesigėdija, amžinai įsispyrusi į masyvius auksinius sandalus. Benas jai pasakė, kad rašau knygą apie tai, kaip per karą sėdėjau kalėjime, ir aš pamačiau, jog ji susidomėjo. Jeigu negaliu gauti Glorijos Nes-Smit, tai gal bent Odilė sutiks būti mano viza atgal į žmonių lytinių santykių pasaulį.

Mano dienotvarkė labai paprasta. Atsikeliu, išgeriu dvi tabletes aspirino nuo pagirių sukelto galvos skausmo ir einu į kokią

kavinę, kur pusryčių išgeriu kavos su raguoliu. Nusiperku laikraštį ir pietus – prancūzišką batoną, sūrio, *saucisson* ir butelį vyno. Kai grįžtu, kambarys jau būna sutvarkytas, taigi sėdu prie darbo stalo ir bandau rašyti. Vakarieniauju ne namie, paprastai pas Lypingus – pasak Beno, jų namai atviri visiems, bet aš nenoriu jiems kliudyti, tad dažnai einu į „Balzar“, „Chez Lipp“ ar kitą aludę ir ten vienas pavalgau. Mielai praleidžiu visą dieną savo draugijoje, bet atitaisydamas skriaudą daug geriu: butelį per pietus, butelį vakare ir dar visokių *apéritifs* ir *digestifs*.

Klausiu Odilės, ar galiu nusivesti ją pavakarieniauti, ir ji akimirksniu sutinka. Einame į „Chez Fernand“, kavinukę, kurią aptikau Universiteto gatvėje. Vienintelė Odilės svajonė – nuvykti į Niujorką, kai Benas ten atidarys savo galeriją, taigi mudu kalbamės angliškai, kad ji galėtų pasipraktikuoti. Man dingteli, kodėl aš ją traukiu: esu lyg ir jos globotinis anglakalbis – kaip šuniukas ar katytė. Jos akys rudos, ilgomis blakstienomis, oda alyvų spalvos, nusėta pūkeliais.

Palydžiu Odilę iki metro stoties. Pasilenkiu pabučiuoti jai į skruostą, o ji pasuka veidą, ir mūsų lūpos susitinka. Bučiuojamės švelniai, liesdamiesi liežuvių galiukais, ir aš juntu, kaip po nugaros apačią pasklinda pažįstamas silpnumas. Susitariame po kelių dienų pasimatyti.

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 15 D.

Vakar buvo atėjusi Odilė. Pavalgėme „Flore“ kavinėje, paskui grįžome į viešbutį. Jos kūnas lankstus, mergaitiškas. Man nieko neišėjo: jis vos vos pasistojo, bet po kelių sekundžių nuknebo. Galvon lindo Frėjos vaizdai – tarsi ji stebėtų mus būdama kambaryje. Odilė ėmė kantriai mane smaukyti, bet kai ir tada pim-

palas bent kiek ilgėliau nepastyrojo, kilniai pasilenkė paimti jo į burną, bet liepiau jai nesivarginti.

Ji atsisėdo ir užsirūkė cigaretę. Bandžiau jai paaiškinti, kad žmona žuvo per karą ir kad aš vis dar negaliu atsikvošėti. Per karą? – paklausė ji. Bet karas seniai baigėsi. Taip, – atsakiau ir atsiprašiau. „Gal aš geriau eisiu", – atsakė ji, apsirengė ir išėjo. Kelias valandas kietai, nesapnuodamas miegojau.

Bet kai pabudau – jau prieš valandą – pajutau, kaip mane apima lig tol nepatirta neviltis ir užlieja tamsa. Praėjo treji metai, o Frėjos netektis mane žeidžia vis taip pat skaudžiai. O lauke lyja. Girdėti liūdnas kapt, kapt, kapt.

Ryte pagirioms išgėriau dvi tabletes aspirino, paskui dar dvi, dar dvi, dar dvi, dar dvi, dar dvi ir dar dvi. Atsinešiau iš spintelės butelį viskio ir pakabinau ant durų užrašą PRAŠOM NETRUKDYTI. Pradėjau gerti viskį, iš lėto užsigerdamas buteliuke likusias aspirino tabletes.

Žinau, ką darau, bet kažkodėl padėtis atrodo netikroviška – tarsi vaidinčiau scenoje. Tik jaučiu... nežinau, ką jaučiu. Šis sprendimas man atėjo į galvą ryte. Nemanau, kad vakarykščias pažeminimas čia kuo nors dėtas. Žinau, kad turiu taip pasielgti. Paryžiuje lietingas, apniukęs rytas. Šiame dideliame mieste dabar tikriausiai miršta kiti žmonės – vieni dar tik vaduojasi mirtimi, kiti jau negyvi. Aš prisidėsiu prie jų. Mirties nebijau – tiesiog manau, kad čia ir dabar tai geriausia ir vienintelė išeitis man. Tas sprendimas atėjo kažkaip savaime. Išgeriu dar viskio. Rašysiu toliau. Žmonės kalbės: girdėjai apie Loganą Mauntstiuartą? Nusižudė Paryžiuje. Gurkšteliu dar viskio. Aspirinas baigėsi. Jaučiau, kad girstu – o gal jau ateina? Aš žudausi. Atrodo absurdiška. Man pakako keturiasdešimt trejų metų. Nebuvau visiškas nevykėlis. Kai kurie mano kūriniai bus...

[Čia žodžiai virsta neįskaitoma keverzone ir nutrūksta.]

NIUJORKO

DIENORAŠTIS

Po valandos Loganą Mauntstiuartą aptiko Odilė, užsukusi į viešbutį pakeliui į darbą pasiimti brangaus sidabrinio firmos „Zippo" žiebtuvėlio – pamiršo jį ant stalelio prie lovos. LMS skubiai išgabeno į ligoninę. Ten jam išplovė skrandį, suleido raminamųjų ir prijungė lašelinę su fiziologiniu tirpalu. Po dviejų dienų jį išrašė, ir jis mėnesį pagyveno pas Lypingus prieš grįždamas į namus Terpentino skersgatvyje. Matyt, Londone niekas, net jo motina, niekados nesužinojo apie jo bandymą nusižudyti.

Jis pradėjo psichiatrinio gydymo ir psichoanalizės kursą Atkinsono Morlio neuropsichiatrijos ligoninėje Vimbldone, prižiūrimas daktaro Adamo Autridžo. Daktaras Autridžas prirašė LMS silpnų raminamųjų, tablečių nuo nemigos ir patarė mažiau gerti. Be to, daktaras ragino jį toliau rašyti apysaką „Vila prie ežero". Ji išėjo 1950 metais ir sulaukė entuziastingo rimtų kritikų vertinimo („Vienas iš šiurpiausių ir originaliausių romanų apie paskutinį karą" – žurnalas „Listener"), bet buvo prastokai perkama.

Tuo tarpu Benas Lypingas 1950 metų gegužę atidarė savo galeriją „Leeping Fils" Niujorke, Medisono prospekte tarp Rytų 65-osios ir 66-osios gatvių. Marijus Lypingas išsikėlė į Niujorką vadovauti galerijai. „Leeping Fils" verslo pagrindą turėjo sudaryti dvidešimto amžiaus Europos tapytojai, modernizmo „klasikai", bet Marijui buvo nurodyta stebėti naujus talentus, pasirodančius Niujorke. Sensaciją ėmė kelti tokie menininkai kaip Džeksonas Polokas, Francas Klainas, Vilemas

de Koningas ir Robertas Madervelis, o „abstrakčiojo ekspresionizmo" judėjimas, kaip jį netrukus imta vadinti, ėmė atitraukti meno pasaulio dėmesį nuo Paryžiaus į Niujorką.

Benas Lypingas juto, kad dėl Marijaus amžiaus (jam buvo dvidešimt treji) ir nepatyrimo būtina paskirti vyresnį galerijos direktoriaus pavaduotoją, kuriuo galėtų pasitikėti jis ir, ne mažiau svarbu, pats Benas Lypingas. Akivaizdu, kad rimčiausias pretendentas į šias pareigas buvo LMS, jau visiškai atsigavęs ir išleidęs savo apysaką.

Taigi 1950 metų pabaigoje Benas Lypingas pasiūlė jam „Leeping Fils" direktoriaus pavaduotojo vietą už penkių tūkstančių dolerių per metus atlyginimą. Iš tikrųjų LMS buvo paskirtas todėl, kad Benui reikėjo žmogaus, kuris įdėmiai stebėtų Marijų ir jam vadovautų. Logano Mauntstiuarto nereikėjo ilgai įkalbinėti. Jis uždarė namus Terpentino skersgatvyje ir 1951 metų kovą išplaukė į Niujorką.

Atvykęs į Niujorką LMS kelias dienas gyveno viešbutyje, paskui išsinuomojo Rytų 47-ojoje gatvėje butą (pirmą iš daugelio Niujorke, kuriuose jis apsistos per savo klajoklišką gyvenimą). Rajonas buvo ne iš maloniųjų, užtat LMS pėsčiomis nueidavo iki galerijos per dvidešimt minučių.

Tada juodu su Marijumi pradėjo kruopščiai ir nuodugniai naršyti visas garsias ir naujas Niujorko galerijas, taip pat laikinas parodas, eksponuojančias jaunųjų menininkų darbus. Benas Lypingas išskyrė jiems 25 000 dolerių pradiniams pirkiniams – tuos pinigus jis gavo baigęs pardavinėti Peredeso Miro drobes (LMS už savąjį Miro paveikslą gavo apie 9000 dolerių).

Už poros mėnesių po atvykimo į Niujorką LMS viename vakarėlyje susipažino su gyvanašle Alana Rul, dirbančia radijo ir televizijos kompanijos NBC juridiniame skyriuje. Ji turėjo dvi mažas dukras, aštuonmetę Arliną ir keturmetę Geilę.

LMS ėmė susitikinėti su Alana. Jų romanas, kaip LMS visuomet sakydavo, prasidėjo įsimintiniausią dieną – 1951 metų liepos 4-ąją.*

Niujorko dienoraštis prasideda tų metų rugsėjį.

1951

PENKTADIENIS, RUGSĖJO 21 D.

Štai aš Niujorke. Vėl rašau, vėl dirbu, vėl dulkinuosi, vėl gyvenu. Nusprendžiau vėl rašyti šį dienoraštį daugiausia todėl, kad man darosi neramu dėl Marijaus ir noriu turėti užrašų, kurie primintų man apie jo veiksmus ir elgseną. Benas visiškai juo pasitiki, bet aš pradedu abejoti, ar pagrįstai. Be to, manau, kad Marijaus skonis keistas, o gal net pavojingai iškreiptas. Mes nuolatos ginčijamės, kokie paveikslai geri, kokie blogi ir kokius dailininkus turėtume stengtis globoti. Mane kamuoja siaubinga nuojauta dėl Marijaus ir šios galerijos, tad noriu turėti po ranka visus gerai dokumentuotus įrodymus, kurių man gali prireikti.

Pavyzdžiui: aš visuomet rytais ateinu čia pirmas, anksčiau net už Helmą (mūsų sekretorę). Marijus dažniausiai pasirodo tik po pietų. Mano strategija, suderinta su Benu, – papildyti mūsų Europos kolekciją kiek įmanoma įžvalgiau ir nesistengti sukelti sensaciją. Mieste pilna nuolatinių ir laikinų galerijų – Mejerso, de Nadžio, Felcer, Lonegano, Parsonso, Egano – išvardijau tik aiškius mūsų konkurentus. Šlovė čia sužiba ir užgęsta vos per

* JAV nepriklausomybės diena.

kelias savaites, tad turime būti įsitikinę, kad visi mūsų eksponuojami menininkai – turint galvoje mūsų kilmę ir paskui mus besidriekiančius paryžietiškus garbės debesis – yra pranašesni už kitus. Kiek suprantu, Marijus – kalbėkime tiesiai šviesiai, jo žavesys čia niekuo dėtas – neturi jokio estetinio skonio. Rodos, jis reaguoja iš užgaidos ar, dar blogiau, užgaidos žmogaus, su kuriuo ką tik kalbėjo. Visa, ką siūlo Grinbergas*, jis priima nesvarstydamas. Aš jam kalu į galvą: ko brautis į sausakimšą traukinį, išvažiuojantį iš stoties – verčiau raskime savąjį, kur būtų daugybė tuščių vietų ir galėtume ištiesti kojas. Jis nesiklauso – jam tinka bet koks pro šalį važiuojantis furgonas, apkabinėtas populiariais šūkiais.

Vis dėlto man labai patinka galerijoje rytais, kol dar nepasirodė klientai ir Marijus. Mes įsikūrę antrame aukšte. Stoviu prie lango ir žvelgiu žemyn į Medisono prospektą, į žmones ir transportą, judančius pro šalį. Helma atneša man puodelį kavos, ir aš surūkau pirmą dienos cigaretę. Tokiomis akimirkomis jaučiuosi lyg sapnuodamas – negaliu patikėti gyvenąs ir čia dirbąs, ir kad tokia proga pasitaikė mano gyvenime.

Šįvakar einu pas Alaną. Praleisim drauge visą savaitgalį, nes mergaitės išvažiavusios su jos buvusiu vyru. Ieškosime buto man išsinuomoti Grinidž Vilidže. Manau, kad turiu būti arčiau veiksmų sūkurio.

SEKMADIENIS, RUGSĖJO 23 D.

Suradom butuką Kornelijos gatvėje. Jis įrengtas vieno iš sujungtų plytinių namų rūsyje. (Kodėl mane traukia rūsiai? Kodėl man

* Klementas Grinbergas (Clement Greenberg; 1909–1994). Įtakingiausias to meto meno kritikas, kuriam priskiriami Džeksono Poloko „atradimo" laurai.

patinka gyventi pusiau po žeme?) Jis neapstatytas, be svetainės, yra dar miegamasis, virtuvėlė ir dušo kambarys. Viršutiniuose dviejuose aukštuose gyvena italų šeima.

Alanos butas tik mudviem visą savaitgalį buvo maloni dovana. Alana man labai seksuali: tiesiog žvėriškai traukia jos stulbinantys dantys ir tobuli, gražiai prižiūrimi šviesūs plaukai. Tačiau jos gaktos plaukai tamsiai rudi, žvilgantys. Kai pamatau ją nuogą įeinančią į miegamąjį su ąsočiu džino ir vermuto kokteilio bei dviem stiklais, man dingteli, ar tik ne šis dramatiškas kontrastas mane taip ir vilioja. Kol kas mylimės labai tradiciškai – su gumyte, „misionieriška" poza, bet kažkas joje mane gundo besiglamonėjant visiškai pašėlti. Alana aukšta, stambių kaulų, įžvalgaus advokato proto. Jai labai neramu dėl savo mergaičių ir kaip jos į mane pažiūrės susipažinusios (kam man reikia su jomis susipažinti?). Į buvusį vyrą ji paniekinamai moja ranka („silpnas, niekingas žmogelis") – kaip paaiškėjo, dar vienas advokatas. Alanai trisdešimt penkeri. Ji turi didelį butą Riversaid Draive, tarnaitė irgi ten gyvena. Gaudama atlyginimą ir alimentus ji visai gerai gyvena. Po Paryžiaus nesėkmės aš džiaugiuosi, kad vėl esu pajėgus lovoje. Dėkoju Jungtinėms AV ir jų puikioms, savimi pasitikinčioms moterims. Atvykimas čia buvo geriausias mano žingsnis per visą gyvenimą.

Autridžas apibūdina mano ligą kaip ciklotimiją – lengvą maniakinės-depresinės psichozės formą. Pasak jo, todėl ir neskiriąs man gydymo elektros šoku. Jis davė man Niujorke gyvenančio psichiatro pavardę ir adresą – jei pajusiu, kad man reikia pasikonsultuoti. Bet man atrodo, kad jis klaidingai diagnozavo ligą – aš nesergu nei lengva, nei sunkia maniakine-depresine psichoze. Manau, kad Paryžiuje man galutinai pakriko nervai – jie ėmė gesti seniai, kai grįžau iš Šveicarijos ir sužinojau, kad Frėja su Stela žuvo. Po kokių trejų metų mano nervų sistemą galutinai

pribaigė Odilė, tiksliau sakant, mano nesėkmė su Odile. (Beje, kur dingo Odilė? Maniau, kad ji rengiasi į Niujorką? Reikės paklausti Beno.) Dabar, Niujorke, jaučiuosi, lyg kas būtų atitraukęs užuolaidas, kurios buvo užtrauktos visą mano gyvenimą. Namą staiga užliejo saulė.

KETVIRTADIENIS, SPALIO 11 D.

Niujorke – vaiski, giedrutėlė diena. Dabar, kai šešėliai taip ryškiai skiriasi nuo stiprios saulės šviesos, šie milžiniški pastatai atrodo didingai – jie tokie įžūliai neeuropietiški. Rodos, jie sako: mums nereikia jūsų katedrų ir pilių, jūsų dvarų, apjuostų gynybinių griovių ir terasų, įrengtų karaliaus Jurgio stiliumi – mes turime kai ką visiškai skirtinga, kalbame kita kalba, mes turime savą grožio sampratą. Nepatinka? Jūsų reikalas! Palyginimai yra bereikšmiai ir nereikalingi.

Marijus šiandien pasirodė 15.00, nusipirkęs keturias bevertes drobes (pagrindinių spalvų dėmės ir brūkšniai) iš kažkokio šarlatano Hjuzo Delahio po 500 dolerių už vieną. Už tiek pinigų galėjau nupirkti vieną Poloko paveikslą – jei būčiau panorėjęs. Švelniai papriekaištavau – mūsų lėšos sparčiai senka, nors aš dar nieko nepirkau, ir priminiau, kad už poros mėnesių nė vieno to Delahio paveikslo nesugebėsime iškišti. Loganai, – globėjišku tonu atsakė Marijus, – tu pernelyg europietiškas, kaip ir tėtis, šiame mieste reikia greitai suktis, antraip nesugebėsi prisitaikyti. Vos susitvardžiau. Ironiškas priekaištas, turint galvoje, ką vos prieš kelias akimirkas postringavau.

Šįvakar einu į kelių dailininkų parodą Džanetės Felcer galerijoje Džein gatvėje. Marijui kvietimo nerodžiau. Rytoj kraustausi į butą Kornelijos gatvėje.

PENKTADIENIS, SPALIO 12 D.

Pirmąkart Niujorke mačiau paveikslą, kurį norėjau pirkti – tokio Todo Hoiberio. Džanetė jį man laiko. Abu buvome labai girti, be to, Džanetė man davė kažkokią tabletę, ir kažkaip galų gale atsidūrėme kartu lovoje mano bute 47-ojoje gatvėje. Prabudau velniškai prastai jausdamasis ir išgirdau kažką vonioje. Tada į kambarį įėjo nuoga Džanetė ir atsigulė šalia. Mane kamavo siaubingos pagirios. Ji ėmė glaustytis prie manęs, ir aš supratau, kas atsitiko. Ji nedidutė, kaulėta, visiškai plokščia krūtine – ne visai *mon truc* – bet ji kažkokia padykusi, šelmiška ir tiesiog nedora, o tai jaudina. Nuėjau ir atsinešiau iš šaldytuvo butelį alaus. Jinai šūktelėjo: Ei, duok ir man alaus, aš taip pat šūdinai jaučiuosi. Taigi mes sėdėjome lovoje, gėrėme alų ir pusvalandį šnekėjomės. Nė vienas gerai neprisiminėme, kas įvyko išvakarėse, bet, šiaip ar taip, alus padėjo, ir mudu pasimylėjome. Transporto garsai iš 47-osios gatvės. Alum trenkiantys, raugėjantys bučiniai. Juokingas Džanetės veidas, panašus į beždžionytės snukutį po manim, tvirtai užmerktos akys. Kai baigiau, ji pasakė: nesitikėk, kad gausi nuolaidą už tą Hoiberio paveikslą.

ANTRADIENIS, SPALIO 23 D.

Kornelijos gatvė. Volesas atsiuntė telegramą. Pranešė radęs JAV leidėją „Vilai“ – „Baknelį, Daną ir Veisą“. Jis ragina mane paskambinti pačiam Veisui, ir tas netveria džiaugsmu, kad jo autorius šiuo metu gyvena Niujorke. Avansas – tik 250 dolerių, bet ne elgetai rinktis.

Nupirkau Hoiberio paveikslą už 100 dolerių, paskui pats ji perpirkau už 300 (mes paprastai uždedame 200 procentų antkainį – bent jau „Leeping Fils“ pagaliau gavo pelno už šiuolaiki-

nio meno kūrinį). Jis vadinasi „Žemėvaizdis Nr. 3“. Ilgas paveikslas su masyviais rudais ir juodais luitais dažų, nugremžtas ir subraižytas, vietomis nugludintas ir padengtas patina. Ten, kur sueina du kampuoti dažų luitai, įspraustas nelygus purvinai kreminės spalvos romboidas. Gal todėl, kad jis vokietis (tikroji jo pavardė Tabertas Hoiberis), Todo drobė tikrai traukia akį, ir joje justi stipri menininko asmenybė. Kūrinys turi kompoziciją. Nors jis visiškai abstraktus, pavadinimas skatina interpretuoti jį metaforiškai. Iš čionykščių dailininkų tik Hoiberis ir olandas de Koningas sugeba padaryti įspūdį. Jie abu moka piešti. Tai tikrai nekenkia.

ANTRADIENIS, LAPKRIČIO 13 D.

Pirma tikrai šalta diena. Nuo kalnų viršūnių atšniokštęs vėjas neša sniego sūkurius. Kol einu į metro, šaltis degina skruostus ir jie sustyra. Marijus vakar visai nepasirodė, o kai paskambinau, atsakė dirbąs namie. Pasakiau, ačiū, kad pranešei, o jis atkirto, esą galerija jo, tad jis pats gali spręsti, kada norįs dirbti – labai tau ačiū. Man rodos, metas įsikišti Benui – padėtis darosi išties nemaloni. Negaliu atleisti Marijaus ar bent jau jį išplūsti – nors kuo aiškiausiai išsakau jam, ką manau. Atvykęs į Niujorką jis pasikeitė – gal tik todėl, kad šalia nebėra tėvo, tiksliau sakant, patėvio. Kai matydavau jį Paryžiuje, visada atrodė žavus – tiesa, tingokas ir vėjavaikiškas, bet dabar jis visiškai kitoks. Su manim jis šaltas, pasipūtęs ir savimi pasitikintis. Blogiausia, kad jis visai nedirba. Dievai žino, ką jis veikia – gal geria, mėgaujasi seksu ir narkotikais kaip ir mes visi – tačiau aš bent jau nuo pirmadienio iki penktadienio kiekvieną rytą ateinu į galeriją. Šis miestas neatsargius gali pavojingai sugadinti – privalai nuolatos saugotis.

Pietavau su Tedu Veisu. Jis nori išleisti „Vilą“ iki metų galo.

Leidykla nusipirko iš Anglijos formas, taigi tereikia knygas įrišti ir uždėti naują viršelį. Veisas – liesas akiniuotas intelektualas, labai įžvalgus ir sausas žmogus. „Pardavinėsime knygą kaip egzistencialistinį romaną, – tarė jis. – Kaip jūs į tai žiūrite?“ „Ar jis truputį nesenamadiškas?“ – paklausiau. „Ne, čia – labai naujamadiškas“, – atsakė jis.

PIRMADIENIS, GRUODŽIO 3 D.

Vakar vėl miegojau su Džanete. Savaitgalį turėjau leisti vienas – pas Alaną atvažiavo sesuo, mergaitės irgi buvo namie. Taigi nuėjau į vakarėlį pas de Nadį, o ten buvo Džanetė (ir vis ta pati kompanija). Linksmybėms baigiantis, kai svečiai ėmė skirstytis, Džanetė paklausė: „Ar galiu užeiti pas tave?“ Atsakiau, taip, prašom. Kam tu šitaip rizikuoji, Mauntstiuartai? Anokia čia rizika. Alana – mano draugė, kaip ir Džanetė. Nė vienai ištikimybės įžadų nedaviau. Bet žiūrėk, kaip tu išsisukinėji! Tu blefuoji – iš tikrųjų jautiesi prasikaltęs, kad miegi su Džanete. Esu keturiasdešimt penkerių metų našlys – man nereikia slėpti savo meilės ar sekso reikalų nuo nieko. Tai kodėl nepapasakoji apie tai Alanai – ko nepasižiūri, ar ji labai liberalių pažiūrų? Jokios krizės aš nematau.

PENKTADIENIS, GRUODŽIO 14 D.

Surengiau galerijoje nedidelį pobūvį mano knygos pasirodymo proga. „B., D. ir V.“ pakvietė kelis rašytojus ir kritikus. Aš pasikviečiau Grinbergą ir Franką O'Harą* bei dar kelis pažįstamus

* Frankas O'Hara (Frank O'Hara; 1926–1966), poetas, tuo metu dirbęs Moderniojo meno muziejuje.

literatus, kad paįvairinčiau meno pasaulį. Jutau keistą pasididžiavimą, matydamas savo knygą, atremtą ant pagrindinio stalo. Čia „Vila" išleista su labai paprastu viršeliu: tamsiai mėlynos mažosios gotiškojo šrifto raidės šiurkščiame gelsvai pilkame dugne – labai panašu į „Bauhauzo" stilių. Frankas susižavėjo pavadinimu. „Vila prie ežero". Man patinka, – sakė jis. – Labai paprastas, bet skambus, tiesiog aidėte aidi. Gali pamanyti, kad tai Klė paveikslas". Aš taip nemanau, bet malonu, kad jis įžiūrėjo tokią sąsają. Frankas atsivedė kitą draugą rašytoją, Hermaną Kelerį. Šis panašus į sunkumų kilnotoją (platūs pečiai, storas sprandas, trumpai kirpti plaukai), bet iš tikrųjų dėsto literatūrą Prinstono universitete. Pamaniau, kad jis vienas iš „žydrų" Franko draugų, bet kažkas man pasakė, kad jis ne toks. Matyt, Frankui patinka kabinti heteroseksualius vyrus.

Man įdomu buvo matyti, kaip pasikeitė žmonių požiūris į mane išėjus knygai. Aš jau nebe tas elegantišku kostiumu vilkintis anglas, kaišiojantis nosį į meno pasaulį, bet jau senokai rašantis autorius (tituliniame lape buvo išvardyti kiti mano kūriniai). Keleris susidomėjo „Kosmopolitais" ir paklausė, ar nenorėčiau recenzuoti knygų kažkokiam žurnaliukui, su kuriuo jis bendradarbiauja – jiems reikia žmogaus, mokančio skaityti prancūziškai. Jis pasisakė pažįstąs Odeną ir paklausė, ar norėčiau su juo susipažinti. Mielai, – atsakiau, nors iš tikrųjų man nė motais. Žvelgiant iš Niujorko, mano senasis literatūrinis pasaulis atrodo labai nutolęs. Kai prisimenu – mažytė dvokianti kūdra – man visai malonu, kad esu nuo jo atokiai.

Atėjo Udas Fojerbachas – buvo džiugu vėl jį pamatyti. Dabar pražilęs, išstorėjęs, veidas raukšlėtas, žandai padribę. Dirba žurnalo „Art International" redaktoriumi – pasakiau, kad šis pavadinimas man panašus į oro linijų bendrovės. Jis paėmė „Vilą" ir pervertė. Dar viena knyga, – tarė jis, – *teuflische virtuosität*. Nusijuokėme. Jis nešioja satyro barzdelę su žilomis sruogomis. Jinai daro jį panašų į piktą dėdę.

Alana pakvietė mane praleisti Kalėdas su jos šeima. Jos tėvas našlys, į pensiją išėjęs kažkokio Konektikuto merginų universiteto profesorius; turi didelį namą prie jūros. Kai sužinojau, kad tarp svečių bus Alanos sesuo su vyru ir vaikais, atsiprašiau negalėsiąs. Pasakiau, kad grįžtu į Londoną pasimatyti su motina – taigi teks taip ir padaryti.

Tedas Veisas sakė, kad „New York Times“ ir „New Yorker“ išspausdins geras „Vilos“ recenzijas. Kaip jis gali prieš tiek laiko žinoti? Vis dėlto malonu.

1952

[SAUSIS]

Spelbrukas, Konektikuto valstija. Atvykau čia sausio trečią – į miestą grįšiu pirmadienį. Alanos tėvas Titas [Fičas] turi didelį baltomis dailylentėmis apkaltą namą čia, Spelbruke, už kokių aštuonių kilometrų nuo Pokatako. Namas stovi maumedžių ir klevų giraitėje, iki vandenyno – apie dvidešimt minučių pėsčiomis. Šįryt švietė saulė, tad pievomis nuėjome prie kranto. Žemė padengta delno storio sniego sluoksniu. Mes devyniese: Titas, Alana, Arlina, Geilė, Katlina Bandi (vyresnioji Alanos sesuo), Doltonas (Katlinos vyras) ir jų vaikai Doltonas jaunesnysis (septynerių su trupučiu) ir Sara (žengianti pirmuosius žingsnius). Bangos buvo didelės. Vaikštinėjom po krantą, apžiūrinėjom duburius tarp uolų, vaikai lakstė. Namie likusi ūkvedė taisė mums didžiulius pietus. Idiliškas rytas, man aptemdytas tik to, kad Titas Fičas manęs nemėgsta (aš vienintelis tai gerai matau).

Nepatinku jam ne kaip žmogus, bet todėl, kad esu anglas, o jis tikrų tikriausias užkietėjęs anglofobas. Jei būčiau negras, o jis – kukluksklano didysis viziris, tas priešiškumas nebūtų akivaizdesnis. Manau, jis pasibaisėjęs, kad jaunėlė jo dukra susidėjo su anglu. Pirmą kartą gyvenime jaučiuosi esąs rasinės neapykantos auka – kaip žydas nacistinėje Vokietijoje. Jis vadina mane „mūsų draugu anglu“. „Gal mūsų draugas anglas mėgsta kepsnį labiau apkeptą?“ „Gal mūsų draugas anglas mieliau išgers arbatytės negu kavos? Jūs juk sakote „arbatytės, ar ne?“ „Mūsų draugas anglas nepripratęs sėdėti prie pietų stalo su mažais vaikais – pas jus jie pietauja atskirai, ar ne?“ Nedraugiškumas juste juntamas, bet kiti šeimos nariai tik kikena. Užsiminiau apie šį užgaulų *froideur* Alanai, bet ji numojo ranka. „Niekai. Tiesiog tėvelis toks yra. Jis susenęs irzlus savo srities žinovas. Nebūk toks jautrus, Loganai. Nepriimk to asmeniškai“.

Šiaip ar taip, buvo malonu matyti Alaną ne mieste – tada ji tampa ne tokia atšiauri, gerai išauklėta ir rafinuota. Jos plaukai susigarbanoja, ji mažiau dažosi, vilki džinsais ir dideliais megztiniais. Griežtesnės gražaus jos veido plokštumos ir briaunos, rodos, atsileidžia ir sušvelnėja. Ši vos ne kaimietukė Alana man nė kiek ne mažiau patraukli už Alaną niujorkietę.

Fičą erzina „Vilos“ pasisekimas – kaip ir pranašavo Tedas Veisas, knyga puikiai įvertinta recenzentų. Bandžiai ją liaupsina išsijuosę. Kai atvažiavau, daviau Fičui egzempliorių, bet tas nė nežvilgtelėjęs pasidėjo ją ant stalelio. Jis liemeningas aštuntą dešimtį pradėjęs ryškių bruožų senis su kupeta netvarkingų baltų plaukų. Jis rūko pypkę pedantiškai ir įgudusiai maivydamasis, teikia pirmenybę ne kaklaraiščiams, o varlytei ir vilki tvido švarkais su senoviškomis chaki spalvos kelnėmis. Kartais netikėtai metęs žvilgsnį per petį pamatau jo akyse neslepiamą pasidygėjimą, bet tuomet veidas bemat vėl virsta gero metrdotelio kauke.

Londone buvo niūru. Apniukęs, šlykščiai žvarbus oras, žmo-

nės prislėgti, nesišypso. Kažkodėl atrodė, kad mieste tebevyksta karas. Susitikau su motina (be perstojo skundėsi) ir nusivedžiau kalėdinių pietų į „Savoją“. Dikas kvietė mane į Škotiją sutikti Naujųjų metų, bet pamaniau būsiant išmintingiau leisti savo kepenims pailsėti ir sausio 1-ąją pirmu lėktuvu išskridau atgal.

Iš Londono paskambinau Benui dėl Marijaus ir galimų problemų, kurias matau ateityje, ir jis pažadėjo kuo greičiau atvykti pats. Piteris buvo išvykęs medaus mėnesio prie Karibų jūros su Glorija Nes-Smit, dabar jau trečiąja ponia Skabij. Laiką leidau bemaž vienas. Mano pusrūsio bute buvo ganėtinai šilta, nes liepsnojo dujiniai šildytuvai, tad jaučiausi čia visai taip pat jaukiai kaip ir bet kur kitur. Agentūra, prižiūrinti butą man išvykus, savo darbą išmano.

Po pietų valandą kalbėjausi su Geile Rul. Nuostabi, plepi, atvira mergaičiukė, labai mėgstanti pasakoti anekdotus, bet nesugebanti jų baigti – tiek pati iš jų juokiasi. Ji mane apkerėjo, ir tada supratau kodėl: Stela buvo panašaus amžiaus, kai paskutinį kartą mačiau, ir mano šiurpi netektis vėl mane prislėgė. Manai, kad laikui einant skausmas malšta, bet tada jis grįžta ir smogia tau su jau pamiršta jėga.

Norėjau mylėtis (tiksliau sakant, ką nors laikyti savo glėbyje) ir paklausiau Alanos, ar galėčiau įsmukti naktį į jos kambarį, bet ji nusprendė, kad tai per daug rizikinga. Taigi mudu sėdome į jos automobilį pasivažinėti, sustojome kažkokiame keliuke ir paskubomis pasimylėjome ant užpakalinės sėdynės. Man visai nepatiko. Pasakiau, kad pirmą kartą tai dariau ant užpakalinės mašinos sėdynės. Sveikas atvykęs į Ameriką! – atsakė ji. Matyt, tai pagrindinis *rite de passage*. Grįžus namo jutau didesnį pasitenkinimą įsivaizduodamas, kaip Fičas uostinėja orą lyg koks pėdsekys šuo ir kaip jo šnerves užkemša angliškos spermos kvapas. Senas šunsnukis! Nuo tos minties visą vakarienę jutau viduje malonią šilumą.

PENKTADIENIS, KOVO 7 D.

Buvau Todo Hoiberio studijoje Rytų 8-ojoje gatvėje. Pirkau kitą „Žemėvaizdį“, nedidelį, už 75 dolerius. Beveik vieni šešėliai, maloniai rudi atspalviai, tik viršuje ryškus horizontalus citrinos spalvos rėžis – it tulžinga audringos brėkštančios dienos šviesa. Kalbėjomės apie Emilį Noldę, de Stal ir kitus dailininkus. Hoiberis puikus tapytojas. Siprus vyras, panašus į jauną valstietį ar uosto kroviką, atsikišusiu kampuotu žandikauliu, žydromis pažiūrėti trumparegiškomis akimis.

Nuėjome išgerti į „Kedrų taverną“. Nemėgstu jos – ji taip akinamai apšviesta – bet Todas norėjo paūžti ta proga, kad pardavė dar vieną paveikslą. Girtutėlis Polokas išvadino jį nacistu, bet Todas tik nusijuokė ir pasakė retkarčiais vis turįs Džeksonui taip išperti kailį, kad šūdai lįstų – tada žino savo vietą – bet šįvakar jis geraširdiškai nusiteikęs. Daugybė jaunų moterų atėjo pažiopsoti į garsenybes: Hoiberį, Poloką, Klainą ir tą sukčių Zolą. Šie visi puikavosi savo vyriškumu kaip gaidžiai ant mėšlo krūvos. Toje skaisčioje šviesoje jie visi atrodo išvargę, įkritusiomis akimis. Moterys – Elena [de Koning], Greisė [Hartington], Salė [Štraus] – lakė ne mažiau už vyrus. Atmosfera buvo dirgli, dvelkė prakaitu ir seksu, tad ėmiau nužiūrinėti merginas lyg koks ištvirkęs satrapas. Atėjo O'Hara su Keleriu. Gal jie „žydra“ pora? Keleris sakė du kartus perskaitęs „Vilą“. „Sudėtinga, bet jau imu perprasti“, – sakė jis. Paskambinau Alanai ir paklausiau, ar negalėčiau ateiti išgerti taurelės prieš miegą, bet ji atsakė, kad pas ją Lelandas su mergaitėmis. Ji būsianti laisva rytoj per pietus. Paskambinau Džanetei – nėra. Taigi pabandžiau pakabinti vieną iš merginų, bet vos tik jos sužinojo, kad nesu dailininkas, nebekreipė į mane dėmesio. Man labai patiko viena mergina labai ilgais tamsiais plaukais ir laibais riešais. Visiškai nusitašęs nepaisiau jos atsikalbinėjimų, kol ji tarė: „Atsiknisk, seni!“

Senis? Dieve brangus – keturiasdešimt šešerių metų vyras joks senis! Jaučiu, kad net nepradėjau kaip reikia gyventi. Tas supistas karas atėmė iš manęs šešerius metus. Taigi parėjau namo, dar išgėriau ir padariau šį įrašą.

KETVIRTADIENIS, GEGUŽĖS 8 D.

Geras susitikimas „Valdorfo" viešbučio restorane: aš, Benas ir Piteris. Seni bičiuliai. Piteris čia reklamuoja savo naująjį romaną „Nekaltųjų skerdynės". Kalbėjomės – neišvengiamai, juk kadaise draugavome mokykloje – apie Ebį ir ten praleistus metus. Man rodos, mudu su Piteriu išoriškai nedaug pasikeitėme – mus vis dar galima būtų pažinti iš mokyklinių nuotraukų. Žinia, mes visi apkūnesni, išstorėjusiais sėdmenimis, bet Benas nutukęs, apvaliu pilvu ir dvigubu pagurkliu, užkrentančiu ant apykaklės, tad atrodo vyresnis negu mudu su Piteriu. Bent jau aš taip viliuosi: matyt, kiekvienas mūsų taip pat galvoja apie kitus. Geriant kavą prie mūsų prisidėjo Glorija. Ji atrodė... turtinga. Seksualiai turtinga. Jos balsas keistas, tartis perdėtai mandagi: tas viriškis su skribėle. Lyg tos Anglijos filmų žvaigždės, lankiusios gerų manierų mokyklas ar bent jau iškalbos kursus. „Tikiuosi, negadinu jusu, berniukai, vakarėlio?" Man buvo malonu ją matyti. Ji iš tų žmonių, kuriems įėjus į kambarį iškart darosi įdomiau. Be to, ji buvo daugiau negu pageidaujama: nors Piterį ir myliu, jam ėmė vis labiau patikti jo paties balsas. Jis pasigyrė Benui nusipirkęs Bernaro Bufė paveikslą už 3000 svarų. Kaip visada diplomatiškas Benas pasveikino jį protingai investavus pinigus. Benas buvo pasinėręs į savo mintis. Marijaus klausimą jis pažadėjo išspręsti per savaitgalį.

Susitikimui baigiantis Glorija pervėrė mane tuo savo skeptišku, vos pašaipiu žvilgsniu ir paklausė: „Ką tu veiki, Loganai?" Atsakiau, kad irgi ką tik išleidau knygą. „Pamiršau pasakyti – ji

nuostabi, – įsiterpė Piteris. – Geriausias tavo kūrinys". Jis, aišku, jos neskaitė, bet negaliu skųstis, nes pats neperskaičiau nė vienos jo knygos nuo tada, kai jis nustojo rašęs neblogus trilerius ir kibo į pranašiškus veikalus. „Ar atsiųsi man vieną?" – paklausė Glorija. „Mes turim ją namie, brangute", – atsakė Piteris. „Bet ji užrašyta tau, – priminė ji. – Noriu, kad Loganas užrašytų egzempliorių man vienai". Atsakiau, kad būtų geriau, jei ji pati knygą nusipirktų – man praverčia kiekvienas mano honorarų centas. Tačiau išeidama ji priminė: „Tik nepamiršk tos knygos". Ar tik Piteris pagaliau nebus susitikęs sau lygios?

Benas išėjo, o Piteris su Glorija pakilo į savo neabejotinai milžiniškus apartamentus, tad akimirką vestibiulyje likau vienas. Rengdamasis lietpaltį pamačiau Vindzoro hercogienę, įeinančią pro sukamąsias duris. Visas sustingau, bet paskui dingtelėjo, kad ji tėra eilinė Niujorko ponia su pernelyg įmantria lyg cementu sutvirtinta šukuosena. Prisiminiau, kad juodu su hercogu turi čia apartamentus. Reikės turėti tai galvoje – ateityje „Valdorfo" lenksiuos iš tolo.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 12 D.

Marijaus problema išspręsta – bent jau popieriuje. Nuo šiol galerijai vadovauju aš; Marijus atskaitingas man, o visiems pirkiniams, kainuojantiems per 500 dolerių, turi gauti mano pritarimą. Jis turės savo fondą – 5000 dolerių; Benas jį papildys. Visa tai buvo išdėstyta šįryt per susirinkimą, vykusį šaltoje atmosferoje. Marijus sėdėjo nukabinęs nosį ir apsimesdamas abejingas. Benas kalbėjo labai ryžtingai, beveik šiurkščiai, ir aš prisiminiau, kad Marijus Sandrinos sūnus, o ne jo. Tikiuosi, ši tariama nepriklausomybė ir tariamas savarankiškumas jį patenkins. Vis dėlto man ir toliau šiek tiek neramu.

Vakarieniavau su Alana ir mergaitėmis. Geilė papasakojo nemažai anekdotų ir teigė pati juos sugalvojusi. Geriausias – jį išgirdę mes iš pradžių pasibaisėjome – buvo toks: „Kaip brukliniečiai pasakoja abėcėlę?" Sako abėcėlę, brangioji, – pataisė ją Alana. „Na gerai – kaip brukliniečiai sako abėcėlę? Supista A, supista B, supista C", – išklojo Geilė. Alana pasipiktino, bet aš taip kvatojau, kad jai nepavyko net apsimesti supykus. Vis dėlto Geilė prisipažino, kad šį anekdotą sugalvojo ne pati.

Alana labai prašė, kad atvažiuočiau į Spelbruką dar vienam savaitgaliui. Atsakiau, kad jos tėvas manęs neapkenčia. Negana to, į mane žiūri kaip į paauglį ir neleidžia su ja miegoti. Mes – visiškai suaugę žmonės, meilužiai – kodėl mes negalim būti viename kambary? „Aš jauniausioji jo dukra, – atsakė jinai. – Jis mano, kad aš nesimyliu su vyrais, už kurių nesu ištekėjusi". Atsakiau, kad tai nesąmonė. Paskui man šovė mintis. Jeigu ji turi nuolatos su juo matytis, tai kodėl mums neišsinuomojus būsto netoliese? Ji galėtų pas jį lankytis, o mudu miegoti kartu. Neblogas sumanymas, – atsakė ji.

PENKTADIENIS, LIEPOS 11 D.

Alana Konektikute su mergaitėmis – leidžia vasaros atostogas. Marijus išvyko į Paryžių, taigi šią alpią liepą prižiūriu galeriją ir dėkoju dievams už oro kondicionieriaus išradimą. Verslas šį mėnesį nejuda iš vietos: rodos, visi Niujorko dailininkai persikėlė į Long Ailendą. Gal man reikėtų pašniukštinėti ten?

Tačiau grįžo Džanetė ir vakar savo galerijoje surengė vakarėlį. Atėjo ir Frankas O'Hara. Rudai įdegęs, girtas kaip gaidys, jis erzino savo pokšteliais. Įspraudęs į kampą jis pusę valandos ūžė man ausis apie kažkokį barbarų genijų Peitą, kurį atkniso Long Ailende. „Ačiū Dievui, pagaliau atsirado dailininkas, turintis

smegenų". Nuėjome į Džanetės butą. Niekad neketinu su ja miegoti, bet kai ji nusiteikusi, sunku atsispirti. Turi pamatyti, kaip aš įdegusi. Ji įdegusi nuo galvos iki kojų pirštų galiukų.

ŠEŠTADIENIS, RUGPJŪČIO 16 D.

Spelbrukas. Alana mano radusi tinkamą namą už kokių trijų ar penkių kilometrų nuo tėvo namų prie kaimelio Mistikos pavadinimu. Pasakiau, kad jis jau man patinka. Nuvažiavome ten šiandien po pietų su Geile ir Arlina. Tai nedidelis vieno aukšto namas malksnomis apkaltomis sienomis, stovintis atokiau nuo pajūrio kelio ir apsuptas žemaūgių ąžuolų. Stogas lėkštas, priešais namą – ilga veranda stiklo sienomis, šone – iš skaldos mūrytas kaminas. Du miegamieji, vonios kambarys ir didelė svetainė su židiniu. Ilga apytuštė virtuvė namo gale išeina į krūmokšniais apželusį, apšnerkštą kiemą. Alana teigia, kad namas gali būti statytas prieš šešiasdešimt metų – įsivaizduodama (kaip miela!), kad tai padės apsispręsti man, išeiviui iš Europos su jos šimtametėmis kultūros tradicijomis. Vandentiekis, elektra, šildymas – viskas veikia, tad name galėtume apsistoti ir žiemą. Man nesunku įsivaizduoti save čia gyvenant, bet kai keturiese su nekilnojamojo turto agentu vaikščiojome po kambarius, man galvoje skambėjo pavojaus varpelis. Loganas ir jo senoji šeima... „Žiūrėk, Loganai, – sušuko Geilė, – ten viršuj yra kambarys – galėtum įsirengti jį sau!" Mansardoje išties yra kambarėlis, pro kurio stoglangį matyti Bloko salos sąsiauris. Staiga prisiminiau savo kambarį Melvilio gatvėje ir stogų vaizdą, atsiveriantį pro namo Batersyje langą. Netikėtai akys priplūdo ašarų, prisiminus senąjį gyvenimą. Jas pamačiusi Alana suėmė mano delną. „Tu teisus, – tarė ji, – mes galėtume čia būti laimingi". Geilė paėmė kitą mano ranką. „Prašau, Loganai, išsinuomokim jį, prašau!" „Imu", – pasakiau agentui.

Pasišoviau mokėti visą nuomą – 1200 dolerių per metus. Iš tikrųjų tokie pinigai ne mano kišenei, bet atrodo, kad dabar namas mano, o ne mudviejų su Alana. Ką aš apgaudinėju?

Geilė šįvakar pasakė Fičui: „Loganas nuomoja mums namą prie Mistikos". Jis niūriai į mane dėbtelėjo. „Ko norėti iš kolonisto..." Senasis šunsnukis šįvakar buvo šlykščiai nusiteikęs. Mudu sėdėjome tylėdami: mergaitės nuėjo miegoti, Alana tvarkėsi virtuvėje. Jis krapštėsi su pypkės įrankiais, grandė savo absurdiškos pypkės galvutę, kimšo į ją prastą tabaką.

– Ar pažįsti Banį Vilsoną* ? – paskui paklausė.

Atsakiau žinąs, kas jis toks, ir perskaitęs daugybę jo knygų. Dar vienas tikrasis anglofobų klubo narys.

– Įstabus protas, – pūsdamas lubų link žydrus dūmus tarė Fičas, paskui pypkės kotu dūrė mano pusėn. – Kada įvyko Anglijos revoliucija?

– Tūkstantis šeši šimtai keturiasdešimtaisiais. Oliveris Kromvelis. Mirties bausmė Karoliui Pirmajam. Protektoratas.

– Netiesa. Ji įvyko čia tūkstantis septyni šimtai aštuoniasdešimt septintais metais. Tada, kai anglosaksų buržuazija sukūrė naują visuomenę. Pas jus vis dar *ancien régime*, visą laiką toks buvo nuo Karolio Antrojo. Revoliucija, kurią jums derėjo sukelti, iš tikro įvyko čia, šiapus Atlanto. Štai kodėl jūs taip griežiate ant mūsų dantį.

– Negriežiame.

– Dar ir kaip. Tą ir pabrėžia Banis. Dabar susidarė dvi anglakalbės visuomenės, kilusios iš bendros šaknies 1785 metais. Mūsų – revoliucinga ir respublikoniška, jūsų – pasisakanti už *status quo* ir karaliaus instituciją. Štai kodėl mes niekada negalime sutarti.

– Atleiskit, didžiai jus gerbiu, bet manau, kad tai visiška nesąmonė.

* Edmundas Vilsonas (Edmund Wilson; 1895–1972), įžymus kritikas ir literatas.

– Kaip tik tokių žodžių tikėjausi iš tavo klasės ir išsilavinimo anglo – nejaugi nesupranti? – jis nusijuokė panašiu į šuns lojimą balsu. – Tu tik patvirtinai mano teiginį.

Netrukdžiau jam postringauti toliau. Tas senis – tikrai nemaloni VINK.

SEKMADIENIS, RUGPJŪČIO 17 D.

Labai mėgstu vartoti tokius posakius kaip „labai jus gerbiu, tačiau“, „mano kuklia nuomone“, „nuolankai sutinku“ – bet iš tikrųjų jie reiškia visai priešinga. Nuolatos apiberiu jomis Fičą per mūsų vaidus (jie jau ima varyti Alaną į pasiutimą), nes šitaip galiu kategoriškai prieštarauti iš pažiūros išlikdamas kuo mandagiausias. Vakar per pietus mudu vėl susikivirčijome dėl gražių manierų. Aš sakiau, kad Amerikoje gražios manieros tėra būdas tarpusavio ryšiams skatinti ir gerinti, o Anglijoje jos padeda išsaugoti privatumą. Jis griežtai atmetė mano argumentus.

Nuvažiavau į Naująjį Londoną pasirašyti dokumentų dėl Mistikos namelio ir sumokėti rankpinigių. Alana mokės už baldus, remontą ir dekoravimą. Taigi iš mano ryžto būti nepriklausomam nieko neišėjo. Geilė su Arlina parašė man padėkos laiškelį ir pakišo jį po mano durimis. Nuostabios mergaitės. Labai jas myliu.

TREČIADIENIS, LAPKRIČIO 5 D.

Buvau didžiulėje parodoje Džanetės galerijoje. Ten iškabinti trys Hoiberio paveikslai. Mums reikėjo juos įsigyti, bet aš nesutikau mokėti jo užsiprašytos sumos. Infliacija per pastarąjį pusmetį kelia nerimą – jauti, kad prasidėjo peštynės dėl tų žalių, nepripažintų jaunųjų menininkų. Šiaip ar taip, Džanetė eksponuoja

dar ir Barnetą Niumeną bei Li Krasner. Gudri mergiotė! Vakarėlis – labai triukšmingas. Mane erzina, kad paroda, matyt, turės pašėlusį pasisekimą. Frankas susižavėjęs kalba apie savo naująjį atradimą – Netą Teitą (ne Peitą) – visos jo drobės buvo parduotos akimirksniu. Vėliau susipažinau su tuo retų gabumų žmogumi: ramus, aukštas, gražus vaikinas. Jis priminė man Paulių – mano prižiūrėtoją šveicarą. Jis tyliai stovėjo kampe, gurkšnodamas škotišką viskį. Vilkėjo pilku kostiumu – nudžiugau tai pamatęs: mudu buvome vieninteliai kostiumuoti vyrai kambaryje. Tankūs potamsiai plaukai. Džanetė įkaušo. Paaiškino rūkiusi heroiną (argi kas taip daro?) ir paragino mane pabandyti. Atsakiau esąs per senas tokiems žaidimams. Nusipirkau po vieną Hoiberio ir Madervelio paveikslą. Neto Teito nebespėjau, bet jo darbai man patiko: drąsūs, stilizuoti tiltų piešiniai, įkvėpti Kreino poemos* . Supratau, ką turėjo galvoje Frankas kalbėdamas apie smegenis.

Išeidamas akis į akį susidūriau su Teitu ir paklausiau, ar turi ką parduoti privačiai. Jis atsakė be galo keistai: girdi, turėsiu klausti jo tėvo. Vėliau Pablas [Džanetės Felcer šuo] prišiko didžiulę krūvą kambario vidury – taip papasakojo man Laris Riversas.

Atrodo, Dvaitas D.** lengvai laimės.

KETVIRTADIENIS, GRUODŽIO 25 D.

Londonas. Terpentino skersgatvis. Niūrūs, slegiantys pietūs Samner Pleise su motina ir Enkarnasion. Motina, matyt, nyksta – vis dar ganėtinai guvi, bet pastebimai sulysusi ir susitraukusi. Valgėme kalakutieną ir vandeningus papilkėjusius briuselinius ko-

* Poetas Hartas Kreinas (Hart Crane; 1899–1932). Jo poema „Tiltas“ buvo išleista 1930 m.

** Dvaitas D. Eizenhaueris laimėjo prezidento rinkimus triuškinančia persvara. Viceprezidentu tapo Ričardas M. Niksonas.

pūstus. Enkarnasion pamiršo išvirti bulvių, tad motina ją aprėkė, Enkarnasion atrėžė, kad angliškas maistas, šiaip ar taip, šlykštus, ir apsiverkė – priverčiau abi viena kitos atsiprašyti. Išgėriau liūto dalį dviejų raudonojo vyno butelių (apdairiai pasielgiau juos atsinešdamas – namie vienintelis gėrimas buvo baltas romas). Apie Alaną joms nepasakojau.

Prieš čia skrisdamas Alanai pasipiršau. Ji iškart sutiko. Ašaros, juokas, paskui nusiraminimas. Jaučiu, kad ji to laukė daug mėnesių. Tą dieną, šeštadienį, nusivedžiau Arliną ir Geilę pasivaikščioti į Centrinį parką. Arlina norėjo pačiuožinėti. Mudu su Geile sėdėjome nedengtose tribūnose, ją stebėjome (Arlina visai neblogai čiuožia) ir valgėme sūrias riestes. Netikėtai Geilė paklausė rimtu, susirūpinusiu balsu: „Loganai, kodėl jūs nevedate mamytės? Aš labai to norėčiau". Ėmiau kažką mykti, paskui nusukau kalbą, bet per vakarienę (mudu su Alana buvome vieni) paklausiau, ar ji už manęs tekės. Prisipažinsiu: fiziškai Alana mane labai traukia, ir ji man patinka, bet kalbant atvirai negaliu pasakyti, kad ją myliu. Jeigu mylėčiau, argi toliau dulkinčiausi su Džanete Felcer? Alana sako mylinti mane. Bėda, kad nemanau galįs ką nors mylėti po Frėjos. Bet tikriausiai esu laimingas, netgi daugiau: netveriu džiaugsmu, kad mes susituoksime. Esu pripratęs prie vedybinio gyvenimo – nesu pripratęs būti vienas. Vienatvė nėra man priimtina ar juo labiau maloni būsena. Vis dėlto man neduoda ramybės mintis, jog vedu Alaną tam, kad tuomet mano gyvenime bus Geilė. Ko gero, aš myliu ne Alaną, o Geilę... Tai tikriausiai labai kvailas mano žingsnis: ji juk neliks kerinti juokinga penkiametė amžinai. Na, bet *carpe diem*. Kas kas, o aš tikrai galiu vadovautis šiuo šūkiu.

[LMS susituokė su Alana Rul 1953 metų vasario 14 dieną per kuklias civilines apeigas, kuriose dalyvavo keli draugai ir Alanos dukros. Titas Fičas apsirgo gripu ir negalėjo atvykti – bent jau taip jis teigė.

Niujorko dienoraštyje dvejus metus nėra naujų įrašų. Jie atsiranda 1955 metų pradžioje. LMS išsikraustė iš savo buto Kornelijos gatvėje ir persikėlė pas Alaną į Riversaid Draivą. Namelis prie Mistikos kaimo (Loganas vadina jį Mistikos namu) paaiškėjo besąs labai maloni Niujorko priešingybė. LMS ir toliau vadovavo „Leeping Fils" galerijai, bet nervingose paliaubose su Marijumi Lypingu ima rastis įtampos ženklų.]

1955

SEKMADIENIS, BALANDŽIO 10 D.

Mistikos namas. Vasariškai šilta diena. Gali pamanyt, kad jau birželis. Sedulos aplipusios žiedais. Apsimetu skaitąs sode, bet iš tikrųjų galvoju, kaip čia išgėrus. Prieš pat vienuolika einu į virtuvę ir atsikemšu alaus. Aplink nieko nėra, tad nugeriu porą didelių gurkšnių ir pripilu į skardinę kukurūzų viskio. Grįžtu į sodą. Laikraštis staiga pasidaro įdomesnis. „Jau geri?" – kiek įmanydama kandesniu, smerkiančiu balsu klausia Alana. „Tik skardinukė alaus, dėl Dievo meilės!" – piktinuosi aš. Iki vidurdienio man tiek pakanka, o tada galiu teisėtai sumaišyti ąsotėlį džino ir vermuto kokteilio. Alana išgeria vieną, aš tris. Pietums atkemšu butelį vyno. Po pietų nusnaudžiu, paskui einu prie jūros pasivaikščioti po uolas su mergaitėmis. Kai grįžtame, metas išlenkti stiklą ar du škotiško viskio su gazuotu vandeniu prieš pavakarius. Per vakarienę vėl vynas, paskui brendis, o netrukus metas miegoti. Taip praleidžiu sekmadienį užmiestyje.

Kodėl aš tiek daug geriu? Viena priežastis – ta, kad sekmadienį žinau kitą rytą turėsiąs grįžti į Niujorką. Nuoširdžiai tikiu tuo, kad kiekviena vieta turi savo dvasią – todėl Mistikos namas man be galo patinka, o buto Vest Saide dvasia man visai ne prie širdies. Nekenčiu to mūsų buto; man nepatinka, kur jis, ir nuo jo man ima karsti visa Manheteno sala. Koks veiksnių derinys dėl to kaltas? Siauri Vest Saido prospektai, išsidėstę šiaurės–pietų kryptimi. Neišvaizdūs namai abipus jų. Tų pastatų aukštis. Be to, Vest Saide visados per daug žmonių. Jie mus užspaudę, šaligatviai nuolatos sausakimši pėsčiųjų. Ir dar šalti bekraščiai Hadsono vandenys. Tiesiog šis rajonas ne man – mano siela čia nyksta. Daug kartų siūliau Alanai keltis kitur, bet jai šis butas labai patinka. Gal aš neįpratęs gyventi su dviem mažom mergaitėm. Gal aš nelaimingas.

[BIRŽELIS]

Nuvažiavau į Long Ailendą, – į Neto Teito patėvio namą Vindrouzą, didžiulius neoklasikinio stiliaus rūmus. Piteris Barkasjanas (patėvis) nuperka 75 procentus posūnio darbų, taigi yra kaip ir neoficialus jo agentas. Tai gerai ir blogai Netui – žavingam (turi būti kažkoks tinkamesnis žodis, bet jis neateina man į galvą), tik pernelyg tiesiam jaunuoliui. Gerai, nes Netas gauna garantuotas pajamas; blogai, nes talentingam menininkui visai nereikia, kad jo profesinį gyvenimą kontroliuotų patėvis.

Nusipirkau du paveikslus iš „Baltų pastatų“ serijos. Tai didelės pilkai baltos drobės, kuriose iš prilipdyto gipso sluoksnio tarsi iš šaltyje stingstančio rūko išnyra neaiškūs anglimi išbraižyti ženklai – atidžiau įsižiūrėjęs pamatai, kad tai namai. Barkasjanas be saiko didžiuojasi Netu, o šis droviai veja šalin visus komplimentus, lyg tie būtų kokios zirziančios musės. Jis – Barkasjanas – man

patinka. Jis pasižymi natūraliu turtuolių pasitikėjimu savim ir neturi jiems įprastos atgrasios savimylos. Jauti, kad į meno pasaulį jis žiūri kaip mokinukas į turtingą saldainių krautuvę – štai pasaulis, kur gali mėgautis daugybe linksmybių ir nuolaidžiauti savo silpnybėms. Juodu su Netu nuėjo išgerti į „Kedrų taverną", ir Barkasjanas tiesiog negalėjo atitokti nuo tų moterų: „Vaikinui teko ginte nuo jų gintis!" Įtariu, kad Netui patinka ne moterys.

[LIEPA]

Mistika. Dieve, koks nuostabus šis būstas! Man pavyko pradėti mažiau gerti, be to, čia visa įtampa tarp manęs ir Alanos atslūgsta. Žiūriu paplūdimyje į stambų, bet lankstų įdegusį jos kūną, į mergaites, besijuokiančias ir krykštaujančias pakrantės smėlyje ir klausiu savęs: Mauntstiuartai, kodėl tau taip sunku džiaugtis gyvenimu? Kai mylimės, jaučiu druską ant Alanos krūtų. Guliu lovoje šalia jos, klausausi bangų mūšos per potvynį, automobilių, retkarčiais pravažiuojančių 95-uoju greitkeliu, ir tikriausiai jaučiu ramybę.

Vos už kelių kilometrų nuo čia pro Noridžą į Naująjį Londoną teka Temzės upė. Netoliese – Esekso ir Senojo Laimo miesteliai. Fičas negalėjo pasirinkti labiau netinkamos vietos savo neapykantai senajai Anglijai kurstyti.

[RUGPJŪTIS]

Mergaitės pas savo tėvą. Mudu su Alana praleidome savaitgalį Long Ailende pas Aną Ginzberg. Atvyko ir Hermanas Keleris bei O'Hara – kur tik šio nesutiksi! Ačiū Dievui, mūsų vasarnamis Konektikute – atrodo, visi iki vieno abiejų lyčių Niujorko

menininkai persikraustė čia. Keleris nusivedė mus pietų pas Poloką, bet Li [Krasner, Poloko žmona] neįleido mūsų pro duris – girdi, „Džeksonas negaluoja“. Mes girdėjome namuose grojant džiazą – taip trankiai, kad ausų būgneliai galėjo trūkti. Taigi nuvažiavome į „Kvougą“ ir suvalgėme mėsainių. Keleris su O'Hara vis vadino Poloką genijumi, tad man teko įsikišti. Atsiprašau, bet šio žodžio negalima valkioti, – pasakiau. – Jis taikytinas tik saujelei didžiausių žmonijos menininkų: Šekspyrui, Dantei, da Vinčiui, Mocartui, Bethovenui, Velaskesui, Čechovui – ir dar vienam kitam. Nevalia priskirti Džeksoną Poloką prie šios draugijos ir vadinti jį genijum – tai tiesiog nepadori kalbos klaida – apie tai, kad tai visiškas absurdas, nėra ko nė kalbėti. Jie kategoriškai su manim nesutiko, ir kilo įdomus kivirčas.

[RUGSĖJIS]

Šiandien išsiaiškinau, kad Marijus išeikvojo beveik 30 000 „Leeping Fils“ dolerių. Net nežinau, ką daryti. Kažkokiu būdu jis priglausdavo mažas sumas, niekad neviršijančias 500 dolerių, kuriuos galėjo leisti manęs neatsiklausdamas, už nupirktus paveikslus. Nuėjau į paveikslų sandėlį daryti inventorizacijos ir aptikau beveik trisdešimt drobių su jo parašu. Nustebčiau, jei už vieną jis mokėjo daugiau negu dešimt ar dvidešimt dolerių, tačiau sąskaitose skaičiai 250, 325 ir panašiai. Paprasčiausia apgavystė, bet sunkiai įrodoma. Ir padėtis, kurioje reikia elgtis nepaprastai subtiliai.

Po darbo susitikau Alaną. Pavakarieniavome, paskui nuėjome į kiną. Rodė „Seniai dingęs“. Beveik nežiūrėjau, kas vyksta ekrane, bet vėliau, lovoje, mes mylėjomės lyg po pirmo pasimatymo. Gal todėl, kad pusė mano minčių buvo kitur? Atrodė, kad Alana praskėtė kojas plačiau, tad jis įėjo kaip niekada giliai. Ju-

tau, kad jis neregėtai išpampęs ir galingas; atrodė, kad galiu darbuotis, kiek noriu, ir niekada nebaigsiu. Kai ji pasitenkino, taip į mane įsikabino, kad aš tą pačią akimirką iššoviau ir pajutau tokį palengvėjimą, tokį apsivalymą, kad iškart prisiminiau Balzako žodžius: „Štai dar vienas romanas nuėjo perniek". Nuo tos minties nusijuokiau. Išgirdusi mane juokiantis, Alana irgi užsikrėtė, ir mudu patyrėme kažkokią nepakartojamą abipusę lytinę linksmybę. Kai išėjau, jis vis dar buvo apykietis, ir pajutau, kad mane apėmusi kažkokia rujojančio gyvulio karštligė – buvau pasirengęs tęsti. „Dieve brangus, – nusistebėjo Alana, – kas tave šiąnakt apsėdo?" Mes kartu palindome po dušu, vienas kitą lytėjome ir švelniai bučiavome. Nusišluostę grįžome į lovą. Atkimšau butelį vyno; mudu glostinėjome, žaidėme vienas su kito kūnu, bet tingiai, tarsi būtume be žodžių susitarę nebesimylėti. Kažkas tą kartą nutiko, ir mes abu norėjome, kad ta naktis kuo ilgiau išliktų mūsų prisiminimuose.

Atsibudau 4.00 ryto. Rašau tai dabar, jusdamas maudžiant kiaušius. Tačiau iš galvos vis neišeina Marijus ir jo apgavystė.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 29 D.

Paryžius. „Rembranto" viešbutis. Nusprendžiau nuvykti į Paryžių, nes norėjau pasikalbėti su Benu apie Marijų akis į akį. Be to, motina sako serganti, pasak jos – ant mirties slenksčio. Be to, man reikia pratęsti paso galiojimo laiką.

Prieš išvykdamas atsekiau vieną iš dailininkų, iš kurio Marijus pirko darbus. Sąskaitoje jis teigė sumokėjęs 200 dolerių tokiam Poliui Klampitui už vaikiškai nuteptiotą jachtą jūroje (paveikslas apibūdintas kaip „pseudonaivaus stiliaus"). Dailininką radau privačiame abejotinos reputacijos Niuarko koledže, pavadintame Amerikos menininkų institutu – ten jis dėsto kažkokį

grafikos dizaino kursą. Paklausiau jo, ar turi parduoti kokių paveikslų – mano draugas vieną nusipirkęs, ir jis man patikęs. Žinoma, – atsakė jis, – ir paklojo ant stalo gerą dešimtį, visi po 25 dolerius. Vieną nusipirkau ir paprašiau kvito.

Benas labai nusiminė ir įpyko, kai parodžiau jam tuos įkalčius. „Jis privalo pasitraukti", – neslėpdamas kartėlio tarė jis. Jis paklausė, ar galėčiau vadovauti galerijai vienas – žinoma, – atsakiau. Benas sakė viskuo pasirūpinsiąs – kai grįšiu, Marijus galerijoje nebedirbs. Jis šiltai paspaudė man ranką ir pasakė esąs labai man dėkingas. „Šiame dvokiančiame versle retai rasi žmogų, kuriuo gali pasitikėti", – gan tūžmingai pridūrė jis. Man pačiam truputį neramu, kaip baigsis visas šis reikalas.

Pietavau su Siprianu Djedonė. Dabar jis – tiesiog gražaus iškilaus literato įsikūnijimas. Kiek ilgesni, negu derėtų, balti plaukai garbanojasi virš apykaklės. Lazdelė su sidabrine rankena – ne itin ryškus dabišiaus atributas. Jį ką tik apdovanojo *Légion d'honneur* ordinu. Jis atvirai tuo didžiuojasi ir sako, kad ir aš prisidėjau prie šio pripažinimo (nuostabu, tačiau „Kosmopolitai" vis dar leidžiami – per metus parduodama kelios dešimtys egzempliorių). Aš atsakiau, kad šis apdovanojimas daug ką sako apie Prancūziją ir jai būdingą pagarbą rašytojams. Valstybė tebežiūri kaip į kultūros vertybę į šį septynias dešimtis metų išgyvenusį poetėlį, jau kelis dešimtmečius neparašiusį nė vienos eilutės ir savo šlovės viršūnę pasiekusį dar prieš Didįjį karą. Pakėlėme taures vienas į kito sveikatą – du to paties vynuogyno juodadarbiai. Kažin ar Anglijoje atsiras tuzinas žmonių – be mano artimųjų ir draugų – kurie žino, kas aš esu ir ką parašiau.

PIRMADIENIS, SPALIO 3 D.

Motina išblyškusi, silpna, kosti ir nekelia iš lovos. Enkarnasion kiek įmanydama ja rūpinasi, bet ji irgi susenusi. Namai niūrūs, apgailėtini. Rūsyje gyvena du paaugliai su naujagimiu sūnumi – paskutiniai nuomininkai. Iškviečiu gydytoją, ir šis išrašo antibiotikų. Bronchitas, – sako jis, – dažnas dabar juo serga. Man rodos, motina ne tiek serga, kiek išvargusi nuo pastangų nepalūžti. Nueinu į jos banką ir sužinau, kad paskolos buvo imtos užstačius namą, tad jis, galima sakyti, tapo banko nuosavybe. Užmoku 23 svarus – sumą, kuria ji viršijo sąskaitos likutį, ir dar padedu į ją 100 svarų. Pats nesu turtuolis (jei neskaitytume Alanos atlyginimo), tad tokius altruistiškus gestus nelabai galiu sau leisti.

Skaitau Ijano [Flemingo] romaną „Gyvenk ir netrukdyk mirti“. Neįmanoma užduotis, kai Ijaną taip puikiai pažinojau. Knygoje regiu tik jį – jokios įtampos nejaučiu. Ar jis bent nutuokia, kaip save apnuogina? Šiaip ar taip, valandą ar tris prastūmiau.

Ėjau į pasų skyrių atsiimti naujo paso, galiosiančio dar dešimt metų. 1965-aisiais man bus penkiasdešimt devyneri, ir nuo tos minties man darosi silpna. Kas nutiko mano gyvenimui? Tie dešimties metų gabalai, dalijami tau su pasu – žiauri *memento mori* forma. Kiek naujų pasų dar gausiu? Vieną (1965)? Du (1975)? Tie 1975-ieji – taip toli, tačiau tavo gyvenimas paso matais atrodo toks trumpas. Kaip ilgai jis gyveno? Jam pavyko šešis kartus pakeisti pasą.

KETVIRTADIENIS, SPALIO 6 D.

Terpentino skersgatvis. Skambinu Piteriui. Atsiliepia Glorija. Piteris Alžyre renka medžiagą būsimam romanui. Alžyre? Žinai, tas sukilimas. Piteris mano, kad jis gali būti geru fonu jo knygai.

Kodėl tau neužėjus išgerti taurelės? – siūlo Glorija. Taigi užeinu. Piteris dabar gyvena dideliame bute prašmatniame Belgravijos rajone. Glorija labai *soignée*. Gili iškirptė per daug atidengia pilną krūtinę, turint galvoje, kad tik pusė septynių vakaro. Mes nevaržomai flirtuojame. Man išeinant bučiuojamės, ir man leidžiama suspausti tas krūtis. „Kur pradėsime mūsų romaną, – klausia ji, – čia ar tavo namuose?“ Siūlau pas mane – mažesnė tikimybė, kad kas pastebės. „Rytoj aštuntą vakaro“, – sako jinai.

PENKTADIENIS, SPALIO 7 D.

Glorija ką tik išėjo. Dabar 23.15. „Kokia keista tavo landynė, Loganai Mauntstiuartai. Kaip vienuolio celė. Tikiuosi, gašlaus vienuolio“. Ji atsinešė butelį džino nežinodama, kokių asociacijų su Tese man kils. Jos nedidelis, apskritų formų kūnas stebėtinai tvirtas – iš pažiūros ji atrodo minkšta ir apkūni, bet iš tikrųjų stangri ir raumeninga kaip gimnastė. Pastebiu, kad dviese beveik ištuštinom butelį. Seksas buvo geras, energingas, be jokių kvailysčių, ir abu likome patenkinti. Vis dėlto džiaugiuosi, kad rytoj grįžtu į Niujorką.

[Grįžęs LMS sužinojo, kad Marijus nebedirba galerijoje. Griežtas Beno ultimatumas buvo kiek sušvelnintas: Marijui buvo duota pinigų įkurti savo galeriją ir jis gavo progą pasitaisyti patėvio akyse. Netrukus jis įkūrė Marijaus Lypingo galeriją Rytų 57-ojoje gatvėje. Vadovauti „Leeping Fils“ galerijai pradėjo LMS. Su Marijumi jis santykių nebepalaikė – abu vienas kito vengė.

1956 metų rugpjūtį Mersedesa Mauntstiuart mirė nuo plaučių uždegimo komplikacijų būdama septyniasdešimt šešerių.

LMS nuskrido į Londoną dalyvauti laidotuvėse. Pasinaudojęs proga, kad yra Europoje, jis paslapčia išvyko trumpų atostogų su Glorija Skabij. Juodu susitiko Paryžiuje, paskui neskubėdami automobiliu nuvažiavo į Provansą ir prie Viduržemio jūros.]

1956

SEKMADIENIS, RUGPJŪČIO 5 D.

Kelionės. Paryžius–Puatjė. Prastas viešbutis. Puatjė–Bordo. „Bristolio" viešbutis – puikus. Paskui dvi dienos Kersyje pas Siprianą jo užmiesčio viloje. Glorija baugina Siprianą – jam tai nebūdinga. (*„Elle est un peu féroce, non?"*) Nakvoti grįžtame į Bordo. „Chapon Fin" susivaidijame. Grįžus į viešbutį, Glorija metė į mane batelį ir sudaužė veidrodį. Nekalbėjo su manim visą dieną, kol nusigavome į Tulūzą. „Kur nori valgyti?" – paklausiau. „Bet kur, kad tik nebūtų tavęs, šunsnuki", – atrėžė jinai. Valgėme „Café de la Paix" – nuostabi. Išgėrėme po butelį vyno, paskui po kelias taureles armanjako. Vėl draugai. Ryte Glorija paskambino Piteriui – šis mano, kad ji keliauja su drauge amerikiete, vardu Selė. Viskas atrodo labai rizikinga, bet kažkodėl man nė motais. Jaučiu – gal tik taip save apgaudinėju – kad romanas Glorijos, ne mano. Gal aš iš šalies atrodau tik kaip senas alfonsas? Tulūza–Avinjonas. Glorija per pietus visai nusitašė ir taip dūrė šakute man į šlaunį, kad ištryško kraujas. Pasakiau, kad jeigu ji dar kartą šitaip smurtaus, pirmu lėktuvu grįžtu į Londoną. Nuo tada ji elgėsi visai gražiai.

PIRMADIENIS, RUGPJŪČIO 6 D.

Kanai. Pietūs su Pikasu jo naujajame name „La Californie". Pastatas vulgarus, bet kambariai didžiuliai, įspūdingas vaizdas į įlanką. Name gyvena jauna mergina Žaklina Rok – atstoja Pikasui nuolatinę mūzą. Pikasas padėjo akis į Gloriją – ji sėdėjo tarp jo ir Ivo Montano, o aš geidžiau Simonos Sinjorė, sėdinčios kitame stalo gale. („Ji panaši į bufetininkę", – bjauriai įgėlė Glorija. Pritariau: „Taip, į pasakiškai gražią prancūzę bufetininkę".) Glorija šįvakar buvo labai nusiteikusi mylėtis ir sakė kaip gyva neturėjusi tokių malonių atostogų. Pikasas man pasakė manąs ją esant *typiquement anglaise*. *Au contraire*, – atsakiau. Kai mes su Glorija po pietų stovėjome terasoje, jis greitai – gal per pusę minutės – nupiešė mūsų eskizą. Pikasas jį pasirašė, datavo, bet, deja, padovanojo Glorijai. Dabar man nepavyks jo gauti.

TREČIADIENIS, RUGPJŪČIO 15 D.

Rytoj skrendu atgal į Niujorką, taigi nuėjau į Bromptono kapines aplankyti motinos kapo. Enkarnasion išvyko gyventi pas dukterėčią į Burgą, Samner Pleisą pasiėmė bankas. Prieš mirtį motina prisirinko nemažai smulkių skolų. Dalį jų apmokėsiu. Testamentu ji paliko man viską, bet aš nebegalėsiu perduoti palikuonims nė penso. Visi ne itin dideli tėvo turtai nuėjo perniek, ir tai mane vis dar liūdina. Ne tiek todėl, kad dalis tų pinigų buvo skirti man, o todėl, kad žinau, kaip jis baisėtųsi tokiu neatsakingu finansų tvarkymu.

Glorija man „paskolino" Pikaso eskizą. („Vargu ar galiu pakabinti jį savo namuose, brangusis. Net Piteriui gali kilti įtarimas".) Daviau jį įrėminti, ir dabar jis kabo svetainėje virš dujinės šildyklės – vienintelis paveikslas ant sienos. Piterio romaną

apie Alžyrą „Raudona, mėlyna ir raudona“ žmonės perka kaip pamišę, ir Glorija, matyt, džiaugiasi galėdama padėti jam leisti honorarą. Le Buržė oro uoste ji atsisveikindama mane pabučiavo ir tarė: „Ačiū tau, brangusis Loganai, už įstabias atostogas, bet manau, kad negalėsim pasimatyti iki 1958 metų“. Mano sąžinė švari: ji papasakojo, kad Piteris turi nesibaigiančią virtinę draugužių, kurias vadina padėjėjomis, renkančiomis medžiagą knygoms. Prieš Piterį sąžinė švari – o prieš Alaną?

Einu į paskutinį matavimąsi pas savo siuvėjus. Užsisakiau vieną kostiumą iš tamsiai pilkos medžiagos plonais ruoželiais, vieną lengvą vasarinį iš pilkos flanelės ir mėgstamą tamsiai mėlynos spalvos dvieilį. Atrodo, nuo 1944 metų mano juosmuo praplatėjo kokiais trylika centimetrų. „Nuo visų tų mėsainių, sere“, – paaiškino Bernas.

KETVIRTADIENIS, RUGPJŪČIO 23 D.

Džeksonas Polokas su mergina žuvo per automobilio avariją Long Ailende. Meno pasaulis liūdi, bet nė kiek nesistebi: visi sutinka, kad jis labai greitai vienaip ar kitaip būtų gavęs galą. Benas paskambino man iš Paryžiaus ir liepė supirkti visus Poloko darbus, kuriuos tik man pavyks gauti. Bet jie – šlamštas, – atsakiau. – Tas vyras buvo niekam tikęs menininkas ir tai žinojo – todėl taip ir geidė mirties. Na ir kas? – atsakė Benas. – Pirk juos, ir tiek. Jis buvo teisus: Džeksono paveikslų kainos jau kyla. Nupirkau dvi iš siaubingų pastarojo meto drobių už 3000 ir 2500 dolerių. Hermanas Keleris sako pažįstąs žmogų, turintį 1950 metais dripingo technika tapytą paveikslą, bet prašo už jį 5000. Labai nenoriai sutikau nupirkti. Benas netveria džiaugsmu.

PENKTADIENIS, SPALIO 19 D.

Šiandien Medisono prospekte kaktomuša susidūriau su Marijumi Lypingu. Jis ėjo iš viešbučio; atrodė išraudęs ir svirduliavo – padaugino kokteilių. Buvo tik 16.00. Mandagiai nusišypsojau, linktelėjau galvą pasilabindamas ir bandžiau praeiti pro šalį, bet jis sugriebė man už rankos, išvadino *„petit connard“* ir „prakeiktu šliužu“, mėginančiu sugadinti jo ir tėvo santykius. Atkirtau, kad jeigu kas ir gali sugadinti tėvo ir sūnaus santykius, tai sūnaus iš tėvo pavogti 30 000 dolerių – neabejotinai. Jis bandė man suduoti, bet nepataikė. Pastūmiau jį į šalį. Man penkiasdešimt, ir aš negaliu muštis su jaunuoliais Niujorko gatvėse. „Vis tiek aš tave pričiupsiu, bybi tu nelaimingas!“ – suriko jis ant manęs. „Kurgi ne“, – atsakiau ir nuėjau. Keli praeiviai stabtelėję nusišypsojo: nieko ypatinga, tik susibarė du pamišę užsieniečiai.

1957

ŠEŠTADIENIS, BALANDŽIO 13 D.

Mistikos namas. Šiandien įeinu į mergaičių miegamąjį, o ten nuoga stovi Arlina. Mažytės smailios krūtys, pradedantys želti kušplaukiai. Atsiprašau! – žvaliai pasakiau ir nusigręžiau. Ko norėti – jai keturiolika, bet aš vis dar žiūriu į jas kaip į mažas mergytes, kokios buvo, kai su jomis susipažinau. Dėl viso pikto papasakojau apie šį nutikimą Alanai – jei kartais Arlina pasipasakojo. „Dieve, kaip ji auga“, – pasakiau, o gal ištariau kažkokią kitą nekaltą frazę. „Tik žiūrėk, kad tai netaptų tavo įpročiu“, –

atrėžė jinai. Atsakiau, kad man nepatinka jos tonas nei užuomina. Ji atkirto „Atsipisk!“ Atsakiau mielai tai padarysiąs – vis geriau, negu pisti ją, nors būtų neblogai tokią progą gavus. Taigi mes šlykščiai, pagiežingai apsiriejome ir išdėjome pačius užgauliausius žodžius, kokius tik galėjome sugalvoti. Kas tarp mudviejų negerai? Akimirką man dingtelėjo klaiki mintis, kad ji galėjo sužinoti apie Gloriją, bet tai neįmanoma. Geilė jaučia, kad tarp mūsų atsirado įtampa: „Kodėl judu su mamyte amžinai baratės?“ „Mes tik senstam ir daromės irzlūs“, – atsakau. Po mano įsibrovimo Arlina negali žiūrėti man į akis.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 3 D.

Vakar keistomis aplinkybėmis susitikau su Džanete [Felcer]. Ji pasakė, kad turim pasimatyti ne malonumui, o verslo klausimu, bet nesutiko susitikti nei jos, nei mano kabinete. Gerai, – atsakiau, – tai gal ant Metropoliteno muziejaus laiptų? Ne, ne – labai krisim į akis. Galop susitarėm susitikti viename knygyne Leksingtono prospekte..

Ar pažįstu Kasparą Albertį? – paklausė Džanetė. Taip, – atsakiau. – Jis mano klientas, pirko nedidelę Viujaro drobę. Jis bankrutuoja, – pranešė Džanetė. Iš kur žinai? Žinau, ir tiek. Jis ketina parduoti visą savo kolekciją iš varžytynių. Iš kur žinai? – paklausiau dar kartą. Man sakė vienas paukštelis, – atsakė jinai. – Albertis buvo pasikvietęs turto vertintoją. Jam skubiai reikia pinigų, – iš balso pajutau, kad ji tikrai žino tuos dalykus, ir nedrąsiai pridūrė: – Ar gali gauti 100 000 dolerių? Kam? Matai, jei tu gali, aš galiu ir dar vienas mano pažįstamas gali, tuomet įstengtume nupirkti Alberčio kolekciją už 300 tūkstančių. Kas tada? Metus jos nerodome, o paskui parduodam ir pasidalijam uždarbį į tris dalis. Gausi dvigubai daugiau, negu įdėjai – garantuoju.

Paskambinau Benui į Paryžių, ir jis tuoj pat išsiuntė man pinigus telegrafu. Nustebau ir šiek tiek susigėdau, lyg būčiau nusiritęs iki Marijaus Lypingo lygio. Tarsi būčiau iš pasaulio, kur klesti machinatoriai ir tarpsta nesąžiningieji.

[BIRŽELIS]

Paprastai keliuosi 7.00 – pastaruoju metu ne itin gerai miegu. Lendu po dušu, apsirengiu ir einu pusryčiauti. Šerlė [tarnaitė] viską jau paruošusi man ir mergaitėms. Valgau be lukšto virtus kiaušinius su skrebučiais. Ateina mergaitės, suvalgo savo košę, išgeria pieno kokteilių, sukramto sausainius. Įsipilu kavos ir surūkau pirmą cigaretę. Geilė nepavargsta plepėti; Arlina, rodos, amžinai susirūpinusi ar susinervinusi dėl drabužių ar namų darbų. Lygiai pusę devynių pasirodo nepriekaištingai tvarkinga Alana. Išgeria puodelį kavos ir surūko cigaretę, kol Šerlė išveda mergaites į mokyklą. Kartais važiuoju taksi su Alana, bet man patinka miestas šiuo ryto metu, tad paprastai galą paeinu, nusiperku laikraštį ir taksi nuvažiuoju iki galerijos.

Visuomet ateinu pirmas. Atrakinu galeriją, uždegu šviesas, pasiimu korespondenciją ir įsitaisau kabinete su žiūronais laukdamas, kada pasirodys mergina. Iš mūsų pastato galinės pusės gerai matyti Penktajame prospekte stovintis daugiabutis. Jo ketvirtame aukšte gyvena mergina. Dažniausiai ji keliasi tarp 9.30 ir 10.00 ir atitraukia užuolaidas. Tikriausiai jaučia, kad niekas negali jos matyti tiesiai priešais, bet ji pamiršta, kad kai kas gali matyti jos kambarį kampu.

Tapęs tokiu vujaristu-mėgėju sugalvojau „vujaristo sėkmės“ sąvoką. Kartais sėdžiu prie savo rašomojo stalo nutaikęs žiūronus į du jos langus, ir suskamba telefonas – kaip tik tą akimirką, kai ji nusirengia naktinius. Kol baigiu šnekėtis ir vėl pasistveriu

žiūronus, ji jau su liemenėle. Tos praleistos progos anksčiau mane žiauriai skaudindavo, bet dabar mane guodžia mano sugalvota sąvoka. „Vujaristo sėkmė“ padės man išgyventi.

Antai praėjusį penktadienį, kai pas mane anksti atėjo klientas, jau maniau, kad spektaklio nebepamatysiu. Tačiau akimirkai grįžau į kabinetą, o ji nuoga stovėjo lange – priešais drabužių spintą svarstė, ką rengtis. Dabar visiškai susitaikiau su atsitiktinumo vaidmeniu tuose dalykuose. Kiekvieną rytą įeinu, pasižiūriu, ar užuolaidos atitrauktos, jei ne – palaukiu porą minučių, ir jeigu nieko neįvyksta, imuosi įprastų darbų. Manau, kad per tuos dvejus metus, kai ją stebiu, bent kartą ar du per mėnesį spėju gerai nužiūrėti jos kūną.

Ta mergina – anaiptol ne gražuolė: storoka, plaukai stangrūs, susiraitę, žandikaulis atsikišęs, lūpos geibios. Kartą susidūriau su ja vienoje kulinarijos parduotuvėje Medisono prospekte ir vos nepasisveikinau. Keistai jaučiausi stovėdamas eilėje prie kasos šalia jos, nes taip puikiai ją pažinojau: juk beveik kas rytą stebėdavau ją renkantis drabužius iš spintos. Knietėjo pasakyti: „Man labai patinka ta raudona liemenėlė“. Pastebėjau, kad ji perka cigarečių su mentoliu. Žinau, kada ji išvyksta atostogų ir kada grįžta. Laikau ją „savo mergina“ – kažkaip keista. Šis ryšys grynai vienpusiškas, bet imdamas žiūronus taip ir sakau: „Kažin ar šiandien pamatysiu savo merginą?“ Nenoriu sužinoti jos vardo ar ko nors daugiau apie ją.

[BIRŽELIS]

Papasakojau savo psichiatrui daktarui Džonui Fransiui Bernui apie merginą. „Ar jinai jus sujaudina? – kaip visada apatišku balsu paklausė jis. – Ar paskui masturbuojate?“ Atsakiau, kad ne – tai tiesa – ir bandžiau paaiškinti, kokį jaudulį patiriu iš tų

atsitiktinių, pripuolamų vujarizmo seansų. Šiaip ar taip, kaip paaiškinau Bernui, aš nesekioju paskui moteris ir jų nešnipinėju. Tiesiog sėdžiu savo kabinete, o ta mergina priešais atitraukia užuolaidas ir nuoga vaikšto po kambarį. Bet jūs nusipirkote žiūronus, – priminė Bernas. Iš smalsumo, – atsakiau, – man norėjosi įžvelgti smulkmenas. Tas ritualas man patinka tuo, kad jo atvirumas ir intymumas mane dirgina – ko nors labiau seksualaus nepatiriu. Mėginau aiškinti, kad tai lyg Dega ar Bonaro paveikslas: na, žinote, „Po vonios“ ar „Marta vonioje“. Bernas susimąstė. „Taip, – galop atsakė, – žinau, ką turite galvoje“.

Daktarą Berną man rekomendavo Adamas Autridžas, bet susisiekiau su juo vos prieš kelis mėnesius – daugiau iš nuobodulio negu iš neurozės. Mūsų su Alana santykiai buvo nekokie, tad staiga pajutau poreikį su kuo nors kalbėtis.

Bernas – pašaipus, gyvenimu persisotinęs vyras, perkopęs per šešiasdešimt. Apsiskaitęs, įžvalgaus proto. Aukštas, jo antsvoris nekrinta į akis. Paklausiau, ar jis žino, kad jo pavardė tokia pat kaip Džeimso Džoiso romanų herojaus Kranlio prototipo – Dž. F. Berno. Žinau, – atsakė Bernas, – na ir kas? Šis sutapimas ne toks jau ir ypatingas. Iš dalies tai tiesa, – pritariau, – Londone dar turiu siuvėją Berno pavarde. Bet kai ir abu vardai vienodi – čia tai neįtikėtinas sutapimas. Bernas labai nesistebėjo. Jūsų pavardė neįprasta, – tarė jis, – bet tokia pat buvo ir žmogaus, kurį lydėjo Bosvelas per savo didįjį turą. Ar dėl to kitaip jaučiatės? Jums nuo to geriau? Bet tai dar ne viskas, – paprieštaravau, – aš esu susitikęs su Džoisu, skaičiau jo knygas, skaičiau Berno prisiminimus apie jį, o dabar turiu psichiatrą lygiai ta pačia pavarde. Ar jums neatrodo, kad toji atsitiktinumų virtinė per ilga? Nemanau, kad verta gilintis į šiuos dalykus, – atsakė Bernas. – Papasakokite man apie tą merginą – jos krūtys didelės?

Pirmą kartą atėjęs pas Berną paklausiau, kieno jis sekėjas – Froido, Jungo, Reicho ar dar ko nors. Nė vieno jų, – atsakė jis. –

Iš esmės esu senamadiškas S ir P šalininkas. S ir P? Sekso ir pinigų. Jis paaiškino iš patirties žinąs, kad 99 procentams jo pacientų, nesergančių šizofrenija, maniakine depresija ar panašia liga, neurozės yra sukeltos sekso ar pinigų – arba abiejų iš karto. Jei nusigausime iki šios sekso ar pinigų problemos esmės, mūsų pokalbiai gali būti labai vaisingi. Jis šyptelėjo savo vangia šypsena: atseit pažink save ar panašiai. Tai kuriai kategorijai priskirtinas jūs? – paklausė jis. Manau, aš iš tų jūsų ligonių su sekso problemomis, – atsakiau.

[SPALIS]

Mudu su Džanete priešokiais atnaujinome savo romaną. Kažin kodėl? Gal todėl, kad ganėtinai ilgiuosi Glorijos ir drauge patirtų linksmybių. Anądien parvežiau Džanetę iš Vindrouzo (lankėmės pas Teitą). Ji pakvietė mane taurelės, ir žingsnis po žingsnio... Mes juk šventėme – nusikaltimo bendrininkai. Atrodo, atsiimsime daugiau kaip trigubai, palyginti su tuo, ką investavome į Alberčio kolekciją. Kaip paprasta!

Ėjau į „Plazą" susitikti su Čarliu Zemše [klientu]. Diena buvo šilta, tad arklių myžalų ir šūdų dvokas nuo poniais kinkytų dviračių vežimų Centriniame parke buvo tirštas it veltinys. Dėl tos smarvės niekada čia neinu vasarą, bet pamaniau, kad spalį jos nesijus. Įdomi istorijos pamoka: jei šitaip laužia nosį nuo trijų tuzinų arklių, galima įsivaizduoti, kaip gaižiai dvokdavo devyniolikto amžiaus didmiesčiai. Ką ir kalbėti apie tūkstančius tonų arklių mėšlo, kas dieną nuklodavusio gatves. Bandydamas aplenkti parką jaučiu kylant koktulį – kaip aš būčiau išgyvenęs Dikenso Londone?

Čarlis kaip visuomet žavingai niūrus: jis negali pakęsti Niujorko ir savo naujųjų namų. „Su rangovais ir architektais užraukiau.

Tai ne gyvenimas. Reikia gyventi viešbutyje – aš parduodu visus savo namus. Gyvenimas viešbutyje yra kito žmogaus rūpestis, ne tavo“. Čarlio teorija: kuo mažiau tavo gyvenime maišaties ir erzelio, tuo labiau juo mėgaujiesi. Paklausiau, kaip jis gali iškeisti Niujorką į Majamį. „Prasta diena ten geriau negu gera čia“. Šiaip ar taip, mano nedidelė Bonaro drobė jį sudomina. Ji tilps į lagaminą, – pasakiau jam, – galėsi vežiotis iš vieno viešbučio į kitą.

1958

[GEGUŽĖ]

Savaitgalis Ginzbergų namuose Sautamptone. Viešėjo ir Todas Hoiberis su seserim Marta, taip pat dailininke – rudaplauke keistai įkypomis mėlynomis akimis. Ji tapo šiurkščius dryžių primargintus abstrakčius paveikslus, panašius į Barneto Niumeno. Todas labai nori, kad „Leeping Fils“ galerija imtų eksponuoti jos darbus. „Marijus labai ja domisi“, – norėdamas mane paakinti sako jis.

Geilė visą vakarą praleidžia „bandydama pamatyti rusų palydovą“, kol ateina metas miegoti. Kauštelėjęs ateinu pas ją į veją. Vakaras puikus. Stoviu šalia jos įsmeigęs akis į žvaigždes ir dairausi judančio šviesos taškelio. Galva tuščia, svaigsta, ir aš prarandu pusiausvyrą. Geilė padeda man atsikelti nuo vejos. „Kodėl išgriuvai, kvailas tėtuk? – klausia ji ir prideda: – Kvailas Loganai?“ Džiaugiausi, kad ji nemato ašarų mano akyse.

[LIEPA]

Mistikos namai. Šįryt bežiūrėdamas į nuogą Alaną, besiskutančią pažastis, pajutau geismo virpulį kaip senais laikais. Išlipau iš lovos, nuėjau į vonią ir įrėmiau standėjantį pimpalą jai į sėdmenis. „Brangusis, man mėnesinės“, – atsakė jinai. Bet aš žinau, kad ji meluoja.

[LIEPA]

Dešimtą ryto trukteliu džino tiesiai iš butelio – man reikia svaigalų, noriu truputį apsinešti. Rūkas išsisklaido, diena lieka balzganai žydra, vanduo sąsiauryje keistai matinis nelyginant pienas. Mane graužia nuobodulys: Alana Niujorke ir bus ten tris dienas, todėl taip anksti griebiuosi butelio. Atėjo Šerlė padėti prižiūrėti mergaites ir dvi jų drauges. Namie keturios mergaičiukės – jos arba pešasi, arba kikena – kitaip elgtis, rodos, nemoka.

[RUGPJŪTIS]

Skusdamasis veidrodyje pamatau, kaip šiurkštėja mano veidas: jis nusėtas gumbelių ir pigmentinių dėmelių, kapiliarai sutrūkinėję, atsirado raukšlių, oda nukarusi – žodžiu, visi menki senėjimo požymiai susideda į daiktą. Plaukai retėja, trikampis per kaktos vidurį vis ryškėja. Bandau tai vienaip, tai kitaip šukuotis plaukus, bet rezultatas man nepatinka. Rupūs miltai – tau juk penkiasdešimt dveji, kokia prasmė apsimetinėti jaunuoliu?!

[RUGPJŪTIS]

Niujorkas. Paskambino labai susijaudinęs Todas, pakvietė ateiti pasižiūrėti į naujuosius Martos paveikslus. Labai keistai jaučiuosi būdamas bute vienas – be mergaičių ir Alanos jis atrodo didžiulis. Turiu dar porą susitikimų, tad nusprendžiau pabūti mieste iki pirmadienio.

Nuėjau į Martos studiją. Darbai nepaprasti, darantys didžiulį įspūdį. Paveikslai dideli – 2,4 m iš 1,2 m, 3 m iš 1,5 m. Jie emocingi, su Terneriui būdingais spalvų verpetais. Šviesa kaitaliojasi su šešėliais, potėpiai impresionistiški. Tačiau atrodo, kad drobės sugadintos – tarsi paveikslą kažkas būtų aptaškęs juodų dažų lašeliais ar kažkodėl prasimuša drobės tekstūra. Tačiau kai įsižiūri iš labai arti – iš sprindžio atstumo ar net arčiau – pamatai, kad tie taškeliai iš tiesų yra miniatiūriniai gyvūnai ar figūros, didžiausi, sakyčiau, ne daugiau kaip trijų milimetrų dydžio. Kaip nuo jų staiga pasikeičia mastelis, kai žengteli atgal – tiesiog nuostabu. Galvoje automatiškai persijungia suvokimo pavaros – beveik jas girdi. Dar kartą žvilgteli į paveikslą, ir jis pasikeitęs. Staiga tie neaiškūs, ūkanoti spalvų vainikai ir supernovos virsta bekraščiais nežemiškais tyrais, kuriuose juda mažyčiai žmogeliukai, nutvieksti stulbinančių atmosferos ir šviesos reiškinių. Įtraukiu Martą į parodų grafiką. Grinidž Vilidže ta proga surengiame pietus ir smagiai išgeriame.

[RUGPJŪTIS]

Šiandien, sekmadienį, truputį pagiringas po pietų nuėjau į kiną. Žiūrėjau „Žiži“. Net ši falšu atsiduodanti Holivudo versija sužadino man norą būti Paryžiuje, Europoje, Senajame pasaulyje. Išėjęs galvojau: gal man reikėtų nusivežti Alaną su mergaitėmis

į Paryžių – kaip joms ten patiktų. O net jeigu nepatiktų, joms būtų į naudą – padėtų prusti.

Taigi ėjau Leksingtono prospektu dairydamasis taksi, galvodamas vien apie Alaną, kai iš kavinės kitapus gatvės išėjo kaip du vandens lašai į ją panaši moteris. Tai buvo jinai. Sušukau, bet ji manęs neišgirdo. Perbėgau gatvę, bet ji spėjo pasukti už kampo, rodos, į 44-ąją. Pamačiau ją įeinant į viešbutį – „Astoriją". Nuėjau į vestibiulį – jos nė ženklo. Tada pamačiau ją prie baro, sėdinčią su vyru, šonu į mane. Jis atrodė trisdešimt kelerių, tamsus, patrauklus, su sunkiais akiniais juodais rėmeliais. Iš to, kaip du žmonės sėdi šalia prie baro, gali pasakyti, kokie artimi jų santykiai. Man neliko jokių abejonių. Palaukiau pusvalandį prie viešbučio ir grįžau. Prie baro jų nebebuvo, bet iš viešbučio irgi neišėjo.

[RUGPJŪTIS]

Kai grįžau į Mistiką, Alana pasakė turinti sekmadienį važiuoti į Niujorką – seserį ištikusi kažkokia bėda. Alana skambinusi jai į butą, bet niekas neatsakęs. Pasakiau, kad buvau kine – žiūrėjau „Žiži", ir man kilo noras nusivežti tave ir mergaites į Paryžių. Ji labai entuziastingai sutiko šį pasiūlymą, ir per visą vakarienę mes kalbėjomės apie Paryžių. Įdomu, kas tas meilužis?

[Spalį Alana papasakojo LMS apie savo romaną ir pasakė norinti gyventi atskirai. Ji įsimylėjusi bendradarbį iš NBC, prodiuserį Deividą Petermaną. LMS atsakė, kad jeigu ji nutrauks su juo santykius, jis tikrai sugebės jai atleisti. Alana atsakė neketinanti romano baigti. Taigi LMS išsikraustė iš buto Riversaid Draive ir persikėlė į Yst Saidą. Jis išsinuomojo butą viršutiniame namo Rytų 74-ojoje gatvėje aukšte – iki galerijos keli žingsniai kelio. Su Alana susitarė, kad Mistikoje jie gyvens kas antrą savaitgalį. LMS toliau lankėsi pas daktarą Berną.]

1959

[VASARIS]

Graudu. Po pietų stovėjau priešais Geilės mokyklą laukdamas, kada ji su draugėmis išeis. Pasiilgau jos ir norėjau pamatyti – tik nueiti į kokią užkandinę ir pusvalandį paplepėti. Alanos vyras irgi laukė. Ką, po velnių, čia veiki, Deividsonai? – paklausiau. Petermanas, – pataisė jis, – Deividas Petermanas. Jis čia atėjęs pasitikti Geilės ir parvežti namo. Atsakiau, kad namo ją parvešiu aš. Jis pareiškė, kad Alanai tai nepatiks. Atšoviau, kad šešerius metus buvau Geilės šeimos nariu ir tebelaikau ją savo podukra. Jis pažvelgė į mane ir tarė: Pamiršk, Mauntstiuartai. Viskas baigta. Susitaikyk su tuo. Norėjau jam tvoti – sugurinti tą kvadratinį žandikaulį ir sutrypti tuos akinius storais rėmeliais. Paskui pamaniau, kaip Geilė išeis iš mokyklos, pamatys tuos du pažįstamus vyrus mušantis ir supras, kad jie pešasi dėl jos. Būtų nesąžininga jos atžvilgiu. Nuėjau, radau barą ir nusitašiau.

[BALANDIS–GEGUŽĖ]

Jau kelios dienos galvoje be perstojo girdžiu tą banalią dainą – „Suskelsiu kalėjimo roką“. Klausausi Bacho, Monteverdžio, bet keičiant plokšteles ji vėl suskamba: „Suskelsiu kalėjimo roką“.

Tai bent sutapimas: gavau malonų laišką nuo Lajonelio. Rašo dirbąs muzikos versle Londone – yra grupės „Žaliosios rankovės“ vadybininkas. Dar rašo pakeitęs savo vardą į Leo – da-

bar jis Leo Legetas ir nebenori, kad kas jį vadintų Lajoneliu. Leo man gražu: Lajonelis – Leo. Dievuliau, jam jau dvidešimt šešeri!

KETVIRTADIENIS, BALANDŽIO 23 D.

18.00 nuėjau į Neto Teito studiją pasiimti savo „Natiurmorto Nr. 5". Jis jau buvo gerokai įkaušęs ir be perstojo kartojo, kad Džanetė neturinti nieko sužinoti apie šį sandorį. Patikinau, kad nesužinos. Jis atkišo man dubenį benzedrino tablečių – lyg kokių žemės riešutų – bet aš atsisakiau. Jis paėmė porą ir užgėrė gurkšniu kukurūzų viskio. Nuėjome į studiją, ir aš kokią valandą stebėjau jį dirbant. Jis tapė triptichą; paskutinė drobė jau buvo gruntuota ir ištempta ant didelio molberto. Klausėmės muzikos (rodos, Skriabino) ir plepėjome apie jo būsimą kelionę į Prancūziją ir Italiją – kur jam reikėtų apsilankyti, ką pamatyti. Nuostabu, kai pagalvoji, kad jo amžiaus žmogus – ir dar menininkas – nė karto nebuvo išvykęs iš JAV.

Netas mielai gėrė ir šnekėjo, kol pasiekė tam tikrą nebekintantį girtumo lygį, laukdamas, kada svaigalai jam pasakys, jog atėjo tinkamas momentas. Staiga jis nuplėšė audeklus, kuriais nuo dulkių buvo uždengti kiti du tripticho paveikslai. Pirmasis, tradicinis, vaizdavo nuogą odaliską, daugiau geltoną negu natūralios kūno spalvos; antrajame buvo kita versija – labiau stilizuota, šiurkščių akį rėžiančių spalvų. Šis paveikslas labai panėšėjo į de Koningo darbus, tik buvo prastesnis. Netas stovėjo spoksodamas į tuos du paveikslus ir gėrė, paskui padėjo butelį ir tiesiogine šio žodžio prasme puolė didžiąją drobę. Su plačiu teptuku ir tūtelėmis kadmio geltonio dažų jis išmargino drobes didžiuliais spalvų lopais. Man jis atrodė beveik išprotėjęs. Išėjau po valandos su savo natiurmortu, o jis vis dar triūsė: skuduru

trynė beveik viską, ką neseniai užtepė, o paskui vėl margino, tik šį sykį juodais ir žaliais dažais*.

Netas turi talentą, bet atrodo, kad jis tyčia save kankina. Norisi jam pasakyti: atsipalaiduok, labiau džiaukis gyvenimu – kūryba ne visuomet turi būti tokia apokaliptiška: pažiūrėk į Matisą, pažiūrėk į Braką. Ne vien *Sturm und Drang* paveikslai gali būti geri. Vis dėlto šiais laikais Niujorke tokio patarimo vargu ar kas paisys. Nuo kukurūzų viskio perdžiūvo burna, tad užsukau į porą barų. Grįžęs namo išgėriau daugiau viskio. Suvokiu, kad vėl esu vienas ir per daug geriu. Jaučiuosi nelaimingas – tokia būsena man neįprasta. Man reikia būti vedusiam ar bent jau su kuo nors gyventi. Vis dėlto turiu pripažinti, kad gyvendamas su Alana ir mergaitėmis gėriau ne mažiau.

PENKTADIENIS, BIRŽELIO 5 D.

Pasakiau Bernui, kad jaučiuosi prislėgtas, ir jis išrašė man raminamųjų ir sekonalio – kad geriau miegočiau. Patarė nemaišyti jų su besaikiais svaigalų kiekiais. Apibrėžkite žodį „besaikiai“, daktare Bernai. Man leista išgerti porą džino ir vermuto kokteilių, truputį vyno ar panašiai. Alaus galiu gerti, kiek noriu.

Bernas paklausė apie mano lytines fantazijas ir pareiškė, kad jos ganėtinai banalios. Manau, taip ir yra – turint galvoje, ko jis čia prisiklauso. Tačiau jis nusičiupo vienos mano paminėtos: mane visuomet gundė mintis sugulti su dviem moterim iš karto. Turėtumėt tai pamėginti, – pasiūlė jis. Pagal jo teoriją, ši fantazija susijusi su mano vedybiniu, šeimyniniu gyvenimu. Dabar, kai esu vienas, ją įgyvendinęs savotiškai išsivaduosiu. Tai būsianti

* Norintieji sužinoti daugiau apie Neto Teito gyvenimą gali perskaityti Viljamo Boido „Netas Teitas – amerikiečių menininkas“ (1998 m., 21-as leidimas).

takoskyra, ženklas, kad pažengiau į priekį – aš pajusiu, kad su Alana tikrai niekados nebebūsiu kartu. Gerai, – atsakiau, – bet kaip man tai padaryti? Turite kokią moterį? – paklausė Bernas. Paminėjau Džanetę. Paprašykite, kad į kitą pasimatymą atsivestų draugę. Pasakiau, kad nieko neišeis. Bernas gūžtelėjo pečiais: matyt, turėsite sumokėti.

ŠEŠTADIENIS, BIRŽELIO 6 D.

Mano nuotaika pasitaisė. Ko gero, Bernas teisus. Rimtai mąsčiau apie jo teoriją. Šiaip ar taip, šįvakar, 22.00, nueinu į Taimz aikštę ir vaikštinėju gatvėmis, einančiomis nuo jos į vakarus. Begalė kekšių ir vyrų susirūpinusiais veidais. Mažiausiai dešimtį kartų man siūlo nusipirkti narkotikų.

47-osios ir 8-osios sankryžoje pamatau merginą, stovinčią prie nedidelio baro, nušviesto neoninėmis lempomis. Pirma mintis, kuri man dingteli, – kad reginys visai kaip Edvardo Hoperio paveiksle. Merginai tikriausiai netoli trisdešimties, ji apkūni, didžiakrūtė. Pigūs susiraukšlėję drabužiai standžiai prigludę, o jos plaukai keistai žvilga variu. Juose atsispindi jai virš galvos žybčiojanti neoninė alaus reklama – mėlyna, geltona, žalia, vėl mėlyna. Ji vilki tos pačios spalvos švarkeliu ir sijonu, raudono atlaso palaidinuke, avi aukštakulniais. Prieinu prie jos. „Sveika, – sakau, – ar galiu pavaišinti tave taurele?“ „Ko jums reikia, misteri?“ „Kiek už visą naktį?“ Jaučiuosi keistai ramus, tarsi būčiau grįžęs į jaunystės dienas – mano kartos vaikinai nesusimąstydami eidavo pas prostitutes, beveik kaip kiti į teatrą. Ji nužiūri mane nuo galvos iki kojų, ir suprantu, kad ji skaičiuoja, vertindama mano drabužius, elgseną ir akcentą. „Šimtas, – sako ji, – o už papildomas paslaugas – papildomai“. Klausiu jos, ar ji kiekvieną vakarą čia būna. Ir taip, ir ne, – atsako ji.

Sakau, kad ateisiu trečiadienį. „Kurgi ne", – dygėdamasi atšauna jinai.

Einu toliau ir atsiduriu Šeštajame prospekte. Ten susirandu vidutinio dydžio nebrangų viešbutį. Jame didelis vestibiulis – gerai, mažiau krisiu į akis – ir dešimt liftų, vežančių į kambarius kituose aukštuose. Niekas neturėtų pastebėti poros čia ateinančių ir iš čia išeinančių kekšių. Užsisakau nedidelius apartamentus trečiadienio nakčiai.

KETVIRTADIENIS, BIRŽELIO 11 D.

Viskas baigta. Padariau. Paskubomis užrašau, kol dar prisimenu.

Kambaryje viskas paruošta: škotiškas viskis, džinas, gazuotas vanduo, tonikas, keli buteliai alaus, šeši pakeliai skirtingų rūšių cigarečių, žemės riešutai, sūrūs sausainiai, kramtomoji guma.

Apie 22.00 einu prie 47-osios ir 8-osios sankryžos, bet merginos priešais barą nėra. Tada pamatau ją kitapus gatvės. Apsivilkusi tais pačiais drabužiais kaip ir šeštadienį. Prieinu. Širdis, rodos, plaka taip garsiai, kad net praeiviai girdi.

AŠ: Sveika, prisimeni mane?
MERGINA: Ne.
AŠ: Aš tariausi su tavim dėl visos nakties.
MERGINA: A...
AŠ: Aš pasiruošęs, bet turiu kitą prašymą. Ar gali atsivesti antrą?
MERGINA: Vyruką?
AŠ: Ne, ne. Kitą merginą. Abiem po šimtą dolerių.
MERGINA: Už papildomas paslaugas – papildomai.

Duodu jai viešbučio adresą, savo kambario numerį ir 20 dolerių banknotą kaip įrodymą, kad nemeluoju. Grįžtu į viešbutį ir prasėdžiu savo apartamentuose pusantros valandos. Kuo toliau, tuo labiau pykstu ant savęs – iš kur toks naivumas? Taip lengvai dvidešimties žalių ji dar nėra uždirbusi. Kai įsijungiu televizorių, sučirškia durų skambutis. Mano mergina, jai iš paskos – antra: mažesnė, tamsesnė, nervingų suktų akių. Jos įeina, įpilu joms išgerti ir prisistatome: Loganas, Rouz (mano mergina) ir Džasinta (jos draugužė). Kambario šviesoje įdėmiau į jas įsižiūriu. Rouz krūtinga, stambi. Džasinta nevalyvesnė, jos kartūno suknelė dėmėta, nertinio rankovėje skylė. Abi rūko.

AŠ: Judvi pažįstamos?
ROUZ: Esu ją mačiusi.
DŽASINTA: Taip. Visą naktį, ar ne? Šimtas dolerių?
AŠ: Tikrai taip. Išgerkit.

Jos įsipila gerti ir atsisėda su savo stiklais ant dviejų krėslų, o aš įsitaisau ant lovos krašto. Įsijungiu radiją ir bandau rasti stotį, transliuojančią džiazą. Merginos geria, rūko ir žiaumoja riešutus. Rouz klausia, kiek moku už kambarį. Pasiūlau visiems išsirengti.

Kai liekame nuogi, merginų nuotaika automatiškai keičiasi – dabar jos koketiškos kaip paprastai. Džiaugiuosi matydamas, kad man prasideda verta ganėtinos pagarbos erekcija. Džasinta klausia apie gumytes; atsakau, kad jų pilnas stalčius. Prieinu prie Rouz ir ją apkabinu, tarsi mes ruoštumės šokti pagal sklindančią iš radijo džiazo melodiją, kurią vos gali girdėti pro traškesius. Pabandau ją bučiuoti, o ji atsako: „Jokių bučinių". Sutariame po penkis dolerius už kiekvieną karštą bučinį įkišant vienas kitam į burną liežuvį, ir tuoj netenku penkinės. Dabar esu baisiai susijaudinęs. Mudu su Rouz griūname ant lovos, ir aš imu grabalioti prezervatyvo. Rouz galėtų būti graži mergina – bent

jau gražesnė – jei numestų kokią dešimtį kilogramų. Nereikalingi riebalai darko jos veidą, skruostai nepatraukliai nukarę. Imame dulkintis, ir aš labai greitai baigiu. Džasinta per tą laiką įsijungia televizorių. Rouz klausia, ar gali palįsti po dušu, ir dingsta vonioje. Atsisėdu ant suglamžytos lovos, žiūriu į Džasintą, paskui į nugeibusį savo pimpalą – visame mano kūne nė kruopelės geismo. Džasinta atsigręžia.

DŽASINTA: Žinot, jūs truputį panašus į vieną iš tų vyrukų „Seržante Bilke“. Tą tamsiaplaukį. Kuo jis vardu? A... Paparelis.
AŠ: Labai ačiū.
DŽASINTA: Jūs ne niujorkietis?

Prieinu prie jos. Ji negali atitraukti akių nuo ekrano, bet ištiesia ranką ir kelis kartus timpteli mano pimpalą. Aš suimu jos krūtis delnais. Iš arti jos kūnas atrodo nesveikai išblyškęs. Matau trapią rievėtą jos ląstą, tamsiose akyse – atsispindintį pilką televizoriaus ekrano keturkampį. Nusisuku ir nueinu įsipilti sau dar vieną stiklą gėrimo. Iš vonios grįžta Rouz. Nuo jos kyla garas, ji visa išraudusi, juosmenį apsisukusi rankšluosčiu. „Čia puikus muilas“, – sako jinai. Taigi dabar Džasinta eina maudytis. Rouz prisipila didelį stiklą džino, užsirūko dar vieną cigaretę ir pažvelgia man tiesiai į akis. „Tai kaip sekasi, Loganai?“ – klausia ji. „Puikiai, – atsakau. – Naktis tik prasideda“.

Žiūrime filmą – vesterną, mano pageidavimu visi trys sugulę lovoje. Aš – mėsa, įsprausta dviejų kekšių sumuštinyje. Kartais sugriebiu kurios nors ranką, uždedu ant savo pimpalo, ir jos ima vangiai smaukyti. Galop man atsistoja ir bandau prisitraukti Džasintą, bet ji sako, kad filmas jai labai įdomus, o mes turime visą naktį. Imu glaustytis prie didelių Rouz papų, bet ji nustumia mano galvą, kad neužstotų televizoriaus.

Po filmo Džasinta paima jį į burną (15 dolerių), o kai jis atsistoja, išsitraukiu gumytę. Nors jis negeibsta, varau, kaip man atrodo, ištisas valandas, bet negaliu baigti. Galop ištraukiu.

DŽASINTA: Kai du vyrai ir viena mergina – geriau. Nemokamas patarimas.
AŠ: Kodėl?
ROUZ: Du vyrai visados gali ką nors veikti – daugiau įvairovės.
DŽASINTA: Taigi. Kai dvi merginos, viena nuolat sėdinėja ir skaito varnas. Nebent užsiimtų lesbietišku seksu.
ROUZ: Pagalvok: jei čia būtų antras vyras, mokėtumėte po pusę ir tik už vieną merginą.
AŠ: Manau, jei čia lovoje su mumis būtų kitas vyras – kažkoks nepažįstamasis su stačiu kotu – man būtų koktu.
ROUZ: Nebūk toks šventeivis.
AŠ: Šventeiva.
ROUZ: Koks skirtumas?
DŽASINTA: Tai ar seniai Niujorke, Loganai?
LOGANAS: Aš čia gyvenu.
ROUZ: Ar galim ko nors užsisakyti?

Užsisakome sumuštinių (merginos pasislepia vonioje, kai juos atneša). Mes valgome, kalbamės, geriame (dabar aš jau smagiai apsinešęs) ir rūkome. Paskui visi prisipažįstame esą pavargę ir sulipame į lovą. Kai Rouz su Džasinta užmiega, išties pajuntu kažkokį jaudulį – jaučiu atskleidęs sau kažkokį naują sekso aspektą. Jų šonai liečia mano, girdžiu jų kvėpavimą, užuodžiu nuo jų sklindantį muilo, gėrimų ir cigarečių kvapą. Už lango, Šeštajame prospekte, tai garsėja, tai nutyla transporto triukšmas, kaukia sirenos – verda įprastinis nakties gyvenimas. Viskas baigta. Alana jau praeitis. Galiu pradėti iš naujo.

Ryte papurčiusi mane pažadina Rouz. Labai anksti – nėra nė šešių, o ji jau apsirengusi. „Man metas“, – sako jinai. Išlipu iš lovos – Džasinta neprabunda – ir išsitraukiu piniginę (paslėptą spintelėje už radijo). Duodu jai 150 dolerių – esu nuoširdžiai jai dėkingas. „Ar galiu pasiimti cigaretes?“ – klausia ji. „Palik porą pakelių Džasintai“. Prie durų ji sako: „Iki pasimatymo – kada tik panorėsi, Loganai“ ir pasiunčia oro bučinį. Palieku duris vos pravertas ir žiūriu, kaip ji nueina koridoriumi.

Apsirengiu chalatą, užsisakau pusryčius (padėklą paimu prie durų) ir įsipilu į apelsinų sultis džino – gal taip neskaudės galva. Gurkšnodamas kavą žiūriu, kaip saulė nušviečia pastatų kitapus gatvės fasadus. Džasinta pabunda. Atnešu jai kavos. „Nori gurkšnį?“ – klausiu ir šliūkšteliu viskio jai į kavą. Paaiškinu, kad Rouz anksti išėjo.

DŽASINTA: Nori pakvailioti?
AŠ: Ką turi galvoj?
DŽASINTA (užsirūkydama cigaretę): Nori ko nors neįprasta?
AŠ: Ką nori pasakyti?
DŽASINTA: Pamaniau, kad įsivaizdavai kažkokią didelę orgiją – gal ne? Man rodos, tau norisi kažko daugiau.
AŠ: Tai gal aistringai pasibučiuokim?

Taigi Džasinta mane pabučiuoja (5 doleriai) be perstojo maldama liežuviu, aikčiodama ir dejuodama iš apsimestinės aistros. Tada siūlo įvairius variantus: į užpakalį, „kaip šuniukai“, jos galva mano tarpkojyje, mano – jos, su rykšte. Staiga pasijuntu pavargęs, mintyse įtemptai analizuoju kelių pastarųjų valandų įvykius, spėlioju, kodėl viskas vyko taip tiesmukai, neerotiškai, be jokio jaudulio. Viskas taip kasdieniškai įprasta. Nusprendžiu, kad dėl visko kaltas aš – kaip tik todėl, kad esu per daug linkęs

viską analizuoti, esu per daug pastabus, pernelyg daug dėmesio skiriu smulkmenoms ir mėgaujuosi merginų keistenybėmis. Tikras klientas būtų tik kibęs į darbą ir pasitenkinęs – daryk taip, daryk anaip – o aš tik stengiuosi įsidėmėti, kokias cigaretes rūko Rouz ir kad Džasintai ant kelio šašas. Prakaituota stačiokiška Rouz, turinti bėdų su antsvoriu; liesa apdriskusi Džasinta su savo absurdišku vardu. Turėčiau būti ne toks savanaudis, ne toks smalsus, ne toks...

DŽASINTA: Beje, mano vardas ne Džasinta, o Valerina.
AŠ: Gražus vardas. Rusiškas?
DŽASINTA: Mano tėvas buvo rusas. Aš taip manau. Nieko baisaus?
AŠ: Žinoma.
DŽASINTA: Nemanau, kad rusiškas vardas garantuotų sėkmę Amerikoje. Šiais laikais.
AŠ: Verta susimąstyti.

Ji išlipa iš lovos ir eina prie padėklo su pusryčiais užsitepti sviesto ant skrebučio. „Gražus viešbutis“, – sako kokį keturiasdešimtą kartą. Tada jos akys nušvinta. „Man šovė viena mintis, – sako ji. – Galėčiau tave apmyžti, jei nori. Kai kuriems vyrams patinka“.

AŠ: Tikrai?

Susitariame dėl kainos – 30 dolerių, nes prasidėjo kita diena. Kas buvo vakar – tai vakar, – sako Džasinta. Ji nusiveda mane į vonią, ir aš nusivelku chalatą.

AŠ: Kaip tai daroma?
DŽASINTA: Atsigulk vonioje. Žinai, pamaniau, kad man

reikia nusičiurlinti. Sakau sau: gaila eikvoti gerą daiktą – gal jam tai patinka?
AŠ (guldamasis į vonią): Ką gali žinoti. Tik žiūrėk, kad netikštų šalia veido.
DŽASINTA: Pasistengsiu.

Džasinta mane apsižergia, klausia: „Pasiruošęs?“ Pakeliu akis į jos kūną – iš unikalaus mano stebėjimo taško jis atrodo labai susitraukęs. Linkteliu, ir ji paleidžia čiurkšlę. Neužsimerkiu ir liepiu savo pojūčiams viską fiksuoti bei vertinti iki menkiausių smulkmenų. To dar nebuvo. Ši naktis davė kažką nauja. Tikras, išgyventas potyris. Pajunti keistą savo menkumo jausmą: nugyvenus penkiasdešimt trejus metus gyvenimas vis dar gali tave nustebinti.

Kai ji baigia ir išlipa iš vonios, užsitraukiu užuolaidą ir nusiprausiu po dušu. Gerai gerai išsimuilinu. Kai išeinu iš vonios – tiesą sakant, jaučiuosi šiek tiek žvitresnis – Džasinta jau apsirengusi savo apgailėtiną suknelę. „Man laikas, – sako jinai, – turiu pasiimti iš sesers vaiką“. Duodu jai 200 dolerių.

– Ačiū, Džasinta, – sakau. – Viskas buvo nuostabu – dievaži.

– Taip. Kada tik panorėsi, Loganai, – išeidama sako ji. Jai pavyksta suteikti balsui apsimestinio entuziazmo, bet tos negyvėlio šypsenos ji negali pakeisti. – Buvo puiku.

SEKMADIENIS, RUGPJŪČIO 9 D.

Mistikos namas. Sakau sau, kad man čia smagu vienam, bet man niekad neišeina iš galvos Alana ir mergaitės dabar, kai jos čia nebeatvažiuoja. Petermanas turi vasarnamį prie Hadsono upės. Ko gero, man reikia atsisakyti šio namo. Paaiškėjo, kad Alana miegojo su Petermanu jau beveik metus, kai juos užklupau. Tik-

rai skaudus atradimas – tiesiog vidurius drasko. Dar ir dar kartą prisimeni tą metą, bandai atkurti melus ir dviprasmybes, kurių tada neperpratai; suvoki ir pripažįsti, kad tos džiaugsmo, ramybės, laimės, sekso akimirkos buvo apsimestinės ir apgavikiškos ir kad ta neištikimybė lyg maras siautė tavo kasdieniame gyvenime viską apnuodydama. Dar kartą skaitau to meto dienoraščius ir galvoju: ji susitikinėjo su Petermanu tada, tada ir tada. Štai tau ir legendinis tavo pastabumas, Mauntstiuartai. Taip, bet iš šių puslapių taip pat aišku, kad aš irgi kaip reikiant svetimavau – taigi apakau nuo savo melų ir nebepastebėjau jos melagysčių. Alana nesielgė taip ramiai kaip aš. Kai įsiutęs ėmiau priekaištauti jai dėl neištikimybės, ji atrėžė: „Neaušink burnos, Loganai. Aš žinau, kad tu jau daug metų dulkini Džanetę Felcer. Nesivargink skaitydamas pamokslus man".

Rašau straipsnį Udui apie Raušenbergą. Ši antroji karta man atrodo įdomesnė, gilesnė: Raušenbergas, Marta Hoiber (manau, Todas nevertas jos puspadžio), Džonsas, Riversas. Intelekto požiūriu jų darbai svaresni: jie pripažįsta meno tradicijas, nors nuo jų nusigręžia ar traktuoja naujaip savais tikslais.

Šįvakar nuvažiavau prie jūros kranto. Atsistojęs ant uolų žiūrėjau į Long Ailendo sąsiaurį, gurkšnodamas džiną iš gertuvės. Šiltas, saulėtas vakaras, bangelės pliuškena ir gurguliuoja duburiuose tarp uolų, šaltas džinas teka gyslomis. Pirmą kartą prisimenu savo knygą, užmirštą šitiek metų, ir staiga į galvą ateina puikus pavadinimas. „Oktetas". Logano Mauntstiuarto „Oktetas". Gal aš dar visus nustebinsiu.

Turiu paminėti keistą įvykį, susijusį su mano kaip galerijos vadovo veikla. Praėjusį penktadienį pas mane atėjo Janas Karlas Langas [iš Fulbraito ir Lango galerijos] ir paklausė, ar turime kokių nors Pikaso darbų. Paaiškėjo, kad turime tris, bet jį domino prasčiausias ir naujausias – didelis stilizuotas paveikslas nuogos moters, stovinčios priešais langą, pro kurį matyti įlanka ir

palmės. Stilius labai sklandus, kai kur dažai išsklaidyti teptuko kotu, bet darbas daro paviršutiniškumo įspūdį – jauti, kad jis galėtų teplioti tokius nuo ryto iki vakaro, vienam sugaišdamas ne daugiau kaip valandą. Buvo nurodyta paveikslo kaina – 120 000 dolerių. Janas Karlas man sakė turįs klientą, kuris nupirks jį už 300 000. Ar noriu sužinoti daugiau?

Janas Karlas – aukštas plinkantis per keturiasdešimt metų vyras – tuščiagarbis, žavus, nepriekaištingai apsirengęs kiekvienu metų laiku. Nuėjome į „Karlailio" viešbutį išlenkti po taurelę, ir jis išsamiau papasakojo savo planą. „Kolekcininkas" – jo pavardės jis nenorėjo minėti – esąs europietis, nuolatos gyvenantis Monte Karle. Tai neregėtai turtingas pirklys. Sumanymo esmė tokia. „Leeping Fils" parduoda Pikasą kolekcininkui X už rekordinę sumą: apie tai rašo verslo žurnalai, išsiuntinėjami pranešimai spaudai, skelbiami interviu – bet iš tikrųjų pinigai iš vienų rankų į kitas nepereina. Tačiau paveikslas – „Nuogalė prie lango" – išgarsėjo, apie jį visi žino, o svarbiausia, kad jį pateikė labai respektabilus šaltinis – garsi prancūzų galerija, veikianti Niujorke. Paveikslo kaina, žinoma, absurdiška. Po metų ar dvejų kažkurioje pasaulio dalyje paveikslas išstatomas aukcione. A – Pikaso „Nuogalė prie lango"! Ar čia ne tas, už kurį... ir t. t. Meno rinkoje vidutiniško lygio, bet garsus paveikslas vertas daugiau negu puikus, bet niekam nežinomas – taip jau yra. Nustatoma pradinė pusės milijono dolerių suma. Ji gali ir pakilti. „Leeping Fils" gaus penkiasdešimt procentų už paveikslą ir „paskolintą" reputaciją, po 25 – Janas Karlas ir kolekcininkas X (įtariu, kad jis vis dėlto nėra toks pasakiškai turtingas). Visi uždirba krūvą pinigų, o naujasis pirkėjas negali atsidžiaugti garsiąja drobe.

Janas Karlas delikačiai tiksliais judesiais užsidega cigaretę. „Mes tik išgarsiname paveikslą. Na, gal suteikiame jam ne itin švarią šlovę". „Aš pavadinčiau tai nesąžiningumu, – nusišypsau jam. – Mes tik apgaudinėjame žmones". „Nebūk toks rafinuo-

tas, Loganai, – sukikena jis. – Mes išnaudojame savo rinką. Kasdien tai darome. Tu pats kasdien tai darai. Ne mes kalti, kad turtuolis nori pirkti tik garsų paveikslą". Atsakiau su juo susisieksiąs – man reikėjo pasitarti su Benu. Neskubėk, – tarė Janas Karlas. Aš lauksiu tiek, kiek reikės.

PENKTADIENIS, GRUODŽIO 4 D.

Vakar neįspėjęs į mano butą atėjo Netas Teitas. Negirtas – tiesą sakant, visai ramus ir susikaupęs. Pasiūlė man 6000 dolerių už du savo paveikslus, kuriuos buvau įsigijęs sau – gerokai per daug. Atsakiau, kad jų neparduodu. Jis atsakė norįs juos tik pertaisyti (ta mintis jam kilo po apsilankymo Brako studijoje*) ir paaiškino, ką sumanęs. Gan nenoriai leidau juos pasiimti. Prieš išeidamas jis pasiūlė man 1500 dolerių už tris „Tilto" piešinius, kuriuos iš jo pirkau. Atsakiau sutinkąs keisti juos į kitą paveikslą, bet parduoti nenorįs. Jis suirzo ir ėmė kažką be sąryšio paistyti apie menininkų dorą, kaip akivaizdžiai jos stinga Niujorke, ir t. t. Taigi įpyliau jam neskiesto viskio ir nukabinau tas dvi drobes nuo sienos, kad tik jis greičiau išeitų.

Šįryt paskambino Džanetė ir papasakojo apie tą patį „taisymo" sumanymą. Ji leido Teitui pasiimti visus savo paveikslus, kuriuos turėjo galerijoje – jos galva, tai puiki idėja.

Pasiūliau pasimatyti, bet ji atsakė susitikinėjanti su kitu – jį įsimylėjusi. Kas jis? – paklausiau. Tonis Kolokovskis. Betgi jis žydras, – nustebau, – lygiai taip pat galėjai įsimylėti ir Franką. Nebūk toks cinikas, Loganai, – atsakė jinai. – Jis mėgsta ir vyrus, ir moteris. Ak, tos niujorkietės!

* Teitas ir Barkasjanas lankėsi pas Braką studijoje Varanžvilyje 1959 m. rugsėjį.

ŠEŠTADIENIS, GRUODŽIO 19 D.

Nueinu į 47-osios ir 8-osios sankryžą tikėdamasis pamatyti Rouz ar Džasintą. Gal aš pamišau? Kiek klientų jos aptarnavo per tuos šešis mėnesius nuo mūsų kartu praleistos nakties? Šiaip ar taip, man nepavyksta jų rasti, ir nueinu jusdamas nemenką palengvėjimą. Nuo Taimz aikštės ir aplinkinių gatvių man kūnas eina pagaugais. Nejaugi aš toks absurdiškai sentimentalus, kad patikėjau, jog ir merginoms tas nuotykis buvo įsimintinas? Kad galėsime susitikti, jį prisiminti ir kad tarp mūsų atsirado kažkoks ryšys? Taip, aš iš tikrųjų esu toks absurdiškai sentimentalus. Seno kvailio niekas nebepataisys, Mauntstiuartai.

Jano Karlo reikalas išsisprendė. Pagaliau gavau labai mįslingą laišką nuo Beno. Jis rašo, esą į „šveicarišką nuotykį" gali būti verta leistis. Paskui – daugybė užuolankų: „Jei įvyks atostogos Šveicarijoje, keliausi vienas. Aš negalėsiu prisidėti. Tačiau jeigu tau ten seksis, gal – atrodys kaip anekdotas – apsimesiu, kad irgi ten buvau. Kita vertus, jei tau nepatiks, nusivylimą turėsi patirti vienas". Kaip suprantu, tai reiškia, kad jeigu afera nenusiseks, kaltę turėsiu prisiimti pats – aš vienas liksiu apdrabstytas purvais. Tačiau jeigu uždirbsime krūvą pinigų, Benas visus susišluos. Reikės dar pagalvoti.

KETVIRTADIENIS, GRUODŽIO 31 D.

Šįvakar einu į Todo Hoiberio vakarėlį, bet ta perspektyva mane slegia – ne vien todėl, kad skauda žandikaulį. Vakar man ištraukė tris krūminius. Dantistas pasakė, kad turiu būti atsargus: mano dantenų gleivinė bliūkšta, tad galiu likti visai be dantų. Stačiai juokas ima, kad nuo minties apie iškritusius dantis sielą stingdo šaltis. Kaišioju liežuvį į jautrią tuštumą, kur neseniai buvo

dantys, paskui praskalauju burną viskiu. Oi! Naujas dešimtmetis, ir siaubinga nuojauta, kad kūnas ima irti – senas patikimas mechanizmas ima prastai veikti. Pasiryžtu kitąmet pataisyti savo formą, vartoti mažiau svaigalų ir raminamųjų. Gal vėl reikėtų pradėti žaisti golfą.

1960

PENKTADIENIS, SAUSIO 15 D.

Baisiai nusiminusi į galeriją užsuko Džanetė. Atrodo, „dingo“ Teitas, nors visi įrodymai byloja apie savižudybę. Labai panašus į Teitą jaunuolis antradienį [sausio 12 d.] šoko nuo kelto, plaukiančio į Steiteno salą. Paskui Džanetė sužinojo, kad visi Teito atsiimti paveikslai buvo sistemingai sunaikinti – sudeginti Vindrouze užkurtame didžiuliame lauže. Ji paprašė, kad važiuočiau kartu į dailininko studiją – ten ji susitinkanti su Piteriu Barkasjanu.

Studijoje buvo matyti, kad Barkasjanas tvardosi tik dėl neregėtos savitaigos. Netas niekados taip beprotiškai nepasielgtų – jam tik pakriko nervai. Jis grįš ir pradės viską iš pradžių. Apžiūrėjome dirbtuves: visur nepriekaištinga tvarka. Virtuvėje stiklai švarūs, gražiai sudėti, šiukšliadėžės ištuštintos. Pačioje studijoje prie sienos stovi vienintelis paveikslas. Akivaizdu, kad pradėtas neseniai: daugybė susikryžiuojančių žalsvai mėlynų, purpurinių ir juodų brūkšnių. Nugarėlėje iškeverzotas pavadinimas: „Orizaba / Grįžimas į Junion paplūdimį“, bet nei Džanetė, nei Barkasjanas užuominos nesupranta. Paaiškinu, kad „Orizaba“ – pavadinimas laivo, kuriuo Hartas Kreinas [Teitas dievino šį poetą]

plaukė iš Havanos per savo paskutinę, lemtingąją, kelionę 1932 metais. „Lemtingąją? – paklausė Barkasjanas. – Kaip mirė Hartas Kreinas?“ Džanetė patraukė pečiais – neturinti supratimo. Pajutau privaląs jiems pasakyti. „Šoko už borto ir nuskendo“, – paaiškinau. Barkasjanas sukrėstas net apsiverkė. Nebaigtas gluminantis paveikslas staiga virto vieninteliu savižudžio laiškeliu. Jeigu vargšas Netas nebegalėjo pakelti savo kaip menininko gyvenimo, jis bent pasirūpino, kad jo galas turėtų gilią simbolinę prasmę – ir sulauktų deramo dėmesio.

Aišku, labai liūdna istorija, bet jį slėgė baisi neviltis. Tik ne man sakyti, kad jam reikėjo suimti save į rankas, sukaupti visas jėgas ir nepasiduoti nevilčiai. Barkasjanas patvirtino, kad Netas sunaikino viską, tikriausiai ir tuos du mano paveikslus. Ačiū Dievui, man liko bent jau du „Tilto“ piešiniai. Džanetė kuria visokias sąmokslo teorijas, bet, manau, aiškinimas paprastas: vargšeliui visiškai pasimaišė protas. Beje, kalbant apie sąmokslo teorijas. Pamačiau Janą Karlą pietaujantį su Marijumi Lypingu. Du meno pirkliai pietauja kartu – kas čia keista? Tačiau kodėl man kyla nuojauta, kad iš tos kolekcininko X apgaulės kyšo Marijaus Lypingo ausys? Paskambinau Janui Karlui ir pasakiau, kad sandoris manęs nedomina – Pikaso neparduosiu. Jis iškart prarado savitvardą, kuria taip garsėja. Girdi, aš kvailys – aš jau įsivėlęs ir trauktis nebegaliu, jiems reikia tos drobės. Priminiau jam sakęs, kad dar pagalvosiu. Tai štai: aš pagalvojau ir nusprendžiau, kad sandoris manęs nedomina. Tipiškas anglo poelgis, – nusišaipė jis. Atkirtau, kad laikau tai komplimentu. *Perfide Albion* gyvuoja toliau. Nusiunčiau Benui telegramą: ATOSTOGOS ŠVEICARIJOJE ATŠAUKIAMOS.

PIRMADIENIS, SAUSIO 18 D.

Paskambinau Džeriui Šubertui [Lypingo galerijos juristui] pasitikslinti dėl to Jano Karlo reikalo – ar jis tikrai negali pretenduoti į Pikaso paveikslą. „Jokios sutarties, jokio raštiško pasižadėjimo parduoti nėra, – atsakė Džeris, – taigi jis nieko negali tau padaryti. Tai buvo tik kalbos. Maža kas ką kalba".

Gavau Lajonelio laišką. Rašo galbūt atvyksiąs į Niujorką – jei taip, ar galės kelias naktis permiegoti pas mane? Pirma mano reakcija – žinoma, ne. Bet jis juk tavo sūnus, tu mulki, tu nevisproti. Kodėl tave taip trikdo, kad jis pas tave pagyvens? Nes jis man svetimas. Bet gal viskas bus gerai – judu sutarsite, ir gal net jis tau patiks. Galbūt... Kai pagalvoji, muzikos verslo jis galėjo imtis tik dėl Mauntstiuartų genų.

[1960 metų vasarą du jauni nepriklausomi kino prodiuseriai, Marsijus ir Martinas Kantheileriai, pareiškė pageidaują įsigyti teises ekranizuoti LMS apysaką „Vila prie ežero" savo studijoje „MCMC Pictures". LMS gavo lėktuvo bilietą į Los Andželą – ten jie susitiksią ir aptarsią galimybę, kad jis rašys scenarijų. Taip jau sutapo, kad tuo metu Piteris Skabijus Los Andžele derėjosi dėl teisių ekranizuoti jo naujausią romaną „Jau per vėlu" (futuristinę alegoriją apie branduolinio karo grėsmę planetai).]

SEKMADIENIS, LIEPOS 24 D.

Los Andželas, „Bel Air" viešbutis. Keistas pojūtis, kad atsidūriau kažkokiame sapne. Šis viešbutis – miniatiūrinis rojaus kampelis žemėje. Kad gyvenimas eina, pajuntu tik perėjęs per lieptelį, vedantį į mašinų aikštelę; kai grįžtu, laikas vėl sustoja.

Visiška ramybė, žemi pastatai glaudžiasi vešlių, tankiai užsodintų sodų ūksmėje. Telkšo baseinas žydru vandeniu.

Vakar pasikviečiau čia pietų Piterį. Mačiau, kad akies nerėžianti viešbučio prabanga jį mažumą sutrikdė. Kas apmoka sąskaitą? – paklausė jis. „Paramount“? „Warner Bros.“? „MCMC“, – atsakiau. – O kur tu apsistojai?“ „Vilšyro Beverlyje“, – išgirdau. Labai prašmatnus! – atsakiau, ir jis nurimo, jam vėl grįžo saugumo ir pasitenkinimo savimi pojūtis. Piterį taip lengva valdyti – ko gero, tai viena priežasčių, kodėl jis man taip patinka. Per daugelį metų jis išsiugdė neįtikėtiną ego, tiesiog gniaužiantį kvapą pasitikėjimą savimi – šiame mieste jo niekas nepranoktų. Kai pagalvoju, koks drovus berniūkštis jis buvo mokyklos laikais...

Įdomiausia naujiena: Glorija jį paliko dėl italų aristokrato, kažkokio grafo. Piteris nori kuo greičiau su ja skirtis. Su Katalikų bažnyčia nebus bėdų? – paklausiau. „Nustojau tikėti Dievą Alžyre“, – atsakė jis rimtu, išvargusio nuo mūšių vyro veidu. Jis gerai atrodo – geriau už mane: įdegęs, liesas, tik plaukai įtartinai tamsūs. Nė vieno žilo plaukelio – labai retas atvejis. Aš jau gerokai žilstelėjęs, o kakta vis labiau plinka.

PIRMADIENIS, LIEPOS 25 D.

Susitikau su Marsijum ir Martinu jų kontoroje Brentvude. Marsijui trisdešimt penkeri, Martinas trejais metais jaunesnis. Abu geraširdžiai, truputį aptukę, Martinas pliktelėjęs, Marsijus su garbanotais sentimentalių dainelių atlikėjo gaurais. Jis sumokėjo man 5000 dolerių už teises į „Vilą“ vieniems metams su galimybe pratęsti antriems.

MARSIJUS: Na, Loganai, kaip praleidai savaitgalį?
AŠ: Pietavau su senu draugu, Piteriu Skabijum.

MARSIJUS: Puikus rašytojas.
MARTINAS: Pritariu.
AŠ: Dar buvau parodoj – meno galerijoj.
MARTINAS: Mums labai patinka menas. Kokio dailininko paroda?
AŠ: Dibenkorno.
MARSIJUS: Rodos, turim jo paveikslą.
MARTINAS: Tiesą sakant, turim du, Marsijau.

Štai kas glumina Holivude: jau manai be reikalo atėjęs į susitikimą su dviem geraširdžiais avigalviais, bet galop pusę valandos kalbiesi su jais apie Ričardą Dibenkorną. Jie sako norį, kad rašyčiau scenarijų, bet nenori mokėti, kol bus baigtas ir jie perskaitys. O kas, jeigu jums nepatiks? – klausiu. Juk nemokėsite už scenarijų, kuris jums nepatinka? Apie tai negali būti nė kalbos, – patikina mane Marsijus. Mes žinom, kad mums labai patiks viskas, ką tu parašysi, – priduria Martinas.

Vėliau paskambinau Volesui į Londoną ir paprašiau patarimo. Su niekuo nesutik, – sako jis, – liepk visus siūlymus pateikti man. Jaučiu, jis pyktelėjo, kad tik dabar su juo tariuosi. Rupūs miltai – aš juk tavo agentas, Loganai, – sako jis, – tai mano pareiga!

ŠEŠTADIENIS, LIEPOS 30 D.

„Pan American“ lėktuvu skrendu atgal į Niujorką. Vakar vakare nuvažiavau į Santa Moniką ir vaikščiojau vandenyno pakrante. Išgėriau porą taurelių bare šalia prieplaukos temstant, kai dangus su jūra ėmė panėšėti į Rotko spalvų lauką. Spėjau šiek tiek įdegti, jaučiausi gerai, atsipalaidavęs, mėgavausi malonia šiluma, sklindančia po kūną nuo svaigalų, ir staiga ėmiau vaizduotis atsikėlęs gyventi čia ir įsteigęs „Leeping Fils“ Vakarų

filialą... Kai imi senti, ir gyvenimas tampa tvarkingesnis, vis labiau pradeda traukti patogaus, saikingo, nerūpestingo vadinamojo gero gyvenimo vizija. Gal susipažinčiau su kokia malonia kaliforniete – rodos, gražių moterų čia daugiau, negu reikia. Bet ilgiau pamąstęs suvokiau, kad tai tik fantazija, ir tokia liks: po mėnesio ar dviejų aš išprotėčiau – kaip ir Somersete ar Toskanos fermoje. Iš prigimties esu miestietis, o Los Andželas nors ir yra miestas, jo papročiai kažkodėl nemiestietiški. Gal dėl orų čia susidaro priemiesčio ar provincijos pojūtis. Miestams reikia orų kraštutinumų, kad trokštum nuo jų pabėgti. Manau, kad galėčiau gyventi Čikagoje – kelionės ten man labai patikdavo. Be to, tikras miestas turi būti žiaurus ir grasus – kad gyventojai jaustųsi pažeidžiami – o apie Los Andželą nė to nepasakysi, bent jau toks įspūdis man susidarė per šią trumpą viešnagę. Čia jaučiuosi velnioniškai patogiai ir saugiai. Čia nepatiri to, ką jauti tikrame mieste. Los Andželo prigimtis prasiskverbia pro durų apačią ir langus – nė akimirkos negali jos atsikratyti. Be to, tikras miestietis ar miestietė visuomet smalsūs – jiems rūpi gyvenimas aplink. Čia taip nėra: jei gyveni „Bel Air“ viešbutyje, neklausinėji savęs, kas vyksta Pasifik Paliseidso rajone – o gal aš kažko nepastebėjau?

Išsprendėme scenarijaus klausimą: 10 000 dolerių gausiu avanso, antra tiek, jeigu jį priims. Volesas gerai padirbėjo, ir aš pagalvojau: kodėl daugiau jo neišnaudoju? Kai mudu kalbėjomės telefonu, papasakojau jam apie „Okteto“ sumanymą ir pasiteiravau, ar negalėtume gauti avanso iš „Spraimonto ir Dru“. Jis atsakė, kad leidyklos nebėra – bendrovę nupirko kita. O Roderikas? Jis perėjo į Maiklo Kazino leidyklą, tik ten uždirba gerokai mažiau. Volesas pasiūlė man užrašyti knygos siužetą – jis pažiūrėsiąs, ar gali kuo padėti, bet pridūrė: „Bus nelengva, Loganai. Turiu tave įspėti: padėtis pasikeitė, tavo pavardė mažai kam girdėta“. Tiesa. Tikra tiesa...

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 15 D.

Lajonelis vieši čia keturias pastarąsias dienas. Ilgi netvarkingi jo plaukai užkritę ant ausų, reta, kuokštuota barzdelė. Galėjome kaktomuša susidurti gatvėje, ir nebūčiau pažinęs savo sūnaus. Jis vis dar nekalbus, drovus, tad bute nuo jo pasirodymo tvyro santūri ir itin mandagi nuotaika. „Jūs pirmas įsiberkite druskos". „Labai prašau paragauti". Matyt, Lajonelis pažįsta nemažai žmonių šiame mieste – per savo ryšius muzikos versle. Paklausiau jo apie darbą, jis paaiškino, bet aš mažai ką supratau. Pirmoji jo grupė „Žaliosios rankovės" pakeitė pavadinimą į „Fabulairs" ir išleido sėkmingą plokštelę – pasak Lajonelio, nedaug trūko iki dvidešimtuko. Lajonelį pakvietė į Ameriką nedidelė įrašų bendrovė – gal jam pavyks panašiai padėti vietos grupei. Jis sako esąs labai susijaudinęs, girdi, šiuolaikinės muzikos kaip ir meno gerbėjui reikia gyventi Amerikoje. Anglija užversta blankiomis Amerikos įrašų žvaigždžių mėgdžiotojų plokštelėmis. Linksiu galva, dėdamasis susidomėjęs. Lajonelis davė man paklausyti populiariausią „Fabulairs" dainą. Gana maloni melodija, smagus, lengvai įsimenamas priedainis. Tačiau ši muzika manęs beveik neveikia. Arba pasakysiu kitaip: man patinka jos klausytis tiek pat, kiek dūdų orkestro. *Ganz ordinär.* Gerai, kad artimiau jį pažinau, bet bus malonu vėl gyventi vienam. Kitą savaitę jis kraustosi į butą Vest Vilidže.

Kelis kartus ėjome į miestą valgyti. Tikriausiai mes atrodėme keista pora, kai vaikštinėjome po Yst Saidą. Pasak jo, Lotė gyvena gerai, bet įtariu, kad Lajonelis retai ją mato. Dviem dukroms, jos sugyventoms su Legetu – kuo jos vardu? – klojasi puikiai. Viena tuoj baigs internatinę mokyklą, kita dirba madų žurnale sekretore ar panašiai. Taigi gyvenimas nestovi vietoje.

Mudu sėdime restorane ir bandome apie šį bei tą šnekučiuotis. Būtent bandome: kažin ar kada nors taip gerai vienas kitą

pažinsime, kad tam nereikės dėti pastangų, ir mūsų pašnekesys bus instinktyvus ir laisvas. Bet, klausiu savęs, kodėl taip turėtų būti? Su savo tėvais niekad nesijutau taip laisvai – nei aš, nei jie to nė nesitikėjome. Dėl mano skyrybų su Lote Lajonelis beveik visiškai man svetimas. Bemaž neįtikėtina, kad jis mano sūnus, mano sąjungos su Lote vaisius. Su Geile mane sieja kur kas glaudesnis ryšys. Atvirai pasakius, džiaugsiuos, kai jis išsikraustys iš mano buto – džiaugsiuos, bet, aišku, jausiu kaltę.

Gavau pranešimą iš Marsijaus ir Martino – jie gerokai vargsta su pirmąja mano scenarijaus redakcija. Neabejoju, kad vargsta – tik ne tiek kiek aš. Nedėkingas nuobodus darbas. Jaučiu, kad holivudiškasis mano gyvenimo laikotarpis ką tik baigėsi.

1961

SEKMADIENIS, SAUSIO 1 D.

Naujuosius sutikau pas Džanetę ir Kolokovskį. Didžiulis, triukšmingas, slegiantis vakarėlis, per kurį buvo nesaikingai geriama. Prieš eidamas į jį užsukau į Lajonelio butą Džein gatvėje išlenkti taurelės. Jis mano radęs savo naująją grupę – trio „Cikados“, grojančią liaudies muziką. Nori pervadinti ją „Mirusiomis sielomis“. Ką – klausiu – pagal Gogolio romaną? Kokį romaną? Garsųjį Gogolio romaną, vieną iškiliausių per visą literatūros istoriją. Nori pasakyti, kad jau buvo romanas, pavadintas „Mirusiomis sielomis“? ŠŪDAS! Jis keikėsi ir putojo, o aš negalėjau atsidžiaugti: dar nebuvau jo matęs tokio įsijautusio. Žiūrėk į tai kaip į pranašumą, – patariau. – Jeigu tu negirdėjai apie tokią knygą,

vadinasi, nedaug kitų žmonių apie ją girdėjo, o tiems, kurie ją skaitė, pavadinimas padarys įspūdį. Manau, tai puikus pavadinimas popmuzikos grupei, – pridūriau. Mano žodžiai pataisė jam nuotaiką, jis plačiai nusišypsojo, ir akimirką išvydau jame save, ne Lotę ir Edžfildus. Man pakirto kelius, užliejo emocijų banga: palengvėjimas sumišo su siaubingos kaltės jausmu, siaubu ir, sakyčiau, atavistinėmis kažko panašaus į meilę užuomazgomis. Tada įėjo vienas iš grupės narių – nesišukavęs jaunuolis su megztiniu ir velveto kelnėmis – ir nuotaika akimirksniu pakito. Lajonelis sugrojo man kelis „Mirusių sielų" įrašus, ir aš leidau tinkamus pritarimo garsus. Jis nori įsukti mane į savo pasaulį, dalytis juo su manim, ir aš privalau kiek įmanydamas pasiduoti. Tai mažiausia, ką galiu padaryti jo labui.

Per vakarėlį rimtai susiginčijau su Franku [O'Hara]. Turiu pasakyti, kad pastaruoju metu jis neįtikėtinai linkęs ginčytis, labai aistringai ir piktai, tad kai kurie žmonės jo net bijo. Aišku, šį vaidą, kaip ir visus mūsų ginčus, kurstė svaigalai. Pasakiau, kad kaskart susidomėjęs nauju menininku noriu matyti jo ankstyviausius darbus, net visai nebrandžius. Kodėl? – įtariai paklausė Frankas. Todėl, kad anksti pasireiškiantis talentas paprastai rodo jį nepranyksiant ir vėliau. Jeigu ankstyvuose darbuose nejusti talento, mano nuomone, sunku teigti, kad vėlesniuose jis atsiskleis. Nemalk šūdo, – atšovė Frankas, – tu labai kategoriškas. Pažiūrėk į de Koningą, – aiškinau aš jam toliau, – jo ankstyvieji darbai iš tiesų įspūdingi. Pažiūrėk, ką Pikasas sukūrė meno mokykloje – stulbinantys paveikslai. Net Franco Klaino ankstyvieji darbai neblogi – štai kodėl ir paskesnieji neprasti. O pažiūrėk į Barnetą Niumeną – beviltiškas. Arba į Poloką – jis nesugebėjo nupiešti kartono dėžės. Tai juk paaiškina, kas nutiko vėliau, tau taip neatrodo? Eik šikt, – užkriokė ant manęs Frankas. Dabar, kai Džeksonas negyvas, tokie šūdžiai kaip tu bandote jį pavaizduoti tokį menkystą, kokie patys esate. Nesąmonė, – atkirtau, –

tą patį teigdavau, kai Džeksonas buvo gyvas ir sveikas. Polokas – sekvoja, – atrėžė Frankas, – o jūs – tik krūmokšniai ir sodinukai. Jis mostelėjo ranka į penketą ar šešetą apstulbusių menininkų, kurie mus apspito norėdami pasiklausyti kivirčo.

Vakarėlyje susipažinau su gražia moterim – Nense? Džeine? – ir laikrodžiui mušant vidurnaktį mes labai aistringai pasibučiavome. Perspektyva džiugino. Ji užrašė man savo vardą ir telefono numerį, bet aš tą popieriuką pamečiau. Gal Džanetė ją atseks. Per daug išgėriau, tad galva plyšta, visą kūną purto nervinis drebulys. Pasiryžtu šįmet mažiau vartoti svaigalų ir raminamųjų.

PIRMADIENIS, VASARIO 27 D.

Mano gimtadienis. Jau 55-as. Atvirukas nuo Lajonelio, kitas nuo Geilės. „Su gimtadieniu, brangusis Loganai, ir nesakyk mamai, kad gavai šį sveikinimą“. Per pusryčius gimtadienio proga išgėriau degtinės su apelsinų sultimis, paskui jau galerijoje porą taurelių džino. Bemelmanso restorane per pietus – du kokteiliai: džinas, saldus vermutas ir karti trauktinė. Į pavakarę darbuotojams atkimšau butelį šampano. Apėmė vangumas, tad išgėriau porą tablečių deksedrino. Prieš eidamas į pasimatymą su Naome [moterimi iš vakarėlio] įkaliau du vermuto ir džino kokteilius. „Di Santo“ restorane gėrėme vyną ir grapą. Naomei suskaudo galvą, tad išleidau ją iš taksi prie jos buto, bet nepasilikau. Taigi sėdžiu, įsipylęs didelį stiklą škotiško viskio su gazuotu vandeniu, paleidęs per patefoną Pulenką. Netrukus išgersiu porą nembutalio, kad greičiau iškeliaučiau į sapnų karalystę. Su gimtadieniu, Loganai!

PIRMADIENIS, LIEPOS 3 D.

Hemingvėjaus mirtis* sukrėtė iki sielos gelmių. Jos žvėriškumas sukrečia, išblaivo, stingdo kraują. Hermanas [Keleris] sako, kad jis ištaškė savo smegeninę tiesiogine šių žodžių prasme. Abiem medžioklinio šautuvo vamzdžiais. Po visą kambarį išdrabstyti aiškiai matomi smegenų ir kaulų likučiai bei kraujas. Gal čia kokia simbolika? Kadangi visos bėdos kyla iš smegenų – reikia jas paversti į nieką. Prisimenu jį Madride 1937-aisiais: koks energingas ir aistringas, kaip geraširdiškai vežiodamas savo automobiliu padėjo man surasti tuos Miro paveikslus! Po „Kam skambina varpai" jo romanų negalėjau skaityti – niekam tikę, jis nusirašė – bet jo apsakymai nuostabūs ir be galo įkvepiantys. Gal tai buvo vienintelis jo karjeros momentas, kai jį iš tiesų palaimino įkvėpimas? O paskui – nieko. Amerikos literatūros Džeksonas Polokas. Hermanas, pažįstantis kažką artimą Hemingvėjaus šeimai, sako, prieš mirtį jis buvo virtęs pilku paliegusiu žmogaus šešėliu. Šoko terapijos auka. Po paraliais: aš pats buvau tuose požemiuose ir žinau, kokių kančių ten gali patirti. Ačiū Dievui, išvengiau gydymo elektros šoku. Aišku, Hemingvėjus irgi buvo chroniškas girtuoklis – vienas iš tų, kurie laka kiaurą dieną – ne iki žemės graibymo, bet ir neprablaivėdami. Žiūrėk, kas iš to išėjo! Šešiasdešimt vienų – vos šešeriais vyresnis už mane. Jaučiuosi nesaugus, įsitempęs. Paskambinau Hermanui, ir sutarėme susitikti. Keistoka, bet noriu šią akimirką būti su kitu rašytoju – plunksnos broliu – kol galutinai suvoksiu, kas įvyko.

[Čia Niujorko dienoraštis nutrūksta. Hemingvėjaus mirties paveiktas LMS rimtai bandė gerti mažiau svaigalų ir amfetaminų. Kadangi visuomet prastai miegodavo, ir toliau vartojo

* Hemingvėjus nusižudė liepos 2 d.

migdomuosius. Nustojo gerti stiprius svaigalus ir tenkinosi „ne daugiau kaip buteliu vyno per dieną". 1961 metų vasarą mėnesį atostogavo Europoje. Didžiąją dalį laiko praleido su Glorija Skabij, dabar grafiene di Kordato, ir jos senyvu vyru Čezare jų ištaiginguose namuose netoli Sienos „La Fucina" [kalvė], kuriuos Glorija vadindavo tik „La Fuckina". Jie tapo Loganui bemaž antraisiais namais: čia jis sutiko kitas Kalėdas ir Naujuosius, o paskui grįžo 1963-iųjų vasarą ir išbuvo dar tris savaites.*

1962 metais Alana išsituokė su LMS ir ištekėjo už Deivido Petermano. Geilė retkarčiais atsiųsdavo LMS atviruką ir, kai tik galėdavo, su juo susitikdavo. Tačiau Alanos advokatas pareiškė, esą viena iš skyrybų sąlygų – kad LMS nepalaikys jokių ryšių nė su viena iš mergaičių. LMS visuomet ją laikė nepagrįstai žiauria ir piktanoriška.

Galerija ir toliau ramiai, užtikrintai klestėjo. LMS sukaupė didelę, kruopščiai atrinktą Amerikos tapytojų modernistų kolekciją, daugiausia Klaino, Elčės, Rotko, Čardosjano, Baziotso ir Madervelio. Marta Hoiber toliau čia eksponavo savo darbus, o Todas Hoiberis perkėlė savo drobes iš de Nadžio galerijos į „Leeping Fils" 1962-ųjų spalį.

Šiuo laikotarpiu LMS taip pat ėmė rašyti daugiau straipsnių laikraščiams ir žurnalams – galimas daiktas, todėl, kad ėmė gyventi palyginti blaiviau. Britanijos spauda dažnai prašydavo jo komentuoti amerikiečių parodas, rengiamas Europoje. Jis visuomet kratėsi Amerikos meno propaguotojo reputacijos ir teigė, kad jam visuomet buvę prie širdies modernistai klasikai ir ekscentriški europietiškos tradicijos individualistai. Vis dėlto jis paskelbė rimtų straipsnių apie Larį Riversą, Adolfą Gotlybą, Talbotą Strandą ir Heleną Frankenthaler

* „Fuck" angliškai – dulkintis.

tokiuose leidiniuose kaip „Observer“, „Encounter“ ir spalvotame „Sunday Times“ priede. Volesas Daglasas parūpino jam kartą per mėnesį leidžiamą skiltį „Užrašai iš Niujorko“ politiniame kultūriniame savaitraštyje „New Rambler“. Dienoraštis po pertraukos tęsiamas 1963 metų pavasarį.]

1963

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 19 D.

Vakarėlis: pradedamas leisti „revolveris“. Iš visa ko sprendžiant, sumanymą finansuoja Ana Ginzberg. Udas [Fojerbachas] vėl imasi redaktoriaus darbo, tik man keista, kad žurnalo apie avangardistinį meną pavadinimui pasirinktas žodis iš garsiosios Geringo frazės*. Tačiau, kai geriau pagalvoji, visai sąmojinga. Susirinko seni ištikimi draugužiai – nors man rodos, visi atrodome senstelėję ir viskuo persisotinę. Frankas – išraudęs, išpurtusiais žandais (prižadėjome Anai nesiginčyti), Džanetė su Kolokovskiu (ką šis žmogus veikia?). Dar aštriau pajunti, ko netekome: Poloko, Teito, Klaino. Šis sunkus gyvenimas Niujorke pasiima duoklę. Kadangi pasižadėjau nesivaidyti su Franku, susikivirčijau su Hermanu dėl tariamo ponios ŽK [Žaklinos Kenedi] grožio. Pasakiau, kad net lakiausios vaizduotės žmogus neapibūdintų jos kaip gražuolės: taip, ji simpatiška moteris; liesa – sutinku; gerai rengiasi – neabejotinai – bet tikrai ne graži. Hermanas, buvęs su ja viename kambaryje, pareiškė, esą šalia jos pasi-

* „Išgirdęs žodį „kultūra“, griebiuosi revolverio“.

junti tarsi traukiamas kažkokių jėgų lauko – nebesivaldai, esi priblokštas. Esi kvaištelėjęs jos gerbėjas, ir tiek, – atsakiau. Tau kelia pagarbią baimę jos padėtis – pirmoji šalies dama ir panašiai. Tu vadovaujiesi ne logika, o jausmais. Paskui susiginčijau su Didi Blein dėl Vorholo – jinai laiko jį Antikristu. Vorholas bent jau moka piešti, – atšoviau. – Jis gali tapyti taip, kad visiems įtiktų, bet nusprendė to nedaryti – tai visai kitokia strategija. Naomė mus perskyrė – nusprendė, kad elgiuosi labai provokuojamai.

Ana vėliau prirėmė mane prie sienos ir privertė pažadėti, kad ką nors parašysiu leidiniui. Atsakiau esąs per senas tokiam hipiškam žurnalui kaip „revolveris“. Ji atsakė: „Gerai. Aš prižadu, kad tavo amžius straipsnio gale nebus nurodytas“. Ana man patinka – nepaleidžia cigaretės iš burnos, liesa kaip skiedra, balsas žemesnis už mano. Reikia pripažinti, kad ji taško už naftos produktus susikrautus milijonus naudingai. Ana pakvietė mane lydėti ją į priėmimą Prancūzijos pasiuntinybėje. Negalėjau atsisakyti.

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 8 D.

Nepaprastai susijaudinęs užsuka Lajonelis: „Mirusios sielos“ pateko į kažkokio sąrašo 68-ą vietą. Jo barzda vis tokia pat reta, užtat plaukai dabar siekia apykaklę. Sako turįs merginą, tikrą amerikietę Mondę.

Jam išėjus, įsispraudžiu į smokingą (tikrai storėju) ir nusigaunu iki Anos buto Penktajame prospekte. Iš ten limuzinu nuvažiuojame kelis šimtus metrų iki pasiuntinybės. Ambasadorius pasitinka Aną kaip seną draugę. Aš sukiojuosi tarp kitų aštuoniasdešimties pusamžių garbingas pareigas einančių žmonių, siurbčiojančių šampaną akinamoje šešių sietynų šviesoje. Toks ryškus apšvietimas prancūzams, sakyčiau, labai būdingas. Ne-

gailestinga lempų šviesa – visai kaip jų aludėse. Persimetu keliais žodžiais su kažkokiu prakaito išmuštu atašė, kuris nesuprantamai nervinasi ir pro petį vis dairosi į duris. *„Ah, les voilà“*, – pagarbiai sako jis. Atsisuku ir pamatau įeinančius Vindzoro hercogą su hercogiene.

Ką juntu? Praėjo beveik dvidešimt metų, kai iš taip arti juos mačiau. Hercogas atrodo pasenęs, susitraukęs, silpnutėlis. Rodos, jam per septyniasdešimt* . Toje ryškioje šviesoje hercogienė panaši į dažytą statulėlę – išpjaustytu iš kreidos veidu, vietoj burnos – grėsmingas skaisčiai raudonų lūpų dažų rėžis. Nė vienas neatrodo itin maloningas ar patenkintas čia atsidūręs, bet, manau, jie negalėjo atmesti oficialaus prancūzų kvietimo – juk ta šalis atleido juos nuo pajamų mokesčių (mano galva, siaubingai gėdingas dalykas).

Einu ratu ir bandau rasti geresnę padėtį juos stebėti. Hercogas rūko, paprašo viskio su gazuotu vandeniu. Hercogienės kojos tokios plonytės, kad nuo šalčio, rodos, gali triokštelėti perpus. Ji vaikštinėja aplink sveikindamasi (atrodo, nemažai čia esančiųjų pažįsta), hercogas nelaimingas seka iš paskos, rūkydamas cigaretę, linksėdamas ir šypsodamas kiekvienam, už ko užkliūva jo žvilgsnis. Tačiau jo akys liūdnos ir traiškanotos, o šypsena – dirbtinė. Jiems prisiartinus suakmenėju.

Pirmoji mane pamato hercogienė, ir į žaizdą panaši jos burna nebaigusi šypsotis sustingsta. Aš nekrusteliu – žiūriu į ją, ir tiek. Visas tas nuo 1943 metų susikaupęs priešiškumas lyg elektros krūvis traška per kambarį, galingas kaip visada. Ji atsigręžia į hercogą ir kažką jam šnabžteli. Kai jis mane pamato, pirmą jo veido išraišką tegalima apibūdinti kaip išgąstingą, bet paskui ji virsta pykčio ir pasipiktinimo grimasa. Juodu atsuka man nugarą ir kalbasi su ambasadoriumi.

* Iš tikrųjų šešiasdešimt devyneri.

Netrukus prie manęs prieina atašė, su kuriuo neseniai šnekėjausi, ir paprašo išeiti iš priėmimo. Dėl Dievo meilės – kodėl? – klausiu. *Son Altesse* to reikalauja, – pareiškia jis, – antraip išeis jis su hercogiene. Prašom pranešti poniai Ginzberg, kad lauksiu jos lauke, – atsakau.

Pusę valandos rūkydamas vaikštinėju pirmyn atgal po Penktąjį prospektą. Dar kartą einu pro pasiuntinybės duris tada, kai jose pasirodo hercogas su hercogiene. Jų laukia pulkas fotografų ir gera dešimtis žioplių – šie ima ploti, kai pora pasuka prie automobilio. Matau, kad kai kurios moterys net padaro reveransą.

Nesusilaikau ir surinku: „KAS NUŽUDĖ SERĄ HARĮ OUKSĄ?“ Siaubo ir panikos apimti jųdviejų veidai man pakankamas atpildas už viską, ką jie man pridarė per visą tą laiką. Dabar tegul daro man blogiausia. Jie įsiropščia į limuziną ir pranyksta. Vos nesusimušu su kūningu rojalistu, išvadinusiu mane padugne ir Amerikos gėda. Kiti įvykio liudininkai negarsiai man pritaria. Kai pasakau esąs anglas, žiopliai visai suglumsta. „Išdavikas“, – ne itin piktai tarsteli vienas jiems nusisukant. „Tas žmogus kliudė vykdyti teisingumą“, – aiškinu abejingoms jų nugaroms.

Ana Ginzberg leipsta iš juoko, kai papasakoju, kas nutiko. Na ir keistas tavo gyvenimas, Loganai, – sako ji.

KETVIRTADIENIS, LIEPOS 11 D.

„La Fucina“. Puiki diena šiuose namuose. Mes tik trise – nors šįmet Čezarę retai matome. Jis labai susenęs ir nė už ką nelaužo įpročių. Visą dieną savo kambaryje jis rašo memuarus, o prie mūsų prisideda tik išgerti ir per vakarienę. Namas klaidus, ištaigingas, su gerai išdėstytomis stiklinėmis terasomis, pastatytas lėkšto slėnio apačioje tam tyčia pasodintoje alyvmedžių ir citru-

sinių medžių giraitėje. Jo priekinis fasadas nukreiptas į vakarus, užpakalinis – į Sienos miestą. Turiu kambarį nedideliame atskirame svečių priestate. Pusryčių einu per kiemą ir visada pasirodau pirmas. Išgirdusi, kad Čezarės tarnas, visų galų meistras Enzas, mane aptarnauja, Glorija nulipa žemyn. Ji mūvi džinsais, plaukus prie pakaušio susirišusi skarele, vyriškus marškinius sumezgusi ties juosmeniu. Dabar ji apkūnesnė, bet net antsvorio kilogramus nešioja vis taip pat nerūpestingai ir stilingai. „Aš jau kadaise atsikėliau, brangusis", – sako ji, ir aš apsimetu ja patikėjęs. Jinai rūko cigaretę ir žiūri, kaip valgau – visuomet be lukšto virtus kiaušinius su skrebučiais. Enzas nieko panašiau į angliškus pusryčius negali paruošti.

Pietauti šiandien nuvažiavome į Sieną ir sėdėdami kavinėje *Campo* aikštėje gėrėme „Frascati". Keista, bet turistai manęs neerzina – aikštė tokia didelė, kad jie netrukdo gėrėtis jos grožybėmis. Kai Glorija nuėjo atsiimti taisomo patefono, pavaikščiojau aplink, užsukau į katedrą. Suvalgę po porciją makaronų ir mišrainės grįžome į „La Fucina". Glorija išvedė pasivaikščioti šunis – jie turi keturis, o aš gulėjau hamake, skaičiau ir snaudžiau. *Très détendu.*

Glorija vis dar labai seksuali, bent jau mano, senio, akimis žiūrint. Aną vakarą ji nulipo apsivilkusi medvilninį nertinį, ir iš to, kaip jos krūtys siūbuoja į šalis ir aukštyn žemyn, supratau, kad ji be liemenėlės. Po vakarienės, kai Čezarė nuėjo miegoti, o ji stovėdama prie patefono vartė plokšteles, priėjau iš užpakalio, apkabinau per juosmenį ir ėmiau glaustytis prie kaklo. „Mmmm kaip gera", – tarė ji. Tada mano delnai nusliuogė aukštyn, iki jos krūtų. „Ne, ne, ne, – išgirdau. – Išdykėlis Loganas!" „Net dėl senų gerų laikų negalima?" – paklausiau. Ji padėjo plokšteles ir pabučiavo tiesiai į lūpas. „Net dėl jų".

Bėda ta, kad mudviem esant prie baseino vieniems, ji nusisega maudymosi kostiumėlio liemenėlę, kol deginasi. Dirsčioju į ją

apsimesdamas skaitąs knygą – saldi kančia. Gal todėl man ėmė čia taip patikti – atmosfera visuomet pikantiškai primena, jog kadaise mudu su Glorija buvome meilužiais. Manau, jai smagu žinoti, kad sėdžiu šalia ir kamuojuosi negalėdamas jos pasiekti. Ji sužinojo naujieną apie Piterį. Kilus krizei dėl rusų raketų Kuboje, „Jau per vėlu" visame pasaulyje atsidūrė perkamiausių knygų sąrašų viršuje. „Jam velniškai patinka, kai kritikai giria jį už gebėjimą nuspėti ateitį, – tarė Glorija. – Jis du kartus lankėsi Vietname".

Šiandien Čezarė vakarieniavo su mumis. Su sportinio stiliaus švarku ir baltomis medvilninėmis kelnėmis jis puikiai atrodė. Jis juda labai lėtai, nelenkdamas galūnių, pasiramsčiuodamas lazdele. Glorija iš jo šaiposi: „Štai jis, senas kvailas grafas", ir jis netveria džiaugsmu.

Rašau tai savo svečių namelio terasoje. Naktiniai drugiai trankosi į lemputes, įstatytas šiurkščiose akmens sienose, ir driežiukai prisiryja iki soties. Čirpia svirpliai, tamsoje už geltono šviesos rato kurkia rupūžės. Atsinešiau didelį stiklą ledo kubelių ir viskio. Čia visada gerai miegu – migdomųjų nereikia.

ŠEŠTADIENIS, SPALIO 12 D.

Niujorkas. Pietavau su Lajoneliu ir Monde „La Buffa" bistro. Prie kito stalelio valgė Džekas Fainaras su Filipu Gastonu ir Semu M. Gudfortu, bet aš vengiau jo žvilgsnio. Fainarų šeimoje būsiu nepopuliarus, kai jis perskaitys mano straipsnį kito mėnesio „revolveryje". Naujieji jo darbai man šlykštūs. Visuomet stebina, kai visai neblogas dailininkas tyčia ima prastai tapyti – tik patiems geriausiems (Pikasas) tai neatsirūgsta. Na, o Fainaras tik atrodo iš paskutiniųjų besistengiantis būti madingas.

Kaip paaiškėjo, Mondė juodbruva, augalota mergina, saky-

čiau, italų ar Lotynų Amerikos kilmės. Oda alyvų spalvos, nosis žavingai kumpoka (gal žydaitė?), smakras atsikišęs. Kupeta tankių, garbanotų neplautų plaukų. Toks įspūdis, kad ji galėtų suvalgyti Lajonelį vietoj pusryčių. Anksčiau susitikinėdavo su Deivu, pagrindiniu „Mirusių sielų“ vokalistu, bet nukreipė savo dėmesį į Leo, vadybininką. Ši permaina įvyko taikingai. Negana to, visa grupė šiuo metu taupymo sumetimais gyvena Lajonelio bute. Jiems nepavyko pakartoti savo debiutinio singlo „Amerikos liūtas“ sėkmės (dainai tepavyko užimti 37 vietą populiariausiųjų sąrašuose). Lajonelis ir Mondė kažkaip įsigudrina visą vakarą nepaleisti vienas kito rankos. Klausiu Mondės jos pavardės, jinai atsako jos neturinti. Kokia ji buvo prieš tau jos atsisakant? – neatlyžtu. Na, gerai – Smit. O aš esu Loganas Braunas, – atsakau.

Palydžiu juos namo. Lajonelis pakviečia užeiti ir susipažinti su grupe. Bute – du grupės nariai, su vienu jau buvau matęsis, ir trys merginos, visos maždaug Mondės amžiaus. Šeši čiužiniai su spalvotomis antklodėmis – beveik visi baldai. Pirmą kartą per visą gyvenimą man ramu dėl Lajonelio, netgi apima palengvėjimas. Jis atitrūko nuo Lotės ir Edžfildų pasaulio, rado vietą, kur gali būti savimi. Eidamas gatvėmis ir bandydamas rasti taksi, jutau ir pavydą, įsivaizduodamas, kaip jie rengiasi miegoti. Nėra ko abejoti – jie dulkinasi, kada tik užsimano – atseit baisaus čia daikto. Staiga pasijuntu pasenęs.

1964

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 30 D.

Vienas iš retų slaptų pasimatymų su Geile. Bręstant* jos bruožai paaštrėjo, ir į ją žiūrėdamas aiškiau matau Alaną. Jos plaukai dabar ilgi – sakyčiau, kaip ir visų, bet malonus būdas nepakito. Dėl pasimatymų ji tariasi telefonu, nuleidusi balsą: „Susitiksim užkandinėje Medisono prospekto ir 79-osios sankryžoje. Galėsiu pabūti vieną valandą". Sėdime užkandinės gale (aš – nugara į duris), geriame kavą, o ji dar rūko cigaretę. Ji turi meninių gabumų ir nori lankyti meno mokyklą, bet Alana ir Petermanas nenori apie tai nė girdėti. „Labai gaila, kad judu su mama išsiskyrėte, – sako ji bemaž su suaugusio žmogaus kartėliu balse. – Tu gerokai įdomesnis patėvis. Net Arlina (Geilė perverčia akis) taip mano". Ji vardija mano pranašumus: anglas, dirbu meno pasaulyje, pažįstu visus madingus menininkus, esu parašęs romanų, sėdėjau kalėjime. Net aš pats imu galvoti, koks nuostabus vyras esu. Sakau galėsiąs jai padėti, jei tik to prireiks. Tada imu ją už rankos ir padarau nedidelį pareiškimą – kalbant gerklėje atsistoja gumulas. Girdi, daug metų mes buvome viena šeima. Aš stebėjau, kaip jūs, mergaitės, augate. Aš jus myliu, ir niekas to nepakeis. Tai, kad mudviem su jūsų mama nepavyko sutarti, neturi atsiliepti mano ir jūsų santykiams ir jausmams. Visados būsiu šalia tavęs, brangioji, kai tik tau reikės manęs – visuomet, amžinai. Matau, kad jos akys priplūsta ašarų, ir pa-

* 1964 metais Geilei buvo septyniolika.

keičiu temą. Kažkodėl klausiu, kur ji buvo, kai nušovė Džoną Kenedį. Mokykloje, – atsako jinai, – matematikos pamokoje. Atėjo direktorius ir pranešė naujieną. Visi pradėjo verkti, net berniukai. O kur tu buvai? Kalbėjau telefonu su Benu. Jis buvo Paryžiuje. Matyt, kalbėdamas matė televizorių, nes staiga tarė: „Dieve brangus – kažkas nušovė jūsų prezidentą!“ „Taip, taip – labai juokinga, Benai“, – atsakiau. Tada išgirdau galerijoje klykiant Helmą ir supratau, kad jis sako tiesą.

KETVIRTADIENIS, VASARIO 27 D.

Penkiasdešimt aštuoneri. O Viešpatie! Ko gero, nebesivarginsiu ir nebedarysiu tų metų vertinimų – pernelyg slegia.

Sveikata: nebloga. Daugiau dantų nebeiškrito. Deksedrino nevartoju jau daug mėnesių. Geriu saikingiau. Per pietus tenkinuosi vienu kokteiliu, bet vakare, matyt, vis dar geriu per daug. Rūkymas: pakelis per dieną, jei neinu į restoraną ar vakarėlį. Šioks toks antsvoris, atsikišęs pilvukas. Plaukai retėja, žyla. Vis dar galima pažinti senų laikų LMS – ne taip kaip Beną Lypingą. Dabar jis storas, visai plikas senis.

Sekso gyvenimas: patenkinamas. Dabartinė meilužė – Naomė Mičel [Moderniojo meno muziejaus kuratorė]. Garbingas, nieko neužgaunantis romanas. Gal kiek stinga įdomumo. Susitinkame kartą ar du per savaitę, kai leidžia mūsų grafikai.

Siela: truputį prislėgta. Kažkodėl daugiau nerimauju dėl savo ateities. Galėčiau gyventi čia, Niujorke, neribotą laiką, vadovaudamas „Leeping Fils“ galerijai, kol norėsiu ar pajėgsiu. Atlyginimas geras, butas patogus. Mano kaip žurnalisto kūryba gausi, įtaka didelė, ir tai man kelia pasitenkinimą. Bendrauju su įdomiais, rafinuotais žmonėmis. Kai tik užsinoriu, keliauju į Europą. Londone turiu butuką. Tai ko skundiesi? Manau... Kažko-

dėl niekada nemaniau, kad mano gyvenimas šitaip susiklostys. Kur dingo tie jaunatviški siekiai ir svajos? Kur tos nepaprastai svarbios, jaudinančios knygos, kurias ketinau parašyti?

Manau, mano karta buvo prakeikta karo, to „didžiojo nuotykio“ (tiems, kurie išgyveno nesužaloti), staiga įvykusio per mūsų gyvenimą, kai buvome pačiame jėgų žydėjime. Jis taip ilgai užsitęsė ir perskėlė mūsų gyvenimą perpus – į negrąžinamą „iki“ ir „po“. Kai pagalvoju apie save 1939-aisiais, o paskui kuo virtau 1946-aisiais, sugniuždytas savo šiurpios tragedijos... Kaip aš galėjau gyventi toliau, tarsi nieko nebūtų įvykę? Gal turint galvoje visas aplinkybes aš vis dėlto išsilaikiau visai neblogai. LMS spektaklis nenutrūko – o „Oktetui“ laiko dar yra.

[BIRŽELIS]

Lajonelis mirė. Štai – pajėgiau parašyti šiuos žodžius. Kvailas, beprasmiškas nelaimingas atsitikimas. Jis pats dėl to kaltas. O įvyko štai kas.

Vieną rytą 6.00 paskambino Mondė. Ji aimanavo, raudojo, klykė į ragelį: Leo bloga, jis nesikelia, nejuda. Liepiau jai iškviesti daktarą, šokau į taksi ir nulėkiau į miestą. Kai atvažiavau, gydytojas jau buvo bute. Jis man pasakė, kad Lajonelis negyvas. Jis užspringo vėmalais*.

Juodu su Monde susipyko, ir jinai išėjo klausytis grupės koncerto kažkokiame Bruklino klube. Lajonelis išgėrė spido, o jai išeinant svaiginosi toliau: virtuvėje voliojosi tuščias džino butelis ir kelios tuščios alaus skardinės. Girtutėlis jis be sąmonės nugriuvo ant vieno iš čiužinių, patiestų ant grindų, ir jo galva nepatogiai įsispraudė. Faktiškai nuo svaigalų ir amfetamino jį ištiko

* Lajonelis Legetas mirė 1964 m. gegužės 28 d.

koma. Kai kūnas ėmė maištauti, ir jis apsivėmė, buvo be sąmonės, o galvos negalėjo pakreipti – žodžiu, užspringo vėmalais. Plaučiai prisipildė skysčio, išstumto iš skrandžio, ir jis uždusо. Vargšas kvailas vaikinas. Vargšas liūdnas Lajonelis.

Paskambinau Lotei. Ji ėmė klykti, paskui pasakė įtemptu šaižiu balsu – ir aš jai niekados, niekados už tai nedovanosiu: „Ak, tu šunsnuki! Tu dėl to kaltas!“

Į laidotuves atėjo gal keturios dešimtys žmonių, beveik visi man nepažįstami. Graudu buvo žiūrėti į susirinkusį Lajonelio pasaulėlį. Lotė atsiuntė vainiką. Susiradau Mondę, ir mudu gerai išsiverkėme. Ji pasakė, kad šiandien jos gimtadienis – devynioliktas – dėl to jie ir susivaidijo. Ji norėjo važiuoti prie Tahou ežero švęsti, o jis – į Naująjį Orleaną. Ji sakė nebegalinti likti tame bute, ir atsakiau, kad gali pagyventi mano laisvame kambaryje. Nuo tada ji čia gyvena ir, man regis, tai padeda mums abiem. Ji visur nešiojasi Lajonelio „Vilą prie ežero“ („Jam labai patiko ši knyga, Loganai“) lyg kokį talismaną.

[LIEPA]

Šią vasarą nusprendžiau negrįžti į Londoną ir Italiją. Tyčia pasinėriau į darbą visa galva. Manau, protingai perku – keletą poparto paveikslų, bet daugiausia gerų antros kartos abstrakčiojo ekspresionizmo atstovų darbų. Mada keičiasi, ir mecenatai bei kolekcininkai vaikosi Vorholą, Dainą, Tacį, Oldenburgą ir kitus.

Mondė dirba Grinidž Vilidžo kavinėje, ir mes drauge išeiname į darbą. Ji turi savo raktus, tad išeina ir pareina kada nori. Turiu pasakyti, kad beveik visas naktis miega čia. Man patinka, kad ji pas mane gyvena – šilta, paprasta mergina. Mes žiūrime televizorių, užsisakome kinų maisto ar picą, kalbamės apie Leo. Ji supažindino mane su subtiliais marihuanos malonumais, tad

beveik nebegeriu barbitūratų ir migdomųjų. Džonas Fransis Bernas tam pritaria. Kai vakare išeinu vienas – į parodos atidarymą ar pobūvį – Mondė manęs laukia. Gaila, kad neišsaugojau Mistikos namo, bet mes visai laimingi ir tvankiame mieste. Mane dažnai kviečia praleisti savaitgalių, bet nemanau, kad galėčiau pasirodyti pas Hoiberius ar Aną Ginzberg su Monde už parankės. Taigi atsakau, kad neturiu laiko – rašau.

[RUGPJŪTIS]

Nemalonumai. Šįryt atsibudau 6.00 ir nuėjau į virtuvę išsivirti kavos. Mondė stovėjo prie atidaryto šaldytuvo – plaukai susivėlę, akys apsiblaususios nuo miego, nuoga. Ji pasiėmė paką apelsinų sulčių ir nė kiek nesutrikusi pro mane nuėjo atgal į savo kambarį, tarstelėjusi: „Sveikas, Loganai“.

Deja, man nepavyksta apsimesti, kad nesutrikau. Gal gyvenant tokia bendruomene – su Lajoneliu, grupe ir jų merginomis – nerūpestingas nuogumas ir buvo visai įprastas dalykas. Tačiau aš pasijutau, lyg kas būtų nuspaudęs jungiklį, ir staiga kuo aiškiausiai suvokiu gyvenąs viename bute su gražia devyniolikamete. Galvoje vien jos kūno vaizdai. Visa atmosfera bute iš pagrindų pasikeitė – dabar ji įsielektrinusi, pritvinkusi sekso krūvio. Dėl Dievo meilės, Mauntstiuartai, – ji tiktų tau į anūkes. Taip, bet aš esu kūnas ir kraujas, kraujas ir kūnas. Šį vakarą sėdėjau ir slapčia stebėjau ją vaikščiojančią po svetainę, imančią žurnalą, gurkšnojančią arbatą su ledu. Buvo karšta, tad ji priėjo prie kondicionieriaus, arčiau vėsaus oro srauto. Ji ėmė pasakoti man apie kažkokį šlykštų klientą, kurį dieną aptarnavo, – nesiklausiau: aš žiūrėjau. Kalbėdama ji suėmė garbanas abiem rankomis, susuko į storą sruogą ant viršugalvio, atidengdama drėgną sprandą, kad vėsa labiau justųsi. Kai ji kėlė plaukus, mačiau,

kaip pakyla krūtys po teniso marškinėliais. Man liežuvis prikepė, perdžiūvo burna. Mane išmušė iš pusiausvyros toks atviras ir neabejotinas geismas, kad net kvapą užgniaužė. Troškau jos – troškau, kad stiprus jaunas jos kūnas atsidurtų po manim arba virš manęs, ar šalia.

Taigi šiandien per vakarienę ėmiausi žygių užkirsti tam kelią. Pasakiau turįs išvykti į Londoną ir Paryžių darbo reikalais. Nebūsiu kokias šešias savaites, tad gal jai būtų smagiau persikelti pas draugus, kol manęs nebus. „O butas? – nustebo ji. – Kas bus su tavo daiktais ir augalais?“ Vėl paprašysiu agentūros, kad pasirūpintų, – atsakiau. (Mondei atsikrausčius nutraukiau sutartį su agentūra, tvarkydavusia man butą. Kodėl?) „Ne, ne, – atsakė jinai. – Aš pasirūpinsiu butu. Man tai patiktų“. Ji nulaižė nuo nykščio kečupo šlakelį. Dabar vos galiu ištverti, kai matau tokius paprastus judesius. Gerai, – atsakiau. Puiku. Svarbiausia, kad nesijustum vieniša. Svarbiausia, kad būtum laiminga.

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 21 D.

Tai atsitiko praėjusią naktį. Turėjo atsitikti. Tai buvo neišvengiama ir nuostabu. Abu daug išgėrėme. Stovėjau virtuvėje. Ji priėjo prie manęs iš už nugaros, apsikabino ir padėjo galvą man ant peties. Pamaniau, kad man triokštelės stuburas. „Aš tavęs pasiilgsiu, Loganai“, – savo neva įsižeidusiu balsu tarė ji. Atsigręžiau. Turėjai būti akmeninis. Turėjai būti eunuchas, kad šitokioje padėtyje būtum susilaikęs. Pasibučiavome. Nuėjome į mano miegamąjį, nusirengėme ir pasimylėjome. Parūkėme jos „žolytės“. Vėl pasimylėjome. Ryte pabudome, pasimylėjome, pavalgėme pusryčius. Dabar ji išėjo į darbą, o aš tai rašau. Ji sakė laukusi, kada tai padarysime, daugmaž nuo tada, kai čia atsikėlė. Ji manė, kad tai ją kažkaip suartins su Leo. Dieve brangus!

Bet ji matė, kad aš ja nesidomiu, todėl gerbė mano nusistatymą ir buvo laiminga, jog esame draugai. Paskui, anot jos, viskas pasikeitė: staiga ji pajuto, kad aš irgi jos noriu, o tada – tik laiko klausimas. Viską nulėmė ta akimirka virtuvėje, kai man pasirodė, kad kažkas nuspaudė jungiklį. Kai geismas abipusis, vyras ir moteris tai pajunta instinktyviai, be žodžių. Gal jie ir nieko nedaro, bet tas abipusio geismo žinojimas jau tvyro ore, bado akis kaip neono užrašas: aš tavęs noriu, aš tavęs noriu, aš tavęs noriu.

ANTRADIENIS, RUGPJŪČIO 25 D.

Eidamas į darbą per Parko prospektą, galvodamas vien apie Mondę, pažiūrėjau į kairę ir pamačiau Kraislerio pastato švirkštą, liepsnojantį rytmečio saulėje. Jis panėšėjo į pasirengusį šauti į viršų sidabrinį kosminį laivą, pagamintą trečio ketvirto dešimtmečio dekoratyviniu stiliumi. Ar tai mano mėgstamiausias vaizdas Manhetene?

KETVIRTADIENIS, RUGPJŪČIO 27 D.

18.30. Grįždamas namo iš darbo su portfeliu rankoje pamatau vyrą, vilkintį dryžuoto audeklo kostiumu. Įrėmęs rankas į klubus jis žiūri į mano pastatą. Gal galiu kuo nors padėti? – klausiu. Jo žandai nukarę, veidas raukšlėtas, tanki juoda barzda seniai nekirpta. Taip, – atsako jis. Ar šiame name gyvena tokia Lora Šmit? Papurtau galvą, atsakau, kad tokia čia negyvena – visus kaimynus aš pažįstu. Ačiū, – sako jis ir nueina į šalį. Dabar žinau tikrąją Mondės pavardę. „Mondė Smit" iš tikrųjų yra Lora Šmit. Nusprendžiu kol kas tos informacijos nepanaudoti.

ŠEŠTADIENIS, RUGPJŪČIO 29 D.

Štai kaip viskas rutuliojosi. Buvau kvailys, kad elgiausi taip nerūpestingai. Vakar mudu su Monde kaip paprastai išeiname į darbą. Dryžuotasis kostiumas kitapus gatvės laukia su kitu vyru su šiaudine skrybėle. Juos pamačiusi Mondė it zuikis pasileidžia bėgti Leksingtono prospekto link. Šiaudinė skrybėlė šaukia: „Lora, brangioji, palauk!“ ir juodu nuskuodžia jai iš paskos. Aš pastoju jiems kelią išskėtęs rankas: Ei, kas, po velnių, čia darosi?! Lora / Mondė jau už kampo – jie nebepavys. Šiaudinė skrybėlė rėkia ant manęs: „Ak tu padugne! Ak tu niekinga šlykštyne! Iškrypėli! Čia mano duktė!“ Na ir kas? – atsakau. „Ogi tas, kad jai šešiolika, šlykštus šūdo gabale!“ Žengteliu atatupstas. Ne, ne, ne, – lemenu, – ji man sakė, kad jai devyniolika. Mes šventėme jos devynioliktą gimtadienį. „Mes iškviesime farus, – šnypščia ant manęs dryžuotasis kostiumas, – tu nevykėli angle“. NEVYKĖLI! Jis dar kartą mane aprėkia, ir juodu nueina.

Grįžtu į butą ir bandau nurimti. Po perkūnėliais! Iš pažiūros jai dvidešimt penkeri, net ne devyniolika – apie šešiolika išvis negali kalbėti. Kaip aš, būdamas tokio amžiaus, tiek vyresnis, galėjau pasakyti, kad devyniolikametei iš tikrųjų šešiolika? Net Lajonelis to nesuprato. Tos merginos, tos jaunos moterys taip greitai bręsta. Kad ir Geilė – sakyčiau, kad jai per dvidešimt. Bet visas šis teisinimasis ir aiškinimasis – šaukštai po pietų. Paskambinu Džeriui Šubertui ir paaiškinu padėtį. Jis išklauso. Prasti popieriai, Loganai, – sako jis. Niujorko valstijoje amžius, nuo kurio merginos savanoriškas lytinis santykiavimas nesukelia juridinių padarinių partneriui, yra septyniolika metų. Nesvarbu, kad ji santykiavo savo noru – tau gresia bausmė už išžaginimą. Išžaginimą? Ką man daryti, Džeri? – klausiu. Prisiekiu tau: ji sakė, kad jai devyniolika – o atrodo dar vyresnė. Jis nieko neatsako. Ką man daryti? Aš tau to niekada nesa-

kiau, – atsako jis, – bet, tavim dėtas, aš išsidanginčiau iš miesto – skubiai.

Taip ir padariau. Sėdžiu čia, alpiame Londone, kur nėra oro kondicionierių – savo buto Terpentino skersgatvio priekiniame kambaryje.

Padėjau ragelį. Reikalingiausius daiktus sukroviau į tris lagaminus. Išmečiau iš šaldytuvo visą maistą. Sudėjau augalus ant avarinių laiptų ir iškviečiau taksi. Užvažiavau į galeriją ir palikau savo raktus, pasakęs, kad turiu netikėtai keliauti į Europą. Nuvažiavau į Aidlvaildą* ir nusipirkau bilietą į Londoną TWA lėktuvu. Paskambinau į Mondės kavinę palikti žinutę. Apstulbau: ji buvo ten. Jie ateis tavęs ieškoti, – pasakiau, – jeigu jie žino, kur gyveni, sužinos ir kur dirbi. Man nė motais, – atsakė ji. Pasakiau jai, ką darau, savo adresą ir telefono numerį Londone bei paprašiau grįžti į šeimą, kol sueis septyniolika. Iš kur tu? – paklausiau. Iš Alamedos. Kur tokia yra? Nedidelis miestelis prie pat San Francisko. Važiuok namo į Alamedą, – liepiau, – parašyk man ir pranešk, kai iš tikrųjų sueis septyniolika. Ji apsiverkė. Aš myliu tave, Loganai, – tarė. Aš irgi tave myliu, – tas melas man išsprūdo be menkiausių pastangų.

* Pervadintas Džono F. Kenedžio oro uostu 1963 m. gruodžio 24 d.

AFRIKOS

DIENORAŠTIS

Loganas Mauntstiuartas praleido kelis ateinančius mėnesius Londone bandydamas iš atstumo sutvarkyti savo reikalus Niujorke. Jis parašė laiškus draugams; Helma vadovaudamasi jo nurodymais sutvarkė jo butą, pardavė baldus, sukrovė daiktus ir išsiuntė į Londoną. Buvo uždarytos banko sąskaitos, apmokėtos skolos ir t. t. LMS žiniomis, orderis jį suimti nebuvo išduotas ir skandalas jokių atgarsių neturėjo, kaltinimai nebuvo pateikti. Vis dėlto Helma pranešė, kad Loganui išvykus kitą pirmadienį du ponai užsuko į galeriją jo ieškoti, bet ji pasakė jiems, jog LMS išvyko į Europą. Loganas susitiko Beną Paryžiuje ir papasakojo, kas atsitiko. Benas – kaip visada – buvo supratingas. Jis liepė nesijaudinti ir greitai ėmė ieškoti kito žmogaus vadovauti Niujorko galerijai. LMS pardavė „Leeping Frères" savo paveikslų ir piešinių kolekciją, kad turėtų grynųjų pradžiai. Jis parašė Naomei Mičel ir pranešė, kad jį staiga iškvietė atgal į Londoną, ir sulaukė mandagaus apgailestaujančio atsakymo. LMS širdis neplyšo, Naomei aiškiai irgi ne. Taigi padėtis buvo daugiau ar mažiau priimtina. Tačiau LMS negalėjo atsipalaiduoti ar visai nurimti, nes nuolatos laukė, kada ilga JAV įstatymų ranka pasieks jį per Atlantą ir partemps atgal. Todėl 1965 metų pavasarį jis pasiprašė į dėstytojo pareigas Ikirio universiteto Nigerijoje Anglų literatūros katedroje. Pokalbis su juo įvyko Londone, ir pareigos jam buvo pasiūlytos. Draugai manė, kad LMS pamišo, bet jis teigė, esą jam reikia permainos gyvenime. Tik Benas Lypingas, Džeris Šubertas ir Šmitų šeima žinojo tikrą jo skuboto bėgimo iš Niujorko priežastį.

1965 metų liepos 30 dieną jis išvyko į Nigeriją. Afrikos dienoraštis prasideda 1969-aisiais.

1969

SEKMADIENIS, LIEPOS 20 D.

Deividas Gaskoinas* kartą man sakė, kad dienoraštis turi vienintelę prasmę: sutelki visą dėmesį į menkiausias kasdienes asmenines smulkmenas ir pamiršti didžius ir svarbius viso pasaulio įvykius. Pasak jo, apie pastaruosius, šiaip ar taip, praneša laikraščiai. Mes nenorime žinoti, kad Hitleris įsiveržė į Lenkiją – mums įdomiau, ką valgei pusryčių. Nebent buvai Lenkijoje tuo metu, kai Hitleris į ją įsiveržė ir tau sutrukdė papusryčiauti. Mano galva, jo žodžiuose daug tiesos, bet aš pajutau, kad bus verta šiandien vėl tęsti šį dienoraštį vien todėl, jog ką tik išėjau į savo sodą Afrikoje ir pakėliau akis į mėnulį. Pažvelgiau į mėnulį ir nusistebėjau: du jauni amerikiečiai vaikšto jo paviršiumi. Net Gaskoinas manęs nesmerktų.

Naktis buvo šviesi, mėnesiena skaisti. Pažįstamas mielas mėnulis kabojo danguje su ūkanotu vainiku aplink, balsvas švelniame juodame danguje. Išėjau į sodą tolyn nuo šviesos rato, sklindančio nuo mano namo, ir pasukau prie kazuarinų guoto, augančio šlaite priešais žvirgždėtą keliuką. Vėjas lakstė šakose, ir milžiniški medžiai šnabždėjo. Sutrypiau staiga prisiminęs gyvačių bei skorpionų pavojų ir stebėdamasis pakėliau akis.

* Deividas Gaskoinas (David Gascoyne; 1919–2001), poetas ir vertėjas.

Naujienos klausiausi per BBC. Kaip visada dėl trikdžių garsas traškėjo, ir pirmą kartą gyvenime pasigailėjau neturįs televizoriaus. Gal reikėjo nueiti pas Kvakų?* Vis dėlto aš teikiu pirmenybę vaizduotei.

Spoksant į viršų ir galvojant apie tuos žmones mėnulyje, apėmė keistas pojūtis – net galva ėmė svaigti. Jaučiausi liūdnas ir keistai menkas. Liūdnas, nes jeigu mano amžiaus žmogui ir gali būti veržliai pro šalį lekiančio gyvenimo pažangos pavyzdys, tai šis – tikriausiai pats akivaizdžiausias. Kai gimiau, pirmieji savadarbiai skraidymo aparatai iš medžio ir brezento kilo į orą vos ketverius metus. O dabar aš stoviu šiame Afrikos sode praėjus šešiasdešimt septyneriems metams po brolių Raitų, žiūriu į mėnulį ir svarstau, koks jausmas žiūrėti iš jo į žemę. Jaučiuosi menkas, kai pagalvoju, kad kiti mano vargšai dvikojai gentainiai sugebėjo atlikti tokį žygdarbį. Žinau, šie pastebėjimai banalūs, bet vis vien tai tiesa. Matyt, jie yra pavyzdys, patvirtinantis Gaskoino teiginį apie dienoraščio rašymą. Svarbūs įvykiai praranda dalį didybės, kai juos atpasakoji. Šiandien vakarienės valgiau omleto su sūriu ir išgėriau butelį alaus.

Grįžau į namus, užrakinau duris ir parašiau tai sėdėdamas prie rašomojo stalo pagrindiniame kambaryje. Pro tinklą nuo moskitų, kuriuo uždengtas langas, matau Samsono cigaretės švieselę garažo tarpduryje [Samsonas Aikas, LMS naktinis sargas]. Viskas tylu, viskas gerai pasaulyje. Kitos savaitės gale grįžtu į Angliją – pirmas mano apsilankymas namuose per pustrečių metų. Manau, dėl teisinių dalykų nebėra ko nerimauti. Loros Šmit istorija turbūt jau galutinai baigta. Tikriausiai man niekas negresia.

* Kvakus Okaforas, artimiausias LMS kaimynas.

PENKTADIENIS, LIEPOS 25 D.

Terpentino skersgatvis. Po paskutinio mano apsilankymo gatvės gale atsidarė automobilių remonto dirbtuvės, ir iš jų kiemo visu garsu sklinda muzika, kai jauni mechanikai landžioja po išklerusius automobilius ir lygina jų kėbulus. Dėl to triukšmo turiu laikyti priekinius langus uždarytus, nors vasara karšta ir bjauri. Virš manęs atsikėlė sikų šeima – žavūs, pagalbūs žmonės – bet joje trys maži vaikai, kurie, rodos, nieko daugiau neveikia, tik laksto pirmyn atgal po kambarius man virš galvos. Ilgiuosi savo didžiojo namo Afrikoje su jo ūksminga veranda ir beveik hektaro ploto sodu.

Nusisamdžiau žmones, kad išdažytų butą ir išklotų kilimus virš kamštinių plytelių gumos pagrindu. Sienos plikos, tik virš židinio kabo Pikaso eskizas. Bute tebetvyro funkcionalumo atmosfera. Nepaisant miesto triukšmo ir erzelynės, čia jaučiuosi kaip namie. Gal nusipirkdamas šį vargańą butuką padariau protingiausią žingsnį per visą savo sumautą gyvenimą? Vakarais sėdžiu krėsle ir skaitau, klausydamasis muzikos. Per kelias atostogų savaites aplankysiu saujelę likusių draugų: Beną, Roderiką, Noelį, Volesą – reikia sutvarkyti neužbaigtus reikalus. Šiuo metu esu gana pasiturintis – man pavyko sutaupyti nemažai Ikirio universitete gaunamo atlyginimo – bet staiga pajuntu, kaip kitos pajamos ima menkėti. Volesas susitarė dėl pasimatymo su naujo savaitraščio politikos ir ekonomikos aktualijų klausimais „Polity" redaktoriumi. Jiems reikia žmogaus, kad rašytų apie Biafrą ir karą*.

* Nigerijos pilietinis karas – Biafros karas – prasidėjo 1967 metais, kai šalies rytinės valstijos vienašališkai atsiskyrė nuo respublikos. Rytų Nigerijoje slūgso beveik visi šalies naftos telkiniai.

PIRMADIENIS, RUGPJŪČIO 4 D.

Volesas man sako metams baigiantis išeinąs į pensiją – jam sueis šešiasdešimt penkeri. Sunku patikėti! Agentūra ir toliau vadinsis jo pavarde – jis ir toliau bendradarbiaus kaip konsultantas – bet jai vadovaus jauna moteris, Šyla Adrar. Susipažinau su ja: kokių trisdešimt penkerių, suktoka, veikli, nuolatos skubanti. Ir, kaip man pasirodė, galėtų spausti ranką ne taip tvirtai. Veidas liesas, panašus į kaukolę. Volesas kaip įmanydamas mane gyrė: „labai labai senas draugas", „tos didžios kartos atstovas" ir pan., bet buvo akivaizdu, kad ji nenutuokia, kas aš, ir vargu ar laiko mane firmos vertybe. Per pietus papasakojau savo įtarimus dėl visų tų dalykų Volesui. Jis bandė išsisukinėti, bet turėjo pripažinti, kad aš teisus. „Padėtis pasikeitė, Loganai, – tarė jis. – Jiems terūpi realizacijos mastai ir honorarai". Paprieštaravau, kad tokiu atveju niekas nepasikeitė – visuomet svarbiausia būdavo realizacijos mastai ir honorarai. A, – atsakė Volesas, – bet anksčiau leidėjai apsimesdavo, kad taip nėra. Šiaip ar taip, Volesas sudarė man gerą sutartį su „Polity": 250 svarų rankpinigių, o paskui dar po 50 svarų už 2000 straipsnio žodžių.

Redaktorius – barzdotas buvęs koledžo dėstytojas, škotas Neipjerio Forsaito pavarde, šiek tiek panašus į D. H. Lorensą. Iš pradžių jis man pasirodė truputį dogmatiškas ir labai rimtas, bet kai pasakiau, kad jis primena man DHL, ir paminėjau, kad porą kartų buvome su juo susitikę, pasidarė nuoširdesnis. Pasakiau jam, kad DHL barzda buvo rudesnė ir jis greitai pasigerdavo. Tiesą sakant, manau, kad kaip tik todėl ir gavau tą darbą: Forsaitas negalėjo patikėti samdąs žmogų, pažinojusį Lorensą. Kad būtų įtikinamiau, pasakiau jam, kad pažinojau beveik visus: Džoisą, Velsą, Benetą, Vulf, Hakslį, Hemingvėjų, Vo. Kai bėriau tas pavardes, mačiau, kaip jam šoka ant kaktos akys, ir jaučiausi vis labiau kaip muziejaus eksponatas, žmogus, į kurį pirštais rodys

„Polity“ koridoriuose: „Matot tą senelioką? Jis pažinojo...“ Forsaitas sieja dideles viltis su žurnalu: geri rėmėjai, geri rašytojai, pasaulyje maišatis – reikia protingai, logiškai ją aiškinti žmonėms. Pagyriau jį už tą užsidegimą – jis būdingas viso pasaulio naujų leidinių redaktoriams. Svarbiausia, kad niekas neatsisakytų priimti jo išrašytus man čekius.

KETVIRTADIENIS, RUGPJŪČIO 21 D.

„La Fucina“. Nelikus Čezarės* ir Enzo, aiškiai pamatai, kaip prastai tvarkosi namie Glorija. Sodas užžėlęs, namuose šeimininkauja šunys. Viskas atrodo aplaužyta, subraižyta, apgraužta. Glorija staiga ima atrodyti susenusi, jos veidas papurtęs, raukšlėtas, kūną drebina šlapias kosulys, bylojantis apie nesveikus bronchus ir, rodos, prasidedantis kulkšnyse. Padariau klaidą: užėjau į virtuvę – turėjau tuoj pat sprukti. Visi paviršiai riebaluoti, aptraukti purvo sluoksniu; grindys nuklotos emaliuotomis šunų ėdalo skardinėmis.

Tačiau sėdint vėsioje terasos paūksmėje, žaidžiant trik trak, gurkšnojant „Campari“, kai lauke svilina Toskanos saulė, visuomet atlėgsta siela. Name gyvena ir dvi Glorijos draugės. Manau, tos viešnios iš Lesbo salos, bet vis tiek įdomu su jomis bendrauti. Margo Tranmer (per penkiasdešimt) ir Semė (?) Petri-Džouns (per šešiasdešimt). Jos turi namą Umbrijoje ir, spėju, be rūpesčių gyvena iš nemenkos Petri-Džouns pensijos. Jos tiek daug rūko ir geria, kad man šiuo atžvilgiu iki jų labai toli. Semė teigia skaičiusi „Mergelių fabriką“. („Nusivyliau: tikėjausi kažko visai skirtingo“.)

* Čezarė di Kordatas mirė 1965 m., būdamas septyniasdešimt septynerių.

Vieną vakarą joms nuėjus miegoti Glorija manęs paklausė: gal man irgi tapti lesbiete – kaip manai? Man iš netikėtumo stiklas ko neiškrito iš rankų. Tau? – atsakiau. Tų dalykų neįsigyji kaip naujos skrybėlės – privalai turėti į juos polinkį. Bet man patinka mintis, kad mane prižiūrės stipri jauna mergina, kai susensiu ir paliegsiu. Man irgi, – pritariau ir pridūriau, kad jai, Glorijai, trukdo tai, kad ji, ko gero, heteroseksualiausias žmogus iš visų, kuriuos kada nors esu sutikęs. Sunerimau, pamatęs ašaras, sužvilgusias jos akyse. Bet man tepavyko ištekėti už paršo, o paskui – už sukriošusio aristokrato, – atsakė ji. Pažiūrėk į mane, – pasakiau ir pradėjau vardyti savo negandas. Nusišikt man ant tavęs, – atrėžė ji. – Viskas tau bus gerai – visuomet buvo. Man neramu dėl savęs.

SEKMADIENIS, RUGSĖJO 14 D.

Ikiris. Semestras įsibėgėjo. Skaičiau trečią paskaitą apie anglų romaną, šįsyk apie Džeinę Osten (prieš tai – apie Defo ir Sterną). Džiaugiuosi sugrįžęs į Afriką, džiaugiuosi gyvenąs savo namuose Danfodijo gatvėje Nr. 3. Universitetas didelis, rūpestingai suplanuotas, atsižvelgiant į didingas perspektyvas. Pro pagrindinius vartus patenki į platų palmėmis apsodintą bulvarą, vedantį prie grupės pastatų, susispietusių aplink aukštą laikrodžio bokštą. Čia įsikūręs administracijos centras, valgykla, studentų salė, teatras. Stilius – modernus ir funkcionalus; baltos sienos, raudonų čerpių stogai. Palei pagrindinį bulvarą stovi keturi bendrabučiai – trys vaikinų, vienas merginų. Iš šios pagrindinės ašies atsišakoja ūksmingi takai, vedantys į fakultetų – humanitarinių mokslų, teisės, švietimo ir mokslo – pastatus ir vyresniojo personalo namus. Čia dar klubas su baru ir restoranu, trimis teniso kortais ir baseinu. Universiteto miestelio pakraš-

čiuose – jaunesniojo personalo (suprask: tarnų) kaimeliai. Tai gerai prižiūrimas, gerai tvarkomas, šiek tiek dirbtinis pasaulis. Jeigu nori ko nors egzotiškesnio, tikresnio, labiau atspindinčio Nigerijos dvasią, turi važiuoti penkis kilometrus į Ikirį ar rizikuoti keliu, panašiu į mirtinus spąstus, per valandą nusigauti į Ibadaną. Ten yra kitų klubų, kazino, kino teatrų, universalinių parduotuvių, puikių libanietiškų ir siriškų restoranų, taip pat visų *louche* Afrikos didmiesčio pramogų.

Mano namas – žemas vieno aukšto pastatas su dviem miegamaisiais brandaus sodo viduryje, apjuostas dvimetrine karpažolių gyvatvore. Aplink tiesiog nepadoriai – lyg kokios piktžolės – veši kazuarinos, kapokmedžiai, avokadai, guajavos, jazminai ir papajos. Namo grindys iš kaštonų spalvos betono, veranda su tinkleliais nuo uodų. Turiu virėją Simeoną, tarną Izaoką, sodininką jo brolį Godspidą ir naktinį sargą Samsoną.

Iš Lagoso oro uosto atvažiavau vėlai. Tris ar keturis kartus mus stabdė kelius užtvėrę kariškiai. Jie apieškodavo automobilį. Visi keturi mano patarnautojai susirūpinę manęs laukė. „Jūsų šeima jus sveikina, pone“, – tarė Simeonas, kai spaudžiau jiems rankas. Jis džiaugėsi mane matydamas, mat nerimavo, kad karas gali sukliudyti man grįžti.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 25 D.

Išsiunčiau savo pirmą straipsnį „Polity“; jame bandau analizuoti ir aiškinti, kodėl karas, teoriškai turėjęs baigtis 1967 metų rugsėjį, kai buvo užimtas Enugus, Biafros sostinė, po dvejų metų įnirtingai tęsiasi. Neipjeris nori, kad siųsčiau jam medžiagos kas porą savaičių – dažniau ir neįstengčiau. Čekiai mokami per agentūrą, o ji padeda pinigus į mano Londono sąskaitą.

Šiandien po pietų buvau Ikirio golfo klube su daktaru Kva-

kum. Žaidėme iki devynių duobučių, ir Kvakus nežymia persvara laimėjo. Jis lauke elgiasi išmintingiau už mane, smūgiuoja žemus kamuoliukus, kad tie šokinėdami artintųsi prie duobutės „rudyne" (derva, sumaišyta su smėliu – geriausias paviršius kamuoliukui varyti). Po žaidimo sėdime klubo pastato terasoje ir geriame alų „Star" iš didelių šaltų žalių butelių, aprasojusių nuo drėgmės kondensato. Galvodamas apie savo straipsnį, klausiu, kodėl, jo manymu, karas iki šiol nesibaigė. Jis atsako, kad jeigu sukilėlių armija kaunasi dėl išlikimo su kita, o ši ne tik nenori kautis – jos karius gali įtikinti atlikti pareigą tik paakindamas nemokamu alumi ir cigaretėmis – priešiški veiksmai neišvengiamai labai užsitęs. Jis gūžčioja pečiais: katra pusė nebeturi ko prarasti?

Diena ūkanota, apsiniaukusi. Besileidžianti virš atogrąžų miško saulė virtusi neryškiu oranžiniu kamuoliu. Mums virš galvų ima nardyti šikšnosparniai. Daktaras Kvakus – pliktelėjęs per keturiasdešimties metų plataus, stiprių bruožų veido vyras. Jis sako esąs iš Ganos, taigi neprašyk, kad aiškintų nigeriečių mentalitetą.

[SPALIS]

Pasiilgstu Niujorko labiau, negu galėjau įsivaizduoti. Ilgiuosi tų įstabių pavasario dienų. Garų šmėklos kyla iš kanalizacijos dangčių angų, nušviestos įkypų ankstaus rytmečio saulės spindulių. Gatvelės, kuriose nieko nematai pro žydinčias vyšnias. Užkandinėse ir kavinukėse laikas, rodos, sustoja. Medisono prospekte netoli galerijos buvo kavinė, į kurią dažnai užsukdavau. Man rodos, jie tyčia samdydavosi padavėjais labai senus vyrus su baigiančiomis užkalkėti arterijomis. Tie seneliukai vaikščiodavo itin lėtai, krypuodami į šonus, o kalbėdavo labai tyliai. Kavinėje baig-

davosi bet koks skubėjimas, tvyrodavo keista ramybė – laikas slinko taip, kaip jie pageidavo, ne atvirkščiai.

Tos mintys apie JAV praleistus metus apniko mane, kai su Pole [Makmasters]* nuvažiavome į Ibadaną žiūrėti „Netikėto dosnumo“ su Širle Maklein. Po filmo nuėjome į sirų restoraną ir valgėme pikantiškos ėrienos su razinomis. Kai išleidau ją prie namų, ji pakvietė išgerti po taurelę prieš miegą, ir aš supratau – tokiais atvejais visuomet supranti – kad siūloma daugiau. Padėkojau, bet atsisakiau, pakštelėjau į skruostą ir grįžau namo į Danfodijo gatvę.

Polė – nutukusi nevalyva keturiasdešimt kelerių metų moteris. Nė karto nebuvo ištekėjusi, išmintinga (apsigynė disertaciją iš Restauracijos laikų dramaturgijos) ir, ko gero, artimiausia mano draugė čia. Mus vienija neapykanta Perdžiūvusiam Kokosui**, bet aš nenoriu regzti su ja romano. Šiaip ar taip, man dingtelėjo, kad paskutinį kartą mylėjausi 1964 metų rugpjūtį – su Monde. Atsiminimai dar kuo gyviausi, bet kažkodėl sekso nepasigendu. Senstu? Vis dėlto ganėtinai geidžiu vieno Prancūzų kalbos katedros dėstytojo žmonos – aukštos rimtos marokietės ar tunisietės, kurią matau klube su jos mažais vaikais. Ji dažnai pasirodo teniso kortuose ir žaidžia įnirtingai, susikaupusi. Paskui permirkusi prakaitu ji užeina į klubą. Po pusiau permatomais marškinėliais matyti liemenėlė. Dar nesusipažinau su ja, bet ji jau atsako į mano šypseną savąja. Ak, tu senas ožy!

Izaokas išvyko dviem savaitėms atostogų namo į rytus. Jo tėvai gyvena kaimelyje prie Ikot Ekpenės. Tuose kraštuose vyko daug kautynių. Pasiekė žinia, kad federacinė armija išvadavo kaimą, ir jis nori įsitikinti, kad šeimos namai nesugriauti. Daugiau-

* Bendradarbė iš Anglų literatūros katedros.

** Šitaip buvo pravardžiuojamas prof. Donaldas Kemrouzas, visiškai plikas anglų kalbos dėstytojas Ikirio universitete.

šia žalos pridaro ne artilerija, o padrikas bombardavimas, tad civilius, rodos, labiau siutina Nigerijos karinės oro pajėgos, o ne sausumos kariuomenė. Karinės oro pajėgos turi porą eskadrilių rusiškų naikintuvų MiG-15, pilotuojamų samdinių iš Rytų Vokietijos ir Egipto. Grįždamas mačiau jų eilę, išsirikiavusią Lagoso oro uoste: į statinaites panašūs žalsvai rusvi lėktuvai su žiojinčia anga priekyje, primenančia pražiotą burną. Čia juokaujama, esą lakūnams pasakyta, kad teisėtus taikinius galima pažinti iš nudažytų ant jų raudonų kryžių. Taigi pagrindiniais oro pajėgų taikiniais tapo ligoninės, bet dabar, kai separatistai raudonus kryžius uždažė, lakūnų dėmesys nukrypo į turgus – iš oro juos irgi labai lengva pažinti. Beje, visa tai aprašiau savo naujausiame straipsnyje „Polity". Pasak Neipjerio, jis sukėlė nedidelę sensaciją. Jis nori, kad nuvažiuočiau į Lagosą ir gaučiau Informacijos ministerijos akreditaciją.

[LAPKRITIS]

Lagosas. Informacijos ministerija sukvietė spaudos atstovus informuoti apie karo eigą. Šaunus jaunas kapitonas su Oksfordo ar Kembridžo akcentu kaltę dėl Nigerijos armijos menkos pažangos suvertė labai lietingam metų laikui. Vienas lenkų žurnalistas man papasakojo, kad kasnakt į Biafrą atskrenda „Super Constellation" krovininis lėktuvas, prigrūstas ginklų ir šaudmenų. Jį vadina „Pilkuoju vaiduokliu"; dabar, kai separatistų kontroliuojama šalies dalis pamažu vis traukiasi, Biafra gyva tik dėl tų jo gabenamų krovinių. Iš tikrųjų Biafros armija dar niekada nebuvo geriau ginkluota, o dabar, kai ginama teritorija liko visai maža, kariuomenė nepaprastai koncentruota. Paklaustas apie badaujančius vaikus ir moteris, jaunasis kapitonas paneigė, kad maisto stinga – pasak jo, visa tai tėra Biafros propaganda.

Nakvoju oro uosto viešbutyje – „Ikedžos herbe". Rytoj parskrendu į Ibadaną. Man patinka šis senas viešbutis ir jo didelis tamsus baras, kur knibžda besiilsinčių įgulų narių ir stiuardesių. Kaip ir visi laikini gyventojai, jie suteikia tokioms girdykloms kažkokio lengvabūdiškumo. Kadangi viskas vyksta atogrąžų naktį, kai svaigalai liejasi kibirais, o visa tauta įtraukta į pilietinį karą, beveik tikiuosi išvysti įeinantį Hemingvėjų.

PENKTADIENIS, LAPKRIČIO 14 D.

Pas mane atėjo baisiai susikrimtęs Simeonas ir pasakė gavęs iš namų žinią, kad Izaoką sučiupo Biafros armijos patruliai, imantys naujokus. Jie šaukia į armiją kiekvieną sutiktą – jie neišrankūs. „Tinka kiekvienas, turintis pimpalą", – paaiškino Simeonas. Šiuos vyrus per kelias dienas apmoko pagrindų, o paskui siunčia į frontą. Jis prašė leisti jam išvykti ir bandyti rasti Izaoką. Leidau jam paimti mano automobilį.

Vėliau. Apsigalvojau. Važiuosiu su juo. Ta mintis šovė man, kai važiavau ostinu* į garažą prisipilti benzino. Pamaniau: štai mano proga parašyti sensacingą straipsnį „Polity". Taigi pripildžiau baką ir į bagažinę pasikroviau dar tris pilnus kanistrus. Tada nuvažiavau į banką, nuėmiau nuo sąskaitos 200 Nigerijos svarų, grįžau namo ir papasakojau Simeonui naująjį planą. Kalkėmis užrašiau ant priekinio automobilio stiklo SPAUDA, nusipirkau Nigerijos vėliavėlę ir pririšau prie antenos. Išvykstame rytoj, prieš aušrą. Nuošaliais keliukais nuvažiuosime iki Benino, o paskui Nigerio upės delta nusigausime iki Port Harkorto ir ratais kiek įmanoma arčiau Ikot Ekpenės. Apskaičiavau, kad iš viso reikės

* LMS pirko savo pirmtako automobilį „Austin 1100" atvykęs 1965 m.

sukarti apie 650 kilometrų, Nigerijos keliais tai maždaug dvi dienos kelio. Nigerijoje laiko ir atstumo ryšys kitoks negu visur kitur. Pavyzdžiui, nuo Ikirio iki Lagoso apie pusantro šimto kilometrų, bet kelionei numatai keturias valandas – važiuojant šiuo pavojingiausiu pasaulyje plentu nuo nervinės įtampos perdžiūva burna, visą laiką turi būti itin atsargus.

ŠEŠTADIENIS, LAPKRIČIO 15 D.

Beninas. Viešbutis „Ambassador-Continental“. Biafros kariai užėmė Beniną 1967-aisiais per žaibišką veržimąsi į vakarus pirmosiomis karo dienomis – vienintelis kartas, kai jiems pavyko užgrobti didelius Nigerijos teritorijos plotus. Atsimenu, panika pasiekė net universitetą: daktaras Kvakus liepė iškasti kieme blindažą slėptis nuo antskrydžių. Biafros proveržis buvo greitai sustabdytas, bet vienu metu separatistų armija buvo vos už pusantro šimto kilometrų nuo Lagoso.

Viešbučio bare žiūriu naujienų reportažą per Nigerijos televiziją. Federacinės pajėgos užima Biafros kaimą. Stambūs vyrai su šautuvais – dar stambesni todėl, kad uniformuoti – stumdo mažyčius liesus žmogeliukus su sudriskusiais šortais ir liemenėmis.

Kelionė čia praėjo beveik be nuotykių; mus sustabdė vienintelį kartą. Parodžiau savo akreditacijos dokumentus, leidimą ir pasakiau „spauda“ jaunam kareivukui, įkišusiam galvą pro langelį. „BBC?“ – paklausė jis. Linktelėjau galvą, ir jis rankos mostu leido mums pravažiuoti. Neabejotinai magiška santrumpa. Kažin ar žodis „Polity“ būtų buvęs toks pat veiksmingas.

Simeonas man paaiškino nusistatęs prieš karą, nes nėra ibas, o, pasak jo, „šis karas ibų“. Jis ibibijas – jų kalba kitokia negu ibų. Efikų, idžovų, ogonių, anangų ir daugybės kitų genčių, val-

dančiųjų ibų priskiriamų „Biafrai", kalbos irgi skiriasi nuo ibų. Pasak Simeono, jie nenorį būti Biafros dalimi – nenorį būti vyro ibo žmonomis.

Simeonas miega automobilyje, o aš turiu kambarį ketvirtame aukšte su langais į tuščią baseiną. Viešbutyje apstu įvairių tautybių svečių, dauguma – ne kareiviai: rusų inžinieriai, italų rangovai, libaniečių verslininkai, britų „patarėjai". Paklausiau apkūnaus brito, kaip nusigauti iki fronto, ir šis atsakė, kad fronto linijos nėra – vien virtinė kelių, vedančių į Biafrą. Keliuose gausu kareivių. Kai išgirsti šaudant ar kareiviai neleidžia važiuoti toliau, gali spėti, kad pasiekei frontą.

Valgykloje suvalgiau vištienos su ryžiais ir grįžau į barą prieš miegą išgerti butelio alaus. Ten sėdėjo keli girti federacinės armijos karininkai su draugužėmis. Išgėriau tabletę migdomųjų ir atsiguliau.

SEKMADIENIS, LAPKRIČIO 16 D.

Pravažiavome Varį ir aplenkėme Port Harkortą. Kelyje daug kariškių transporto. Išvydome keistą reginį: okeaninę jachtą, pakrautą ant tankų transporterio. Įtariu, tai kokio brigados vado karo grobis, keliaujantis į Lagoso prieplauką. Simeonui patarus, prie Elelės nusukome nuo pagrindinio kelio ir patraukėme maždaug į rytus. Netoli Benino sužinojome, kad Biafros kariai susigrąžino Ikot Ekpenę ir kad frontas dabar eina Abos–Overio keliu. Simeonas pasakė, kad jeigu mums pavyktų pasiekti Abą, jis vienas nusigautų į kaimą brūzgynų takais. Patyrėme nemalonių akimirkų, kai prie nuošalios kelio užtvaros jauni kareiviai, iš tolo trenkiantys alumi, teatrališkai mojuodami šautuvais liepė mums išlipti iš mašinos. Kai daviau jiems pinigų ir cigarečių, nurimo ir pasakė, kad kiti žurnalistai apsi-

stoję „Kelio žiedo“ viešbutyje prie Mandžo miestelio kiek piečiau nuo Abos. Į „Kelio žiedo“ viešbutį atvažiavome ketvirtą po pietų. Išlipęs iš automobilio išgirdau kažkur šiaurėje dunksint ir drioksint pabūklus. Simeonas išsirengė, liko vien su šortais ir pasakė tuoj pat leisiąsis į kelią. Daviau jam pinigų, ir jis patraukė takeliu tarp brūzgynų, kaip man pasirodė – gana žvaliai. Manau, jis buvo patenkintas, kad kažką daro – be to, čia juk jo gimti kraštai. Pasakiau jam lauksiąs tris dienas, jei tik galėsiu, paskui turėsiu grįžti.

Užsiregistravau viešbutyje ir gavau šlykštų vabzdžių knibždantį kambarį nedažyto betono sienomis, grindimis ir lubomis. Vienintelė lova su žalio nailono patalais, elektra tai atsiranda, tai vėl dingsta. Viešbutis pastatytas šalia nebaigto kelio žiedo – iš čia tas pavadinimas. Į žiedą ateina vienas skalda dengtas kelias, antras iš jo išeina. Kitas sankryžas, kurios pateisintų žiedo paskirtį, dar reikės įrengti. Netoliese karinių atsargų sandėlis kariams, kurie bando susigrąžinti Ikot Ekpenę – o gal stengiasi geriau įsitvirtinti mieste. Viešbučio baras, užimantis beveik visą pirmą aukštą, apšviestas purpurinėmis ir žaliomis dienos šviesos lempomis. Beveik kiaurą dieną jame kiurkso gera dešimtis nuobodulio pjaunamų prostitučių afrikietiškomis šukuosenomis ir labai trumpais sijonėliais. Retkarčiais viena iš merginų atsistoja, prišliurina prie tavęs ir apatiškai pasisiūlo. Bare karšta, dauguma ventiliatorių nedirba, bet alus šiek tiek atvėsintas.

Šįvakar apie aštuonias privažiavo džipas, ir iš jo išlipo dar du žurnalistai. Vienas – lenkas, su kuriuo jau buvau susitikęs Lagose – Zigmuntas Skarga, kitas – liesas nervingas anglas ilgais šviesiais plaukais ir veidrodiniais akiniais nuo saulės. Jis aiškiai nusiminė mane pamatęs ir iškart paklausė, ar dirbu „Times“. Kai atsakiau, kad „Polity“, rodės, lengviau atsiduso. „Geras žurnalas“, – atsakė. Jo pavardė – Čarlzas Skalis. Išgėrėme alaus ir pasišnekėjome. Skalis buvo Biafroje ir, matyt, dievina

Odžukvų* it koks apaštalas. Zigmuntas kalba apdairiau. Pasak jo, atsiskirti galima, bet jeigu pasiimi 95 procentus šalies naftos atsargų, karas neišvengiamas. Tada Skalis užsiplieskė – girdi, Nigerija – dirbtinė šalis, sukurta karalienės Viktorijos matininkų, nupiešusių žemėlapyje linijas ten, kur jiems šovė į galvą; Biafra esanti vientisa gentiniu ir etniniu požiūriu, todėl jos pretenzijos į nepriklausomybę pagrįstos. Tada įsiterpiau pacituodamas Simeono požiūrį apie kitas gentis, nenorinčias būti vyro ibo žmonomis. Tada Skalis dar labiau įniršo ir gana įžeidžiamai paklausė, ar aš seniai Nigerijoje. Kai atsakiau, kad ketverius metus, jo karingas tonas kiek sušvelnėjo – jis šalyje tik šešios savaitės.

PIRMADIENIS, LAPKRIČIO 17 D.

Šįryt nuvažiavau su Zigmuntu imti interviu iš pulkininko Džeko Okolio, pasivadinusio Nigerijos armijos Juoduoju liūtu. Jis vadovauja puolimui Abos–Overio fronte. Gražus, sveikata trykštantis vyras su siaurais aktoriaus moterų numylėtinio ūseliais. Per visą interviu jis nė karto nenusiėmė akinių nuo saulės. Jis avėjo zomšos auliniais, už diržo buvo užsikišęs du revolverius ir rodė neregėtą pasitikėjimą savim, būdingą visiems karo vadams, nujaučiantiems pergalę. Paklausiau, ar jis kontroliuoja Ikot Ekpenę. „Mano vaikinai tuoj juos pribaigs“, – atsakė jis. Jis be perstojo kaišioja tokius žodžius kaip „mano vyrukai“, „mano ereliai“ ir „mano šaunuoliai“. Zigmuntas man papasakojo, kad Okolis parsibogino iš Biafros tiek pramoninių prekių, kad užtektų nemažai universalinei parduotuvei. Pulkininkas Džekas pranašavo, kad karas pasibaigs iki Kalėdų. Įdomu, kiek karvedžių šitaip gyrėsi per visą istoriją.

* Biafros vadovas, ibas.

Apatiška popietė „Kelio žiedo“ viešbutyje po veikiančiu ventiliatoriumi. Gėriau alų ir stebėjau kariškas mašinas, važiuojančias nereikalingu žiedu. Šnektelėjau su jauna prostitute, vardu Matilda. Ji pasiūlė nueiti į mano kambarį. Atsakiau, kad per karšta, o aš esu senis. Ji atsakė galinti duoti man stebuklingo gėrimo, nuo kurio man styros kaip pagalys. Daviau jai svarą ir nupirkau fantos. Paklausiau, kas bus, kai baigsis karas. „Niekas, – atsakė ji. – Viskas būti kaip anksčiau“.

Skalis man pasakė, kad Biafroje žodžiai „Haroldas Vilsonas“* yra keiksmas. Jis sakė išgirdęs mirštančią mergaitę niurnant kažką pažįstama ir priėjęs arčiau. Ji be paliovos vapėjo „Haroldas Vilsonas Haroldas Vilsonas Haroldas Vilsonas“. Ji mirė su jo pavarde lūpose, – sakė Skalis ir pridūrė: ar gali įsivaizduoti, kad tavo sąžinę slegia toks dalykas? Jis parašė asmeninį laišką Vilsonui ir pranešė, kaip jo nekenčia Biafroje. Net Hitlerio pavardė netapo keiksmažodžiu, – pareiškė Skalis. Jau buvau beatkertąs, kad nevalia lyginti Haroldo Vilsono su Adolfu Hitleriu, bet bare buvo per karšta ginčytis. Skalis baisiai nusistatęs prieš Didžiosios Britanijos vyriausybės paramą Nigerijai – net rašo knygą apie šį karą ir Britanijos vaidmenį jame. Ji vadinsis „Genocido partneriai“. Pasakiau, kad linkiu jam sėkmės kaip plunksnos brolis. Jis nuoširdžiai nustebo sužinojęs, kad mano romanai buvo išspausdinti. „Aš net pažinojau Hemingvėjų“, – pridūriau norėdamas pažiūrėti, kaip jis reaguos, bet tai nepadarė jam jokio įspūdžio. Tą apsišaukėlį, – atsakė Skalis. Jis paklausė, ar kada nors esu susitikęs su Kamiu. Deja, ne – gavau prisipažinti.

Zigmuntas pranešė rytoj vykstąs į frontą su Okoliu – mes galį prisidėti, bet Skalis atsakė grįžtąs į Lagosą. Esą jis vyksiąs į Abidžaną Dramblio Kaulo Krante, paskui sėsiąs į vieną iš krovininių lėktuvų, kas naktį skrendančių į Biafrą. Turėtumėt

* To meto Didžiosios Britanijos ministras pirmininkas.

keliauti kartu, Mauntstiuartai, – tarė jis. – Gautumėt vertingos medžiagos kitai knygai. Atsiprašiau negalįs – laukiu atvykstančio draugo.

ANTRADIENIS, LAPKRIČIO 18 D.

Mudu su Zigmuntu Okolio džipu nuvažiavome iki Abos–Overio kelio. Pulkininkas Džekas vilkėjo ilgą medvilninę striukę su keturiomis prisiūtomis kišenėmis, buvo užsidėjęs beretę su skaisčiai raudona kokarda ir vis tuos pačius akinius nuo saulės. Sustojome prie pabūklų baterijos ir žiūrėjome, kaip jie šaudo į brūzgynus. Paskui nuvažiavome toliau, pro kolonas karių, traukiančių keliu į šiaurę. Privažiavome pažiūrėti apleistą kaimelį, bet pulkininkas Džekas pasiuntė savo vyrus išvyti iš būstų likusius gyventojus, daugiausia moteris ir vaikus. Nervingi ir sutrikę jie stovėjo nunarinę galvas, kol pulkininkas Džekas plūdo juodąjį šėtoną Odžukvų ir sveikino, nes juos išvadavo Nigerijos armija. Jis išstūmė į priekį prie manęs ir Zigmunto merginą. Prie klubo ji glaudė kūdikį – pilvotą, išverstakį; snargliuose, trykšte trykštančiuose jam iš nosies, ganėsi gera dešimtis musių. Ji kalba angliškai, – pranešė pulkininkas Džekas. Zigmuntas paklausė, ar ji patenkinta, kad Biafros kariai išvyti iš jos kaimo. „Kažką reikia daryti, – atsakė ji, – kad Nigerija liktų vientisa“.

Pietavome su pulkininku Džeku po tentu, kurį šis liepė ištiesti šalikelėje. Buvo pastatyti sudedami sodo baldai. Valgėme jautieną su aštriais prieskoniais ir batatus, užsigerdami škotišku viskiu. Pulkininkas Džekas mokėsi Sandhersto karo akademijoje, tad klausinėjo mane apie jam pažįstamus Londono rajonus, kazino ir nebesamus naktinius klubus, kuriuose jis lankydavosi studijų metais. Jis paklausė manęs, ar tarnavau armijoje. Ne, – atsakiau, – kariniame jūrų laivyne, savanorių rezervo skyriuje –

per Antrąjį pasaulinį karą. „Kokį laipsnį turėjai?“ – paklausė jis. Kai pasisakiau, vadino mane tik komandoru.

Po pietų važiavome toliau šalutiniu keliuku, kol pamatėme du šarvuočius „Saracen“ ir kokį šimtą kareivių, sėdinčių šalikelėse. Visi buvo prisikaišę į šalmus ir už diržų žalumynų. Pulkininkas Džekas paaiškino, kad čia tolimiausias taškas, kurį federacinė armija pasiekė veršdamasi pietų frontu. Paskui jis atokiau pasikalbėjo su kažkokiu kapitonu, lydimu dviejų mačetėmis mostaguojančių civilių, tada ištaisė sceną mudviem pasigrožėti: kriokė ant savo kareivių, išvadino juos prakeiktais kvailiais, persigandusiomis bobomis, vabzdžiais, kuriuos derėtų naikinti pesticidais. Šarvuočiai buvo užvesti, pavargę vyrai atsistojo, ir kolona vėl patraukė keliu į sukilėlių teritorijos gilumą.

Pulkininkas Džekas mums paaiškino, kad tie du civiliai pranešė, esą Biafros pasipriešinimas šiame sektoriuje žlugo, nes pats Odžukvus įsakė nubausti mirtimi keturis vietinius vyrus, apkaltintus kanibalizmu. „Jis apkaltino juos ėdus Biafros kareivius, – tarė pulkininkas Džekas. – Po perkūnais – kas per kvailys tas žmogus?!“ Vietos gentis pasijuto neapsakomai įžeista ir nutraukė bet kokią paramą – nedavė kareiviams maisto, vandens, vedlių rodyti kelią klaidžiais brūzgynų takais. Vietos gentainiai dabar aktyviai talkino federacinei armijai.

„Štai kaip laimimi karai, – grįžtant į „Kelio žiedo“ viešbutį aiškino pulkininkas Džekas. – Užteko to, kad jie ne laiku ir nepagrįstai įžeidė žmones. Šiandien mes pasistūmėjome devyniolika kilometrų“. Jis patapšnojo man per petį – buvo labai patenkintas. „Pamatysit, komandore, – dar neatėjus Kalėdoms aš būsiu brigados generolas Džekas“.

Ką tik į mano duris pabeldė Matilda. „Labas, pone. Meilė eiti aplankyti“. Daviau jai dar vieną svarą ir liepiau nusipirkti bare dar vieną butelį fantos. Apie Simeoną nieko negirdėti. Nežinau, kaip ilgai man čia likti.

TREČIADIENIS, LAPKRIČIO 19 D.

Visą rytą spausdinau mašinėle savo straipsnį „Polity“, pavadintą „Viena karo diena su pulkininku Džeku“. Esu visai patenkintas. Zigmuntas išvyko į šiaurės frontą prie Nsukos. Jis mano, kad iš ten bus lengviau patekti į Biafrą – nori susitikti su Odžukvumi, kol nesibaigė karas.

Pietų valgiau keptų plantanų ir išgėriau butelį gerai atšaldyto alaus „Star“ – labai gardu.

Šiandien po pietų visai žemai praskrido trys Nigerijos karinių oro pajėgų migai. „Matot, – paniekinamai mostelėjusi ranka tarė Matilda, – niekas jų dabar nebijoti“.

Vėliau. Šiandien po pietų grįžo Simeonas. Jo tėvų namai išplėšti, liko tuščios sienos, bet tebestovi. Tačiau jo artimieji ir toliau slapstosi brūzgynuose – nė kiek nepasitiki nė viena armija. Izaoko nė ženklo, bet Simeonas nenusimena. Pasak jo, brūzgynuose aibės Biafros armijos dezertyrų – Izaokas veikiausiai kažkur tarp jų, gyvas ir sveikas. Simeonas atrodė kažkoks keistai pralinksmėjęs, taigi, matyt, galime teigti, kad misija kaip ir baigta. Rytoj grįžtame į Ikirio universitetą. Matilda prašo pavežti iki Benino – jai įgriso skurdus uždarbis „Kelio žiedo“ viešbutyje.

1970

ŠEŠTADIENIS, SAUSIO 17 D.

Izaokas grįžo iš karo. Išėjau pusryčiauti į verandą ir pamačiau jį plačiai besišypsantį. Vilkėjo chaki spalvos šortais ir baltais teniso marškinėliais. Sulysęs, skusta galva, bet iš pažiūros išgyveni-

mų nė kiek neprislėgtas. Tiesą sakant, jam pavyko dezertyruoti likus vos savaitei iki karo pabaigos, mat su kitais kariais saugojo aerodromą prie Ulio, kur atskrisdavo lėktuvai su pagalbos kroviniais. Kai federacinė kariuomenė ėmė vis labiau artintis, jį paskyrė saugoti aerodromo prieigas, davė rankinę granatą ir penkis šovinius (kol jo postas buvo aerodrome, teturėjo vieną šovinį). Vos tik atsidūręs brūzgynuose, jis nusirengė uniformą, metė šautuvą ir pasuko į pietus, namų link.

Pasak jo, karas baigėsi taip greitai todėl, kad vienas šamanas buvo nubaustas mirtimi už „netiesioginę žmogžudystę“ (Izaoko žodžiais tariant). Visi Biafros vadai visiškai pasikliaudavo žiniuonių ir vadinamųjų pranašų patarimais: be šių palaiminimo nebūdavo duodamas joks karinis įsakymas ar nurodymas. Taigi kai vienas šių dvasinių vadovų buvo nubaustas myriop, pietų fronto karininkai tiesiog atsisakė kautis. Nualinti Biafros kareiviai, pamatę, kad jų vadai tokie pakrikę, paprasčiausiai išsiskirstė, ir neliko kam ginti įtvirtinimus. Nigerijos armijos kariai atėjo dainuodami, net nenusiėmę šautuvų nuo pečių. Be abejo, tai buvo dar viena gera diena pulkininkui Džekui.

PENKTADIENIS, VASARIO 27 D.

Šešiasdešimt ketveri. Mano gimtadienis praėjo niekieno nepastebėtas – net malonu. Jį aptemdė tik Perdžiūvęs Kokosas, per fakulteto susirinkimą visiems priminęs, kad kitiems akademiniams metams pasibaigus aš išeinu iš universiteto ir kad reikės naujo dėstytojo anglų romano kursui. „Deja, brangusis Loganas išeina į pensiją. Mes netenkame savo Oksfordo absolvento“. Pasigirdo užuojautos ir sveikinimo niurnesiai. Polė dirstelėjo į mane gerokai nustebusi: manau, jai nė į galvą neatėjo, kad man likę visai nedaug iki senatvės pensijos. Turiu pasakyti, kad atrodau visai neblogai: įdegęs saulėje, bet ne per daug, pasta-

ruoju metu geriu vien alų – na, dažniausiai, – tad šiek tiek išstorėjau, ypač per juosmenį.

Šiandien po pietų sužaidėm su Kvakum įprastą trumpesnę golfo partiją. Pasakiau, kad kitąmet turėsiu išeiti iš universiteto, ir užsiminiau, ar man čia neatsirastų kokio kito darbo. Jis atvirai atsakė, kad tai būtų beveik neįmanoma: aš netekčiau savo namų ir gaučiau nebent ketvirtadalį to, ką uždirbu dabar. Man reikėtų išvykti bent jau į Ibadaną, jeigu ne į patį Lagosą.

Kažkodėl nenoriu išvykti iš Afrikos – gyvenimas čia man ėmė patikti – o Britanija ir Europa man atrodo keistai priešiškos. Tačiau aš suprantu, kad 65 metų anglas, baigęs Oksfordą su trečio laipsnio diplomu, turi menkų perspektyvų rasti čia darbą. Taigi, matyt, turėsiu grįžti į Londoną, į savo butą Terpentino skersgatvyje – pasižiūrėsiu, ką sugebėsiu sukrapštyti pragyvenimui savo plunksna.

[LIEPA]

Paplaukiojęs klubo baseine parėjau į namus, jusdamas, kaip saulė kepina nepridengtą galvą. Atsikimšau butelį alaus „Star" ir gurkšnojau sėdėdamas verandoje. Paskui nuėjau į savo sodą ir vaikštinėdamas lytėjau delnu medžius – kazuarinas, guajavas, kapokmedžius, avokadus, jazminus – tarsi šis paskutinis prisilietimas, tas trumputis paglostymas būtų mano sudiev jiems, mano medžiams, mano gyvenimui Afrikoje. Ausyse spengė nuo metališko cikadų svirpesio, švelnus vėjelis atnešė į šnerves dulkių kvapą nuo išblukusios žolės. Atsirėmiau kakta į papajos kamieną ir užsimerkiau. Tada išgirdau savo sodininką Godspidą klausiant sunerimusiu balsu: „Pone – jūs išvykti ir viskas būti gerai?" Ne, – norėjau atsakyti, – kai aš išvykti, galbūt niekada daugiau nebūti nieko gerai.

ANTRASIS LONDONO DIENORAŠTIS

Loganas Mauntstiuartas grįžo į Londoną 1971 metų liepą, pasibaigus vasaros semestrui, ir vėl apsigyveno bute Terpentino skersgatvyje. Visas jo pajamas sudarė senatvės pensija ir santaupos (kadangi Ikirio universitete dėstė vos kelerius metus, pensijos priedas veikiau panėšėjo į išmaldą), tad jis vėl ėmėsi rašytojo darbo uoliai, beveik entuziastingai. Pagrindinis jo pajamų šaltinis – žurnalas „Polity" – nutraukė veiklą 1972 metais, o Šyla Adrar iš Voleso Daglaso agentūros nesugebėjo gauti avanso seniai puoselėjamam LMS romanui „Oktetas". Udas Fojerbachas paliko jį „revolverio" korespondentu Londone, o prostatos vėžiu sergantis Benas Lypingas mokėjo jam už retkarčiais teikiamas „Leeping Frères" konsultanto paslaugas. Per ateinančius kelerius metus LMS vis labiau skurdo. Antrasis Londono dienoraštis prasideda 1975 metų pavasarį.

1975

TREČIADIENIS, BALANDŽIO 23 D.

Šiandien atsisakiau tos kalės Adrar paslaugų. Nuėjau į agentūrą pasidaryti kopijas kelių žurnalų straipsnių, kurių man reikia kaupiant medžiagą „Oktetui". Pirmiausia priimamajame dirbanti

mergina niekaip negalėjo patikėti, kad esu firmos klientas, kol kažkur rado mano bylą. Pasakiau, kad pats Volesas Daglasas leido man naudotis leidyklos įranga, kada tik panorėsiu. Taigi aš sau kopijuoju, bet jaučiu, kad kontoroje kažkoks sąmyšis, visi kone panikos apimti kuždasi: kas tas senis su kostiumu ruoželiais? Ką jis tariasi darąs? Gal iškviesti policiją? Galop pasirodė pati Šyla Adrar su puikia šukuosena ir prašmatniu mėlynu kostiumėliu trumpu sijonu. „Loganai, – tarė ji nenuoširdžiai išsišiepdama iki ausų, – kaip malonu jus matyti". Tada pasisiūlė padėti – surinko palaidus popieriaus lapus, patikrino aparato skaitiklį. Šešiasdešimt dvi kopijos, – tarė ji, – po du pensus už vieną, iš viso vienas svaras ir dvidešimt keturi centai. Labai juokinga, Šyla, – atsakiau ir pasukau durų link. Prašyčiau duoti tuos pinigus, Loganai, – tarė ji, – mūsų agentūra – ne labdaringa organizacija. Aš nesusitvardžiau. Kaip jūs drįstate?! – užrikau. – Ar nutuokiate, kiek aš uždirbau šiai firmai? O jums užtenka įžūlumo lupti iš manęs pinigus už kelias kopijas! Pasigėdytumėte! Jūs nieko neuždirbote šiai firmai nuo Antrojo pasaulinio karo, – atrėžė jinai. Taip! – surikau. Viskas baigta! Nuo šiol, velniai griebtų, su jumis nutraukiu bet kokius santykius – jūs visi nevykėliai! Aš susirasiu kitą agentūrą, – ir išėjau.

Užsukau į aludę nusiraminti ir pamačiau, kad rankos dreba – nuo gryno įsiūčio, ne gėdos – skubu pridurti. Iš ryto paskambinsiu Volesui ir paaiškinsiu, kas atsitiko. Gal jis rekomenduos kokią naują agentūrą.

Džiaugiuosi vėl tęsiąs šį dienoraštį, net jeigu tikslai nebe tokie tyri. Ko gero, jis taps vieno rašytojo nuosmukio dokumentu – Londono literatūrinis gyvenimas, pavaizduotas persenusio rašeivos akimis. Tie paskutiniai rašytojo gyvenimo veiksmai paprastai lieka neužfiksuoti, nes tikrovė pernelyg gėdinga, pernelyg liūdna, pernelyg banali. Vis dėlto man atrodo, kad po to, kas vyko anksčiau, dabar netgi svarbiau išdėstyti faktus taip, kaip juos išgyve-

nau. Neturiu vasarnamio, manęs nelaukia garbės nušviesti saulėlydžio metai, nesulauksiu deramos pagarbos iš dėkingos tautos ar atlygio už profesiją, kuriai tarnavau dešimtmečius. Kai tokia nenuoširdi kraugerė kaip Adrar drįsta reikalauti 1,24 svaro iš tokio žmogaus kaip aš, žiūriu į tai kaip į tikrą takoskyrą – ne dėl jos neapdairumo, o todėl, kad iš tikrųjų neišgalėjau jai sumokėti. Protingai išleisdamas tą 1,24 svaro galėčiau nusipirkti maisto trims dienoms. Štai iki kokio lygio nusiritau.

Taigi pateikiu galutinę sąskaitą. Aktyvai: nuosavas rūsio butas Terpentino skersgatvyje. Baldai. Turiu apie tūkstantį knygų, vis labiau plyštančių drabužių, laikrodį, rankogalių segtukus ir t. t. Pajamos: nė viena mano išleista knyga nebespausdinama, taigi pajamos iš honorarų lygios nuliui. Gaunu paprastą valstybės skiriamą senatvės pensiją ir menką kiek mažiau nei 3 svarų per savaitę priedą už dėstytojavimą Ikirio universitete. Straipsniai spaudoje: labai nereguliarūs.

Išlaidos: komunaliniai mokesčiai, dujos, elektra, vanduo, telefonas, maistas, drabužiai, transportas. Automobilio neturiu – važinėju autobusu arba metro. Televizoriaus neturiu – neišgaliu sumokėti už nuomą ir licenciją, tad klausausi radijo ir groju plokšteles patefonu. Mano vienintelės pramogos, gyvenimo prabangos – svaigalai ir cigaretės bei retkarčiais apsilankymas kine ar aludėje. Skaitau laikraščius, kuriuos randu paliktus autobusuose ir metro traukiniuose.

Galus suduriu tik dėl retkarčiais spausdinamų straipsnių ir konsultanto paslaugų Beno galerijai. Pernai šitaip uždirbau apie 650 svarų. Šįmet jau parašiau ilgą straipsnį apie Rotką (50 svarų), knygos apie Blumzberį recenziją (25 svarai) ir įvertinau Benui vieną privačią paveikslų kolekciją (200 svarų).

Maitinuosi kukliai: troškintos jautienos konservais (kulinarinis mano gyvenimo leitmotyvas), virtomis pupelėmis ir bulvėmis. Skardinės sriubos koncentrato gerai atmiešus užtenka ke-

turioms ar penkioms porcijoms. Deramai panaudojus arbatos pakelį galima užsiplikyti tris puodelius silpno gėralo. Ir panašiai. Ačiū Dievui, turėjau gerus siuvėjus. Jei rūpestingai prižiūrėsiu, paskutinių kelių kostiumų, pasisiūdintų Berno ir Milerio firmoje, man užteks dar daugeliui metų. Retai perkuosi apatinių, kojinių ir marškinių. Drabužius skalbiuosi rankomis ir žiemą džiovinu priešais dujinį šildytuvą, vasarą – ant džiovyklos, kurią pastatau rūsio šachtoje. Apie keliones į užsienį negali būti nė kalbos – nebent jas finansuotų kiti. Pavyzdžiui, Glorija pakvietė mane į „La Fucina" pagyventi „kiek norėsiu" šią vasarą. Atsakiau, kad neišgaliu susimokėti už kelionę. Kadangi ji nepasisiūlė sumokėti, spėju, kad ji taip pat pinigų turi ne riaušes.

Vis dar geriu – sidrą, alų ir pigiausią vyną, pradėjau suktis cigaretes.

Dieną einu į kokią viešąją biblioteką rinkti medžiagos „Oktetui" arba rašyti vieno iš negausių savo straipsnių. Spausdinu juos namie vakarais. Paskui klausausi radijo ar patefono plokštelių arba skaitau. Porą ar trejetą kartų per savaitę nueinu į vietinę „Kornvalio" aludę ir išgeriu bokaliuką karčiojo. Sveikata nebloga, esu nuo nieko nepriklausomas, pinigų neturiu. Nemirštu – bet ne daugiau. Štai kaip Londone 1975 metais gyvena literatas.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. 1982 m. Tuo metu neatkreipiau į tai dėmesio, bet tais metais, kada ne juokais skurdau, kartais prisimindavau, ką man šaukė ponas Šmitas Niujorke, kai Mondė / Lora spruko gelbėtis. NEVYKĖLI! Tu nevykėli angle... Matyt, jis laikė tai didžiausiu įžeidimu, kokį tik galėjo sviesti. Bet man atrodo, kad anglo – ar europiečio – toks keiksmas nė kiek neveikia. Mes visi žinome, kad galų gale žemai nusirisime, taigi jokios įžeidžiančios galios šis žodis neturi. Jungtinėse Amerikos Valstijose – visai kas kita. Gal čia ir yra didysis skirtumas tarp šių dviejų

pasaulių – ši nevykėlio sąvoka. Naujajame pasaulyje tai baisiausias gėdos ženklas, Senajame jis tik sukelia graudžią užuojautą. Įdomu, ką apie tai pasakytų Titas Fičas?]

TREČIADIENIS, GEGUŽĖS 7 D.

Buvau „Travellers" klube pietauti su Piteriu [Skabijum]. Išpardavime nusiperku marškinius (už 80 pensų) ir su mėlynuoju savo kostiumu ir Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezervo skyriaus kaklaraiščiu, manau, akių nepatrauksiu. Plaukus susitepu aliejumi ir lygiai sušukuoju. Batai atrodo šiek tiek įtartini – gerokai nudremžti (nors smarkiai blizginau, nepadėjo), bet tikiuosi, kad atrodau gana elegantiškai.

Piteris nutukęs, nesveikai išraudęs. Jis išūžė man ausis skundais: aukštas kraujospūdis, klaikūs vaikai, baisus gyvenimo Normandijos salose nuobodulys. Aš klausiu: kokia prasmė turėti tiek pinigų, jeigu dėl jų esi priverstas gyventi ten, kur tau nepatinka? Jis priekaištauja, girdi, aš nesuprantu: jo finansininkai nepermaldaujami. Pasinaudojęs proga sočiai prisikertu: trys bandelės su tiršta, aštria indiška sriuba, ėrienos kepsnys su trijų rūšių daržovėmis, obuolių apkepas su grietinėle ir gabalas sūrio. Piteriui draudžiama gerti (jis mano, kad jam pradinė diabeto stadija), taigi mielai išlenkiu pusę butelio bordo ir didelį stiklą portveino. Jis palydi mane iki durų, ir aš pastebiu, kad jis šlubuoja. Pirmą kartą per mūsų susitikimą jis pasiteirauja apie mane: ką veiki, Loganai? Rašau romaną, – atsakau. Nuostabu, nuostabu, – atsako jis nelabai suprantamai ir klausia, ar tebeskaitau romanus. Jis prisipažįsta nebegalįs skaityti romanų – vien laikraščius ir žurnalus. Atsakau, kad iš naujo skaitau Smoletą – vien tam, kad jis prastai pasijustų – ir išėjęs į Pel Melą susistabdau taksi. Mes paspaudžiame rankas ir pasižadame palaikyti santykius.

Įlipu į taksi, ir vos tik jis pasuka už kampo, liepiu sustoti ir išlipu. Šešiasdešimt penki pensai už tris šimtus metrų, bet vertėjo tiek suploti, kad išsaugočiau prestižą.

SEKMADIENIS, BIRŽELIO 8 D.

Vakar vaikštinėjau po Batersio parką ir atsisėdęs atokaitoje skaičiau laikraštį. Pasirodo, infliacija Britanijoje sudaro 25 procentus, taigi turėsiu ketvirčiu daugiau dirbti, kad išlaikyčiau savo varganą esamą padėtį. Neipjeris Forsaitas parašė man laiškelį pranešti, kad dabar dirba „Economist". Gal parūpins ir man kokių užsakymų.

Tada pasukau į Melvilio gatvę – didžiulė klaida – bet aš mąsčiau apie Frėją su Stela ir mūsų pasivaikščiojimus po parką. Kas nutiko mūsų šuniui? Kuo jis buvo vardu?* Buvau priblokštas, kad negaliu prisiminti jo vardo. Gal jis irgi žuvo per raketos sprogimą. Kai pagalvoju, Frėja tikriausiai vedėsi šunį eidama pasitikti Stelos iš mokyklos.

Grįžęs namo pusę valandos spoksojau į jų nuotraukas. Verkiau ir negalėjau sustoti. Tais metais iš tikrųjų buvau laimingas. Tas supratimas ir palaima, ir prakeiksmas. Gera suvokti, kad savo gyvenime buvai radęs tikrą laimę – ta prasme gyvenimas nenuėjo perniek. Tačiau sunku pripažinti, kad niekuomet nebebūsi toks laimingas. Stelai dabar būtų buvę trisdešimt šešeri, gal jau būtų ištekėjusi ir turėtų vaikų. Mano anūkų. O gal neturėtų. Kas žino, kaip būtų susiklostęs kieno nors gyvenimas? Spėlioti beprasmiška.

Norėjau pasigerti, tad išlupau butelį sidro ir man pavyko. Šįryt skauda galvą, burnoje šleikštu nuo suktinių. Prakeiktas senas kvailys!

* Tomė.

PENKTADIENIS, RUGPJŪČIO 1 D.

Viena iš tų nepakeliamai karštų Londono vasaros dienų, kai asfaltas po kojomis, rodos, minkštėja ir lydosi. Net aš buvau priverstas atsisakyti savo įprasto švarko su kaklaraiščiu ir susirasti ryškiaspalvius hipiškus marškinius iš Ikirio laikų. Per pietus, baigęs spausdinti recenziją „Economist" (Neipjeris gali manim didžiuotis: recenzuoju jiems visokias meno knygas, po 30 svarų už straipsnį), nuėjau į „Kornvalį" išgerti stiklo džino su toniku. Aludėje buvo tylu ir švaru, visi paviršiai ką tik nušluostyti belaukiant klientų antplūdžio, kai ateis pietų metas. Atsisėdau prie pravirų durų, kad prapūstų vėjelis, laikydamas rankoje šaltą stiklą su dzingsinčiais ledukais ir nugirdau tokį pokalbį tarp pusamžio vyro ir moters, sėdinčių ant suoliuko lauke.

MOTERIS: Kaip laikaisi?
VYRAS: Ne per geriausiai.
MOTERIS: Kas ne taip?
VYRAS: Sveikata prasta. Širdis šlubuoja, vėžys. Taip sakant, visi galai nebelaiko.
MOTERIS: Vargšelis.
VYRAS: Kaip Džonas?
MOTERIS: Mirė.
VYRAS: Vėžiu?
MOTERIS: Ne, jis nusižudė.
VYRAS: Viešpatie!
MOTERIS: Atleisk, mane tai siaubingai slegia.

Ji atsistoja, įeina į aludę ir viena atsisėda kampe.

1976

KETVIRTADIENIS, SAUSIO 1 D.

Sutikdamas Naujuosius išgėriau litrinį butelį škotiško viskio ir dvi skardines „Carlsberg“. Ko gero, nuo universiteto laikų nebuvau taip pasigėręs. Šiandien prastai jaučiuosi, senas mano kūnas bando įveikti toksinus, kuriuos vakar į jį supyliau. Metus pasitinku nusiteikęs... Kaip? Nepalūžtamai abejingai. Man atrodo įstabu ir neįtikėtina, kad ne per seniausiai turėjau namus su keturiais tarnais. Simeonas atsiuntė man kalėdinį atviruką, palinkėjo geros sveikatos, džiaugsmo ir sėkmės. Jis tiki, kad rašau daug gerų knygų. Džiaugsmas ir sėkmė atrodo nepasiekiami, tad gal reikėtų stengtis išsaugoti tokią sveikatą, kokią turiu – gal tada pavyks užbaigti vienintelę manyje likusią knygą.

Turiu parašyti straipsnį į „Spectator“ apie Polį Klė. (O juk kadaise turėjau jo paveikslą. Kuriuo gyvenimo etapu?) Kažkodėl „Spectator“ dabar temoka varganus 10 svarų už straipsnį.

Iš Afrikos labiausiai pasiilgstu golfo su daktaru Kvakumi krūmingame Ikirio lauke. Man stinga golfo, alaus, kurį gerdavome atvirame klubo pastato prieangyje žiūrėdami, kaip leidžiasi saulė. Kuo man patinka golfas? Nevargina, o tai svarbu. Man rodos, didžiulis jo, kaip sporto šakos, pranašumas yra tas, kad net didžiausias nemokša gali suduoti smūgį, ne blogesnį už geriausio pasaulio golfininko. Pamenu, kaip kartą Ikiryje mušiau į aštuntą duobutę. Buvau sukaitęs, suprakaitavęs, nekaip jaučiausi. Užsimojau, smogiau, kamuoliukas pakilo aukštai į orą, kartą atsimušė nuo vejos ir įriedėjo į duobutę. Vienu šūviu! Idealus smū-

gis – niekas negalėtų suduoti geresnio, net pasaulio golfo čempionas. Neįsivaizduoju, kuriame kitame sporte mėgėjas turi galimybę sužaisti tobulai. Po to smūgio jaučiausi laimingas visus metus – kaskart, kai jį prisimindavau. Dar ir dabar jaučiuosi laimingas.

SEKMADIENIS, VASARIO 15 D.

Keistas, graudus Glorijos telefono skambutis – klausia, ar gali atvykti ir kelias dienas paviešėti. Aišku, – atsakiau ir pridūriau įprastinius perspėjimus: patogumų stoka, neturiu televizoriaus, tamsus rūsio butas sveikatai žalingame rajone ir t. t. Klausiu, kodėl nori atvažiuoti į Londoną vasarį? Pajutau nelaimę, kai ji atsakė, kad turi nueiti pas daktarą.

Mano žiniomis, Glorija turi Toronte gyvenantį brolį ir dukterėčią Skarbore – tai visi jos artimieji. Na, bet kam reikalingi seni draugai, jei ne pagelbėti ištikus bėdai?

Pamiršau pasakyti, kad penktadienį atsibudęs pajutau burnoje kažkokį svetimkūnį ir išspjoviau jį ant pagalvės – pasirodo, mano dantis. Ko gero, vienas iš nemaloniausių pojūčių, pakirdus patirtų per visą gyvenimą. Tačiau vietos dantistas mane nuramino: kiti dantys, girdi, atrodo daugiau ar mažiau sveiki ir pakomentavo įspūdingas mano karūnėles ir tiltus. Tikriausiai kainavo krūvą pinigų? – mąsliai paklausė. Ačiū jums, puikieji Niujorko dantistai. Jaučiu nelogišką baimę netekti dantų – tiesą sakant, ji nėra nelogiška – netgi labai logiška. Tačiau jeigu gyvensiu pakankamai ilgai, ko gero, to neišvengsiu. Kažkas (kas?) man sakė, kad Ivlinas Vo ir T. S. Eliotas prarado norą gyventi, kai jiems ištraukė dantis ir įtaisė protezus. Gal čia rašytojo problema? Tas jausmas, kad kai nebegali įkąsti, gali mesti į ringą rankšluostį?

PENKTADIENIS, VASARIO 27 D.

Glorija atvažiavo vakar, ir užleidau jai savo kambarį, nors turiu pasakyti, jog esu per senas, kad galėčiau gerai išsimiegoti ant sofos. Ji atrodo klaikiai: sulysusi, pageltusi, veidas susitraukęs, rankos dreba. Paklausiau, kuo serga. Atsakė nežinanti, bet liga tikrai kokia nors rimta. Jos plaukai sausi ir reti, oda dėmėta ir glebi it kokio senutėlio driežo. Ji mano, kad jos kepenys gali būti nesveikos („Iš kur dar ta keista odos spalva?"), bet skundžiasi dar ir skausmais nugaroje bei strėnose. Be to, ją labai kamuoja dusulys.

Vis dėlto abu labai džiaugėmės vienas kitą matydami ir ištašėme beveik visą butelį džino, kurį ji atsivežė dovanų. Aš išviriau spagečių su konservuotu padažu. Tačiau ji beveik nepalietė maisto – norėjo tik gerti, rūkyti ir šnekėtis. Papasakojau jai apie paskutinį susitikimą su Piteriu, ir mudu juokėmės, kosėjome vienas kitam į veidą. Ji pardavė „La Fucina", o lėšas persives į Londoną. „Nieko už tą dvarą negavau, – aiškino ji. – Kai sumokėjau mokesčius ir skolas, liko skatikai". Paklausiau, kur ji ketina apsistoti. „Ketinau pagyventi pas tave, mielasis Loganai, – atsakė ji. – Kol daktaras mane apžiūrės, ir mes žinosime, ko tikėtis". Nusivesiu ją į savo kliniką Lupuso gatvėje.

Šiandien man sukako septyniasdešimt.

ANTRADIENIS, KOVO 9 D.

Glorija grįžo iš ligoninės. Kažkodėl neleido man jos aplankyti ar parsivežti. Išgirdau, kaip ją atvežė taksi, ir išbėgau padėti. Ji ėjo į parduotuvę ir nusipirko šampano, žąsų kepenų pašteto ir slyvų pyrago. Nenorėjo man sakyti, kas atsitiko ligoninėje ar ką jai sakė gydytojai.

Taigi šįvakar atkimšome šampaną, valgėme skrebučius su paštetu, ir ji man pasakė serganti plaučių vėžiu – operuoti neįmanoma. „Įtariu, kad jis persimetė visur, – tarė ji. – Tik jie kol kas negali man pasakyti, kodėl man taip skauda nugarą". Ji paklausė, ar galinti toliau pagyventi pas mane – nenorinti atsidurti vėžininkų palatoje ar nepagydomųjų slaugos ligoninėje. Aišku, gali, – atsakiau, bet perspėjau esąs labai neturtingas, ir tai nulems patogumus, kuriuos galėsiu jai suteikti. Ji atsakė turinti banke 800 svarų – galiu laikyti juos savais. „Smagiai juos išleiskime, Loganai", – šypsodama tarė ji, tarsi būtume mokinukai, sumanę prisikirsti saldumynų, kai visi sumigs. Pamaniau, kad net 800 svarų mažai kam užteks, ir ji, matyt, suprato tai iš mano išraiškos. Ji galvos mostu parodė į mudviejų portretą virš židinio. „Ko gero, atėjo metas išgryninti Pablo palikimą", – tarė ji.

TREČIADIENIS, KOVO 10 D.

Šįryt paskambinau į Paryžių Benui ir paklausiau, kaip laikosi. „Negaluoju, bet nemirštu", – atsakė jis. Pasveikinau jį tapus senukų klubo nariu. Tada papasakojau jam apie Pikaso eskizą, ir jis iškart pasiūlė man 3000 svarų – net jo nematęs.

Išėmiau piešinį iš rėmelių ir perpjoviau pusiau, atskirdamas savo portretą. Mano pusėje buvo užrašytas tik mano vardas. Kita dedikacijos sakinio dalis: *„A mon ami et mon amie Gloria. Amitiés, Picasso"*, data ir, svarbiausia, parašas buvo Glorijos pusėje. Mūsų dalys ne didesnės už atvirukus, o mano portretas be parašo, aišku, bevertis, bet vis tiek tai atminimo ženklas, ir aš džiaugiuosi, kad vargšei Glorijai bent tiek naudos iš tų pietų Kanuose prieš daugelį metų.

PENKTADIENIS, KOVO 19 D.

Galima pagalvoti, kad žiema nesibaigė. Žemi, pilki kaip skalūnas debesys ir gūsingas rytų vėjas neša nuo Šiaurės jūros šlapdribą. Glorija gerai įsitaisė mano miegamajame: patefonas, džinas, knygos ir žurnalai. Mes valgome ir geriame kaip ištremta karališkoji šeimyna. Kasdien ateina slaugė padėti Glorijai išsimaudyti ir persirengti (jai mokama iš Pikaso palikimo), be to, retkarčiais užsuka patronažinė seselė pažiūrėti, kaip ji laikosi, ir papildyti jos vaistų. Glorijos nešvitina, netaiko jai naujų galingų vaistų. Ji apsimeta esanti žvali, nerūpestinga ir sako, kad jai į viską nusispjauti – kad tik neskaudėtų. „Aš tau neįkyrėsiu, brangusis, – kartą sakė jinai. – Tau nereikės nešioti mano naktipuodžio, valyti man užpakalio ir panašiai. Kol išgalim samdyti slauges – įsivaizduokim, kad sena vaidinga draugė atvažiavo pagyventi“. Taigi elgiuosi kaip visada: einu į biblioteką, tęsiu pradėtus darbus ir vakarop grįžtu. Glorija visai patenkinta dieną būti viena ir daugmaž sugeba savimi pasirūpinti, bet vakarais ji mėgsta draugiją, todėl sėdžiu prie jos, paskaitau kai ką iš laikraščių, mudu klausomės muzikos ir geriame. Iki 22.00 paprastai ganėtinai įkauštu, o Glorija ima knapsėti ir snūduriuoti. Paimu stiklą iš jos rankos, pataisau paklodę ir antklodę, tada pirštų galiukais išeinu iš kambario.

Ant sofos miegu prastai. Įsivaizduoju, kaip vėžio ląstelės dauginasi kitapus durų, ir stengiuosi negalvoti apie tą Gloriją Nes-Smit, kurią kadaise pažinojau. Ryte pabundu anksti, tuoj pat nusiskutu ir nusiprausiu, kad atlaisvinčiau vonią. Meldžiuosi, kad slaugė ateitų Glorijai dar nepabudus – kol neišgirdau siaubo kupino šauksmo „Loganai!“, kai jai grįžta sąmonė ir ji suvokia savo padėtį. Toji baimė ją apima iš pat ryto, kol ji nespėjo užsidėti susitaikiusios su likimu moters kaukės.

Pasirodžius slaugei einu pirkti maisto – dažnai į „Harrods“ parduotuvę ieškoti kokių egzotiškų saldumynų, kurie patiktų

Glorijai. („Gal šiandien nori miniatiūrinių apelsinų? O gal cukruje virtų kaštonų?“) Atsidariau sąskaitą parduotuvėje, turinčioje leidimą pardavinėti alkoholinius gėrimus išsineštinai – ji pristato mums visus svaigalus. Dėžės džino užtenka maždaug savaitei. Jei niekur neinu iš namų, vyną pradedame gerti prieš pietus, o sutemus, kai ima kelti baimę ateinančios nakties fantasmagorijos, pereiname prie stipresnių gėrimų. Paklausiau jos, ar nori, kad duočiau žinią Piteriui, bet ji iškart atsakė „ne“, tad daugiau apie tai neužsiminiau.

Negalvoju apie praeitį, negalvoju apie ateitį. Nesiruošiu Glorijos mirčiai – abu jos laukiame. Tiesą sakant, neturiu nė menkiausio supratimo, kas tokiais atvejais daroma. Be abejo, dar sužinosiu. Kol kas man užtenka dabarties rūpesčių.

SEKMADIENIS, BALANDŽIO 4 D.

Glorija taip išseko ir susibaigė, kad jos bruožai atrodo lyg svetimi: akys per didelės akiduobėms, dantys per dideli burnai, svetimos didžiulės ausys ir nosis. Jos lūpos visą laiką drėgnos ir žvilga, ji nebeturi apetito. Ji teįstengia suvalgyti pusę be lukšto virto kiaušinio ar šokoladinį saldainį su įdaru. Jos pasaulis pritilęs ir neryškus nuo kokteilio su morfijum, kurį vis geria. Jinai tegali sukaupti į mane dėmesį minutę ar dvi. Ji stengiasi iš paskutiniųjų – jaučiu, kad ji nenori pajusti paliekanti šį pasaulį. Dabar laikraštį jai skaitau rytais, ir Glorija iš visų jėgų bando sutelkti dėmesį: „Kodėl Tedas Hitas elgiasi kaip tas šuo ant šieno? Ką iš tikrųjų reiškia „pankas“?“

Iš pinigų už eskizą liko apie 1200 svarų – mano skaičiavimais, užteks dar kokiam mėnesiui. Šiaip ar taip, gėrimams dabar išleidžiame gerokai mažiau, ir aš vėl gyvenu daugiau ar mažiau blaiviai.

Reguliariai lankosi daktaras iš klinikos Lupuso gatvėje, kiekvieną kartą skirtingas – ten jų tikriausiai dešimtys. Paklausiau vieno, kokios perspektyvos. Tai gali įvykti rytoj, o gal – kitąmet, – atsakė jis ir pateikė stulbinančių pavyzdžių, kaip žmonės ištisus mėnesius laikėsi įsikibę tokio pusiau gyvenimo, užuot mirę. Sakau: ačiū Dievui už opiumą. Glorijos kūno funkcijomis rūpinasi slaugės – aš nenumanau, kas ten dedasi.

Sėdžiu ir skaitau jai, dirsčiodamas į pulsuojančią veną, iššokusią virš smilkinio. Nesąmoningai stengiuosi įkvėpti ir iškvėpti pagal tą trūkčiojantį siūlinį pulsą. Glorijos laikrodžio spyruoklė baigia atsileisti.

ANTRADIENIS, BALANDŽIO 6 D.

16.35. Glorijos nebėra. Prieš dvi minutes nuėjau į jos kambarį, o ji buvo nebegyva. Gulėjo lygiai ta pačia poza kaip ir prieš pusvalandį: galva atlošta, šnervės išsipūtusios, lūpos standžiai pražiotos ir matyti dantys. Akys užmerktos, bet vos prieš pusę valandos man pasirodė, kad ji spustelėjo man delną, kai suėmiau jos pirštus.

Tik dabar keliai šiek tiek sulenkti, tarsi paskutinį kartą bandant įkvėpti oro prireikė visų to nusilpusio kūno pastangų. Įkišau ranką po antklode, suėmiau ją už kulkšnių ir patraukiau jas prie savęs. Kojos išsitiesė taip lanksčiai, lyg ji tebebūtų gyva. Klausiu savęs, kodėl taip rūpinausi Glorija? Todėl, kad ji man patiko; todėl, kad buvome meilužiais ir dalį gyvenimo praleidome drauge. Todėl, kad ji buvo mano draugė. Ir dar todėl, kad į Glorijai parodytą rūpestį žiūriu kaip į duoklę, kurią mielai sumokėjau, ir manau (veikiau nepagrįstai svajoju), kad ir manim kas nors pasirūpins. Žinau – tai absurdiškos mintys, savęs apgaudinėjimas. Su gyvenimu nesudarysi sandorių „aš tau, tu man“.

ŠEŠTADIENIS, BALANDŽIO 10 D.

Šaltą balandžio dieną Patni Veilo krematoriumas, ko gero, – niūriausia ir labiausiai slegianti vieta visoje šalyje. Absurdiška Viktorijos laikų stiliaus koplyčia, pastatyta didžiulio pakriko, netvarkingo nekropolio viduryje, išmoningai atlieka dar ir krematoriumo vaidmenį. Aplink koplyčią it kokie gobtuvais prisidengę vienuoliai pūpso tamsūs kukmedžiai, suteikiantys ir taip niūriam vaizdui dar daugiau niūrumo.

Atvyko Piteris ir stebėtinai daug nepažįstamų žmonių – senų Glorijos bendradarbių, mažai žinomų giminaičių. Piteris paklausė, kur ji mirė. Mano bute, – atsakiau. Tavo bute? Jo veidas išraudo nuo viso to senų laikų priešiškumo ir įtarimų. Tada jis suėmė save į rankas ir tarė: labai kilniai pasielgei, bičiuli.

Grįžus į viešbutį jis pasidarė kalbesnis ir smalsesnis – jam rūpėjo sužinoti, kodėl buvusi jo žmona mirė seniausio jo draugo bute rūsyje. Jis paklausė, ar Glorija man tikrai patikusi. Žinoma, atsakiau: ji buvo nuostabi pašnekovė – labai sąmojinga, labai tiesmuka, nuostabiai šiurkšti.

– Supranti, man atrodo, kad aš niekada jos nepažinojau, – suglumęs tarė jis.

– Dėl Dievo meilės – tu juk ją vedei!

– Vedžiau, bet, sakyčiau, daugiau dėl to, kad seksas su ja svaigino. Jokia kita moteris manęs taip neuždegdavo kaip Glorija.

Mes užsisakėme į kambarį sumuštinių ir toliau tuštinome butelį viskio. Pastebėjau, kad padavėjas kreipiasi į jį „pone Portmanai“. Paklausiau, kuo bloga Skabijaus pavardė?

– Neturiu čia būti – mano finansininką ištiktų širdies smūgis, jei sužinotų, kad aš Londone.

– A... mokesčiai. Labai džiugu, kad atvažiavai. Glorija būtų labai sujaudinta. Aš rimtai.

– Tie mokesčiai tai lyg koks prakeiktas nelabasis. Manau ap-

sigyventi Airijoje. Atrodo, rašytojai ten nemoka pajamų mokesčio. Bet ten – ARA* grėsmė.

– Nemanau, kad būtum ARA taikiniu, Piteri.

– Nekrėsk juokų. Kiekvienam mano reputacijos žmogui ten gresia pavojus.

– Airijoje puikūs namai, – atsakiau. Ginčytis su juo buvo beprasmiška.

– Kodėl pats ten nevyksti? – paklausė jis. – Kaip gali gyventi čia, kur tokie mokesčiai? Du mėnesius dirbi sau, dešimt – mokesčių rinkėjui.

– Aš gyvenu labai kukliai, Piteri. Be galo kukliai.

– Aš irgi, po šimts. Pasigailėsiu, kad gėriau šį viskį. Jei mano daktaras pamatytų mane jį siurbčiojant, atsisakytų mane gydyti... Kaip laikosi Benas?

– Vėžys. Prostatos. Bet atrodo, kad Benas baigia išsikapstyti. Ši naujiena jį prislėgė, ir jis ėmė vardyti savo negalavimus: arterijos kalkėja, stenokardija, vis labiau kursta. Mes baigiam sugriūti, Loganai, – be perstojo kartojo jis, – mes esame gailesčio verti kriošės.

Netrukdžiau jam dejuoti. Nesijaučiu senas, nors turiu prisipažinti, kad senėjimo požymių daugybė. Mano kojos suplonėjo, nes traukiasi raumenys, be to, ant jų beveik neliko plaukų; mano sėdmenys nyksta, kelnių sėdynė kabo tuščia. Keistas dalykas: mano pimpalas ir kiaušiai atrodo glebesni, žemiau nukarę ir laisviau tabaluoja tarp kojų. Be to, jie atrodo didesni – tartum ką tik išlipus iš karštos vonios. Ar tai normalu, ar čia man vienam taip darosi?

Per visą tą liūdną istoriją su Glorija pamiršau paminėti, kad toks ponas Siprianas Djedonė** testamentu paliko man nekil-

* Airijos respublikonų armija, organizacija, siekianti suvienyti Šiaurės Airiją su Airijos Respublika.

** Siprianas Djedonė mirė 1974 m., eidamas aštuoniasdešimt aštuntuosius.

nojamojo turto Prancūzijoje. Iš pradžių man dingtelėjo beprotiška mintis, kad tai paties Sipriano vila Kersi, bet įdėmiau pažvelgęs į adresą ir pasižiūrėjęs į savo atlasą pamačiau, kad namas yra Lo departamente. Tai *maison de maître* prie Sent Sabino kaimo. Taigi parašiau į Prancūziją, kad jį parduotų. Glorija irgi paliko man visą savo turtą – 900 svarų einamojoje sąskaitoje (ačiū tau, Pablai), du lagaminus drabužių ir daiktus, gulinčius konteineryje kažkuriame Sienos sandėlyje. Ką man su jais daryti? Mane gali išgelbėti tik labai turtingas labdarys.

[Birželio 7 d., pirmadienį, 11.30 LMS, einantį į kitą Lupuso gatvės pusę, partrenkė ir sunkiai sužeidė dideliu greičiu lėkęs pašto furgonas. LMS skubiai nugabeno greitąja į Šv. Tomo ligoninę ir ten operavo. Jo blužnis buvo trūkusi, kaukolė skilusi, kairė koja lūžusi trijose vietose, o visas kūnas smarkiai apdaužytas ir nubrozdintas.

Po operacijos (jam į koją įstatė metalinių smaigų) jį perkėlė į Šv. Botolfo ligoninės palatą C. Dienoraštis tęsiamas praėjus maždaug keturioms savaitėms po nelaimingo atsitikimo.]

PIRMADIENIS, LIEPOS 5 D.

Viena iš senučių, ateinančių į palatą su galvosūkių knygelėmis ir siuvinėjimo rinkiniais, parūpino man tušinuką ir bloknotą, tad pagaliau galiu užrašyti savo įspūdžius apie šią pragarišką skylę. Šią savaitę jau trečią kartą duoda uogiene pertepto vyniotinio ir į gurvolius sušokusio saldaus kremo. Atleiskite, bet vyniotinis ne pudingas – pyragas, ir tiek. Kažkas iš maitinimo skyriaus susižeria pinigus, skirtus tikram pudingui pirkti. Šiai ligoninei tai labai būdinga – ji pastatyta devynioliktame amžiuje ir vis dar atsiduoda jo vertybėmis bei papročiais. Pavyzdžiui, palata C yra

didžiulis kambarys aukštomis lubomis, panašus į kaimo susirinkimų salę ar mokyklos koplyčią. Ją specialiai suprojektavo ir pastatė kaip palatą aukštais, siaurais langais trijose pusėse, kad patektų kuo daugiau „gydomųjų" saulės spindulių. Čia stovi trisdešimt lovų, dvigubai daugiau, negu buvo planuota, o seselės persidirbusios, išnervintos ir irzlios. Dvi savaites pragulėjau nutremtas į vidurinę eilę, kol Polai – vienintelei sesutei, kuri man patinka – pavyko mane perkelti į kampą. Taigi dabar turiu tik vieną kaimyną, bet dabartinis – senas chronius – tikrai ne iš maloniųjų. Šiomis šiltomis, saulėtomis birželio dienomis palata įkaista kaip šiltnamis. Vidurdienį mes apsipylę prakaitu gaudome kvapą gulėdami savo lovose. Turintieji energijos ar jėgų nusimeta patalus ir vėduojasi žurnalais ar laikraščiais. Daug nepasakosiu apie šlykštų, gaižų dvoką, kylantį nuo atidengtų antklodžių. Jis padeda susidaryti vaizdą apie Viktorijos laikų fizines sąlygas. Kai pagalvoji, vasarą visi tikriausiai alpėdavo nuo karščio: drabužiai buvo storesni, žmonės vilkėdavo daugiau jų sluoksnių, būdavo laikoma nemandagu nusimesti švarką. Turbūt nosį riesdavo kūno smarvė, skleidžiama tiek vyrų, tiek moterų. O jeigu dar pridėsime tas krūvas arklių mėšlo gatvėse... Devyniolikto amžiaus Londonas veikiausiai dvokė it išmatų duobė.

Kairė mano koja sugipsuota iki klubo, taigi beveik negaliu pasijudinti. Mežu į butelį, o kai noriu šikti, turiu kviesti seselę. Daryti į antį atsisakau, tad mane turi vežti ratukais į tualetą. Ten įsitaisau ant unitazo ir sutvarkau savo reikalą. Tualeto kabinos be durų. Seselės manęs nekenčia už tai, kad nesinaudoju antimi.

Vienintelis malonus mano gipsuotos kojos padarinys yra tas, kad mane nuolatos apiprausia kempine. Seselės tai daro šiurkščiai, bet veiksmingai. Dvi minutes vėl grįžtu į kūdikystę: man pakelia rankas, išplauna pažastis, vėsi kempinė aptrina lyties organus, tada aš pasilenkiu į priekį, ir man apiplauna nugarą. Paskui mane energingai nušluosto rankšluosčiu, apibarsto talko mil-

teliais – ir procedūra baigta. Jeigu ta karvė seselė Frost atkištų man pažįsti krūtį, vaizdeliui nieko netrūktų.

Maistas šlykštus, netinkamas žmogui – prastesnio nebuvau valgęs nuo Ebihersto mokyklos laikų. Mums duoda visų tokiose įstaigose įprastų siaubų, kokius tik galima įsivaizduoti: faršo su bulvių koše ir konservuotomis daržovėmis; žuvų pyrago be žuvies; kiaušinių su aštriu padažu; uogiene aplipusių, pasileidusių virtinukų su kremu, sulipusiu į gumulus. Niekur nesidėsi – turi valgyti, ypač aš, prikaustytas prie lovos. Kartą per dieną stumdo stalelį su ratukais – galima nusipirkti sausainių ir šokolado pasistiprinti papildomai. Maistas iš tiesų siaubingas – visi skundžiasi užkietėjusiais viduriais.

Iš visų seselių man patinka Pola, mat ji vadina mane ponu Mauntstiuartu. Padėkojau jai ir paklausiau jos pavardės. „Premoli“, – atsakė jinai. Gerai, tada vadinsiu tave panele Premoli, – pasiūliau, bet ji paprašė vadinti ją Pola – kad kitoms sesutėms nepasirodytų keista. Pasakiau, kad jos pavardė įdomi, ir ji man atsakė esanti iš Maltos. Bet tavo plaukai rudi, – leptelėjau nepagalvojęs. O jūsų – žili, – atsakė jinai. – Ar labai juokinga?

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. Visos avarijos neprisimenu – vien atskirus fragmentus. Vos grįžęs į Londoną pastebėjau, kad pašto furgonai visuomet važiuoja nutrūktgalviškai, tarsi vairuotojai bijotų nespėti iki kažkokio labai svarbaus nurodyto laiko ar pavėluoti į kokį susitikimą. Mane partrenkęs furgonas turbūt lėkė 100–110 kilometrų per valandą greičiu. Bet kaltas aš vienas: mąsčiau apie kažką kita ir tiesiog nepažiūrėjau. Žengiau į gatvę taip pat atsargiai kaip eidamas savo virtuvės grindimis. Matyt, smūgis mane nubloškė apie penkiolika metrų. Paties susidūrimo neprisimenu, skausmo nepajutau. Už poros dienų atsibudau Šv. Tomo ligoninėje ir pagalvojau: kur, po vel-

nių, esu ir ką čia veikiu? Man sakė, esą man labai pasisekė, kad likau gyvas. Iš pašto klientų aptarnavimo skyriaus man atsiuntė puokštę apvytusių kardelių su linkėjimais „greitai pasveikti". Tada man dingtelėjo, kad per greitį viskas ir atsitiko.]

[RUGPJŪTIS–RUGSĖJIS]

PASTEBĖJIMAI IŠ PALATOS C

Šiandien išsituštinau – privariau į unitazą didžiausią krūvą, kaip suprantu, iš esmės po dviejų mėnesių užkietėjusių vidurių. Jaučiuosi geriau, bet tuo pat metu pastebiu, kiek svorio numečiau. Dabar esu senas perdžiūvęs kriošė per ilgais plaukais.

Ši palata – geriatrinė, nors niekas to nepripažįsta. Nė vienas ligonis ne jaunesnis kaip šešiasdešimties. Taigi ši palata nukaršėlių, lygiai kaip būna vėžininkų palatų. Mes – seniai su senių bėdomis. Dažnas mūsų miršta. Palata per didelė, kad galėčiau tiksliai suskaičiuoti, be to, ligonius be perstojo kelia iš vienos palatos į kitą (kad paslėptų aukas?). Sakyčiau, nuo tada, kai mane čia atvežė, mirė apie trisdešimt iš mūsų.

Pola vakar išėjo vasaros atostogų. Kur keliausi? – paklausiau. Aišku, į Maltą, kvaileli. Ji nešioja auksinį kryželį ant kaklo – gera katalikė. Ją pavaduoja vyrukas, vardu Garis. Jis turi daugybę šiurpių tatuiruočių.

Labiausiai nekenčiu ligonio už keturių lovų nuo manęs. Jo pavardė Nedas Darvinas, bet aš jį vadinu ponu Rimtuoliu. Seselės tiesiog myli jį: niekada nesiskundžia, kiekvieną pasitinka žvalia

pastaba ar linksma šypsena, atrodo, kad valgiu mėgaujasi. Jį ištiko insultas, bet jis visai neblogai striksi po palatą pasiramsčiuodamas ramentu. Žino visų seselių vardus. Jis priėjo prie manęs vieną itin karštą dieną ir pabarbeno į sugipsuotą koją. „Galvą guldau – po tuo gipsu pasiutusiai niežti“. Jis iš tų žmonių, kurie nuolatos vartoja tokias frazes kaip „galvą guldau“, „viena vertus... kita vertus“ ir „didžiai dėkingas“. Liepiau jam atsipisti.

Pareikalavau pakviesti kokį vadovybės ar administracijos atstovą – norėjau protestuoti dėl to, kad tualetuose nėra durų (mano nuomone, tai svarbus veiksnys, kai mes kolektyviai kenčiame nuo užkietėjusių vidurių). Aš neabejotinai bandžiau sugriauti esamą tvarką, tad sesutės šnairavo į mane nuožmiau negu paprastai. Galop pasirodė jaunas kostiumuotas vyras ir išklausė mano skundą. „Ši priemonė įvesta jūsų pačių saugumui, Loganai“, – tarė jis. Paprašiau, kad vadintų mane ponu Mauntstiuartu, bet jis nepaisė ir toliau išvis nevartojo jokio vardo. Niekas nepasikeis, bet aš tik dar labiau pagarsėjau kaip ramybės drumstėjas.

Peksnifų šeimos kelionės į Londoną aprašymas romane „Martinas Čazlvitas“ (VIII ir IX skyriai) yra geriausias komiškas epizodas anglų literatūroje. (?)

Iš blužnies ištraukė dreną. Kojos skausmas, rodos, apmalšo. Dėl skilusios kaukolės jokio šalutinio poveikio kol kas nejaučiu. Nuo tada, kai mane čia atvežė, mačiau dešimt daktarų; kiekvienas imasi mane gydyti nieko nežinodamas apie mano ligos istoriją: „Vadinasi, patekote į kažkokią avariją?“, „Ė – matau, jums trūko blužnis?“ Nekaltinu jų, nekaltinu seselių. Man koktu gyventi šioje šiurpioje skylėje – dievai težino, ką jaučia čia dirbantieji. Tačiau man vis neduoda ramybės mintis: mūsų ligoniais ir paliegėliais tikriausiai galima rūpintis geriau, žmoniškiau, labiau ci-

vilizuotai. Jeigu valstybė nori imtis šio darbo, ji turi keisti viską iš pagrindų: ši niekinga, kerštinga, abejinga aplinka, kur drebama dėl skatikų, žemina visus.

Pirmą kartą gyvenime buvau sunkiai sužeistas ir rimtai sutriko sveikata; pirmą kartą mane operavo ir dar su visiška nejautra; pirmą kartą guliu ligoninėje. Nesiskundžiantieji sveikata pamiršta apie šį didžiulį lygiagretų negaluojančiųjų pasaulį – apie kasdienius jų vargus, banalias kančias. Tik peržengęs ribą, skiriančią nuo negalios pasaulio, imi suvokti tylią, visa apimančią jo prigimtį, jo slegiantį pastovumą.

Palatoje pasirodo nauja seselė: „Girdėjau, jūs nenorite naudotis antimi?" Klausa jūsų neapgavo, – atsakau. Tada ji pasakė, kad jeigu man „prireiks tualeto", turėsiu eiti savo jėgomis arba naudotis antimi – seselės nebebus skiriamos vežioti mane pirmyn ir atgal – per daug brangaus laiko tai atima. Tada raskite man ramentus, – atkirtau, – nes antimi aš nesinaudosiu. Ramentais jums neleidžiama naudotis, – su triumfo šypsena veide atsakė jinai, ir man buvo atnešta antis. Taigi, kai užsimaniau šikti, išsiropščiau iš lovos ir vargais negalais nusigavau iki Rimtuolio. „Ar negalėčiau pasiskolinti ramento? Ačiū". Žinojau, kad jis nenori man jo skolinti – bijojo turėti nemalonumų. Eina jis velniop!

Blužnis. Mano trūkusi blužnis. Pažiūrėjau šį žodį enciklopedijoje. „Nedidelis rausvai violetinis organas po diafragma. Blužnis veikia kaip filtras, pašalinantis svetimkūnius, užkrečiančius kraują". Per avariją plyšo mano blužnis. Viduramžiais blužnis buvo laikoma liūdnų žmogaus jausmų šaltiniu. Dėl jos neva žmogus darosi paniuręs, prislėgtas ar net irzlus ir piktas. Man neramu, kad trūkus blužniai į mano kūną išsiliejo joje susikaupę nuodai. Gal todėl aš tapau toks tulžingas ir pagiežingas?

Nerimauju dėl savo buto – niekas jame nesilankė daug savaičių. Pola paklausė, kodėl manęs niekas niekada nelanko, ir aš atsakiau, kad visi mano giminaičiai gyvena užsienyje – koks apgailėtinas melas! Pridūriau, kad mano dukra Amerikoje. „Keista, kad ji neaplanko savo tėvelio“, – atsakė Pola.

Aplankė katalikų kunigas. „Pola sakė, kad jūs mūsų tikėjimo“. Iš kur ji žino? Gal mes kažkaip išsiduodame? Tam tikrais žodžiais, posakiais, gestais... Matyt, kažkokiu būdu atsiskleidžia mūsų bendras pagrindas. Atsakiau esąs įsitikinęs ateistas – tikėti nustojau būdamas aštuoniolikos. Jis paklausė, ar per savo gyvenimą niekada nejutau Dievo meilės. Liepiau jam apsidairyti po šį kambarį – kiek žmonių čia kenčia ir vargsta. Bet Dievas yra šiame kambaryje, – šypsodamasis nenusileido jis. Atsakiau, kad nėra tokio zondo, kuris galėtų išmatuoti mano netikėjimo gelmę – cituodamas jam Džoiso draugą Džoną Fransį Berną. Jis nežinojo, ką į tai atsakyti, tad paprašiau išeiti.

Šįryt mirė gretimoje lovoje gulėjęs senukas. Jis tysojo nekrustelėdamas, lyg būtų prikaltas, o ant veido šnypštė deguonies kaukė. Tik jo akys buvo išraiškingos ir jis retkarčiais vartydavo jas mano pusėn – net neramu darėsi. Galop nusprendžiau, kad jis šitaip duoda kažkokį ženklą. Išlipau iš lovos ir pakėliau kaukę.

– Tu anglas? – sušnabždėjo jisai.

– Beveik. Taip, anglas.

Jo išvirtusios akys ėmė lakstyti į visas puses it chameleono.

– Ištrauk kištukus, bičiuli. Aš noriu mirti.

Apsidairiau. Dingtelėjo beprotiška mintis, kad galiu šitaip padaryti, bet pamačiau mūsų link ateinančią seselę ir uždėjau kaukę. Jis mirė už poros valandų.

Aplankė ponas Singas [LMS kaimynas iš viršaus] ir atnešė per tas savaites susikaupusią korespondenciją. Jis pranešė, kad mano bute atjungtas telefonas ir elektra. Jis atsinešė pašto popierius, kurie leistų jam paimti mano neatsiimtą pensiją. Šaunuolis subadaras (turiu paaiškinti: ponas Singas trumpai tarnavo Indijos armijoje, todėl vadinu jį subadaru, o jis mane – komandoru). Kurį laiką mudu atsisėdę šnekėjomės, ir jis man papasakojo, kad jam padarė vazektomijos operaciją, kol aš gulėjau ligoninėje. Jis dar nematęs tokio laimingo žmogaus, kokia dabar yra ponia Sing. Jaučiu, kad mano padėtis palatoje po jo apsilankymo pasikeitė – tapau dar paslaptingesne figūra. Išrašiau čekius apmokėti įvairioms susikaupusioms sąskaitoms, ir jis nunešė juos išsiųsti.

Šiandien išrašė Rimtuolį. Seselės susirinkusios plojo katučių, kai jis šlubčiojo iš palatos. Nemanau, kad taip bus, kai ateis mano eilė. Šalia manęs paguldė kitą mirtiną ligonį – jis naktį siaubingai dejuoja. Pradedu įtarti, kad jie tyčia taip elgiasi.

Šiandien nuėmė gipsą nuo kairės kojos, ir pamačiau išblyškusią, plaukuotą, gumbuotą galūnę, perpus plonesnę už dešinę. Pastebėjau keistą išlinkį ties blauzdikauliu, kur kaulas prastai suaugo – jį pamatęs chirurgas susiraukė. Šlaunies ir blauzdos raumenys beveik visai atrofavosi, tad man pažadėjo dvi valandas fizioterapijos kasdien jiems stiprinti. Jaučiu, kad dabar, kai mano negalios fizinių ženklų nebematyti, jie nekantrauja manęs atsikratyti. Man irgi knieti jų atsikratyti.

Vienoje tualeto kabinoje pritaisytos durys. Nedidelė, bet maloni pergalė.

TREČIADIENIS, RUGSĖJO 8 D.

Turiu užrašyti: keistas dalykas nutiko mano regai. Šįryt atsibudęs pamačiau pusę pasaulio – viršutiniąją – savo regos lauke, aptrauktame to, ką tegaliu pavadinti sūkuriuojančiu rudu rūku. Atrodė, tartum būtų nusileidusi kažkokia nuodinga migla, bet vos pajudinau galvą, supratau, kad tas patamsėjimas tik mano akyse, o ne aplinkoje.

Iškvietė gydytoją, jauną šrilankietę. Ji paklausė manęs, ar nesu alergiškas kai kuriems maisto produktams, ir užrašė mane daryti EKG. Pasakiau jai, kad per avariją man skilo kaušas. Per kokią avariją? – paklausė ji. Aš čia guliu taip seniai, kad visiems esu gili praeitis. Kai paaiškinau, ji nusprendė, jog turiu kreiptis į neurochirurgą – apie alergijas nebekalbėjo.

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 9 D.

Rūkas išsisklaidė. Šįryt besiskusdamas suvokiau, kad veidrodžio viršus nebe rudas. Chirurgas, kažkoks ponas Gaidas, mane apžiūrėjo, patikrino refleksus ir nukreipė pas oftalmologą. Ponas Gaidas elgėsi su manim mandagiai ir atrodė susirūpinęs. Jis senyvas vyras tankiais žilstelėjusiais plaukais. Ką aš čia rašau – „senyvas“? Tikriausiai jis dešimčia metų už mane jaunesnis.

Pola padovanojo man Šv. Kristoforo medalioną ant sidabrinės grandinėlės. Kam? – paklausiau jos. Kad saugotų jus gyvenimo kelyje, pone Mauntstiuartai. Ji pridūrė, kad jos nebebus, kai aš iš čia išeisiu. Kai išeisiu? Taip, – atsakė jinai, – jus išrašo ryt iš ryto, o aš dirbsiu antroje pamainoje. Ji pabučiavo mane į skruostą. Žiūrėkite savęs, saugokitės pašto furgonų. Mano gerklėj atsistojo gumulas, akis ėmė perštėti nuo ašarų. Brangi mieloji Pola! Ką gi – bent jau išeinu iš čia gyvas.

PENKTADIENIS, RUGSĖJO 24 D.

Terpentino skersgatvis. Kaip keista grįžti, žiūrėti į tą „turtą“, į tuos menkus baldus tartum pirmą kartą matant. Čia tavo namai, Mauntstiuartai, čia visa, ką turi. Įspūdis, lyg liptum į „Marie Celeste“*. Už durų kėpsojo gero pusmetrio aukščio krūva reklaminių leidinių ir nemokamų laikraščių. Nors ligoninės baisiai nekenčiau, ten jaučiausi saugiai, viskas buvo žinoma; dabar miestas man atrodo triukšmingas ir varo baimę. Be to, priverstinė vienatvė, kuria kadaise mėgavausi, po tų mėnesių gyvenimo komuna palatoje kelia nerimą. Šįvakar pusę valandos sėdėjau laukdamas, kada kas nors atneš man vakarienę. Namie nebuvo nieko valgyti, tad nuklibikščiavau į „Kornvalį“ išgerti (ligoninė man paskolino aliumininę lazdelę). Tie patys pažįstami veidai, tas pats svaigalų ir alaus tvaikas. Šeimininkas linktelėjo pasisveikindamas, tarsi vakar būčiau čia lankęsis. Jis mane ne itin mėgsta: per ilgai sėdžiu, per mažai pinigų išleidžiu jo įstaigoje. Užsisakiau didelį stiklą škotiško viskio su gazuotu vandeniu, du kiaulienos pyragus (subadaras davė man krūvą pinigų – mano susikaupusias pensijas; akimirksniu pralobau), ir šeimininkas pripažino tą faktą reta nenuoširdžia šypsena.

Pažiūrėjau į lankytojus, visus tuos gėrikus – savo padermės atstovus – ir mintyse palinkėjau visiems gauti galą.

* Burlaivis, rastas Atlanto vandenyne 1872 m. be gyvos dvasios. Laivas buvo sveikas, stalas nukrautas valgiais. Taip ir nepavyko sužinoti, kodėl įgula paliko laivą ar kas jai nutiko.

1977

Rašydamas memuarus šį savo gyvenimo tarpsnį vadinsiu Šunų ėdalo metais. Mano praturtėjimas tebuvo iliuzija. Nežinau, kaip čia atsitiko, bet po avarijos akivaizdžiai nuskurdau – nors tai atrodė neįmanoma. Komunaliniai mokesčiai padidėjo, viskas, rodos, pabrango, o už elektros ir telefono prijungimą iš manęs nuplėšė pinigų. Taip įsiutau, kad liepiau vėl atjungti telefoną visam laikui – skersgatvio gale visai geras taksofonas. Deja, be elektros negaliu išsiversti.

Taupau lyg koks šykštuolis, be perstojo lygindamas kainas pigiausiuose prekybos centruose. Mano gyvenimas dabar – kontrolinis sąrašas smulkių kompromisų ir prisitaikymų. Jeigu trinkčiausi galvą muilu, – svarstau, – nereikėtų pirkti šampūno; jei skusčiausi su muilu, galėčiau sutaupyti skutimosi putoms skirtus pinigus; jei pirkčiau pigiausią muilą dideliais kiekiais, man liktų šiek tiek daugiau maistui, ir t. t. Retai nueinu toliau negu už 200 metrų nuo savo buto – visus poreikius galiu patenkinti šiame siaurame rate. Mečiau rūkyti, bet svaigalų nesiruošiu atsisakyti. Taigi mano gyvenimas dabar apsiriboja pačiais minimaliausiais poreikiais.

Anądien tyrinėjau, kaip man atrodė, įvairių šiupinių konservų turinį, ieškodamas su kuo daugiau daržovių (šitaip išleisiu joms mažiau pinigų), ir mano burnoje prisirinko seilių skaitant šitokį užrašą ant vienos skardinės: „Riebūs gabaliukai triušienos tirštame tamsiame padaže“. Pervertęs konservus pamačiau kitoje pusėje užrašą „Bauzeris“ – šunų ėdalo skardinė buvo padėta ne ant tos lentynos. Bet tada pamaniau, kad jeigu nusipirk-

siu šešias skardines to ėdalo, įpjaustysiu morką su svogūnu ir viską pakaitinsiu prikaistuvyje, pasigaminsiu sotaus triušienos troškinio, kurio man užteks savaitei. Valgyčiau jį su savo pagrindiniu maistu – ryžiais (ponia Sing perka man juos dešimties kilogramų maišais kažkokioje didmeninėje maisto parduotuvėje miesto gale). Tuomet patenkinsiu savo mitybos ir kulinarinius poreikius, o pinigų sutaupysiu nemažai. Taip ir padariau. Išėjo labai gardus šuniškas triušienos troškinys, ypač kai dosniai pridėjau kečupo ir negailėdamas šliūkštelėjau pikantiško sojų padažo (iš patirties žinau, kad šie du komponentai būtini: šunų ėdalas baisiai atsiduoda žvėriena, tad jei nenori, kad visą dieną burnoje liktų nemalonus jos prieskonis, geriausia išeitis – pipirai). Dabar įdėmiai apžiūrinėju lentynas su kačių ir šunų ėdalu, lyginu kainas ir nuolaidas, keičiu komponentus, kai viena mėsos rūšis ima įgristi. Vengiu jautienos, labiausiai patinka vištiena, triušiena ir kepenys. Sutaupau nemažai.

PIRMADIENIS, VASARIO 28 D.

Vakar man suėjo septyniasdešimt vieni ir nusprendžiau pakeisti gyvenseną. Suvokiau virstąs seneliuku su įėjusiais į kūną ir kraują įpročiais, su lazdele ir plastikine užtraukiama pinigine su 68 pensais, su mėgstama kėde aludėje ir begale dejonių bei skundų, sumišusių su grynos, siaubą varančios neapykantos žmonėms protrūkiais. Aš pamažėle dūlinau į mirtį.

Traukdamas į „Kornvalį" gimtadienio proga išlenkti bokaliuko, praėjau pro senį – chronių, benamį. Jis stypsojo ant šaligatvio krašto, tarsi neįstengtų pajudėti. Galėjai pamanyti, kad kelias priešais – bauginanti praraja ar neperplaukiamas vandenynas. Buvau beeinąs prie jo padėti, bet supratau, kad jis kuo ramiausiai šlapinasi į kelkraštį kažką murmėdamas panosėje, ne-

kreipdamas dėmesio į pasibaisėjusių ar prajuokintų praeivių žvilgsnius (jauni vyrai kvatojo, motinos tempė vaikus į šalį). Nesijudinau iš vietos – siaubinga ateities vizija atėmė iš manęs jėgas. Jo vietoj galėtum būti tu, Mauntstiuartai, – dingtelėjo mintis. Ta mirtis esant gyvam nėra taip toli, kaip tau atrodo. Turėjau kažko griebtis.

Prisiminiau matęs neveikiančios krautuvės vitrinoje skelbimą: „SLK (Socialistinis ligonių kolektyvas). Jūs galite padėti. Užsidirbkite papildomai pinigų. Prisidėkite dabar!“, o žemiau – telefono numeris. Jeigu turėčiau truputį daugiau pinigų, – svarsčiau, – galėčiau gyventi kiek oriau.

Paskambinau iš taksofono. Įvyko toks pokalbis:

VYRAS: Klausau.
AŠ: Norėčiau įstoti į SLK.
VYRAS: Ar ką nors apie mus žinote?
AŠ: Tik tiek, kad mačiau jūsų skelbimą. Bet aš gerai žinau, ką reiškia būti ligoniu. Aš daug mėnesių praleidau ligoninėse. Man ten baisiai nepatiko. Norėčiau kuo nors...
VYRAS: Mes neturime nieko bendra su ligoninėmis.
AŠ: A... (*Pauzė.*) Man nė motais. Aš tik norėčiau užsidirbti šiek tiek pinigų papildomai. Apie tai parašyta jūsų skelbime.
VYRAS: Kuo jūs vardu? Tiksliau, pavarde. Jūsų vardo nenoriu žinoti.
AŠ: Mauntstiuartas.
VYRAS: Rašoma su brūkšneliu?
AŠ: Tikrai ne.
VYRAS: Jūs senas?
AŠ: Na, nejaunas.

Dar viena pauzė, tada jis davė man adresą Stokvelo rajone ir liepė ateiti 17.00.

Namas buvo Neipjerio gatvėje. Dar vienas Neipjeris mano gyvenime: paskutinysis šiek tiek man pagelbėjo, todėl palaikiau tai geru ženklu. Didelis, viena siena sujungtas su kitu pastatas buvo apgriuvęs, nubyrėjusiu tinku. Vietoj užuolaidų langai uždangstyti paklodėmis ir laikraščiais. Paskutinę akimirką prieš paspausdamas skambutį nusirišau kaklaraištį. Vilkėjau kostiumu (kaip visada – kitų drabužių neturėjau). Duris atidarė jauna moteris aštrių bruožų veidu beveik plokščiu smakru ir apskritais akiniais vielos rėmeliais. Jos plaukai buvo supinti į nestangrias, gumbuotas kasas. „Klausau jūsų“, – įtariai tarė ji. „Aš esu Mauntstiuartas – man liepė čia ateiti 17.00“. Maniau, kad ji užtrenks duris. „Džonai, – sušuko ji į namų vidų, – čia atėjo kažkoks senis. Jis sako, kad jo pavardė Mauntstiuartas“. „Ar labai senas?“ – pasigirdo vyro balsas. „Senutėlis“, – atsakė jinai. „Siųsk jį čia“.

Ji nusivedė mane į didelį kambarį pirmame aukšte. Palei dvi sienas stovėjo dekoratorių stalai ant ožių su sukiojamosiomis lempomis. Langas pusapskričiu viršumi buvo uždengtas antklode, kad nieko nesimatytų iš gatvės, priešais židinį žiedu buvo patiesti trys čiužiniai. Aplink mėtėsi kuprinės ir ūkiniai krepšiai, krūvos laikraščių ir žurnalų, atidarytos maisto konservų dėžutės, plastikiniai kolos buteliai. Kambarys man šiek tiek priminė Lajonelio butą Grinidž Vilidže. Ant stalų gulėjo laikraščio maketo lapai ir visi būtini maketavimo reikmenys: purškiami klijai, lipdomų raidžių rinkiniai, buteliukai korekcinio skysčio ir pora elektrinių rašomųjų mašinėlių. Be duris man atidariusios merginos, kambaryje buvo dar trys žmonės. Mane pristatė jiems. Aštrių bruožų mergina pasirodė esanti Braunvel, graži tamsiaplaukė su blakstienas siekiančiais kirpčiukais – Rot. Ten dar buvo vyras su menka barzdele (atrodė, kad iš jos išrovė ištisus kuokštus ir šen bei ten liko pliki lopai), jis prisistatė kaip Holidėjus, ir galiausiai aukštas, liesas gražus vyrukas (jis atrodė vyresnis už

kitus, sakyčiau, per trisdešimt) ilgais, ant pečių krintančiais, per vidurį perskirtais plaukais. „O aš esu Džonas“, – tarė jis.

Jie rado kėdę, pastatė viduryje kambario ir paprašė atsisėsti. Tada prasidėjo savotiškas nepiktas tardymas. Džonas paklausė, kodėl panorau stoti į SLK. Pamanęs, kad jis nori tai išgirsti, atsakiau, kad ilgai išgulėjęs Šv. Botolfo ligoninėje likau sukrėstas ir netgi psichologiškai traumuotas, todėl noriu ką nors daryti gindamas ligonių teises. Aš įsivaizdavau, kad organizacija, vadinanti save Socialistiniu ligonių kolektyvu, yra kaip tik tokie šiek tiek kairuoliški lobistai, kokių ieškau. Aš noriu padėti, aš pasiryžęs padaryti visa, ką galiu – jei tik jie žinotų, kokios šiais laikais sąlygos ligoninėse, jų geriatrinėse palatose, kokia beveik totalitariška tvarka...

Džonas pakėlė ranką ir mane pertraukė. Pastebėjau, kad jie visi šiek tiek globėjiškai šypsosi. Aš juk sakiau jums, – tarė Džonas, – kad tai nėra judėjimas, turintis tikslą reformuoti nacionalinę sveikatos apsaugos sistemą. Atsakiau, kad man nė motais – tiesiog noriu kažko griebtis. Nebegaliu sėdėti sudėjęs rankas ir dejuoti – noriu imtis kokių nors aktyvių žygių. Ir, prisipažinau, truputis daugiau pinigų būtų ne pro šalį. Visą gyvenimą sunkiai triūsęs ir sulaukęs kuklaus pripažinimo, dabar vos suduriu galą su galu ir gyvenu gerokai žemiau skurdo ribos. Net už stogą virš galvos turiu dėkoti nesavanaudiškam ir kilniam islandui – jei ne jis, būčiau benamis. Tada paklausiau kitko: jeigu jūs neturite nieko bendra su ligoninėmis ir ligonių teisėmis, kas jūs tokie?

ROT: Mes antifašistai.
AŠ: Taip jau sutapo, kad aš taip pat.
DŽONAS: Ar Debordo ir Vaneigamo pavardės jums ką nors sako?
AŠ: Ne.
DŽONAS: Ar teko girdėti apie situacionistus?

AŠ: Ne.
DŽONAS: O apie Ulrikę Meinhof? Nanteras, 1968 metai?
AŠ: Deja, tais metais buvau Nigerijoje.
DŽONAS: Buvote kuo nors susijęs su Biafra?
AŠ: Nuvykau ten į pačią karo pabaigą. Bandžiau išvaduoti vieną žmogų.
HOLIDĖJUS: Šaunuolis, bičiuli.
BRAUNVEL: Puiku!

Jie klausinėjo toliau: ar esu girdėjęs apie „Raudonosios armijos“ grupuotę? Atsakiau, kad esu. Braunvel paklausė, ką manau apie „kiaules aukštuose postuose, teisėjus, centralizmą ir nuosavybę“. Atsakiau nieko apie tai nežinąs – aš tik noriu kaip nors padėti, nes nenoriu jaustis, kad guliu ir nesipriešindamas žiūriu į tai, kas darosi aplink. Mano gyvenimas eina ir aš nenoriu būti gailesčio vertas, piršto nepajudinantis senis. Po išgyvenimų Šv. Botolfo ligoninėje aš suvokiau esąs pasipiktinęs ir įpykęs, kad institucijos ir valdžios pareigūnai visiškai nesiskaito su žmonėmis. Aš noriu padėti žmonėms ryžtingiau ginti savo teises. Nežinau kodėl, bet tie keturi dėmesingi jaunuoliai padarė mane iškalbingesnį ir aistringesnį. Aš pirmą kartą gavau progą išsakyti savo jausmus ir mielai ja pasinaudojau.

Tuomet Džonas man paaiškino, kad jų ketvertas yra SLK Ryšių darbo ratelio dalis. Kas yra „darbo ratelis“? – paklausiau. Man buvo paaiškinta, kad tai grupė, kuopelė, darbuotojai. Čia, Neipjerio gatvėje, jie leidžia šešių aštuonių puslapių savaitraštį „Situacija“. Lėšos, gautos parduodant laikraštį, yra vienas iš pagrindinių SLK lėšų šaltinių. Jiems reikia žmonių, kurie eitų į gatves jo pardavinėti. Dešimt procentų uždirbtų pinigų atitenka prekiautojui – ar mane tai domina? O ką darote su kitais pinigais? – paklausiau.

– Tiesą sakant, tai ne jūsų reikalas, – atkirto Džonas. Jis išties

gražus vyras tamsiais tankiais antakiais virš alyvuogių žalumo akių. – Sakykime šitaip: mes veikiame įsikišdami. Kai matome mums nepriimtiną padėtį, mes vienaip ar kitaip įsikišame: paremiame streiką, demaskuojame fašistinius melus, aukojame pinigus ir teikiame paramą geriems darbams. Įsikišimas gali įgauti daug pavidalų. Mes demonstruojame, protestuojame, remiame pažemintuosius ir engiamuosius. Visam tam reikia pinigų, ir jų mes užsidirbame pardavinėdami savo laikraštį, – jis kalbėjo tyliu išsilavinusio žmogaus balsu. Sakydamas tuos žodžius man, jis ranka parodė norįs cigaretės, ir Rot tuoj pat ėmė jos ieškoti savo kišenėje. Džonas įsikišo ją į burną neuždegtą, ir aš ėmiau spėlioti, kieno pareiga prieiti su degtuku – Braunvel ar Holidėjaus – bet po kokios minutės jis pats ją užsidegė.

Pasakiau, kad darbas mane domina, ir jie paprašė palaukti už durų.

Stovėdamas koridoriuje prie laukujų durų išgirdau viršutinių aukštų kambariuose žingsnius ir balsus. Netrukus laiptais nulipo du vyrai, nė nedirstelėję praėjo pro mane ir išėjo lauk. Vienas jų buvo arabas. Po kokių dešimties minučių mane pasikvietė į vidų. Braunvel atrodė suirzusi ir nedraugiška – įtariau, kad ji balsavo prieš mane.

– Sveiki tapę SLK nariu, – tarė Džonas ir įteikė man ryšulį su šimtu laikraščių.

TREČIADIENIS, KOVO 2 D.

Pirmoji šio ryto korespondencija atnešė išties pribloškiančią naujieną: mirė Benas. Sandrina rašo, kad galų gale mirtis vis dėlto buvo palaimingai staigi. Vienoje Paryžiaus sinagogoje įvyks nedidelės apeigos, ir ji labai tikisi, kad galėsiu atvykti. Atrašysiu, kad negalėsiu dėl silpnos sveikatos.

Pamatęs žodį „sinagoga“ susimąsčiau. Jis priminė man po šitiek abejingumo tiems dalykams metų, kad Benas buvo žydas. Anglijos žydas, įsigudrinęs beveik visą gyvenimą pragyventi ne Anglijoje. Gal Benas buvo protingiausias iš mūsų trijų?

Ką galiu pasakyti? Benas buvo trimis mėnesiais už mane jaunesnis – ko gero, mano seniausias ir ištikimiausias draugas – nors laikui bėgant vis rečiau su juo matėmės. Po kivirčo su Marijumi mūsų santykiai atvėso. Sandrina, aišku, patikėjo sūnaus pateikta įvykių versija. Benas nenorėjo pyktis su žmona, tad lengviausia išeitis buvo neprileisti Mauntstiuarto artyn. Tačiau Benas išgelbėjo mane po Frėjos mirties, ir ne kas kitas, kaip jis įtaisė mane Niujorke. Neįmanoma įsivaizduoti mano gyvenimo be tos lemtingos pagalbos, bet jis niekad neleido jam atsidėkoti. Niekad nepamiršk tų paveikslų, kuriuos parsivežei iš Ispanijos, – sakydavo jis. – Jie buvo raktas į mūsų abiejų ateitį. Ką gali žinoti? Praeitį visuomet matai kuo ryškiausiai ir žvelgiant į ją atrodo, tarsi kažkokio ispanų anarchisto iš 1937 metų Barselonos dėka Benas Lypingas ir Loganas Mauntstiuartas sugebėjo prasimušti į žmones – kad ir kaip keista ar absurdiška tai būtų. Ar taip sutvarkytas pasaulis? Ar šitokia yra šio gyvenimo žaidimo tiesa?

ŠEŠTADIENIS, KOVO 26 D.

Rašau tai truputį didžiuodamasis: per stebėtinai trumpą laiką pelniau geriausio SLK laikraščių pardavėjo reputaciją. Praėjusią savaitę pardaviau 323 egzempliorius už 64,60 svaro. Teoriškai man turėtų atitekti 10 procentų, bet Džonas buvo ne visai atviras: maksimalus uždarbis yra 5 svarai. Taigi parduoti daugiau nesu suinteresuotas. Jeigu jis būtų sumanesnis kaip verslininkas, leistų man parduoti tiek, kiek galėsiu, ir pasilikti priklausantį uždarbį. Tačiau tai prieštarauja SLK nuostatoms.

Kiekvienos savaitės pabaigoje laikraščių pardavėjai susirenka Neipjerio gatvėje ir atiduoda, ką uždirbę. Kai kuriuos iš mūsų pasikviečia išgerti į tikrai siaubingą aludę Stokvelo rajone, pavadintą „Boksininku profesionalu“. Kitapus gatvės – kur kas malonesnė aludė „Kembridžo hercogas“, bet Džonas nieku gyvu neina į įstaigas su karališkais ar aristokratiškais pavadinimais – iš principo. „Alaus gamintojai šitaip rodo pagarbą aukštuomenei, – aiškina jis, – o kodėl aš turėčiau su tuo sutikti? Patys gėrikai niekada negali pasirinkti pavadinimo aludės, kurioje nuolatos lankosi ir kurioje leidžia savo pinigus“. Sakyčiau, jo žodžiuose yra tiesos.

Vakar, penktadienį, SLK Ryšių darbo ratelis antrą kartą mane pakvietė į „Boksininką profesionalą“. Susirinko vis tas pats ketvertas: Džonas, Rot, Braunvel ir Holidėjus, tik šįsyk prie mūsų prisidėjo vokietis, vardu Reinhardas. Rot – jos vardas Ana – yra atvira ir draugiška; Braunvel (Tina) – uždaresnė ir atžaresnė; Holidėjus (Ijanas) nekalbus. Jis tiesiog garbina Džoną. Įdomus momentas: Džonas nėra pavardė. Jo visa pavardė – Džonas Vivianas, bet jis aiškiai nenori, kad bendradarbiai vadintų jį Vivianu. Mane visuomet vadina Mauntstiuartu, nors Ana vakar paklausė, kuo aš vardu. Tas kreipimasis pavardėmis labai primena prestižines vidurines mokyklas. Bandysiu įtikinti juos atsisakyti šio įpročio.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. SLK pavadinimas buvo atviras pagarbos ženklas Vokietijos kairiųjų radikalų grupuotei, daktaro Volfgango Huberio įsteigtai Heidelbergo universitete 1970 metais. Po metų Huberis prijungė SLK prie Baderio ir Meinhof teroristų grupės. Džonas Vivianas pažinojo Huberį ir įkūrė SLK Anglijos skyrių rodydamas solidarumą, kai Huberį suėmė ir įkalino (darbo ratelių sumanymas buvo grynai Huberio). Vivianas palaikė glaudžius

ryšius su Vokietijos radikalais – Neipjerio gatvėje dažnai apsistodavo vokiečiai – bet aš nė vieno jų nepažinau.

Vivianas septinto dešimtmečio pabaigoje studijavo filosofiją Kembridže. Policija jį suėmė per liūdnai išgarsėjusį „Garden House“ viešbučio protestą tame mieste 1968 metais. Jį dvi paras išlaikė nuovadoje, paskui įspėjo ir paleido. Per šį epizodą patirta trauma pastūmėjo jį prie kairiųjų ekstremistų revoliucionierių (jis visuomet teigė palaikęs glaudžius ryšius su „Piktąja brigada“ – aštunto dešimtmečio pradžioje trumpą laiką Britanijoje veikusia miesto teroristų grupuote). Vivianas metė mokslus Kembridže ir išvyko į Paryžių, iš ten – į Heidelbergą. Ten jis pateko į mesijiško Huberio įtaką. Vivianui buvo trisdešimt vieni, kai su juo susipažinau.]

PENKTADIENIS, BALANDŽIO 8 D.

Atnešiau uždirbtus pinigus į Neipjerio gatvę. Nuotaika buvo šalta, įtempta – net šios būstinės matais. Braunvel ir Džonas kalbėjo su manim labai atsainiai – nors pardaviau beveik 300 egzempliorių. Atidaviau pinigus, bet man įbruko penkinę nė žodeliu nepadėkoję. Man prireikė į tualetą, tad paklausiau, ar čia yra koks, kuriuo galėčiau pasinaudoti. Ijanas Holidėjus nusivedė mane į antrą aukštą ir parodė į duris. Įėjau, matyt, į kažkokį bendrą miegamąjį. Kaimyninės vonios siena buvo nugriauta, ir buvo matyti praustuvė, vonia ir unitazas. Man įėjus, ant jo tupėjo Ana Rot. „Atsiprašau!“ – sušukau ir apsisukau eiti lauk. „Nesijaudink, Loganai, – atsakė jinai. – Aš tik šiku. Tuoj baigsiu“. Atsigręžiau ir pamačiau ją šluostantis užpakalį. Tada nusisukau prie lango ir įsmeigiau akis į apleistą sodą apačioje. Išgirdau nuleidžiamą vandenį. Ji labai norėjo kalbėtis ir nėjo iš kambario, tad gavau šlapintis, kol ji stovėjo už nugaros ir plepėdama sukosi

cigaretę. Ko gero, esu nepataisomas buržujus. Ji sakė, kad Džonas šlykščiai nusiteikęs – kažkas nutiko Vokietijos Karlsrūhės mieste* . Džonas kažkam vis skambina ir paslaptingai kalbasi.

Kažkodėl sugalvojau savo autobiografijos pavadinimą – jei kada nors ją rašysiu. Mintis kilo prisiminus kai ką pastebėta Niujorke. Ėjau į teatrą (ką ten žiūrėjau?) ir pirmame aukšte pamačiau duris su išėjimo ženklu virš jų, o kiek žemiau ženklo buvo parašyta: „ČIA NE IŠĖJIMAS“. Manau, viskas priklauso nuo knygos viršelio (planuoti viršelį, kol neparašei knygos – blogas ženklas). Galima būtų jam panaudoti išėjimo ženklo fotografiją, o žemiau parašyti: „Čia ne išėjimas – Logano Mauntstiuarto autobiografija“. Šis sumanymas man patinka.

PIRMADIENIS, GEGUŽĖS 9 D.

Šįryt pasiėmiau naują šimto laikraščių ryšulį. Ana (mudu dabar vadiname vienas kitą vardu) išvirė man puodelį kavos. Ji šnabžtelėjo man, kad Džonas Vivianas jau savaitė neišeina iš savo kambario. Anot jos – baisiai prislėgtas. Ko? „Štamheimo nuosprendžio** “, – atsakė jinai. Į virtuvę įėjo tas vokietis Reinhardas. Iš pažiūros – nepavojingas vyrukas, šviesbruvis, barzdotas, nekalbus.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. Dabar manau, ar tik „Reinhardas“ iš tikro nebuvo pats daktaras Volfgangas Huberis. 1977 m. paleistas iš kalėjimo jis „perėjo į pogrin-

* Tai tegalėjo būti lemtingas „Raudonosios armijos“ grupuotės išpuolis prieš federalinį prokurorą Zygfridą Bubaką. Nuo kulkosvaidžio kulkų žuvo Bubakas ir dar du žmonės.

** Balandžio 28 d. Andreasas Baderis, Gudrun Enslin ir Janas Karlas Raspė, Baderio ir Meinhof teroristų gaujos įkūrėjai, specialaus teismo Štamheime buvo pripažinti kaltais. Visi buvo nuteisti ilgus metus kalėti.

dį". Galimas daiktas, jis atvyko į Angliją patikrinti, kaip laikosi jo rastinukas SLK. Bet aš taip tik nujaučiu.]

Kol jis virė sau kažkokią žolelių arbatą, Ana nė kiek nesidrovėdama manęs paklausė, ką veikiau per karą. Jeigu tau įdomu, – atsakiau, – dirbau Jūrų žvalgybos departamente. Ar tai reiškia, kad buvote šnipas? Matyt, taip, – prisipažinau. Jai tai padarė didžiulį įspūdį, ir net Reinhardas atrodė susidomėjęs. Jis paklausė, ar pažinojau Kimą Filbį* . Atsakiau, kad ne. Tuomet pasirodė pats Džonas Vivianas. Atrodė suirzęs. Žinai, Džonai, – kreipėsi į jį Ana, – Loganas per karą buvo šnipu. Vivianas įdėmiai, bet šaltokai į mane pažvelgė. Nagi nagi, – tarė jis, – atrodo, tarp mūsų tyli kiaulė?

Savo laikraščių pardavimo būdą iki šiol nuodugniai išbandžiau ir patikrinau. Ne taip kaip kiti pardavėjai, vilkiu kostiumu su kaklaraiščiu ir einu ne į darbininkų aludes, kur jie parduoda vieną kitą egzempliorių. Aš traukiu į Londono universiteto koledžus, meno mokyklas, politechnikos institutus. Mano geriausia teritorija – Gauerio gatvė, Universiteto koledžai ir jų studentų sąjunga. Per pietus slankioju po studentų kavinukes ir valgyklas. Reklamuoju leidinį žodžiais: „Tai vienintelis laikraštis šalyje, kuris papasakos jums visą tiesą". Iš tikrųjų „Situacija" nėra prastas laikraštis tarp to tipo spaudinių. Apie 90 procentų jam parašo Tina Braunvel; Džonas Vivianas parenka antraštes ir diktuoja vedamųjų toną. Juokingiausia ir įdomiausia laikraščio dalis – Tinos pateikiama kitų leidinių medžiagos analizė. Jinai demaskuoja jų prosionistiškas nuostatas ir užslėptas proamerikietiškas gaideles, kur tik jas įžiūri. Paprastai laikraštyje būna ilgas vedamasis, grūste prigrūstas politinių teorijų (mano nuomone,

* Septinto ir aštunto dešimtmečių kairieji radikalai garbino KGB šnipą Filbį – žmogų, išdavusį didžiausias saviškių paslaptis.

jų neįmanoma skaityti) su tokiomis rėksmingomis antraštėmis kaip: „Kapitalizmas pats privalo finansuoti savo žūtį“ ar „Kriminalinis veiksmas – tai politinis veiksmas“.

Penkinė per savaitę tapo man kaip ir gelbėjimo virve, kurios įsitvėręs pakilau iš visuomenės dugno. Ko gero, dabar galėčiau pramisti ir be šunų ėdalo. Vis dėlto man tikrai ėmė patikti „Bauzerio“ triušienos gabaliukai, tik dabar jau pagardinti gerai apskaičiuotu žiupsneliu maltų indiškų prieskonių.

ANTRADIENIS, GEGUŽĖS 31 D.

Ką tik pietavau su Geile. Valgėme jos viešbučio netoli Oksfordo gatvės restorane; jos vyras prie mūsų neprisidėjo. Ji parašė man atvykstanti į Londoną – ar negalėtume susitikti tokią dieną, tokią valandą – ir paprašė paskambinti: „Loganai, būkite geras, prašau“.

Taigi paklausiau ir nuėjau susitikti su mažyle Geile, kurią taip karštai mylėjau, ir pamačiau, kad ji virto praktiška, nesišypsančia, iš dantų cigaretės nepaleidžiančia moterimi dažytais šviesiais plaukais. Man rodos, ji nesijaučia laiminga su savo vyru – bet iš kur man žinoti? Atsirado mat vedybinio gyvenimo žinovas! Tik retkarčiais joje pamatydavau senąją Geilę – kai ji nusišypsodavo (o tai būdavo retai) ar kai dūrė šakute mano pusėn ir tarė: „Žinai, mama buvo tikra šiknė, kad su tavim išsiskyrė“. Aš sakiau jai, kad gyvenu gerai, dievaži. Viskas puiku, krutu po truputį, rašau naują romaną – viskas gerai, tikrai gerai. Išsiskiriant ji tvirtai mane apkabino ir tarė: „Aš myliu tave, Loganai. Nepraraskime ryšio“. Nesusitvardęs apsiverkiau, ji taip pat. Tada ji užsidegė cigaretę, pasakė, kad lyg ir artinasi lietus, ir mums šiaip ne taip pavyko išsiskirti.

Apie tai rašydamas jaučiu tą jėgas atimantį, tuštumą viduje paliekantį bejėgiškumą, kurį žmogui sukelia tikra meilė kitam.

Tokiomis akimirkomis suvokiame mirsią. Jų tepatyriau su Frėja, Stela ir Geile. Tik su trimis. Vis geriau negu su niekuo.

ŠEŠTADIENIS, BIRŽELIO 4 D.

Šiandien sėdėjau „Parko" kavinėje ir gėriau arbatą su šokoladiniais sausainiais. Skaitydamas kažkieno paliktą „Guardian" aptikau naujieną, kad Piteris Skabijus gavo bajoro titulą „už nuopelnus literatūrai". Atvirai kalbant, pajutau nusmelkiant pavydą, bet netrukus vėl grįžo apatija ir tikrovės suvokimas. Iš tikrųjų tai buvo ne tiek pavydas (niekada nepavydėjau Piteriui jo sėkmės – jis pernelyg didelis veidmainis ir savimyla, kad keltų tikrą pavydą), kiek netikėtas mano padėties palyginimas su jo. Staiga suvokiau, kad aš – su šiuo palaikiu kostiumu nuzulintais keliais ir alkūnėmis, su nelygintais nailoniniais marškiniais ir riebaluotu kaklaraiščiu, retėjančiais žilais, seniai neplautais plaukais – esu išties gailesčio verta žmogysta. Štai aš, senokai pradėjęs aštuntą dešimtį, sėdžiu šioje mažai kam žinomoje, per ryškiai apšviestoje kavinėje, siurbčioju arbatą, mirkau joje sausainį ir svarstau, ar galiu sau leisti šįvakar išlenkti bokalą „Kornvalio" aludėje. Ne tokį įsivaizdavau save seną jaunesnis būdamas; nemaniau, kad šitaip bėgs mano senatvės dienos. Kita vertus, niekad nemaniau, kad būsiu toks kaip Piteris Skabijus: seras Loganas Mauntstiuartas šiandien davė mums interviu savo puikiuose namuose Kaimanų salose... Man tai niekuomet nebuvo lemta, niekuomet. O kas tada tau buvo lemta, Mauntstiuartai? Kokios mielos ateities fantazijos užliedavo tavo sielą šiluma?

Prie „Okteto" neprisėdau jau daug mėnesių. SLK ir laikraščio pardavinėjimas neleidžia man susikaupti. Vis dėlto galų gale darbas – *oeuvre* – man viskas: štai ką atsakyčiau į tą klausimą. Mano knygos guli autorinių teisių bibliotekose – jei niekur kitur

jų nėra. Dabar suvokiu, kad turiu rimtai imtis „Okteto“ ir juos visus nustebinti.

PIRMADIENIS, BIRŽELIO 6 D.

Kai šiandien nuėjau pasiimti savo šimto „Situacijų“, Džonas Vivianas pakvietė mane į antrą aukštą – norįs su manim šnektelėti. Ten buvo dar Tina ir Ijanas Holidėjus. Sėdėjome kambaryje su dviem televizoriais; nuotaika buvo rimta, bet ne nedraugiška. „Norėjome padėkoti jums už jūsų darbą, Mauntstiuartai, – tarė Vivianas. – Jūs buvote labai mums naudingas“. Tada visi trys priėjo ir paspaudė man ranką. Ne pirmą kartą pamaniau, kur dedami visi pinigai, kuriuos aš uždirbu. Šiaip ar taip, Vivianas pasakė manąs, kad atėjo metas už mano atsidavimą priimti mane į Tiesioginių veiksmų darbo ratelį. Ar aš pasirengęs imtis papildomų pareigų (laikraščius ir toliau pardavinėsiu)? Jis paaiškino, kad būdamas Tiesioginių veiksmų darbo ratelio narys dalyvausiu demonstracijose, prisidėsiu prie piketuotojų ir prie visų protesto formų. Aš nešiosiu prie koto pritvirtintą SLK plakatą, dalysiu SLK lankstinukus, bandysiu užverbuoti naujų narių ir pardavinėsiu „Situacijos“ prenumeratą. Pasak Viviano, dabar Oldhame vykstąs autobusų vairuotojų streikas, ir kitą savaitę priešais miesto rotušę organizuojama demonstracija. Ar pasirengęs ten važiuoti? Atsakiau neišgalįs važiuoti į Oldhamą. „Mes sumokėsime, kad ten nusigautum, – pakančiai šypsodamas atsakė Vivianas. – Padengsime visas išlaidas, aišku, jei jos nebus per didelės. O jeigu sukiosis koks spaudos leidinių fotografas, stenkitės, kad į kadrą pakliūtų tas SLK ženklas“.

[PASTABA ŽVELGIANT Į PRAEITĮ. Taigi 1977 metų vasarą stebėtinai plačiai keliavau (autobusu) po visas Britų

salas kaip SLK Tiesioginių veiksmų darbo ratelio narys. Iš Oldhamo važiavau į Klaidsaidą, paskui penkias dienas prasitryniau ant šaligatvio priešais ministro pirmininko rezidenciją Londono Dauningo gatvėje. Streikavo Svonsio tekstilės margintojai, Stounheveno žvejai, Brik Leino saldumynų krautuvininkai – buvau su visais. Gal net spėdavote pastebėti mane per televizijos naujienas ar laikraščių nuotraukų antrame plane: aukštas senyvas ponas su tamsiu kostiumu ir kaklaraiščiu, iškėlęs SLK plakatą. Policininkų stumdomas jis garsiai įžeidinėja Margaretą Tečer ar šaiposi iš streiklaužių, sėdinčių autobusuose. Tarp šių demonstracijų ir piketų pardavinėjau „Situaciją“ ir gyvenau paprastą, bet dabar tikslingą gyvenimą. Visas mano laikas prabėgdavo Terpentino skersgatvyje, viešojoje bibliotekoje, „Kornvalio“ aludėje ir „Parko“ kavinėje. Savo dalia nebesiskundžiau – pagaliau jutau kažką darąs.]

KETVIRTADIENIS, RUGSĖJO 8 D.

Šį vakarą besėdint „Kornvalyje“ ir gurkšnojant bokaliuką stipraus šviesiojo alaus su stikliuku chereso (užtikrinu: kiekvieną nuskurdusį girtuoklį šis derinys paveiks stebuklingai – miegos kaip kūdikis, nereikės daugiau nė lašo svaigalų), didžiai mano nuostabai, į aludę įėjo Džonas Vivianas.

Jis atsisėda priešais mane – susijaudinęs, aplink akis juodi ratilai. Turiu pasakyti, Neipjerio gatvės šutvės nuotaikos pastarosiomis savaitėmis pasikeitė. Ijanas Holidėjus išvyko, Tina beveik neprasižioja, o Ana visą laiką atrodo lyg tuoj pravirksianti. Manau, kad Vivianas užmezgė su ja romaniuką, ir dabar abu tarsi apdują. Paskutinis „Situacijos“ numeris susitraukė iki keturių puslapių – jis panašesnis į propagandinį lankstinuką negu į

laikraštį. Pusę jo sudarė padrikas Viviano vedamasis apie „kankinimus izoliacija Vakarų Vokietijoje". Didžiąją kitos medžiagos dalį sudarė prastas Ulrikės Meinhof 1969 metais rašyto straipsnio vertimas. Pasakiau, kad šį numerį bus beveik neįmanoma parduoti Londono gatvėse, ir Tina Braunvel ėmė ant manęs šaukti – išvadino mane penktąja kolona ir niekšu. Visų laimė, pirmadienį pagrobė kažkokį Vokietijos pramonininką* , tad kilo nemenkas susidomėjimas šiuo įvykiu, ir man pavyko parduoti per šimtą egzempliorių.

Vivianas palinksta prie manęs, pasiūlo cigaretę (ačiū, nerūkau) ir klausia, ar negalėtų gauti pinigų už laikraščius dabar. Atsakau, kad jie mano bute – ruošiausi atnešti juos rytoj, kaip paprastai. Man jų reikia dabar, – sako jis.

Taigi Vivianas palydi mane į Terpentino skersgatvį, bet į vidų neina. Išnešu pinigus, atiduodu ir paprašau kvito. „Krautuvininko mentalitetas nekinta, ar ne, Mauntstiuartai?" – šyptelėdamas sako jis. Vis dėlto kvitą pasirašo ir nužirglioja į tamsą. Tikriausiai narkotikai: man regis, už pinigus, gautus pardavus laikraščius, jie perkasi narkotikus.

PIRMADIENIS, RUGSĖJO 12 D.

Gal ir klystu. Kai šiandien atėjau pasiimti naujo numerio (vis dar plonokas, didžioji dalis ir toliau skirta Vakarų Vokietijos kairiųjų radikalų veiklai), Vivianas buvo kaip visuomet ramus ir pašaipus. Anos ir Tinos nematyti. Pirmą kartą Vivianas pasiūlė man išgerti – viskio – ir aš nusprendžiau neatsisakyti. Tarp mūsų įvyko keistas pokalbis.

* Daktarą Hansą Martiną Šlejerį, Vakarų Vokietijos pramonės federacijos pirmininką, pagrobė „Raudonosios armijos" grupuotė.

AŠ: Tai kokiam koledže mokeisi Kembridže?
VIVIANAS: Gonvilio ir Kajaus. Kodėl klausiat?
AŠ: Aš studijavau Oksforde. Jėzaus koledže.
VIVIANAS: Tik pažiūrėkite, Mauntstiuartai, mudu – tautos žiedas. Be abejo, studijavote anglų kalbą?
AŠ: Tiesą sakant, istoriją.
VIVIANAS: Kaip žiūrite į tai, kas darosi Vokietijoje?
AŠ: Manau, tai visiška beprotystė. Iliuzija. Smurtu ničnieko nepakeisi.
VIVIANAS: Klystate. Šiaip ar taip, tai ne smurtas, o atsakas į smurtą. Didžiulis skirtumas.
AŠ: Nesiginčysiu.
VIVIANAS: Yra tekę sėdėti kalėjime, Mauntstiuartai?
AŠ: Taip.
VIVIANAS: Man irgi. Trisdešimt šešias valandas praleidau užrakintas Kembridžo policijos nuovados kameroje. Štai kur smurtas! Aš teisėtai protestavau prieš fašistų generolus Graikijoje, o valdžia atėmė iš manęs laisvę.
AŠ: 1944–1945-aisiais dvejus metus iškalėjau vienutėje Šveicarijoje. Aš koviausi už tėvynę.
VIVIANAS: Dvejus metus? Viešpatie...

Tada jis trumpam užsičiaupė, paskui pripildė stiklus.

VIVIANAS: Jums patinka keliauti?
AŠ: Šiek tiek pakeliauti – visai neprošal.
VIVIANAS: Gal norėtumėte pabūti užsienyje?

Apie kelionę Vivianas kalbėjo tik užuolankomis. Viską apmokės SLK – man tereikės keltu nuplaukti iš Heridžo į Huk van Holandą, iš ten nuvažiuoti į Valdbacho miestelį netoli Hamburgo. Apsistosiu „Gasthaus Kesselring“ viešbutėlyje – ten su ma-

nim kai kas susisieks ir perduos naujus nurodymus. Kas vakarą lygiai 18.00 turiu paskambinti į Neipjerio gatvę, bet kalbėtis galiu tik su pačiu Vivianu. Mūsų slaptažodis bus „Mogadišas“. Jei žmogus, kuriam pasakysiu šį slaptažodį, jo nepakartos, negaliu daugiau nieko sakyti. Slaptažodį žinome tik jūs ir aš, – paaiškino Vivianas, – taigi nėra pavojaus, kad į mūsų pokalbį įsiterps koks nors nepageidaujamas asmuo.

– Mogadišas Somalyje? – paklausiau. – Kodėl?

– Gražiai skamba.

– Taigi galima sakyti, kad dalyvauju operacijoje „Mogadišas“?

– Jeigu jums patinka šitaip galvoti, Mauntstiuartai, vadinasi, tikrai taip.

Sėdėjome, išgėrėme dar. Paklausiau Viviano, kam viso to reikia. Nieko manęs neklausinėkit, ir aš jums nemeluosiu, Mauntstiuartai, – atsakė jis. Abu šiek tiek apsinešėme – butelis ėjo prie dugno. Kokie tavo įsitikinimai, Džonai? – paklausiau. Aš tikiu, kad reikia kautis su fašizmu visais jo pavidalais, – atsakė jis. Čia išsisukinėjimas, bendros ir iš esmės bereikšmės frazės, – paprieštaravau. Paskui papasakojau jam apie Faustiną Anchelą Peredesą – mano draugą ispanų anarchistą, žuvusį Barselonoje 1937 metais, ir *credo*, kurį mudu tais metais sukūrėme Aragono fronte. Sąmoningai vardijau pavardes ir datas, norėdamas, kad jis apmąstytų, kokia didžiulė gyvenimo patirtis už jų glūdi. Papasakojau, kaip mes tikėjome dvejopa neapykanta ir trejopa meile: neapykanta neteisingumui bei privilegijoms ir gyvenimo, žmonijos bei grožio meile. Vivianas liūdnai į mane pažvelgė, supylė visus viskio likučius sau ir tarė:

– Jūs išties esate nepataisomas senas masturbatorius, ar ne?

KETVIRTADIENIS, SPALIO 6 D.

Parėjęs vakare namo, radau laiškų dėžutėje įmestus du vokus. Pirmame buvo 100 svarų, traukinio bilietas iš Vaterlo į Valdbachą ir patvirtinimas, kad nuo šeštadienio man užsakytas kambarys „Gasthaus Kesselring" viešbutyje. Kitame voke radau 2000 dolerių penkiasdešimtinėmis ir raštelį, kad mano ryšininkas Valdbache praneš, kam juos perduoti. Išvykti turiu ankstų šeštadienio rytą – matyt, operacija „Mogadišas" prasideda. Gal šis pastebėjimas atrodo keistai, ypač turint galvoje mano amžių, bet aš visas įsitempęs nuo jaudulio ir beveik mokiniško nekantrumo. Gali pamanyti, kad vėl mokausi Ebiherste ir ruošiuosi naktinėms karinėms pratyboms.

ATMINTINĖ APIE OPERACIJĄ „MOGADIŠAS"

Valdbacho miestelis stovi abiejuose lėtos, vingiuotos upės (užmiršau pavadinimą) krantuose. Pietiniame miestelio pakraštyje dunkso pusiau sugriuvusi pilis, aplink ją spiečiasi keletas medžiu apkaltų namų stačiais stogais. Į šiaurę nuo upės – naujamiestis (didžioji dalis statyta po karo; viską užgožia funkcionalūs didelio pedagoginio instituto pastatai). Čia ir įsikūręs „Gasthaus Kesselring" viešbutis. Gavau kambarį galinėje pusėje; iš jo matyti automobilių remonto dirbtuvės ir kino teatras. Atvykau šeštadienį po vidurnakčio ir iškart nuėjau miegoti.

Sekmadienį apžiūrėjau pilį ir papietavau nedidelėje aikštėje jos papėdėje. Vakarieniavau viešbučio restorane, paskui svečių poilsio kambaryje skaičiau knygą (Džono O'Haros biografiją – šis rašytojas nusipelnė kur kas didesnio įvertinimo). Pirmadienį praleidau taip pat, tik užuot skaitęs knygą nuėjau žiūrėti prastai dubliuoto filmo „Trys Kondoro dienos"* – sakyčiau, puikus, kiek sugebėjau suprasti veiksmą.

* Pagrindinius vaidmenis atlieka Robertas Redfordas ir Fei Danavė, režisierius Sidnis Polakas.

Nepamiršau paskambinti į Neipjerio gatvę 18.00 (išvakarėse niekas neatsiliepė).

– Alio, – išgirdau vyro balsą.

– Mogadišas.

– Alio.

– Mogadišas.

Ragelį paėmė kažkas kitas.

– Čia jūs, Loganai?

Pažinau Aną.

– Taip. Ar negalėčiau pasikalbėti su Džonu?

– Kur jūs? Jums nieko nenutiko?

– Viskas gerai.

Prie telefono priėjo Vivianas.

– Mogadišas.

– Sveiki, Mauntstiuartai. Viskas gerai?

Padėjau ragelį, po dviejų minučių vėl paskambinau.

– Kokį velnią čia žaidžiat, Mauntstiuartai?!

– Mogadišas.

– Na gerai. Mogadišas, Mogadišas, Mogadišas.

– Kam reikėjo sugalvoti atsargumo priemones, jeigu paskui jų nesilaikote?

– Šalia manęs stovėjo Ana. Aš negalėjau kartoti „Mogadišas“ visam namui.

– Tai gal pakeiskime slaptažodį?

– Ne, ne, nereikia. Turit naujienų?

– Ryšininkas nesirodo.

– Keista. Gerai, dėkit ragelį.

Antradienį nudūlinau per tiltą, vedantį prie pilies, bet dar vienos ekskursijos nebūčiau ištvėręs, tad su savo knyga įsitaisiau kavinukėje ir užsisakiau alaus bei sumuštinį. Diena buvo vėsi, tad sėdėjau viduje – lankytojų beveik nebuvo.

Tada į kavinę įėjo ir atsisėdo dvi merginos. Pajutau, kad jos į

mane spokso ir kažką kuždasi. Abi buvo prastai nusidažiusios plaukus – viena šviesiai, kita morkų spalva. Galop pažvelgiau į jų pusę ir nusišypsojau. Tada jos lyg ir apsisprendė ir priėjusios atsisėdo prie mano stalelio.

– Kokį velnią čia žaidžiat? – piktai sukuždėjo man blondinė.

– Mes sėdėjome toj supistoj gelžkelio stoty dvi dienas, – pridūrė morkaplaukė.

Atsakiau, kad man duotuose nurodymuose nieko nebuvo sakoma apie susitikimą geležinkelio stoty. Atsiprašiau ir pasiūliau kaip susitaikymo ženklą nupirkti joms po stikliuką. Jos paprašė alaus. Abi gerai kalbėjo angliškai ir be perstojo rūkė.

– Aš esu Mauntstiuartas, – prisistačiau.

– Kodėl jūs toks senas? – paklausė blondinė. – Nejaugi Anglijoje jie neranda jaunų žmonių?

– Ne, ne, – paprieštaravo morka. – Jie labai gudrūs. Velniškai gudrūs, kai pagalvoji. Toks senis kaip jis su kostiumu ir apsiaustu. Niekas nieko nepagalvos.

– Taip... – pritarė blondinė. – Aš esu... Ingeborga.

– O aš – Birgita. Ne, Petra, – neraudonuodama pasitaisė morkaplaukė. Abi tvardėsi, kad nesusijuoktų.

– Kaip suprantu, turit man nurodymų? – paklausiau.

– Ne, – atsakė Petra. – Man rodos, jūs kažką mums turit.

– Man reikėtų paskambinti.

Nuėjau į telefono būdelę ir vargais negalais pavyko prisiskambinti į Neipjerio gatvę. Paprašiau, kad pokalbį apmokėtų jie.

– Ar sutinkate apmokėti pono Logano Mauntstiuarto skambutį? – paklausė operatorė.

– Žinoma, ne, – atsakė Tina Braunvel ir padėjo ragelį.

Pasakiau Petrai ir Ingeborgai, kad turėsime susitikti vėliau tą vakarą, po to, kai 18.00 paskambinsiu į Londoną. Susitarėme susitikti kavinėje-bare priešais stotį.

Sutartu metu paskambinau Vivianui.

– Mogadišas.

– Užteks malti tą šūdą, Mauntstiuartai, čia tau ne skautų organizacija.

– Čia buvo tavo sumanymas.

– Taip, taip. Kas vyksta?

– Jie užmezgė ryšį, bet neturi nurodymų.

– Tai šikniai! – Vivianas kurį laiką siuto, paskui paklausė: – Kur jisai? Gali paduoti jam ragelį?

– Kam?

– Ryšininkui.

– Tiesą sakant, tai dvi merginos. Susitinku su jomis vėliau.

Jis atsakė turįs kai kam paskambinti ir pabandyti viską išsiaiškinti. Nuėjau į stotį ir radau Petrą ir Ingeborgą sėdinčias prie akinamai šviesios savitarnos užkandinės lango. Valgėme keptą vištieną su skrudintomis bulvytėmis ir gėrėme alų. Merginos rūkė. Iš Petros spalvų gamos įtariau, kad ji – oranžiškai išsidažiusi blondinė. Mėlynų akių, niūraus, pasipūtusio veido, nusėto daugybės apgamėlių. Ingeborga buvo tamsiaplaukė, tapusi peroksidine blondine: siaurų lūpų, žvitrių rudų akių, skeltu smakru.

Valgėme ir plepėjomės tarsi kokie studentai, atvykę iš svetur pagal mainų programą ir susitikę koledžo valgykloje. Joms rūpėjo SLK ir Džonas Vivianas. Atsakinėjau išsisukinėdamas.

– Ar pažinojot Ijaną? – paklausė Petra.

– Taip, truputį.

– Vargšas Ijanas, – tarė Ingeborga.

– Kodėl vargšas?

– Farai jį nušovė. Nudėjo, išvarpė kaip rėtį* .

– Mes turbūt kalbame ne apie tą patį Ijaną, – atsakiau.

* Turbūt ji turėjo galvoje Ijeiną Maklcodą, anglą, nušautą per Vakarų Vokietijos policijos gaudynes jo bute Štutgarte 1972 m. Jis tariamai buvo „Raudonosios armijos“ grupuotės narys, bet to taip ir nepavyko įrodyti.

– Turit pistoletą? – pažiūrėjusi į mane paklausė Petra.

– Žinoma, ne.

Ji atidarė savo rankinę ir parodė man kažką panašaus į automatinį pistoletą.

– Aš irgi turiu, – pasigyrė Ingeborga. – O čia jūsų nurodymai.

Ji davė man „Horizont“ viešbučio Ciuriche adresą. Grįžtu į Šveicariją.

Užrašinėju visa tai, nes noriu likti atviras. Be to, tai gali šį tą atskleisti apie mane ir padėtį, kurioje dabar atsidūriau. Vos tik Petra parodė man savo pistoletą, o Ingeborga prisipažino taip pat esanti ginkluota, tos dvi nevalyvos neurasteniškos merginos ėmė man kelti didžiulį erotinį susidomėjimą. Užuot sunerimęs, kad viskas pakrypo tokia linkme, norėjau pakviesti jas į savo viešbutuką ir ten padulkinti. Ar kaip tik tokį pavojų miesto partizanui kelia pigus jo amato spindesys? Ar visuomet tas „žaidimas“ užgožia brutalią tikrovę? Tada suvokiau, kad operacija „Mogadišas“ kur kas grėsmingesnė, negu kada nors įsivaizdavau, bet vis vien negalėjau žiūrėti į ją rimtai, negalėjau patikėti, kad tos niekam tikusios tauškalės prastai dažytais plaukais kelia kokią nors grėsmę. Buvau suintriguotas, sužavėtas, lytiškai sujaudintas. Vis dėlto turiu prisipažinti, kad akimirką pamąstęs pasibaisėjau savo kvailumu ir naivumu. Ką aš darau šioje kelionėje po Vokietiją, panašioje į nuotykių apysakos epizodą? Organizuoju visos Europos studentų demonstraciją? Vežu lėšas kairuoliškai labdaros organizacijai? Ligi šiol Džono Viviano neklaužados vaikigalio paranoja ir cinizmas man atrodė tik poza, maivymasis siekiant atrodyti „kietam“ – galbūt vien tam, kad būtų lengviau įvilioti gražias merginas, tokias kaip Ana ir Tina, į Neipjerio gatvės irštvą. Bet staiga toje per ryškiai apšviestoje *bahnhof* savitarnos užkandinėje išvydau šaltus ir negailestingus ekstremizmo padarinius. Nesvarbu kokio – kairiojo ar dešiniojo – visos jo for-

mos, rodės, kažkaip netvarkingai, atsitiktinai galop veda prie didesnės ar mažesnės smurtingos priešpriešos ir žmonių aukų. Šio pasaulio džonai vivianai per savo radikalizmą įsivaro save į politinį kampą ir ištrūkti tegali su pistoletu ar bomba.

Apmokėjau sąskaitą ir atsistojau eiti.

– Buvo malonu su jumis susipažinti, – tariau.

– Oi, ne, – šypsodama atsakė Petra. – Mes važiuojame į Ciurichą su jumis, Mauntstiuartai.

Pokalbis su Džonu Vivianu.

– Jos ką?

– Važiuoja su manim.

– Po velnių – kodėl?!

– Nežinau. Be to, jos turi pistoletus. Aš noriu pasitraukti, Vivianai.

– Jos neturi pistoletų – jos pučia jums miglą į akis.

– Čia nėra nieko neįstatymiško?

– Jūs esat septyniasdešimt penkerių metų vyras, atostogaujantis Europoj.

– Septyniasdešimt vienų.

– Nesupratau.

– Septyniasdešimt vienų metų vyras.

Tyla, paskui:

– Važiuokit su jomis į Ciurichą, o kai užmegsite ryšį...

– Su kuo?

– Vienas žmogus jus užkalbins. Slaptažodis „Mogadišas“. Sutvarkykit savo reikalą ir atsikratykit merginų. Ir nesijaudinkit – tos kalbos apie pistoletus – nesąmonės. Jokio pavojaus nėra.

– Man baigiasi pinigai. Merginos sako neturinčios nė skatiko.

– Išsiųsiu jums dar šimtinę per „American Express“ į Ciurichą. Kol kas naudokitės savo mokėjimų kortele.

– Aš neturiu mokėjimų kortelės.

– Tada taupykite.

Petra, Ingeborga ir aš labai nepatogiai važiavome per naktį traukiniu – trečios klasės rūkomajame kupė iš Hamburgo į Štutgartą, ten persėdome į kitą ir keliavome toliau į Ciurichą. Per tą laiką be pertraukos numigau gal porą valandų ir įtraukiau į plaučius kokių dviejų šimtų cigarečių dūmus. Pareikalavau, kad muitininkų ir imigracijos pareigūnų tikrinimą eitume atskirai – su ramiu pasididžiavimu pastebėjau, kad imu prisiminti, ko manęs kadaise mokė JŽD. Susiradome „American Express" kontorą ir aš atsiėmiau dar 100 dolerių; juos iškeičiau į juokingai menką Šveicarijos frankų sumą. Paskui užsiregistravome „Horizont" viešbutyje – šiuolaikiškame, ganėtinai apšnerkštame, anonimiškame – ir gavome kambarį su dvigule ir kažkokia sulankstoma metaline lova su guminiu čiužiniu – pastaroji atiteko man. Dėl to, kad miegosime trise kambaryje, viešbučio darbuotojai jokių komentarų neišsakė – aišku, kad jų matais tai visai įprasta. Merginos iškart užmigo, susirangiusios po pūkine antklode. Jos nusimetė tik batus ir apsiaustus – lyg ką tik pabėgusios iš kalėjimo, – dingtelėjo man. Kažkodėl visos mano erotinės fantazijos pranyko – dabar jaučiausi kaip dėdė, ne savo noru globojantis porą nepatenkintų dukterėčių bolševikių.

18.00 paskambinau Džonui Vivianui.

– Man reikia daugiau pinigų.

– Rupūs miltai – vakar išsiunčiau jums šimtinę!

– Čia Šveicarija, be to, mes dabar trise.

– Gerai, atsiųsiu daugiau. Ištaisyk pobūvį, drauguži.

– Atmink, kad dar turėsiu grįžti.

– Žinoma, nepamiršiu.

– Beje, aš išeinu.

– Iš kur?

– Iš Socialistinio ligonių kolektyvo. Iš Tiesioginių veiksmų ir ryšių darbo ratelių. Iš Neipjerio gatvės gaujos. Kai tik grįšiu, viskas bus baigta. *Finito. Kaput.*

– Nevaidinkit melodramos, Mauntstiuartai. Pasikalbėsim, kai grįšit namo. Sėkmės.

Tą vakarą ištraukiau merginas iš lovos, ir kažkokioje aikštėje radome piceriją. Merginos atrodė paniurusios ir nervingos, savo picas valgė netardamos nė žodžio. Baigusios paprašė šiek tiek pinigų – norinčios nusipirkti „žolės" ir apsinešti. Nedaviau, tada jos vėl nukabino nosis ir nekalbėjo. Mes vaikštinėjome po miestą – keista, nesmagiai besijaučianti trijulė – ir apžiūrinėjome krautuvių vitrinas, kol Ingeborga pamatė šalutinėje gatvelėje barą ir pasiūlė išgerti. Pamaniau, kad šis sumanymas geresnis, tad nedrąsiai įėjome į vidų. Padavėjas atnešė kokteilių sąrašą, bet visi gėrimai buvo stulbinamai brangūs, tad nusprendėme pasitenkinti šiek tiek pigesniu alumi. Merginos nusipirko cigarečių ir pasiūlė užsirūkyti man. Atsisakiau.

PETRA: Nejaugi nerūkote, Mauntstiuartai?
AŠ: Kadaise rūkiau, bet mečiau – per brangu.
INGEBORGA: Nesąmonės. Reikia turėti kokių nors malonumų gyvenime, Mauntstiuartai.
AŠ: Sutinku. Man labai patinka malonumai. Man malonu dabar.

Merginos pasikalbėjo vokiškai.

AŠ: Ką jūs sakėte?
PETRA: Ingeborga sako, gal reikėtų jus nušauti ir pasiimti pinigus.
INGEBORGA: Cha, cha, cha. Nesijaudinkit, Mauntstiuartai, jūs mums patinkat.

Grįžus į viešbutį, merginos ėmė taip drovėtis, kad mane net siutino, ir liepė laukti koridoriuje, kol pasirengs gulti. Kai pasirengė, sušuko, kad įeičiau.

Vonioje apsivilkau pižamą, o kai išėjau, jos ėmė klykti iš juoko. Dabar jaučiausi kaip vikaras, vadovaujantis skaučių iškylai. „Po velnių – užsičiaupkit!“ – suriaumojau ir atsiguliau į girgždančią sudedamąją lovą. Bandžiau užmigti, bet jos nesiliovė plepėjusios ir rūkiusios. Į mano skundus ir keiksmus jos nekreipė dėmesio.

Kitą dieną [ketvirtadienį, spalio 13-ąją] pabudęs pajutau, kad skauda nugarą. Merginos kietai miegojo. Petra negarsiai knarkė, o Ingeborga nusimetė antklodę ir buvo matyti mažos jos krūtys. Apsirengiau ir nuėjau į bufetą pusryčiauti. Išgėriau kavos, suvalgiau virtų kiaušinių, kumpio ir sūrio kartu su trimis labai šnekiais, garsiai kalbančiais kinų verslininkais. Perpjoviau dar dvi bandeles, įdėjau į jas kumpio bei marinuotų agurkėlių ir suvyniojęs į popierines servetėles įsikišau į kišenes: bus pusryčiai merginoms arba pietūs man.

Pasiėmiau dar 100 dolerių iš „American Express“ (pamaniau, kad pavojingai tuštinu SLK iždą) ir nuėjau pasibastyti. Ne kažin ką mačiau, tik visą laiką atrodė, kad skamba daugybė bažnyčių varpų, skleidžiančių monotonišką žemą, vis labiau erzinantį garsą. Jis priminė man Oksfordą. Po kokių dešimties minučių pajutau, kad mane seka jaunas vyras su elnenos švarku ir džinsais. Jo plaukai buvo ilgi ir žvilgantys, ūsai kaip meksikiečio. Pasukau už kampo ir atsistojau drungnos saulės lopinėlyje jo laukti.

– Sveiki. Mogadišas, – tarė jis.

– Mogadišas. Aš esu Mauntstiuartas.

– Jurgenas. Kodėl, po velniais, su jumis tos mergos?

– Jos užsispyrė važiuoti. Maniau, kad taip buvo suplanuota.

– Velnias! – paskui Jurgenas pridėjo dar vokiškų keiksmų. – Pinigus turite?

– Ne čia.

– Atneškite juos į štai tą kavinę. Po valandos.

Taigi parkiūtinau į viešbutį. Merginos sėdėjo stiklintoje svečių poilsio kambario verandoje, skaitė žurnalus ir, nėra ko nė sakyti, rūkė.

– Ką šiandien veiksime, Mauntstiuartai? – paklausė Petra.

– Ši diena laisva. Linksminkitės.

– Ciuriche? – pašaipiai paklausė Ingeborga. – Labai jums ačiū, Mauntstiuartai.

– Mėgaukitės malonumais – prisimenat?

Kambaryje susikroviau krepšį ir užuot važiavęs liftu nulipau laiptais, bet ši atsargumo priemonė nebuvo reikalinga: merginos jau buvo išėjusios. Apmokėjau sąskaitą ir nuėjau pasimatyti su Jurgenu nurodytoje kavinėje. Jis atėjo pavėlavęs dešimt minučių, nešinas lagaminėliu.

– Čia jums, – tarė jis paduodamas jį. Lagaminėlis buvo ganėtinai sunkus. Atidaviau jam voką su pinigais, ir pirmą kartą jam pavyko išspausti šypseną. Pinigus jis vis dėlto rūpestingai perskaičiavo. Kai liko patenkintas, susikišo juos į kišenę ir paspaudė man ranką.

– Perduokit Džonui, kad mes pasirengę, – tarė jis. – Linkiu sėkmės.

Tramvajumi nuvažiavau į geležinkelio stotį ir nusipirkau bilietą į Grenoblį. Iš ten ketinau traukti šiaurėn, į Paryžių, o paskui per Kalė kirsti Lamanšą ir grįžti į Angliją. Džonas Vivianas reikalavo, kad grįžčiau per kitą uostą.

Tą vakarą Grenoblyje sėdėjau viešbučio prie stoties bare ir žiūrėjau vakaro naujienas per televizorių. Palmos oro uoste buvo užgrobtas bendrovės „Lufthansa“ laineris. Pagrobėjai, keturi arabai – du vyrai ir dvi moterys – reikalavo paleisti visus politinius kalinius, laikomus Vakarų Vokietijos kalėjimuose.

Gulėdamas tą vakarą lovoje galvojau, ką veikia mano merginos – Petra ir Ingeborga. Šitaip nuo jų pabėgęs jaučiausi lyg koks apgavikas, bet aš tik vykdžiau Džono Viviano nurodymus. Šiaip ar taip, – mąsčiau, – jos buvo pernelyg lengvabūdiškos ir nenuspėjamos. Ką gali žinoti, gal jos būtų prisispyrusios grįžti su manim į Londoną. Įsivaizduok: gyvenu Terpentino skersgatvyje su Petra ir Ingeborga...*

Jurgeno duotas lagaminėlis buvo ne tik sunkus, bet ir gerai užrakintas.

Kitą rytą su atsuktuviuku ir lenktos vielos gabalu lagaminėlį atrakinau. Jis buvo prigrūstas įvairių dėvėtų drabužių ir keturiasdešimt pakuočių kažkokios medžiagos, kaip pamaniau – gelignito. Ant visų buvo užrašai: GOMMEL ASTIGEL DYNAMITE. EXPLOSIF ROCHER, SOCIÉTÉ FRANÇAISE DES EXPLOSIFS. USINE DE CUGNY. Uždariau lagaminą ir ėmiau galvoti, ką daryti. Turėjau apie 70 svarų Prancūzijos frankais – turint omenyje mano kuklią gyvenseną galėčiau pratempti daug dienų ir dar užtektų kelionei namo. Viešbučiuose apsistoti, aišku, negalėjau. Gal išeitis būtų nusipirkti palapinę, miegmaišį ir gyventi stovyklavietėse? Paskui prisiminiau esąs Prancūzijoje – šioje šalyje turiu nekilnojamojo turto. Pakėliau ragelį ir paskambinau į Noelio Langės kontorą Londone.

Penktadienio vakaras. Nuvažiavau į Tulūzą ir apsistojau pigiausiame viešbutyje, kokį pavyko rasti. Šeštadienio rytas. Nuvažiavau autobusu į Vilnevą prie Lo. Laikraštis, kurį nusipirkau, rašė vien apie „Lufthansa“ lėktuvo pagrobimą. Laineris dabar Du-

* Petra – Hana Hauptbek, Vakarų Vokietijos policijos suimta Hamburge 1978 m. Gavo septynerius metus kalėjimo už banko apiplėšimą ir sprogdinimą. Ingeborga – Renata Miuler-Gras. Dingo 1978 m. po susišaudymo su policija Štutgarte. Perėjo į pogrindį. Yra duomenų, rodančių, kad ji gali būti negyva.

bajuje, o pagrobėjų reikalavimai konkretesni: paleisti vienuolika Baderio ir Meinhof grupuotės narių, du palestiniečius, kalinamus Turkijoje, ir sumokėti 15,5 milijono dolerių išpirką už lėktuve laikomus įkaitus.

Kitu autobusu iš Vilnevo Lo upės slėniu nuvažiavau į Piuji l'Eveką – ten turėjau rasti kontorą notaro mesjė Polio, turinčio raktus nuo Sipriano namo Sent Sabine. Mesjė Polis, malonus vyras standžiais trumpai kirptais žilais plaukais, pasisiūlė nuvežti mane į tą kaimą, esantį maždaug keturiasdešimt kilometrų į pietus. Važiavome šalutiniais keliukais kalnuota, miškinga vietove. Pro didelius, stiproko vėjo į rytus genamus debesis retkarčiais švystelėdavo saulė.

Namas, mano namas, vadinosi „Cinq Cyprès“ – „Penki kiparisai“ – ir buvo pardavinėjamas nuo tada, kai sužinojau, kad jis man paliktas testamentu. Netrukus sužinojau, kodėl neatsirado norinčių jį pirkti. Tie penki kiparisai buvo tokie pat seni kaip ir namas, pasodinti tada, kai jis buvo pastatytas, spėju, devyniolikto amžiaus paskutiniame dešimtmetyje. Medžiai buvo milžiniški – subrendę, susipynusiomis šakomis, gal penkiolikos metrų aukščio ir susodinti svarbiausiose vietose aplink namą ir vienintelį ūkinį pastatą – daug senesnę mūrinę daržinę. Namas buvo gerokai apleistas, nepatrauklius provincialius devyniolikto amžiaus bruožus bemaž slėpė viską nustelbiančios gebenės ir laukinės vynuogės. Jis buvo pastatytas viduryje nedidelio parko, kur augo daug brandžių lapuočių: kaštonų, ąžuolų, platanų. Į parką galėjai patekti pro senus, surūdijusius vartelius. Jie buvo pritvirtinti atdari, tad patekti į valdą teoriškai trukdė tik plastikinė raudona ir balta grandinėlė.

Mesjė Polis atrakino laukujes duris ir įsivedė mane į vidų. Įteikęs ryšulį raktų su storomis kortelėmis, sumurmėjo *„Félicitations“*, ir aš simboliškai perėmiau turtą. Įėjus į didelį kambarį

pirmame aukšte su dviem odiniais krėslais, kandžių sukapotomis užuolaidomis ir lentomis užkaltu židiniu, po kojomis sužvangėjo senos terakotos plytelės. Padėjęs ant grindų savo krepšį ir lagaminėlį su dinamitu, klausiausi mesjė Polio aiškinimų, kad vanduo ir elektra atjungti – jis galįs rekomenduoti man puikų viešbutį Piuji l'Eveke. Ne, ne, – atsakiau, – ketinau pernakvoti čia prieš grįždamas į Angliją. *„Comme vous voulez, Monsieur Mountstuart"*. Man patiko, kaip mano pavardė skamba prancūziškai. Polis pavėžėjo mane iki Sent Sabino – iki jo vos kilometras kelio. Ten radau nedidelį prekybos centrą ir nusipirkau duonos, dėželę pašteto, butelį raudonojo vyno (užsukamu kamščiu), butelį vandens ir keletą žvakių. Tirštėjant sutemoms parėjau į savo naujuosius namus.

Užsidegęs žvakę suvalgiau duoną su paštetu ir išgėriau vyną. Sustūmęs abu odinius krėslus atsiguliau, užsiklojau apsiaustu ir žiūrėdamas, kaip žvakės šviesa mirga lubose, klausiausi mirtinos tylos. Mirtina ji buvo, kol užpūčiau žvakę. Kai kambaryje tapo tamsu nors į akį durk, išgirdau tyliai krebždant graužikus bei vabzdžius ir keistus traškesius ir girgždesius, sklindančius iš kiekvieno seno namo krintant temperatūrai. Pasijutau labai saugiai.

Kitas dvi paras praleidau „Cinq Cyprès" – šį bei tą krapštinėjau, susipažinau su namu ir žemės valda. Šio *maison de maître* gražiu nepavadinsi. Trijų aukštų, pilkai tinkuotas, su neproporcingai dideliu, kaltu metalu pagražintu balkonu antrame aukšte. Be abejonės, jį pasistatydino koks pasiturintis biurgeris, Sipriano giminaitis, norėjęs padaryti įspūdį kaimynams. Gamta sušvelnino namo kontūrus: laukinės vynuogės ir gebenės buvo taip tankiai sužėlusios, kad visiškai uždengė daugumą langinėmis uždarytų aukštesnių langų. Pirmo aukšto būklė buvo nebloga – jį tereikėjo gerai išvalyti – bet palipęs aukščiau matei, kiek žalos pri-

darė drėgmė ir pelėsiai. Matyt, stogas buvo labai kiauras; vienas langas buvo be langinės, išdaužtais stiklais, ir pro jį daug metų lijo ir snigo vidun. Kambariuose buvo tamsu nuo tų aplink augančių kuplių medžių, ir negalėjai pasakyti, kur vejos pereina į pievas, juosiančias valdą. Už pievų trijose pusėse plytėjo ąžuolynai, o už namo, ne visai lygiagrečiai su juo, dunksojo ta sena mūrinė daržinė. Prie jos buvo prilipdyta dviejų kambarių lūšna darbininkui.

Radau daržinės raktą ir pašniukštinėjęs viduje tarp kitų senutėlių, rūdžių sugraužtų padargų radau išklerusių kastuvų ir kauptukų. Pasiėmęs kastuvą iškasiau duobę sodelyje už daržinės ir užkasiau savo lagaminėlį su dinamitu. Tos vietos nepažymėjau. Tada nuėjau į Sent Sabiną nusipirkti daugiau produktų.

Sent Sabine driekiasi pagrindinė gatvė su nedidele aikšte, aplink ją stovi bažnyčia (prastai restauruota), paštas, merija ir universalinė parduotuvė. Šalutinėse gatvelėse, einančiose iš aikštės, įsikūrę pora barų, pora vaistinių, pora mėsos ir pora duonos krautuvėlių. Ten dar gali rasti medicinos centrą su gydytojo priimamaisiais ir dantisto kabinetu. Kaime dar yra spaudos kioskas ir taksi tarnyba, atliekanti ir laidojimo biuro funkcijas. Taigi čia rasi bemaž viską, ko gali reikėti tris šimtus gyventojų turinčiam kaimui. Sent Sabino gyventojai galėjo prasimaitinti, susitvarkyti reikalus, susirgę sulaukti pagalbos, o mirę būti palaidoti. Pagrindinę aikštę – *Place du 8 Mai* – temdė negailestingai nugenėti platanai. Kai ėjau į universalinę parduotuvę, jų lapai siekė kulkšnis. Mokant už prekes, moteris prie kasos aparato paklausė: „*Vous êtes le propriétaire de Cinq Cyprès?*“ Prisipažinau tikrai juo esąs, ir mudu paspaudėm vienas kitam ranką. „*Je suis Monsieur Mountstuart*, – pasakiau. – *Je suis écrivain*“. Nežinau, kodėl pridūriau pastarąjį sakinį. Galbūt mąsčiau: jei garsas apie mane sklinda taip greitai, galima ir prisistatyti.

Antradienio rytą nusiskutau, pripylęs į skardinę geriamojo vandens „Evian“, užrakinau namus ir nuėjau į Sent Sabiną. Ten sėdau į autobusą ir nuvažiavau į Peną. Iš Peno su kitu vietiniu susistabdėme pakeleivingą mašiną ir nusigavome į Ažaną. Iš ten greituoju traukiniu nuvažiavau į Paryžių, paskui nuvykau į Kalė. Tame mieste mano širdis, kaip sakoma, vos nesustojo, kai viename *maison de la presse* pamačiau, kad visų laikraščių antraštės šaukte šaukia vieną žodį: „MOGADIŠAS!“ Nusipirkau kelis laikraščius, ėmiau skaityti ir pamažėle pradėjau suprasti, į ką buvau įsivėlęs.

Bendrovės „Lufthansa“ „Boeing 737“, spalio 13 d. užgrobtas Palmoje, iš Dubajaus nuskrido į Adeną. Ten įgulos vadą nušovė pagrobėjų vadeiva (mat įtarė kapitoną slapčia perduodant informaciją valdžios atstovams). Antrasis pilotas nuskraidino lėktuvą iš Adeno į Mogadišą – pagal sumanymą pastarasis ir turėjo būti galutinis kelionės tikslas. Pagrobėjai paskyrė kitą terminą jų reikalavimams įvykdyti. Paskutinę akimirką iš skrydžių valdymo bokšto jiems buvo pranešta, kad vienuolika Baderio ir Meinhof grupės narių jau paleisti iš kalėjimo ir dabar skrenda lėktuvu į Mogadišą. Transportinis Vokietijos karinių oro pajėgų lėktuvas nusileido Somalio sostinės oro uoste antradienį paryčiais, bet juo skrido ne Baderio ir Meinhof grupės nariai, o vokiečių komandosai iš GSG-9 (*Grenzschutz Gruppe Neun*) padalinio ir du Britų specialiosios oro tarnybos agentai. Jie įmetė į boingą granatas su svaiginamosiomis dujomis ir šturmavo lainerį. Per netikėtai prasidėjusį žaibišką susišaudymą trys teroristai buvo nukauti, ketvirtasis sužeistas. Visi keleiviai buvo išvaduoti nenukentėję.

Po Vokietijos Štamheimo kalėjimą, kur buvo saugomi Baderio ir Meinhof grupuotės nariai, greitai pasklido žinia, kad įkaitai išlaisvinti. Andreasas Baderis ir Janas Karlas Raspė nusišovė, paleisdami sau po kulką į galvą (pistoletais, slapčia at-

neštais jiems į kameras); Gudrun Enslin, kaip ir Ulrikė Meinhof*, pasikorė.

Teroristai visuomet svarstė galimybę, kad lėktuvo pagrobimas nenusiseks ir trys B. ir M. grupuotės steigėjai perspėjo savo šalininkus, kad jeigu taip nutiks, juos gali nužudyti. Jų savižudybės turėjo atrodyti kaip žmogžudystės, taigi kaip paskutinis keršto fašistinei valstybei aktas. Kai buvo pranešta žinia apie trijulės mirtį, Romoje, Atėnuose, Hagoje ir Paryžiuje kilo riaušės. Kitą dieną daktaro Šlejerio lavonas buvo rastas žalioje „Audi" Mulhauze. Jis buvo nušautas į galvą, vos tik buvo pranešta naujiena apie įkaitų išlaisvinimą Mogadiše.

Tad koks ryšys siejo Džoną Vivianą ir Neipjerio gatvės šutvę su Mogadišu? Kodėl mane siuntė į kitą Europos galą pargabenti keturiasdešimties pakuočių dinamito? Mano nuojauta man kužda, kad sprogmenys turėjo būti panaudoti kaip atsakas lėktuvo pagrobimo nesėkmės atveju. Įtariu, kad jie planavo pulti vokiečių taikinius Anglijoje: pasiuntinybę, „Mercedes-Benz" prekybos atstovybes, galbūt porą Gėtės institutų – parodyti savo solidarumą ir pasipiktinimą. Aišku, tam būtinai reikėjo mokėti pagaminti bombas (įtariu, šis vaidmuo teko Ijanui Holidėjui). Ana, Tina ir pats Džonas Vivianas galėjo padėti sprogstamuosius įtaisus nesusisprogdindami. Plaukdamas per Lamanšą į Duvrą džiaugiausi, kad užkasiau tą dinamitą savo sode Prancūzijoje. Ten jis greitai suirs nepadarydamas niekam žalos.

Stoti prieš Vivianą nebijojau: ruošiausi jam pasakyti, kad mainais už pinigus Jurgenas davė man lagaminą, prikimštą senų laikraščių. Kai man kilo įtarimas ir atidariau spynutes, jo ir pėdos buvo ataušusios. Kas man beliko, kaip grįžti namo? Buvau pasirengęs ir toliau apsimetinėti naivuoliu: o kas turėjo būti tame lagaminėlyje, Džonai? Narkotikai? Tiesą sakant, man iš tikro

* Ulrikė Meinhof nusižudė 1976 m.

magėjo išgirsti, ką jis atsakys, bet nebuvo lemta: išlipusį iš kelto Duvre mane suėmė du Slaptosios tarnybos pareigūnai ir nuvežė į Karališkąją armijos ligoninę prie Teito galerijos. Ten mane dvi valandas tardė jaunas, įkyriai agresyvus detektyvas Dykinas.

Pasakiau Dykinui, kodėl įstojau į SLK ir ką veikiau organizacijoje. Sakiau grįžtąs iš trumpų atostogų Europoje – ten apžiūrėjau savo nekilnojamąjį turtą. Ar su kuo nors susipažinote per savo keliones? – paklausė Dykinas. Vienas keliaudamas susipažįsti su įvairiais žmonėmis, – atsakiau. Kad būtų įtikinamiau, paminėjau karo metais dirbęs Karališkojo karinio jūrų laivyno savanorių rezervo skyriuje bei Jūrų žvalgybos departamente ir piktai paklausiau, kas čia darosi. Jis manim nepatikėjo. Kai kažkoks valdininkėlis patikrino mano teiginius ir pranešė, kad sakiau tiesą, Dykino elgsena iš pagrindų pasikeitė. Jis sakė, kad jie surengė kratą Neipjerio gatvėje remdamiesi „iš užsienio gautomis žiniomis“. Rastuose dokumentuose buvo aptikta ir mano pavardė. Aną Rot ir Tiną Braunvel jie suėmė. Ijanas Holidėjus išvykęs į Amsterdamą. Džonas Vivianas dingo. Mane paleido tą patį vakarą 23.00. Mano butas Terpentino skersgatvyje buvo vos už 10 minučių einant pėsčiomis. Vėsią naktį sliūkinau namo. Mano dienos SLK organizacijoje ir laikraščių pardavinėjimas aiškiai baigėsi. Vėl prasidės šunų ėdalo metai.

ATMINTINĖS PRIERAŠAS

Džoną Vivianą mačiau praėjus maždaug dviem savaitėms po mano sugrįžimo. „Kornvalyje“ gurkšnojau šviesųjį alų, užsigerdamas saldžiu cheresu. Tuo metu jis įėjo į aludę ir nedrąsiai prisigretino. Plaukus buvo nusikirpęs trumpai ir nusidažęs žilai, vilkėjo sportiniu švarku, ryšėjo kaklaraiščiu.

– Dievuliau, Džonai, elegantiškai atrodai, – tariau.

– Perėjau į pogrindį, – atsakė jis. – Bent jau bandau tai pada-

ryti. Vokietijoje pereiti į pogrindį – juokų darbas, bet pabandyk šioje supistoje šalyje.

– Tačiau gerai užsimaskavai.

– Ačiū. Lagaminėlį turit?

– Atsikračiau jo Prancūzijoje.

– Gal ir gerai, – pastebėjau, kaip susitraukia jo žandikaulio raumenys. – Klausykit, ar pinigų kiek nors liko?

– Visus atidaviau Jurgenui.

– Jurgenui?

– Tam vyrukui Ciuriche. Norėjau tau pranešti. Kai jis perdavė man lagaminėlį ir dingo, man kilo įtarimas. Atidariau spynutę, o ten – vien seni laikraščiai.

Atrodė, tarsi Džono Viviano veidą sutraukė mėšlungis.

– Bybis! – kelis kartus pakartojo jis, paskui atsisėdęs kurį laiką trynė smilkinius.

– O kas turėjo būti tame lagamine, Džonai?

– Nesvarbu. Ne dabar. Ar negalėtumėt paskolinti man dešimt svarų? Esu elgeta.

– Ne toks elgeta kaip aš. Turiu vieną svarą ir septyniasdešimt penkis pensus, bet jų man turi užtekti iki penktadienio. Aš esu skurdžius, Džonai. Didesnis skurdžius negu tu.

– Vadinasi, tautos žiedas, ar ne? – dirstelėjęs į mane tarė jis. – Jėzaus koledžas Oksforde.

– Gonvilio ir Kajaus koledžas Kembridže.

Nesusilaikėme ir pratrūkome juoku. Daviau jam svarą, ir jis neatsigręžęs išėjo* .

* Džoną Vivianą suėmė po pusantro mėnesio per nesėkmingą pašto apiplėšimą prie Svonsio. Pašto viršininkas, buvęs kariškis, pamatęs, kad Viviano nukreiptas į jį pistoletas netikras, smogė jam į veidą ir sulaužė nosį. Vivianas gavo septynerius metus kalėjimo už bandymą apiplėšti.

PRANCŪZIJOS

DIENORAŠTIS

1979 metų gegužės 4 dieną Loganas Mauntstiuartas nuėjo į savo rinkimų apylinkę, pabalsavo už leiboristus ir išvyko iš šalies. Kai naująja šalies ministre pirmininke buvo paskelbta Margareta Tečer, jis jau buvo Prancūzijoje. Kai LMS sužinojo visuotinių rinkimų rezultatus, jam išnyko paskutinės abejonės, kad labai išmintingai ir sumaniai pasielgė persikeldamas į Sent Sabiną.

LMS pardavė butą Terpentino skersgatvyje kaimynui iš viršaus subadarui Singui už 28 000 svarų grynaisiais. Maždaug 5000 iš jų LMS skyrė „Cinq Cyprès" atnaujinti. Daugiausia darbų turėjo būti padaryta pirmame aukšte – LMS nusprendė ten įsirengti gyvenamąsias patalpas, nes mintis vis labiau senstant kopti stačiais laiptais jo neviliojo. Taigi jis pasitenkino tuo, kad viršutinius aukštus aptvarkė: užtaisė kiaurą stogą ir langus, pakeitė supuvusius sienojus ir panašiai. Pirmame aukšte įsirengė ganėtinai erdvų butą: svetainę su dideliu židiniu, kabinetą, didelę virtuvę kartu su valgomuoju ir miegamąjį su vonia šalia. Jo baldai iš Terpentino skersgatvio lengvai tilpo, o ant dviejų kabineto sienų buvo prikabinta lentynų jo bibliotekai ir archyvui. Daugiau darbo buvo įdėta į „darbininko lūšnelę", pristatytą prie daržinės. Ji buvo paversta dviejų miegamųjų nameliu, ankštoku, bet švariu ir tvarkingu. LMS ketino jį nuomoti atostogautojams vasarą ir šitaip papildyti savo pajamas, kurių turės iš pinigų, gautų už butą, dabar saugiai padėtų už dideles palūkanas į „Société Générale" banką Piuji l'Eveke.

LMS apskaičiavo, kad galėtų be didelių rūpesčių gyventi „Penkiuose kiparisuose" per metus išleisdamas 2000 svarų – šiaip ar taip, gyvenimas čia būtų geresnis negu Terpentino skersgatvyje. Be to, paaiškėjo, kad liepą ir rugpjūtį jis lengvai gali išnuomoti namelį. Vasarotojai grįždavo nuolatos, kasmet.

Jis įsigijo katę (tvarkytis su graužikais namuose), ją pavadino Hodže, ir šunį – kad būtų saugiau ir turėtų su kuo bendrauti (jis turėjo tris ketvirčius skalikų ir vieną ketvirtį spanielių kraujo). Dėl gerai žinomų priežasčių pavadino jį Bauzeriu.

LMS be didelio triukšmo įsikėlė į „Penkis kiparisus" ir netrukus tapo gerai žinomas Sent Sabino bendruomenei. Kadangi kaimas buvo netoli, LMS lengvai galėdavo iki jo nueiti ir taip dažnai darydavo. Jis teigė, kad senyvo amžiaus žmonėms vaikščiojimas yra geriausia mankšta. Trečiadienį, turgaus dieną, jis važiuodavo į kaimą mopedu ir parsiveždavo produktų kitai savaitei.

LMS užsiminė pradėjęs rimtą grožinės literatūros veikalą („Oktetą"), manydamas šitaip atsikratyti atsitiktinių lankytojų ir išvengti klausimų apie tai, kuo verčiasi. Kiekvienais metais gegužės pabaigoje porą savaičių paviešėti atvykdavo jo pusseserė Liusė Sensom. Ji visuomet apsistodavo namelyje ir dažnai juodu nesimatydavo visą dieną, kol susitikdavo išgerti po taurelę aperityvo prieš vakarienę. Abiem ši padėtis tiko kuo puikiausiai.

Nors LMS bandė gyventi pusiau kaip atsiskyrėlis, netrukus įsigijo nemažai draugų tarp kaimynų prancūzų. Jie buvo pagalbūs, paslaugūs ir jų dėka taupus jo gyvenimas Prancūzijos kaime tapo gerokai mielesnis.

Įrašai Prancūzijos dienoraštyje labai atsitiktiniai ir nedatuoti; kartais atrodo, kad per ištisus mėnesius jis nieko nefiksavo. Dauguma epizodų, susijusių su ponia Diupeti, vyko tarp 1986 ir 1988 metų.

Iš visų malkų, kurias kūrenu židinyje, skalsiausios yra vyšnios. Stora vyšnios trinka, rodos, tokia pat atspari ugniai kaip betonas. Toliau pagal skalsumą eina kedras, ąžuolas ir guoba. Prasčiausias kuras pušis: labai lengvai sudega ir palieka daug pelenų. Nė vienos šių malkų nespjaudo kibirkščių – o štai akacija yra mirtinai pavojinga. Netrukus po to, kai čia atsikrausčiau, padariau klaidą: užkūriau ugnį iš akacijos malkų. Kai jos įsidegė, pasijutau lyg atsidūręs Beirute, kur prasidėjo netvarkingas šaudymas. Paskui iš židinio it kokios trasuojančios kulkos ėmė lėkti karšti angliukai. Galop teko viską užgesinti kibiru vandens, ir kambarys prisipildė drėgnų pilkų dūmų. Šito bandymo niekados nebekartosiu.

Skaitau Vladimiro Nabokovo „Adą“ – vietomis nuostabi, bet gluminanti knyga. Draugiškai nusiteikę skaitytojai apstulbę ir išsikvėpę nespėja vytis netramdomos *idée fixe*. Kaip gerbėjas stiliaus ir gilią prasmę turinčio žodžio (ko gero, tiksliau tai būtų galima pavadinti individualumu), turiu pasakyti, kad VN manieringas meniškumas, nenoras leisti žodžiui pačiam išsakyti mintį šioje knygoje vis labiau ima panėšėti į nervinį tiką negu į natūralų, individualų balsą, nors ir koks sodrus bei skambus jis būtų. Gerai apgalvotas stiliaus turtingumas, pagražinimai dėl pagražinimų ima varginti, tad pradedi ilgėtis paprasto, elegantiško, gal kiek ir padriko, bet ne tokio nudailinto sakinio. Čia ir glūdi esminis skirtumas: geroje prozoje tikslumas turi imti viršų prieš puošnumą. Tyčinis stiliaus prašmatnumas liudija prasidėjusį rašytojo nuosmukį. Negali kasdien misti ikrais ir žąsų kepenėlių paštetu: kartais gomurys tetrokšta paprasto patiekalo iš lęšių, net jeigu užsispiri, kad lęšiai būtų atvežti iš Piuji l'Eveko.

Norbertas nuvežė mane į VpL [Vilnevą prie Lo], kur Fransina pasitiko mane su jai įprastu lediniu mandagumu savo žavingų

niekučių prigrūstame bute. Išgėrėme po stiklą vyno ir nuėjome į miegamąjį. Deja, baigiau per kelias sekundes. Ji apiplovė mane sėdintį ant bidė – man tai visuomet patikdavo. Paskui mes dar pusvalandį vartėmės lovoje – gal man vėl pasistos. Veltui, tad prieš man išeinant ji paskubomis patenkino mane burna. Penki šimtai frankų – bet nesigailiu nė vieno santimo.

[Norbertas – tai Norbertas Kuenas, Sent Sabino greitosios pagalbos automobilio ir taksi vairuotojas, LMS pirmasis vietinis draugas ir sąjungininkas. Per pirmuosius gyvenimo Prancūzijoje metus Norberto patartas LMS lankė šią mokančią laikyti liežuvį už dantų namų šeimininkę ir prostitutę kas du ar tris mėnesius.]

Keistas pavakario dangus: grūste prisigrūdęs debesų, visi raukšlėti ir klostuoti, it būtų iš pilkos drobės ar damasto, o kai saulė ėmė leistis, šviesa, rodės, perskrodė tas klostes, užliedama švininius debesis skaisčiais kaip liepsna auksiniais spinduliais.

Paprasti gyvenimo respublikoje malonumai. Ateina santechnikas taisyti sugedusio tualeto namelyje. Mes paspaudžiam vienas kitam ranką, kreipdamiesi „*monsieur*" ir palinkime vienas kitam geros dienos. Jis pristato man dvylikametį sūnų. Vėl spaudžiam rankas. Vakarop jis užeina pranešti, kad viskas veikia. Mes išgeriame po stiklą vyno, pasišnekame apie orą, kokia tikimybė, kad šįmet užderės geras vynuogių derlius ir kaip apylinkėse prisiveisė lapių. Paspaudžiu ranką jam, sūnui, palinkiu labos nakties ir „*bon retour*".

Liusė vakar išvyko – Norbertas nuvežė ją į Tulūzą. Iš ten ji skris lėktuvu. Ji paklausė, ar kitąmet gali atsivežti draugę – aišku, – atsakiau. Liusė apkūni, raudonžandė, bet, atrodo, neblogos svei-

katos – pakankamai geros, kad perkopusi septintą dešimtį pradėjo rūkyti. Ji įbruko man 200 svarų.

Visas kaimas didžiai nustebęs: Monkiuko viešojoje bibliotekoje kažkas aptiko seną „Kosmopolitų" egzempliorių. Taip, tas kriošė iš „Cinq Cyprès", pasirodo, iš tiesų rašytojas. Knyga kaip kokia šventa relikvija eina iš rankų į rankas tarp mane pažįstančių žmonių.

Šįvakar prieš pat sutemstant dangus dedešvos raudonio su gražia atsvara – juosta, kurią tegaliu pavadinti kaip pistacijų žalumo. Įsivaizduoju daugybę dailininkų abstrakcionistų, kurie būtų troškę pavaizduoti tokį derinį – reginys išnyko vos per kelias sekundes. Gamta nuo neatmenamų laikų vienur ar kitur pakartojo visus „pritrenkiančius" efektus, per šimtmetį pavaizduotus abstrakčiajame mene. Vaikščiojau po parką tarp medžių su stikline vyno rankoje. Bauzeris mane lydėjo – neįprastas dalykas – tačiau visą laiką per nemenką atstumą, tarsi norėtų mane prižiūrėti, bet nepertraukdamas mano minčių.

Ūksmė aplink namą tokia tiršta ir vėsi, kad karščiausiomis dienomis įžengęs į ją iš saulės atokaitos pasijunti tarsi įėjęs į tamsų rūsį. Prisimenu mesjė Polį patariant man iškirsti pusę brandžių medžių. Ačiū Dievui, spygliuočiai čia neauga (kiparisų neskaičiuoju) – spygliuočiai primena man krematoriumus. (Niūrios asociacijos su Patni Veilu ir Glorijos laidotuvėmis.)

Pono ir ponios Mazo [jiems priklausė Sent Sabino universalinė parduotuvė] sidabrinės vestuvės. Mane pakvietė „kokteilių" į „Café de France" – kaip suprantu, tai savotiška garbė. Galbūt turiu dėkoti už tai Norbertui (Liuset Mazo – jo sesuo). Kai mes kėlėme tostus už droviąją porą, suvokiau, kad čia, tarp jos arti-

mųjų, giminaičių ir kaimynų, yra mano naujasis draugų būrys – mano naujoji *tertulia*. Aišku, Norbertas ir Klodin [jo žmona]; Žanas Roberas [Stefanelis, talkinęs LMS sode]; Anri ir Mari Teresa [Grosolėj, „Café de France“ savininkai]; Liusjenas ir Pjeretė [Gorsai, ūkininkai, artimiausi LMS kaimynai]. Kas dar? Sakyčiau, Janikas Lefrer-Briuno [vietos dantistas ir Sent Sabino meras] ir Didjė Ruazansakas [daktaras] – štai ir išvardijau visus. Man čia parodytas paprastas svetingumas verčia pajusti savo menkystę; aš svarstau, ar senyvas prancūzas susilauktų panašaus draugiškumo, jei nuspręstų apsigyventi Viltšyre, Jorkšyre ar Moreišyre? Galbūt. Galimas daiktas, žmonės visur geresni, negu galima spręsti iš pasaulio žemėlapių. Gėrėme viskį ir valgėme sumuštinukus su sūriu. Kiekvieno garbei buvo pasakyta keletas tostų. Buvo nuoširdžiai palinkėta, kad mano romanas sulauktų pasisekimo, ir aš pasijutau tikrai laimingas pirmą kartą per daugelį metų. Tokias akimirkas reikia įsidėmėti ir užfiksuoti popieriuje. Savo gyvenimo Anglijoje nė kiek nepasiilgstu – negaliu nė įsivaizduoti, kaip ištvėriau ten po Nigerijos. Kaip pavadino tą šalį Laris Darelas? „Pudingų sala“. Neturiu jokio noro kada nors grįžti į Pudingų salą. *Quod sit, esse velit, nihilque malit?* [Kas būtų tuo, kuo yra, jei netrokštų nieko daugiau?] Svarbu tai žinoti, kai tai atsitinka.

Jei būčiau Prancūzijos prezidentas:

(a) Suteikčiau kavinių savininkams mokesčių nuolaidą, kad pakeistų plastiko kėdes pintomis ar medinėmis.
(b) Uždrausčiau groti anglų-amerikiečių roko muziką gatvėse turgaus dienomis ir per šventes. Kas gali būti atgrasiau, negu vaikščioti po seną Prancūzijos miestą ir klausytis populiariausių dainų įrašų, kuriuose rėkiamos angliškos banalybės?
(c) Vienai šeimai leisčiau auginti ne daugiau kaip vieną spyg-

liuotį. Visiems, kurie nupjauna spygliuotį ir vietoj jo pasodina lapuotį, mokėčiau 1000 frankų premiją.

„Mano viduriai ir aš niekad nepraleidžiam pasimatymo“. Kaip suprantu, esu neblogos sveikatos, turint galvoje mano amžių. Šaltomis dienomis skauda kadaise sužalotą koją, retkarčiais akis aptraukia ta ruda migla. Tačiau vis dar turiu energijos ir gerai miegu, tik kasmet vis mažiau. Mano dantys nebebando priešintis, ir Janikas L-B padarė man (dykai) plokščią viršutinių dantų protezą, atstojantį visus dantis, išskyrus du senutėlius, nusidėvėjusius krūminius. Apatiniai dantys kol kas atrodo visai neblogai. Plaukai lyg ir nustojo slinkę, ir svarstau, ar neužsiauginus barzdos. Žiūrėsiu, ar bus labai balta: nenoriu panėšėti į Kalėdų Senelį. Valgau du kartus per dieną, pusryčius ir pietus. Vakare tenkinuosi vynu su bulvių traškučiais. Jaučiu, kad mano kūno raumenų masė ima mažėti – nuogas atrodau suglebęs ir susiraukšlėjęs. Ko gero, dabar esu toks pat liesas kaip ketvirtą savo gyvenimo dešimtmetį. Mąstau, kas galėtų mane sujaudinti, ir mane apima nuojauta, kad per tą avariją mano galvai kažkas nutiko, bet kol kas nepasireiškia. Tas keistas mano regos lauko patamsėjimas pranašauja, kaip išeisiu iš šio pasaulio: išsekintos smegenys ištikš kraujais. Užtat viskas įvyks greitai. Staiga stoja tamsa, paskui – nieko.

Šiandien miškuose grybavome su Liusjenu. Jo veidas raukšlėtas, suskeldėjęs nuo vėjo ir saulės, rankos visos pūslių nusėtos ir visiškai nejaučia nei didžiausio karščio, nei šalčio. Jam penkiasdešimt šešeri, bet atrodo vyresnis už mane; šniukštinėdamas po pomiškį jis vis švokščia ir kosti. Jų šeima čia gyvena nuo seno, bet, pasak jo, sūnus nenorįs ūkininkauti – jis gyvena Ažane ir dirba ten automobilių remonto dirbtuvėse. Liusjenas gūžčioja pečiais: *Les jeunes*... Šiuose kraštuose ne jis vienas dėl to dūsau-

ja. Tačiau neabejoju, kad jaunas būdamas Liusjenas Gorsas ne kartą privertė savo tėtušį pasijaudinti. Skaičiuoju, kiek metų buvo Liusjenui per vokiečių okupaciją (automatiškai tai darau kaskart susipažinęs su vyresnio amžiaus prancūzu). Liusjenas gimė 1928-aisiais, vadinasi, per karą buvo paauglys. Mudu pririnkome nemažai baravykų ir voveraičių. Šįvakar nepaisysiu savo įpročio ir išsikepsiu kiaušinienės su grybais.

Paskambinau iš pašto Liusei [LMS įvedė telefoną į namus tik 1987 m.] paklausti, kada atskrenda, ir susitarti, kaip ją parvežti iš oro uosto. „Ar Piteris Skabijus nebuvo tavo draugas?“ – paklausė ji. Prisipažinau didžiuojąsis tuo, kad laikau serą Piterį vienu iš seniausių savo draugų. „Nuo šiol gali nebesididžiuoti, – atsakė jinai. – Jis mirė prieš savaitę“.

Iškart pajutau tuštumą, netektį: tarsi kas būtų ištraukęs plytą iš jau ir taip netvirtos sienos, ir tu dabar svarstai, ar kitos plytos atlaikys netikėtai persiskirsčiusį svorį ir įtempimus – taigi ar siena liks stovėti, ar grius. Tas pojūtis praėjo, bet aš pasijutau silpnesnis, pats labiau išgveręs. Nujaučiau, kad mano gyvenimas, mano pasaulis be Piterio Skabijaus jame staiga virto svyruojančiu, prastai sukurptu statiniu.

Kaip jis mirė? – klausiu. „Plaučių uždegimu. Folklendo salose“. Viskas aišku, – atsakiau, – rinko medžiagą naujam romanui. „Kaip atspėjai?“ – žavėdamasi ir negalėdama patikėti paklausė Liusė. Rinko medžiagą romanui: koks piteriškas noras parašyti romaną apie Folklendo karą! Taigi Benas su Piteriu *nous ont quittés*, kaip čia sakoma, ir paliko mane vieną. Anot Liusės, laikraščiuose apstu ilgų nekrologų ir pagarbių vertinimų. Paprašiau, kad jų atsiųstų. „Niekas apie tave neužsimena“, – atsakė jinai.

Bauzeris santūrus šuo, kasdien daug meilės jis nereikalauja. Tačiau gal kartą per savaitę jis mane susiranda, ir jeigu sėdžiu, pa-

deda snukį man ant kelio, arba jeigu stoviu, galva niuksi man į blauzdas. Žinau: tai reiškia, kad jis nori glamonių, tad pakasau jam paausius, patapšnoju per šonus ir kalbu visas tas kvailas nesąmones, kuriomis šunų savininkai malonina savo augintinius jau daugelį šimtmečių: „Kas gi tas šaunuolis?“, „Koks geras šuniukas!“, „Kas geriausias šuo pasaulyje?“ Porą minučių pasiklausęs jis pasipurto, lyg ką tik perplaukęs upelį, ir nubidzena šalin.

Olafsonai atvažiavo čia jau treti metai iš eilės. Šįsyk išsinuomojo namelį visam mėnesiui. Kai jie atvyko, saulė svilinte svilino, tad sėdėjome ant vejos už mano namo didelio kaštono paūksmėje ir gėrėme šaltą baltąjį vyną. Jie neslėpė susijaudinimo ir pasitenkinimo, kad yra čia, šiltuose pietuose: girdi, tą vakarą, kai jie iškeliavo, Reikjavike iškrito šerkšnas. Pasakiau jiems kartą buvęs jų gimtajame mieste (ir pridūriau nežinąs, kodėl anksčiau niekada to neminėjau). Tada jie paklausė, ko man prireikė Reikjavike, ir kai pradėjau aiškinti, pasidarė akivaizdu, kodėl apie tai nekalbėdavau. Pasakojau jiems apie Frėją ir Gunarsoną, apie karą ir kaip Frėja manė, kad aš miręs, ir ašaros nuriedėjo mano skruostais. Nejaučiau sielvarto – to velniško krūtinę draskančio skausmo. Tiesiog kažkuri smegenų dalis atminimų pažadinta nusprendė atverti ašarų latakus. Olafsonai žiūrėjo į mane sukrėsti. Pasakiau, kad visa ta istorija labai liūdna, ir pabandžiau nukreipti kalbą kitur. Ėmiau pasakoti apie netoliese atsidariusį naują restoraną. Tačiau jiems išėjus vėl apsiverkiau ir man palengvėjo – jaučiausi apsivalęs, nors ir nusilpęs. Grįžau į namus ir žiūrėjau į Frėjos bei Stelos nuotraukas. Frėja ir Stela. Jos nešė man laimę; metai su jomis buvo laimingi, ir aš negaliu skųstis. Kai kurie žmonės nepatiria laimės per visą gyvenimą, o tais metais, kai mylėjau Frėją ir ji mane, aš tiesiog skendėjau laimėje. Paskui vėl grįžo negandos.

Galų gale žmogaus gyvenimas ir yra visų patirtų sėkmių ir nesėkmių suma. Ši paprasta formulė viską paaiškina. Sudėk į

daiktą viską, kas buvo gera ir bloga, ir pažiūrėk, kokio dydžio krūvelės susidarys. Pats nieko negali pakeisti – niekas nedalija laimės ir nelaimės, neskiria jų vienam ar kitam – viskas ateina savaime. Kaip sakė Montenis, mes turime tyliai kęsti žmogaus būklės dėsnius.

Pusę valandos apkerėtas spoksojau į vandens srovę, trykštančią iš persipildžiusios kūdros šalia didelio ąžuolo pievos pakraštyje. Iš kūdros ištekančioje versmėje kažkaip įsispraudė didelis akmuo, ir vanduo sruveno virš jo glotnus ir žvilgantis it apverstas dubuo ar didžiulio rato stebulė. Panardinau į vandenį šakelę ir leidau lašams kapsėti nuo jos galiuko į šį gaubtą srautą, nužerdamas lygutėlį vandenį gyvsidabrio rutulėliais. Jie akimirksniu dingdavo, nepalikę žvilgančiame paviršiuje nė menkiausio pėdsako.

„La Sapinière“ vyksta dideli statybos darbai, ir Sent Sabinas dūgzte dūzgia nuo spėlionių. Name niekas negyveno – tik prižiūrėtojai lankydavosi – penkiolika metų, nuo tada, kai išvyko paskutiniai nuomininkai. „La Sapinière“ – prašmatni vila už kokių trijų kilometrų nuo manęs, paslėpta aukštesnių už vyrą mūro sienų. Tikiuosi, naujieji savininkai nėra britai – toks įspūdis, kad dauguma mano tėvynainių telkiasi prie Montegju de Kersi. Kitapus Sent Sabino gyvena skulptorius, anglas Karlailis. Jis daro skulptūras iš senų žemdirbystės mašinų, bet jis dar didesnis atsiskyrėlis negu aš. Kai susitinkame turguje ar vaistinėje, įtikinamai apsimetame vienas kito nepastebį.

Šiandien paspaudė smarkus šaltukas, paskui pamažu atėjo ūkanotas atlydys, ir medžiai parke tapo putliais vaiduokliškais statiniais, pažiūrėti dirbtiniais, nes rūkas paslėpė plonesnes šakutes ir matomos liko tik storosios. Taip medžius piešia vaikas.

Visą dieną mano galvoje sukasi daina. Sena, prieškarinė. Jos melodija tokia įkyri, kad ją sunku pamiršti.

Gyvenimas trumpas
Kažkas kažką
Visi mes senstam
Taigi nežiopsok
Kažkas kažką
Šok, žmogeli, šok,
Kai tik gali.

Šok, žmogeli. Taip ir darysiu.

Šiandien po pietų dangus panėšėjo į balzganas krekenas, bet vakarop pamažu išsigiedrijo ir tapo skaisčiai žydras, nors ūkanos taip ir neišsisklaidė.

Naujoji „La Sapinière" savininkė – ponia Diupeti iš paties Paryžiaus. Netekėjusi? Išsiskyrusi? Rodos, ji viena, be vaikų, bet pinigų turi kaip šieno. Senieji prižiūrėtojai atleisti; kol vyks atnaujinimo darbai, name gyvens pora iš Ažano.

Gegužė. Pirmą kartą šiais metais pajuntu vasarą. Kelkraštis nusėtas raktažolių. Virš slėnio tingiai driekiasi riebūs išsipūtę debesys. Mano mėgstamas mėnuo, kai kaimo gamta atgijusi netikroviška medžių lapų žaluma. Bitės spiečiasi „Cinq Cyprès" pastogėje ir tūkstančiais miršta viršutiniuose kambariuose. Nors palieku langus atvirus, semiu jas kastuvais. Spietimosi metu bitės, matyt, pasidaro labai kvailos – nekreipia dėmesio į atvirą langą ir bergždžiai trankosi į uždarytus stiklus, kol išsekusios krinta ir miršta. Kai pasiuva korį ir ima ieškoti žiedadulkių, matyt, atsitokėja ir nurimsta.

Šiandien tvyro velniškas karštis kaip rugpjūtį. Šį metą čia vadina *caniculaire* – šuns dienomis. Bet gegužę šuns dienų nebūna ir

viskas auga nepaprastai sparčiai. O rugpjūtį, kai augmenija baigia nokti ir naktys ima vos pastebimai trumpėti, tas karštis atima jėgas ir slegia; saulė atrodo grėsminga ir gniuždanti.

Tačiau dabar net Bauzeris įsitaiso miegoti atokaitos lopinėlyje. Jis guli išsikėtojęs, ir koja trūkčioja sapne besivaikant avis ar drugelius. Hodžė atsargiais žingsneliais praeina pro šalį, smalsiai ir šiek tiek paniekinamai į jį žiūrėdama.

Einant į Sent Sabiną prie manęs sustojo melsvai pilkas mersedesas universalas. Prie vairo sėdėjo moteris. Ji pasisiūlė pavėžėti mane iki kaimo. Prisistatėme vienas kitam; jai dar nepasakius savo pavardės, supratau, kad ji – ponia Diupeti iš „La Sapinière". Jos plaukai šviesūs, žilstelėję, oda labai šviesi, beveik kaip šiauriečių. Galėtum pavadinti ją patrauklia moterimi, jei ne kietai sučiauptos lūpos ir kažkokiu santūrumu dvelkiantys bruožai – tarsi ji būtų pasiryžusi slopinti savyje bet kokį geismingumą ar lengvabūdiškumą. Vilkėjo gerais, brangiais drabužiais, plaukus buvo sušukavusi laisvu, į viršų sukeltu šinjonu, pirštus ir riešus padabinusi į akis nekrintančiais, bet prabangiais papuošalais. Ji atvažiavo iš Paryžiaus patikrinti remonto darbų. Tikisi įsikelti iki rugpjūčio – aš būtinai turėsiu ateiti išgerti aperityvo, kai ji deramai įsitaisys. Mielai, – atsakiau. Ji ketina čia tik vasaroti – galbūt dar apsilankys per Velykas. Ji pasakojo man užsiimanti antikvarinių daiktų verslu ir turinti krautuvėlę Bonaparto gatvėje. Taip, „Leeping Frères" galeriją ji, be abejo, žinanti. Paaiškinau apie senus ryšius, siejančius mane su šia firma. Kai prie pašto išlipau iš jos automobilio, nemažai vienas apie kitą žinojome. Anri ir Mari Teresa „Café de France" gana nuodugniai mane iškamantinėjo – elegantiškoji ponia Diupeti žadina čia didelį smalsumą. Kol kas niekas jos neperprato.

Šįmet Liusė atrodo senesnė, labiau išvargusi. Jos draugė Molė išpasakojo man susirūpinimą dėl Liusės. Pavasarį ji skaudžiai

pargriuvo ir kelias minutes gulėjo be sąmonės. Ji buvo kažkaip iš pagrindų sukrėsta, ir nuo tada jos energija paslaptingai išgaravo.

Vieną dieną ji apžiūrinėjo knygų lentynas mano kabinete ieškodama ko nors paskaityti. Pamačiusi kartonines dėžes, prigrūstas mano popierių ir rankraščių, paklausė, kas jų laukia.

– Laukia?

– Kai padėsi šaukštą. Juk negalima viso to imti ir išmesti. Čia juk turbūt esama labai įdomios medžiagos.

– Man – tikrai labai įdomios.

– Tai gal surasti tau kokį jauną, uolų literatūros mylėtoją, kad viską susistemintų, surūšiuotų?

– Ačiū, nereikia. Nenoriu, kad koks nepažįstamas žmogus skaitytų mano intymius popierius.

Bet ji pakišo man mintį. Nusprendžiau padaryti savo namuose tvarką.

Iš naujo skaitydamas senus dienoraščius padarau atradimų ir stulbstu. Nematau jokio ryšio tarp to mokinuko ir to, kas esu dabar. Koks niūrus, liūdnas, sunerimęs aš buvau! Ten juk buvau visai ne aš, ar ne?

Didžiajai daugumai žmonių visai priimtini išankstiniai doroviniai sprendimai (pvz.: „Nedora sukelti nereikalingą skausmą"). Prieštarautų tik vienas kitas filosofas.

Tris dienas akyse tvyrojo tas rudas ūkas, tad nuėjau pas daktarą Ruazansaką. Išvaizdus, švarus ir tvarkingas trisdešimt penkerių metų vyras per anksti pražilusiais plaukais. Jis patikrino mane, pamatavo kraujospūdį, padarė apčiuopą, paėmė kraujo ir šlapimo mėginius. Papasakojau apie avariją, ir jis pasakė galįs nusiųsti mane į Bordo skenuoti smegenų, jei noriu. Atsakiau vargu ar išgalėsiąs. Ne, ne, man nieko nekainuos, – patikino jis, –

ponas Kuenas nuveš jus ir parveš. Nereikės mokėti nė skatiko. Pasiūlymas gundė, bet atsisakiau: jaučiu kažkokį keistą nenorą leisti skenuoti man smegenis, kad ir kaip tai būtų daroma. Man neramu, ką dar gydytojai gali aptikti.

Atėjau išmesti burnelę į „La Sapinière". Namas gražus – aštuoniolikto šimtmečio, su dulkino geltono *crépi* sienomis ir stačiais laužtais stogais, dengtais čerpėmis. Tarp dviejų į priekį atsikišusių nedidelių namo sparnų – žvirgžduotas kiemas su fontanu. Kitapus namo – terasa su baliustradomis, o priešais ją – ką tik pasodintas gėlynas. Už poros metų jis atrodys nuostabiai. Viduje namas vis dar tuštokas, bet ponios Diupeti šen ir ten išdėlioti papuošalai atitinka pastato amžių ir stilių. Viskas labai rafinuota, bet, mano akimis žiūrint, šiek tiek bedvasiška ir panašu į muziejų: šilko kilimai su gėlių raštais ant žvilgančio seno parketo, pora labai tiksliu kampu sustatytų krėslų, stalai ir spintutės be vienos dulkelės. Tik paveikslai atrodo banaloki: standartiniai portretai, Vato neprilygstančios *fêtes champêtres*, pernelyg išgražinti, idealizuoti peizažai. Skonio stokos neprikiši, bet name pasigendi gyvybės. Man norėtųsi pakabinti virš židinio didelį, gašlumu dvelkiantį aktą ar pastatyti stiklo ir chromo stalelį, nukrautą knygomis ir žurnalais – ko nors rėksminga, kas rėžtų akį – ko nors, kas rodytų, kad čia gyvena žmogus.

Tačiau savo valdose ponia Diupeti atrodo labiau atsipalaidavusi ir todėl gražesnė. Plaukus buvo susišukavusi žemyn, vilkėjo laisvomis drobinėmis kelnėmis ir balta palaidinuke. Jos krūtys nemenkos. Mano garbei gėrėme džiną su toniku, ir ji rūkė cigaretę – kažkaip rūpestingai, tarsi tai būtų draudžiamas, retai patiriamas malonumas. Kai pasilenkė į priekį jos užgesinti, palaidinukės apykaklė trumpai prasiskyrė, ir pamačiau iškilias krūtis, prilaikomas liemenėlės siuvinėtais kraštais. Nugaros apačią man užplūdo tas nuo seno pažįstamas silpnumas ir pajutau jai

dėkingumą. Jei būčiau dvidešimčia metų jaunesnis, ko gero, būčiau norėjęs, kad mandagūs kaimyniški mūsų santykiai pažengtų toliau.

Ji elgėsi labai draugiškai – gal net per daug draugiškai: dėjo delną ant mano rankos, klausė, ar gali vadinti mane Loganu, ir liepė vadinti ją Gabriele. Pasak jos, mudu būsime sąjungininkai čia, Sent Sabine, ir pridūrė, esą jei tik man ko prireiks, kreiptis į jos *gardiens*. Viskas vyko labai mandagiai: sėdėjome terasoje užpakalinėje namo pusėje, žiūrėjome, kaip saulėje nutįsta šešėliai, kaip virš galvų nardo čiurliai, ir šnekėjomės apie Paryžių. Ji sakė gimusi tame mieste po karo. „La Sapinière" nuo seno priklausęs jų šeimai, ir jinai pirkusi jį iš brolio. Nujaučiau, kad mesjė Diupeti, kad ir kas jis buvo, jau seniai nebėra.

Fransina pranešė nenorinti, kad toliau lankyčiausi jos bute – kaimynai ėmė laidyti liežuvį apie vyrus, kurie pas ją rodosi. Tačiau ji labai mielai susitiktų su manimi kokiame nors viešbutyje ir rekomendavo man vieną miestelio pakraštyje – akivaizdu, kad ji susitarusi su jo vadovybe. Man tai neįkandama, tad ši naujiena, matyt, reiškia mano lytinio gyvenimo pabaigą. Pasigesiu Fransinos. Ji nerodė jokio smalsumo mano atžvilgiu. Aš – priešingai – visuomet labai ja domėjausi. Man rūpėjo, kaip ši pusamžė namų šeimininkė ėmė uždarbiauti kaip prostitutė. Aš apie tai klausinėju, bet ji išsisuka nuo atsakymų.

Sent Sabino universalinėje parduotuvėje visi nustėrę: žmonės raukosi, purto galvą, kažką piktai bamba. Didjė Mazo paklausė manęs, ar mačiau, kas pakabinta ant „La Sapinière" sienos. Nemačiau, – atsakau, – kas gi? Verčiau pažiūrėkit pats, – patarė Didjė, – aš jums nieko nesakysiu. Taigi su savo mopedu padariau lanką ir pravažiavau pro šalį. Dešiniau vartų stulpų į sieną buvo įleista akmeninė plokštė su išraižytu (prancūziškai) užrašu:

„Atminimui Benua Verdelio (1916–1971), žinomo Raulio slapyvardžiu, vado „Renaro“ pasipriešinimo būrio, išvadavusio Sent Sabiną iš vokiečių jungo 1944 m. birželio 6 d.“ Taigi aiškėja daugiau dalykų: šeimos valda; jos tėvas – Pasipriešinimo kovotojas, galbūt vietos didvyris. Kodėl niekas nežinojo apie šią sąsają ir kodėl Didjė Mazo buvo toks nepatenkintas ir kalbėjo tik užuolankomis?

„Kieta kaip varinis varpelis“. Šitaip mano tėvas apibūdindavo idealiai sušaldytą mėsą. Neįsivaizduoju, kodėl ši frazė staiga šovė man į galvą. Daug metų apie tėvą negalvojau. Kai prisimenu, prieš akis stovi jo pakanti liūdna šypsena ir pajuntu, kaip akys iškart pritvinksta ašarų.

Gabrielė atėjo pas mane išlenkti taurelės. Turiu pasakyti, kad pasigendu moterų draugijos. Tarp mudviejų nieko neįvyks, bet man kelia didžiulį kūnišką pasitenkinimą, kai užuodžiu jos kvepalus, kai žiūriu į ją, atsilošusią į krėslo atkaltę, užkėlusią koją ant kojos ar palinkstančią į priekį ir prikišančią degtuką prie cigaretės, ir kai juntu jos pirštus, mygiančius mano ranką. Jos buvimui čia, mano namuose, aš suteikiu tiek švelnios slopinamos erotikos, kiek drįstu nebijodamas pasirodyti nemandagus. Aprodžiau jai namą, ir ji pastebėjo Pikaso eskiziuką ant mano kabineto sienos. Papasakojau, kaip jis atsirado, ir man pasirodė, kad ji gerokai apstulbo išgirdusi, jog jį pažinojau. Ji apžiūrėjo krūvas knygų, dėžes su popieriais ir paklausė, ką veikiu, tad truputį papasakojau jai apie „Oktetą“.

Tada pasakiau jai matęs memorialinę lentą ant sienos, ir ji papasakojo man, kam ji skirta. Jos tėvas karo metais kovėsi Pasipriešinimo judėjimo būryje, bet ji apie tai sužinojo tik po jo mirties. Motina papasakojo jai negausius žinomus faktus: kad jis vadovavo būriui, žinomam „Renaro“ pavadinimu Lo, ir kad

jam buvo įsakyta sąjungininkų išsilaipinimo Normandijoje dieną išvaduoti Sent Sabiną ir įrengti ugnies taškus prie pagrindinių to krašto kelių ir tiltų. Iš to, ką skaitė apie Pasipriešinimo judėjimą, ji taip pat žinojo, kad kita kovotojų užduotis buvo apsupti ir suimti kiek galima daugiau nacistų šalininkų ir kolaborantų. Po karo tėvas nusipirko „La Sapinière", bet netrukus dėl savo verslo turėjo išvykti svetur. Šeima persikėlė į Paryžių, kur gimė jinai, o maždaug po šešerių metų – jos brolis. „Visai galimas daiktas, kad aš buvau pradėta „La Sapinière", – juokdamasi tarė ji. – Po tėvo mirties, kai sužinojome, kad tas namas su žeme priklauso mums, šeima nusprendė, kad lengviausia išeitis – jį išnuomoti". Paskui ji užsiminė apie sunkumus, kilusius jos vedybiniame gyvenime; po to, kai jie buvo „sutvarkyti", ji nusprendė turinti rimtai pakeisti savo gyvenimą. Ji pamanė deramai pagerbsianti tėvo atminimą atnaujindama namą ir įamžindama tai, ką jis padarė Sent Sabinui. Jisai niekada nepasakodavo apie karą? – paklausiau. Niekuomet, – atsakė jinai. Net jos motina žinojo labai mažai – ji susipažino su tėvu 1946-aisiais, o po metų jie jau gyveno Paryžiuje. Turite suprasti, – aiškino ji, – kad mano tėvo kartos žmonėms išvadavimas, nors ir be galo trokštas, sukėlė ir neapsakomą skausmą: norint kovoti su vokiečiais, dažnai turėjai kautis ir su prancūzais, o karui pasibaigus dar reikėjo vykdyti teisingumą ir atpildą. Tėvui buvo nelengva gyventi – jį kamavo prisiminimai to, ką regėjo ir ką galbūt buvo priverstas daryti. *Mieux de se taire*.

Naktį kilo baisi liūtis. Ryte išėjęs į lauką pamačiau, kad žemė permirkusi, telkšo balos, bet oras gaivus, šviežias, lyg per filtrą perleistas.

Milo Plažas. Viešbutis „Dunes". Staiga panūdęs atsidurti prie vandenyno, nusigavau čia, į pietus nuo Mimizano Atlanto pa-

krantėje. Šio viešbutuko užpakaliniai langai išeina į kopas, o priekiniai į Milo fiordą ar ežerėlį. Antrame aukšte įrengti šeši kambariai, o apačioje – restoranas „Chez Yvette". Vasarą jame praveria stumdomąsias duris ir išneša stalelius ant medinės pakylos po tankiu, ūksmingu vynmedžiu.

Milo Plažas – nedidelis kurortas, esantis pakankamai toli nuo stambesnių gyvenviečių, todėl jis išliko iš esmės nesugadintas ir nepretenzingas. Fiordo pusėje – senasis *quartier des pêcheurs* su ryškiaspalviais mediniais žvejų nameliais, o aplink jį driekiasi pora krautuvėlių ir barų gatvių. Pagrindinis miestelio akcentas – aukštas švyturys raudonais ir baltais dryžiais. Išėjęs iš gatvelių, kur nejusti vėjo, perlipi per kopas ir atsiduri didžiuliuose smėlėtuose Prancūzijos vakarinės pakrantės paplūdimiuose. Šen ir ten išlikę Hitlerio „Atlanto pylimo" betoniniai bunkeriai ir pabūklų lizdai griūva ir pamažu slysta yrančiomis kopomis vandenyno link. Paplūdimio gyvenimas sukasi aplink *école de surf* ir porą kioskų, prekiaujančių gėrimais ir sumuštiniais.

Janikas Lefrer-Briuno rekomendavo man Milo Plažą, kai pasakiau jam norįs dar kartą pabūti prie jūros – su sąlyga, kad niekam daugiau nepasakosiu. Be to, jis liepė pranešti Ivetei Pelegri, viešbutuko savininkei, kad esu jo draugas. Man rodos, tai menkai teatsiliepė jos svetingumui. Ivetė – apkūni, rūstaus veido moteris ryškiai kaštoniniais plaukais. Ji žino, kad jos restoranas geriausias šiame pakrantės ruože, taigi pakėlė kainas, kad atbaidytų vaikigalius ir neturtingus turistus. Todėl jos klientūra – arba turčiai, arba senyvi žmonės, arba pinigingi seniai. Šįmet sėkmingai išnuomojau namelį, tad jaučiausi nusipelnęs malonaus poilsio. Iš pradžių užsisakiau kambarį savaitei, bet jau pratęsiau antrai. Gerai miegu, pusryčiauju vėlai terasoje. Paskui vaikštinėju po miestelį, nusiperku laikraštį, o per pietus paprastai perlipu per kopas ir išgeriu butelį alaus su sumuštiniu prie kurio nors kiosko paplūdimyje. Vakarienė „Chez Yvette" – ly-

giai 20.00. Kiekvieną kartą gauname austrių, ant grotelių keptos žuvies, *tarte du jour* ir butelį vyno. Vynas galėtų būti geresnis, tad paklausiau Ivetės, ar negalėtų pirkti man atskirai. Mielai, – atsakė ji, – jei tik sutinku mokėti *un petit supplément*.

Taigi dabar sėdžiu skėčio šešėlyje ant lentinės pakylos prie paplūdimio kiosko, rankoje laikau butelį alaus, ant kelių guli knyga; aš žiūriu į praeivius ir klausausi milžiniškų bangų, kai šios riaumodamos išsiriečia, lūžta ir šnypšdamos nusirita smėliu. Turiu taip daryti kasmet, kol dar turiu pinigų ir jėgų – kelios tokios dienos labai sveika dvasiai.

Sugalvojau, kaip dailiai išsisukti iš keblios padėties ir peršokti laiko tarpsnį „Oktete“. Artinosi pietų metas ir aš ką tik atsikimšau butelį vyno. Tuo metu paskambino Gabrielė* . Iš balso atrodė labai įsitempusi. Paprašė tuoj pat pas ją ateiti. Taigi šokau ant savo mopedo ir nuvažiavau į „La Sapinière“. Gabrielė stovėjo prie vartų ir rūkė. Mes nepasibučiavome pasisveikindami – ji tik be žodžių parodė į sieną.

Atminimo plokštė buvo bjauriai sumaitota – tarsi kas būtų smarkiai smogęs kirtiklio smaigaliu. Akmenyje buvo išplėštos penkios ar šešios didelės skylės – plokštė visiškai sugadinta. Nuo pykčio ašarų Gabrielei paraudo akys, ji visa tirtėjo nuo tramdomo įniršio. „Kokie žmonės šitaip galėjo pasielgti, Loganai?“ – paklausė ji angliškai, tarsi nenorėjo teršti prancūzų kalbos komentaru apie šį apgailėtiną piktinantį poelgį. Ar iškvietei žandarus? Žinoma. O ką jie galėjo padaryti? Nieko. Sako, vaikiščiai, chuliganėliai – pamato ką nors nauja, niežti nagai sunaikinti. Tada ji pravirko. Mane tai labai sujaudino. Apkabinau ją ir parvedžiau į namą. Likau pietų, ir ji pamažėle susitvardė, ėmė

* Vadinasi, įrašas darytas 1987 m. vasarą – LMS įvedė telefoną kovo mėnesį.

kurti planus pakeisti plokštę – gal kalta iš metalo būtų geriau. Pritariau šiam sumanymui.

Tamsi mintis tamsiai nakčiai: visi mes norime staigios mirties, bet žinome, kad ne visiems ji bus tokia. Taigi mūsų galas bus paskutinė mūsų sėkmė ar nesėkmė – jis paskutinį kartą papildys vieną ar kitą krūvelę. Tačiau dabar, svarstant, kaip paliksiu šį pasaulį, man dingteli mintis, kad gamta siūlo šiokią tokią paguodą. Kuo labiau užsitęsęs, skausmingas ir neorus mūsų merdėjimas, tuo labiau trokštame mirties – mes negalime sulaukti, kada gyvenimas baigsis, mes skubame, ištroškę užmaršties. Bet ar tai paguoda? Kai tavo būklė palyginti gera, nori išgyventi kiek įmanoma ilgiau, mirties bijai ir stumi ją šalin. Ar geriau ilgėtis galo?.. Man jau per aštuoniasdešimt – esu bedantis, šlubuoju, retkarčiais akis aptraukia rudas rūkas, bet šiaip sveikata tokia, kokios tik galiu tikėtis – tad susigriebiu prašąs apvaizdos dar vienos sėkmės. Maldauju: tegul išėjimas būna staigus. Užgesink šviesas, ir tiek.

Staiga šiandien ėmiau mąstyti apie Diką Hodžą ir prisiminiau, kaip jis patarė elgtis, jei per pobūvį nežinosiu, apie ką kalbėtis su kitais svečiais. Neįtikėtinai paprasta, – teigė Dikas: – meluok, ir gana. Pavyzdžiui, moteriai iš dešinės: „Mane siaubingai kankina nemiga – kaip miegate jūs?“ Arba prisipažinkite, kad buvęs jūsų žmonos vyras grasino jus užmušti. Ar kad prieš savaitę jus apiplėšė gatvėje. Pasak jo, tai visuomet pasiteisina. Pasakok, kad pažinojai kurį nors žmogų, žuvusį per neseniai įvykusią lėktuvo katastrofą, ar kad girdėjai, esą vienas karališkosios šeimos narys nori atsiversti į islamą. Dauguma pokalbių per pobūvius būna tokie nuobodūs, kad tavęs kurį laiką įdėmiai klausysis. Daug kartų įsitikinau, – teigė jis.

Įdomu pastebėti, kad Sent Sabine palyginti mažai užuojautos rodoma Gabrielei dėl išniekinto tėvo atminimo. Norbertas gūžčioja pečiais: *Les jeunes*. Didjė ir Liuset užsimena, kad tokių dalykų pasitaiko. Tik Žanas Roberas sako, kad kas nors gal griežia dantį ant jos tėvo. Žanas Roberas apsigyveno Sent Sabine šeštajame dešimtmetyje, tad apie karo metus nieko nežino, bet iškalbingomis balso gaidelėmis ir vyptelėjimais leidžia suprasti, kad Sent Sabine glūdi daug tamsių paslapčių. Jis girdėjęs keletą gandų: „Kai kurie žmonės, vyresnieji, kalba..." Daugiau jis nieko neatskleidžia.

Štai kodėl kitą turgaus dieną ėmiau dairytis į stovinėjančius ir besišnekučiuojančius senbuvius. Nuo 1940-ųjų iki 1944-ųjų – bemaž kiekvienas, perkopęs septintą dešimtį, galėtų ką nors papasakoti apie gyvenimą Sent Sabine per vokiečių okupaciją. Kai kuriuos iš šių senyvo amžiaus žmonių gerai pažįstu, bet labai nenoriu užvesti apie tai kalbą – nenoriu kelti akmens ir žiūrėti, kokie saulės neregėję, persigandę padarai po juo raitosi.

Kalbėjau apie tai su Liusjenu. Jis susikišo rankas į kišenes ir nepakėlė akių nuo žemės.

– Kaip negražu, – tikėdamasis šitaip paraginti jį šnekėti pradėjau. – Ji tokia maloni moteris. Ji labai nusiminė.

– Žinoma, – atsakė Liusjenas, – bet ar ji turėjo leidimą?

– Kokį leidimą?

– Leidimą kabinti tokią memorialinę lentą.

– Siena jos, ji gali daryti, ką nori. Jai nereikia leidimo pagerbti tėvo atminimą.

Liusjenas pažvelgė man tiesiai į akis.

– Iš patirties žinau: kai esi atvykęs iš svetur, visuomet geriau paprašyti leidimo.

Jis nusišypsojo, parodydamas gražius sidabrinius dantis, ir pakvietė mane vakarienės.

Žiemos čia savotiškai keri – beveik taip pat kaip vasaros. Iš ryto pirmiausia ateinu ir užkuriu liepsną iš karštų vakarykščių pelenų. Padedu saują *sarments**, paskui šiek tiek žabų, kelis kartus pūsteliu dumplėmis, ir ugnis sutreška. Kai prakurai įsidega, iš vidinės židinio pusės padedu porą pliauskų. Hodžei su Bauzeriu patinka atsitūpus žiūrėti, kaip užkuriu ugnį; vos tik jie pamato, kad liepsna nebeužges, eina šalin, tarsi gavę ženklą, leidžiantį pradėti dieną. Kartais čia ištisas dienas laikosi smarkūs speigai – aplink viskas balta ir apledėję lyg po pūgos.

Žiema parodo, kokia masyvi, sudėtinga ir tvirta senojo ąžuolo sandara. Jis primena seną vyrą, nusivilkusį prašmatniausių siuvėjų siūtą kostiumą – brandus jo nuogumas ne mažiau įspūdingas.

Praėjusią savaitę Gabrielė pritvirtino prie sienos naują lentą – metalinę, su reljefišku užrašu, ir šįryt ją vėl sudarkė rūgštimi ir derva. Moteris negalėjo suvaldyti ašarų, kai atėjau pas ją ir pasisiūliau susitikti su meru pasikalbėti dėl jos. Ji buvo labai dėkinga. Susitariau, kad Janikas Lefrer-Briuno priims mane trečiadienį.

Nors šiedu įvykiai manęs tiesiogiai neliečia, jaučiu, kad jie įžeidžia mane ne ką mažiau negu Gabrielę. Žinau, kad jokia bendruomenė nėra tobula, bet šie antpuoliai prieš Gabrielės paminklą atskleidžia kitą Sent Sabino pusę, kuri man kelia didžiulį nerimą. Akivaizdu, kad kaimas turi kažkokią tamsią ir gėdingą paslaptį – Benua Verdelis 1944 metais prisidėjo ją atskleidžiant ir galbūt nubaudžiant kaltuosius. Lygiai taip pat akivaizdu, kad karti pagieža išliko iki šių dienų. Jaučiu, kad užsipulsiu savo draugus ir žmones, tapusius man beveik giminėmis. Nenoriu žinoti, kas įvyko, bet, matyt, neturiu kitos išeities.

* Džiovinti žiemą nugenėtų vijoklių ūgliai. Puikiai tinka prakurams ir vasarą kepti mėsą virš atviros ugnies.

Mano pokalbis su Janiku Lefrer-Briuno buvo ne iš maloniųjų. Jis pasiūlė man išgerti, bet atsisakiau: norėjau, kad viskas vyktų oficialiai. Paklausiau jo, ar numano, kas niokoja ponios Diupeti memorialinę plokštę, ir jis atsakė neturįs nė menkiausio supratimo: gal kokie chuliganai? Atsakiau netikįs juo – neabejoju, kad beveik visi kaimiečiai žino, kieno tai darbas, bet slepia. Paminėjau žodį „kolaborantas", ir jis papurtė galvą, lyg būtų pavargęs.

J L-B: Ar galėčiau jums duoti patarimą, pone Mauntstiuartai?
LMS: Negaliu jums sukliudyti.
J L-B: Nesikiškite į šį reikalą. Jis jūsų neliečia. Jus čia labai mėgsta. Būkite geras, daugiau nesivelkite. Viskas susitvarkys savaime.
LMS: Tipiškas požiūris šiuose kraštuose. Bet jūs klystate: gyvenime žmogus turi imtis atsakomybės. Nevalia žiūrėti į tokius dalykus pro pirštus.

Jis dar kartą paragino mane nesivelti į šį reikalą – ramiu tonu, bet įnirtingai, tad man tapo dar labiau įtartina. Priminiau jam savo profesiją ir pridūriau – prisipažįstu, kiek pagyrūniškai – esą rašytojas lengvai galėtų pagražinti ir plačiai paskleisti šitokį nutikimą.

Janiką Lefrer-Briuno nuoširdžiai nuliūdino ir įskaudino, kad mūsų pašnekesys pakrypo tokia linkme, ir jis kelis kartus paragino mane susilaikyti. Girdi, nėra reikalo nieko skelbti spaudoje – aš pertempčiau stygą. Žvelgdamas į jį mačiau visus niekingus ir gėdingus politinio gyvenimo kompromisus – nors ir kokio menko lygio ir ribotas būtų tas gyvenimas. Už viso to slypi žmogus ar žmonės, turintys didelės galios ir įtakos, ir J L-B beviltiškai tarp jų įklimpęs. Net jisai nedrįsta surizikuoti kelti į viešumą karo meto Sent Sabino paslaptis, nors jo karta nesusiteršusi tuo laikotarpiu.

Išėjęs iš merijos ir pėdindamas per kaimą jaučiau, kad visų akys įsmeigtos į mane, tarsi gyvenčiau Sicilijoje ir turėčiau reikalų su kokia tamsia mafijos žmogžudysčių ir jų slėpimo istorija bei su omertos įžadais, kurių laikomasi iki karsto lentos. Pirmą kartą nuo tada, kai čia apsigyvenau, svarstau, ar nevertėtų keltis kitur.

Įstabūs, kerintys saulėlydžiai, gadinami tik tobulai horizontalių aukštai skrendančių reaktyvinių lėktuvų šleifų.

Mudu su Gabriele sugalvojame planą. Lenta bus nuvalyta, restauruota ir kiek įmanoma demonstratyviau vėl pakabinta. Sutemus aš pasislėpsiu miškelyje priešais vartus ir stebėsiu, kas vyksta. Gabrielė priešinasi. Suprantu ją mąstant: tu gerokai tam per senas – bet aš nenoriu nė girdėti. Užteks pabudėti nuo vidurnakčio iki dviejų valandų nakties. Esu įsitikinęs, kad mes sučiupsime kaltininkus – bet kas toliau?

Šiandien radau puikią vietą už kokių trisdešimties metrų kitapus kelio, už tankaus gervuogių guoto. Iš čia gerai matyti vartai. Pasitiesiau neperšlampamą plastiko paklodę ir paslėpiau po nuvirtusiu medžiu pusę butelio konjako. Šiuo metų laiku* temsta apie 21.30–22.00; prognozuojama žemiausia temperatūra apie 8–9° C. Gerai apsimuturiuosiu.

Po pirmos nakties neturiu ką pranešti. Tiesą sakant, buvo ganėtinai įstabu būti miške po vidurnakčio. Naktis buvo vėsi, bet nesušalau, nes retkarčiais vis gurkšnojau deginantį konjaką. Pavargęs nesijaučiau, o adrenalinas neleido užmigti ir prarasti budrumą. Pasiėmiau primityvų ginklą – žarsteklį nuo namų židinio.

* Rugsėjį?

Neketinau jo panaudoti, bet su juo jaučiausi saugiau. Miškeliuose kažkas nuolatos judėjo – girdėjau girgždant, šnarant – ir vienu metu buvau įsitikinęs, kad kažkoks žmogus vaikšto man už nugaros. Jutau, kaip kažkoks didelis padaras skečia šakas, braunasi per pomiškį, bet netrukus supratau, kad ten tikriausiai būta elnio. Tarp vidurnakčio ir dviejų nakties suskaičiavau septynis automobilius bei du motociklus; per paskutinį pusvalandį tvyrojo mirtina tyla. Jutau, kaip sena mano širdis iš jaudulio pašoka krūtinėje kaskart, kai automobilio šviesos užliedavo medžius. Prisiminiau, kad kartą tai jau patyriau: kai šokau su parašiutu į Šveicariją 1944-aisiais, keliais mėnesiais anksčiau, negu Benua Verdelis išvadavo Sent Sabiną.

Kai grįžau namo, Bauzeris ir Hodžė laukė manęs prieškambaryje – susijaudinę ir suirzę dėl mano neįprasto elgesio. Hodžė buvo taip prastai nusiteikusi, kad nesileido paglostoma.

Paskambinau Gabrielei ir papasakojau apie praėjusią naktį. Ji vėl paprašė atsisakyti savo sumanymo: Loganai, man nė motais, ką jie daro, – aš keisiu plokštę tol, kol jiems nusibos tas žaidimas. Atsakiau, kad budėsiu dar kelias naktis. Turbūt šilti jausmai, kuriuos puoselėju kraštui, tapusiam mano namais, tik dar labiau verčia mane piktintis. Negaliu patikėti, kad pagiežos ir keršto vėžys šitaip gali sugadinti bendruomenę – bendruomenę, už kurią pakantesnės, kilnesnės ir daugiau vargo patyrusios nesu sutikęs. Man rūpi, koks Sent Sabino gyventojas (-a) šitaip gėdijasi praeities, kad bando taip simboliškai juodinti gero žmogaus vardą. Pamatysime.

Antra naktis. Kiek šalčiau, vėjelis nuolatos šlamina medžių viršūnes. Vos keturi automobiliai ir vienas baltas furgonas. Baigiau pusbutelį konjako. Bauzeris ir Hodžė nesiteikė pasitikti manęs grįžusio.

Pietavau su Gabriele. Ilgas jos veidas ir tobulai balta oda daro ją liūdnai gražią. Nežinau, kaip kalba pakrypo į tą pusę, bet ji papasakojo man šiek tiek daugiau apie savo vedybinį gyvenimą. Žilis Diupeti buvo už ją vyresnis ir ligi tol du kartus vedęs. Pasak Gabrielės, jo „intelektas neleido jam būti ištikimam". Juodu netruko išsiskirti, ir ji pasiryžo niekada nebeatsidurti tokioje padėtyje, kad vėl taptų panašiai pažeidžiama. Štai kodėl šis dar vienas Sent Sabine patirtas sielvartas sukėlė jai tokį skausmą. Švelniai papriekaištavau jai, priminiau, kad neįmanoma sudaryti su gyvenimu tokių vienašališkų sandorių. Negali sakyti: viskas, mano emocijos saugiai užrakintos, dabar aš nepažeidžiama, šio pasaulio žiaurumai ir nusivylimai manęs nepasieks. Kad ir kas nutiktų, geriau mėginti prieš juos atsilaikyti, – aiškinau, – pasižiūrėti, kiek dar jėgų tavyje liko. Gal aš klystu, bet kai atsisveikindami bučiavomės, ar ji ne truputį smarkiau prispaudė savo skruostą prie manojo? Gal aš pradedu šiek tiek įsimylėti Gabrielę Diupeti? Bandau įsivaizduoti ją nuogą – tą blyškų kūną, tas minkštas krūtis... Tu senas kvailys, Mauntstiuartai, dievaži, tu senas kvailys!

Tai nutiko tuoj po pirmos valandos nakties. Mane jau ėmė nuovargis – tris naktis iš eilės vėlai guliausi. Man tai buvo per daug, ir jutau, kaip kūnas protestuodamas stingsta. Staiga pamačiau švystelint neįprastai lėtai važiuojančios mašinos priekinių žibintų šviesas. Paskui ji sustojo, ir išgirdau, kaip dyzelinis variklis kelias sekundes padirbęs tuščiąja eiga išsijungia ir užgęsta žibintai. Netrukus išgirdau balsus kažką murmant ir žingsnius – žmonės keliu artinosi prie vartų. Naktis nebuvo tamsi – nuo mėnesienos krito neryškūs šešėliai. Pamačiau, kad keliu eina du vyrai, vienas nešasi rankoje kažkokį griozdišką daiktą. Pirmasis vyriškis atsistojo kelio viduryje – stebės, ar nesiartina šviesos – antrasis priėjo prie lentos. Per vėlai suvokiau, ką jis ruošiasi da-

ryti. Vis dėlto atsistojau su žarstekliu rankoje, prasibroviau pro krūmus, įjungiau žibintuvėlį ir sušukau: „Štai ir sučiupau jus! Nesijudinkit! Aš iškviesiu policiją!“ Ant kelio stovėjęs vyras ėmė grasinamai artintis prie manęs, bet vyras palei lentą tarė: „Sustok. Palik jį ramybėje“. Man pasirodė, kad jo balsas pažįstamas. Pašviečiau žibintuvėliu jam į veidą – ogi Liusjenas Gorsas, mano draugas ir kaimynas. Jis ką tik išdažė juodą svastiką ant Benua Verdelio paminklinės lentos.

ATMINTINĖ APIE BENUA VERDELĮ*

Benua Verdelis dezertyravo iš Prancūzijos armijos 1939 metų spalį ir pritapo prie Paryžiaus nusikaltėlių. Su tokiu Valentinu M. jis vadovavo viešnamiui 1-ojoje Paryžiaus apygardoje. Kai 1940-ųjų vasarą vokiečių armija ėmė artintis prie Paryžiaus, Verdelis su dešimtimis tūkstančių kitų bėgo į pietus. Jis ketino nusigauti iki Bordo, o iš ten iki Ispanijos sienos. Vis dėlto jis tepasiekė Vilnevą prie Lo, o vėliau apsigyveno Sent Sabine. Ten jis trumpai talkino ūkininkui. Kadangi Prancūzija buvo padalyta, o vokiečiai lindėjo šiaurėje, atrodė, kad nebėra reikalo bėgti, ir Verdelis nusprendė niekur nesitraukti – taip pat griebtis senojo amato. Jis išsinuomojo namą Sent Sabine ir įsteigė jame *maison de tolérance*. Viešnamyje dirbo keturios prostitutės, nusamdytos iš Ažano ir Tulūzos. Sent Sabino mero Leono Gorso įsakymu viešnamis buvo uždarytas. Merą palaikė kiti garbingi kaimo piliečiai, klebonas (mesjė Lasekas) ir gydytojas (daktaras Belomas). Verdeliui buvo įsakyta palikti kaimą, o merginos grįžo į savo miestus.

Apie Verdelį daugiau nebuvo girdėti iki 1944-ųjų birželio 6 dienos, kai su kitais šešiais ginkluotais vyrais pasirodęs pagrindinėje Sent Sabino aikštėje jis paskelbė, kad generolo Šarlio de

* Sudaryta iš laikraščių pranešimų ir Benua Verdelio teismo stenogramos [LMS pastaba].

Golio įsakymu kaimas išvaduotas vadovaujant „Renaro“ pasipriešinimo kovotojų būriui. Meras mesjė Gorsas, klebonas mesjė Lasekas ir daktaras Belomas buvo suimti įtarus kolaboravimu su vokiečių okupaciniu režimu ir nuvežti tardyti į ūkį, esantį už kelių kilometrų. Birželio 7-osios naktį visiems trims įvykdyta mirties bausmė: jie buvo nušauti į galvą ir palaidoti miškelyje netoliese.

Per paskutinių karo mėnesių suirutę Verdelis iš esmės valdė Sent Sabiną ir jo bendruomenę kaip asmeninį feodą. Matydami jo negailestingumą vietiniai elgėsi paklusniai ir nekėlė balso. Pasinaudodamas savo galia ir jėga Verdelis pralobo ir nusipirko nemenką valdą už kaimo – „La Sapinière“. Ten 1946-aisiais jis įkurdino žmoną, su kuria ką tik susituokė.

Tačiau 1947 metų pradžioje daktaro Belomo seserys padavė Verdelį į teismą už brolio nužudymą. Verdelį suėmė ir išvežė į Bordo, ten jis laukė teismo. Verdelis stojo prieš karo tribunolą. Teismas vyko visą savaitę ir buvo plačiai nušviestas vietos spaudoje. „Renaro“ būrio žygių smulkmenos buvo neaiškios, bet Verdelio gynėjai tvirtai teigė savo: trys sušaudytieji vyrai buvo kolaborantai, o de Golis įsakymuose, duotuose prieš sąjungininkų išsilaipinimą Normandijoje, ragino *maquisards* dėti visas pastangas, kad talkinusieji vokiečiams susilauktų teisingumo. Tai, ką Verdelis padarė Sent Sabine, kartojosi visoje Prancūzijoje. Jis tik vykdė įsakymus. Tribunolas pripažino Verdelį kaltu ir nuteisė aštuonerius metus kalėti. Atsėdėjęs penkerius, jis buvo paleistas už gerą elgesį.

Į Sent Sabiną jis nebegrįžo – paleistas iš kalėjimo parvažiavo į Paryžių, pas savo šeimą. Per keletą ateinančių metų jis sukūrė sėkmingą importo ir eksporto verslą. Mirė 1971-aisiais, būdamas turtingas žmogus.

Tas kitas vyras su Liusjenu Gorsu tąnakt buvo daktaro Belomo sūnėnas. Juodu parvežė mane į namus ir papasakojo šį tą dau-

giau apie Verdelio istoriją. Liusjenui patarus, nuvažiavau į Bordo ir dieną praleidau laikraščio „Sud-Ouest“ archyvuose. Parašiau savąjį teismo atpasakojimą ir didžiai apgailestaudamas vieną egzempliorių daviau Gabrielei. Nepasilikau žiūrėti, kaip ji reaguos.

Tačiau kitą dieną memorialinė lenta nebekabojo, o kai netrukus ėjau pro namus, pamačiau, kad jie užkalti. Prižiūrėtojai sakė nenumaną, kada ponia Diupeti ketinanti grįžti. Parašiau Gabrielei į Paryžių, girdi, apgailestauju, kad ne kam kitam, o man teko papasakoti tikrąją jos tėvo gyvenimo istoriją, tačiau tiesa apie Benua Verdelį neturinti atsiliepti mudviejų tarpusavio santykiams. Kol kas ji neatrašė.

Taip pat nuėjau pas Janiką Lefrer-Briuno, atsiprašiau už perdėtą pasitikėjimą savimi ir impulsyvumą. Jis elgėsi labai kilniai ir atsakė, kad jis pats laikąs šį reikalą užmirštu. Tačiau dienos eina, ir aš pats kaistu iš gėdos – kad nepasitikėjau savo nuojauta ir pamaniau, jog tie žmonės, rodę man tokį nuoširdumą ir svetingumą, yra pagiežingi nedorėliai. Viešpats težino, kokių pasakėlių apie savo karo metų veiklą prisekė artimiesiems Verdelis. Jo žmona, matyt, padėjo jam meluoti, ir tokiu būdu jo vaikams metai už grotų virto klajonėmis po užsienį ieškant laimės. Taigi ir Gabrielė laikė tėvą kukliu, garbės vengiančiu didvyriu, traumuotu patirtų išgyvenimų. Tuo tarpu pats Verdelis bemaž nesikrimto dėl žmonių, kuriuos nužudė, ar dėl teroro ir smurto, per jį siautusių Sent Sabine. Suprantu, kaip baisiai turėjo užgauti Gabrielės paminklinė lenta tokį žmogų kaip Liusjenas Gorsas. Atsiprašiau ir jo: nėr didesnio kvailio už seną kvailį, – pasakiau. Liusjenas man atleido ir pavaišino stikliuku savo paties varytos *eau-de-vie*. Nurijau ją lyg ištirpdytą pemzą. Tada jis tarė: gyvenime pasitaiko dalykų, kurių nesuprantame. Kai su tokiais susiduriame, geriau nekišti prie jų nagų. Sakyčiau, logiška.

Milo Plažas. „Dunes“ viešbutis. Šįmet atvažiavau vėliau, tad čia tyliau, šiokiadieniais paplūdimyje beveik nė gyvos dvasios, net kai saulėta. Beveik visą laiką svarstau, kaip kvailai pasielgiau su Gabriele dėl to jos tėvo atminimo. Parašiau dar kartą ir vėl nesulaukiau atsakymo. Guodžiuosi skaitydamas Montenį. Manau, galėsiu sau atleisti. Be to, manau, kad Gabrielė Diupeti buvo paskutinė mano gyvenimo meilė (be atsako). Norėjau būti keliaujantis riteris, demaskuojantis blogį ir veidmainystę. Iš pažiūros tai veikiau panašu į jaunuolio silpnaprotystę, ne senatvinę.

Grėsmingai artinasi štormai. Šiaurėje didžiuliai priekalo pavidalo audros debesys: skaistūs, baltai žėrintys viršuje, pilkšvi ir melsvi per vidurį, tamsiai žali ir purpuriniai apačioje.

Čia mano gyvenimo malonumai paprasti – paprasti, nebrangūs ir netgi prasčiokiški. Šilta krūva pomidorų ant prekiautojo vežimėlio prie kelio. Butelis šalto alaus prie laukan išnešto „Café de France“ stalelio – Mari Teresa viduje daro man *sandwich au camembert*. Grįždamas iš Sent Sabino žiaumoju ką tik iškepto batono kampą. Miltus primenantis baltų dulkių kvapas, vėjo atneštas nuo žvirgždėto keliuko priešais namą. Gegutė, kukuojanti tylut tylutėliuose miškeliuose, plytinčiuose už pievos. Bekraštis pilkas, vyšninis, rausvas, oranžinis ir blausiai mėlynas dangus, atsiveriantis iš terasos mano namo užpakalinėje pusėje saulei leidžiantis. Cikadų svirpesys vidurdienį, o pamažu tirštėjant sutemoms tylus, į garsą, girdimą ragelyje renkant numerį, panašus žiogų čirškesys. Gera knyga, hamakas ir rasotas butelis šalto *blanc sec*. Butelis aštraus skonio vyno su *steak frites*. Vėsi, tamsi mano miegamojo su uždarytomis langinėmis tyla, o užmiegant – žinojimas, kad visa tai nepakitę bus rytoj ir vėl prieinama man.

Pirmadienį nuėjau į daržinę atsinešti malkų. Užuot pasiėmęs karutį, prisikroviau nemažą glėbį. Kai pasilenkiau paimti dar vienos pliauskos, kairį šoną nudiegė skausmas lyg elektrai nukračius – atrodė, kad po pažastimi man dūrė kardu buka, dantyta geležte. Paskui skausmas persimetė į ranką; dilbį ir pirštus taip baisiai sudiegė, kad jie nutirpo. Paleidau iš rankų malkas, atsilošiau į sieną ir pajutau, kaip akyse aptemsta, o ausyse išgirdau keistą garsą – kažkokį niurnesį tartum nekantraujančios minios. Paskui skausmas atslūgo, pirštai atgavo jautrą.

Daktaras Ruazansakas sakė, kad mane ištiko nedidelis širdies smūgis. Jis nusiuntė mane į Ažano ligoninę pasitikrinti. Ten dvi dienas gulėjau palatoje vienas (dykai), o gydytojai apžiūrinėjo ir tikrino mane iš pažiūros nesibaigiančiu srautu. Matyt, viskas daugiau ar mažiau susitvarkė. Pasak daktarų, mano amžiaus žmogui nelieka nieko kita, kaip vengti per didelės įtampos ir fizinių krūvių. Aš neberūkau, maitinuosi tinkamai, nesu nutukęs. Jie negalį pasiūlyti jokios operacijos, kuri pagerintų mano būklę – vėl turėdami galvoje mano amžių. Elkitės apdairiai – štai kas svarbiausia. Taigi Norbertas parvežė mane į Sent Sabiną. Prasidėjo mano naujasis apdairus, labai atsargus gyvenimas.

Dienų gale Montenis teprašė, kad senatvėje nenusilptų protas: jis galįs ištverti skausmą, kančias ir bendrą kūno negalią. Jis išties ištvėrė, nors paskutiniais gyvenimo metais kentė nežmoniškus skausmus nuo tulžies pūslės akmenų. Skausmas nesudarė sunkumų, kol protas liko aiškus. Visados maniau, kad mane pribaigs smegenys, kokie nors nesveiki padariniai jose, sukelti susidūrimo su lekiančiu pašto furgonu, bet veikiau tikėtina, jog neatlaikys širdis.

Per pastarąjį tikrinimą Didjė Ruazansakas man aiškino: pažiūrėkite į savo veidą veidrodyje – tai ne tas pats veidas, kurį matydavote būdamas aštuoniolikos, dvidešimt penkerių ar tris-

dešimt dvejų. Pažvelkit į tas raukšles, į tą stangrumą praradusią odą. Jums krinta plaukai („Ir dantys", – pridūriau). Veidą vis dar pažįstate – jis vis dar jūsų – bet jis nugyveno ilgą laiką, ir to ilgo gyvenimo pėdsakai ryškūs. Įsivaizduokit, kad jūsų sena širdis panaši į jūsų seną veidą. Jūsų širdis, kaip organas, neatrodo taip pat, kaip aštuoniolikos būdama. Įsivaizduokite, kad visi pokyčiai, per tuos daugelį metų įvykę jūsų veide, vyko ir jūsų širdyje. Taigi nepersistenkite.

Šviežia pumpurus leidžiančių guobų žaluma. Kovai (ir šarkos) – nervingi, be galo atsargūs paukščiai. Atidarau laukujes duris, o jie vos ne už kilometro pakyla į orą susijaudinę ir išsigandę, karkdami „varom, varom!"

Šįryt atsibudęs iškart supratau, kad kažkas ne taip. Hodžė nekrustelėdama tupėjo ant židinio atbrailos. Anksčiau niekad ten nesikardavo – atrodė, tartum ji norėtų būti kuo aukščiau nuo grindų. Bauzeris tebemiegojo savo krepšyje. „Kelkis, senas bezdaliau", – pasakiau ir norėjau papurtyti. Aišku, jis buvo negyvas – man nereikėjo nė jo liesti, kad suprasčiau.

Pajutau tokį didelį ir tyrą sielvartą, kad pamaniau, jog jis mane pribaigs. Lyg kūdikis kriokiau laikydamas savo šunį ant rankų. Paskui paguldžiau jį į medinę dėžę nuo vyno, nunešiau į sodą ir užkasiau po vyšnia.

Sakau sau, kad jis tėra senas šuo, nugyvenęs visą šuniui skirtą laimingą gyvenimą. Tačiau man neapsakomai liūdna, kad dabar, kai jo nebėra, iš mano gyvenimo pasitraukė meilė. Gal tai pasirodys kvaila, bet aš jį mylėjau ir žinau, kad jis mylėjo mane. Vadinasi, mano gyvenime būta nesudėtingo abipusės meilės ryšio, ir man sunku pripažinti, kad jis nutrūko. Kaip aš vapalioju – bet tai tiesa, gryna tiesa. Tuo pat metu žinau, kad dalis mano širdgėlos tėra užmaskuotas gailestis sau. Man reikėjo to ryšio, ir

man neramu, ar be jo išsiversiu, ar galiu pakeisti jį kitu – jei tam tereikėtų nusipirkti naują šunį. Man labai gaila savęs – štai kas yra sielvartas.

„DUNES“ VIEŠBUTIS. MILO PLAŽAS

Šiandien pietavau viešbutyje: šešios austrės, otas, *tarte au citron*. Išgėriau du trečdalius butelio „Sancerre“, paskui kokią valandą nusnaudžiau ant savo lovos, tada pasiėmiau bloknotą, lazdelę, panamą ir iš lėto nukiūtinau tarp kopų klotu lentų taku į paplūdimį.

Žmonių daug, bet ne tiek, kiek per sezono įkarštį. Įsitaisau prie savo stalelio, užsisakau butelį alaus (kuo vardu ši kioske prekiaujanti mergina?) ir stebiu šmižinėjančius žmones. Vėliau, kai saulė kaitina nebe taip smarkiai, einu pasivaikščioti.

Slampinėju tarp atostogautojų, pavienių ir su šeimomis, stebėdamas visą margumyną tipų, kuriuos sugeba paleisti į pasaulį *Homo sapiens*. Jei žiūrėsime į pagrindines kūno dalis – galvą, liemenį, dvi rankas ir dvi kojas – išvysime tiek pat žmogaus kūno variantų, kiek ir variantų žmogaus veidų, jei žiūrėsime į pagrindines veido dalis – dvi akis, dvi ausis, nosį ir lūpas. Apeidamas besideginančiuosius saulėje, jaučiuosi lyg judėdamas neįtikėtinai abejingų pabėgėlių tirštynėje. Čia visi jų individualaus gyvenimo atributai: drabužiai, maistas, žaislai, knygos ir žurnalai. Kai jie šitaip atsainiai išsirengę, atrodo, tarsi visi tie dalykai, visas šiame pasaulyje jų turėtas turtas būtų iš jų atimti, ir jie laukia, kol koks pabėgėlių reikalų komisaras ar labdaros organizacija pasakys jiems, kur dabar eiti. Vis dėlto nuotaika paplūdimyje paneigia šį pradinį įspūdį: čia tvyro ne baimės ar nerimo, o veikiau kolektyvinio tingulio atmosfera. Čia esantieji nesusimąstydami dalyvauja malonioje paplūdimio demokratijoje. Valandą ar kelias, dieną ar kelias jie pamiršta jų laukiančią lemtį. Paplūdimys – didžioji žmogaus panacėja.

Dauguma žmonių spiečiasi aplink kioskus ir vėliavėles, žyminčias *plage surveillée*, tartum bijotų tirti atokesnius ruožus ar jiems reikėtų to masiško artumo, kad gerai atsipalaiduotų. O juk užtektų paėjėti kiek tolėliau, ir šimto metrų smėlio kranto ruožas priklausytų tau vienam. Čia ateina nudistai. Kai iš lėto pėdinu šiaurės (taigi Lamanšo ir Pudingų salos) link, iš besideginančiųjų saulėje būrelio atsistoja mergina ir nukėblina prie vandens – o jis toli, nes dabar pats atoslūgis. Jinai nuogutėlė, ir kai mūsų keliai susikerta, ji stabteli, nusigręžia ir kažką sušunka (olandiškai) savo draugams. Jos krūtys mažos, smailos, gaktos plaukai styro tankiu kuokštu. Kiekvienas jos kūno lopinėlis matiškai rudai įdegęs. Ji eina toliau, nė nežvilgtelėjusi į mane, tą senį su kremo spalvos kostiumu. Man atrodo, kad šią akimirką susiduria du pasauliai – manasis ir ateities. Kas galėjo įsivaizduoti, kad man gyvam esant galėjo įvykti toks susidūrimas paplūdimyje? Man jis suteikia žvalumo: senas rašytojas ir jauna nuoga olandė – gal mums reikia Rembranto deramai jį atvaizduoti (prisimenat „Rembranto“ viešbutį Paryžiuje, kuriame apsistodavau?). Kažkodėl susigriebiu svarstąs, kaip žiūrėtų į šį susitikimą Sirilas [Konolis], atsidūręs mano vietoje: netvertų džiaugsmu, bet negalėtų patikėti? Sumištų? Ne, manau patirtų ramų pasitenkinimą – jį juntu aš, kai pėdinu toliau dėkingas tai nepažįstamai merginai, nesigėdijančiai savo nuogumo. Dėkingas, kad paplūdimys suteikia man tokių progų, tokių kuklių apsireiškimų.

Grįžtu prie savo kiosko pakrantėje, pasistatau prie savęs antrą butelį alaus, įsitaisau ta pačia poza, imu į rankas bloknotą ir rašiklį, bet akys laksto į šalis – šiandien pernelyg daug kas blaško dėmesį; pro šalį einantis paradas labai gausus. Priešais prie stalelio sėdi aštuoni prancūzų paaugliai, keturios merginos ir keturi vaikinai, kokių šešiolikos septyniolikos metų. Mano akimis žiūrint, visi įdegę, liekni ir patrauklūs. Merginos rūko. Iš pulkelio elgesio akivaizdu, kad visi vienas kitą gerai pažįsta:

jie kalbasi apie tai, kur šįvakar eiti. Vaikinai ir merginos nesidrovi, nesivaržo tokioje draugijoje – mano kartos moksleiviai taip nebūtų galėję. Įsivaizduokite: aš, Piteris, Benas ir Dikas, septyniolikmečiai, sėdime štai šitaip paplūdimio lauko kavinėje su keturiomis merginomis. Man nepavyksta – pritrūksta vaizduotės.

Staiga man dingteli: gal man dar vieną kartą nepasisekė, kad gimiau, kai gimiau, šimtmečio pradžioje, ir nebegaliu būti jaunas jam baigiantis? Pavydžiai žiūriu į tuos vaikigalius ir galvoju apie jų dabartinį – ir būsimą – gyvenimą neabejodamas, kas jų laukia. Tačiau jau kitą akimirką suvokiu, kad gailiuosi visai be reikalo. Reikia gyventi tą gyvenimą, kuris tau buvo duotas. Po šešiasdešimties metų tie berniukai ir mergaitės, jei jiems nusišypsos laimė, bus seni vyrai ir moterys, žiūrintys į naują šaunių vaikinų ir merginą kartą ir apgailestaujantys, kad laikas taip greitai prabėgo...

Viena iš mergaičių ką tik paklausė manęs, kiek valandų *(„cinq heures vingt“)*, ir šitaip mane gerokai sukrėtė – maniau, tiksliau, jaučiau, kad čia esu nematomas. Netrukus reikės traukti namo.

Mergina, paklaususi manęs, kiek valandų, užsidega dar vieną cigaretę. Esu įsitikinęs, kad tos mergaitės taip daug rūko ne dėl nikotino teikiamo malonumo – jos beveik neįtraukia dūmų – bet veikiau todėl, kad be to daikčiuko rankoje poza nebūtų tobula. Jos visos rūko lengvai ir natūraliai – matyti, kad įgudusios – bet ta mergina gestus įvaldžiusi geriau už kitas. Iš ko sprendžiu? Pirštų ištiesimas suderintas su riešo palenkimu, lūpos papūstos, dūmai iškvepiami palenkus galvą. Rūkydama ji skleidžia tiesiog seksualų žavesį. Jos kūnas rudas, liesas, ji gražuolė ilgais rudais kaip pieninis šokoladas plaukais. Kažkaip ji žino, kad šis tobulas manipuliavimas tuo baltu tabako prikimštu cilindrėliu siunčia vaikinams jų pasąmonę veikiantį signalą (mat jų visų akys laksto į šalis kaip driežų): aš pasirengusi.

Kažkodėl ši scena priverčia susimąstyti apie mano paties gyvenimą, apie visus retus pakilimus ir klaikius nuopuolius, trumpas triumfo akimirkas ir siaubingas netektis, ir aš sakau: ne, ne, nepavydžiu jums, liekni, rudi, savimi pasitikintys vaikinai ir merginos, nepavydžiu jūsų laukiančios ateities, kad ir kokia ji būtų. Susirinksiu savo daiktus, parpėdinsiu į „Dunes“ viešbutį ir lauksiu vakarienės – žuvies ir mano butelio vyno. Sėdžiu čia ir – turiu užfiksuoti viską, kaip patiriu – saulei pradedant leistis vakaruose žvelgdamas į paplūdimį bei vandenyną jaučiu keistą pasididžiavimą: didžiuojuosi viskuo, ką nuveikiau ir ką išgyvenau, didžiuojuosi galvodamas apie tūkstančius žmonių, kuriuos pažinojau, ir apie saujelę tų, kuriuos mylėjau. Žaiskite toliau, berniukai ir mergaitės, – sakau mintyse, – rūkykite ir flirtuokite, stenkitės gražiai įdegti, sugalvokite, kaip linksminsitės vakare. Kažin ar bent vienas jūsų nugyvens savo gyvenimą taip gerai, kaip savąjį nugyvenau aš.

Tvanki, troški diena. Nejuda nė lapelis. Drugeliai nardo tarp pentinių, kuriuos pasodinau aplink saulės laikrodį.

„Cinq Cyprès“. Sent Sabinas. Čia tęsiasi bobų vasara: lapai tik pradėjo gelsti, bet vėjelis iš rytų šiltas, o saulė kas dieną šviečia maloniai kaitriai.

Pro tarpą, žiojintį tarp parko medžių, matau šviesią pievos žolę. Saulėje ji visai nugelto ir dabar atrodo kaip kadaise mano matyti Platos upės vandenys. Už pievos – tamsiai žali ąžuolynai. Medžiai pasidengę tokiais tankiais lapais, kad susidaro įspūdis, lyg jie kilnotųsi virš saulės nugeltintos žolės it dūmai ar bangos. O arčiau ryški šviesa, krintanti ant krūmų ir vijoklių aplink namus, tiesiog tobula: lapų šešėliai, spindesys ir permatomumas tobulai subalansuoti – gali pamanyti, kad jie apskaičiuoti panaudojant matematikos formules, idant idealiai dirgintų regą.

Palei daržinę tankiu kuokštu augančios usnys subrandino sėklas. Atklydęs vėjelis pastveria jų pūkelius ir neša dangaus link nedideliais niršiais sūkuriais. Priešais saulę pūkeliai, rodos, žėri ir blyksi tarsi žėručiai ar blizgučiai ant damos suknelės. Susidaro įspūdis, tartum į orą pakilo ir aukštyn lekia fotonai – kyla, skrieja virš pievos – kaip kas? Kaip jonvabaliai, kaip švytintys drugiai.

Per daug graži diena, kad kiurksotum namie. Susirasiu kokią seną, gerai žinomą knygą ir skaitysiu įsitaisęs ant šezlongo vėsioje mėlynoje didžiojo kaštono ūksmėje. Šįryt pabudęs trumpai jutau senio erekciją. Manau, kad sapnavau tą nuogą merginą, praėjusią pro mane paplūdimyje. Pastaruoju metu mano sapnai tokie gyvi, kad ryte pakirstu mirksėdamas, apsvaigęs ir išsekęs nuo susidūrimų su savo pasąmonės gyvenimu, tad nesusigaudau, kas aš ir kur esu. Taigi šįryt nusipurčiau miegus patenkintas, kad jis toks kietas, toks vyriškas – na ir kas, kad vos kokią pusę minutės pastyrojo. Senukas dar turi gyvasties. Gyvenimas... Aš vis dar krutu, patenkintas, kad man pavyko gyventi kiekviename šio ilgo, tamsaus amžiaus dešimtmetyje. Ko tik nepatyriau – *quel parcours*, kaip sako prancūzai. Sakyčiau, reikėtų už tai išgerti. Taip, būtinai. Atsikimšiu butelį vėsaus baltojo vyno, išsinešiu laukan, atsisėsiu po didžiuoju kaštonu ir pakelsiu tostą už Loganą Mauntstiuartą. Už kiekvieną dešimtmetį. Už visas savo pergales ir pralaimėjimus. Už savo asmeninius amerikietiškus kalnelius. Netgi ne amerikietiškus kalnelius – traukinukas jais rieda pernelyg ramiai – veikiau jojo, trūkčiojantį, ratu skriejantį žaisliuką nevikraus vaiko rankose, kai šis per daug stengiasi, per daug nekantrauja trokšdamas išmokti valdyti šį naująjį žaisliuką

EPILOGAS

Loganas Mauntstiuartas mirė nuo širdies smūgio 1991 metų spalio 5 dieną būdamas aštuoniasdešimt penkerių. Jo širdis negavo pakankamai deguonies, nes buvo sutrikdyta kraujo apytaka – užsikimšo viena ar daugiau vainikinių arterijų (jos vadinamos vainikinėmis todėl, kad šie kraujo indai juosia širdies viršų nelyginant vainikas). Negaunantis kraujo širdies raumuo neatlaikė, ir Logano Mauntstiuarto gyvenimas baigėsi.

Vakarop jį aptiko Žanas Roberas Stefanelis, atnešęs į „Cinq Cyprès“ dovanų krepšį obuolių. Kai niekas neatidarė durų, Žanas Roberas apėjo namą. Jis pamatė po kaštonu šezlongą, šalia – iki pusės nugertą baltojo vyno butelį ledo kibirėlyje ir atverstą knygą (Antono Čechovo „Rinktines pjeses“) viršeliais į viršų. Ledai kibirėlyje buvo ištirpę, ir Žanas Roberas suprato, kad kažkas negerai. Jis ėmė vaikštinėti aplink ir netrukus rado LMS negyvą, kniūbsčią gulintį žolėje prie daržinės kampo, kur augo didelis guotas usnių. Jis pastebėjo, kad LMS katė tupi netoliese ant akmens ir viską įdėmiai stebi.

Loganas Mauntstiuartas buvo palaidotas Sent Sabino kaimo kapinėse. Jo kapą galima rasti šiaurrytiniame kapinių kampe. Jis pats pasirūpino antkapiu. Tai kuklus į žemę įleistas juodo granito stačiakampis su užrašu:

LOGANAS GONSAGAS MAUNTSTIUARTAS

1906–1991

ESCRITOR

RAŠYTOJAS

ÉCRIVAIN

Testamentu jis paliko namą – „Cinq Cyprès“ – poniai Geilei Šervin. Jinai su vyru ir dviem vaikais kiekvieną vasarą praleidžia čia kelias savaites. LMS pusseserė Liusė Sensom (LMS testamentu paliko jai savo biblioteką ir rankraščius) po jo mirties apieškojo namus, bet nerado jokių romano „Oktetas“ pėdsakų. Žanas Roberas Stefanelis prisiminė padėjęs LMS kurti laužą savaitė prieš pastarojo mirtį. „Jis sudegino daugybę popierių, – pasakojo Stefanelis. – Kaip senas žmogus, jis atrodė labai sveikas ir labai laimingas“. Nebuvo išspausdintas nė vienas nekrologas.

Logano Mauntstiuarto kūriniai:

Lakioji vaizduotė

Mergelių fabrikas

Kosmopolitai

Vila prie ežero

Vieno žmogaus širdis: intymūs Logano Mauntstiuarto dienoraščiai

Čia ne išėjimas. Esė apie meną ir literatūrą *(rengiama spaudai)*

RODYKLĖ

TURINYS

Boyd, William
Bo-137 Vieno žmogaus širdis : romanas / William Boyd ; iš anglų kalbos vertė Vytautas Petrukaitis. – Vilnius : Tyto alba, 2004. – 598[2] p.

R-klė: p. 585–598

ISBN 9986-16-345-5

Anglų rašytojo W. Boydo (g. 1952) romanas – tai nuostabi, beveik visą XX a. atspindinti vieno žmogaus autobiografija, pateikta kaip rašytojo Logano Gonsago Mauntstiuarto dienoraščiai. Juose atsiveria svarbiausi amžiaus įvykiai, rašytojo gyvenimas, meno ir literatūros, žmonių sąmonės pokyčiai. Spalvingas Mauntstiuarto gyvenimas, vertęs jį kilnotis iš vieno žemyno į kitą, iš vienos šalies į kitą, kupinas nuotykių, susitikimų su garsiais XX a. žmonėmis – E. Hemingvėjumi, P. Pikasu, Dž. Džoisu.

UDK 820-3

WILLIAM BOYD

VIENO ŽMOGAUS ŠIRDIS

Romanas

Iš anglų kalbos vertė *Vytautas Petrukaitis*
Viršelio dailininkė *Ilona Kukenytė*

SL 1686. 2004 03 09. 22,97 apsk. l. l. Užsakymas 452
Išleido „Tyto alba", J. Jasinskio 10, LT-01112 Vilnius, tel./faks. 2498602, tytoalba@taide.lt
Spausdino UAB „Spaudos kontūrai", Viršuliškių skg. 80, LT-05131 Vilnius

„Galų gale žmogaus gyvenimas ir yra visų patirtų sėkmių ir nesėkmių suma. Ši paprasta formulė viską paaiškina.“

Williamas Boydas gimė 1952 m. Ganoje, mokėsi Nicos, Glazgo ir Oksfordo universitetuose. Jis yra septynių romanų ir vienuolikos pjesių autorius, pelnęs keletą prestižinių Anglijos ir Amerikos literatūrinių apdovanojimų.

„Chicago Tribune“ vadina jį „pasakojimo meistru“, „narsuoliu, kurio kompanijoje gera būti“.

Naujasis romanas pasakoja apie Loganą Gonsagą Mauntstiuartą – pasaulio rašytoją, meilužį ir vyrą – jo paties dienoraščiais. 85-eri vyro gyvenimo metai pateikiami dviem aspektais: tragiškuoju ir humoristiniu. Veiksmas prasideda Urugvajuje, keliasi į Oksfordą, vėliau – į Paryžių, Ispaniją, Niujorką, Afriką, Londoną, vėl į Prancūziją. Geografinės vietos tėra fonas garsioms asmenybėms, su kuriomis bendrauja Mauntstiuartas ir kurios, autoriaus manymu, atspindi XX a. esmę: Ernestui Hemingvėjui, Virdžinijai Vulf, Pabliui Pikasui, Džeimsui Džoisui. Dvasinė XX a. biografija, regis, ir buvo ambicingas W. Boydo romano tikslas.

Bet autoriui rūpi ir, atrodytų, nereikšmingos smulkmenos (pusryčiai, atostogos, orai), kurios pasaulinių įvykių fone pamažu, beveik nepastebimai lemia žmogaus gyvenimą ir kreipia jį viena ar kita linkme.

ISBN 9986-16-345-5

www.tytoalba.lt